T.C.

BARTIN ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

PEYZAJ MİMARLIĞI ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

İSTANBUL-BOĞAZİÇİ ÜSKÜDAR SAHİL ŞERİDİ VE ÖNGÖRÜNÜM BÖLGESİNDE MEKÂNSAL DEĞİŞİMİN İRDELENMESİ

FERİDE KÜBRA TAY

DANIŞMAN

PROF. DR. CANAN CENGİZ

BARTIN-2023

T.C.
BARTIN ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
PEYZAJ MİMARLIĞI ANABİLİM DALI

İSTANBUL- BOĞAZİÇİ ÜSKÜDAR SAHİL ŞERİDİ VE ÖNGÖRÜNÜM BÖLGESİNDE MEKÂNSAL DEĞİŞİMİN İRDELENMESİ

DOKTORA TEZİ

Feride Kübra TAY

BARTIN-2023

KABUL VE ONAY

Feride Kübra TAY tarafından hazırlanan "İSTANBUL-BOĞAZİÇİ ÜSKÜDAR SAHİL ŞERİDİ VE ÖNGÖRÜNÜM BÖLGESİNDE MEKÂNSAL DEĞİŞİMİN İRDELENMESİ" başlıklı bu çalışma, 03.08.2023 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : ……

Üye : ……

Üye : ……

Üye : ……

Üye : ……

Bu tezin kabulü Lisansüstü Eğitimi Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 03/08/2023 tarih ve 20…../…..-….. sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Mustafa Sabri GÖK
Enstitü Müdürü

BEYANNAME

Bartın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre Prof. Dr. Canan CENGİZ danışmanlığında hazırlamış olduğum "İSTANBUL- BOĞAZİÇİ ÜSKÜDAR SAHİL ŞERİDİ VE ÖNGÖRÜNÜM BÖLGESİNDE MEKÂNSAL DEĞİŞİMİN İRDELENMESİ" başlıklı doktora tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımı kabul edeceğimi beyan ederim.

03.08.2023

Feride Kübra TAY

ÖNSÖZ

"İstanbul-Boğaziçi Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesinde Mekânsal Değişimin İrdelenmesi" isimli doktora tez çalışmamın her aşamasında bilgi birikimi ve deneyimini sabırla bana aktaran, önerileri ile beni cesaretlendirerek yönlendiren, lisans dönemimden itibaren hem hayat hem de akademik çalışmalarımda mentor olarak gördüğüm, ilgi ve desteğini her zaman yanımda hissettiğim çok sevdiğim değerli hocam ve tez danışmanım sayın Prof. Dr. Canan CENGİZ'e (Bartın Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü) en içten teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmam süresince değerli görüş ve bilgilerinden yararlandığım, her zaman yapıcı eleştirileri ve katkıları ile çalışmalarımı şekillendiren, aynı zamanda yakın ilgi ve desteklerini gördüğüm Tez İzleme Komitesi (TİK) hocalarım, sayın Prof. Dr. Elmas ERDOĞAN (Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü)'a ve sayın Prof. Dr.Hatice Selma ÇELİKYAY (Bartın Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü)'a; tez çalışmamın son aşamasında tez izleme komitemde bulunarak değerli fikir ve görüşlerini esirgemeyen hocalarım Sayın Doç. Dr. Ercan GÖKYER (Bartın Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü) ve Sayın Prof. Dr. Sevgi ÖZTÜRK (Kastamonu Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü)'e, teşekkürü bir borç bilirim.

Akademik çalışmalarım boyunca değerli fikir ve görüşlerini paylaşan, desteğini esirgemeyen sayın hocalarım Prof. Dr. Bülent CENGİZ (Bartın Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü)'e ve Prof. Dr. Mehmet SABAZ'a teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmamda altlıklarımın oluşturulma sürecinde teknik yardım ve desteklerini esirgemeyerek çalışmama zaman ayıran İstanbul Büyükşehir Belediyesi Harita Müdürlüğü, CBS Müdürlüğü, Anadolu Yakası Park ve Bahçeler Müdürlüğü ile Yeşil Alan ve Tesisler Yapım Müdürlüğü personellerine ve haritalarımı oluştururken desteğini gördüğüm Racibe ÇETİNKAYA'ya çok teşekkür ederim.

Bana gösterdikleri ilgi ve destekleri ile motivasyonumu arttıran sevgili dostlarım Canan ÖZDEMİR KELEŞ, Zeynep KUMRU ile mesai arkadaşlarım Fatma YETİM, Şule ERKAYA ve Tuba EKŞİOĞLU KELEŞ'e, kuzenim Sena Nur SARAÇ'a çok teşekkür ederim.

Eğitim ve öğretim hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini her zaman gördüğüm değerli annem Uzman Öğretmen Kadriye AŞKIN'a ve tüm çalışmalarımda beni yüreklendiren, ufkumu açan, bana örnek olan doktora çalışmamın sonucuna tanık olamadan kaybettiğim, özlemi ve sevgisini hep yanımda hissettiğim rahmetli babam Uzman Öğretmen Mustafa AŞKIN'a minnettarım, onlara sevgim ve teşekkürlerim kelimelerle ifade edilemez.

Bu süreçte daima yanımda olan değerli kardeşlerim Muhammed Faruk AŞKIN, Melike Fulya AŞKIN ve Merve AŞKIN'a, varlığı ile motivasyonumu arttıran biricik yeğenim Masal AŞKIN'a çok teşekkür ederim.

Her konuda yardım ve desteğini gördüğüm sevgili eşim Feyyaz TAY'a ve hayatıma girdiği andan itibaren hayatıma kattığı anlam ile dünyamı renklendiren, beni eğiten, gelişme yolundaki isteğimi arttıran ve bana verdiği çalışma ilhamı için oğlum Ediz TAY'a sonsuz teşekkür ederim.

Feride Kübra TAY

Oğlum Ediz TAY'a,

ÖZET

Doktora Tezi

İSTANBUL-BOĞAZİÇİ ÜSKÜDAR SAHİL ŞERİDİ VE ÖNGÖRÜNÜM BÖLGESİNDE MEKÂNSAL DEĞİŞİMİN İRDELENMESİ

Feride Kübra TAY

Bartın Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Canan CENGİZ
Bartın-2023, sayfa: 537

Kentsel doku, zaman içinde toplumun ve bölgenin ihtiyaçlarına bağlı olarak farklılaşan koşullara göre değişen dinamik bir yapıya sahiptir. Bu değişim süreci özellikle kentlerin kendine özgü morfolojik yapısını oluşturan unsurlar üzerinde somut bir biçimde gözlenebilmektedir. Kentsel mekânsal değişimlerin plansız olarak gerçekleşmesi kentin kimliğini oluşturan doğal ve kültürel çevre üzerinde geri dönüşü olmayan sonuçlara neden olmaktadır.

Tez kapsamında, İstanbul İli'nin doğal ve kültürel açıdan güçlü mekânsal ifadelere ve stratejik öneme sahip olan Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi araştırma alanı olarak seçilmiştir. 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu'na tabi olan araştırma alanı aynı zamanda doğal ve tarihi sit alanı olması sebebiyle önemli bir tarihi kıyı alanıdır. Çalışmanın temel amacı; özel bir yasa ile doğal ve kültürel peyzaj özellikleri koruma kapsamına alınan Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'nin kentsel mekân dokusunda, tarihsel süreç içinde meydana gelen değişimlerin morfolojik yaklaşım ile ortaya konması, değişimin boyutunun mahalleler ölçeğinde karşılaştırmalı olarak ele alınması ve korumaya ilişkin durumun saptanmasıdır. Belirlenen amaç doğrultusunda, öncelikle üst ölçekte Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'nin kent morfolojisinin oluşmasında etkili olan doğal ve kültürel peyzaj özellikleri ele alınarak kentsel kimlik ögeleri ortaya konmuştur. Daha

sonra mahalle alt ölçeğinde 1987 ve 2017 yılları arasındaki değişim doğal morfolojik yapı, mevcut alan kullanımları, yerleşim alanları ve ulaşım alanları bileşenlerine ilişkin belirlenen alt bileşenler ile seçilen temel kriterler doğrultusunda CBS yardımıyla haritalar oluşturularak değerlendirilmiştir. Belirlenen bileşen, alt bileşen ve kriterler doğrultusunda araştırma alanının tarihsel süreçteki değişimi; her bir mahallenin kendi karakter özellikleri ve mekânsal değişimlerinin karşılaştırmalı olarak ele alınarak değerlendirilmesi sonucu ortaya konmuştur. Aynı zamanda mahalle ölçeğindeki morfolojik değişimlerin, üst ölçekte Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'nin kimliğine olan etkileri ile koruma yönünden değerlendirmeleri yapılmıştır. Mahalle alt ölçeğinde kentsel mekânsal değişimlerin saptanmasına yönelik yapılan analiz ve değerlendirme sonuçlarına göre, araştırma alanı bütününde değişime etkisi en fazla olan mahallenin Çengelköy Mahallesi ve etkisi en az olan mahallenin ise Kuleli Mahallesi olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen veriler, yapılan analizler ve değerlendirmeler sonucunda; araştırma alanının doğal morfolojik yapısı, mevcut alan kullanımları, yerleşim ve ulaşım durumuna ilişkin saptanan mekânsal değişimler doğrultusunda korumaya yönelik uygulamaların etkin yürütülmesi için önlemlerin alınması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda tez çalışmasında; Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi için kentsel silüet ve kimlik özelliklerinin koruma kullanma dengesi çerçevesinde sürdürülebilirliğine yönelik, her bir mahalleye özgü öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Boğaziçi Kanunu, İstanbul, kent kimliği, kent morfolojisi, mekânsal değişim, silüet, öngörünüm bölgesi, Üsküdar.

Bilim Alanı Kodu: 80503, 80507, 80509, 80510.

ABSTRACT

Ph. D. Thesis

EXAMINATION OF SPATIAL CHANGE IN ISTANBUL-BOĞAZİÇİ USKUDAR COASTLINE AND FRONTAL VIEW AREA

Feride Kübra TAY

Bartın University
Graduate School
Department of Landscape Architecture

Thesis Advisor: Prof. Dr. Canan CENGİZ
Bartın-2023, pp: 537

The urban fabric has a dynamic structure that changes over time according to changing conditions depending on the needs of the society and the region. This process of change can be observed concretely, especially on the elements that form the unique morphological structure of cities. Unplanned urban spatial changes cause irreversible consequences on the natural and cultural environment that forms the identity of the city.

Within the scope of the thesis, Üsküdar Coastline and Frontal View Area, which has strong spatial expressions and strategic importance in terms of natural and cultural aspects of Istanbul Province, was chosen as the research area. The research area, which is subject to the Bosphorus Law No. 2960, is also an important historical coastal area as it is a natural and historical protected area. The main purpose of the study is; The aim of this study is to reveal the changes that have occurred in the historical process in the urban space texture of the Üsküdar Coastline and Frontal View Area, whose natural and cultural landscape features are protected by a special law, with a morphological approach, to examine the extent of the change comparatively on the scale of neighborhoods and to determine the situation regarding conservation. In line with the determined purpose, urban identity elements were revealed by considering the natural and cultural landscape features that are effective in the formation of the urban morphology of the Üsküdar Coastline and Frontal View Area at the upper scale. Then, the change between 1987 and 2017 at the

neighborhood subscale was evaluated by creating maps with the help of GIS in line with the sub-components determined regarding the natural morphological structure, existing land uses, residential areas and transportation areas, and the selected basic criteria. The change of the research field in the historical process in line with the determined components, sub-components and criteria; It has been put forward as a result of comparative evaluation of each neighborhood's own character characteristics and spatial changes. At the same time, morphological changes at the neighborhood scale were evaluated in terms of their effects on the identity of the Üsküdar Coastline and Frontal View Area at the upper scale and in terms of conservation. According to the results of the analysis and evaluation made to determine urban spatial changes at the neighborhood subscale, it was determined that the neighborhood with the greatest impact on change in the entire research area was Çengelköy District and the neighborhood with the least impact was Kuleli District. As a result of the data obtained, analyzes and evaluations; It has emerged that it is necessary to take precautions to effectively carry out conservation practices in line with the spatial changes determined regarding the natural morphological structure of the research area, current land uses, settlement and transportation situation. In this context, suggestions specific to each neighborhood have been developed for the Üsküdar Coastline and Frontal View Area for the sustainability of the urban silhouette and identity features within the framework of the balance of protection and use.

Key Words: Bosphorus Law, Istanbul, urban identity, urban morphology, spatial change, skyline, frontal view area, Usküdar.

Bilim Alanı Kodu: 80503, 80507, 80509, 80510.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

KABUL VE ONAY ..... **ii**

BEYANNAME ..... **iii**

ÖNSÖZ ..... **iv**

ÖZET ..... **vii**

ABSTRACT ..... **ix**

İÇİNDEKİLER ..... **xi**

ŞEKİLLER DİZİNİ ..... **xvi**

TABLOLAR DİZİNİ ..... **xxv**

EKLER DİZİNİ ..... **xxxiii**

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ ..... **xxxiv**

1. GİRİŞ **1**

1.1. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı **2**

1.2. Çalışmanın Sınırlılıkları **6**

1.3. Çalışmanın Önemi **8**

1.4. Çalışmanın Hipotezi ve Alt Hipotezleri **8**

1.5. Literatür Özeti **9**

1.5.1. Araştırmanın konusu ile ilgili yapılan çalışmalar **9**

1.5.2. Araştırmada izlenen yöntem ile ilgili yapılan çalışmalar **11**

1.5.3. Araştırma alanı ve yakın çevresi ile ilgili yapılan çalışmalar **13**

2. KURAMSAL TEMELLER **16**

2.1. Kent ile ilgili kavramlar **16**

2.1.1. Kentleşme, kent ve kentsel mekân kavramları **16**

2.1.2. Kentsel Morfoloji **19**

2.1.3. Kentsel Kimlik ve Kentsel İmge **37**

2.1.4. Kent Silüeti Kavramı **46**

2.2. Kıyı ve Kent İlişkisi İle İlgili Kavramlar **51**

2.2.1. Kıyı Kavramı ve Kıyı Alanlarının Önemi **52**

2.2.2. Kentsel Kıyı Alanı **56**

2.2.2.1. Kentsel Alanda Kıyının Gelişim Süreci **61**

2.2.3. Tarihi Kıyı Kentleri **63**

2.3. Öngörünüm Bölgesi **69**

2.4. Mekânsal Değişim 71
2.4.1. Tarihi Kıyı Kentlerinde Mekânsal Değişim ve Koruma 72
2.5. Bölüm Sonu Değerlendirmesi 82
3. MATERYAL VE YÖNTEM 85
3.1. Materyal 85
3.2. Yöntem 98
3.2.1. Veri Toplamada İzlenen Yöntem 100
3.2.2. Altlıkların Hazırlanmasında İzlenen Yöntem 101
3.2.3. Kentsel Mekânsal Değişimin Ortaya Konmasında İzlenen Yöntem 103
3.2.4. Mekânsal Değişim Sürecinin Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesinde İzlenen Yöntem 109
4. ARAŞTIRMA BULGULARI 111
4.1. Araştırma Alanının Doğal Peyzaj Özellikleri 111
4.1.1. Coğrafi Konum 111
4.1.2. Topografik Yapı 116
4.1.2.1 Yükseklik Grupları 117
4.1.2.2 Eğim 121
4.1.2.3 Bakı Grupları 124
4.1.3. Jeolojik Yapı 126
4.1.5. Hidrolojik Yapı 129
4.1.6. İklim 133
4.1.7. Bitki Varlığı 133
4.1.8. Yaban Hayatı 136
4.2 Araştırma Alanının Kültürel Peyzaj Özellikleri 136
4.2.1. İstanbul, Boğaziçi Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ninTarihsel Gelişimi 137
4.2.2. Planlama Çalışmaları ve Yasal Süreçler 151
4.2.3. Sosyo-Ekonomik Yapı 163
4.2.3.1 Nüfus 163
4.2.3.2 Ekonomik Yapı 167
4.2.4. Ulaşım 167
4.2.5. Araştırma Alanının Silüetinde Etkili Olan Kentsel İmaj Ögeleri 173
4.2.5.1 Araştırma Alanının Silüet Özellikleri 180
4.2.6. Mevcut Alan Kullanımları 189

4.2.6.1 Yerleşim Alanları 190
4.2.7. Koruma Alanları 202
4.2.7.1 Sit Alanları 204
4.2.7.2 Tescilli Yapılar 204
4.2.7.3 Tescilli Yeşil Alanlar 209
4.2.7.5 Tescilli Mezarlıklar 210
4.2.7.6 Anıt Ağaçlar 210
4.3. Alt Bölge Mahalle Ölçeğinde Morfolojik Analiz İle Mekânsal Değişimin Değerlendirilmesi 214
4.3.1. Üsküdar Öngörünüm Bölgesindeki Kandilli Mahallesi'nin Mekânsal Değişimi 214
4.3.1.1 Doğal Morfolojik Yapı ve Değişimi 218
4.3.1.2 Mevcut Alan Kullanımları ve Değişimi 221
4.3.1.3 Yerleşim Dokusu ve Değişimi 225
4.3.1.4 Ulaşım Durumu ve Değişimi 233
4.3.2. Üsküdar Öngörünüm Bölgesindeki Küçüksu Mahallesi'nin Mâkansal Değişimi 236
4.3.2.1 Doğal Morfolojik Yapı ve Değişimi 239
4.3.2.2 Mevcut Alan Kullanımları ve Değişimi 242
4.3.2.3 Yerleşim Dokusu ve Değişimi 246
4.3.2.4 Ulaşım Durumu ve Değişimi 253
4.3.3. Üsküdar Öngörünüm Bölgesindeki Kuleli Mahallesi'nin Mâkansal Değişimi 256
4.3.3.1 Doğal Morfolojik Yapı ve Değişimi 259
4.3.3.2 Mevcut Alan Kullanımları ve Değişimi 262
4.3.3.3 Yerleşim Dokusu ve Değişimi 266
4.3.3.4 Ulaşım Durumu ve Değişimi 273
4.3.4. Üsküdar Öngörünüm Bölgesindeki Çengelköy Mahallesi'nin Mâkansal Değişimi 276
4.3.4.1 Doğal Morfolojik Yapı ve Değişimi 279
4.3.4.2 Mevcut Alan Kullanımları ve Değişimi 282
4.3.4.3 Yerleşim Dokusu ve Değişimi 286
4.3.4.4 Ulaşım Durumu ve Değişimi 293
4.3.5. Üsküdar Öngörünüm Bölgesindeki Güzeltepe Mahallesi'nin Mâkansal Değişimi 296

4.3.5.1 Doğal Morfolojik Yapı ve Değişimi 299
4.3.5.2 Mevcut Alan Kullanımları ve Değişimi 302
4.3.5.3 Yerleşim Dokusu ve Değişimi 306
4.3.5.4 Ulaşım Durumu ve Değişimi 313
4.3.6. Üsküdar Öngörünüm Bölgesindeki Beylerbeyi Mahallesi'nin Mekânsal Değişimi 316
4.3.6.1 Doğal Morfolojik Yapı ve Değişimi 319
4.3.6.2 Mevcut Alan Kullanımları ve Değişimi 322
4.3.6.3 Yerleşim Dokusu ve Değişimi 327
4.3.6.4 Ulaşım Durumu ve Değişimi 335
4.3.7. Üsküdar Öngörünüm Bölgesindeki Kirazlıtepe Mahallesi'nin Mekânsal Değişimi 338
4.3.7.1 Doğal Morfolojik Yapı ve Değişimi 341
4.3.7.2 Mevcut Alan Kullanımları ve Değişimi 344
4.3.7.3 Yerleşim Dokusu ve Değişimi 348
4.3.7.4 Ulaşım Durumu ve Değişimi 355
4.3.8. Üsküdar Öngörünüm Bölgesindeki Küplüce Mahallesi'nin Mekânsal Değişimi 358
4.3.8.1 Doğal Morfolojik Yapı ve Değişimi 361
4.3.8.2 Mevcut Alan Kullanımları ve Değişimi 364
4.3.8.3 Yerleşim Dokusu ve Değişimi 368
4.3.8.4 Ulaşım Durumu ve Değişimi 375
4.3.9. Üsküdar Öngörünüm Bölgesindeki Kuzguncuk Mahallesi'nin Mekânsal Değişimi 378
4.3.9.1 Doğal Morfolojik Yapı ve Değişimi 381
4.3.9.2 Mevcut Alan Kullanımları ve Değişimi 384
4.3.9.3 Yerleşim Dokusu ve Değişimi 388
4.3.9.4 Ulaşım Durumu ve Değişimi 396
4.3.10. Üsküdar Öngörünüm Bölgesindeki İcadiye Mahallesi'nin Mekânsal Değişimi 399
4.3.10.1 Doğal Morfolojik Yapı ve Değişimi 402
4.3.10.2 Mevcut Alan Kullanımları ve Değişimi 405
4.3.10.3 Yerleşim Dokusu ve Değişimi 409
4.3.10.4 Ulaşım Durumu ve Değişimi 417

4.3.11. Üsküdar Öngörünüm Bölgesindeki Sultantepe Mahallesi'nin Mekânsal Değişimi 420

4.3.11.1 Doğal Morfolojik Yapı ve Değişimi 423

4.3.11.2 Mevcut Alan Kullanımları ve Değişimi 426

4.3.11.3 Yerleşim Dokusu ve Değişimi 430

4.3.11.4 Ulaşım Durumu ve Değişimi 437

5. DEĞERLENDİRME 440

5.1. Araştırma alanının mahalle alt ölçeğinde mekânsal kriterler ile saptanan tüm değişimlerin karşılaştırılması ve değerlendirilmesi 440

5.2. Araştırma alanında yer alan mahallelerin değişime etkisi ve koruma yönünden değerlendirilmesi 443

6. SONUÇ VE ÖNERİLER 447

KAYNAKLAR 465

BİBLİYOGRAFYA 485

EKLER 486

ÖZGEÇMİŞ 499

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil No | **Sayfa No**

2.1: Kentsel formu oluşturan temel unsurlar 23

2.2: Alnwick kenti kentsel çeper kuşaklarını oluşturan morfolojik dönemler 27

2.3: M.R.G. Conzen'in Alnwick kenti'nin Orta ve Geç Viktorya Dönemi (1851-1914)'ne ait kentsel morfolojik analiz çalışması 29

2.4: Kropf (1978) tarafından Norwich şehir merkezinin karakter alanlarına göre yapılan bölgeleme çalışması 30

2.5: Metropolitan Porto şehrinin kentsel dokusuna ilişkin morfolojik bölgeleme çalışması 31

2.6: Auckland kıyı alanı plan birimleri 37

2.7: a.Venedik kentinin kent kimliğini tanımlayan lagünlerinden bir görünüm, b. Newyork kenti Özgürlük Heykeli'nden bir görünüm 39

2.8: a. Kapadokya bölgesinin kent kimliğini tanımlayan jeolojik oluşumları. b. Safranbolu İlçesi'nin kimliğini oluşturan Osmanlı evlerinden bir görünüm…… ..... ……39

2.9: Kent kimliği bileşenleri……..……..……40

2.10: Topografik yapısı ile kimlik kazanan Muğla Kenti'nden bir görünüm …….....41

2.11: Topografik yapısı ile kimlik kazanan Santorini Adasın'dan görünümler….....41

2.12: Milano kenti Duomo Meydanı'ndan bir görünüm…….....…..42

2.13: Kentsel imaj elemanları……..…….....…….....44

2.14: Manhattan Silüeti, NewYork..……...……...……...……...48

2.15: Le Corbusier'in İstanbul Tarihi yarımada silüet çizimi görünüm……..……..….49

2.16: a. Londra Kenti Waterloo köprüsünden bir görünüm b. Gassner'in Londra Kenti Waterloo köprüsüne ait silüet çizimi…….....…….....……..50

2.17: a. Lyon Kenti Antik kent (MS 476'dan önce) dönemi kent dokusu, b. 19. Yüzyıl'a ait kent dokusu, b. Metropol şehir (1998'den beri) kentsel gelişim dokusu ve UNESCO tarafından tanınan tarihi kent ve tampon bölge sınırları……..66

2.18: a. Stralsund Kenti 1650 yılına ait kent planı ve b. 1615 yılı silüetinde tarihi kent dokusu…….....…….67

2.19: a. Stralsund Kenti'nin bugünkü kentsel doku gelişimi ve b. kent silüetinden **g**örünüm…….....…….....……..…68

3.1: Boğaziçi Alanı'nın coğrafi konumu……..85

ŞEKİLLER DİZİNİ (devam ediyor)

Şekil No | **Sayfa No**

3.2: Üsküdar İlçesi'nden Boğaziçi Alanı'nın görünümü ……..…….…….86

3.2: Haliç bölgesinden Boğaziçi Alanı'nın görünümü ……..…….…….86

3.4: Boğaziçi Sit Alanı'nın İstanbul Avrupa ve Anadolu Yakası'ndaki konumu..…....…90

3.5: Araştırma alanı sınırları……..…….....…92

3.6: Araştırma alanına ait 1/5.000 ölçekli pafta indeksi ve araştırma alan sınırı…….97

4.1: Araştırma alanının Türkiye, İstanbul ve Üsküdar içindeki konumu…..…….112

4.2: Araştırma alanının Boğaziçi Alanı içindeki konumu……..113

4.3: Araştırma alanı kapsamında yer alan mahalleler..……....….115

4.4: Araştırma alanının (Sultantepe-Çengelköy Mahallesi arası) topografik yapısının Beyoğlu'ndan görünümü) …….....……..……...…..117

4.5: Araştırma alanının (Kuleli-Küçüksu Mahallesi arası) topografik yapısının İstanbul Boğazı'ndan görünümü…..…….....….117

4.6: Araştırma alanı yükseklik analizi…..…….....119

4.7: Araştırma alanı 3 boyutlu arazi modeli…..…….....120

4.8: Araştırma alanı eğim analizi…..…..……..…….....123

4.9: Araştırma alanı bakı analizi…..…..……..…….....125

4.10: İstanbul İli Deprem Bölgeleri Dağılım Haritası…..……..126

4.11: Araştırma alanı jeolojik yapı analizi…..……..…….……128

4.12: Doğal derelerin fiziki yapısı…….…….129

4.13: Açık kesit sistem…..…….....130

4.14: Kapalı kesit sistem (yol).…..…….....…….....130

4.15: Araştırma alanı hidrolojik yapı analizi…..……..……...…132

4.16: Araştırma alanının bitki varlığından görünümler…..……...….133

4.17: Araştırma alanının bitki varlığından görünümler…..…….....134

4.18: Bizans dönemi Boğaziçi yerleşmeleri ve surlar…..…….……141

4.19: İstanbul'un bilimsel ölçekli ilk haritası olan Kauffer Planı'nda Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi ….....…..……..…….....152

4.20: 2960 Sayılı Boğaziçi Kanunu'nda belirtilen Boğaziçi Sit Alanı sınırları…..……...156

4.21: 1965 Genel Nüfus Sayımı'ndan 2018 yılına kadar Üsküdar İlçe Nüfusu…..…..….164

4.22: Araştırma alanı kapsamındaki mahallelerin 2018 yılı nüfus dağılımları……...…...166

ŞEKİLLER DİZİNİ (devam ediyor)

Şekil No | **Sayfa No**

4.23: 2017 yılında Üsküdar İlçesi'nde yaşayan halkın eğitim durumu……..166
4.24: Kuleli Mahallesi'nden 15 Temmuz Şehitler Köprüsü'nün bir görünümü……168
4.25: a.Çengelköy Vapur İskelesi, b. Kandilli Vapur İskelesi ve c. Beylerbeyi Vapur İskelesi'nden görünümler…..…….....……...169
4.26: Üsküdar Sahil Yolu ve 15 Temmuz Şehirler Köprüsü'nden bir görünüm…..…..…170
4.27: Araştırma alanı ulaşım ağı…..…….....…….....172
4.28: Araştırma alanı kentsel imaj analizi…..…….……...174
4.29: Üsküdar Sahil Yolu üzerinde Çengelköy Mahallesi'nden Kuleli Mahallesi yönünde tarihi Osmanlı fil ambarları ve kentsel peyzaj yapısı ..... ……176
4.30: Üsküdar Sahil Yolu üzerinde Kuleli Mahallesi'nden Vaniköy Mevkii yönünde bir görünüm…..…….....……..…176
4.31: Üsküdar sahil yolu üzerinde Kandilli Mahallesi'nden Küçüksu Mevkii yönünde simge yapı ve kentsel peyzaj yapısı…..……...…….....177
4.32: Üsküdar sahil yolu üzerinde Paşalimanı Mevkii'nden Kuzguncuk Mahallesi yönünden bir görünüm…..……...177
4.33: a. 30 Ekim 1973 Tarihinde 15 Temmuz Şehitler Köprüsü'nün (eski adı ile Boğaziçi Köprüsü) açılışından bir görünüm, b. 15 Temmuz Şehitler Köprüsü'nün 2019 yılına ait görünümü…..…….....……...…...182
4.34: Kandilli Mahallesi'nin 1983 (solda) yılı ve 2019 (sağda) yılındaki silüeti ve eklenen yeni yapılar…..…….....….....……...…...183
4.35: Kandilli Mahallesi'nin 1983 (solda) yılı ve 2019 (sağda) yılındaki silüeti……..…183
4.36: Kandilli Mahallesi'nin 2023 yılındaki silüeti……...…183
4.37: Kandilli Mahallesi'ndeki Cemile Sultan Korusu'nun 1983 (solda) yılı ve 2019 (sağda) yılındaki silüeti…..…….....…….....184
4.38: Kandilli Mahallesi'ndeki Cemile Sultan Korusu'nun 2023 yılındaki silüeti……184
4.39: Kuleli ile Kandilli Mahallesi arasındaki bölgenin 1983 (solda) yılı ve 2.019 (sağda) yılındaki silüeti ve yamaçlara dağılan yeni yapılaşmalar…..…….....184
4.40: Kuleli ile Kandilli Mahallesi arasındaki bölgenin 2023 yılındaki silüeti..……...185
4.41: Beylerbeyi ile Çengelköy Mahallesi arasındaki bölgenin 1983 (solda) yılı ve 2019 (sağda) yılındaki silüeti…..….....……..……185
4.42: Beylerbeyi ile Çengelköy Mahallesi arasındaki bölgenin 2023 yılındaki

ŞEKİLLER DİZİNİ (devam ediyor)

Şekil No | **Sayfa No**

silüeti.....…185

4.43: Beylerbeyi Sarayı ve 15 Temmuz Şehitler Köprüsü'nün 1983 (solda) yılı ve 2019 (sağda) yılındaki silüeti…..…….....…….….....….186

4.44: Beylerbeyi Sarayı ve 15 Temmuz Şehitler Köprüsü'nün 2023 yılındaki silüeti.....186

4.45: Beylerbeyi Mahallesi'nin 1983 (solda) yılı ve 2019 (sağda) yılındaki Silüeti…….....…..186

4.46: Beylerbeyi Mahallesi'nin 2023 yılındaki silüeti…….…..187

4.47: Kuzguncuk Mahallesi'nin 1983 (solda) yılı ve 2019 (sağda) yılındaki silüeti…....187

4.48: Kuzguncuk Mahallesi'nin 2023 yılındaki silüeti…..…….....…….....187

4.49: Sultantepe Mahallesi'nin 1983 (solda) yılı ve 2019 (sağda) yılındaki silüeti…...…188

4.50: Sultantepe Mahallesi'nin 2023 yılındaki silüeti…..…….....……..188

4.51: Sultantepe Mahallesi'nin 2002 yılındaki silüeti……..…..188

4.52: Kuzguncuk Mahallesi'nin 2002 yılındaki silüeti…..……....188

4.53: Çengelköy ile Beylerbeyi Mahallesi'nin 2002 yılındaki silüeti……189

4.54: Kuleli ile Çengelköy Mahallesi'nin 2002 yılındaki silüeti……...189

4.55: Kandilli ile Kuleli Mahallesi'nin 2002 yılındaki silüeti…..…….....189

4.56: Kandilli Mahallesi'nin 2002 yılındaki silüeti…..…….....189

4.57: Araştırma alanının kıyı şeridinden itibaren yerleşim dokusunu yansıtan bir görünüm…….……191

4.58: Kandilli Feneri etrafındaki yerleşim dokusundan bir görünüm……193

4.59: Kuleli Askeri Lisesi'nden bir görünüm……194

4.60: Çengelköy Mahallesi'nden genel bir görünüm…….…195

4.61: Beylerbeyi Cami (Hamid-i Evvel Cami) ve konut yerleşimlerinden bir görünüm...197

4.62: Sultantepe Mahallesi ve İstanbul Devlet Tiyatrosu Üsküdar Tekel Sahneleri binasından bir görünüm……201

4.63: Araştırma alanı içinde yer alan koruma alanları……...……203

4.64: Beylerbeyi Sarayı'ndan bir görünüm…..……..……206

4.65: a. Fil Ambarları ve b. Kuleli Askeri Lisesi Eski Manej Binası'ndan görünümler…209

4.66: Kandilli Mahallesi'nde yer alan Osmanlı dönemine ait tescilli mezarlık…….210

ŞEKİLLER DİZİNİ (devam ediyor)

Şekil No | **Sayfa No**

4.67: Kandilli Mahallesi'nin 1982 yılı hava fotoğrafı…….....216
4.68: Kandilli Mahallesi'nin 2017 yılı hava fotoğrafı……...…217
4.69: Kandilli Mahallesi'nin 1987 yılı doğal morfolojik yapısı……...……..…219
4.70: Kandilli Mahallesi'nin 2017 yılı doğal morfolojik yapısı……...…..…220
4.71: Kandilli Mahallesi'nin 1987 yılı alan kullanımları……...223
4.72: Kandilli Mahallesi'nin 2017 yılı alan kullanımları…..…….224
4.73: Kandilli Mahallesi'nin 1987 yılındaki yapı analizi…….....….227
4.74: Kandilli Mahallesi'nin 2017 yılındaki yapı analizi……...228
4.75: Kandilli Mahallesi'nin 1996 yılındaki kat adetleri……...231
4.76: Kandilli Mahallesi'nin 2017 yılındaki kat adetleri……...…232
4.77: Kandilli Mahallesi'nin 1987 yılı ulaşım durumu……..234
4.78: Kandilli Mahallesi'nin 2017 yılı ulaşım durumu……..…235
4.79: Küçüksu Mahallesi'nin 1982 yılı hava fotoğrafı…….....237
4.80: Küçüksu Mahallesi'nin 2017 yılı hava fotoğrafı……...…...238
4.81: Küçüksu Mahallesi'nin 1987 yılı doğal morfolojik yapısı…...……..…..240
4.82: Küçüksu Mahallesi'nin 2017 yılı doğal morfolojik yapısı…….....241
4.83: Küçüksu Mahallesi'nin 1987 yılı alan kullanımları……..…244
4.84: Küçüksu Mahallesi'nin 2017 yılı alan kullanımları……245
4.85: Küçüksu Mahallesi'nin 1987 yılındaki yapı analizi……...….248
4.86: Küçüksu Mahallesi'nin 2017 yılındaki yapı analizi……..…249
4.87: Küçüksu Mahallesi'nin 1996 yılındaki kat adetleri……..…....251
4.88: Küçüksu Mahallesi'nin 2017 yılındaki kat adetleri……..…252
4.89: Küçüksu Mahallesi'nin 1987 yılı ulaşım durumu…...……..254
4.90: Küçüksu Mahallesi'nin 2017 yılı ulaşım durumu…….255
4.91: Kuleli Mahallesi'nin 1982 yılı hava fotoğrafı…….....….257
4.92: Kuleli Mahallesi'nin 2017 yılı hava fotoğrafı…….....….258
4.93: Kuleli Mahallesi'nin 1987 yılı doğal morfolojik yapısı.……...260
4.94: Kuleli Mahallesi'nin 2017 yılı doğal morfolojik yapısı ……...261
4.95: Kuleli Mahallesi'nin 1987 yılı alan kullanımları…..……264
4.96: Kuleli Mahallesi'nin 2017 yılı alan kullanımları……..265
4.97: Kuleli Mahallesi'nin 1987 yılındaki yapı analizi…….....268

ŞEKİLLER DİZİNİ (devam ediyor)

Şekil No | **Sayfa No**

4.98: Kuleli Mahallesi'nin 2017 yılındaki yapı analizi……269
4.99: Kuleli Mahallesi'nin 1996 yılındaki kat adetleri……271
4.100: Kuleli Mahallesi'nin 2017 yılındaki kat adetleri……272
4.101: Kuleli Mahallesi'nin 1987 yılı ulaşım durumu……274
4.102: Kuleli Mahallesi'nin 2017 yılı ulaşım durumu……275
4.103: Çengelköy Mahallesi'nin 1982 yılı hava fotoğrafı……277
4.104: Çengelköy Mahallesi'nin 2017 yılı hava fotoğrafı……278
4.105: Çengelköy Mahallesi'nin 1987 yılı doğal morfolojik yapısı……280
4.106: Çengelköy Mahallesi'nin 2017 yılı doğal morfolojik yapısı……281
4.107: Çengelköy Mahallesi'nin 1987 yılı alan kullanımları……284
4.108: Çengelköy Mahallesi'nin 2017 yılı alan kullanımları……285
4.109: Çengelköy Mahallesi'nin 1987 yılındaki yapı analizi……288
4.110: Çengelköy Mahallesi'nin 2017 yılındaki yapı analizi……289
4.111: Çengelköy Mahallesi'nin 1996 yılındaki kat adetleri……291
4.112: Çengelköy Mahallesi'nin 2017 yılındaki kat adetleri……292
4.113: Çengelköy Mahallesi'nin 1987 yılı ulaşım durumu……294
4.114: Çengelköy Mahallesi'nin 2017 yılı ulaşım durumu……295
4.115: Güzeltepe Mahallesi'nin 1982 yılı hava fotoğrafı……297
4.116: Güzeltepe Mahallesi'nin 2017 yılı hava fotoğrafı……298
4.117: Güzeltepe Mahallesi'nin 1987 yılı doğal morfolojik yapısı……300
4.118: Güzeltepe Mahallesi'nin 2017 yılı doğal morfolojik yapısı……301
4.119: Güzeltepe Mahallesi'nin 1987 yılı alan kullanımları……304
4.120: Güzeltepe Mahallesi'nin 2017 yılı alan kullanımları……305
4.121: Güzeltepe Mahallesi'nin 1987 yılındaki yapı analizi……308
4.122: Güzeltepe Mahallesi'nin 2017 yılındaki yapı analizi……309
4.123: Güzeltepe Mahallesi'nin 1996 yılındaki kat adetleri……311
4.124: Güzeltepe Mahallesi'nin 2017 yılındaki kat adetleri ……312
4.125: Güzeltepe Mahallesi'nin 1987 yılı ulaşım durumu……314
4.126: Güzeltepe Mahallesi'nin 2017 yılı ulaşım durumu……315
4.127: Beylerbeyi Mahallesi'nin 1982 yılı hava fotoğrafı……317

ŞEKİLLER DİZİNİ (devam ediyor)

Şekil No | **Sayfa No**

4.128: Beylerbeyi Mahallesi'nin 2017 yılı hava fotoğrafı…….....318
4.129: Beylerbeyi Mahallesi'nin 1987 yılı doğal morfolojik yapısı…….....320
4.130: Araştırma alanı içindeki Beylerbeyi Mahallesi'nin 2017 yılı doğal morfolojik yapısı…….....321
4.131: Araştırma alanı içindeki Beylerbeyi Mahallesi'nin 1987 yılı alan kullanımları.…325
4.132: Araştırma alanı içindeki Beylerbeyi Mahallesi'nin 2017 yılı alan kullanımları….326
4.133: Araştırma alanındaki Beylerbeyi Mahallesi'nin 1987 yılındaki yapı analizi…….330
4.134: Araştırma alanındaki Beylerbeyi Mahallesi'nin 2017 yılındaki yapı analizi…….331
4.135: Araştırma alanındaki Beylerbeyi Mahallesi'nin 1996 yılındaki kat adetleri……..333
4.136: Araştırma alanındaki Beylerbeyi Mahallesi'nin 2017 yılındaki kat adetleri……..334
4.137: Araştırma alanı içindeki Beylerbeyi Mahallesi'nin 1987 yılı ulaşım durumu…...336
4.138: Araştırma alanı içindeki Beylerbeyi Mahallesi'nin 2017 yılı ulaşım durumu…...337
4.139: Araştırma alanı içindeki Kirazlıtepe Mahallesi'nin 1982 yılı hava fotoğrafı…….339
4.140: Araştırma alanı içindeki Kirazlıtepe Mahallesi'nin 2017 yılı hava fotoğrafı…….340
4.141: Araştırma alanı içindeki Kirazlıtepe Mahallesi'nin 1987 yılı doğal morfolojik yapısı…….....342
4.142: Araştırma alanı içindeki Kirazlıtepe Mahallesi'nin 2017 yılı doğal morfolojik yapısı…….....343
4.143: Araştırma alanı içindeki Kirazlıtepe Mahallesi'nin 1987 yılı alan kullanımları....346
4.144: Araştırma alanı içindeki Kirazlıtepe Mahallesi'nin 2017 yılı alan kullanımları…347
4.145: Araştırma alanındaki Kirazlıtepe Mahallesi'nin 1987 yılındaki yapı analizi…….350
4.146: Araştırma alanındaki Kirazlıtepe Mahallesi'nin 2017 yılındaki yapı analizi…....351
4.147: Araştırma alanındaki Kirazlıtepe Mahallesi'nin 1996 yılındaki kat adetleri……..353
4.148: Araştırma alanındaki Kirazlıtepe Mahallesi'nin 2017 yılındaki kat adetleri……..354
4.149: Araştırma alanı içindeki Kirazlıtepe Mahallesi'nin 1987 yılı ulaşım durumu…....356
4.150: Araştırma alanı içindeki Kirazlıtepe Mahallesi'nin 2017 yılı ulaşım durumu…....357
4.151: Araştırma alanı içindeki Küplüce Mahallesi'nin 1982 yılı hava fotoğrafı…….....359
4.152: Araştırma alanı içindeki Küplüce Mahallesi'nin 2017 yılı hava fotoğrafı…...…..360
4.153: Araştırma alanı içindeki Küplüce Mahallesi'nin 1987 yılı doğal morfolojik yapısı…….....362

ŞEKİLLER DİZİNİ (devam ediyor)

Şekil No | **Sayfa No**

4.154: Araştırma alanı içindeki Küplüce Mahallesi'nin 2017 yılı doğal morfolojik yapısı…….....363
4.155: Araştırma alanı içindeki Küplüce Mahallesi'nin 1987 yılı alan kullanımları..……...366
4.156: Araştırma alanı içindeki Küplüce Mahallesi'nin 2017 yılı alan kullanımları…….367
4.157: Araştırma alanındaki Küplüce Mahallesi'nin 1987 yılındaki yapı analizi…….370
4.158: Araştırma alanındaki Küplüce Mahallesi'nin 2017 yılındaki yapı analizi…..……...371
4.159: Araştırma alanındaki Küplüce Mahallesi'nin 1996 yılındaki kat adetleri……..…373
4.160: Araştırma alanındaki Küplüce Mahallesi'nin 2017 yılındaki kat adetleri……..…374
4.161: Araştırma alanı içindeki Küplüce Mahallesi'nin 1987 yılı ulaşım durumu……...376
4.162: Araştırma alanı içindeki Küplüce Mahallesi'nin 2017 yılı ulaşım durumu…..……..377
4.163: Araştırma alanı içindeki Kuzguncuk Mahallesi'nin 1982 yılı hava fotoğrafı…....379
4.164: Araştırma alanı içindeki Kuzguncuk Mahallesi'nin 2017 yılı hava fotoğrafı…....380
4.165: Araştırma alanı içindeki Kuzguncuk Mahallesi'nin 1987 yılı doğal morfolojik yapısı…….....……....382
4.166: Araştırma alanı içindeki Kuzguncuk Mahallesi'nin 2017 yılı doğal morfolojik yapısı……..…….....…….....383
4.167: Araştırma alanı içindeki Kuzguncuk Mahallesi'nin 1987 yılı alan kullanımları....386
4.168: Araştırma alanı içindeki Kuzguncuk Mahallesi'nin 2017 yılı alan kullanımları…387
4.169: Araştırma alanındaki Kuzguncuk Mahallesi'nin 1987 yılındaki yapı analizi…….391
4.170: Araştırma alanındaki Kuzguncuk Mahallesi'nin 2017 yılındaki yapı analizi…….392
4.171: Araştırma alanındaki Kuzguncuk Mahallesi'nin 1996 yılındaki kat adetleri…….394
4.172: Araştırma alanındaki Kuzguncuk Mahallesi'nin 2017 yılındaki kat adetleri…....395
4.173: Araştırma alanı içindeki Kuzguncuk Mahallesi'nin 1987 yılı ulaşım durumu..…..397
4.174: Araştırma alanı içindeki Kuzguncuk Mahallesi'nin 2017 yılı ulaşım durumu..…..398
4.175: Araştırma alanı içindeki İcadiye Mahallesi'nin 1982 yılı hava fotoğrafı……..….400
4.176: Araştırma alanı içindeki İcadiye Mahallesi'nin 2017 yılı hava fotoğrafı……...401
4.177: Araştırma alanı içindeki İcadiye Mahallesi'nin 1987 yılı doğal morfolojik yapısı…….....……....403
4.178: Araştırma alanı içindeki İcadiye Mahallesi'nin 2017 yılı doğal morfolojik yapısı…….....……....404
4.179: Araştırma alanı içindeki İcadiye Mahallesi'nin 1987 yılı alan kullanımları..……407

ŞEKİLLER DİZİNİ (devam ediyor)

Şekil No **Sayfa No**

4.180: Araştırma alanı içindeki İcadiye Mahallesi'nin 2017 yılı alan kullanımları……..408
4.181: Araştırma alanındaki İcadiye Mahallesi'nin 1987 yılındaki yapı analizi……..….412
4.182: Araştırma alanındaki İcadiye Mahallesi'nin 2017 yılındaki yapı analizi……..….413
4.183: Araştırma alanındaki İcadiye Mahallesi'nin 1996 yılındaki kat adetleri……..….415
4.184: Araştırma alanındaki İcadiye Mahallesi'nin 2017 yılındaki kat adetleri……..….416
4.185: Araştırma alanı içindeki İcadiye Mahallesi'nin 1987 yılı ulaşım durumu…....….418
4.186: Araştırma alanı içindeki İcadiye Mahallesi'nin 2017 yılı ulaşım durumu……..419
4.187: Araştırma alanı içindeki Sultantepe Mahallesi'nin 1982 yılı hava fotoğrafı……..421
4.188: Araştırma alanı içindeki Sultantepe Mahallesi'nin 2017 yılı hava fotoğrafı…..….422
4.189: Araştırma alanı içindeki Sultantepe Mahallesi'nin 1987 yılı doğal morfolojik yapısı…….....……..……....424
4.190: Araştırma alanı içindeki Sultantepe Mahallesi'nin 2017 yılı doğal morfolojik yapısı…….....……..…....425
4.191: Araştırma alanı içindeki Sultantepe Mahallesi'nin 1987 yılı alan kullanımları….428
4.192: Araştırma alanı içindeki Sultantepe Mahallesi'nin 2017 yılı alan kullanımları.....429
4.193: Araştırma alanındaki Sultantepe Mahallesi'nin 1987 yılındaki yapı analizi…..….432
4.194: Araştırma alanındaki Sultantepe Mahallesi'nin 2017 yılındaki yapı analizi…..….433
4.195: Araştırma alanındaki Sultantepe Mahallesi'nin 1996 yılındaki kat adetleri…...….435
4.196: Araştırma alanındaki Sultantepe Mahallesi'nin 2017 yılındaki kat adetleri…..….436
4.197: Araştırma alanı içindeki Sultantepe Mahallesi'nin 1987 yılı ulaşım durumu..….438
4.198: Araştırma alanı içindeki Sultantepe Mahallesi'nin 2017 yılı ulaşım durumu..…..439

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo No **Sayfa No**

2.1: Kent morfolojisi ile ilgili genel tanımlamalar 20
2.2: Bazı araştırmacıların kent formu ve kentsel formu oluşturan fiziksel unsurlara ilişkin yaptıkları tanımlamalar 23
2.3: Kropf 2017'nin kentsel form sınıflandırmasının M.R.G. Conzen ile G. Caniggia yaklaşımı ile ilişkisi 34
2.4: Bazı araştırmacıların kent silüetine ilişkin yaptıkları tanımlamalar yer almaktadır 47
2.5: Temel işlevlerle arazi kullanım türleri açısından kıyı kullanımları 58
2.6: 36. Dünya Miras Komitesi'nde "önemli görünümler" olarak değerlendirilen bazı tarihi kıyı alanları, koruma statüleri ve karşılaştıkları sorunlar 75
2.7: Tarihi kıyı kentlerinin ana karakterini oluşturan tarihi alanlar, kültür varlıkları, görünüm ve silüetlerin korunmasına yönelik uluslararası düzeyde alınan bazı kararlar ve kapsamları 81
3.1: Boğaziçi Sit Alanı'nın İstanbul Avrupa ve Anadolu Yakası'nda alansal dağılımı…...88
3.2: Araştırma alanı altlıklarının hazırlanmasında kullanılan harita ve bunlara ilişkin bilgiler 95
3.3: Araştırma alanının mekânsal özelliklerinin ve değişimin saptanması için oluşturulan kriterler 106
4.1: Araştırma alanının Üsküdar İlçesi içinde kapladığı alan……..…….111
4.2: Araştırma alanı içindeki mahalleler ve kapladıkları alanların dağılımı…….….114
4.3: Araştırma alanının yükseklik gruplarının alansal ve oransal dağılımları..... 118
4.4: Üsküdar İlçesi'nde bağlı mahallelerin nüfus verileri 165
4.5: Araştırma alanının (Beylerbeyi vapur iskelesinden) Boğaz köprülerine, tren istasyonu ve hava limanlarına olan uzaklığı 171
4.6: Kentsel imaj analizi haritasında gösterilen odak noktaları…….....178
4.7: Araştırma alanında yer alan işaret öğleleri…….....178
4.8: Araştırma alanında yer alan başlıca anıtsal yapılar……..…..206
4.9: Araştırma alanında yer alan tescilli yeşil alanlar….....209
4.10: Araştırma alanında yer alan tescilli mezar alanları….....210

TABLOLAR DİZİNİ (devam ediyor)

Tablo No		Sayfa No
4.11:	Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü verilerine göre araştırma alanında yer alan tescilli anıt ağaçlar	212
4.12:	Araştırma alanındaki Kandilli Mahallesi'nin 1987 yılına ait mevcut alan kullanımlarının dağılımı	222
4.13:	Araştırma alanındaki Kandilli Mahallesi'nin 2017 yılına ait mevcut alan kullanımlarının dağılımı	222
4.14:	Araştırma alanındaki Kandilli Mahallesi'nin 1987 yılına ait yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı	229
4.15:	Araştırma alanındaki Kandilli Mahallesi'nin 2017 yılına ait yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı	229
4.16:	Araştırma alanındaki Kandilli Mahallesi'nin yapı yoğunluğundaki değişim oranı	229
4.17:	Araştırma alanındaki Kandilli Mahallesi'ndeki yapıların 1996 yılına ait kat adetleri	230
4.18:	Araştırma alanındaki Kandilli Mahallesi'ndeki yapıların 2017 yılına ait kat adetleri	230
4.19:	Araştırma alanındaki Kandilli Mahallesi'nin ortalama kat adetlerindeki değişim oranı	230
4.20:	Araştırma alanındaki Kandilli Mahallesi'ndeki 1987 yılına ait ulaşım durumu	233
4.21:	Araştırma alanındaki Kandilli Mahallesi'ndeki 2017 yılına ait ulaşım durumu	233
4.22:	Araştırma alanındaki Küçüksu Mahallesi'nin 1987 yılına ait mevcut alan kullanımlarının dağılımı	242
4.23:	Araştırma alanındaki Küçüksu Mahallesi'nin 2017 yılına ait mevcut alan kullanımlarının dağılımı	243
4.24:	Araştırma alanındaki Küçüksu Mahallesi'nin 1987 yılına ait yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı	247
4.25:	Araştırma alanındaki Küçüksu Mahallesi'nin 2017 yılına ait yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı	247
4.26:	Araştırma alanındaki Küçüksu Mahallesi'nin yapı yoğunluğundaki değişim oranı	247

TABLOLAR DİZİNİ (devam ediyor)

Tablo No | **Sayfa No**

4.27: Araştırma alanındaki Küçüksu Mahallesi'ndeki yapıların 1996 yılına ait kat adetleri 250

4.28: Araştırma alanındaki Küçüksu Mahallesi'ndeki yapıların 2017 yılına ait kat adetleri 250

4.29: Araştırma alanındaki Küçüksu Mahallesi'nin ortalama kat adetlerindeki değişim oranı 250

4.30: Araştırma alanındaki Küçüksu Mahallesi'ndeki 1987 yılına ait ulaşım durumu 253

4.31: Araştırma alanındaki Küçüksu Mahallesi'ndeki 2017 yılına ait ulaşım durumu 253

4.32: Araştırma alanındaki Kuleli Mahallesi'nin 1987 yılına ait mevcut alan kullanımlarının dağılımı 263

4.33: Araştırma alanındaki Kuleli Mahallesi'nin 2017 yılına ait mevcut alan kullanımlarının dağılımı 263

4.34: Araştırma alanındaki Kuleli Mahallesi'nin 1987 yılına ait yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı 267

4.35: Araştırma alanındaki Kuleli Mahallesi'nin 2017 yılına ait yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı 267

4.36: Araştırma alanındaki Kuleli Mahallesi'nin yapı yoğunluğundaki değişim oranı 267

4.37: Araştırma alanındaki Kuleli Mahallesi'ndeki yapıların 1996 yılına ait kat adetleri 270

4.38: Araştırma alanındaki Kuleli Mahallesi'ndeki yapıların 2017 yılına ait kat adetleri 270

4.39: Araştırma alanındaki Kuleli Mahallesi'nin ortalama kat adetlerindeki değişim oranı 270

4.40: Araştırma alanındaki Kuleli Mahallesi'ndeki 1987 yılına ait ulaşım durumu 273

4.41: Araştırma alanındaki Kuleli Mahallesi'ndeki 2017 yılına ait ulaşım durumu 273

4.42: Araştırma alanındaki Çengelköy Mahallesi'nin 1987 yılına ait mevcut alan kullanımlarının dağılımı 283

4.43: Araştırma alanındaki Çengelköy Mahallesi'nin 2017 yılına ait mevcut alan kullanımlarının dağılımı 283

4.44: Araştırma alanındaki Çengelköy Mahallesi'nin 1987 yılına ait yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı 287

TABLOLAR DİZİNİ (devam ediyor)

Tablo No		Sayfa No
4.45:	Araştırma alanındaki Çengelköy Mahallesi'nin 2017 yılına ait yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı	287
4.46:	Araştırma alanındaki Çengelköy Mahallesi'nin yapı yoğunluğundaki değişim oranı	287
4.47:	Araştırma alanındaki Çengelköy Mahallesi'ndeki yapıların 1996 yılına ait kat adetleri	290
4.48:	Araştırma alanındaki Çengelköy Mahallesi'ndeki yapıların 2017 yılına ait kat adetleri	290
4.49:	Araştırma alanındaki Çengelköy Mahallesi'nin ortalama kat adetlerindeki değişim oranı	290
4.50:	Araştırma alanındaki Çengelköy Mahallesi'ndeki 1987 yılına ait ulaşım durumu	293
4.51:	Araştırma alanındaki Çengelköy Mahallesi'ndeki 2017 yılına ait ulaşım durumu	293
4.52:	Araştırma alanındaki Güzeltepe Mahallesi'nin 1987 yılına ait mevcut alan kullanımlarının dağılımı	303
4.53:	Araştırma alanındaki Güzeltepe Mahallesi'nin 2017 yılına ait mevcut alan kullanımlarının dağılımı	303
4.54:	Araştırma alanındaki Güzeltepe Mahallesi'nin 1987 yılına ait yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı	307
4.55:	Araştırma alanındaki Güzeltepe Mahallesi'nin 2017 yılına ait yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı	307
4.56:	Araştırma alanındaki Güzeltepe Mahallesi'nin yapı yoğunluğundaki değişim oranı	307
4.57:	Araştırma alanındaki Güzeltepe Mahallesi'ndeki yapıların 1996 yılına ait kat adetleri	310
4.58:	Araştırma alanındaki Güzeltepe Mahallesi'ndeki yapıların 2017 yılına ait kat adetleri	310
4.59:	Araştırma alanındaki Güzeltepe Mahallesi'nin ortalama kat adetlerindeki değişim oranı	310

TABLOLAR DİZİNİ (devam ediyor)

Tablo No		Sayfa No
4.60:	Araştırma alanındaki Güzeltepe Mahallesi'ndeki 1987 yılına ait ulaşım durumu...	313
4.61:	Araştırma alanındaki Güzeltepe Mahallesi'ndeki 2017 yılına ait ulaşım durumu...	313
4.62:	Araştırma alanındaki Beylerbeyi Mahallesi'nin 1987 yılına ait mevcut alan kullanımlarının dağılımı ...	323
4.63:	Araştırma alanındaki Beylerbeyi Mahallesi'nin 2017 yılına ait mevcut alan kullanımlarının dağılımı ...	324
4.64:	Araştırma alanındaki Beylerbeyi Mahallesi'nin 1987 yılına ait yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı ...	328
4.65:	Araştırma alanındaki Beylerbeyi Mahallesi'nin 2017 yılına ait yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı ...	328
4.66:	Araştırma alanındaki Beylerbeyi Mahallesi'nin yapı yoğunluğundaki değişim oranı ...	329
4.67:	Araştırma alanındaki Beylerbeyi Mahallesi'ndeki yapıların 1996 yılına ait kat adetleri ...	332
4.68:	Araştırma alanındaki Beylerbeyi Mahallesi'ndeki yapıların 2017 yılına ait kat adetleri ...	332
4.69:	Araştırma alanındaki Beylerbeyi Mahallesi'nin ortalama kat adetlerindeki değişim oranı ...	332
4.70:	Araştırma alanındaki Beylerbeyi Mahallesi'ndeki 1987 yılına ait ulaşım durumu ...	335
4.71:	Araştırma alanındaki Beylerbeyi Mahallesi'ndeki 2017 yılına ait ulaşım durumu ...	335
4.72:	Araştırma alanındaki Kirazlıtepe Mahallesi'nin 1987 yılına ait mevcut alan kullanımlarının dağılımı ...	345
4.73:	Araştırma alanındaki Kirazlıtepe Mahallesi'nin 2017 yılına ait mevcut alan kullanımlarının dağılımı ...	345
4.74:	Araştırma alanındaki Kirazlıtepe Mahallesi'nin 1987 yılına ait yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı ...	349
4.75:	Araştırma alanındaki Kirazlıtepe Mahallesi'nin 2017 yılına ait yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı ...	349

TABLOLAR DİZİNİ (devam ediyor)

Tablo No		Sayfa No
4.76:	Araştırma alanındaki Kirazlıtepe Mahallesi'nin yapı yoğunluğundaki değişim oranı	349
4.77:	Araştırma alanındaki Kirazlıtepe Mahallesi'ndeki yapıların 1996 yılına ait kat adetleri	352
4.78:	Araştırma alanındaki Kirazlıtepe Mahallesi'ndeki yapıların 2017 yılına ait kat adetleri	352
4.79:	Araştırma alanındaki Kirazlıtepe Mahallesi'nin ortalama kat adetlerindeki değişim oranı	352
4.80:	Araştırma alanındaki Kirazlıtepe Mahallesi'ndeki yapıların 1987 yılına ait ulaşım durumu	355
4.81:	Araştırma alanındaki Kirazlıtepe Mahallesi'ndeki yapıların 2017 yılına ait ulaşım durumu	355
4.82:	Araştırma alanındaki Küplüce Mahallesi'nin 1987 yılına ait mevcut alan kullanımlarının dağılımı	365
4.83:	Araştırma alanındaki Küplüce Mahallesi'nin 2017 yılına ait mevcut alan kullanımlarının dağılımı	365
4.84:	Araştırma alanındaki Küplüce Mahallesi'nin 1987 yılına ait yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı	369
4.85:	Araştırma alanındaki Küplüce Mahallesi'nin 2017 yılına ait yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı	369
4.86:	Araştırma alanındaki Küplüce Mahallesi'nin yapı yoğunluğundaki değişim oranı	369
4.87:	Araştırma alanındaki Küplüce Mahallesi'ndeki yapıların 1996 yılına ait kat adetleri	372
4.88:	Araştırma alanındaki Küplüce Mahallesi'ndeki yapıların 2017 yılına ait kat adetleri	372
4.89:	Araştırma alanındaki Küplüce Mahallesi'nin ortalama kat adetlerindeki değişim oranı	372
4.90:	Araştırma alanındaki Küplüce Mahallesi'ndeki 1987 yılına ait ulaşım durumu	375
4.91:	Araştırma alanındaki Küplüce Mahallesi'ndeki 2017 yılına ait ulaşım durumu	375

TABLOLAR DİZİNİ (devam ediyor)

Tablo No		Sayfa No
4.92:	Araştırma alanındaki Kuzguncuk Mahallesi'nin 1987 yılına ait mevcut alan kullanımlarının dağılımı	385
4.93:	Araştırma alanındaki Kuzguncuk Mahallesi'nin 2017 yılına ait mevcut alan kullanımlarının dağılımı	385
4.94:	Araştırma alanındaki Kuzguncuk Mahallesi'nin 1987 yılına ait yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı	389
4.95:	Araştırma alanındaki Kuzguncuk Mahallesi'nin 2017 yılına ait yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı	389
4.96:	Araştırma alanındaki Kuzguncuk Mahallesi'nin yapı yoğunluğundaki değişim oranı	390
4.97:	Araştırma alanındaki Kuzguncuk Mahallesi'ndeki yapıların 1996 yılına ait kat adetleri	393
4.98:	Araştırma alanındaki Kuzguncuk Mahallesi'ndeki yapıların 2017 yılına ait kat adetleri	393
4.99:	Araştırma alanındaki Kuzguncuk Mahallesi'nin ortalama kat adetlerindeki değişim oranı	393
4.100:	Araştırma alanındaki Kuzguncuk Mahallesi'ndeki 1987 yılına ait ulaşım durumu	396
4.101:	Araştırma alanındaki Kuzguncuk Mahallesi'ndeki 2017 yılına ait ulaşım durumu	396
4.102:	Araştırma alanındaki İcadiye Mahallesi'nin 1987 yılına ait mevcut alan kullanımlarının dağılımı	406
4.103:	Araştırma alanındaki İcadiye Mahallesi'nin 2017 yılına ait mevcut alan kullanımlarının dağılımı	406
4.104:	Araştırma alanındaki İcadiye Mahallesi'nin 1987 yılına ait yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı	410
4.105:	Araştırma alanındaki İcadiye Mahallesi'nin 2017 yılına ait yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı	410
4.106:	Araştırma alanındaki İcadiye Mahallesi'nin yapı yoğunluğundaki değişim oranı	411

TABLOLAR DİZİNİ (devam ediyor)

Tablo No		Sayfa No
4.107:	Araştırma alanındaki İcadiye Mahallesi'ndeki yapıların 1996 yılına ait kat adetleri	414
4.108:	Araştırma alanındaki İcadiye Mahallesi'ndeki yapıların 2017 yılına ait kat adetleri	414
4.109:	Araştırma alanındaki İcadiye Mahallesi'nin ortalama kat adetlerindeki değişim oranı	414
4.110:	Araştırma alanındaki İcadiye Mahallesi'ndeki 1987 yılına ait ulaşım durumu	417
4.111:	Araştırma alanındaki İcadiye Mahallesi'ndeki 2017 yılına ait ulaşım durumu	417
4.112:	Araştırma alanındaki Sultantepe Mahallesi'nin 1987 yılına ait mevcut alan kullanımlarının dağılımı	427
4.113:	Araştırma alanındaki Sultantepe Mahallesi'nin 2017 yılına ait mevcut alan kullanımlarının dağılımı	427
4.114:	Araştırma alanındaki Sultantepe Mahallesi'nin 1987 yılına ait yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı	431
4.115:	Araştırma alanındaki Sultantepe Mahallesi'nin 2017 yılına ait yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı	431
4.116:	Araştırma alanındaki Sultantepe Mahallesi'nin yapı yoğunluğundaki değişim oranı	431
4.117:	Araştırma alanındaki Sultantepe Mahallesi'ndeki yapıların 1996 yılına ait kat adetleri	434
4.118:	Araştırma alanındaki Sultantepe Mahallesi'ndeki yapıların 2017 yılına ait kat adetleri	434
4.119:	Araştırma alanındaki Sultantepe Mahallesi'nin ortalama kat adetlerindeki değişim oranı	434
4.120:	Araştırma alanındaki Sultantepe Mahallesi'ndeki 1987 yılına ait ulaşım durumu	437
4.121:	Araştırma alanındaki Sultantepe Mahallesi'ndeki 2017 yılına ait ulaşım durumu	437
4.122:	Araştırma alanının mahalle alt ölçeğinde mekânsal kriterler ile saptanan değişimlerin karşılaştırması	443

EKLER DİZİNİ

Ek No		Sayfa No
EK 1.	Boğaziçi Sit Alanı'nda yer alan ilçeler ve mahalleleri.	485
EK 2.	Boğaziçi Kanunu.	487

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

ha	: hektar
km	: kilometre
m	: metre
m^2	: metrekare
ºC	: santigrad derece
%	: yüzde
h	: yükseklik

KISALTMALAR

ADNKS	: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
AJE	: Ayrıntılı Jeoteknik Etüt Gerektiren Alanlar
CBS	: Coğrafi Bilgi Sistemi
ÇŞB	: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
İCOMOS	: Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi
İBB	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
DAE	: Deprem Araştırma Enstitüsü
GEEAYK	: Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu
KTVKK	: Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu
KUDEB	: Koruma Uygulama ve Denetim Büro
MÖ	: Milattan Önce
MS	: Milattan Sonra
PTT	: Posta ve Telgraf Teşkilatı Genel Müdürlüğü
ÖA	: Önlemli Alanlar
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UA	: Uygun Alanlar
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UOA	: Uygun Olmayan Alanlar

1. GİRİŞ

2018 yılında Dünya nüfusunun % 55'i kentsel alanlarda yaşamakta iken, 2050 yılına kadar bu nüfusun % 70'inin kentlerde yaşayacağı tahmin edilmektedir (BM, 2018, World Population Prospects, 2019). Nüfusun hızla artması ile birlikte gelişen hızlı kentleşme, beraberinde fiziksel altyapının genişletilmesini gerektirir ve bu da kentsel dokuda meydana gelen morfolojik değişimlerin itici gücüdür (Farooq ve Muslim, 2014). Hızlı nüfus artışının yanı sıra ekonomik, teknolojik, siyasal ve sosyo-psikolojik nedenler ile de tarihsel süreç içinde kentsel mekânlar değişime uğrayabilmektedir.

Kentsel alanlarda gerçekleşen mekânsal değişim süreci geri dönülmez bir süreç olmasının yanısıra her yerleşim yerinin kendi kimlik özelliklerine ve bağlamına bağlı olarak kentsel alanlarda farklı şekillerde kendini göstermektedir (Lehmann vd., 2021). Genel olarak şehirler veya metropol kentler olarak da tanımlanan kentsel bölgeler, dünya çapındaki en dinamik mekânsal değişimlerinin yaşandığı yerlerdir (Hersperger vd., 2018). Metropol kentlerde, kentsel alanların genişlemesinden ve mekânsal değişimlerden en çok etkilenen alanların başında tarihi nitelikli alanlar ve kıyı alanları gelmektedir. Bu alanlar ticaret, turizm, barınma vb. birçok kullanım için bir kentte tercih edilen öncelikli özelliklerden olup bu alanlardaki kentleşme baskısı geçmişten bugüne daima artan bir hızla devam etmektedir.

Ünlü (2006)'ya göre, kentsel mekândaki değişim yapılı çevredeki değişikliklere bağlıdır. Kentlerin değişim süreci en somut biçimde fiziksel mekânda görünür hale gelmektedir (Sakar ve Ünlü, 2019). Özellikle metropol kentlerde ve tarihi kıyı kentlerinde kentsel dokunun sürdürülebilir gelişimi için hem mekânsal değişimlerinin saptanması, değişimi etkileyen nedenlerin irdelenmesi kentlerin planlamasında kritik öneme sahip araştırma konuları haline gelmiştir. Bu araştırma konularının çoğunda kentsel dokuların değişim-dönüşüm süreçlerinin belirlenmesinde, mekânsal ve işlevsel yapılarının tarihsel köklerinin anlamlandırılmasında ve bugüne aktarılmasında önemli bir değerlendirme aracı ya da yöntemi olarak kent morfolojisi kullanılmış olup (Kubat ve Topçu, 2009), kentsel mekânda meydana gelen değişimlerin plansız olduğu sonucuna varılmıştır (Gülersoy, 2013). Kentsel mekânsal dokuda meydana gelen çalışmaların pek çoğu kentsel ölçekte morfolojik değişim

konularını irdelemiş olup, kentsel mahalle ölçeğinde meydana gelen mekânsal değişimlerin kent bütünündeki doğal ve kültürel çevre üzerindeki genel etkisi hakkında bilgi eksikliği bulunmaktadır.

Üç büyük imparatorluğa başkentlik yapmış olan İstanbul İli; ekonomik, tarihi, kültürel kimliği, mimari zenginlikleri ve bugüne taşınmış değerleri ile geçmişte olduğu gibi bugün de bir dünya kenti olma potansiyeli taşıyan önemli bir küresel merkezdir. Özellikle İstanbul Boğazı, sahip olduğu doğal, kültürel değerleri ve uluslararası öneme sahip olan stratejik konumuyla Dünya'da özgün özellikleri ile dikkat çeken kıyı alanları arasındadır. İstanbul'da boğaza kıyısı olan ilçeler tarih boyunca en fazla göç alan ve yerleşimin yoğun olduğu alanlar olmuştur. İstanbul İli'ne bağlı Üsküdar İlçesi, Boğaziçi Alanı'nda yer alan diğer ilçeler gibi boğazın doğal güzelliği, topografyası ve stratejik konumu ile insanların yaşamak için yoğun olarak seçtikleri bölgelerden biridir. Buna ek olarak tarihi, kültürel, doğal ve mekânsal özellikleri ile özellikle üst gelir gurubunun bu bölgeyi tercih etmesi ve göç alması nedeni ile nüfus yoğunluğu ve kentleşme baskısı oldukça fazladır.

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi, boğaza bakan yamaçlar, tepeler, koru alanları ve topografik yapısı ile bir bütündür. Sosyal, mekânsal, tarihi ve kültürel yapısı ile özellikli bir kıyı mekânına sahip olan Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi tez çalışmasında araştırma alanı olarak seçilmiştir.

1.1. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı

Kıyı bölgelerinin ekonomik değeri artarken bu alanlara yönelik spekülasyonlar artmakta, arazi kullanımı ve kıyı yerleşmeleri, hızlı bir değişim süreci yaşamaktadır. Aynı durum tarihi kıyı kentleri için de geçerlidir. Boğaziçi Alanı hem stratejik öneme sahip bir kıyı yerleşimi hem de tarih boyunca pek çok medeniyete ev sahipliği yapan tarihsel öneme sahip nadir yerleşim alanlarından birisidir. Boğaziçi Alanı'nın özgün mimarisini yansıtan kıyı yerleşimi ve iç kesimde kalan tarihi yerleşim alanlarının özgün dokusu tarihsel süreçte zarar görmüştür.

Hızlı kentleşme, nüfus artışı, arazi örtüsü ve arazi kullanımındaki değişimler, sosyal, ekonomik ve fiziksel dönüşümler, ulaşım sorunları gibi nedenler tarihi kent çekirdeklerinde baskıya neden olmaktadır.

Araştırma kapsamında, İstanbul İli'nin doğal, tarihi ve kültürel açıdan güçlü mekânsal ifadelere ve stratejik öneme sahip olan Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi araştırma alanı olarak seçilmiştir. 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu'na tabi olan Boğaziçi Öngörünüm Bölgesi aynı zamanda doğal ve tarihi sit alanı olması sebebiyle önemli bir tarihi kıyı alanıdır. *Çalışmanın temel amacı;* özel bir yasa olan Boğaziçi Kanunu ile doğal ve kültürel peyzaj özellikleri koruma altına alınan Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'nin kentsel mekân dokusunda tarihsel süreç içinde meydana gelen değişimlerin morfolojik yaklaşım ile ortaya konması ve değişimin boyutunun karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesidir.

Bu bağlamda, tarihi kentsel kıyı alanı özelliğine sahip olan araştırma alanının mekânsal dokusundaki değişimine neden olan faktörlerin belirlenmesi ve bu kapsamda doğal ve kültürel etkenlerin, sosyo-kültürel yapının, planlama politikalarının değişimdeki rollerinin ortaya konması önem taşımaktadır.

Bu amaçla tez çalışmasında, öncelikle üst ölçekte Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'nin kent morfolojisinin oluşmasında etkili olan doğal ve kültürel peyzaj özellikleri ele alınarak kentsel kimlik ögelerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Daha sonra mahalle alt ölçeğindeki değişim saptanırken, morfolojik yaklaşımlar ve kentsel kimlik ögeleri konularında öne çıkan temel bileşenlerden; doğal morfolojik yapı, mevcut alan kullanımları, yerleşim alanları ve ulaşım alanları incelenmiştir. Söz konusu bileşenlerin tarihsel süreçteki değişimi irdelenirken, her bir mahalle karakter özellikleri ve geçirdiği mekânsal değişimler açısından karşılaştırmalı olarak ele alınmış, üst ölçekte Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'nin kimliğine olumlu veya olumsuz etkileri doğrultusunda değerlendirilmiştir.

Bu çerçevede gerçekleştirilen araştırmanın diğer amaçları:

- Araştırma alanının mekânsal özelliklerinin kimlik bileşenleri (doğal ve kültürel peyzaj özellikleri) bağlamında belirlenmesi ve alan sınırları içindeki 11 adet mahallenin karakter özelliklerinin haritalar ile ortaya konması,

- Araştırma alanının mevcut alan kullanımlarının 2017 yılına ait halihazır plan kullanılarak saptanması ve daha sonra 1987 yılına ait halihazır plan ile karşılaştırılarak koruma-kullanım dengesi açısından irdelenmesi,

- Boğaziçi Alanı'nın öngörünüm bölgesinde kıyı şeridi ve doğal yapıyı tahrip eden veya niteliğini bozan unsurların arazi çalışmalarında çekilen fotoğraflar ile tespit edilmesi,

- Araştırma alanının özgün yerleşim dokusu özellikleri ile geçmişten bugüne fiziksel, sosyal ve kültürel yapısında geçirdiği değişimlerin literatür araştırması rapor, fotoğraf arşivleri, planlar, yerinde yapılan gözlem ve incelemeler ile saptanması,

- Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'nin özgün tarihi yerleşim karakterinin ve tarihi dokudaki değişimlerin ve kayıp eserlerin koruma amaçlı imar planı, halihazır harita ve hava fotoğrafları ile ortaya çıkarılarak bu alanların sürdürülebilirliğine yönelik önerilerin geliştirilmesi,

- Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'nin doğal morfolojik yapısındaki, mevcut alan kullanımlarındaki, yerleşim dokusundaki ve ulaşım durumundaki değişimlerinin dönemsel olarak mahalle ölçeğinde değerlendirilmesi,

- Araştırma alanındaki 11 mahallenin her birinin mekânsal özelliklerinin başta kent morfolojisinin oluşmasında etkin olan temel bileşenlerinden yola çıkarak araştırma alanı için seçilen doğal ve kültürel bileşenler, alt bileşenler ve kriterler ile incelenerek mekânsal olanaklarının değerlendirilmesi, mahallelerde meydana gelen değişimlerin sahil şeridi ve öngörünüme etkilerinin belirlenmesi ile kentin gelişiminde koruma politikaların iyileştirilmesi ve buna yönelik mekânsal kararların geliştirilmesine rehberlik edecek sonuçlar elde etmektir.

Araştırma kapsamında, öncelikle kent ile ilgili kavramlar, kentsel morfoloji, kentsel kimlik ve imaj, silüet kavramı, kıyı ve kent ilişkisi ile ilgili kavramlar, kıyı kavramı ve kıyı alanlarının önemi, kentsel kıyı alanı, tarihi kıyı kentleri, öngörünüm bölgesi mekânsal değişim, tarihi kıyı kentlerinde mekânsal değişim ve koruma ile ilgili kavramlar, ulusal ve uluslararası konuya ilişkin yapılmış çalışmalar ve yöntemler incelenmiştir. Tez çalışmasında, araştırma alanına ait tarihi fotoğraflar, haritalar, planlar, yazılı kaynak ve belgelerden elde edilen veriler değerlendirilerek, araştırma alanı ve yakın çevresine ilişkin doğal ve kültürel peyzaj özellikleri saptanmış ve saptanan bu veriler ile alanın mevcut durumu ortaya konarak belirlenen mekânsal kriterlere göre mahalle ölçeğinde mekânsal değişim analizleri yapılmıştır.

Çalışma sonucunda, elde edilen tüm veriler karşılaştırmalı olarak analiz edilerek, araştırma alanı tarihi kent ve kıyı kimliğinin sürdürülebilirliği açısından değerlendirilmiştir.

Araştırma alanı olarak İstanbul İli Boğaziçi'nde yer alan Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'nin seçilme nedenleri aşağıda sıralanmıştır;

- Boğaziçi Sit Alanı'nın içinde yer alması ve Boğaziçi'nin bütünüyle özel bir yasa olan 1983 tarih ve 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu'na tabi olması ve alan bütünündeki mekânsal değişimin, yönetimsel yapının bu kanunun ilgili plan hükümleri ve benzer yasal kısıtlamalar ile gerçekleşmiş olması,

- Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'nin doğal ve tarihi sit alan özelliğine sahip olması,

- İstanbul İli'nin 2010 yılında Dünya Kültür Başkenti seçilmesi ve Türkiye'nin stratejik, siyasal, ekolojik, ekonomik ve sosyolojik yönden zengin değere sahip bir bölgesinde yer alması,

- Araştırma alanının süreç içinde sahip olduğu tarihi değerlerin zarar görmesi, özgün kent dokusunun büyük ölçüde bozulmuş olması, yalıların, köşk ve sarayların karşılaştığı modern kentleşme ve koruma sorunları,

- Karadeniz ile Marmara Denizi'ni birbirine bağlayan ve İstanbul Boğazı üzerinde yer alan üç asma köprüden biri olan Boğaziçi Köprüsü, resmi adıyla 15 Temmuz Şehitler Köprüsü'nün araştırma alanı silüetinde yer alması,

- Boğaziçi Alanı'nın öngörünüm bölgesinde yapılacak müdahalelerin Boğaz silüetini koruyan yaklaşımla yönlendirilmesinin gerekliliği,

- Her biri ayrı karakteristik özelliklere sahip olan Kuzguncuk, Beylerbeyi, Çengelköy, Kuleli, Kandilli, Sultantepe, Küçüksu, Güzeltepe, İcadiye, Küplüce, Kirazlıtepe olmak üzere Üsküdar'ın 11 mahallesinin tamamını veya bir kısmını kapsaması,

- Sultan Abdülaziz tarafından 1861-1865 yıllarında mimar Sarkis Balyan'a yaptırılan Beylerbeyi Sarayı'nın burada yer alması,

- Alanda özgün mimari eserlerin (hamam, camii, kilise, yalı, saray, kervansaray, sarnıç, çeşme vb.) ve nitelikli açık yeşil alanların (koru, mesire yeri, orman vb.) varlığı,

- İstanbul İli'nin stratejik konumu ve doğal topografik yapısı ile en özellikli kıyı alanı olan Boğaziçi Alanı'nın (sahil şeridi-öngörünüm-gerigörünüm-etkilenme bölgesi) bir bölümünde yer alması,

Bilgiye erişim kolaylığı, metropol bir kentte olmasının getirdiği avantajlar, kolay ulaşılabilirliği tez çalışması için İstanbul İli, Anadolu Yakası'nda yer alan Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'nin araştırma alanı olarak seçilmesini etkilemiştir.

1.2. Çalışmanın Sınırlılıkları

Araştırma alanı için yapılan değişim analizlerinde, ulaşılabilen en eski halihazır planın 1987 yılına ait olması ve en güncel halihazır planın 2017 yılına ait halihazır plan olması nedeniyle değişim bu yıllar arasında ele alınmıştır. Değişimin saptanmasına yönelik mahalle bazında analizler yapılırken 1987 yılına ait hava fotoğrafı olamaması nedeniyle hava fotoğrafları verilirken ulaşılabilen en yakın dönem hava fotoğrafı olarak 1982 yılı verilerinden yararlanılmıştır. Mahalle ölçeğinde bina kat yükseklikleri değişimlerinin

analizlerinde, 1987 yılına ait halihazır planda bina kat yükseklikleri eksikliği 1987 ve 2017 yılları arasındaki değişimin saptanmasını kısıtlayan etken olmuştur. Bu kapsamda kat yüksekliklerinin belirlenmesi amacıyla en eski bina verisi olan 1996 yılına ait halihazır plan altlık kabul edilerek sayısallaştırılmıştır. Bu nedenle bina kat adetlerindeki değişim analizi 1996 ve 2017 yılları arasında ele alınmıştır.

1.3.Çalışmanın Önemi

Bu çalışma, sürekli değişim sürecinde olan tarihi kentsel kıyı alanlarının karakteristiklerinin ortaya konması, değişim faktörlerinin, yönünün ve sonuçlarının belirlenmesi, kentin sürdürülebilir gelişiminin peyzaj mimarlığı açısından değerlendirilmesi ve bu kapsamda seçilen alan sınırları içinde yerel halkın, plancıların, ilgili kurum ve kuruluşların sürece dahil edilmesi yönünde önerilerin geliştirilmesi açısından önem taşımaktadır. Buna ek olarak, Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ne ait doğal-kültürel ve tarihi verilerin sayısal ortama aktarılması, dolayısıyla bu alanla ilgili yapılacak her türlü bilimsel çalışmada veri teşkil edecek bir veri tabanının oluşturulması tezin özgün değeri açısından önem taşımaktadır. Bu sayede araştırma alanı örneğinde çalışan diğer disiplinlerin çalışmalarına katkı sağlaması ve bilimsel verilere dayandırılarak somut öneriler geliştirilmesi hedeflenmektedir.

1.4. Çalışmanın Hipotezi ve Alt Hipotezleri

Ana Hipotez : İstanbul metropolünde yaşanan hızlı kentleşme süreci, 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu ile korunan Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'nin tarihi kent dokusunda mekânsal değişimler ve dönüşümler meydana getirmiştir.

Alt Hipotez 1: Boğaziçi Alanı'nın öngörünüm bölgesindeki doğal, kültürel, mekânsal ve yapısal karakteristikleri ile silüet özelliklerinin belirlenmesi, geçmişten bugüne alan bütününde değişimi etkileyen faktörlerin tespit edilerek gelecekteki durumunun öngörülebilmesi, alanın özgün kimliğinin sürdürülebilirliğine yönelik planlama ve tasarımın yapılabilmesi açısından gerekli aşamalardır.

Alt Hipotez 2: Mahalle ölçeğinde meydana gelen mekânsal değişimlerin ve karakter özelliklerinin saptanması, her bir mahallenin sahil şeridi ve öngörünüm bölgesine olan etkisinin belirlenmesinde etkili olup, böylelikle üst ölçekte alanın kentsel kimliğinin sürdürülebilirliğine yönelik etkili önerilerin geliştirilmesinde önem taşımaktadır.

1.5. Literatür Özeti

Bu başlık altında araştırmada izlenen yöntem, araştırma alanı ve yakın çevresi ile ilgili yapılmış ulusal ve uluslararası literatür incelenerek özetlenmiştir.

1.5.1. Araştırmanın konusu ile ilgili yapılan çalışmalar

Salman (2004) "Boğaziçi Tarihi Sit Alanlarının Yok Olma Süreci ve Kalan Sınırlı Değerlerin Korunma Olasılıkları" başlıklı doktora tezinde, Boğaziçi'nde doğal yapı, yerleşme düzeni ortaya konarak, nüfus artışı ve sosyokültürel yapının değişimi, fiziksel yapının değişimi, doğal yapı ve bitki örtüsünün bozulması 1950-1983 yılları arası ve 1983 sonrası olarak iki dönemde irdelenmiştir. Fiziksel yapı değişimi yasal süreçler (Elgoetz, Prost planları vb. imar planları) ve uygulamalar yazılı olarak karşılaştırılmıştır. Son bölümde korumaya ilişkin örnek bölgeler seçilerek, imar planları üzerinden yapıların korunmuşluk durumu ve adetleri işlenerek, sorunları saptanmış ve müdahale önerileri (basit onarım, restorasyon ve rekonstrüksiyon olmak üzere üç başlıkta) getirilmiştir.

Öztel Ağsakallı (2006) "Cihangir Mahallesi'nin kent dokusundaki değişimler ve kentsel tasarım önerileri" adlı yüksek lisans tezinde, Cihangir Mahallesi'nin geçmişten bugüne sosyal ve fiziksel yapısındaki geçirdiği değişimler, alansal analiz çalışmaları yapılarak incelenmeye çalışılmış ve bugünkü durumu değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmelerin sonrasında, alanda saptanan sorunlara çözüm getirmeyi amaçlayan bir kentsel tasarım projesi yapılmıştır.

Atabeyoğlu vd. (2009) "Tarihi bir kentin değişimi: Erzurum kenti" başlıklı çalışmasında, Erzurum kenti I. ve III. derecede arkeolojik ve kentsel sit sınırları içindeki geleneksel doku değişimlerini ortaya koymak amacı ile 1986 yılı imar planına göre 2006 ile 2007 yıllarında yerinde yapılan gözleme dayalı olarak ortaya çıkan değişimler haritalanmıştır. Bu kapsamda arazi kullanımı, sokak dokusu, yol aksı, yapıların mevcut durumu ve kullanılabilirliğinde meydana gelen değişimler tespit edilmeye çalışılmıştır. Sonuç olarak tescilli evlerde herhangi bir yıkımın görülmediği ancak, tescilli olmayan geleneksel evlerin %12'sinin yok olduğu görülmüştür. Mahalle ölçeğinde değerlendirme yapıldığında ise

tarihi kent dokusunun yok olarak geleneksel mahalle anlayışının yeni imar uygulamaları ile düzeltilemez hale geldiği belirlenmiştir.

Ertuğrul (2011) "19. Yüzyıl İstanbul Kentsel Dönüşümü'nde Üsküdar ve Koruma Sorunları" başlıklı doktora tezinde, 19. yüzyıl (M. 1800-1900) içinde inşa edilen veya dönüşüm geçiren tek yapı ve kent dokusu incelenmiştir. 19. yüzyılda batılılaşmanın Üsküdar'ın kentsel dokusuna etkileri; ekonomik ve sosyo-kültürel yapıdaki değişimler, kentsel planlama ve mimarideki değişimler, ulaşımdaki değişimler, semt ölçeğindeki değişimler, yapı ölçeğindeki değişimler ve yeni yapı tipleri başlıkları altında yazılı ve görsel kaynaklar ile açıklanmıştır. Üsküdar'ın 19. yüzyılda inşa edilen yapılarının döneme özgü nitelikleri, bugüne kadar geçirdikleri değişimler, kentsel dönüşümün etkileri ve korunma problemleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda kentsel dokuyu gösteren eski haritalar birbirleriyle ve güncel halihazır haritalarla karşılaştırılarak, korumaya yönelik çalışmalara temel oluşturacak bir envanter çalışması yapılmıştır.

Arıkan (2013) "Kentsel Mekânın Değişimi ve Konut Dokusunda Katmanlaşma: Feneryolu Mahallesi Örneği" adlı yüksek lisans tezinde, Feneryolu Mahallesi'sinin mevcut dokusunun oluşum süresini tarihsel bir süreç içinde irdeleyerek, değişim, dönüşüm kavramlarını kentin içinde bulunduğu daimi bir yapma-yıkma süreci olarak okumak amaçlanmıştır. Bu amaçla tarihsel gelişimine paralel olarak mahallede bulunan konut stoku mahalledeki parsellere ait arşiv bilgileri kullanılarak analiz edilmiştir. Bu parseller içinden farklı dönemlere ait birer örnek seçilerek detaylı mekânsal analiz yapılmış, bu dönemlerde değişen konut-bahçe sokak ilişkileri irdelenmiştir. Mahalledeki konut dokusu üzerine yapılan çalışma, kentin genel değişimi ile birlikte ele alınırken mahalledeki tarihsel, mekânsal ve sosyal bileşenler dikkate alınmıştır.

Kaya ve Akdemir (2019) "Çorum Kent Morfolojisi" başlıklı çalışmasında, Çorum kenti örneklem alan olarak seçilerek, kentsel dokusunu oluşturan unsurlar coğrafi bir bakış açısı ile incelenmiştir. Örneklem alan kent ölçeğinde ve mahalle ölçeğinde ele alınmıştır. Kent ölçeğinde kent formunun oluşmasında etkili olan doğal ve beşeri faktörler ve çeper kuşak oluşumları ele alınmıştır. Daha sonra mahalle ölçeğine inilerek yapı adası ve cadde sokak örüntüleri üzerinden kentin geçirdiği morfolojik süreçler değerlendirilmiştir. Çalışmanın

sonucunda kent, zaman ve coğrafi olarak tartışılmış ve günümüz kent formunun ortaya çıkış süreçleri ve gelişimi açıklanmıştır.

Karadeniz (2020) "Şehir Planlamada Bir Yöntem Olarak Kent Morfolojisi: Görele" adlı doktora tezinde, kent planlama sürecine dahil edilebilecek, kentsel dokuların incelenmesi ve değerlendirilmesi için yönlendirici olabilecek bir morfolojik analiz yöntemi geliştirilmiştir. Bu kapsamda Görele kenti için 9 morfolojik bölge tanımlanmıştır. Tanımlanan 9 morfolojik bölgeden seçilen 33 örnek konut dokusu kentsel yoğunluk analizi parametreleri bağlamında değerlendirilmiş, Görele kenti için bir 'Morfolojik Atlas' oluşturulmuştur. Kente yönelik "Morfolojik Atlas" ile kentteki farklı morfolojik bölgeler, bölgelerdeki dokular ve yoğunluk dağılımları tanımlanmıştır.

1.5.2. Araştırmada izlenen yöntem ile ilgili yapılan çalışmalar

M.R.G. Conzen (1960) "Alnwick: A Study in Town-Plan Analysis" başlıklı çalışmasında, tarihi bir kent olan Alnwick kentinde, coğrafi yapı ile yerleşme karakteri ilişkisini ve kentin mekânsal değişimini farklı dönemlere ait morfolojik bölgelemeler yaparak sistematik olarak ortaya koymaktadır. Kent-plan analizi "town plan alaysis" adını verdiği bu yöntem ile öncelikle kent planını oluşturan elemanları tanımlayarak; sokak ve sokak örüntüsü içindeki bağlantılar, parsel ve parsellerin sokak ile ilişkileri, binalar ve binaların yapı adaları içindeki konumu ve plan tiplerinin bir araya gelerek oluşturdukları katmanları analiz ederek başlamıştır. Daha sonra çeper kuşaklar ile Alnwick kentinin tarihsel süreç içindeki gelişimini irdelemiştir.

Atalan (2008) "Boğaziçi Kıyı Yerleşmelerinin Tarihsel Değişim Süreci ve Koruma Yöntemleri Üzerine Bir Araştırma; Ortaköy-Kuruçeşme Sahili" başlıklı doktora tezinde, Boğaz'ın özgün niteliklerini büyük ölçüde yitirmiş semtlerinde yapılan çalışmalarla, tarihi yerleşme karakterlerinin ortaya çıkarılması ve bu veriler desteğiyle, Boğaziçi Alanı için geçerli olabilecek temel koruma ilkelerinin ve yöntemlerinin oluşturulabilmesi hedeflenmiştir. Görsel ve yazılı kaynaklar, tarihi fotoğraflar incelenerek dönemlere ait haritalar ve fotoğraflar kronolojisi katalogları oluşturulmuştur. Her bir ada parselde bulunan tarihi yapıların mimari özellikleri detaylı olarak incelenerek öneriler geliştirilmiştir.

Birik (2011) “Kentsel mekânın değişim sürecinde transformasyon ve deformasyon” adlı doktora tezinde, mekânsal kırılma noktalarını belirleyen toplumsal olayların, fiziksel mekânda yarattığı etki ve bu süreçte mekânsal kimliğin görsel analizinin ortaya konması amaçlanmıştır. Kentsel mekânı oluşturan nitelikler ve kavramlar tanımlanarak, değişim süreci görsel karşılaştırmaya dayalı haritalar ile analiz edilmiştir. Bu nitelik ve kavramlar: 1-doğal nitelikler (doğal morfolojik yapı-vadi, kıyı şeridi, orman, koruluk vb.), 2-yapısal nitelikler (altyapı sistemleri (ulaşım sistemi ve bağlantıları)), mülkiyet izleri (tarım alanı sınırları, kadastral mülkiyet dokusu, duvar, çit vb. yapay sınırlayıcılar), kentsel morfolojik yapı-yapı adası, yapı), 3-kültürel nitelikler (mekânsal referanslar-sosyokültürel yapıyı gösteren, mekâna anlam kazandıran izler, referanslar) olmak üzere üç ana kentsel dinamik ve alt dinamikler üzerinden ve belirlenen kentsel gelişim kuşaklarına göre haritalandırılmıştır. 1. Kuşak (1850-1950) 1. Alan Şişhane Meydanı, 2. Kuşak (1950-1980) 2. Alan Levent Bölgesi, 3. Kuşak (1980-2010) 3. Alan Küçükçekmece-Bakırköy Havzası olarak seçilmiştir. Çalışmanın sonunda haritalandırma ile elde edilen şemalar matris üzerine yerleştirilerek bölgenin bu dönemlerdeki değişim süreci ortaya konmuştur.

Aksu (2012) “Peyzaj Değişimlerinin Analizi: İstanbul, Sarıyer Örneği” başlıklı doktora tezinde, peyzaj değişimi mekânsal, ekolojik ve sosyolojik analiz olmak üzere üç temel analiz ile ilişkilendirilerek incelenmiştir. Araştırma alanı orman alanları ve yarı doğal yüzeyler, yapay yüzeyler (yerleşim alanları ve ulaşım ağları), tarım alanları, su yüzeyleri olmak üzere dört kategoride sınıflandırılmıştır. Alanın sürdürülebilir planlama kararlarını verebilmek için alanda yaşayan kişilerin görüşlerini planlamaya dahil etmek olarak adlandırılan “Kullanıcı Katılımı”nı sağlamak için yarı yapılandırılmış görüşme ve anket teknikleri uygulanmıştır. Çalışmanın sonuç kısmında elde edilen veriler karşılıklı olarak Mekân-Koruma ilişkisi, Mekân-Kullanma ilişkisi ve Koruma-Kullanma ilişkisi çerçevesinde değerlendirilerek peyzaj yapısındaki değişimin kontrolüne yönelik öneriler geliştirilmiştir.

Korgavuş (2012) “Sosyo-Ekonomik ve Doğal Çevre Faktörlerinin Kültürel Peyzaja Etkileri: Rize Merkez İlçesi Örneği” başlıklı doktora tezinde, bir kültürel peyzaj alanı olarak seçilen Rize merkez ilçesinin 1955-1989-2009 yılları arasındaki kültürel peyzaj dokusunun; arazi kullanım şekilleri ve arazi örtüsünün zamansal değişiminin; Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) yardımı ile tespit edilmesi ve bu değişimin altında yatan sosyo-ekonomik

ve doğal çevre faktörlerinin irdelenmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda, ilk olarak alanının doğal, kültürel ve tarihi verileri ortaya konmuştur. Daha sonra söz konusu yıllara ait hava fotoğraflarından sayısallaştırılan karayolları, kentsel yerleşim alanı, konut-bina adetleri, orman alanları ve tarım alanları verileri karşılaştırılarak yıllar arası değişimi gösteren arazi kullanım şekillerinin ve arazi örtülerinin nitelikleriyle nicelikleri ortaya konmuştur. Bu şekilde 54 yıllık süreç içinde meydana gelen değişimler ortaya konarak öneriler getirilmiştir.

1.5.3. Araştırma alanı ve yakın çevresi ile ilgili yapılan çalışmalar

Selçuk (2003) "Boğaziçi'nin Ekolojik Peyzaj Planlaması İçin Bir Değerlendirme Yöntemi" başlıklı doktora tezinde, çevre, ekoloji, sürdürülebilirlik kavramları çerçevesinde Boğaziçi Alanı için bir ekolojik peyzaj planlaması için bir yöntem ortaya konmuştur. Alanın doğal ve kültürel verileri analiz edilerek elde edilen veriler halihazır harita üzerinde CBS programı yardımı ile ifadelendirilmiş, oluşturulan haritalar yorumlanarak alanın mevcut alan kullanımı ortaya konmuştur. Kişisel algılamanın belirlenmesinde görsel malzemeye dayalı anket çalışması yapılmıştır. Ekolojik planlamaya temel olacak mekânsal veri analizi ile 1997 tarihli halihazır harita kullanılarak mekânsal analiz haritası oluşturulmuştur. Çalışmanın sonunda bütün veriler değerlendirilerek Boğaziçi Alanı'nda ekolojik peyzaj planlamasının nasıl yapılması gerektiği konusunda önerilerde bulunulmuştur.

Aktuglu Aktan (2006) "Kent Biçimi – Ulaşım Etkileşimine İlişkin (Tarihsel ve Güncel) Yaklaşımlar ve İstanbul Örneği" adlı doktora tezinde, kent biçiminin -özellikle ulaşım sistemine bağlı olarak- gelecekte alacağı biçimleri tartışmak, bu bağlamda İstanbul örneginde planlama eylemine veri oluşturmak hedeflenmiştir. Bu kapsamda kent biçiminin gelişimine iliskin tarihsel ve güncel yaklaşımlar, ulaşım faktörü (biçim ve ulaşım etkileşimi) çerçevesinde incelenerek İstanbul için gelecek senaryoları kurgulanmıştır.

Yılmaz (2008) "Haliç Kıyı Şeridinde Sanayileşme İle Ortaya Çıkan Kentsel Dönüşüm" başlıklı doktora tezinde, Haliç'in tarihsel gelişimi dönemsel olarak ortaya konmuştur. Haliç'in 19. yüzyıl öncesindeki fiziksel gelişimi, 19. yüzyılda kentsel dönüşüme hazırlayan gelişmeler görsel dökümanlar ile anlatılmıştır. Cumhuriyet Dönemi'ndeki kentsel planlama çalışmaları ve Haliç'e etkileri saptanırken 1950-1960 arası dönem ile 1980'den bugüne yapılan planlar ve uygulamalar incelenmiştir. Elde edilen verilere göre sanayileşme

öncesinde Haliç kıyılarına özgü olan fiziksel ve sosyal doku ortaya konarak, Haliç çevresindeki 1980 öncesi ve mevcut duruma ilişkin işlevsel gelişim haritaları, silüet çalışmalarında grafiksel olarak ifade edilerek karşılaştırılmıştır. Cumhuriyet Dönemi'nde bölgede oluşan tarihi dokudaki işlevsel, sosyal, ekonomik yapı değişimleri incelenerek, sanayileşmenin araştırma alanına etkileri ortaya konmuştur.

Yeliyurt (2008) "Kentsel Kıyı Alanlarında Yer Alan Sanayi Bölgelerinde Dönüşüm Stratejilerinin Değerlendirilmesi; Haliç-Tersaneler Bölgesi" adlı doktora tezinde, kentsel dönüşüm projelerinin gelişim ve uygulama süreçlerine katkıda bulunacak yaklaşımlar ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu amaca göre, Haliç tersaneler bölgesi ve geri alanı olarak tanımlanarak tespit, anket ve mülakat yöntemlerini içeren analitik bir bakışla irdelenmiştir. Hane halkı, sanayi ve ticaret ile uğraşan kişilere anket uygulanarak sosyo-ekonomik yapı incelenmiş. Fiziksel yapı analizlerinde de yapı/parsel/ada ölçeklerinde alandaki fonksiyon alanlarına göre incelemeler yapılmıştır. Çalışmanın sonuç bölümünde ilk olarak çalışma alanındaki dönüşüm potansiyelinin varlığı değerlendirilmiş olup, alan çalışması sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda yerel küçük sanayinin taşınma isteğini etkileyen önemli faktörler belirlenmiştir.

Kurt (2009) "Coastline Changes and Their Implications For Land Use In Coastal Region Of Istanbul Between 1987 and 2007" başlıklı yüksek lisans tezinde, 1987'den 2007 yılına kadar İstanbul kıyı bölgelerinde oluşan kıyı ve arazi kullanımı değişimler, Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) ve Uzaktan Algılama (UA) teknikleri kullanılarak belirlenmiştir. Arazi kullanımındaki bu değişimler; şehir alanları, tarım alanları, orman, çıplak toprak, fundalık - çimenlik ve göl-gölcük olmak üzere 6 sınıfa ayrılarak incelenmiş olup, hızlı nüfus artışı ve kentleşme İstanbul'un kıyı bölgelerinde arazi kullanımı ve kıyı çizgisi değişimlerine sebep olduğu sonucuna varılmıştır.

Akman Çınar (2012) "Fiziksel Mekân ve Güvenlik Algısı: İstanbul Boğaziçi Öngörünüm Alanı" başlıklı doktora tezi, mekânın fiziksel özelliklerinin bireyin güven duygusunu etkilediği savı ile mekânda suça yönelik eylemlerin (olayların) dağılımıyla o mekânın ne derece güvenli algılandığı arasındaki ilişkinin istatistiksel yöntemlerle incelenmesi ve güven algısı ile olay dağılımını etkileyen fiziksel çevre faktörlerinin belirlenmesini amaçlamaktadır.

Kolcu (2013) “Dönüşüm Yaşanan Tarihi Kent Merkezlerinde Arazi Kullanımı Etkileyen Faktörlerin Analizi: Sultanahmet ve Çevresi Örneği” başlıklı doktora tezinde, tarihsel süreçte Suriçi’nin (Tarihi Yarımada) mekânsal gelişiminin, bu gelişimde etkili olan faktörlere de değinilerek dönemsel olarak açıklanması ve araştırma alanında izlenen kentsel dönüşümü etkileyen faktörlerin, pozitif ve negatif etki derecelerinin regresyon analizleri ile ortaya konulması hedeflenmiştir.

Ada (2014) “İstanbul Adaları Peyzajında Kültürel Dinamiklerin Etkisiyle Oluşan Değişimlerin Değerlendirilmesi” başlıklı doktora tezinde, araştırma alanı peyzaj karakter analizine göre İstanbul Adaları’ndan Büyükada, Heybeliada, Buzgazada, Kınalıada’da meydana gelen değişimleri 1918-1938-1986-2007 yıllarına göre alansal olarak analiz etmek, bu değişimde kültürel dinamiklerin etkisini belirlemek amaçlanmaktadır. Bu amaçla, her ada için, 1/5.000 ölçekli halihazır haritalar üzerinden arazi kullanım şekillerinin belirlendiği paftalar Arcmap 10 programı ile oluşturulmuştur. Arazi kullanım paftalarından yararlanılarak peyzaj tiplerine göre 4 Peyzaj Karakter Alanı (Yerleşim alanları, Kentsel yeşil alanlar, Kırsal Yeşil Alanlar, Doğal Yeşil Alanlar) oluşturulmuştur. Ada halkının peyzajdaki değişim algısını ölçmek amacıyla fotoğrafa dayalı anket çalışması yapılmıştır. Bireylerin eğitim seviyesi ve yaşları arttıkça daha doğal peyzaj karakterine sahip alanları tercih ettikleri görülmektedir.

Totu (2018) “Koruma Planlarına İlişkin Uygulama Sorunlarının İrdelenmesi: Beykoz Boğaziçi Bölgesi” adlı yükseklisans tezi, kültür ve tabiat varlıklarının bulunduğu koruma alanlarında tespit, tescil ve planlama uygulamalarındaki mevzuat gelişimini inceleyerek, koruma uygulamalarının aksadığı başlıkları tespit etmeyi amaçlanmıştır. Bu amaçla mevzuat ve belgelerin incelenmesine dayalı olarak kavramsal çerçeve ve tarihsel gelişim incelenerek, uygulamalar konusunda uzman olarak seçilen ilçe belediyelerine anket uygulanmıştır. Anket sonuçları Beykoz Boğaziçi bölgesinde planlama sorunları tespiti yapılmak üzere kıyaslanmıştır.

2. KURAMSAL TEMELLER

2.1. Kent ile ilgili kavramlar

Bu bölümde kent ile ilgili kavramlar, kıyı ve kent ilişkisi, öngörünüm bölgesi, mekânsal değişim kavramları ele alınmış olup, kentsel mekânsal değerlendirme kapsamında irdelenmiştir.

2.1.1. Kentleşme, kent ve kentsel mekân kavramları

Dünyada yaşanan sanayileşme ile tarım toplumu anlayışı yerini hızla endüstri toplumu anlayışına bırakmıştır. Sanayileşmeye bağlı olarak özellikle gelişmekte olan ülkelerde nüfus artışı ile hızlı kentleşme süreci gerçekleşmiştir. Aşırı nüfus artışına sahip olan büyük kentler, metropol olarak adlandırılmakta olup hızlı kentleşmenin en yoğun görüldüğü alanlardır. Nüfus yoğunluğu bir kentin metropol olması için tek başına yeterli bir ölçüt olmamakta, nüfusun yanında bu alanları yaşamak ve çalışmak için cazip kılan ekonomik refah, sosyal refah, sağlıklı yaşam ve kentsel hareketlilik (Wallace ve Wu, 2019) gibi pek çok kentsel özelliği taşıması gerekmektedir.

Lefebvre (1998)'ye göre; kentleşmeyi ve kentleşme sorunsalını sanayileşme sürecinin önüne koymak mümkündür. Kentleşme, sanayileşmeye anlam verir; genel sürecin bu son görüntüsü, yani kentleşme, onu sanayileşmeye bağımlı kılan uzun bir dönemin ardından esas hale gelmektedir. Ren vd., (2018)'e göre kentleşme, işçilerin fabrikalarda iş bulmak için kırsal alanlardan şehirlere taşındığı sanayi devrimi döneminde başlamaktadır. Lefebvre gibi Keleş (2000)'de kentleşme ve sanayileşmenin ayrılmaz bir biçimde birbiri ile ilişkili olduğunu savunmaktadır. Keleş (2000), kentleşmenin ekonomik, toplumsal ve siyasal boyutlarını da hesaba katan, geniş anlamda bir tanımını yapmaktadır. Bu tanıma göre kentleşme; sanayileşme ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesi sorununu doğuran, toplum yapısında, artan oranda örgütleşme, iş bölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikimi sürecidir.

Kentleşme, bir bakıma kentin merkezinden dışa doğru büyümesi, merkezde de mevcut dokunun yenilenmesi ve çağdaş gereksinimlere uygun bir şekilde yeniden biçimlendirilmesi demektir (Aksoy ve Ergun, 2009).

Keleş (2000)'e göre, kentleşmenin dört temel nedeni vardır. Bunlar; ekonomik, teknolojik, siyasal ve sosyo-psikolojik nedenlerdir. Soetomo (2009) daha kapsamlı olarak kentleşme sürecini, ekonomik değişimden kaynaklanan ve insan kaynakları, doğal kaynaklar ve teknoloji (insan yapımı kaynaklar) tarafından teşvik edilen, ekonomik, sosyal ve fiziki çıktıları olan bir süreç olarak tanımlamaktadır.

Kent kavramı 19. yüzyılda pek çok sosyolog tarafından üzerinde çalışılan bir olgu olmuştur. Sosyolojinin kurucularından olan Karl Marx'ın Frederich Engels ile birlikte yapmış olduğu kent ile ilgili çalışmalar, kendinden sonraki sosyologların fikirlerine öncülük edecek değerlendirmeleri içermekte ve kent kuramının temellerini oluşturmaktadır (Marx ve Friedrich, 1976). Marx ve Engels, kent kavramından özellikle Alman İdeolojisi adlı eserinde bahsetmekte olup burada kır ve kent kavramı birbirinden ayırarak ele almaktadır. Marx ve Engels, bir ulusun kendi içindeki iş bölümünün sanayi ve ticareti, tarımdan ayırdığını ve bunun sonucunda kent ile kırın çıkarlarının birbirlerine zıt olduğunu öne sürmektedir. Kent, nüfusun, üretim araçlarının, sermayenin, zevklerin, gereksinimlerin bir merkezde toplanması olayı iken kır daha çok ayrı ayrı olmayı ve dağınıklığı ortaya koymaktadır. Genel olarak kenti sanayi ve ticaretin merkezi olarak görmektedir.

George Simmel ise kenti sanayi ve ticaretten çok kültürel ve sosyal yönden ele almış olup, kentsel nüfus yoğunluğunun bireylerin benlikleri üzerinde oluşturduğu baskıların davranış biçimlerine etkileri üzerinde durmaktadır. Louis Wirth'in fikirlerinin çıkış noktası Simmel'dir. Buna bağlamda Wirth, kenti (a) nüfus sayıları, (b) yerleşim yoğunluğu, (c) halkın heterojenliği ve grup yaşamı arasındaki ilişki ile ele almaktadır (Wirth, 1938). Kentlerde yerleşim yoğunluğuna bağlı olarak sosyal ve kültürel açıdan heretojen olan insan topluluğun bireyselliği teşvik ettiğini ileri sürmektedir.

Wirth ve Simmel kent kavramında büyüklüğü, yoğunluğu ve heterojenlik kıstaslarını önemserken, Marx and Weber kenti daha çok işlevleri açısından incelemiştir. Özellikle Max Weber kenti tanımlarken bu kıstasların tek başına yeterli olamayacağı görüşünü

savunmaktadır. Bu anlamda Weber, “The City” (1922) adlı kitabında kenti, sosyal yapı, ekonomik, politik, dini ve yasal olmak üzere bütün yönleriyle ele almıştır. Budak (2013)’e göre, Weber’in savunduğu gibi kentleri sadece büyüklükleri ile değil ekonomik ve politik kurumları ile kavramsallaştırmak onları dönüşüme sürükleyen koşulları ve özgünlükleri tanımlayabilmek açısından daha gerçekçi olacaktır.

Wirth (2002)’e göre kentin karakteristik özellikleri nüfus, nüfus bileşimi ve toplumsal değişimdir. (1) nüfus ölçütü ile nüfusu belli bir büyüklüğün üzerindeki yerleşimler kastedilmektedir. (2) nüfus bileşimi ölçütü kent nüfusunun çoğunluğunun tarım dışı sektörlerde istihdam ediliyor olma özelliğini işaret eder. (3) Toplumsal değişim ölçü, mekânda süreklilik gösteren, yoğun ve heterojen bir nüfus ile işbölümü ve uzmanlaşmanın tipik özellikler olarak ortaya çıktığı yerleşimi kent olarak tanımlar (Budak 2013).

Görüldüğü gibi pek çok erken sosyolog, kent ve kentsel yaşam konularında yoğun ilgi göstermiş olup kentlerin oluşumu ve gelişiminin sosyal ve fiziki ortamı nasıl değiştirdiği ile ilgilenmektedir.

Kent; insanların bir arada yaşadığı, belli bir nüfusu barındıran, ekonomik hayatta sanayi ve hizmet sektörünün ağırlığı bulunan, yönetsel örgüt birimine sahip yerleşim yerleridir (Kaya vd., 2007). Kent, diğer tanımlamaların yanı sıra, toplumsal bir metnin, bir toplumu maddileştiren ve her biri yeni sayfalar ekleyen kuşaklar tarafından birbirine devredilen bir derlemenin okunması olarak tanımlanır. Lefebvre (1998)’e göre kent yaşamı, hem kır yaşamının arta kalan kısımlarından hem de geleneksel şehrin kalıntılarından doğmaktadır.

Kentler, kentsel mekânlardan oluşmaktadır. Krier (1979) tarafından kent; “Kentin özelliklerine uygun, kentsel mekânı içeren ya da onunla birlikte yapılandırılan yerleşme” olarak tanımlanır. Krier (1979) “kentsel mekânı” tanımlarken, estetik olarak değerlendirilmezler ise tüm dış mekânların kentsel mekân olarak adlandırılabileceğini belirtmiştir (Yazıcıoğlu Halu, 2010). Ancak kentsel mekân kavramını “tüm dış mekânlar kentsel mekândır” şeklinde ele almak eksik ve sınırlı bir teorik yaklaşım olacaktır. Çünkü kentsel mekânlar fiziksel, sosyal, toplumsal gibi pek çok yönden ele alınması gereken değişken ve kompleks alanlardır.

Bu bağlamda, Birik (2011)'e göre kentsel mekân; kent bütününün içinde anlam taşıyan farklı ölçeklerdeki tanımlı alanlardır. Özel ve kamusal, yapılaşmış ve yapılaşmamış, çevrelenmiş ve açık, iç ve dış gibi karşıtlıkların dengesi ile ortaya çıkan mekânsal bir organizasyon olarak nitelendirilmektedir. Taşıdığı anlam bütününe göre, sokak, mahalle, bölge ya da kentin bütününde yer alan yapısal ögeler ile doğal, yapısal, sosyal sistemlerin birlikteliğinden oluşan karmaşık yapılar *kentsel mekân* olarak tanımlanmaktadır.

Yazıcıoğlu Halu (2010)'a göre, kentsel mekânlar aynı zamanda insanların bütünlük/bütünleşme duygusunu oluşturmak için bir araya gelmelerine izin veren sosyal bağlayıcılar olarak hizmet etmektedirler. İstanbul'daki kentsel mekânlar, tarihsel geçmişiyle birçok farklı kültürdeki ve kimlikteki kullanıcısına bu bağlamda iyi birer örnektir. Kamusal mesajların ve fikirlerin paylaşıldığı ve aktarıldığı yerlerdir.

2.1.2. Kentsel Morfoloji

İlk kez ünlü şair ve filozof Goethe (1790) tarafından ortaya atılan morfoloji kelimesi ilk önce biçim ve yapıyı tanımlamak için kullanılmıştır. Kentsel morfoloji, şehirleri ve bölgeleri okumak için etkili araçlar geliştirerek (Maretto vd., 2018) mimarlar, coğrafya ve planlama bilim adamları arasında dünya çapında ilgi çeken, büyüyen disiplinler arası bir araştırma alanıdır (Kristjánsdóttir, 2019). Maretto vd. (2018)'ye göre, kentsel morfoloji, çağdaş kentlerin sürdürülebilir tasarımının temeli olabilir, çünkü kentsel dokunun temelini, zaman içindeki dönüşümlerini belirleyen mantığı ile somut bir planlama aracı olarak kullanılmaktadır. M. R. G. Conzen 1960'lı yıllarda, özellikle İngiltere'de kentin tarihsel-coğrafi gelişmesinin çözümlenmesine yönelik ayrıntılı çalışmalarıyla, kentsel morfoloji yaklaşımının geliştirilmesine öncülük etmiştir. M. R. G. Conzen çalışmalarında alt, orta ve üst (yapı, mahalle ve kent) ölçeklerde parsel, bina yapı adası ve sokağın birer kentsel form bileşeni olarak birbiriyle kurduğu ilişki sonucunda kentsel örüntünün belirginleştiğine işaret etmektedir (Ünlü ve Baş, 2015).

Kent morfolojisini anlamak için öncelikle bazı kavramların iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Buna göre kent morfolojisi ile ilgili genel tanımlamalar Tablo 2.1'de verilmiştir.

Tablo 2.1: Kent morfolojisi ile ilgili genel tanımlamalar (Orijinal, 2021).

Kavram	Tanımlamalar
Kent (Urban)	Kent, kentlerin morfolojik çeşitliliğini oluşturan fiziksel, sosyal ve doğal yapının bir arada bulunduğu yerleşim birimleridir (Koç ve Kubat, 2018).
Mahalle (Neighbourhood)	5393 Sayılı Belediye Kanunu'na göre, belediye sınırları içinde, ihtiyaç ve öncelikleri benzer özellikler gösteren ve sakinleri arasında komşuluk ilişkisi bulunan idari birimdir.
Kentsel Alan (Urban Area)	Kentsel alan, yerleşim alanlarının, konut alanlarının, merkezi iş ve ticaret alanları ile kamusal her türlü alanın dahil olduğu ve kentleşme ile birlikte kırsal karakterin her geçen gün kent lehine değiştiği, yüksek nüfus yoğunluğuna sahip yerlerdir (Kaya ve Akdemir, 2019).
Kent Makroformu (Urban Macroform)	Kent makroformu bütüncül olarak büyük ölçekte kentlerin aldığı form ve biçim olarak tanımlanabilmektedir (Berkaya, 2014)
Kentsel Çeper Kuşak Alanı (Urban Fringe Belt)	İlk olarak H. Louis tarafından tanımlanan kentsel çeper kuşak alanı, geçici ya da çok yavaş büyüyen bir kent çeperinden kaynaklanan ve başlangıçta çeperde yer arayan arazi kullanım birimlerinin karakteristik karışımından oluşan, kuşak benzeri bölgedir (Conzen, 1960).
Morfolojik Bölge (Morphological Region)	Tarihsel-coğrafi yaklaşımda morfolojik bölgeler parsel, bina yapı adası, sokak özelliklerindeki benzerliklere dayalı olarak kent içinde farklı büyüklüklerde benzer özellikler gösteren homojen alanlar olarak ele alınmaktadır (Ünlü ve Baş, 2015). Whitehand (2001) tarihsel karakterin değişim süreçlerinin sonucunda meydana geldiğini ve analizler sonucunda benzer özellikte tanımlı "morfolojik bölgeleri" barındırdığını ifade etmektedir (Sakar ve Ünlü, 2019). Lynch (2012)'ye göre ise bölge, benzer doku, alan, ayrıntı, form, yapı tipleri, kullanımlar, kentliler, topografya, cephe homojenliği (silüet, kullanılan malzeme, renk vb.) gibi sınırsız çeşitliliğe sahip süreklilik gösteren kentsel alanlardır.
Morfolojik Dönem (Morphological pediod)	Conzen (1960) tarafından yerleşim yerlerinin tarihsel dönemlerini analiz etmek olarak tanımlananan morfolojik dönem, kentin gelişim sürecine izlerini bırakan tarihsel dönemleri ifade etmektedir. Koç ve Kubat, 2018'e göre, morfolojik dönemler, farklı dönemlerin sonucu olarak kültürel tarihi temsil etmektedir. Örneğin; Tarihi Yarımada, Bizans (330-1453), Osmanlı (1453-1923) ve Cumhuriyet Dönemi (1960'lardan önce ve 1960'lardan sonra) olmak üzere üç farklı morfolojik döneme sahiptir.

Genel kavram ve tanımlamalardan yola çıkarak kentsel morfoloji kavramını bir şehrin fiziksel özelliklerini tanımlamak için kullanılan kentsel formun ve oluşum süreçlerinin analizi olarak tanımlamak mümkündür.

Kentsel morfoloji, kentsel yapılı form üzerine yapılan tüm araştırmalar için kapsayıcı bir terim olarak görülmektedir (Vis, 2018). Kent morfolojisi, yerleşmelerin yapısını, oluşum ve dönüşümünü, mekânsal bünyesini ve karakterini tarih içinde geçirdiği evreleri ve yerleşmeleri oluşturan unsurların anlaşılmasına yardım eden bir yaklaşımdır. Bu niteliğiyle kent morfolojisi, kentlerin tarih içinde geçirdikleri evreleri, kent dokusunda meydana gelen değişikliklerin belirlenmesinde önemli bir yöntem olarak kullanılmaktadır (Kaya, 2019). Kentsel morfolojik araştırmacılar, genel olarak kentsel peyzajın şekli ve yapısı ile ilgilenmektedir. Whitehand ve Larkham (2000), kent morfolojisi üzerine yapılan araştırmaları üç ana gruba ayırmıştır;

- Bu ilk grupta yer alan araştırmacılar kentlerin geçmişten bugüne geçirdikleri mekânsal değişimleri, kentsel mekânın evrimini haritalar, şehir planları, fotoğraflar ve yazılı kaynaklar üzerinden tanımlamaktadır. Bu araştırmalar çoğunlukla tarihsel arka planı güçlü olan kentlerde ve yerleşimlerde kentsel evrimin ortaya çıkartılarak bugünkü duruma ışık tutması amacıyla yapılmaktadır.

- İkinci gruptaki araştırmalar ise kentlerdeki fiziksel değişim ve bu değişim sürecinde yer alan paydaşların eylemleri üzerinden değerlendirilmektedir.

- Üçüncü gruptaki araştırmalarda kentsel mekânın dönüşümüne ilişkin karar alma mekanizmaları ve süreçleri ile bu süreçleri yönlendiren araçlar ve paydaşlar arasındaki ilişkiler tanımlanmaktadır (Ardıçoğlu, 2019).

Kaya ve Akdemir (2019)'a göre kent morfolojisini etkileyen faktörler fiziki ve beşeri olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Genel yönleriyle kent formunu etkileyen faktörler; nüfus yapısı, kentin ekonomik yapısı, politik tercihler, doğal faktörler (iklim kuşakları, topografk, jeolojik ve arkeolojik alan nitelikleri, flora, fauna özellikleri (Giritlioğlu ve Gürleyen, 2018), dağ, ova vadi gibi kuruluş yeri özellikleri ile doğal ve beşeri afetler), teknolojik gelişmişlik seviyesi, ulaşım ve ulaşım sistemleridir. Bu faktörler kentin morfolojisinde doğrudan etkili olmaktadır. Giritlioğlu ve Gürleyen (2018)'e göre, kent

morfolojisi incelemelerinde bütün bu faktörlerin çözümlemelerin, değerlendirmelerin, t1-t2-t3-t4….tn zaman aralıklarına bağlı değişimlerin belirli konu başlıkları altında sıralanarak; farklı yönlendiricilerin nitelikleri ve niceliklerine bağlı olarak değiştiğinin bilimsel olarak tartşılabilmesi oldukça önemlidir. Herşeyden önce yerleşme kullanıcıları olan bireylerin toplumsal belleklerin, ortak paylaşım veya karşıtlıklar yaratan değerlerin, bireysel, sosyal, kamusal uzaklık ve yakınlıkların, kültürel düzeylerin, düşünme, yaşam ve özgürlüklerin, egemenlik, güvenlik, korunma, mülkiyet anlayışlarının (kısaca yaşamsal ve toplumsal değerlerde görülen sürekliliklerin, değişebilirliklerin, değişme ve gelişme dönemlerinin) yerleşme dokularına yansımaları ve etkileri kentin morfolojik oluşumunda dikkate alınmalıdır.

Oliveira (2016)'ya göre, kentsel formların ve kent formunun değişiminden sorumlu süreçlerin incelenmesi kentsel morfoloji anlamına gelmektedir. Kentsel form ise, kenti yapılandıran ve şekillendiren kentsel dokular, sokaklar, parseller, binalar gibi temel fiziksel unsurları ifade etmektedir.

Oliveira (2016)'ya göre, kentsel formu oluşturan beş temel unsur kentsel dokular, doğal bağlam, sokak dokusu (ve meydanlar), parsel dokusu ve binalar. Buna göre:

- ***Kentsel doku:*** Farklı çözünürlük seviyelerine göre görülebilen organik bir bütündür. Çok düşük bir seviyede, kentsel doku sadece sokakları ve sokak bloklarını içerirken, yüksek bir çözünürlük seviyesinde kentsel doku, bir açık alanın veya binanın yapı malzemeleri gibi pek çok ayrıntı içerebilmektedir.

- ***Doğal bağlam:*** Kentsel formun farklı unsurlarının kurulması için ilk şart olup, yerleşimin nasıl oluşacağını etkileyen, topografik yapı, toprak ve uygunluğu, iklim, güneş ve rüzgar gibi doğal peyzaj elemanlarını kapsamaktadır.

- ***Sokak dokusu:*** Farklı sokak türleri (ve meydanlar), kentsel dokudaki her sokağın (ve her meydanın) önemi, binaların yüksekliği ile caddenin genişliği arasındaki ilişki, binaların cadde etrafında nasıl hizalandığı hakkında fikir vermektedir.

- ***Parsel dokusu:*** Yollar ile sınırlanarak bölünen arazile parçalarını ifade etmektedir.

- ***Binalar:*** Parsel içinde yer alan binaların kat sayısı, cephe özellikleri, malzemesi, müstakil, yarı müstakil veya apartman oluşu gibi konuları içermektedir.

Şekil 2.1: Kentsel formu oluşturan temel unsurlar (Oliveira, 2016).

Kentin morfolojik analizi, kentsel formu oluşturan fiziksel unsurlar ile kentin şekillenmesinde etkin rol oynayan doğal faktörlerin tarihsel süreç içinde incelenmesini ifade etmektedir. Doğal faktörler kentlerin kurulması, biçimlenmesi ve kimlik kazanmasında temel belirleyici olmaktadır. Kent morfolojisi ile ilgili çalışmalarda, doğal faktörlerin kent biçimine etkisi göz önünde bulundurulduğu ancak daha çok kentin zaman içinde sahip olduğu fiziksel formun analizine yoğunlaşıldığı görülmektedir. Bu kapsamda bazı araştırmacıların bir kentin morfolojik analizi ile ilgili yaptıkları tanımlamalar ve morfolojik analiz yapılırken belirledikleri unsurlar Tablo 2.2'de verilmektedir.

Tablo 2.2: Bazı araştırmacıların kent formu ve kentsel formu oluşturan fiziksel unsurlara ilişkin yaptıkları tanımlamalar (Orijinal, 2021).

Araştırmacı	**Kentsel Morfoloji ile İlgili Tanımlamalar**	**Kentsel formu oluşturan unsurlar**
Moudon, (1997)	Kentin insan yaşam alanı olarak incelenmesidir. Kentsel morfologlar bir şehrin biçimlenmesinden başlayarak yıllar içinde geçirdiği evrimi analiz ederek kentin çeşitli bileşenlerini tanımlayıp incelemektedir.	Yapılar, bahçeler, sokaklar, parklar, anıtlar
Talen, (2005)	Kentsel ögelerin fiziksel yapısı ve kentsel dokunun ortaya konması olarak tanımlamaktadır.	Binalar, arsalar, bloklar, sokaklar, kentsel boşluklar, kavşaklar ile bu ögeleri birbirine bağlayan ve kullanılan yollar
Dempsey vd., (2010).	Yerel bir ölçekte, inşaat malzemeleri, cepheler gibi özelliklerden daha geniş bir ölçekte konut tipi, sokak tipi ve mekânsal düzenlemeleri veya mekân düzenine kadar uzanan kentsel form özellikleridir.	Kentsel formu oluşturan unsurlar; yoğunluk, konut / bina tipi, ulaşım altyapısı, arazi kullanımı, yerleşimdir

Tablo 2.2: (devam ediyor).

Williams, (2014)	Bölgesel, kentsel, mahalle, blok, sokak olmak üzere farklı ölçeklerde ifade edilebilen yerleşim alanlarının fiziksel özelliklerin saptanmasıdır.	Yerleşim alanlarının fiziksel unsurlardı; şekil, boyut, yoğunluk, yerleşimlerin yapılandırılmasıdır.
Olieviera, (2016)	Kentsel formların ve kent formunun değişiminden sorumlu süreçlerin incelenmesidir.	Kentsel formu oluşturan beş eleman: Kentsel doku, doğal bağlam, sokak dokusu, parsel dokusu, binalardır.
Kropf, (2017)	Kentsel morfoloji, insan yerleşimlerinin, yapılarının ve oluşum ve dönüşüm sürecinin incelenmesidir.	Kentsel doku, sokak, binalar, parseller, bloklar, yapılar, yapı malzemeleri, odalar
Koç ve Kubat, (2018)	Kentsel morfoloji, kentlerdeki insan davranışlarının ve tarihsel gelişiminin aydınlatılmasında yaşanan değişimleri anlamak için fiziksel formunu analiz eden bilimsel bir yaklaşımdır.	Kentsel yapıdaki değişimin ana yapısı ve yansımaları olarak görünen binalar, parseller, sokaklar ve anıtlardır.

Kaya ve Akdemir (2019)'e göre, kent morfolojisini şekillendiren unsurlar doğal ortam karakteri ve beşeri unsurlardır. Buna göre, kent morfolojisini etkileyen doğal etmenler; topografya, zemin yapısı, toprak niteliği iklim, bitki örtüsü, beşeri unsurlar ile; kentsel cephe sistemleri, yerleşim açık ve kapalı alanların yoğunluğu, yerleşmenin plan tipolojisi, sokak görüntüleri ve düğüm noktaları gibi unsurlardır. Dempsey vd. (2010)'da benzer bir yaklaşımla kent morfolojisinin boyut, şekil, ölçek, yoğunluk, arazi kullanımları, bina tipleri, yerleşim düzeni ve yeşil alan dağılımı gibi pek çok fiziksel özelliği ve fiziksel olmayan özellikleri kapsadığını ifade etmektedir. Dempsey vd. (2010)'a göre, bir şehrin kentsel formu, kentin sürdürülebilirliği ve insan davranışları üzerinde etkilidir. İyi bir kentsel form, insanları tanışmaya, sağlıklarını, güvenliklerini ve yer duygusunu geliştirmeye teşvik etmekte, iyi tasarlanmış kamusal toplanma alanlarını etkileyen bir ortam sunmaktadır (Sharifi ve Murayama, 2013). Böylece yaşam kalitesi yüksek mekânlar sağlamak için sorunların çözülmesine ve toplumun temel ihtiyaçlarının sağlanmasına (Ali vd., 2019) toplumun kimliği ve kültürel değerlerinin korunmasına yardımcı olmaktadır (Sharifi and Murayama, 2013).

Kentsel morfolojik analizler bölgesel, kentsel, mahalle, bina ve sokak olmak üzere farklı ölçeklerde yerleşim alanlarının fiziksel özelliklerinin ortaya konmasına katkı sağlamanın yanısıra dinamik kentsel büyümeyi anlamada etkin bir yöntem olarak kentsel planlama çalışmalarında kullanılmaktadır. Kentsel morfolojik çalışmalar üzerinde odaklanarak

kentlerin nasıl oluştuğunu, üretim süreçlerini inceleyen ve kent ile ilgili çalışmalara öncülük eden bilim insanları farklı disipliner yöntemler geliştirmiştir. Kentsel morfoloji ekollerinin İngiltere, İtalya ve Fransa'da olmak üzere üç ana okulda başlattıkları (Moudon, 1997) morfolojik çalışmalar, kentsel dokuların anlaşılması ve mekânsal karakteristiklerin ortaya konmasında farklı bakış açıları geliştirerek bugünkü morfolojik yaklaşımların temellerini oluşturmaktadır. Kropf (2017)'nin "The Handbook Of Urban Morphology" başlıklı kitabında; bugün, her biri kentsel formun farklı yönlerine odaklanan, farklı yöntem ve araçlar kullanan dört geniş morfoloji yaklaşımı olduğunu belirtmektedir. Bunlar:

- Tarihsel-coğrafi (historico-geographical) yaklaşım
- Tipo-morfolojik (typo-morphological) yaklaşım
- Mekânsal analiz (spatial analytical) yaklaşımı
- Biçimleyici (configurational) yaklaşım

- ***Tarihsel-coğrafi (historico-geographical) yaklaşım*:** M.R.G. Conzen 1960'lı yıllarda, özellikle İngiltere'de kentin tarihsel-coğrafi gelişmesinin çözümlenmesine yönelik ayrıntılı çalışmalarıyla, kentsel morfoloji alanında öncü rol üstlenmiştir (Gürer, 2016). Geliştirdiği yönteme kent-plan analizi "town plan analysis" adını vermiştir. M.R.G. Conzen, "Alnwick: A Study in Town-Plan Analysis" çalışması, kentsel morfoloji alanında önemli bir yer tutmaktadır. M.R.G. Conzen bu çalışmasında, tarihi kent üzerine yaptığı çalışmada coğrafi yapı ile yerleşme karakteri ilişkisini ve kentin mekânsal değişimini farklı dönemlere ait morfolojik bölgelemeler yaparak sistematik olarak ortaya koymaktadır. Her dönem kendine özgü izlerini ve kalıntılarını dönemin kent peyzajına yansıttığı için morfolojik bir dönem olarak belirtilmektedir. Geç Gürcü ve Erken Viktorya dönemi (1750-1851), Orta ve Geç Viktorya Dönemi (1851-1914), Modern (1918 sonrası) M.R.G. Conzen'in Alnwick için incelediği morfolojik dönemlerden bazılarıdır.

  Cömert ve Hoşkara, (2018)'e göre, makro ölçekte morfolojiyi planlama süreçlerinde inceleyen M.R.G. Conzen, kentsel morfolojiyi 3 temel başlıkta ele alır. Bunlar: (a) kent planları, (b) kent peyzajı/kent manzarası ve (c) çeper kuşaklar/morfolojik bölgelerdir.

Ardıçoğlu (2019)'a göre, morfolojik karakteri ortaya çıkaran bu üç başlık arasında kent peyzajı Conzen'e göre morfolojik analizin en önemli ögesidir. Bu nedenle Conzen kent peyzajını kendi içinde üç alt başlığa ayırmaktadır ve zaman içinde oluşan ve değişen kent peyzajını /kent manzarasını;

- Kent planı/halihazır (townplan)
- Arazi kullanımı (land use)
- Yapılaşma dokusunun (building fabric) ortaya çıkardığını belirtmektedir (Conzen, 1960).

M.R.G. Conzen, morfolojik çalışmalarına kent planını oluşturan elemanları tanımlayarak; sokak ve sokak örüntüsü içindeki bağlantılar, parsel ve parsellerin sokak ile ilişkileri, binalar ve binaların yapı adaları içindeki konumu ve plan tiplerinin bir araya gelerek oluşturdukları katmanları analiz ederek başlamıştır (Cömert ve Hoşkara, 2018). Bu anlamda Conzen (1960) kent planını üç temel unsur içinde ele almaktadır. Bunlar:

- Sokak dokusu (ve sokak dokusundaki düzenlemeleri)
- Parsel Dokusu (ve bunların sokak ile ilişkileri)
- Bina Dokusu (veya yapı adaları)

Daha sonra Conzen (1960) çeper kuşaklar ile kentin tarihsel süreç içindeki gelişiminden bahsetmektedir. Kentsel çeper kuşakları iç çeper kuşak, orta çeper kuşak ve dış çeper kuşak olarak belirlemekte olup, iç çeper kuşak kentin oluştuğu tarihi kent çekirdeğini ifade etmektedir (Şekil 2.2).

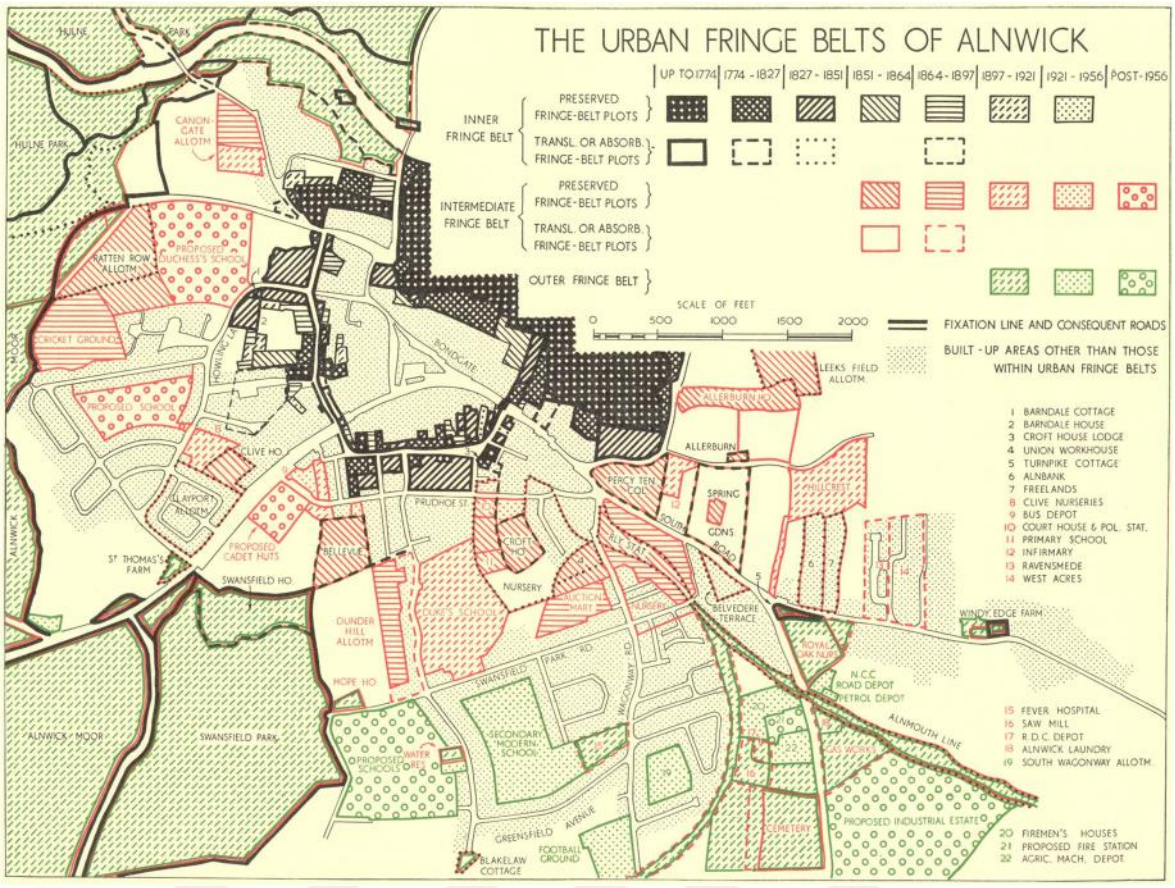

Şekil 2.2: Alnwick kenti kentsel çeper kuşaklarını oluşturan morfolojik dönemler (Conzen, 1960).

(Conzen, 1960) Kentin gelişiminin çeper kuşaklar ile ortaya konmasının ardından kentsel bir alanda kendine özgü alt bölgelerin oluşturulması için incelenen halihazır (town plan), yapılaşma dokusu (building fabric) ve arazi kullanım durumu (urban land utilization) bileşenlerinin analizi ile kültürel dönemlerin ve mekânsal karakterin analizinin de mümkün olduğunu savunmaktadır (Sakar ve Ünlü, 2019). Kentsel görünümü oluşturan bu üç bileşenin analizi sonucunda homojen karakter alanları ortaya çıkarılarak morfolojik bölgelemeler oluşturmuştur (Şekil 2.2).

Conzen (1966)'a göre yalnızca fiziksel ögeleri değil, aynı zamanda toplumsal yaşanmışlıkları, özgünlükleri ve tarihsel birikimi de bünyesinde barındıran kent dokusu; mekânın içinde bulunduğu bağlamın sürekli değişmesini sağlayarak farklı gelişme dönemlerinin ve karakterlerin oluşmasını sağlamaktadır. Conzen "kent-plan analizi (town-plan analysis)" ile Alnwick kenti için (Şekil 2.3) yaptığı morfolojik bölgeler çalışmasında benzer karakter gösteren, kendi içinde bütün ve özgün kent parçalarının tespitini yapmıştır (Sakar ve Ünlü, 2019).

Conzen'in "kent-plan analizi (town-plan analysis)" yöntemini benimseyerek geliştiren Moudon (1997), Kropf (1996), Kropf (2017), Whitehand (2001), Gu (2001), Gu (2018) gibi bilim insanları da kentin karakter alanlarına göre morfolojik bölgeleme ile kentlerde mekânsal değişimi saptayan çalışmalarda bulunmuştur.

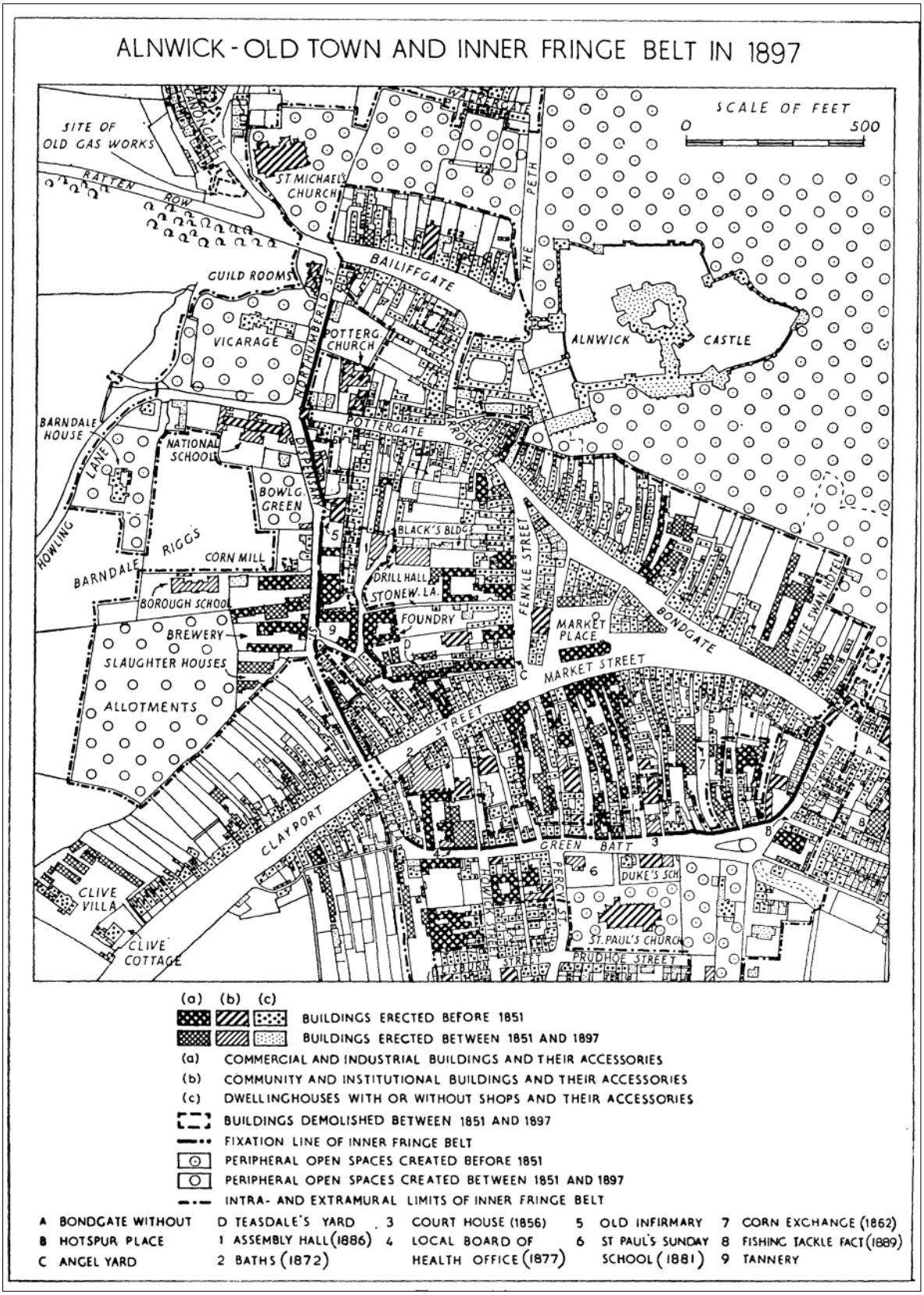

Şekil 2.3: M.R.G. Conzen'in Alnwick kenti'nin Orta ve Geç Viktorya Dönemi (1851-1914)'ne ait kentsel morfolojik analiz çalışması (Conzen, 1960).

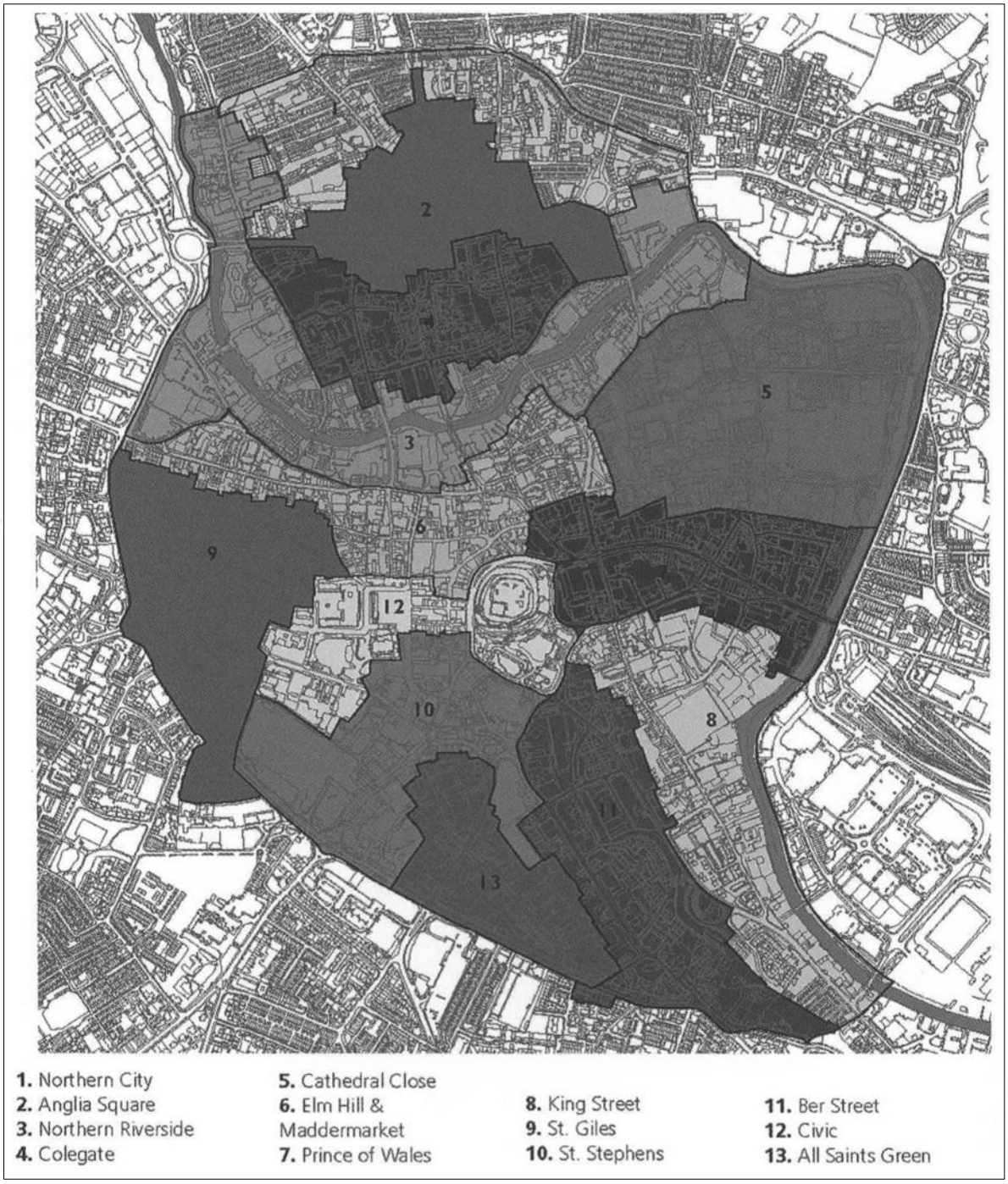

Şekil 2.4: Kropf (1996) tarafından Norwich şehir merkezinin karakter alanlarına göre yapılan bölgeleme çalışması.

Şekil 2.4'e göre oluşturulan bölgeleme, topografya planları, açık alanlar, tarihsel gelişim, mevcut ve eski arazi kullanımları ve önemli noktaları içermektedir.

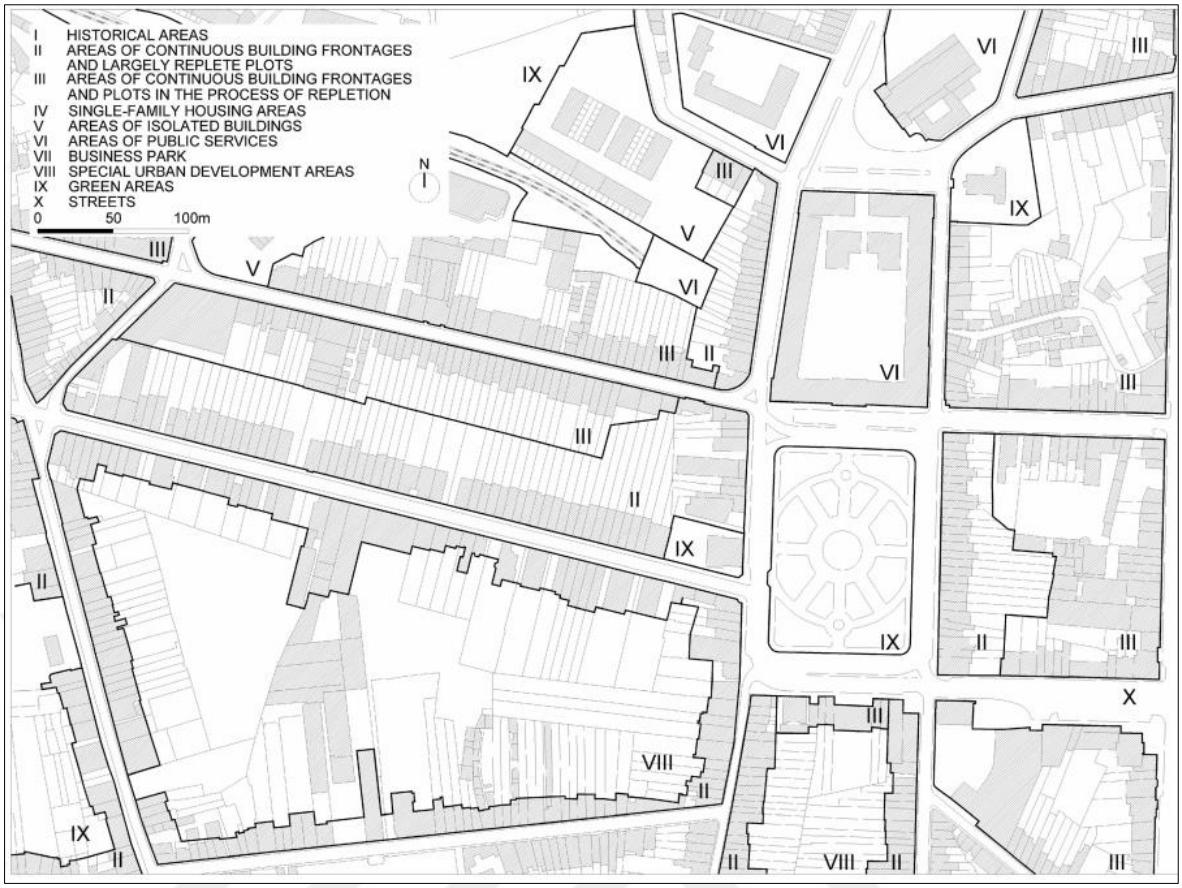

Şekil 2.5: Metropolitan Porto şehrinin kentsel dokusuna ilişkin morfolojik bölgeleme çalışması (Oliveira vd., 2013).

Şekil 2.5'ye göre, tarihi alanlar, bina cepheleri ve arsalar, yenileme sürecindeki bina cepheleri ve arsaları, müstakil konut alanları, izole durumdaki bina alanları, kamu hizmet alanları, özel kentsel gelişim alanları iş alanları, yeşil alan, ulaşım alanları ve sokaklar olmak üzere on bölgede tanımlamaktadır (Oliveira vd., 2013).

- ***Tipo-morfolojik (typo-morphological) yaklaşım:*** Tipo-morfoloji, kentsel morfolojide kentsel unsurları morfolojik özelliklerine göre sınıflandıran bir yaklaşımdır (Stojanovski and Axelsson, 2019). Tipo-morfolojik çalışmalar yerleşimlerin fiziksel ve mekânsal yapılarını ortaya koymaktadır. Kentsel formu (morfoloji), bina ve açık alan türlerinin (typo) detaylı sınıflandırılmasına dayanarak ortaya koymaktadır (Sagar and Phanisree, 2018). İtalya'da mimari ölçekten başlayıp kentsel ölçeğe kadar uzanan tipolojik süreçleri irdeleyen yaklaşım S. Muratori ile başlamıştır. S. Muratori'den sonra G. Caniggia, formların tarihsel gelişimi boyunca bileşenlerini, türlerini, nasıl geliştiklerine dair yöntem geliştirmiş (Cömert ve Hoşkara, 2018) ve bu yöntemi

“tipolojik süreç” (procecess-typological) olarak adlandırmıştır (Oliveira, 2019). Muratori ve Caniggia’nın geliştirdiği yaklaşım sonrasında Moudon, Maffei ve Cataldi gibi bilim insanları tarafından da benimsenerek çalışılmıştır.

Caniggia ve Conzen’in morfolojik yaklaşımında benzerlikler ve farklılıklar bulunmaktadır (Tablo 2.3). Her iki bilim insanı morfolojik çalışmalarında analiz düzeyince biraz farklılıklar olsa da uygulamada morfolojik analizi işlemek konusunda benzerlikleri bulunmaktadır. Örneğin, Canigga’nın “kentsel organizma” ve Conzen’in “morfolojik bölgeleme” kavramı aslında makro düzeyde kentsel görünümü oluşturan ve kentin gelişim süreci için önemli olan homojen fonksiyonlara sahip bölgeye atıfta bulunmaktadır (Mohamed vd., 2018). Her iki yaklaşımın kesiştikleri bir noktada da kenti tarihsel boyutu ile ele almaları ve iyi bir planlamanın kentin tarihsel sürecini anlamaktan geçtiğini vurgulamalarıdır.

Oliveira (2016)’ya göre; Caniggia’nın “tipolojik süreç” yöntemi, temel yapı türlerini, aralarındaki temel ilişkileri ve zaman içinde nasıl geliştiklerini ortaya çıkarmak için kentsel dokunun yapısal analizi ve bina dokusunun incelenmesine dayanmaktadır. Caniggia and Maffei (2001) tipolojik süreç yönteminde esas olarak mekânsal ve zamansal olmak üzere iki boyuta odaklanmaktadır. Mekânsal boyut, elemanlar, yapılar, bina dokusu ve kent organizması (Lovra, 2016) olarak tanımlanan bileşenler arasındaki hiyerarşinin analizini ifade etmektedir (Gökçe, 2019). Zamansal boyut, bu mekânsal yapının gelişim süreçlerinin hiyerarşi içinde farklı seviyelerde incelenmesini ifade etmektedir (Gökçe, 2019). Bu bağlamda Canigga’nın yaklaşımı bir organizma olarak kent kavramı sadece bir bileşenin özelliklerini değil aynı zamanda bir bileşenin farklı ölçekteki diğer bileşenler ile arasındaki ilişkiyi de kapsamaktadır.

Canigga, kent formunun oluşumu ve dönüşümünü farklı ölçeklerde ele almaktadır (Moudon, 1994). Bunlar: (a) binalar (buildings), (b) kentsel doku (urban tissue), ve (c) yerleşim dokusu/kentsel organizma (settlement organism)’dir (Gürer, 2016; Cömert ve Hoşkara, 2018; Kristjánsdóttir, 2019). Caniggia yönteminin ilk aşaması yapı malzemeleri gibi en küçük bileşen yavaş yavaş gelişip bir bina oluşmasından başlamakta, alt bölümde bu bileşenlerin daha büyük ölçekte bir organizma olarak kentsel dokuyu oluşturmasına kadar incelenmektedir (Gökce, 2019). Bu kapsamda

Caniggia ve Maffesi (2001)'in tipolojik süreç yönteminde hiyerarşiye dayalı mekânsal analizde incelediği bileşenler şunlardır:

a) Binalar (buildings)
   - Malzemeler
   - Yapılar
   - Odalar
   - Bina tipleri

b) Kentsel doku (urban tissue)
   - Yapı Adası
   - İlgili yol cephesi/Silüet (pertinent strip)
   - Yol/Rota
   - Blok (yapı tipi -ayrık nizam, bitişik nizam, blok nizam-)
   - Parsel Dokusu
   - Düğüm Noktaları

c) Yerleşim dokusu/Kentsel organizma (settlement organism)

Fransa'da ise kentsel morfoloji ve tipomorfoloji çalışmalarının 1960'lardan başlayarak, mimarlık okullarında bir araştırma alanı olarak geliştiği görülmektedir (Cömert, 2013). Mimar Philippe Panerai ve mimar Jean Castex, fransız sosyolog Jean-Charlers De Paule ile birlikte Versailles Mimarlık Okulu'nu kurarak kentsel morfoloji araştırmalarında öncülük etmişlerdir (Bilsel, 2018). Bu yaklaşım temelde İtalyan morfolojisi fikirleri üzerine kuruludur. İtalyan yaklaşımından farkı ise, bu araştırmacıların genellikle mimari tipomorfoloji ile birlikte sosyal ve kültürel konulara odaklanmaktadır. Morfolojinin sosyo-ekonomik dinamiklerini de ele alarak ada-blok

ölçeğinden sokak-bina ölçeğine yaklaşarak incelemektedir (Cömert, 2013; Cömert, 2015).

Tablo 2.3: Kropf (2017)'nin kentsel form sınıflandırmasının M.R.G. Conzen ile G. Caniggia yaklaşımı ile ilişkisi (Mohammed vd., 2018'den değiştirilerek).

<table>
<tr><th>Kropf'un Kentsel Form Sınıflandırması</th><th>"Tarihsel-Coğrafi" Yaklaşım / M.R.G. Conzen</th><th>"Tipo-Morfolojik" Yaklaşım / S. Muratori ve G. Caniggia</th></tr>
<tr><td>Kentsel Doku</td><td>Çeper Kuşak / Morfolojik Bölge</td><td>Yerleşim Dokusu / Kentsel Organizma</td></tr>
<tr><td>Sokak</td><td>Kent Peyzajı/Kent Manzarası
-Arazi Kullanım Durumu
-Kent Planı/Halihazır
-Yapılaşma Dokusu</td><td rowspan="3">Kentsel Doku
-Yapı Adası
-İlgili yol cephesi/Silüet
-Yol/Rota
-Blok
-Parsel Dokusu
-Düğüm Noktaları</td></tr>
<tr><td>Ada</td><td rowspan="3">Kent Planı
-Sokak Dokusu
-Parsel Dokusu
-Bina Dokusu</td></tr>
<tr><td>Parseller/Blok</td></tr>
<tr><td>Binalar</td><td rowspan="4">Binalar</td></tr>
<tr><td>Odalar</td><td></td></tr>
<tr><td>Yapılar</td><td></td></tr>
<tr><td>Malzemeler</td><td></td></tr>
</table>

- ***Mekânsal çözümleme (spatial analytical) yaklaşımı:*** Michael Batty'nin mekânsal analiz çalışmalarına dayanmaktadır. Fraktal, hücresel otomat (cellular automata), markov zinciri modeli (markov chain), sleuth modeli vb. yöntemlere dayalı olarak niceliksel değerlendirmelerin üretildiği mekânsal çözümleme (spatial analysis) yaklaşımıdır (Ünlü, 2018). Bu yaklaşımda coğrafi bilgi sistemlerinin yanında bilgisayar temelli tüm çalışmaları kapsayan mekânsal analiz yöntemleri kullanılmaktadır. Kentsel mekânın ve bu mekânı şekillendiren dinamiklerin anlaşılması üzerine kuruludur. Bu yaklaşımın temeli Jane Jacobs'un kenti bir problem olarak görüp ele alması görüşüne dayanmaktadır. Farklı ölçeklerde kent formu ve arazi kullanımı bir bütün olarak değerlendirilmektedir. Çeşitli dinamiklerin etkisiyle mevcut nüfusun, göç veya ayrışma sonucu ortaya çıkan mekândaki farklılaşma incelenmektedir (Kaya ve Akdemir, 2019).

- ***Biçimleyici (configurational) yaklaşım:*** Bill Hillier'in mekân dizimi (space syntax) teori ve çalışmalarına dayanmaktadır. Bill Hiller ve Julienne Hanson tarafından yürütülen bir ekip ile "The Bartlett School", Londra'da, 1980'lerin başında (Gürbüz

Yıldırım, 2018) mekânın morfolojik yapısı ile kullanıcıların o morfolojik yapıda mekânı nasıl kullandıkları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir (Ardıçoğlu, 2019). Kubat (2015)'a göre, yaya hareketleri ve fiziksel mekân arasındaki ilişkiyi matematiksel boyuta dönüştürerek tanımlamayı amaçlayan Hillier ve ekibi, temel aldıkları 'spatial configuration' yani 'mekânsal biçimleniş' konseptiyle mekânsal verilerin bilgisayar ortamına aktarıldığı ve mekânsal analizlere dair sayısal verilerin elde edildiği bir yöntem/yaklaşım geliştirmişlerdir. Bu bağlamda Hillier'in geliştirdiği mekân dizimi (space syntax) yöntemi ile, kent morfolojisi incelemelerine teknolojik ve sayısal bir yaklaşım kazandırmıştır. Mekân dizimi (space syntax), bina ölçeğinden kent ölçeğine kadar farklı ölçeklerde kullanılabilen, mekânın biçimsel yapısı ile mekânsal kullanım ve kullanıcı hareketleri (Ünlü, 2019) arasındaki ilişkiler tanımlamaktadır. Fiziksel çevreye sayısal tanımlar getirerek, mekân organizasyonunu etkileyen kullanıcı hareketlerinin (mekânsal kullanımların) ve sosyal verilerin morfolojik yapı içinde kavranabilmesine olanak sağlamaktadır. Mekân dizimi yöntemi, kent morfolojisi araştırmaları kapsamında ortaya çıkmış olsa da, bu yaklaşım fiziksel çevreyi insan deneyimleriyle ilişkilendirmektedir (Ardıçoğlu, 2019).

- ***Kentsel Morfoloji Alanında Dünya'da ve Türkiye'de Yapılan Diğer Çalışmalar:*** Mekânsal değişimin ortaya konmasına yönelik yöntem geliştirerek kentsel morfoloji alanında yürütülen başlıca ulusal ve uluslararası çalışmalar bu başlık altında ele alınmıştır. Uluslararası ölçekte Nevter Cömert (2013)'in geliştirdiği entegre yöntem, Gu (2014)'ün çalışmalarına yer verilmiştir. Bu bağlamda bu yaklaşımlara ek olarak Türkiye'de kentsel morfoloji alanında yapılan başlıca çalışmalara yer verilmiştir.

Nevter Cömert (2013), doktora tezinde Conzen ve Caniggia kavramlarını sentezleyerek entegre bir yöntem geliştirmiştir. "Kentsel morfoloji üzerine -M.R.G. Conzen ve G. Canıggia- entegre yöntem" olarak adlandırdığı yaklaşımda Cömert (2013), morfolojiyi (morfolojik değişkenleri), elemanlar ve bileşenler olarak iki başlığa ayırmıştır. Bu kapsamda;

- ***Elemanlar:*** binalar, parseller, sokaklar/yollar, kentsel doku, çeper kuşak ve kent peyzajı (Cömert ve Hoşkara, 2018),

- ***Bileşenler:*** bina planları ve cephe tipolojisi, parsel tipolojisi ve oranı, bina oranı, ilgili yol ilişkisi, rotaların tipolojisi, kentsel blok oluşumu, kentsel bağlam, plan birimi, yerleşimler ve morfolojik bölgelerden oluşmaktadır (Cömert 2013).

Cömert (2013)'e göre, çalışılan bölgelerde çeper kuşakların her zaman tespit edilme olasılığının olmamasına karşın, bölgenin hangi çeper kuşak içinde bulunduğunun belirlenmesi ve morfolojik bölgelemelerin tespit edilmesi gerekmektedir. Bunların yapılabilmesi için yöntem araçları arasında 2 boyutlu ve 3 boyutlu çizimlerin ve fotoğraflamaların yapılması, etkin bilgisayar programlarında bulguların çizilmesi, karşılaştırılmaların sağlıklı yapılabilmesi için gerekmektedir (Cömert ve Hoşkara, 2018).

Gu (2014), kentsel morfoloji, kentsel planlama ve tasarım, kentsel peyzaj yönetimi ve karakteri konularında araştırmalar yapan Dr. Kai Gu, çalışmalarında kentsel kıyı alanlarında, tarihi kentler üzerine yoğunlaşmaktadır. Gu (2014), Xie ve Gu (2015), Gu (2018), kentsel peyzaj bölümlerini ve aralarındaki ilişkileri Conzen'in geliştirdiği tarihi-coğrafi yaklaşımını benimseyerek tespit etmektedir. Auckland kıyısında kentsel turizm planlamasındaki sokaklarda ve ilçelerde meydana gelen değişiklikleri dikkate alarak kentsel biçimlerin çeşitliliğini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla Auckland kıyı kentinde büyük ölçüde peyzaj karakterlerini tanımlayan dokuz plan birimi belirlemiştir.

Gu (2014)'ün plan birimlerini tanımlarken her alanın karakteristik sokak, parsel ve bina özelliklerini dikkate almıştır (Şekil 2.6). Buna göre belirlenen alanlar ve özellikleri şu şekildedir: 1) Liman ünitesi (iş merkezlerinin olduğu sokaklar, büyük özel arsalar, kargo taşımacılığına imkan veren alçak binalar), 2) Rıhtım Park ünitesi (Düzensiz kıvrımlı sokak, orta büyüklükte düzensiz arsa, ağırlıklı olarak çağdaş tarzda ticari + konut binalarının karışımı), 3) Merkezi rıhtım ünitesi (iş merkezlerinin olduğu sokaklar, büyük özel arsalar, çağdaş ve endüstriyel binaların karışımı), 4) Britomart ünitesi (Izgara deseninde sokaklar, küçük ve orta ölçekli arsa karışımı, tarihi depolar, kamu binaları ve modern ve çağdaş ticari binaların karışımı), 5) Fort street ünitesi (ana cadde, küçük ve düzensiz arazilerin karışımı, tarihi ve çağdaş ticari binaların karışımı), 6) Merkezi alan ünitesi (ana cadde, orta büyüklükte arsa, ağırlıklı olarak modern

yüksek katlı ticari binalar), 7) Viyadük Limanı birimi (düzensiz cadde, orta ölçekli düzenli parseller, orta yükseklikteki çağdaş endüstriyel ve konut binaları), 8) Wynyard Puan birimi (ızgara deseninde sokak dokusu, ağırlıklı olarak orta ölçekli arsalar, alçak boyutta deniz hizmetleri ve endüstriyel binalar), 9) Victoria Park birimi (büyük tekil arsa)dir (Şekil). Auckland'ın ticari kıyı şeridinde morfolojik süreçleri belirlerken Auckland sahilinde temel morfolojik yapının kurulduğu 1866'dan başlanarak kıyı kesiminde değişime neden olan olayların yaşandığı değişim yıllara göre saptanmıştır.

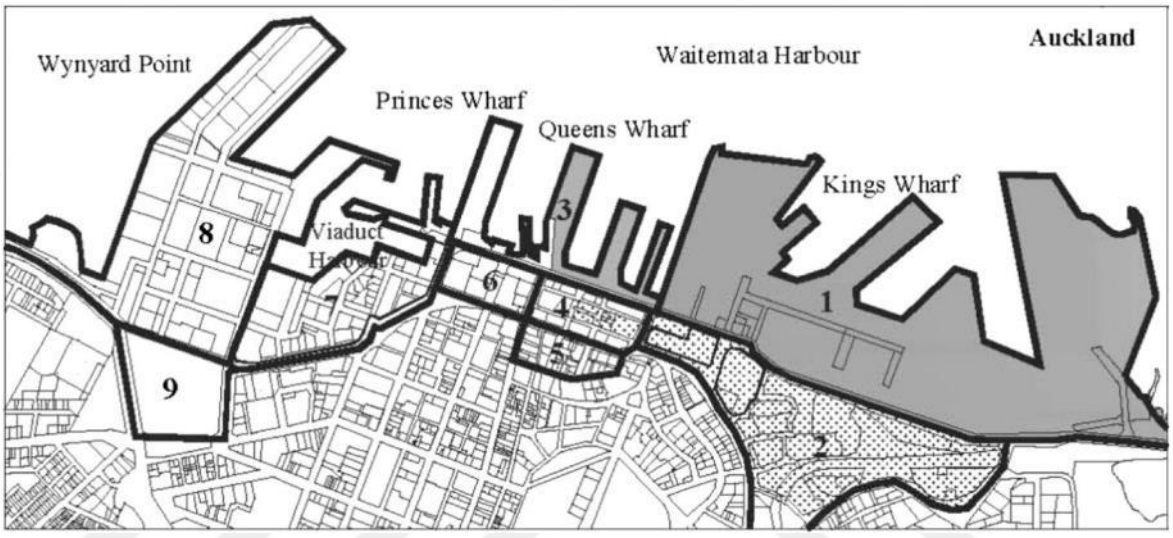

Şekil 2.6: Auckland kıyı alanı plan birimleri (Xie and Gu, 2015).

2.1.3. Kentsel Kimlik ve Kentsel İmge

Kimlik, herhangi bir nesneyi belirlemeye yarayan özelliklerin bütünü olarak tanımlanmaktadır. Türkçede imaj sözcüğü ise kelime anlamı imge ile eş tutulmakta olup duyu organlarının dıştan algıladığı bir nesnenin bilince yansıyan benzeri olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2019). Buna göre imaj bir nesnenin dışardan algılanması, kimlik ise nesnenin kendisini tanımlayan özelliklerin tamamı olarak ifade edilmektedir. Riza vd., (2012)'ye göre; kimlik ilk bakışta açıkça görülebilen bir ayrım olup daha önce görmemiş olsa bile insanların zihninde imgeler yaratacak kadar güçlüdür. Bu nedenle, kimlik her zaman özeldir ve tekrarlanamaz. Tüm varlıkların bir kimliği olduğu gibi; kentlerin de bir kimliği bulunmaktadır (Sağlık, 2019). Bir kenti diğerlerinden ayıran ve kendine özgü hale getiren kimliğidir. Bu bağlamda her kent, yaşayanların hafızasında oluşan olumlu ya da olumsuz olan imgelerden ve anılardan meydana gelen özgün bir kimliğe sahiptir (Riza vd.,

2012). Pazhuhan vd., (2015)'e göre, geniş bir çalışma konusu olan kentsel kimlik, kenti diğerlerinden ayıran, farklı kılan karakter ve üstünlüklerin oluşturduğu özelliklerdir.

Kentler, onları birbirinden ayırt eden nitelikleri doğrultusunda farklı biçimlerde tanımlanmışlardır. Bu tanımlama, kimi zaman, "Bronz Çağı kenti, Ortaçağ kenti, Roma kenti" gibi dönemsel bir atıf, kimi zaman "Osmanlı kenti, Yunan kenti, Türk kenti ya da Arap kenti" gibi ait olduğu medeniyet ya da ulusa atıf, kimi zaman "İslam kenti" gibi egemen dini inanca dair bir atıf ya da, "Akdeniz kenti" gibi içinde yer aldığı coğrafyaya yönelik bir sınıflandırma doğrultusunda coğrafi bir atıfla yapılmıştır (Ünlü, 2017). Bunlara ek olarak kentler, kuruluş ve gelişme faktörlerine dayalı olarak, yapılaşmasının yoğun olması, zengin tarihi doku içermesi, önemli coğrafi ve jeolojik yapılara sahip olması gibi farklı karakteristik yapılar taşıyabilirler. Ayrıca, bu karakteristik yapılarına paralel olarak kentler, sanayi kenti, turizm kenti, finans ve ticaret kenti vb. belirli temel fonksiyonları ağırlıklı kimlikler de edinerek kendilerine özgü bir imaj oluştururlar (Karagüler and Korgavuş, 2014). Bunlar gibi kentleri diğerlerinden ayırt eden ve kendine özgü niteliği ile tanımlanmasını, adlandırılmasını sağlayan pek çok değişken vardır (Ünlü, 2017). Bu değişkenleri ölçmek ya da bütünüyle tanımlamak mümkün değildir. Çünkü kentsel kimlik, çok sayıda kavramsal koşul ve etkenin bir arada tarihsel süreç içinde geliştirdikleri kolektif bellekte oluşan "kentsel mekân" algılamalarıdır (Gülhan, 2016). Yaldız vd., (2014)'e göre, Bir kentin kimliği tanımlanırken, kentin detaylı bir şekilde gözlenmesi gerektiği; doğal ortamı, coğrafyası, kültürel süreci, gelenekleri, inanç sistemi, ekonomik yapısı, politik, yasal ve devlet çerçevesi tanımlanmalıdır. Bu gözlem sonucunun yorumlanması ve bu yorumlamanın algılanması kent kimliğini tanımlamaktadır.

Yukarıda verilen tanımlamalardan da anlaşıldığı üzere, şehirlerin kentsel kimliği temel olarak özgün kentsel özelliklerinden kaynaklanmaktadır (Elewa, 2018). Kimlik bileşenleri her kent için değişkendir (Sağlık ve Kelkit, 2019). Bir kenti simgeleştirmek, tarihiyle, özel konumuyla, etkinlikleriyle kısacası tüm kapsamıyla çağrıştırmak, duyurmak, tanıtmak, benimsetmek anlamına gelir ve artık kent denilince simgesi, simgesi görülünce o kent akla gelir (Sakıcı, 2017). Bu simge, kent içinde sembolik bir nesne olabileceği gibi sivil mimari örneği, kent silüeti ya da kentin karakteristik özelliği olabilmektedir. Örneğin; Dünya'da, Venedik kenti lagünleri, Paris kenti Eyfel Kulesi, Newyork kenti Özgürlük Heykeli, Türkiye'de ise verilen Kapadokya bölgesinin jeolojik oluşumları, Safranbolu İlçesi'nin

Osmanlı evleri, İstanbul kenti Boğaziçi silüeti, bu kentler için kentsel kimliği tanımlayan özelliklerdir (Şekil 2.7-2.8).

a

b

Şekil 2.7: a.Venedik kentinin kent kimliğini tanımlayan lagünlerinden bir görünüm (Orijinal, 2019) b. Newyork kenti Özgürlük Heykeli'nden bir görünüm (URL-2, 2019).

a

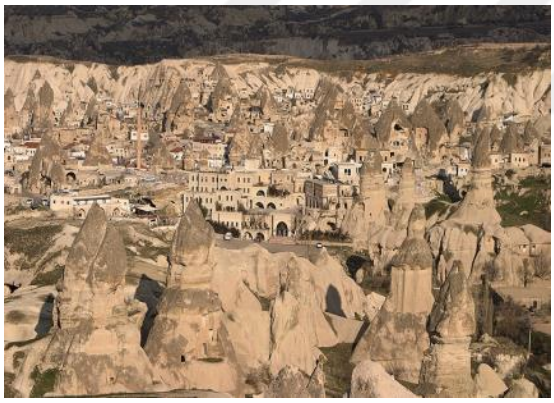

b

Şekil 2.8: a. Kapadokya bölgesinin kent kimliğini tanımlayan jeolojik oluşumları (URL-3, 2019). b. Safranbolu İlçesi'nin kimliğini oluşturan Osmanlı evlerinden bir görünüm (Orijinal, 2019)

Bu bağlamda kent kimliği kavramını, bir kenti diğerlerinden farklı kılan, o kente özgü değerleri ile kentin imajını etkileyen, kente anlam ve değer katan karakteristik özelliklerin tümü olarak özetlemek mümkündür.

Kent kimliği ve kent imajını oluşturan kentsel özelliklerin oluşumu süreç içinde ve her kent için farklı bileşenlerden oluşmaktadır (Günaydın, 2018). Zaman içinde kentlerin kimliğini oluşturan temel bileşenler, çevresel ve toplumsal bileşenlerden oluşmaktadır.

2.1.3.1.Kentsel Kimlik Bileşenleri

Çevresel kimlik bileşenleri; doğal çevre ve yapay (fiziksel) çevre özelliklerini, toplumsal kimlik bileşenleri; sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik çevre özelliklerini ifade etmektedir (Lynch, 2012; Beyhan ve Çelebi Gürkan, 2015; Tanrıverdi Kaya, 2016; Ziyaee, 2018). Kentsel kimlik bileşenleri, kentin karakterini oluşturmakta olup fiziksel ve toplumsal açıdan diğer kentlerden ayıran özelliklerin tümü olarak ifade edilmektedir (Şekil 2.9).

Şekil 2.9: Kent kimliği bileşenleri (Gülhan, 2016'dan değiştirilerek).

Kentlerin şekillenmesini, kentlinin yaşayış biçimlerini, yapı formlarını hatta yapı malzemelerini etkileyen (Kutsal, 2018) çevresel kimlik, doğal çevre ve yapay (fiziksel) çevre olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

- ***Doğal çevre özelliği:*** Kentin yer aldığı bölgenin coğrafi konumu, topografik yapısı, jeolojik yapısı, iklimi, bitki örtüsü ve su varlığı gibi doğal çevre özellikleri zaman

içinde kentin şekillenmesinde ve kimliğinin oluşmasında etkin rol oynamaktadır. Gülhan (2016)'ya göre, doğal çevre özellikleri, kentlerin kuruluşunda ve gelişim süreçlerinde temel veri kaynağı oluşturmaktadır. Örneğin; İstanbul Kenti'nin yedi tepe üzerine konumlandığı görünümü ve İstanbul Boğazı ile tanımlanması doğal çevre özelliği olan coğrafi konum ve su varlığı özelliğinin kent kimliğine yansımasıdır. Aynı şekilde Muğla Kenti'nin kuruluş yeri olarak Muğla Ovası'nın kuzeyinde yer alan Asar Dağı'nın eteklerinden başlaması, yerleşim ve ulaşım dokusunun oluşumunda topografyanın öneminin göstergesidir (Şekil 2.10) (Yücel, 2018). Dünya'da ise Santorini Adası topografik yerleşim dokusu ile kimlik kazanan bir yerleşim olarak örnek gösterilmektedir (Şekil 2.11).

Şekil 2.10: Topografik yapısı ile kimlik kazanan Muğla Kenti'nden bir görünüm (Yücel, 2018).

Şekil 2.11: Topografik yapısı ile kimlik kazanan Santorini Adası'dan görünümler (Orijinal, 2019).

- ***Yapay (fiziksel) çevre özelliği:*** İnsanların ihtiyaç ve taleplerine göre şekillenen kent içindeki her türlü antropojenik düzenlemelerdir. Kentleşme Şurası (2017)'ye göre, bu düzenlemeler kentsel simgeler, buluşma noktaları, meydanlar, caddeler ve sokaklar, kapalı-açık kamusal mekânlar, kentsel donatılar vb. kent kimliğinin oluşmasında ve kentin kimliğinin tanınır hale gelmesinde önemli rol üstlenen her türlü kentsel yapılı çevre elemanlarını kapsamaktadır. Lynch (2012) ise, fiziksel unsurlardan yola çıkılarak oluşan kent kimliğini, kentin imaj ögeleri olan yollar, sınırlar/kenarlar, bölgeler, odak noktaları ve işaret ögelerinin oluşturduğunu belirtmektedir. Örneğin; Milano'nun en büyük meydanı olan Duomo Meydanı (Piazza del Duomo) yapılı çevre özelliği açısından Milano kentini tanımlayan kentsel kimlik ögesidir (Şekil 2.12).

Şekil 2.12: Milano kenti Duomo Meydanı'ndan bir görünüm (Orijinal, 2019).

Bir kentin toplumsal kimliği, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik özelliklerinden oluşmaktadır. Ekonomik yapı, siyasal yapı ve bu yapıların ortaya koyduğu demografik göstergeler, kentin toplumsal kimliği oluşturmaktadır. Kent sakinlerinin toplumsal yapısı, kökenleri ve nüfus içindeki yerleri, okumuşluk düzeyi, toplumdaki ekonomik ilişkileri,

aldıkları paylar, toplumsal kimliğin oluşumunda rol oynamaktadır (Tanrıverdi Kaya, 2016).

- ***Sosyo-kültürel çevre özelliği:*** İnsan, toplum ve kent ilişkilerine dayanan sosyal çevreden kaynaklanan kimlik unsurlarıdır. Bu değerler kent kimliği ile doğrudan ilişki içindedir. Örneğin; Gaziantep ticaret, Antalya turizm, Paris moda kentidir (Günaydın, 2018).

- ***Sosyo-ekonomik çevre özelliği:*** Kentsel yerleşimlerde belirgin olarak öne çıkan istihdam düzeni kentin kimlik yapısını etkilenmektedir. Kentler sahip oldukları ekonomik düzenlere göre kimlik kazanarak liman kenti, sanayi kenti, tarım kenti, ticaret kenti vb. olarak tanımlanmaktadır (Altuğ Turan, 2010). Örneğin; Zonguldak kentinde başlıca geçim kaynağı kömür madenciliği olduğu için maden kenti olarak kimlik kazanmıştır.

2.1.3.2.Kentsel İmge

Fiziksel çevreden gelen bilgilerin algılanması ve zihinde yeniden üretilmesi, imgelemeyi oluşturmaktadır (Akbarıshahabı, 2017). Kevin Lynch (2012)'ye göre, ideal bir kent için imgelenebilirlik en önemli özelliktir. İmgelenebilirliği yüksek bir kent, görsel olarak algılanabilen, bölgeleri, sınırları, yolları kolayca ayırt edilen bir kent olup bireylerin zihinlerinde güçlü ve hatırlanabilir imgeler oluşturmaktadır. Riza vd., (2012)'na göre, bir kentte bireylerin zihinlerinde yer alan benzersiz imaj ögelerinden oluşan konsept, o kentin kimliğine yansımaktadır.

Lynch (2012), bireyin kenti algılayabilmesi ve hatırlayabilmesi için gerekli olan beş temel kentsel imaj elemanı belirlemiştir. Bunlar; yollar (paths), sınırlar/kenarlar (edges), bölgeler (districts), odak noktaları (nodes) ve işaret ögeleri (landmarks) olarak sınıflanmaktadır (Şekil 2.13). Chang vd. (2017)'ye göre, kent içinde bu elemanlar güçlü olduğunda, kentin imajı ve hatırlanabilirliği artmakta iken bu elemenlar bireyler tarafından iyi algılanmadığında ise kent yalın ve unutulabilir bir hal almaktadır.

Şekil 2.13: Kentsel imaj elemanları (Lynch, 2012).

- ***Yollar:*** Kent içinde cadde, yol veya kanal vb. şeklinde görülen ve iki yer arasında ilişki kuran kesintisiz çizgiler olarak tanımlanmaktadır (Eraydın, 2014). Yollar, bireyleri bir alana yönlendirirmeleri açısından önem taşımaktadır. Bireyler, yolda hareket halindeyken gözlem yapmakta ve bu güzergahta karşılaştıkları manzaraları, çevresel ögeleri algılamaktadır (Chang vd., 2017). Bu yönü ile yollar bireylerin zihninde oluşturduğu imgeler ile kentin akılda kalıcılığını arttırmaktadır. Kutsal (2018)'e göre, kent içinde yer alan yolların kent kimliğine katkısı açısından önem dereceleri farklılık göstermektedir. Kent, belirli yollar ve aralarındaki ilişkilere göre algılanmaktadır. Özel bir kullanım veya faaliyetin bir cadde üzerinde

yoğunlaşması, o caddenin kent açısından değer kazanmasına neden olmakta hatta çoğu zaman kentin bir bölgesinin o yol etrafındaki fonksiyon adıyla anılmasına yol açmaktadır. Örneğin; Gaziantep'de bakırcı dükkanlarının yer aldığı aks, bakırcılar çarşısı olarak anılmaktadır.

- ***Sınırlar/kenarlar:*** Bireyler tarafından ulaşım aksları gibi kullanılmayan doğrusal ögeler olup iki bölge arasında sınır işlevi görmektedirler. Sınırlar, koordinat akslarından çok yanal referanslardır. Bu tür sınırlar iki bölgeleyi birbirinden ayıran bariyerler olabileceği gibi, iki bölgeyi birleştiren bağlantı noktaları olabilmektedir. Sınırlar pek çok kişinin yön bulmak için kullandığı önemli ögelerdendir. Bu sınır ögeleri, yollar kadar baskın olmasa da pek kent ve kentliler için önem taşıyan düzenleyici elemanlardır (Lynch, 2012). Yollar, su kıyıları, demir yolları, duvarlar, gelişme alanlarının sınırları ve topoğrafya gibi değerler kent için kenar niteliği taşımaktadır (Altuğ Turan, 2010; Lynch, 2012; Sağlık, 2019). Sınırlar aynı zamanda, kent silüetini ya da bölgeler arası geçişi belirginleştiren, netleştirilen hatlardır (Altuğ Turan, 2010). Bu özelliklikleri ile sınırlar, kent kimliğinin oluşmasında baskın rol oynayan yapay çevre elemanlarından biridir.

- ***Bölgeler:*** İki boyutlu alanlar olarak algılanmakta olup kentin orta veya büyük ölçekli bölümlerini oluşturmaktadır. Bireyler, bu alanların "içine girdiğini" hissetmektedir. Bölgelerin içindeyken tanımlanması oldukça kolay olup, eğer bölge dışarıdan da görünebiliyorsa, aynı zamanda dışsal referanslar için de kullanılmaktadır. Bireyin algısında yolların veya bölgelerin baskın olmasına bağlı olarak, kent yapısı oluşturulmaktadır. Bölgeleri belirleyen fiziksel karakteristikler; doku, alan, form, ayrıntı sembol, yapı tipleri, kullanımlar, işlev, kentliler ve topografya gibi sınırsız çeşitlilikte bileşenlere sahip tematik sürekliliklerdir. Yapı yoğunluğunun fazla olduğu Boston benzeri kentlerde cephelerin homojenliği (kullanılan malzemeler, modellemeler, süsler, renk ve silüet) bölgeleri tanımlamakta kullanılan özelliklerdir (Lynch, 2012). Kutsal (2018)'e göre, kent içinde organize sanayi bölgeleri işlev özelliği ile belirlenen bölgelere verilecek bir örnektir. Yapı tipleri, diğer kent bütününden farklıdır ve yine bölgeye girildiğinde kent içinde işlevsel olarak ayrı bir kent parçası olduğu anlaşılmaktadır.

- ***Odak noktaları:*** Odak noktaları kent içindeki bireylerin girebildiği, içinde yer aldığı ya da ilerlediği çizgide kesinti yaşayarak durakladığı ve önemini bu sokak köşesi, meydan gibi tanımlı ve stratejik noktalar olmasından alan alanlardır. Kent içindeki yolların kesişim noktaları, kavşaklar, ulaşımdaki duraklama noktaları, geçiş alanları ya da strüktürel değişim noktalarını kapsamaktadır (Sinirlioğlu, 2018).

- ***İşaret ögeleri:*** Bir noktasal referans kaynağını oluşturmaktadır. Ancak, harici ögeler olduklarından, bireyler bu oluşumların içine girememektedir. Bu ögeler, bir bina, bir işaret levhası, bir dükkan veya bir dağ gibi çoğunlukla kolay tanımlanabilen fiziksel oluşumlardır. Kullanımları birçok olasılık arasında yapılan seçimlere bağlı olmaktadır. Bazı işaret ögeleri, imgelerde kullanılan daha küçük ölçekli ögelere göre daha yüksekte yer almakta ve genellikle birçok açıdan ve uzak mesafeden görülebilmektedir. Bu şekilde her türlü pratik kullanım için sabit bir yönü sembolize etmektedir. Diğer işaret ögeleri esas olarak yerel olup, sınırlı bölgelerden veya belirli rotalar üzerinde yol alırken görülebilmektedir. Bunlara örnek olarak sayısız işaret levhası, dükkan önleri, ağaçlar ve buna benzer diğer kentsel detaylar verilebilir ki bu ögeler pek çok bireyin imgesinde yer almaktadır (Lynch, 2012). Örneğin; Paris'te Eyfel Kulesi, İstanbul'da Galata Kulesi, bulundukları kentlerde hem işaret ögesi hem de simge yapı olarak dikkat çekmektedirler.

Kentsel imaj elemanları her nekadar ayrı ayrı tanımlansada birbirleri arasında belirgin ayrım bulunmadığı görülmektedir. Kent kimliğinin oluşmasında bütüncül bir imge oluşturan bu elemanlar, birbirleri ile doğrudan ilişkili ve etkileşim içindedir. Bu bağlamda, Lynch, (2012)'ye göre; bölgeler, odak noktalarını da bünyesinde barındırmakta, sınırlarla tanımlanmakta, yollarla bölünmekte ve işaret ögeleri ile hatırlanmaktadır.

2.1.4. Kent Silüeti Kavramı

Bir kentin silüeti, bulunduğu kentin kimliğini yansıtarak algılanmasını sağlamaktadır. Özellikle kıyı kentlerinin siluetleri kentin imajı açısından önemlidir. Silüet, yanlızca kent kimliğini yansıtmakla kalmayıp aynı zamanda kente kimlik de kazandırmaktadır. Bu

anlamda, Karagüler ve Korgavuş, (2014)'e göre, kent silüeti, kentsel estetiğin değerlendirilmesinde ve kentsel bütüne ulaşmada yol gösterici elemanlardan en önemlisidir. Silüet, kentin bir bölümünü görsel bütünlük içinde, kimlik özellikleri ile birlikte yansıtabilmektedir. Aynı zamanda, kentsel mekândaki zamana bağlı değişimlerinde gözlenmesine imkan tanımaktadır. Silüetler, pek çok kentin belirgin bir parçasını oluşturmakta ve gözlemlenen noktaya bağlı olarak her kent birkaç silüete sahip olmaktadır (Karimimoshaver ve Winkemann, 2018).

Fransızca silhouette sözcüğünden türkçeye geçmiş olan silüet sözcüğü, bir şeyin yalnız kenar çizgileriyle tek renk olarak beliren genel görüntüsü anlamına gelmektedir (TDK, 2019). Skyline "Özellikle binalar tarafından gökyüzüne karşı yapılmış bir şekil veya desen olarak tanımlanmaktadır (Cambridge Advanced Dictionary, 2019). Kent silüeti kavramına ilişkin bazı araştırmacıların yaptıkları tanımlamalar Tablo 2.4'de verilmektedir.

Tablo 2.4: Kent silüetine ilişkin tanımlamalar (Orijinal, 2021).

Araştırmacı	Tanımlamalar
Bluestone (1988)	Silüetler, önemli sivil mimari yapıların ufuk çizgisinde algılanan hatlarıdır.
Karaman (1989)	Kentlerin, peyzaj bütünlüğü içinde anıtsal yapıları ve mimari eğilimler ile birlikte oluşturduğu kişilik çizgisi, kentsel silüettir.
Gassner (2013)	Silüet, belirli bir mesafeden ve halka açık bakış açılarından kentin temsil edilmesi; başka bir ifade ile, gözlemci noktasından, bina ve ağaçların gökyüzüne karşı tanımladığı şeklidir.
Yusoff vd.,(2014)	Kent silüeti zamanla mekânsal, tarihi, sosyal, kültürel ve ekonomik yapı açısından kentin imajını ve kimliğini en iyi yansıtan soyut bir iz olarak belirtmektedir.
Karagüler ve Korgavuş (2014)	Kent silüetlerinden, belirli bakış açılarından "etkin görünümlü kent profilleri" olarak söz etmektedir.
Yılmaz vd. (2018)	Silüet, peyzaj çalışmalarında peyzaj değerlerinin ana hatları ile belirlenen panoramik bir görünümü olarak tanımlanmaktadır.

Bu kavramlardan yola çıkarak kent silüetini, yeryüzü ile gökyüzünün buluştuğu çizgide yer alan, özellikle binalar olmak üzere fiziksel çevre ögelerinin konturlarının (ana hatları)

oluşturduğu kent temsili olarak özetlemek mümkündür. Ufuk çizgisine yansıyan ögelerden baskın olanlar, net bir hat oluşturarak kentin silüetini ortaya koymaktadır (Şekil 2.14).

Şekil 2.14: Manhattan Silüeti, New York (Şevkin ve Gül, 2017).

Bir kentin silüeti, o kentin imajında ve küresel olarak tanınmasına büyük katkı sağlamaktadır. Silüet nekadar belirgin olursa kent kimliği okadar kolay hatırlanmaktadır (Altuntaş ve Erinsel Önder, 2016). Bu anlamla, her kentin belirli açılardan panaromik görünümleri, silüetleri ve kentsel peyzajı, o kentin kimliğinde en etkin rol oynayan unsurlardır (Karagüler and Korgavuş, 2014). Silüetin kent kimliğine olan etkisine örnek olarak New York kentini göstermek mümkündür. İlk yüksek yapılar Chicago'da inşa edilmiş olmasına rağmen gökdelenlerle eşleşen kent imgesi New York kentine ait olup bugün Manhattan silüeti Amerikan kültürünün en önemli temsil araçlarından birisi olmaktadır (Şevkin ve Gül, 2017). New York Manhattan gibi İngiltere'de Londra, İtalya'da Venedik gibi kentler Dünya'da silüet ve görünümleri ile markalaşmış kentlere örnek gösterilmektedir. İstanbul kenti de silüeti ile Türkiye'nin kentsel imajını dünya çapında yansıtan önemli bir değerdir. Ünlü mimar ve şehir plancısı Le Corbusier'in İstanbul silüet çizimleri arasında yer alan Tarihi yarımada silüeti Şekil 2.15'de verilmektedir.

Şekil 2.15: Le Corbusier'in İstanbul Tarihi yarımada silüet çizimi (Kortan, 1983).

Kentlerin silüetlerinde gökdelen gibi yüksek yapılaşmalar, topografyaya yapılan müdahaleler yapılı çevre ile gökyüzünü ayıran çizgide radikal bir değişimlere sebep olmaktadır. Gassner (2013), Londra Kenti'nde gökdelenlerin Waterloo köprüsünün silüetinde meydana getirdiği değişimi Şekil 2.16'da yer alan silüet çiziminde göstermektedir.

a

b

Şekil 2.16: a. Londra Kenti Waterloo köprüsünden bir görünüm b. Gassner'in Londra Kenti Waterloo köprüsüne ait silüet çizimi (Gassner, 2013).

Kimlik sahibi, birbirinin tekrarı ya da birbirleriyle ilişkili kentsel mekânların oluşmasında ve korunmasında kent kimliğinde etkin rol oynayan bu unsurlara yönelik değerlendirmelerin imar planlama sürecinde göz ardı edilmemesi gerekmektedir (Kentleşme Şurası, 2017). Bu amaçla, kentin silüetinde baskın olarak gözlenen imaj ögelerinin tespit edilip, bu ögeleri ön plana çıkarmak ve genel silüeti olumsuz etki eden yapılaşmanın önüne geçerek kentsel peyzaj özelliklerinin korunmak, hem kent kimliğinin oluşmasına hem de devamlılığına katkı sağlayacaktır. Çünkü silüet bir kentin en karakteristik özelliklerinden birisidir. Bir kentte silüet etkisi nekadar iyi algılanır ve korunursa, o kentte kentsel kimliğin sürekliliği okadar artmaktadır.

2.2. Kıyı ve Kent İlişkisi İle İlgili Kavramlar

19. yüzyılın önemli kent sosyologlarından biri olan Max Weber, kentleri coğrafi konumlarına göre de tasnif ederek, temelde kıyı kentleri ve kara kentleri olmak üzere iki tür kent olduğunu belirtmektedir. Weber'e göre, kıyı kenti daha çok bir ticaret şehri olarak ortaya çıkmakta iken kara şehri ise bunun aksine tarım veya tüketim şehridir (Duran ve Çamlı, 2019).

Su tarih boyunca her toplumun sosyal ve ekonomik açıdan ilerlemesinde temel unsur olmuştur. Tüm büyük uygarlıklara bakıldığında başta verimli tarım toprakları barındırması, iklim özelliğinin elverişliliği, savunma, ticaret ve deniz taşımacılığı gibi suyun getirdiği olanaklardan yararlanmak için deniz, nehir, göl gibi su kaynağı etrafında konumlandığı görülmektedir.

Bugün Dünya yüzeyindeki kentlerin yer seçimlerine bakıldığında kıyı ve kent arasındaki ilişkinin çok güçlü olduğu görülmektedir. Kıyı alanları, Dünya kara yüzeyinin %20'sinden daha azını kapsamakla birlikte, tüm dünya nüfusunun %45'inden fazlasını barındırmaktadır (Subiyanto vd., 2020; Mentaschi vd., 2018). Nüfusun büyük bir bölümünün kıyı ve kıyıya yakın alanlarda konumlanması bu kent için kıyının önemini açıkça ortaya koymaktadır.

Özellikle, ekonomik nedenlerden ötürü insanların kırsal alandan kıyı kentlerine doğru hareket etmesi, bu kentlerde demografik olarak sürekli bir büyümeye (son üç yılda yılda ortalama %2,4–4) (Nlend vd., 2018) ve zorunlu olarak değişen dinamik bir mekânsal yapı oluşmasına yol açmaktadır. Nüfus yoğunluğunun en çok olduğu metropol şehirler arasında da kıyı metropolleri şehir metropollerine göre daha hızlı kentleşme oranlarına sahiptir (Lu vd., 2018). Dördüncü Değerlendirme Raporu'na göre göçle ilgili varsayımlara bağlı olarak kıyı nüfusunun 1990'daki 1.2 milyar insandan, 2080'lerde 1.8-5.2 milyar insana kadar büyüyebileceğini belirtmektedir (UNDP, 2014). Bu verilere dayanarak kıyı kentlerindeki kentleşme sürecinin ölçeği ve hızının bu kentlerde mevcut alan kullanımlarında ve buna bağlı olarak mekânsal anlamda değişiklikler meydana getirmektedir. Kıyı kentlerinde, ekonomik, sosyal, estetik açıdan kıyıdan faydalanma isteği kıyı ile kent arasında dinamik bir ilişki oluşturmaktadır. Kentin ve kıyı arasındaki bu ilişki, tarihten bugüne değişen

kentsel ihtiyaçlar karşısında kıyı kesiminde fiziksel müdahalelere ve bunun sonucunda kıyıdaki kentsel dokunun değişmesine neden olmaktadır.

Ardıçoğlu (2019)'a göre, kıyı alanlarında kentsel dokunun yoğun değişime maruz kalması, kıyıların işlevsel çeşitlilik taşımasından ve bazı işlevler için kıyıların tek seçenek olmasından kaynaklanmaktadır. Geçmişten bugüne kıyı alanları, liman ve tersane faaliyetleri için, endüstriyel amaçlı, rekreatif amaçlı veya yerleşim amaçlı kullanılmaktadır. Özellikle kentsel ve endüstriyel kıyı kullanımları zaman içinde bu alanlara çeşitli fiziksel müdahaleleri bebarerinde getirmiştir. Bu yapısı ile kıyılar, tarihten bugüne kentlerde nitelikli alanlar olarak değerlendirilerek morfolojik değişimlerin en çok yaşandığı alanlardır.

2.2.1. Kıyı Kavramı ve Kıyı Alanlarının Önemi

Kıyılar ya da kıyı alanlarına ilişkin literatürde farklı tanımlamalar bulunmaktadır. Türk Dil Kurumu'na göre kıyı "kara ile suyun birleştiği yer"; Nixon (2018); benzer bir ifade ile kıyıyı, "deniz veya okyanusu sınırlayan kara parçası"; coğrafi tanımında ise Ardıçoğlu (2019)'na göre "kıyı; suyun aşındırma, biriktirme ve yığma yapmasıyla oluşan yer şekliolarak tanımlamaktadır. Yılmaz (2019) kıyı kavramını geniş bir çerçevede ele alarak kıyı alanını "karasal bölgenin su yüzeyi bölgesinden (deniz veya göl) etkilendiği ve su yüzeyini de etkilediği alan" olarak ifade etmektedir.

Karadeniz'de 1785 km, Marmara Denizi'nde 1089 km, Ege Denizi'nde 2805 km, Akdeniz'de 1577 km ve Adalar'da 1067 km olmak üzere toplam 8333 km'lik kıyı şeridine sahip olan Türkiye kıyıları tümüyle stratejik öneme sahip olmakla birlikte, bu bölgeler pek çok ciddi problemlerle karşı karşıyadır (Anonim, 2013a). Türkiye'de deniz, tabii ve suni göl ve akarsu kıyıları ile bu yerlerin etkisinde olan ve devamı niteliğinde bulunan sahil şeritlerinin doğal ve kültürel özelliklerini gözeterek koruma ve toplum yararlanmasına açık, kamu yararına kullanma esaslarını tespit etmek amacıyla 04.04.1990 tarihli ve 3621 sayılı Kıyı Kanunu düzenlenmiştir. Kanunun 4. Maddesinde yer alan tanımlara göre:

- ***"Kıyı:*** *Kıyı çizgisi ile kıyı kenar çizgisi arasında kalan alan olarak tanımlanmaktadır."*

- ***"Kıyı çizgisi:*** *Deniz, tabii ve suni göl ve akarsularda, taşkın durumları dışında, suyun karaya değdiği noktaların birleşmesinden oluşan çizgidir."*

- ***"Kıyı kenar çizgisi:*** *Deniz, tabii ve suni göl ve akarsularda, kıyı çizgisinden sonraki kara yönünde su hareketlerinin oluşturulduğu kumluk, çakıllık, kayalık, taşlık, sazlık, bataklık ve benzeri alanların doğal sınırıdır."*

- ***"Sahil şeridi:*** *Kıyı kenar çizgisinden itibaren kara yönünde yatay olarak enaz 100 metre genişliğindeki alandır*."

Bu tanımlar Kıyı Mevzuatı'nda, kıyı ile ilgili kavramsal çerçeve oluşturulurken yanlızca doğal niteliklerin dikkate alınıp, toplumsal, ekonomik, siyasal ve benzeri verilerin dikkate alınmadığını göstermektedir. Oysa kıyı ve kıyı alanları sağladığı sosyal, ekonomik, kültürel ve jeopolitik olanaklar ile yerleşme sisteminde önemi çok büyüktür. Bu önemlerinden dolayı kıyısal alanlar tarihin ilk dönemlerinden bugüne yer seçiminde ön plana çıkmış durumdadır.

Bu bağlamda kıyı alanlarının temel özellikleri (Triyatmo ve Priyono, 2018; Çetin, 2016; Farrel vd., 2015; Anonim, 2013b):

- Kıyı tarihin ilk dönemlerinden bu yana yerleşmek için tercih edilen alanlar olması,

- Kıyı doğal ekosistemin önemli bir parçası olması,

- Kıyılar toplumlar için biyolojik üretkenliğe ve doğal çeşitliliğe sahip olduğundan insan faaliyetlerinin merkezi haline gelmesi,

- Kıyılar tarihten bugüne ülke savunmasında stratejik önem taşıyan alanlar olması,

- Kıyı alanları bir ülkenin ekonomisini ve sosyo-ekonomik koşullarını geliştiren hizmet ve olanaklara sahip olması,

- Kıyı alanları, tarım, balıkçılık, yerleşim yerleri, limanlar, turizm ve / veya sanayi, hizmet alanları gibi çeşitli işlevlere yönelik sunduğu kaynaklar nedeniyle yer seçiminde öncelikli tercih edilen alanlar olması,

- Kıyı alanları, doğal kaynakların varlığı, çeşitliliği ve rekreasyon fırsatlarının zenginliği ile yüksek toplumsal değer olarak kabul edilmesi,
- Kıyılar turizm faaliyetlerinin yoğun olduğu alanlar olması,
- Kentsel bir alandaki kıyı, kentsel kimliği etkilemekte, bulunduğu kenti görsel açıdan zenginleştirmekte ve yaşam kalitesini olumlu yönde etkilemesi,
- Hemen hemen her ülkede kıyı alanlarının korunmasına yönelik yasal düzenlemeler söz konusudur. Kıyılar; farklı yasal düzenlemeler koşutunda farklı bir örgütlenme şemasına sahip, farklı kurumların yetki ve görev alanına girmesidir.

Bu özellikleri ile çok boyutlu bir kavram olarak algılanan kıyı alanını çeşitli açılardan ele alınarak aşağıdaki gibi kavramsallaştırılması mümkündür (Özügül vd., 2017). Buna göre:

- Bir sınır olarak: toprağın bittiği ve su kütlesinin başladığı yer,
- Estetik bir değer olarak: silüet olarak görülmeye değer alan,
- Doğal bir yaşam alanı olarak: doğal yaşam alanlarının bulunduğu ve birkaç türün yaşadığı ve ürediği ekosistem,
- Kentsel bellek kodlarının alanı olarak: somut tarihi değerlerin çoğu (endüstriyel miras alanları gibi),
- Somut olmayan kültürel miras: gelenek, festival gibi folklorik değerleri vb. çağrıştıran yer,
- Kültürel bir etkileşim bölgesi olarak: farklı kültürlerin buluştuğu ve etkileştiği yer,
- Ulaştırma alanı olarak: çeşitli ulaşım türlerinin gözlemlenebildiği bir düğüm noktası,
- Rekreasyon alanı olarak: rekreasyon ve turistik faaliyetlerin gerçekleştiği yer,
- Bir yaşam alanı olarak: yerleşim bölgelerinin ve yazlık evlerin bulunduğu alan,

- Ekonomik üretim bölgesi olarak: sanayi, balıkçılık, deniz tarım faaliyetlerinin vb,
- Enerji üretim bölgesi olarak: dalga / gelgit enerjisi tesislerinin bulunduğu alan tanımlanabilmektedir.

Kıyı alanlarının doğal, kültürel, ekonomik ve morfolojik özellikleri, bu alanların karakteristik özelliklerinin şekillenmesine ve kıyı bölgesinde birbirinden farklı alan kullanım tiplerinin oluşmasına yol açmaktadır. Kıyı alanlarında yer seçen kullanımlar genelde kentsel ve kırsal yerleşim alanları, turizm alanları, endüstri ve depolama alanları (Gülbitti ve Özüduru, 2020), ulaşım alanları, rekreasyonel açık yeşil alanlar, kamusal alanlar, limanlar, tersaneler, deniz ve doğa koruma alanları, sit alanları, askeri alanlar, su ile ilgili deşarj alanları gibi alan kullanımları olup, bunları çeşitlendirmek mümkündür. Kıyı alanlarındaki kullanımlar incelendiğinde konunun kentsel kıyılar (waterfront, urban coastal area, coastal city) ve kentsel olmayan (coastal area, coastal zone) kıyılar olarak ayrı ele alındığı görülmektedir. Kentsel olmayan kıyılar, plajlar, kumullar, kum tepeleri, istiridye ve mercan kayalıkları, deniz otu yatakları ve bataklık gibi doğal bir ekosisteme sahip olduğundan bu alanlarda doğal nitelikli ve koruma öncelikli kullanımlar öngörülmektedir (Sutton-Grier vd., 2018; Neumann vd., 2017; Narayan vd., 2016). Kentsel kıyılar ise suyun kent yaşamı ile entegre edildiği insan eli ile yapılanan bir özellik taşımaktadır. Bu bağlamda kentsel kıyılarda daha çok kentleşmenin beraberinde getirdiği barınma, ticaret, ulaşım, altyapı vb. işlevlere yönelik alan kullanımları görülmektedir.

Hem kentsel kıyılar hem de kentsel olmayan kıyı alanlarınında doğal kaynakları ve kıyısal ekosistemi korumak, kıyıların plansız gelişmesini önlemek amacıyla kıyılarda alan kullanımının Kıyı Kanunu çerçevesinde ele alınması gerekmektedir.

3621 Sayılı Kıyı Kanunu'nun 5. Maddesinde yer alan kıyılar ile ilgili genel esaslar:

- *"Kıyılar, devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Kıyılar, herkesin eşit ve serbest olarak yararlanmasına açıktır"*
- *"Kıyı ve sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikle kamu yararı gözetilmektedir"*

- *"Kıyıda ve sahil şeridinde planlama ve uygulama yapılabilmesi için kıyı kenar çizgisinin tespiti zorunludur"*

- *"Ek: (1/7/1992 - 3830/2 md.) Sahil şeritlerinde yapılacak yapılar kıyı kenar çizgisine en fazla 50 metre yaklaşabilmektedir"*

- *"Ek: (1/7/1992 - 3830/2 md.) Yaklaşma mesafesi ve kıyı kenar çizgisi arasında kalan alanlar, ancak yaya yolu, gezinti, dinlenme, seyir ve rekreaktif amaçla kullanılmak üzere düzenlenebilmektedir"*

- *"Ek: (1/7/1992 - 3830/2 md.) Sahil şeritlerinin derinliği, 4 üncü maddede belirtilen mesafeden az olmamak üzere, sahil şeridindeki ve sahil şeridi gerisindeki kullanımlar ve doğal eşikler de dikkate alınarak belirlenmektedir"*

- *"Ek: (1/7/1992 - 3830/2 md.) Taşıt yolları, sahil şeridinin kara yönünde yapı yaklaşma sınırı gerisinde kalan alanda düzenlenebilmektedir"*

- *"Ek: (1/7/1992 - 3830/2 md.) Sahil şeridinde yapılacak yapıların kullanım amacına bağlı olarak yapım koşulları yönetmelikte belirlenmektedir"* şeklinde ifade edilmektedir.

2.2.2. Kentsel Kıyı Alanı

Kentsel kıyı kavramı, kentlerin oluşumlarıyla eş zamanlı olarak ortaya çıkan bir kavramdır. Kentlerin oluşumları incelendiğinde pek çok kentin deniz, göl, akarsu gibi su kenarlarında kurulduğu ve kıyı alanından kentin faydalandığı görülmektedir. Bu nedenle kentsel kıyı türünün oluşumu kent tarihi kadar eskiye dayanmaktadır (Arcıçoğlu, 2019). Dünya'daki yerleşmeler incelendiğinde kentsel alanların genellikle kıyılarda yoğunlaştığı görülmektedir. Ayrıca, büyük kentlerin çoğu kıyı bölgelerinde yer almakta ve Dünya'nın büyük kentlerinin 2025 yılında 20/26'sinin kıyıda yer alacağı beklenmektedir (Yılmaz, 2019).

Coğrafi ve jeomorfolojik bir oluşum olan kıyı, kıyı kentlerinin oluşumundan bu yana coğrafi kimliğinin yanı sıra aynı zamanda kentsel bir mekân türüdür. Coğrafi tanımlarının ötesinde kıyı, bulunduğu kente kimlik kazandıran, fiziksel olarak kentsel bir çevre

oluşumunda rol oynayan, sosyal ve işlevsel özelliklerinde belirdiği alanlardır. Kevin Lynch oluşturduğu kent imgelerinde ve kentlerin okunabilirliği ile ilgili yaptığı çalışmalarda 'kentsel kıyılara' da değinmiştir. Lynch'in mekânsal analiz amaçlı oluşturduğu beş kent ögesi kapsamında değerlendirildiğinde, kıyılar kentlerde okunabilirliği ve mekânsal çeşitliliği en yüksek olan alanlardan biri olarak görülmektedir (Ardıçoğlu, 2019).

Kentsel kıyı alanları, coğrafi yönden ele alınan yerleşimden uzak doğal özellikleri ile öne çıkan kıyı alanlarından farklı olarak sosyal, kültürel, ekonomik, mimari anlamda kentsel özellikler taşıyan alanlardır. Ardıçoğlu (2019)'a göre, bir kıyının 'kentsel kıyı' olarak tanımlanması kent sınırları içersinde yer almasına ve kentsel özellikler barındırmasına bağlıdır. Kılıç vd. (2014)'e göre ise, kentsel kıyı hem kentin, hem de suyun kendilerini ifade edebildikleri, özelliklerini, karakterlerini, kimliklerini yansıttıkları alandır. "Kıyı kenti" ise su kenarında bulunmanın ötesinde, suyu kullanma biçimiyle, onu kent yaşamının bir parçası haline getirmekle ilgili bir kavramdır. Bu nedenle kentsel kıyı, kentin ve suyun özellikleri ile ilişkilerine dayalı olarak oluşan, ağırlıkla kentin parçası olarak şekillenmiş ve biçimlenmiş, müdahale edilmiş, kentin devamı olarak algılanan, kentle bütünleşen bir mekândır.

Bu kapsamda kentin bir parçası olan kıyı alanlarında gerçekleşen kullanımları; suya dayalı ve suya dayalı olmayan kullanımlar biçiminde ele almak mümkündür. Suya dayalı kıyı kullanımları; tersaneler, tekne yapımı ve onarımı ile balıkçılığa dayalı üretim ve bakım alanları, yük ve yolcu limanları, yaya, bisiklet vb. ulaşım alanları, karayolu ve suyolu aktarma alanları, transfer merkezleri, güvenlik ve denetime yönelik altyapı alanları, suya dayalı enerji üretim alanları, marinalar ve balıkçı barınakları gibi deniz araçları bağlama depolama alanları ile dinlenme ve rekreasyon alanlarıdır. Suya dayalı olmayan kıyı kullanımları; araç yolları ile bu araçlara ilişkin depolama alanları, denizle ilişkili olmayan faaliyetlere konu sosyal ve kültürel tesisler, sağlık tesisleri, denizle ilişkili olmayan eğitim tesisleri, konut, ticaret, alışveriş alanları, atık toplama ve bertaraf etmeye yönelik altyapı tesisleri, sanayi tesisleri vb. olarak sıralanabilmektedir (Dikçınar Sel, 2018; Kılıç vd., 2014; Yılmaz, 2013).

Prof. Dr. Tamer Yılmaz ve ekibi tarafından yürütülen "İstanbul Çevre Düzeni Planının Kıyı Alanlarına İlişkin Yaklaşımının Mekâna Yansıtılmasına Yönelik Araştırma, Değerlendirme ve Model Geliştirilmesi (2011-2013)" amacıyla hazırlanan rapora göre,

"kentsel kıyı" kent ve suyun karşılıklı ilişkisine dayalı olarak ortaya çıkan sosyal, ekonomik, kültürel, rekreasyonel, ulaşım, altyapı vb. eylemler ve görsel (manzara) özellikler ile kentin devamı olarak gelişmiş, kentle bütünleşmiş bir parçası, sınırı olarak tanımlanmaktadır. Temel işlevlerle arazi kullanım biçimleri açısından kıyı alanlarında kullanımlara ilişkin bir çeşitlilik olduğu ortaya konarak kentsel ve kentsel olmayan kıyı alanlarının arazi kullanım türleri açısından farklılaştığı sonucuna varılmaktadır (Tablo 2.5). Buna göre;

Tablo 2.5: Temel işlevler doğrultusunda arazi kullanım biçimleri açısından kıyı kullanımları (Yılmaz, 2013).

Üst Grup	İşlev	Arazi Kullanım
"Kentsel Olmayan Kıyı Alanları" Doğal Alanlar ve Kırsal Nitelikteki Alanlar	Rekreasyon (sınırlı ölçüde)	Kumul alanlar Orman alanları Fundalık ve çalılık Doğal çayır alanları Doğa koruma alanları Milli Parklar Özel Çevre Koruma Bölgeleri
	Çalışma (tarım ve hayvancılık)	Kuru tarım, sulu tarım, meyve bahçeleri Mera alanları, balıkçılık tesisleri, akuakültür
"Kentsel Kıyı Alanları" Yapay Kullanım Alanları	Barınma	Sürekli konut alanları Geçici (ikinci) konut alanları
	Üretim	Madencilik ve Hammadde Temin Sahaları (kum, su, petrol, gaz vb.) Kıyıya bağımlı sanayi alanları (sanayi tesisleri, depolar, antrepolar, silolar vb.) Hizmet alanları (ticari birimler, turizm tesisleri)
	Ulaşım	Karayolları Demiryolu tesisleri, garlar vb. Limanlar, marinalar vb.
	Teknik Altyapı	Enerji tesisleri (dalga, gel-git enerjisi tesisleri, barajlar vb.) Arıtma ve geri kazanım tesisleri
	Rekreasyon	Kentsel açık yeşil alanlar Su sporu alanları

Kıyı alanları, liman ve ticaret merkezlerinin varlığı, doğal kaynakların çeşitliliği ve rekreasyon fırsatlarının üst düzeyde olması gibi birçok nedenden dolayı yüksek toplumsal değer olarak kabul edilerek (Farrell vd., 2015) kentlerin kuruluşundan itibaren insan yaşamında önemli bir yere sahip olmuştur. İlk medeniyetlerden itibaren yerleşim için daima nehir, deniz, göl gibi su kıyılarının tercih edilmesi ve buralarda kentleşmenin temellerinin atılması suyun insanlar için önemini ortaya koymaktadır. Kıyı kentleri, çoğu zaman, çeşitli ekonomik fırsatlar, erişim kolaylığı ve eşsiz kentsel peyzaj özelliği sağlayan şehirlerin bir örneği olarak algılanmaktadır (Rahmat vd., 2016).

Kentsel alanda kıyının önemi düşünüldüğünde ilk olarak kıyının yer aldığı kent için ekonomik önemi dikkat çekmektedir. Çünkü daha öncede bahsedildiği gibi tarihten bugüne kıyıların hammadde, ulaşım kolaylığı gibi özellikleri ile ekonomik faaliyetlerin odağında olduğu görülmektedir. Bu ekonomik faaliyet alanları kıyıların tahribatına neden olmakta ve kentsel kıyı alanlarında görülen en temel sorunların başında gelmektedir. Ekonomik faaliyetler beraberinde kıyı alanlarında yerleşimi arttırmakta ve Yılmaz (2019)'a göre kentleşmeyle birlikte ulaşım, sanayi, turizm altyapıları gibi toprak talebi gerektiren alanlar, kıyı alanlarında baskılara yol açmakta ve deniz ile kara kesişim bölgesindeki ekolojik bağlantıların kesilmesi ve doğal alan kaybına sebep olmaktadır.

Kentsel alanda kıyıların karşılaştığı başlıca ekolojik, siyasal, sosyal, morfolojik sorunlar aşağıda maddeler halinde sunulmaktadır. Buna göre kentsel kıyı alanlarında karşılaşılan başlıca sorunlar aşağıda belirtilmiştir.

- Kentleşmenin kıyı alanlarında yoğunlaşması, konut ve turizm temelli kentsel inşaatın artarak kıyının jeomorfolojik yapısının değişmesine (Le Berre ve Robert, 2017) ve kıyı su kaynaklarının aşırı tüketimine yol açmaktadır.

- Turizm amaçlı yoğun kullanımlar sonucu, kıyı kentlerinin doğal, yapılı ve sosyal çevre taşıma kapasiteleri aşılarak çevre üzerindeki baskılar (turist sayısında artış, dengesiz kentsel büyüme, silüet bozulması, çevresel kaynakların bozulması) artmaktadır (Tachir, 2019).

- Kıyı kentleri genellikle haliç, sulak alanlar vb. hassas ekolojik alanlara yakın olduğundan şehirlerden gelen endüstriyel atık su deşarjları, evsel atıklar, deniz ürünleri yetiştiriciliği atıkları (Todd vd., 2019)kıyı ekosistemlerinin bozulmasına neden olmaktadır.

- Kent alanda yanlış aydınlatma sistemi uygulamaları (sokak, köprü, bina ve hava alanları aydınlatmaları, araç farları gibi trafik ışıkları) kıyıda hem ışık kirliliğine (Todd vd., 2019) hem de yaban hayatında gece aktif olan pek çok canlının biyolojik sistemini tehdit etmektedir. Örneğin; kent silüetindeki gökdelenler kuşların çekim

odağı haline gelerek göç yollarını kaybetmesine neden olmaktadır (Anonim, 2016a).

- Özellikle limanların işgal ettiği alanlar haliç, bataklık, kum tepeleri vb. gibi kıyı alanlarında yer alan ekoton bölgelerinin ortadan kalkmasına neden olduğu belirtilmektedir (ÇŞB, 2017).

- İmar planlarında yapılan değişiklikler ile kıyıların imara açılması ve imar affı düzenlemeleri ile devlete ait bulunan kıyıların işgal edilerek kamu yararı dışında kullanıma açılmasına yol açmaktadır.

- Kıyı alanlarıı ilgilendiren imar uygulamaları ve yasal düzenlemeler ile ilgili farklı kurumların bağlı olduğu farklı yasal düzenlemelerin varlığı ile birbirleriyle çelişen kararların alınması, yasal olmayan uygulamaların engellenmesinde kurumların etkisiz kalmasına yol açmaktadır (Keskin vd., 2019).

- Özellikle nüfusun fazla olduğu kentlerde çeşitli işlevler için kıyıdan arazi kazanmak için bir yöntem olarak yapılan kıyı dolguları hem deniz ve kara ekosisteminde tahribata neden olmakta hem de kıyı kenar çizgisinin değişmesine ve kıyı karakterinin bozulmasına yol açmaktadır.

- Ardıçoğlu, (2019)'a göre kıyıların doldurulması ve burada oluşturulan işlev değişiminden kaynaklanan düzenlemeler ayrıca nitelikli tarım alanlarının kaybına, kıyı alanlarında betonlaşmaya ve su kirliliği gibi sorunlara da neden olabilmektedir.

- Deniz taşımacılığının altyapısını oluşturan liman, iskele, barınak vb. yapıların işletme aşamasında deniz kirliliği üzerinde ve tersane, gemi söküm vb. tesislerindeki faaliyetlerden kaynaklı hava kalitesi üzerinde geçici olumsuz etkiler görülebilmektedir (ÇŞB, 2017).

- Ticari faaliyetler için ayrılan kentsel kıyı alanında plaj vb. kullanımların ortadan kaldırılması, insanların kıyı alanları ile etkileşiminin kesilmesine neden olmaktadır (ÇŞB, 2017).

- Kentsel kıyılarda yer alan liman işletmelerinin, kent kıyılarının kamusal kullanımınında ve kent morfolojisi üzerindeki etkilerinin yanı sıra ekolojik açıdan

da hava ve su kirliliği ile enerji tüketimine etkisi bulunmaktadır (Danışman ve Özalp, 2016).

- Boran ve Alkan (2018)'e göre, deniz taşımacılığında kullanılan gemi, yük taşıma araçları yaymış olduğu egzoz emisyonundan kaynaklanan hava kirliliği, ayrıca gemi motorları, fanlar, vinçler, traktörler ve kamyonlar gibi birçok kaynak gürültü kirliliğine neden olmaktadır.

- Kentsel kıyı alanlarında kent silüetini oluşturan tarihi eserlerin modern yapılaşma baskısı ile karşı karşıya kalması kıyının bölgeye özgü niteliklerinin yok olması ile birlikte kent estetiğini ve kimliğini olumsuz etkilemektedir.

Yukarıda bahsedilen sorunlar göz önüne alındığında kıyı alanları kentlerin en çekici ve en çok kullanım talebi olan alanları olduğundan kentin bütününden ayrı bir parça olarak düşünülmemelidir. Kıyılar, kıyı gerisindeki kullanımlar ve kentsel ögeler ile bütünleşmelidirler. Bu nedenle kıyı alanları planlanırken ve tasarlanırken, kıyı alanında yer alacak olan kullanımların çeşitliliği, kullanıcı profilleri, kıyı gerisindeki kullanımların, kentsel form oluşumlarının, sokak ağının, bağlantı noktalarının, çok iyi analizinin yapılması gerekmektedir (Akyol ve Çiğdem, 2017). Ayrıca kentsel alanda kıyı kullanımlarının ve kıyıdaki faaliyetlerin planlaması ve tasarımı yapılırken koruma kullanım dengesi çerçevesinde kent ekosistemisine, kıyı peyzajına, kentsel dokuya ve başta insan sağlığına etkileri göz önüne alınması gerekliliğini açıkça ortaya koymaktadır.

2.2.2.1. Kentsel Alanda Kıyının Gelişim Süreci

Biçimi ile kara ve suyu ayıran bir sınır, doğal özellikleri ile yaşamın sürekliliği için önemli bir kaynak, işlevi ile kamusal ve özel mülkiyete konu alan, mevzuat ve imar açısından yoğunluk artışının ve talebin karşılandığı (imar etkinliklerinin geliştirildiği) bir mekân olarak tanımlanan "kıyıda" tarihsel süreçte bu nitelikleri açısından değişimler meydana gelmiştir (Erdoğmuş Manav, 2014).

Kıyılar, endüstrileşme öncesi 'liman kentleri', endüstrileşme döneminde 'üretim kıyıları', endüstrisizleşme döneminde 'terkedilmiş kıyılar' ve endüstrileşme sonrası dönemde ise 'kentsel alanlara' dönüşmüştür. Dolayısıyla, endüstrileşme ile kıyı ekonomisinin beslediği

küçük ölçekli kent profilinden ayrılan kıyılar, endüstrileşme sonrası dönemde işlevsel bölgelere ayrılarak büyüyen kente eklemlenmiştir (Seçmen, 2019).

Antik dönem öncesi ilk çağlara bakıldığında, kıyıların ekonomik eylem alanları olduğunu tarım, sulama, ulaşım, su ürünleri temini gibi aktivitelerin yerleşim alanından yalıtılmamış kentsel mekânlar olduğu görülmektedir. Antik dönemde yani endüstrileşme öncesi dönemde gelişen ticari taşımacılık ile ortaya çıkan liman alanları, kıyıya daha aktif bir görünüm kazandırmıştır. Endüstrileşme süreci kıyı alanları, hammaddeye erişim ve ürün taşıma kolaylığı sağladığından özellikle liman kentlerinde, genişleme ve sanayi tesislerini içeren üretim alanları oluşmasına sebep olmuştur. Kıyı, kentsel alandan ayrılarak endüstrileşme öncesi kentsel alan özelliğini tamamen yitirmiştir. Endüstrisizleşmeden ise geriye boş ve işlevsiz açık alanlar kalmıştır. Endüstrileşme sonrası dönem, kıyının kentsel yaşam alanları olarak programlandığı, çeşitli işlevlerin yüklendiği ve kentsel açık alanların oluşturulduğu bir dönemdir (Seçmen, 2019).

Seçmen (2019)'e göre, kıyı kenti gelişim süreci dört dönemde irdelemek mümkündür. Bu dönemler:

- Sanayi öncesi kent (ilk kent), 19. yüzyıl öncesi, eski ve ortaçağ,
- Sanayi kenti, 19. yüzyıl- 20. yüzyıl ortası,
- Kıyıdan geri çekilme, 1960 - 1980 yılları arası,
- Kıyıların yeniden geliştirilmesi, 1980 – bugün

Sanayi devriminden sonra kıyı bölgelerinde görülen yoğun kentleşme ile birlikte endüstri, ulaşım ve ticaret tesisleri bu kıyı kentlerinin kentsel peyzaj bileşenlerini oluşturmuştur. Bu tesislerin çoğu bugünün tarihi kıyı kentleri için endüstriyel ve diğer ilgili somut kültürel miras varlıklarında gösterilmektedir. Sanayi devriminden sonra eski alışılmış kullanımların yanı sıra, bugünün toplumlarının temelde bu alanları turizm ve eğlence faaliyetleri açısından kullanma eğiliminde olduğu görülmektedir (Özügül vd., 2017). Tarihten bugüne ticari faaliyetlerin kıyı alanlarında yoğunlaşması, kıyı alanlarında barınan uygarlıkları çeşitlendirmiş ve böylece tarihi/kültürel katmanlar oluşmuştur (Eceral ve Taciroğlu, 2017).

Kentsel kıyı alanları, coğrafya, tarih ve karakter açısından farklı özellik taşımasına rağmen hemen her kentte insan ihtiyaçlarını ve isteklerini karşılamak amaçlı yapılan dönüşüm projelerine maruz kalmaktadır (Ragheb, 2017). Kentsel alanda kıyıların yeniden geliştirilmesi bağlamında kullanım amacı planlanarak kıyı kesiminin eğlence, ticaret ve konut vb. alanlarına dönüştürülmesi eğilimi tarihten bugüne bu alanlarda mekânsal değişimin çok hızlı gerçekleşmesine neden olmaktadır.

2.2.3. Tarihi Kıyı Kentleri

Williams ve Crass (2017)'a göre, bir uzamın 'tarihi' olarak kabul edilmesi için yeterli yaş, optimum derecede fiziksel bütünlük ve tarihsel önem olmak üzere üç temel özelliğe sahip olması gerekmektedir. Bunlar;

Yaş: Bir kentin veya mekânın tarihi olarak kabul edilmesi için "yeterince eski" olmalıdır. Bir tarihçi veya arkeolog tarafından incelenebilecek kadar eski olması ve tarih içindeki yerinin açık olması gerekmektedir (Williams ve Crass, 2017).

Fiziksel Bütünlük: Tarihi olarak kabul edilmesi için optimum seviyede fiziksel bütünlüğünün koruması gerekmektedir. Bir bina, yapı, peyzaj özelliği, tarihi alan veya tarihi bölge için bu kentin nispeten değişmemesi gerektiği anlamına gelmektedir (Williams ve Crass, 2017).

Tarihsel Önem: Üç şekilde tanımlanmaktadır: İlki Türkiye tarihini şekillendiren veya ülke tarihinin önemli yönlerini yansıtan kişiler, olaylar, faaliyetler veya gelişmelerle doğrudan ilişkili olan alanlardır. İkincisi özgün mimari üslup veya tarzda yapısal ögeler, peyzaj dokusu içeren ya da fiziksel ve mekânsal açıdan ayırt edici özellikteki planlanmış ortamlar, sanatsal değer taşıyan somut alanlardır. Üçüncüsü ise arkeolojik, mimari veya diğer fiziksel araştırma ve analizler yoluyla geçmişe dair anlayışımız için önemli bilgileri sağlama potansiyeline sahip olan alanlar tarihsel öneme sahip olmaktadır (Williams ve Crass, 2017).

17. ICOMOS Genel Kurulu'nda kabul edilen Tarihi Kent ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimi için Valetta İlkeleri'nde (2011) tarihi kent kavramı şu şekilde verilmiştir:

- Tarihi kentler ve kentsel alanlar bir toplumun ve onun kültürel kimliğinin evrimini anlatan mekânsal oluşumlardır. Tarihi kentler ve kentsel alanlar onları biçimlendiren geçmişin yaşayan kanıtları olup, somut ve soyut ögelerden oluşmaktadır. Somut ögeler, kentin strüktürüne ek olarak, mimari ögeler, kentin içi ve çevresindeki peyzaj, arkeolojik kalıntılar, panoramalar, silüetler, bakı noktaları ve anıtsal sitleri kapsamaktadır. Soyut ögeler ise tarihi değerin özünü oluşturan etkinlikler, simgesel ve tarihi işlevler, görenekler, gelenekler, anılar ve kültürel kaynaklardan oluşmaktadır.

- Tarihi kentler ve kentsel alanlar bir toplumun ve onun kültürel kimliğinin evrimini anlatan mekânsal oluşumlardır.

- Tarihi kentler ve kentsel alanlar onları biçimlendiren geçmişin yaşayan kanıtlarıdırlar. Tarihi veya geleneksel alanlar günlük yaşamın parçasıdırlar.

Kıyı kentleri tarihten bugüne yerleşim, sanayi, ulaşım, savunma gibi gereksinimler için öncelikle tercih edilen alanlar olduğundan somut ve soyut tarihsel ögeler açısından zengin birikime sahip olmaktadır. Bir kent için sadece kıyı varlığı bile tek başına kente kimlik kazandırabilen bir özellik iken aynı zamanda iyi korunmuş fiziksel ve kültürel mirasların varlığı (Aboutorabi1 ve Zalloom, 2019) bu kente diğerlerinden farklı bir imaj katmaktadır. Tarihi kıyı kenti olarak adlandırabileceğimiz bu kentler dönemin kültürünü, yaşam biçimini, fiziksel mekân özelliklerini kıyı alanı ile bütünleştiren mekânsal oluşumlardır.

Tarihi ve kültürel değerleri ile UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü) Dünya Miras listesinde yer alan kıyı kentlerinden Fransa'nın Lyon Kenti, İtalya'da Napoli, İngiltere'de Liverpool deniz ticareti kenti, Belçika'da Brugge Kenti, Hırvatistan'ın Dubrovnik Kenti, Almanya'da Baltık Denizi'nin Rügen adasını anakaradan ayıran bir boğazda yer alan tarihi Stralsund Kenti, Türkiye'de İstanbul Tarihi Yarımada tarihi kıyı kentlerine örnektir. Bu örneklerin gerek tarihi dokusu gerekse silüeti ile kimlik kazanarak UNESCO tarafından koruma altında olan kıyı kentleri olması, araştırma alanının kentsel kimlik özelliklerine benzerliği ve korunması yönünden ilişkilendirilmiştir. Örneğin; Fransa Lyon Kenti, Antik kent (MS 476'dan önce) döneminden başlayan ve metropol şehir (1998'den beri) dönemine uzanan, iki bin yıldan fazla bir kentsel yerleşim dokusuna

ilişkin izler taşımaktadır (Şekil 2.24). Lyon bölgesi, kentin özgün kentsel gelişimini tanımlayan üç ana özelliği bulunmaktadır. İlki kentin coğrafi ve jeomorfolojik açıdan iki nehrin birleştiği alanda kurulmasıdır. İkincisi yeniden inşa etmek yerine aynı temellerde, kentin yavaş yavaş doğuya doğru ilerlemesi ve böylece yan yana farklı dönemlerden kalan kentsel yerleşimleri korunmuş olmasıdır. Üçüncüsü ise kentsel modelin tutarlılığıdır (UNESCO, 2020). Lyon kenti kıyı etrafında biçimlenen kentsel dokusunun gelişim süreci Şekil 2.17'de verilmiştir.

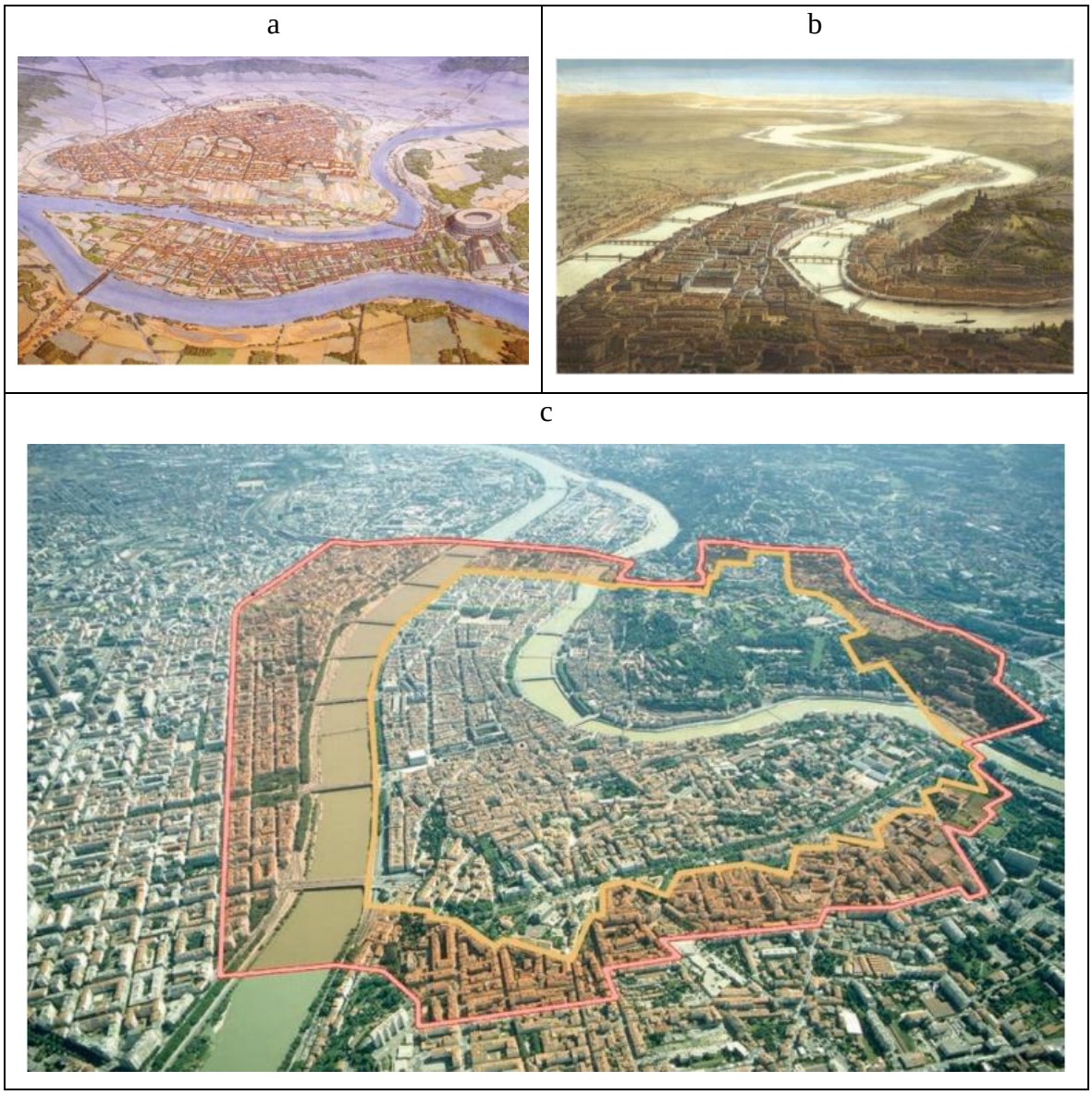

Şekil 2.17: a. Lyon Kenti Antik kent (MS 476'dan önce) dönemi kent dokusu, b. 19. yüzyıla ait kent dokusu, b. Metropol şehir (1998'den beri) kentsel gelişim dokusu ve UNESCO tarafından tanınan tarihi kent ve tampon bölge sınırları (Anonim, 2017a).

İtalya'da yer alan Napoli kenti örneğinde ise, 18. yüzyıldan kalma Aragon duvarları tarafından tanımlanan tarihi kent merkezi ile saraylar, mimari yapılar kentin tarihinin tüm dönemlerini temsil ederek kentsel dokuda yer almaktadır. Kentin deniz ile olan tarihsel ilişkisi, kıyı kesiminde Roma Dönemi'ne ait kalıntıların korunması ve kıyıda küçük tekne limanları ile sürdürülmektedir. Napoli kenti bu özellikleri ile Dünya Miras Listesi'ne alınan tarihi bir kıyı kentidir (UNESCO, 2020).

Almanya’da Baltık Denizi'nin Rügen Adası’nı anakaradan ayıran bir boğazda yer alan tarihi Stralsund Kenti de 13. yüzyıldan beri değişmeden kalan ada konumu ve Gotik tuğla mimarisini yansıtan binaları ile karakterize edilen silüet özelliği ile koruma altına alınan tarihi kıyı kentidir (Şekil 2.18). Bölgenin ticaret kasabalarına özgü hale gelen inşaat teknikleri kentsel formun geliştirilmesinde rol oynamıştır. Modern inşaat ve sanayi binaları tarihi kentlerin dışındaki banliyö bölgelerinde yer aldığından, tarihi kent merkezlerinin silüetini büyük değişiklikler olmadan korunduğu görülmektedir (Şekil 2.19) (UNESCO, 2020).

a

b

Şekil 2.18: a. Stralsund Kenti 1650 yılına ait kent planı ve b. 1615 yılı silüetinde tarihi kent dokusu (Daniel vd., 2019).

a

b

Şekil 2.19: Stralsund Kenti'nin bugünkü kentsel doku gelişimi ve b. kent silüetinden görünüm (URL-4, 2020).

Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Temelde tarihi kıyı kentlerinin ortak özelliği farklı çağların mimari, mekânsal, kültürel unsurları üzerine kurularak gelişim gösteren ve tarihi yerleşim merkezlerinin kıyı çevresinde yoğunlaştığı bir kentsel dokuya sahip olmalarıdır.

Yazgan ve Dinçpınar Sel (2018)'e göre, kıyı alanlarında yapılaşmış çevrenin en önemli bileşenlerinden birini kültür varlıkları oluşturmaktadır. Kıyı alanında bulunan, sahil sarayları, eğitim yapıları, müzeler, sanat yapıları ve tersaneler gibi kıyı ile doğrudan ilişkili sanayi yapıları, iskeleler, açık ve/veya kapalı kamusal alanlar türlü toplumsal işlevlerin meydana geldiği kıyı yapılarıdır. Bu yapılar aynı zamanda kentin kültürel yaşamının kıyı alanlarındaki yansıması ve kentin kimliğini tanımlayan ögelerdir. Kentin kimliğinin parçası

olan tarihi kıyı alanları, bu bölgelerde yer alan tarihi yapıların yeni kullanımlara uyarlanması önem taşımaktadır. Koruma, sağlıklaştırma, yeniden canlandırma vb. yaklaşımları ile bu özellikli alanların kentle bütünleşmeleri ve yeniden kazanılmaları gerekmektedir. Bu bağlamda kıyı yerleşmelerinin büyüme ve gelişme sürecinde gereksinim duyulan yeni yapıların, açık ve/veya kapalı kamusal alanların planlanması ve uygulamaya geçirilmesi de önem taşımaktadır. Başka bir deyişle kıyı alanlarının kullanımının koruma-kullanma dengesi gözetilerek planlanması gerekmektedir.

2.3. Öngörünüm Bölgesi

Valetta İlkeleri (2011), özellikle hızla büyüyen ve değişen kentsel alanlarda kültürel mirasın korunması; süreklilik ve kimlik gibi somut olmayan değerler, geleneksel arazi kullanımı; kamusal alanın toplum ilişkilerindeki rolü; bütünleşme ve çevresel etkenler gibi sosyo-ekonomik etkenler; peyzajın kamusal alan olarak rolü, kentin genel görünümünün topoğrafyası ve silüeti ile bir bütün olarak kavramsallaştırılması konularına dikkat çekmektedir. Özellikle hızla büyüyen kentler için önem taşıyan diğer bir değişiklik, tarihi kentin morfolojisinin tanımlanmasına yardımcı olan geleneksel parsel boyutlarını değiştiren büyük ölçekli projelerin yarattığı sorunlar karşısında kültürel mirasın korunmasına ve sürdürülebilirliğine yönelik ilkelere dikkat çekmektedir. Bu ilkelere göre tarihi alanların algılanmasındaki en önemli unsurlardan biri olarak "görünümler" korunması gereken değerler arasında yer almaktadır.

ICOMOS (2011)'in 4c maddesinde, tarihi kentsel mekânların algılanmasını sağlayan temel bileşenler olarak "perspektifler, görünüşler, odak noktaları ve görsel koridorlar"ın belirtilmesi kararı ile 'görsel bütünlük' ve 'önemli görünümlerin korunması' özellikle kıyı kentlerinde önemli bir konu olarak ele alınmıştır. Burada hem kültürel hem de doğal miras ile ilgili bir kavram olarak gündeme gelen "görsel bütünlük" özellikle manzara, silüet, panaroma, bakı noktaları, manzaralar ve önemli görünümleri kapsamaktadır (UNESCO, 2013).

Karagüler ve Korgavuş (2014)'a göre, kentin estetiğinin değerlendirilmesinde silüetler dışında kentin diğer görünümleri de söz konusu olduğunu ortaya koymaktadır. Kent silüetleri ve kent cepheleri (öngörünümler) kavramları birbirinden ayrı iki kavramdır.

Kentin bir su yolu boyunca gelişen dokusunun su yolundan olan kıyı görüntüsü, ya da dağ yamacına yerleşmiş bir kentin yamaca bakan görüntüsü gibi kentlerin yakın mesafe görünümleri, kent silüeti değil, kentlerin öngörünümleri olup, kentlerin bir anlamda cepheleri olarak da açıklanabilir. Dolayısıyla, öngörünümler, "etkin görünümlü kent cepheleri" olarak tanımlanabilmektedir. Öngörünümler arka planı ile bağlantılı olup, öngörünümü arka fon olarak yansıyarak etkileyen görünümler de söz konusudur. İlk arka plandaki görünüm "gerigörünüm" olup, öngörünüm üzerinde birincil derecede etkiye sahiptir. Öngörünümün ikinci arka plandaki görünümü ise, oluşturduğu bölge ile anılan, "etkilenme bölgesi" olarak belirtilmektedir. Bu bölgeler, geri görünüm yani arka fonun da arkasında kalan, etkisi az, silik bir görünüm oluşturmakla birlikte, her zaman için içerdikleri ögelerle öngörünümlere yani kent cephelerine karışan bir görsel etki oluşturmaktadır. Bu nedenle de, bu bölgelerdeki doğal ya da kültürel tüm oluşumların kent cephelerine olan etkilerinin dikkate alınması önem taşımaktadır.

Öngörünümler, kent dokusunu oluşturan farklı dönem kültür yapıları, yeşil doku gibi doğal ve fiziksel farklılıkların yarattığı çeşitliliğin yansıması ile şekillenmektedir. Bu çeşitlilik, yükseklik, yatay etki, düşey etki, renk, form tipleri, yapısal ya da doğal yoğunluk gibi tasarım kriterleri gibi kentsel profili etkileyen görsel özelliklerdir. Kentlerin yeni gelişen dokularının kentsel peyzajı belirleyen silüet ve öngörünümlerini bozmayacak şekilde planlanması ve inşa edilmesi için, kent profilleri, kent cepheleri, arka fon, etkilenme bölgesi, taç bina, kentsel çeşitlilik, kentsel estetik gibi kavramların kent planlama anlayışı içinde yer alması gereği vardır (Karagüler ve Korgavuş, 2014).

Sonuç olarak kent cepheleri yani öngörünüm bölgeleri, her zaman için arka fonu olan gerigörünüm ve etkilenme bölgeleri ile bir bütün oluşturan tablo içinde yer almaktadır. Gerigörünüm bölgeleri ve etkilenme bölgelerinin kent cepheleri ile birlikte oluşturacağı genel görünümün önemi nedeniyle, kent cephelerini arka fondan, arka fonu da etkilenme bölgesinden ayıran hatlar belirlenerek, aynı adlar altındaki bölgeler olarak ortaya konabilmektedir. Bunun nedeni de kentsel tasarımda, gerigörünüm ve etkilenme bölgelerindeki yapılaşma koşullarının, öngörünüm bölgesi yani kent cephesindeki görsel etkiyi bozmayacak değerlerde tutulmasının sağlanabilmesidir (Karagüler ve Korgavuş, 2014).

2.4. Mekânsal Değişim

Kentsel doku, zaman içinde farklılaşan koşullara göre değişen dinamik bir yapıya sahiptir. Her yerleşmenin bu değişim süreciyle oluşan kendine özgü morfolojisi ve doku karakteri bulunmaktadır (Kaya ve Bölen, 2011).

Ünlü (2006)'ye göre, kentsel mekândaki değişim yapılı çevredeki değişikliklere bağlıdır. Değişiklikler tek tek ya da niceliksel birikim sonucu bir yerin karakterinin olumlu veya olumsuz etkilenmesine neden olabilmektedir. Kentlerin değişim süreci en somut biçimde fiziksel mekânda görünür hale gelmektedir (Sakar ve Ünlü, 2019). Kentsel mekânın biçimlenmesi sürecinde, kentsel yapılı çevrede morfolojik, işlevsel, görsel veya bağlamsal özellikler değişim göstermektedir. Bu değişimlerin bazıları geniş bir alanı kapsamakta ve gözlenmesi mümkün olmayabilmektedir. Oysa özellikle tek parsel ya da yapı adası ölçeğinde gerçekleşen değişimleri somut olarak gözlemek olasıdır. Kentsel mekândaki bu tür değişimler genellikle parça parça gerçekleşmektedir ve tek parselde binaların (yıkılıp) yapılması, yapı adalarının biçimlerinin, yapı yüksekliklerini ve yapılaşma düzeninin değişimi ile kendini göstermektedir. Diğer bir anlatımla, kentsel mekânda doğrudan gözlenebilen değişimler morfolojik özelliklerdeki (yapı yüksekliği, yapılaşma düzeni, parsel boyutları, yapı adası biçimi vb.) değişiklikler olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentsel morfolojinin ilgi alanı da temelde parsellerde, yapı adalarında, yapılarda ve sokak örüntüsünde gerçekleşen ve gözlenebilir olan fiziksel biçimlenmedir (Ünlü, 2006; Bülüç ve Yılmaz Çakmak, 2018).

Kentlerin mekânsal yapısında birtakım kurallar ve düzenleme ilkelerinin olduğu düşünülerek bu özellikler biçimsel yapı üzerinde analiz edilmektedir. Kentlerin mekânsal yapısındaki değişimler, basit kentsel formlardan oldukça karmaşık formlara kadar çok farklı dokuların oluşumuna neden olan mikro ve makro ölçeklerdeki dinamik yapısı ile birçok araştırmaya konu olmuştur. Mekânsal değişimin önemli kriterlerinden biri olan doku özelliklerinin incelenmesi ise yirminci yüzyılın başına uzanmaktadır. Doku, bütünsel olarak mekânsal organizasyon sistemi şeklinde (Lynch, 1960), sokaklar, yapılar gibi alt bileşenlerine odaklanılarak veya belirli bir mekânın fiziksel özelliklerinin detaylı olarak incelenmesi şeklinde ele alınabilmektedir (Kaya ve Bölen, 2011).

Doku incelenirken dokuyu oluşturan elemanlar olan binalar ve açık alanlar arasındaki doluluk boşluk ilişkisi, bina tipolojileri ve yan yana geliş kuralları, yapı adalarının özellikleri, yolların tek tek veya birlikte ele alındığı görülmektedir. Binalar, yapı adaları ve yollardan oluşan dokular, birtakım kurallara uygun olarak bir araya gelmektedir (Kaya ve Bölen, 2011).

2.4.1. Tarihi Kıyı Kentlerinde Mekânsal Değişim ve Koruma

İçinde bulunulan ana bakıldığında algılanan kent, aslında birbirinden farklılaşan katmanların bitmemiş ve hiç bitmeyecek bir değişim döngüsü içinde birikmesinin sonucudur (Arıkan ve Gökmen, 2016). Sürekli bir akış içinde geçmişten geleceğe aktarılan sosyal, kültürel, fiziksel değerler birikimi bugünün kentlerini şekillendirerek kentin kimliğini oluşturmaktadır. Özellikle kıyı yerleşmeleri tarihin her döneminde insan gereksinimleri doğrultusunda tercih edilmesinden dolayı önemli miras birikimlerine sahiptir. Eceral ve Taciroğlu (2017)'a göre, kıyı alanlarında yer seçen doğal tarihi/arkeolojik değerlere sahip kentsel kıyı yerleşmeleri kültürel ve doğal değerleri ile Dünya ve insanlığın ortak mirasıdır. Nüfusun giderek daha yüksek oranlarda kıyılarda yer seçme eğilimi, taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarına sahip yöreleri giderek daha fazla koruma ile gelişme arasında yaşanan bir mücadele alanı haline getirmektedir.

ICOMOS (1987)'a göre, endüstrileşmeyi izleyen kentsel değişimlerin etkisiyle bugün tarihi kentler ve kentsel alanlar ihmal edilmekte olup tehdit altındadır. Bu durum karşısında ICOMOS (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi), tarihi kent ve alanlardaki özel ve kamusal yaşam alanları arasında uyum sağlamayı ve bu alanlarda var olan ve insanlığın belleğini oluşturan kültürel değerlerin korunmasını desteklemeyi hedefleyen uluslararası bir tüzük hazırlamayı gerekli görmüştür. ICOMOS'un 1987 tarihli "Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü (Washington Tüzüğü)'nde tarihi kentler ve kentsel alanlarda korunması gereken nitelikler, kentin veya kentsel alanın tarihi karakteri ile bu karakteri oluşturan bileşenlerdir. Bu bileşenler özellikle; "parsel ve sokakların tanımladığı kent dokuları, binalarla yeşil ve açık alanlar arasındaki ilişkiler, binaların ölçek, boyut, üslup, yapım tekniği, kullanılan malzemeler, renk ve bezemeler ile tanımlanan biçimleri, iç ve dış görünüşleri, kent veya kentsel alanın doğal ve insan yapısı çevresi ile arasındaki ilişki, kent veya kentsel alanın zaman içinde yüklendiği değişik işlevler" olarak

belirlenmiştir. Bu özellikleri tehdit eden olumsuz etkenlerin tarihi kent veya kentsel alanın özgünlüğünü olumsuz etkileyeceği belirtilmektedir (ICOMOS, 1987).

28 Kasım 2011'de Paris'te yapılan 17. ICOMOS Genel Kurulunda kabul edilen "Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimiyle İlgili Valetta İlkeleri" ile Washington Tüzüğü (1987)'de belirlenen tarihi kentler ve kentsel alanların korunması ile ilgili bilgiler yeniden tanımlanmıştır. ICOMOS, (2011)'e göre, tarihi kentler ve kentsel alanlar yaşayan organizmalar olarak sürekli değişime uğramaktadır. Bu değişiklikler kentin tüm ögelerini (doğal, insani, somut ve soyut) etkilemektedir. Değişim uygun bir şekilde yönetildiğinde, tarihi kent ve kentsel alanların niteliğinin, tarihi özellikleri gözetilerek geliştirilmesi için bir fırsat olabilmektedir.

Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimi ile ilgili Valetta İlkeleri'nde tarihi kent ve kentsel alanlarda değişim dört farklı yönü ile ele alınarak ilkeler geliştirilmiştir (ICOMOS, 2011). Bunlar;

- ***Değişim ve doğal çevre:*** Tarihi kent ve kentsel alanlarda değişim doğal dengeye saygı üzerine temellenmeli, doğal kaynakları yok etmekten, enerjiyi boşa harcamaktan ve doğal döngülerin dengesini bozmaktan kaçınılmalıdır. Değişim tarihi kent ve kentsel alanlardaki ekolojik bağlamı geliştirmek; hava, su ve toprak kalitesini iyileştirmek; yeşil alanları genişletmek ve ulaşılabilirliğini artırmak, doğal kaynaklara gereksiz baskıları önlemek için kullanılmalıdır. Tarihi kentler ve çevreleri iklim değişikliği ve sayıları artan doğal felaketlerin etkilerinden korunmalıdır.

- ***Değişim ve yapılı çevre:*** Tarihi çevreye katılan çağdaş mimari ögeler alanın değerlerine ve ortama saygılı olmalıdır. Çağdaş mimari kentsel sürekliliği yeniden canlandırarak, kentin estetik yönden zenginleşmesine katkıda bulunabilir. Mekânsal, görsel, soyut ve işlevsel yönden uygun mimari müdahalelerin temelinde tarihi değerlere, düzenlere ve katmanlara saygı olmalıdır. Yeni mimari, tarihi alanın mekânsal düzeni ile uyumlu ve geleneksel biçimlenmesine saygılı, günün ve yerin mimari eğilimlerinin gerçek bir ifadesi olmalıdır. Ne tür üslup ve anlatım aracıyla olursa olsun, yeni tasarımlarda çarpıcı veya aşırı tezatların olumsuz etkilerinden,

kentsel dokunun ve mekânın parçalanması ve kesintiye uğratılmasından kaçınılmalıdır. Mevcut mimariyi olumsuz etkilemeyen, yerin ruhunu kucaklayan ve ayırt edilebilen bir yaratıcılığa olanak tanıyan bir kompozisyon sürekliliğine öncelik verilmelidir. Mimarlar ve kent plancıları tarihi kenti iyi tanımalıdır.

- ***Kullanım ve sosyal çevre değişikliği:*** Yerel toplumların özel yaşam biçimlerinin değişmesi, geleneksel kullanım ve işlevlerin terk edilmesi, tarihi kent ve kentsel alanlarda olumsuz etkilere yol açabilir. Eğer bu değişimlerin niteliği dikkate alınmazsa, orada yaşayanların başka bir yere göçmesine; böylece, terk edilen yerdeki kültürel geleneklerin yok olmasına, kimlik ve karakterinin yitirilmesine yol açılabilir. Bir tarihi kentin korunması, geleneksel sanatların sürdürülmesine ve yerel halkın yerinde kalmasına yönelik çabalar gerektirir. Kiralardaki artıştan kaynaklanan soylulaştırma sürecinin ve kentin veya kentsel alanın konut ve kamusal alanının çöküntüye uğramasının denetlenmesi önemlidir. Soylulaştırmanın toplumları etkileyebileceğinin, alanı yaşanabilir olmaktan uzaklaştırabileceğinin ve sonunda karakterini yok etmeye kadar gidebileceğinin bilinmesi önemlidir. Tarihi kentler ve kentsel alanlar kitlesel turizmin bir tüketim ürünü olma riskiyle karşı karşıyadır. Bu durum onların özgünlük ve kültür miras değerlerini yitirmeleriyle sonuçlanabilir. Yeni etkinlikler, ulaşım/taşıma sorunları veya trafik sıkışıklığı gibi ikincil olumsuz etkileri engelleyecek biçimde, dikkatle yönetilmelidir.

- ***Değişim ve somut olmayan miras:*** Soyut kültürel mirasın korunması yapılı çevrenin korunması, yaşatılması kadar önemlidir. Bir yerin karakter ve ruhunun tanımlanmasına yardımcı olan, o yerin kimliğini ve ruhunu oluşturan soyut ögeler belirlenmeli ve korunmalıdır (ICOMOS, 2011).

ICOMOS (2011)'un 4c maddesinde, "perspektifler, görünüşler, odak noktaları ve görsel koridorlar" tarihi mekânların kavranmasını sağlayan temel bileşenler olarak belirtilmektedir. Yeni müdahaleler söz konusu olduğunda, önce mevcut durum dikkatle analiz edilmeli ve belgelenmelidir. Yeni yapılara doğru veya onlardan başlayan görüş konileri tanımlanmalı, üzerinde çalışılmalı ve korunmalıdır" şeklinde ifade edilmektedir.

ICOMOS (2011)'un bu kararından sonra 'görsel bütünlük' ve 'önemli görünümlerin korunması' özellikle tarihi kıyı kentlerinde önemli bir konu olarak gündeme gelmiştir. Bu

kapsamda UNESCO'nun St. Petersburg'ta Dünya Miras Alanları ile ilgili gerçekleştirdiği 36. Dönem Dünya Miras Komitesi toplantısında "görsel bütünlük" kavramı hem kültürel hem de doğal miras ile ilgili bir kavram olarak gündeme gelerek korunması gereken bir unsur olarak kabul edilmektedir. "Bütünlük" kapsamında aday olan şehirler üzerinden irdelenmiştir. Görsel bütünlük özellikle manzara, silüet, panaroma, bakı noktaları, manzaralar ve önemli görünümleri kapsamaktadır. Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'nin silüetini etkileyen değişimleri, nedenlerini ve korumanın önemini anlamak amacıyla, Dünya Miras Komitesi'nin oturumlarında görsel bütünlük konusunda önemli pilot alanlar seçilerek bu alanların Üstün Evrensel Değerini kaybetme riski altında olan bazı durumlar değerlendirilmiştir (UNESCO, 2013). Bunlar:

Tablo 2.6: 36. Dünya Miras Komitesi'nde "önemli görünümler" olarak değerlendirilen bazı tarihi kıyı alanları, koruma statüleri ve karşılaştıkları sorunlar (UNESCO, 2013'den değiştirilerek).

Fotoğraf	**Miras Listesineki Önemli Görünümler**	**Koruma Statüsü**	**Görsel Bütünlüğünü Tehdit Eden Unsur**
URL-5, 2020	Viyana Tarihi Merkezi (Avusturya)	Tarihi Şehir Merkezi	Yüksek binalar
URL-6, 2020	Makao Tarihi Merkezi (Çin)	Kültürel; Tarihi kent	Önerilen yüksek yeni binalar

Tablo 2.6: (devam ediyor).

URL-7, 2020	Prag Tarihi Merkezi (Çek Cumhuriyeti)	Tarihi Kent Merkezi	Yüksek Binalar
URL-8, 2020	Bordeaux, Ayın Limanı (Fransa)	Mimari Topluluk / Tarihi Şehir	Köprü inşaatı
URL-9, 2020	Köln Katedrali (Almanya)	Anıt	Yüksek binalar
URL-10, 2020	Dresden Elbe Vadisi (Almanya) (2004-2009 yılları arasında)	Kültürel Peyzaj	Köprü inşaatı
URL-11, 2020	Riga Tarihi Merkezi (Letonya)	Tarihi Kent Merkezi	Yüksek Binalar

Tablo 2.6: (devam ediyor).

URL-12, 2020	Vilnius Tarihi Merkezi (Litvanya)	Tarihi Kent Merkezi	Kentsel çevrenin bozulması / Yüksek binalar
URL-13, 2020	Sevilla, İspanya Katedrali, Alcázar ve Archivo de Indias (İspanya)	Anıtlar Topluluğu	Yüksek Binalar
URL-14, 2020	Santo Domingo Koloni Şehri (Dominik Cumhuriyeti)	Tarihi Kent	Geliştirme projesi - yüksek bina
URL-15, 2020	Tarihi İstanbul (Türkiye)	Tarihi Kent Merkezi	Köprü inşaatı / Yüksek binalar

UNESCO (2013)'ün risk görsel bütünlüğü risk altında olan Tablo 2.6'daki alanların korunması ve yönetimi ile ilgili aldıkları kararlar aşağıda belirtilmektedir. Buna göre;

Viyana Tarihi Merkezi (Avusturya): Görsel bütünlüğü bozan çok katlı binanın yüksekliği belirlemek için görsel etki değerlendirmesi yapılarak yüksekliğin azaltılması talep

edilmektedir. Ana Tren İstasyonu projesindeki gar binası ile kulelerin yüksekliklerinin azaltılması önerilmiştir. Bu önerilerin denetlenmesi ile ilgili tarihi kent merkezinin tampon bölgeleri ve yakın çevresinde görsel bütünlüğü bozan çok sayıda kentsel gelişim projelerinin (tren garı, yüksek katlı binalar) varlığı nedeniyle komisyon tarafından devleti değerlendirmek için Dünya Miras Merkezi/ICOMOS tarafından izlenmesi talep edilmiştir.

Macao Tarihi Merkezi (Çin): Kentin simgesi olan Guao Deniz Feneri'nin (90mt yüksekliğinde) yakın çevresinde yapılması planan yeni yüksek binalar (yaklaşık 135 metre) fenerin işlevini ve karakterini görsel olarak zayıflatması söz konusudur. Çin devlet yönetimi bu talep doğrultusunda Guia Deniz Feneri çevresinde endişe yaratan yüksek katlı yapıların yüksekliği 135'den 90 mt olarak yeniden gözden geçirmiştir. Taraf Devlet, Komiteye, tarihi alandaki anıtların finansal kaynaklarla desteklenerek koruma sözleşmelerine uygun şekilde yürütüldüğünü garanti eden bir rapor sunmuştur.

Prag Tarihi Merkezi (Çek Cumhuriyeti): Tarihi alan ve tampon bölgesinde yüksek katlı binaların görsel dikkati tarihi binalardan uzaklaştırdığını ve "farklı bir değer sisteminin yansımalarını" tarihi manzaraya dahil ettiğini tespit edilmiştir. Maksimum 100 m yüksekliğinde olan bu binaların olumsuz etkisini azaltmak için yeni projelerin yüksekliğinin, maksimum 60-70 m ile kat sınırlanması önerilmiştir. Ayrıca, tüm yeni yüksek binaların, tarihi şehir merkezine yayılmasının aksine, tarihi merkezi olumsuz etkilemeyecekleri bir yerde kümelenmesini önerilmektedir.

Bordeaux, Ayın Limanı (Fransa): Liman miras listesine alındıktan sonra, 2008'de alanın ana bileşenlerinden biri olan Pertuis Köprüsü'nün yok edilmesi ve Garonne Nehri, Bacalade-Bastide Köprüsü üzerinde bir asma köprü inşaasının planlanması komite tarafından görsel bütünlüğüne yönelik bir tehdit olarak belirtilmiştir. Komite bütünlüğüne olası bir zararın ölçülmesi ve kontrol altına alınması için Güçlendirilmiş İzleme Mekanizmasını (RMM) uygulamaya karar vermiştir. Bunun sonucunda Fransız hükümetince ortaya çıkan zararı azaltmak için Bacalade-Bastide Köprüsü inşaasında yeniden tasarlanmış ve su trafiğinin düzenlenmesi komiteye sunulmuş ve komite tarafından uygun görülmüştür.

Köln Katedrali (Almanya): Bu anıt için ana görsel tehdit, Messe / Deutz tren istasyonu çevresinde, Ren Nehri'nin doğu kıyısındaki yüksek bina ve öneri inşaatlar olarak belirlenmiştir. Kente yönelik bakı noktalarından çekilen resimler komite tarafından analiz edilerek yüksek binaların birçoğunun Köln Katedrali'nin "mekânsal kalitesini" bozduğu sonucuna varılmıştır. Bunun sonucunda Köln Katedrali, şehrin silüetine hakim olan ve şehir için görsel bir dönüm noktası olarak konumunu tehdit eden yüksek binaların inşası nedeniyle 2004 yılında Tehlike Altındaki Dünya Mirası Listesine alınmıştır. Taraf devletin kule ve bina projelerinin Katedral üzerindeki görsel etkileri konusunda yeniden gözden geçirmesi şartı ile 2006 yılında komite tarafından Tehlike Altındaki Dünya Mirası Listesinden çıkarılmıştır.

Dresden Elbe Vadisi (Almanya) (2004-2009): Kentin tarihi kentsel peyzaj görünümünü kısmen engelleyen bir köprü (Waldschlösschen Köprüsü) planlanması nedeniyle 2006'da Tehlikedeki Dünya Mirası Listesine konulmuştur. Komitenin köprü inşaatıyla ilgili uyarılarına rağmen yapılmasından dolayı hem ulusal hem de uluslararası alanda Dünya Mirası anlaşmasının uygulanmaması ile tüm uluslararası toplum için kayıp olarak kabul edilerek miras listesinden silinmiştir.

Riga Tarihi Merkezi (Letonya): Letonya hükümeti tarafından 2003'te tarihi kent merkezinin tampon bölgesinde yüksek katlı bina inşaatı projeleri onaylanmıştır. İnşaat projeleri tarihi şehir merkezinden Daugava Nehri boyunca ve düz arazide bulunarak sitenin manzarasını engellemesi sebebiyle 2008 yılında ICOMOS ve Dünya Mirası Komitesi, sitenin korunma durumunu değerlendirmek için bir izleme misyonu gerçekleştirmiştir. Bu tarihten itibaren Letonya hükümeti Riga şehrinin gelişim planlarını değiştirerek şehrin tarihi merkezini koruyarak, planlanan binaların yüksekliğini ve yoğunluğunu azaltmış ve bu binaları planlanan projelerin görsel etkisini azaltacak şekilde su kenarından uzaklaştırmıştır. Hükümetin korumaya yönelik bu adımları komite tarafından uygun görülmüştür.

Vilnius Tarihi Merkezi (Litvanya): Tarihi kent merkezi ve çevresini tehdit eden yüksek binalara ilişkin endişeler taraf devlete bildirilmiştir. Dünya Mirası Komitesi tarafından entegre bir yönetim planı ve sahadaki mevcut tüm inşaat projelerinin ayrıntılı bir açıklamasını talep etmektedir. Bunun sonucunda Litvanya hükümeti, kentin tarihi

mirasının korunması için yasal bir çerçeve geliştirmeye başlamıştır. Ancak komitenin tarihi kent merkezinin görsel bütünlüğü ile birlikte Üstün Evrensel Değer üzerinde bir etkisi olabilecek tampon bölgede yüksek katlı binaların inşası ile ilgili düzenlemeler hakkında ayrıntılı bilgi talebi taraf devlet tarafından henüz tamamlanmamıştır.

Sevilla, İspanya Katedrali, Alcázar ve Archivo de Indias (İspanya): Seville'deki Dünya Mirası'nın görsel bütünlüğünü, tampon bölgesinin hemen dışında yükselen inşaat projesinin tehdit ettiği tespit edilmiştir. ICOMOS'un gerçekleştirdiği kent izleme misyonları sonucunda Pelli-Cajasol Kulesi'nin alanın görsel bütünlüğü üzerinde büyük ölçüde olumsuz etkisi olduğu sonucuna varmıştır.

Santo Domingo Koloni Şehri (Dominik Cumhuriyeti): 2009'da Dominik hükümeti tarafından tarihi sömürge merkezine bakan eski askeri alanı canlandırmaya yönelik, "Sans Souci" olarak bilinen büyük ölçekli yüksek kat esaslı kentsel gelişim projesi planlanmıştır. Dünya Mirası Komitesi projenin tarihi görsel bütünlüğü üzerindeki olası etkisini göz önünde bulundurarak reaktif bir izleme misyonu talep etmiştir. Komitenin önerileri doğrultusunda Kültür bakanlığı ve Belediye tarafından yükseklik ile ilgili düzenlemeler bölgenin üstün evrensel değeri dikkate alınarak tanımlanmıştır. Ayrıca komite taraf Devletten "tampon bölgede öngörülen ve özellikle Santo Domingo Doğu bölgesini olumsuz etkileyen gelecekteki gelişmeleri" durdurmasını talep etmiştir. Bu kuralların işleyişi ve alanın korunma durumu komite tarafından izlenmektedir.

Tarihi İstanbul (Türkiye): Komitenin tespitleri, Haliç ve Tarihi Yarımada bölgesini içermektedir. Buna göre komite, Boğaz'ın batı tarafındaki yüksek binaların ve Haliç köprüsünün inşaatının, kentin tarihi mahallesinin karakteristik silüetini engellemekte olduğu kararına varmıştır. Haliç çevresinde inşaatı yapılan iki metro istasyonunun destek direklerinin tarihi binaların manzarasını engellemekte olduğu ve ek olarak, yeni inşaat projeleri için bölgedeki birkaç tarihi binanın yıkıldığı tespitler arasındadır. 2008 yılında, ICOMOS ve Dünya Mirası Merkezi ortak bir misyon gerçekleştirerek Haliç Köprüsü'nün tamamlanması halinde, projenin tarihi yarımadanın görsel bütünlüğünü olumsuz etkileyeceği sonucuna varmıştır. Komite, taraf devletten, önerilen Haliç Köprüsü'nün görsel etkilerini hafifletme konusundaki ilerlemeyi takip etmek, önerilen yenileme ve

koruma projelerini ve genel stratejik ilerlemeyi değerlendirmek için Dünya Mirası Merkezi / ICOMOS reaktif izleme talep ederek uygulama aşamasını yönetmiştir (UNESCO, 2013).

Örnekleri irdelenen tarihi kıyı kentleri incelendiğinde, modern yapılaşma düzeni ve rant odaklı yüksek katlı yapılaşmanın kentsel görünümü etkileyen sorunların başında geldiği görülmektedir. Tarihi kıyı kentlerin ana karakterini oluşturan tarihi alanlar, kültür varlıkları, görünüm ve silüetlerin korunmasına yönelik uluslararası düzeyde alınan bazı kararlar ve kapsamı Tablo 2.7'de verilmiştir. UNESCO (2013)'a göre görsel bütünlük panoramalar, vistalar, bakı noktaları ve silüetlerle ilgili olup görsel özelliklere sahip kültürel miras alanlarını ve onların çevreleriyle olan ilişkilerini kapsamaktadır.

Tablo 2.7: Tarihi kıyı kentlerinin ana karakterini oluşturan tarihi alanlar, kültür varlıkları, görünüm ve silüetlerin korunmasına yönelik uluslararası düzeyde alınan bazı kararlar ve kapsamları (ICOMOS, 2022).

Karar	Tarih	Kapsamı
UNESCO Dünya Kültürel Ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi	1983	Anıtlar, yapı toplulukları, sitlerin kültürel miras olarak, estetik veya bilimsel açıdan istisnai evrensel değeri olan doğal oluşumlar, doğal sit ve anıtların doğal miras olarak korunmasını kapsamaktadır (UNESCO, 2013).
Washington Tüzüğü (Tarihi Kentlerin Ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü)	1987	Küçük veya büyük tarihi kentsel alanlarla ilgilidir; kentleri ve tarihi merkezleri saran doğal ve insan yapısı çevreyi de kapsamaktadır (ICOMOS, 2022).
Xi'an Bildirgesi	2005	Önemli silüet, manzara, görünümler ile kültürel miras yapıları ve alanları kentin özgünlüğü, anlamı, değeri, bütünlüğü ve çeşitliliğini yansıtan önemli kilit unsurları olarak belirlenmiştir (ICOMOS, 2022).
Yer Ruhunun Korunmasına İlişkin Québec Bildirgesi	2008	Kültürel ve tarihi alanların kimliğinin korunması somut (manzara, yapı, anıt, güzergah gibi görsel ve fiziksel özellikler) ve somut olmayan bileşenlerinin gerekli olduğunu belirtilmektedir (ICOMOS, 2022).
Valetta İlkeleri (Tarihi Kentlerin Ve Kentsel Alanların Korunması Ve Yönetimiyle İlgili)	2011	Perspektifler, görünüşler, odak noktaları ve görsel koridorlar tarihi mekânların kavranmasını sağlayan temel bileşenlerdir (ICOMOS, 2022).
UNESCO tarihi kentsel peyzaja ilişkin tavsiye kararı	2011	Fiziki çevrenin korunmasının ötesine geçerek, somut ve somut olmayan tüm nitelikleri de dahil olmak üzere, insanın yaşadığı çevrenin bütününü kapsamaktadır (ICOMOS, 2022).
Burra Tüzüğü	2013	Yapılar, alanlar, toprak, su ve gökyüzü; mekâna ve kültürel bir rota boyunca manzarayı içeren görsel ortam "görünüm", mekân kapsamına alınmıştır (ICOMOS, 2022).

Tablo 2.7: (devam ediyor).

UNESCO Görsel Bütünlüğe İlişkin Uluslararası Dünya Mirası Uzmanları Toplantısı	2013	Önemli görünümler, bakı noktaları, silüet, odak noktaları, manzararalar ve çevreleri ile ilgili olup bu niteliklerin "görsel bütünlük" olarak korunmasını ve değerlendirilmesini kapsamaktadır (ICOMOS, 2022).

Tarihi kentler ile kentsel alanların ve çevrelerinin korunması, onların onarımı, iyileştirilmesi ve yönetimi yanında, tutarlı gelişmeleri ve çağdaş yaşama uyarlanmaları için gerekli işlemleri kapsamaktadır. Korunan bir kentsel alan, şehrin tarihinin bir dönemini veya bir gelişim aşamasını temsil etmektedir. İçinde anıtlar ve alanın korunmasına neden olan kültürel değerleri yansıtan binaların yer aldığı özgün kentsel doku bulunmaktadır. Koruma kentin tarihi gelişimini kapsayabilir ve onun temel sivil, dini ve sosyal işlevlerinin sürdürülmesini de destekleyebilmektedir (ICOMOS, 2011).

2.5. Bölüm Sonu Değerlendirmesi

Kentsel mekânlar tarihsel süreç içinde ekonomik, teknolojik, siyasal ve sosyo-psikolojik nedenler ile değişime uğrayabilmektedir. Özellikle tarihi kıyı kentlerini geçmiş, bugün ve geleceğin sürekli devinimi içinde ele almak ve bu esnada biriken sosyal, kültürel, ekonomik, mekânsal değerler ve meydana gelen değişimleri ile birlikte bütün olarak düşünmek gerekmektedir. Çoğunlukla denetim eksiklikleri ve yanlış plan kararları doğrultusunda gerçekleşen yapılaşma baskısından en çok etkilenen alanların tarihi kıyı kentleri olduğu görülmektedir. Tarihi kıyı kentlerinin insanlığın ortak mirası olarak ele alınması, bu kentlerin karakteristik özelliklerinin saptanması ve bu alanlarda görülen değişimlerin, ortaya çıkan sorunların tespiti, çözüm önerilerinin geliştirilmesi konularında uluslararası düzeyde yürütülen çalışmalar, bu kentlerde korumanın önemini açıkça ortaya koymaktadır.

Tarihi kıyı kenti olan İstanbul gibi sürekli ve hızlı değişen dinamiklere sahip metropol kentlerde, kentsel alanların genişlemesinden ve mekânsal değişimlerden en çok etkilenen alanların başında tarihi nitelikli alanlar ve kıyı alanları gelmektedir. Bu alanlar ticaret, turizm, barınma vb. birçok kullanım için bir kentte tercih edilen öncelikli özelliklerden olup bu alanlardaki kentleşme baskısı geçmişten bugüne daima artan bir hızla devam etmektedir.

Bu kentleşme baskılarının yol açtığı değişim özellikle metropol şehirlerde hızla gerçekleşirken kentsel mekânın bugünün ve kentin bir önceki dönemine ait izlerinin bir arada olduğu görülmektedir. Değişimin kentsel mekânın kimliği üzerinde olumlu etkisi olduğu kadar olumsuz etkilerinin olduğu gözlenmektedir. Mekânsal değişimler kentin bir önceki dokusu üzerine inşa edildiği için kentin önceki dönemine ait mekânsal izlerinin korunarak aktarılması, kentsel mekânsal kimliğin sürdürülebilirliği açısından önem taşımaktadır. Kentsel mekânsal değişimin ortaya konmasında önemli bir yöntem olan morfolojik analizlerde, kentsel formun oluşmasında rol oynayan fiziksel ve doğal faktörlerin ele alındığı görülmektedir. Kentsel mekânsal özelliklerin bu faktörler çerçevesinde detaylı olarak irdelenmesi ile aynı zamanda o kenti diğerlerinden ayıran karakteri, özgün değerleri yani kentsel kimliği hakkında bilgi sahibi olunmasına katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda kentin oluşum sürecinde başlıca etkili unsur olan doğal peyzaj özellikleri aynı zamanda kentin kimliğinin temellerini de oluşturmaktadır. Kent morfolojisi ile ilgili çalışmalarda, doğal faktörlerin kent kimliğine ve formuna etkisinin dikkate alındığı ancak daha çok kentin zaman içinde sahip olduğu fiziksel formun analizine yoğunlaşıldığı görülmektedir.

Kentlerin mekânsal yapısının ve karakterinin anlaşılarak tarihsel süreç içinde geçirdiği değişikliklerin ortaya konmasına önemli bir yöntem olarak kullanılan dört geniş morfolojik yaklaşım olduğu görülmektedir. Bu yaklaşımlardan mekânsal analiz ve biçimleyici yaklaşımları daha çok niceliksel değerlendirmeler ve matematiksel boyutta bir yöntem ortaya koyarken, tarihsel-coğrafi ve tipo-morfolojik yaklaşımlar niteliksel değerlendirmelere olanak sağlamaktadır. Bu dört temel morfolojik yaklaşım içinde tarihsel-coğrafi yaklaşım kentsel morfoloji alanında öncü rol üstlenmiş olup, bu yönü ile diğer yaklaşımlardan daha yaygın olarak kullanılmaktadır.

Kentsel morfoloji alanında öncü rol üstlenen M.R.G. Conzen'in geliştirdiği "tarihsel-coğrafi (historico-geographical)" yaklaşıma göre kent planı/halihazır (townplan), arazi kullanımı (land use) ve yapılaşma dokusu (building fabric) morfolojik analizin en temel üç kriteridir. Kentsel bir alanda kendine özgü alt bölgelerin oluşturulması için incelenen halihazır (town plan), yapılaşma dokusu (building fabric) ve arazi kullanım durumu (urban land utilization) bileşenlerinin analizi ile kültürel dönemlerin ve mekânsal karakterin analizinin de mümkün olduğunu savunmaktadır (Conzen, 1960).

Sonuç olarak; tez kapsamında İstanbul'un kentsel kimliğini oluşturan Boğaziçi Alanı'nın sahil şeridi ve öngörünümünün bir parçası olarak önemli bir yere sahip olan araştırma alanının mekânsal değişimi saptanırken öncelikle alanın mekânsal yapısının doğal ve kültürel peyzaj özellikleri çerçevesinde ortaya konması gerekliliği incelenen kuramsal yaklaşımlara dayalı olarak ortaya çıkmaktadır. Çünkü doğal ve kültürel peyzaj özellikleri kentsel formların oluşumunda ve kent formunun zaman içindeki değişiminde önemli rol oynamaktadır. Kuramsal yaklaşımlar soyutlandığında görülmektedir ki, alanın kent ve mahalle olarak farklı kentsel mekân ölçeklerinde ele alınması hem kentin mekânsal yapısının ve kimliğinin ortaya konmasında hem de değişimin hangi yönde ve nasıl gerçekleştiğinin daha net görülmesinde önem taşmaktadır. Öncelikle üst ölçekte bütün olarak doğal ve kültürel peyzaj özellikleri ile ele alınarak kentsel kimliğin ortaya konması sağlanmaktadır. Mahalle alt ölçeğinde değişim saptanırken hem morfolojik yaklaşımlar hem de kentsel kimlik bileşenleri konularında öne çıkan temel bileşenlerin doğal morfolojik yapı, mevcut alan kullanımları, yerleşim dokusu ve ulaşım durumu olduğu görülmektedir. Söz konusu bileşenlerin tarihsel süreçteki değişiminin ortaya konması her bir mahallenin kendi karakter özelliklerini ve uğradığı mekânsal değişimleri açığa çıkarırken aynı zamanda üst ölçekte Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'nin kimliğine olumlu veya olumsuz etkileri de ortaya konmaktadır.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın ana materyali tanımlanırken izlenen yöntem açıklanmıştır.

3.1. Materyal

Çalışmanın ana materyalini İstanbul İli'nde yer alan Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi oluşturmaktadır. Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi, Boğaziçi Alanı'nın önemli bir bölümünde yer aldığından alan sınırlarının detaylı bir şekilde ortaya konması için öncelikle Boğaziçi Alanı ve kapsamı bu bölümde irdelenmiştir.

Boğaziçi Alanı

Marmara Denizi tarafındaki sınırı, Ahırkapı ve Kadıköy deniz fenerlerinin yer aldığı noktalar, Kardeniz tarafındaki sınırın ise Rumeli ve Anadolu fenerlerinin bulunduğu noktalar olarak kabul edilen İstanbul Boğazı'nın Anadolu ve Avrupa Yakası'ndaki kıyılarını içine alan bölge olarak tanımlanan kısım Boğaziçi Alanı'dır (Şekil 3.1) (Türk Boğazları Deniz Trafik Düzeni Yönetmeliği, 2019).

Şekil 3.1: Boğaziçi Alanı'nın coğrafi konumu (Google Earth programı üzerinden üretilmiştir, 2022).

22.07.1983 tarihinde Boğaziçi'nin tarihi ve doğal değerlerini bir bütün olarak korumayı amaçlayan ve sınırlarının belirlendiği, "1/5000 ölçekli Boğaziçi Nazım İmar Planı" ile "1/1000 Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi Uygulama İmar Planları" onanmıştır. Bu nazım imar planında, Boğaziçi alanı dört bölgeye ayrılarak koruma altına alınmıştır. Akyol Alay (2016)'ya göre, bunlar (1) Üsküdar ve Ortaköy'den Rumeli Feneri ve Anadolu Feneri'ne kadar uzanan Boğaziçi **sahil şeridi**, (2) sahil şeridine bağlı, Boğaza paralel devam eden ve Boğazın en karakteristik peyzajını oluşturan iç kısımlardaki korunması gerekli alanları kapsayan **öngörünüm bölgesi**, (3) Boğaziçi yerleşimlerinin iç kısmını oluşturan ve ön görünüm bölgesi ile etkilenme bölgesi arasında kalan **geri görünüm bölgesi**, ve (4) kırsal alanları ve merkeze bağlantıyı temsil eden **etkilenme bölgesidir**. Şekil 3.2 ve Şekil 3.3'te Boğaziçi alanının karakteristik özelliklerini yansıtan görünümlere yer verilmiştir.

Şekil 3.2: Üsküdar İlçesi'nden Boğaziçi Alanı'nın görünümü (URL-1, 2019).

Şekil 3.3: Haliç bölgesinden Boğaziçi Alanı'nın görünümü (URL-1, 2019).

2960 sayılı Boğaziçi Kanunu'nun 2. Maddesi'nde yer alan Boğaziçi alanı ile ilgili tanımlar aşağıda verilmiştir. Buna göre:

- ***"Boğaziçi sahil şeridi;*** Boğaziçi kıyı kenar çizgisi ile 22/7/1983 tarihli 1/5000 ölçekli nazım planında gösterilen hat arasında kalan bölgedir."
- ***"Öngörünüm bölgesi;*** Boğaziçi sahil şeridine bitişik olan ve 22/7/1983 tarihli 1/1000 ölçekli imar uygulama planında gösterilen bölgedir."
- ***"Geri görünüm bölgesi;*** öngörünüm bölgesine bitişik olan ve 22/7/1983 tarihli 1/5000 ölçekli nazım planında gösterilen coğrafi bölgedir."
- ***"Etkilenme bölgesi;*** öngörünüm ve geri görünüm bölgeleri dışında 22/7/1983 tarihli ve 1/5000 ölçekli nazım planında gösterilen ve Boğaziçi sahil şeridi, öngörünüm ve geri görünüm bölgelerinden etkilenen bölgedir."

Boğaziçi Alanı'nda, kentin en etkin görünümünü oluşturan ve Boğaz silüetini doğrudan etkileyen en önemli bölge öngörünüm bölgesidir. Bu özelliği nedeniyle, Boğaziçi Kanunu ile öngörünüm bölgesinde kesin yapılaşma yasağı getirilerek, buranın öncelikli olarak korunması gerekliliği vurgulanmaktadır.

Boğaziçi Öngörünüm Bölgesi

Boğaziçi Öngörünüm Bölgesi, 22.07.1983 tarihinde onaylanmış olan 1/5000 ölçekli Boğaziçi Nazım İmar Planı ile 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planı'nı hükme bağlayan ve 22.11.1983 tarih ve 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu'nda belirlenen sınırlar içinde kalan alandır. Salman ve Kuban (2006)'ya göre, sahil şeridi bölgesine bitişik ve Boğaziçi'nin en etkin peyzaj değerlerinin yoğunlaştığı ve koruma yönünden öncelikli durumda bulunan Boğaziçi iç mekânını belirleyen ve ön çerçevedeki silüet hattını içine alan bölge öngörünüm bölgesidir. Altuntaş and Erinsel Önder (2016)'de benzer bir tanımlama ile Boğaziçi Öngörünüm Bölgesi'ni, korunması gerekli olan Boğaz sahil şeridini çevreleyen bazı ilçe mahallelerini içeren ve Boğaz'dan görülen silüeti oluşturan bölge olarak ifade etmektedir.

Boğaziçi Öngörünüm Bölgesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde yer almakta olup İstanbul Boğazı'nın Anadolu yakasında (Üsküdar, Beykoz) **2.241 hektar**, Avrupa yakasında (Beşiktaş, Sarıyer) **2.322 hektar** olmak üzere toplam **4.563 hektarlık** alanı kapsamaktadır. Bu kapsamda Boğaziçi Alanı öngörünüm bölgesi Avrupa Yakası'nda Beşiktaş, Sarıyer ilçeleri, Anadolu Yakası'nda Beykoz ve Üsküdar ilçelerinde toplam 51 mahallenin tamamı veya bir bölümünü içermekte, geri görünüm bölgesi 31 mahalle ve etkilenme bölgesi 71 mahallenin tamamı veya bir bölümünü içermektedir (EK 1). Öngörünüm bölgesinde yapılacak her türlü müdahale ve uygulamalar bugün halen Boğaziçi İmar Müdürlüğü sorumluluğundadır. İmar izinleri, ruhsat ve kontroller, kaçak yapılaşmaların denetimi, proje onayı gibi her türlü imar düzenlemeleri müdürlüğün yetki alanına girmektedir.

2960 Sayılı Boğaziçi Kanunu'nda açıkça belirtildiği üzere Boğaziçi Sit Alanı; Boğaziçi sahil şeridi, öngörünüm bölgesi (4.563 ha), geri görünüm bölgesi (1.244 ha) ve etkilenme bölgesinden (5.257 ha) oluşmaktadır (Tablo 3.1). Boğaziçi Sit Alanı toplam 11.063 hektarlık bir yüzölçümüne sahip olup, çevre uzunluğu toplam 257 km'dir.

Tablo 3.1: Boğaziçi Sit Alanı'nın İstanbul Avrupa ve Anadolu Yakası'nda alansal dağılımı (Orijinal, 2019).

BOĞAZİÇİ SİT ALANI	AVRUPA YAKASI		ANADOLU YAKASI		TOPLAM ALAN (ha)
	BEŞİKTAŞ	SARIYER	ÜSKÜDAR	BEYKOZ	
Öngörünüm Bölgesi (ha)	335	1.987	**535**	1.706	4.563
Geri görünüm Bölgesi (ha)	56	440	712	35	1.244
Etkilenme Bölgesi (ha)	885	1.795	544	2.033	5.257
GENEL TOPLAM (ha)					11.063

Araştırma Alanı (Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi)

Yukarıdaki verilere dayalı olarak İstanbul İli'ne bağlı sosyal, kültürel, mekânsal özelliklere ve tarihi kıyı yerleşim karakterine sahip Üsküdar İlçesi idari sınırlarında ait sahil şeridi ve

öngörünüm bölgesinin bütünü araştırma alanı olarak seçilmiştir. Boğaziçi Sit Alanı'nın İstanbul Avrupa ve Anadolu Yakası'ndaki konumu Şekil 3.4'te verilmiştir.

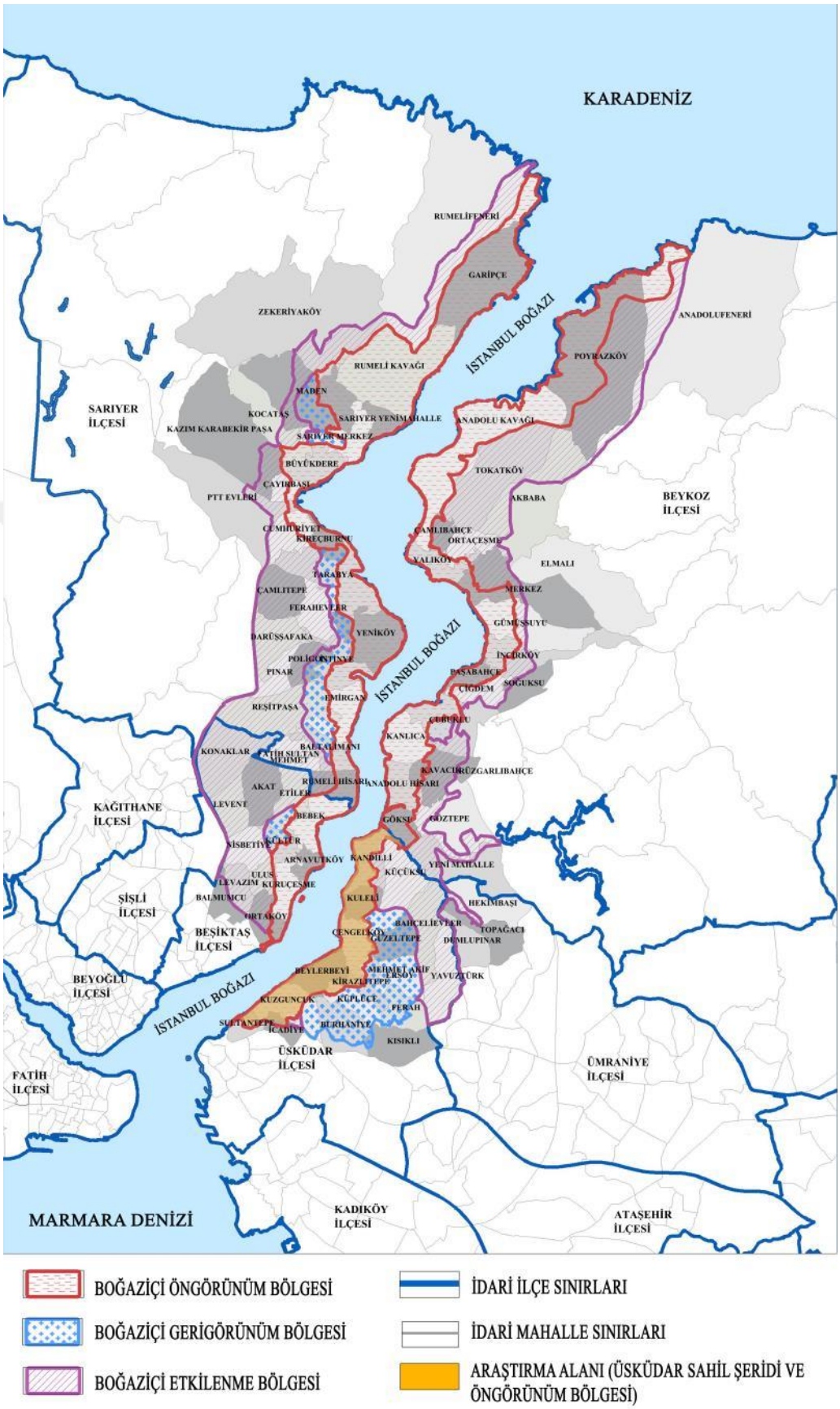

Şekil 3.4: Boğaziçi Sit Alanı'nın İstanbul Avrupa ve Anadolu Yakası'ndaki konumu (İ.B.B. Coğrafi bilgi sistemi uygulaması üzerinden üretilmiştir, 2019).

Araştırma alanı olarak ifade edilen "Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi"nin kapsamı ve sınırlarını belirlemede fiziksel sınırlayıcılar ve kabuller belirlenmiştir (Şekil 3.5). Buna göre:

- 22.07.1983 onay tarihli Nazım İmar Planı ve Uygulama İmar Planı'nda sınırları ve koordinatları belirlenen Boğaziçi Alanı'nın (kıyı ve sahil şeridi-öngörünüm bölgesi-geri görünüm bölgesi-etkilenme bölgeleri) sahil şeridi ve öngörünüm bölgesi sınırları ile Üsküdar İlçesi idari sınırının kesişimi araştırma alanı olarak seçilmiştir.

- Araştırma alanının sınırları idari sınırların yanı sıra doğal eşiklerle de örtüşmektedir. Kuzeydeki doğal sınır çizgisini Küçüksu Deresi oluştururken, batı ve kuzeybatıdaki doğal sınır çizgisini İstanbul Boğazı oluşturmaktadır. Güney ve doğu sınırını ise Üsküdar İlçesi etkilenme bölgesi ve geri görünüm bölgesi sınırları belirlemektedir.

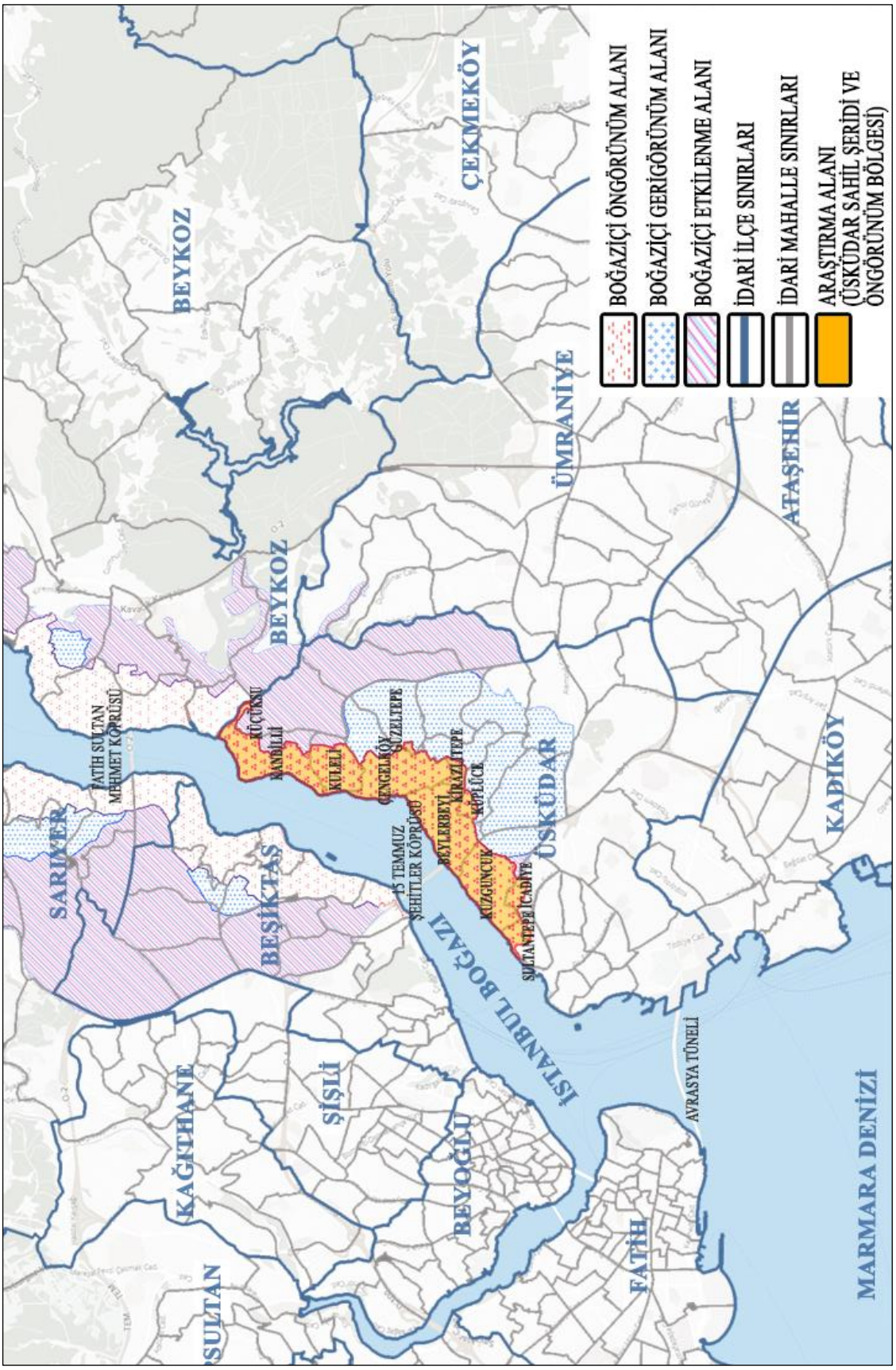

Şekil 3.5: Araştırma alanının sınırları (İ.B.B. Coğrafi bilgi sistemi uygulaması üzerinden üretilmiştir, 2020).

Araştırma alanının 1987 ve 2017 yıllarına ait alan kullanımlarının saptanması, doğal, kültürel ve fiziksel çevre özelliklerinin değerlendirilmesi, kentsel mekânda değişime neden olan etkenlerin değişimin boyutunun değerlendirilmesine yönelik kriterlerin seçilmesi için elde edilen tüm harita, plan, rapor, doküman, fotoğraf, rölöve, gravürler, bilgisayar programları ile ilgili kurumlar ile yapılan görüşmelerden oluşan veriler araştırmanın bulgular kısmında kullanılan materyalleridir.

Tezde araştırma alanındaki mekânsal değişim kapsamında mevcut alan kullanım değişimleri analiz edilirken, alansal ve oransal olarak sayısal veri elde etmek amacıyla ilgili kurumlardan .dwg formatında elde edilen en eski tarihli halihazır plan olan "1987 halihazır planı" ve en güncel halihazır plan olan "2017 halihazır planı" araştırmanın materyalleri arasındadır.

Tez çalışmasında yararlanılan ve kullanılan materyaller aşağıdaki gibidir:

- **İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin çeşitli birimlerinden (Planlama ve İmar Müdürlüğü, Şehir Planlama Müdürlüğü, Basın ve Yayın, İmar Müdürlüğü, Boğaziçi İmar Müdürlüğü, Harita Müdürlüğü) alınan dokümanlar:** Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ne ait yazılı ve görsel arşiv kaynaklarından alanın mekânsal, tarihi, doğal ve kültürel özelliklerini açıklanmasında yararlanılmıştır.

- **Üsküdar Belediyesi Koruma Uygulama ve Denetim Büro'sundan (KUDEB) alınan envanterler:** Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'nde yer alan tescilli-tescilsiz eserler ve özelliklerine ilişkin elde edilen envanterler koruma kapsamındaki alanların belirlenmesinde kullanılmıştır.

- **İstanbul iline ait Eylül 2017' de çekilen hava fotoğraflarından fotogrametrik yöntemle üretilen, 1/1000 ölçekli 2017 yılı Üsküdar İlçesi Halihazır Planı ve 1/5000 ölçekli 2017 yılı Üsküdar İlçesi Halihazır Planı ile 1/1000 ölçekli 1987 yılı Üsküdar İlçesi Halihazır Planı:** Araştırma alanına ait topografik haritalar (alan sınırı, eğim, bakı analizi, yükseklik grupları, tepe noktaları, su varlığı, bitki varlığı) ile 1987 ve 2017 yıllarına ait

halihazır planlar alan kullanımlarının belirlenmesi amacıyla sayısallaştırılarak kullanılmıştır.

- **1/1000 ölçekli 1996 yılı Üsküdar İlçesi Halihazır Planı:** Araştırma alanındaki 1996 ve 2017 yıllarına ait kat yüksekliklerindeki değişimin belirlenmesi amacıyla sayısallaştırılarak kullanılmıştır (1987 yılına ait halihazır planda bina kat yükseklikleri eksik olduğu için 1996 yılına ait halihazır plandan altlık olarak yararlanılmıştır).

- **İBB Boğaziçi İmar Müdürlüğü'nden alınan 04.01.2013 tarih ve 2013/3 Sayılı Boğaziçi Sahil Şeridi ve Ön Görünüm Bölgesi Uygulama İmar Planı (1/1000) ve plan raporu:** Koruma imar planı olup alanın sit özelliklerinin, tescilli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının mevcut durumunun irdelenmesinde, alan sınırının belirlenmesinde faydalanılmıştır.

- **Üsküdar İlçesi'ne ait NetCAD verileri:** Alanın mevcut durumuna ilişkin haritaların oluşturulmasında, ilçe, mahalle sınırlarının belirtilmesinde yararlanılmıştır.

- **Tarihi haritalar, İBB arşiv fotoğrafları, 1982 ve 2017 yıllarına ait hava fotoğrafları:** Araştırma alanının geçmişteki durumunun saptanabilmesinde ve geçirdiği değişimin saptanmasında faydalanılacaktır.

- **Google Earth ve Google Maps (2020):** Araştırma alanın mevcut durumunun doğrulanmasında ve irdelenmesinde kullanılamıştır.

- **İBB CBS Web Uygulaması (2020):** Alana ilişkin geçmiş ve güncel planlara, uydu görüntülerine .jpeg formatında erişilerek alan hakkında karşılaştırma yapılmasında faydalanılmıştır.

- **TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) verileri:** Araştırma alanına ilişkin 1987 yılına ait ve bugünkü nüfus durumunun saptanarak yıllar arasındaki nüfus değişiminin ortaya konması ve sosyo-ekonomik yapının irdelenmesi amacıyla kullanılmıştır.

- **Arazi çalışması fotoğrafları (2019-2021):** Araştırma alanının güncel durumunun görsel olarak tanıtımında kullanılmıştır.

- **Yerli ve yabancı yazılı kitaplar, tezler, araştırmalar vb. eserler, dijital ve görsel literatür kaynakları ile internet taraması sonuçları:** Araştırma alanı, konusu, yöntemi ile ilgili veri toplamada ve kuramsal temellerin oluşturulmasında yararlanılmıştır.

- **Autocad 2020, ArcGIS 10.1 (Coğrafi Bilgi Sistemi 'CBS') ve NetCAD 7.6 programları:** Alana ilişkin verilerin bilgisayar ortamına aktarılması, altlık oluşturulması, depolanması, işlenmesi ve değerlendirilmesinde kullanılmıştır.

- **Adobe Photoshop CC programı:** .tif, jpeg, png formatlarındaki fotoğraf ve hazırlanacak analiz paftalarının çözünürlük ayarlarında, işlenmesinde ve renklendirilmesinde kullanılmıştır.

Araştırma alanı altlıklarının hazırlanmasında kullanılan haritalara ait bilgiler Tablo 3.2'de özetlenmiştir.

Tablo 3.2: Araştırma alanı altlıklarının hazırlanmasında kullanılan haritalar ve bunlara ilişkin bilgiler.

Verinin Adı	**Pafta Durumu**	**Adet**	**Temin Edilen Kurum**
1/5000 Ölçekli 2017 Yılı Üsküdar İlçesi Öngörünüm Bölgesi İlçe ve Mahalle Sınırları Haritası	ITRF96 projeksiyonlu NetCAD halinde	2 pafta	İstanbul Büyükşehir Belediyesi Adres Kayıt Bürosu
04.01.2013 tarih ve 2013/3 Sayılı Boğaziçi Sahil Şeridi ve Ön Görünüm Bölgesi Uygulama İmar Planı (1/1000) ve Plan Raporu	ITRF96 projeksiyonlu .dwg formatlı Autocad halinde Rapor, .pdf formatında	1 pafta ve 1 adet rapor	İstanbul Büyükşehir Belediyesi Boğaziçi İmar Müdürlüğü
Tarihi haritalar, İBB arşiv fotoğrafları, 1982 ve 2017 yıllarına ait hava fotoğrafları	.jpeg, .png formatlı	-	İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Planlama Müdürlüğü Üsküdar Bölge Şefliği, Basın ve Yayın Birimi, web,

Tablo 3.2: (devam ediyor).

1/1000 ölçekli 1987 yılı Üsküdar İlçesi Halihazır Planı	.dwg formatında Autocad halinde ITRF96 projeksiyonlu	37 Adet Pafta, Pafta numaraları: F22D17A3C, F22D17A3D, F22D17A4C, F22D17D1A, F22D17D1B, F22D17D1C, F22D17D1D, F22D17D2A, F22D17D2B, F22D17D2D, F22D17D3A, F22D17D4A, F22D17D4B, F22D17D4C, F22D17D4D, F22D21A3B, F22D21A3C, F22D21A3D, F22D21B1C, F22D21B1D, F22D21B2A, F22D21B2B, F22D21B2C, F22D21B2D, F22D21B3A, F22D21B3B, F22D21B3D, F22D21B4A, F22D21B4B, F22D21B4C, F22D21B4D, F22D22A1A, F22D22A1B, F22D22A1C, F22D22A1D, F22D22A2A, F22D22A4A	İstanbul Büyükşehir Belediyesi Harita Müdürlüğü
1/1000 ölçekli 1996 yılı Üsküdar İlçesi Halihazır Planı	.dwg formatında Autocad halinde ITRF96 projeksiyonlu		
1/1000 ölçekli 2017 yılı Üsküdar İlçesi Halihazır Planı	.dwg formatında Autocad halinde ITRF96 projeksiyonlu		
1/5000 ölçekli 2017 yılı Üsküdar İlçesi Halihazır Planı	.dwg formatında Autocad halinde ITRF96 projeksiyonlu	5 Adet Pafta, Pafta numaraları: F22D17A, F22D17D, F22D21A, F22D21B, F22D22A	
1/5000 ölçekli 2017 yılı Üsküdar İlçesi Öngörünüm Bölgesi Eşyükselti Eğrileri Haritası	.dwg formatında Autocad halinde	1 adet	
Yerleşime Uygunluk Haritası 2017 yılı	.ncz Formatlı ArcGIS halinde	1 adet	İstanbul Büyükşehir Belediyesi Coğrafi Bilgi Sistemleri Müdürlüğü
Hidrolojik Yapı ve Topografik Yapı Verileri 2017 yılı	.ncz Formatlı ArcGIS halinde	2 adet	İstanbul Büyükşehir Belediyesi Coğrafi Bilgi Sistemleri Müdürlüğü
Tescilli-Tescilsiz Eserler İlişkin Elde Edilen Envanterler	.ncz Formatlı ArcGIS halinde ve Excel dosyası halinde	2 adet	İstanbul Büyükşehir Belediyesi Coğrafi Bilgi Sistemleri Müdürlüğü ve Üsküdar Belediyesi Koruma Uygulama ve Denetim Bürosu (KUDEB)

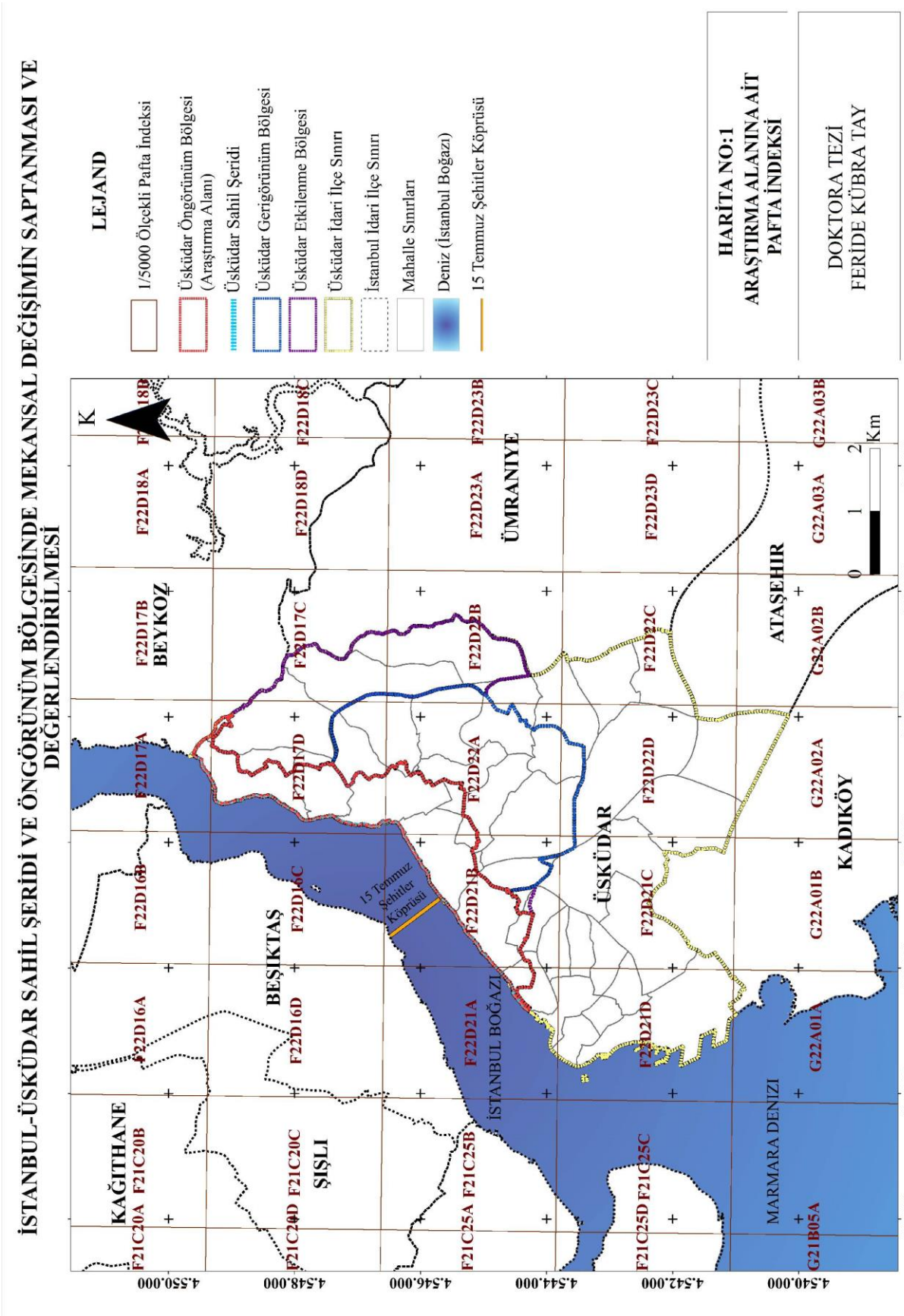

Şekil 3.6: Araştırma alanına ait 1/5.000 ölçekli pafta indeksi ve araştırma alan sınırı (Orijinal, 2020).

3.2. Yöntem

Araştırma alanı olarak İstanbul İli, Üsküdar İlçesi idari sınırı ile 22.07.1983 onay tarihli Nazım İmar Planı ve Uygulama İmar Planı'nda sınırları ve koordinatları belirlenen Boğaziçi Alanı'nın (Boğaziçi kıyı ve sahil şeridi-öngörünüm bölgesi-geri görünüm bölgesi-etkilenme bölgesi) sahil şeridi ve öngörünüm bölgesi sınırının kesişim alanı olan ve kısaca "Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi" olarak ifade edilen bölge esas alınmıştır. Araştırma alanının sınırlarının belirlenmesinde idari sınırlar belirleyici olmuştur.

Tez çalışmasında, araştırma alanı sınırları kapsamındaki mekânsal değişimlerin kriterler ile ortaya konarak morfolojik yaklaşımla değerlendirilmesi ve bunun sonucunda alanın kentsel kimliğinin sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yönelik yöntem geliştirilmiştir. Araştırma alanı ile ilgili yapılan literatür taraması sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda ulusal ve uluslararası benzer çalışmalar dikkate alınarak, mekânsal değişimin sistematik olarak açıklamada en çok kullanılan "Tarihsel-Coğrafi Yaklaşım"a dayalı morfolojik yaklaşım yöntemi araştırma alanına uygun olacak şekilde yorumlanmıştır. Bu yöntem sürecinin aşamalarının belirlenmesinde Conzen (1960), Cengiz (2009), Birik (2011), Ünlü ve Baş (2015), Oliveira (2016), Okumuş (2017), Okumuş ve Türkoğlu (2017), Kropf (2017), Kaya ve Akdemir (2019), Kaya (2019), Keçecioğlu (2021), Elzeni vd. (2021) yöntemlerinden yararlanılmıştır. Bu kaynaklara ek olarak araştırma alanı özelinde geliştirilen kentsel değişime yönelik kriterlerin belirlenmesinde Kubat ve Topçu (2009); Ada (2014); Sakar ve Ünlü (2019); Keçecioğlu Dağlı (2021); Akay (2019) tarafından yapılan çalışmalardan da yararlanılmıştır. Bunlara ek olarak yararlanılan kaynaklar Tablo 3.2'de ayrıntılı olarak verilmiştir.

Araştırma alanı olarak belirlenen Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'nde mekânsal değişim irdelenirken ilk olarak araştırma alanı genelinde inceleme yapılarak alanın kentsel gelişimi ve yerleşiminde etkili olan doğal ve kültürel peyzaj özellikleri açıklanmıştır. Daha sonra araştırma alanını oluşturan mahallelerdeki kentsel mekânsal değişim doğal morfolojik yapı, mevcut alan kullanımları, yerleşim dokusu ve ulaşım durumuna ilişkin temel kriterler üzerinden morfolojik yaklaşım yöntemi ele alınmıştır. Elde edilen tüm veriler belirlenen kriterler kapsamında sayısal değerler açısından

karşılaştırmaya dayalı analitik analiz yöntemi (Kubat ve Topçu, 2009) ile değerlendirilmiştir.

Bu kapsamda öncelikle üst ölçekte Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'nin kent morfolojisinin oluşmasında etkili olan doğal ve kültürel peyzaj özelliklerindeki mevcut durum 2017 yılına ait halihazır planların CBS ortamında haritalaştırılarak somut veri elde edilirken, kentsel ögelerin kentsel tasarım ölçeğinde bütüncül olarak ele alınabilmesi, mevcut durumun ve kentsel kimliğin ortaya konarak değerlendirilmesi açısından Kevin Lynch (2012)'den yararlanılmmıştır.

Araştırmanın amacı doğrultusunda, daha sonra mahalle alt ölçeğinde sayısal ortamdaki haritalarla 1987 ve 2017 yılları arasındaki değişimin saptanması için ArcGIS 10.1 ortamında çakıştırmalar yapılmıştır. Bu çakıştırmalar ile değişimin hangi yönde olduğunun ve alan bütününe etkilerinin sayısal veri elde ederek ortaya konması amacıyla, hem Tarihsel-coğrafi morfolojik yaklaşım temelinde hem de kentsel kimlik bileşenleri konularında öne çıkan temel bileşenlerden doğal morfolojik yapı, mevcut alan kullanımları, yerleşim dokusu ve ulaşım durumu bileşenlerine ilişkin seçilen temel kriterler doğrultusunda CBS yardımıyla haritalar oluşturularak irdelenmiştir. Bu kapsamda; doğal morfolojik yapının ortaya konmasında "yeşil alan miktarlarının alansal dağılımı", "yeşil alan oranı" ve "dereler", mevcut alan kullanımları değişiminin ortaya konmasında 2017 yılına ait alan kullanımları ile 1987 yılına ait alan kullanımları alt bileşeni için "alan kullanım tiplerinin alansal ve oransal dağılımı" kriterleri irdelenmiştir. Kentsel yerleşim dokusu bileşenindeki değişiminin ortaya konmasında kentsel yerleşim dokusu alt bileşeni için "yapılaşmış alan yoğunluğu", "yapı tipleri ve adetleri" ve "kat adetleri" kriterleri irdelenmiştir. Ulaşım durumu değişiminin ortaya konmasında ulaşım hatları alt bileşeni için "yol uzunlukları", "yol tipleri", "yolların kapladığı alanlar" kriterleri irdelenmiştir. Belirlenen bu bileşen, alt bileşen ve kriterlerden kat adetleri için 1996 ve 2017 yıllarına ait halihazır planlar, diğer tüm kriterler için ise 1987 ve 2017 yıllarına ait halihazır planları CBS yardımıyla harita çakıştırma tekniği ile incelenmiş olup, elde edilen veriler analitik yöntem ile analiz edilerek değişimin en çok görüldüğü kriterler ve değişiminin boyutu miktar (adet), alan (m^2) ve oran (%) bazında irdelenmiş, sayısal karşılaştırmaları yapılmış ve değişimin boyutu somut bir biçimde ortaya konmuştur.

Araştırmanın amacı ve kapsamı doğrultusunda tez çalışmasında izlenen yöntem 4 temel başlık altında oluşturulmuştur.

- Veri toplamada izlenen yöntem
- Altlıkların hazırlanmasında izlenen yöntem
- Kentsel mekânsal değişimin ortaya konmasında izlenen yöntem
- Mekânsal değişim sürecinin karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesinde izlenen yöntemdir.

3.2.1. Veri toplamada izlenen yöntem

Bu aşamada öncelikle çalışmanın konusu belirlenmiş olup bu doğrultuda çalışmanın amacı, kapsamı ve önemi ortaya konmuştur. Çalışmanın amacı ve kapsamı doğrultusunda kuramsal temeller ve yönteme ilişkin araştırma yapılarak ulusal ve uluslararası literatür incelenmiştir. İncelenen kaynakların bir kısmına "Literatür Özeti" kısmında yer verilmiştir.

Araştırma alanına ilişkin elde edilen bütün yazılı, görsel ve sayısal veriler ile arazi sörvey çalışmalarındaki inceleme ve gözlemler doğrultusunda alanın mevcut doğal ve kültürel peyzaj özellikleri belirlenmiştir. Araştırma alanı dinamiklerinin ortaya konması değişimin yönünü belirlemek açısından önem taşımaktadır.

Alanın doğal peyzaj özellikleri kapsamında coğrafi konum, topografik yapı (eğim, bakı ve yükseklik grupları), jeolojik yapı, hidrolojik yapıya ilişkin özellikler CBS ve Autocad 2020 programları aracılığı haritalara aktarılmıştır. Bitki örtüsü ve yaban hayatı ile ilgili veriler kurumlardan elde edilen raporlar, yerinde gözleme dayalı tespitler ile literatür çalışmalarından yararlanılarak oluşturulmuştur. Alanın iklim durumu (yağış, sıcaklık, nem, rüzgar) ortaya konmuştur.

Alanın kültürel peyzaj özellikleri kentsel kimlik dinamiklerinin ortaya konması ve değişimin yönünün belirlenmesi açısından önem taşımaktadır. Bu kapsamda araştırma alanın ve yakın çevresinin tarihsel özellikleri, sosyo-ekonomik yapısı (nüfus, ekonomik

durum) ilgili kurumlardan elde edilen veriler ile araştırma alanında yapılan önceki çalışmalardan elde edilen bilgiler doğrultusunda analiz edilmiştir. Bu kapsamda araştırma alanının 1965-2018 yılları arasındaki nüfus verileri TÜİK (2018)'ten alınarak 1965, 1970, 1975, 1980, 1985, 1990, 2000, 2007, 2013, 2018 yıllarına ait nüfus sayımları Microsoft Excel programında tablolaştırılmıştır. Ulaşıma ilişkin özellikler ArcGIS 10.1 ve Autocad 2020 programları aracılığı ile haritalara aktarılmıştır. İstanbul, Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'nin silüetinde etkili olan özellikler incelenirken, kuramsal çerçevedeki bilgiler doğrultusunda Kevin Lynch (2012)'in kent kimliğini oluşturan imaj ögelerinden yollar, odak noktaları, bölgeler, sınırlar/kenarlar ve işaret ögeleri tez kapsamında kriter olarak ele alınmıştır. Bu ögeler ArcGIS 10.1 ve Adobe Photoshop CC programları aracılığı ile haritalara aktarılarak alana yönelik kentsel imaj haritası oluşturulmuştur.

Arazi çalışmalarında kurumlardan ilgili kişiler ile yüzyüze görüşmeler yapılarak alana ilişkin bilgi alınmış ve veri temin edilmiştir. Aynı zamanda 2019-2021 yılları arasında farklı dönem ve mevsimlerde gerçekleştirilen arazi çalışmalarında alana yönelik yerinde incelemeler ve gözlemler yapılarak farklı noktalardan alan fotoğrafları çekilmiştir.

3.2.2. Altlıkların hazırlanmasında izlenen yöntem

Veri toplama aşamasında kurumlardan dijital olarak temin edilen harita ve planlar bir CBS yazılımı olan ArcGIS 10.1 programı aracılığıyla sayısallaştırılmıştır. CBS ortamında verilerin sayısallaştırılması için öncelikle .ncz uzantılı altlıklar NetCAD 7.6 programında .dwg/.dxf'e dönüştürülerek raster veri haline getirilmiştir.

Haritaların ArcGIS 10.1 programına aktarılma işlemi sırasında, kurumlardan farklı formatlarda ve datumlarda (NetCAD 7.6, Autocad 2020, ITRF96, ED-50 vb.) elde edilen tüm sayısal verilerin aynı projeksiyon sistemine sahip olması gerektiğinden, tüm altlıklar ITRF96 (Uluslararası Yersel Referans Çerçevesi 1996) projeksiyon sistemine göre verilerin dönüşümü sağlanarak hazırlanmıştır*. Daha sonra koordinat sistemine dönüşümü tamamlanan dosyalar ArcGIS 10.1 programına aktarılarak çakıştırılmıştır.

* Türkiye'de 2001 yılına kadar kullanılan koordinat sistemi (datum) Avrupa Datumu-1950 (European Datum-1950: ED-50) sistemi olup, daha sonra Türkiye Ulusal Temel GPS Ağı (TUTGA) tarafından ITRF (Uluslararası Yersel Referans Koordinat Sistemi)'ne geçilmiştir. Türkiye'de halen ITRF96 koordinat sistemi kullanılmaktadır (Aktuğ, 2008). Tez çalışmasında kullanılacak olan ArcGIS 10.1 programı içinde ITRF 96 projeksiyon sistemi bulunmadığından UTM-50 projeksiyon sistemine verilerin dönüşümü sağlanmıştır.

İBB Şehir Planlama Müdürlüğü'ne bağlı Adres Kayıt Bürosu ile İBB Boğaziçi İmar Müdürlüğü'nden CBS ortamından alınan Üsküdar ilçesine ait mahalle sınırları ile Boğaziçi Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi sınırları çakıştırılarak araştırma alanına ait "Coğrafi Konum", "Araştırma alanı içindeki mahallelere ait sınırlar" haritaları elde edilmiştir. Ayrıca Boğaziçi Sit Alanı'nın konumu ile araştırma alanı sınırları açıklanırken, Google Earth programı (2022) ve İBB'nin resmi CBS Web Uygulaması (2020)'ndan .jpeg formatında veriler alınarak Adobe Photoshop CC programları aracılığı ile tanımlanmıştır.

İBB Coğrafi Bilgi Sistemleri Müdürlüğü'nden CBS ortamından alınan topografik yapı verileri ile İstanbul Büyükşehir Belediyesi Harita Müdürlüğü'nden Autocad 2020 ortamından alınan eşyükselti eğrileri ArcGIS 10.1 programında işlenerek araştırma alanının "Topografik Yapı" haritaları hazırlanmıştır. "Topografik Yapı" haritasına göre 20 m aralıklı eşyükselti eğrileri kullanılarak, "Yükseklik Grupları", "3 Boyutlu Arazi Modeli", "Eğim Grupları" ve "Bakı Grupları" haritaları üretilmiştir. Araştırma alanının "Hidrolojik Yapı" haritaları hazırlanırken İBB Coğrafi Bilgi Sistemleri Müdürlüğü'nden CBS ortamından elde edilen derelere ait veriler kullanılmıştır. Ayrıca, İBB Coğrafi Bilgi Sistemleri Müdürlüğü'nden CBS ortamından hazır olarak alınan yerleşime uygunluk sınıfları kullanılarak, "Jeolojik Yapı" haritası üretilmiştir.

İBB Coğrafi Bilgi Sistemleri Müdürlüğü'nden CBS ortamından alınan ulaşım hatlarına ilişkin veriler kullanılarak ise "Ulaşım Ağı" haritası oluşturulmuştur.

Kevin Lynch (2012)'in kent kimliğini oluşturan imaj ögelerinden yararlanılarak yollar, odak noktaları, bölgeler, sınırlar/kenarlar ve işaret ögeleri arazi çalışmaları ile CBS ortamında yapılan analizler ve 1/5000 ölçekli 2017 yılı Üsküdar İlçesi Halihazır Plan verilerinin ArcGIS 10.1 programına aktarılarak çakıştırılması sonucu araştırma alanının "Kentsel İmaj Analizi" haritası hazırlanmıştır. Kentsel imaj analizi yapılırken araştırma alanının imaj ögelerinden yollar ele alınırken anayol ve arayollar kullanılmıştır. Odak noktaları kapsamında araştırma alanında bulunan önemli meydanlar, kentsel açık yeşil alanlar ile ulaşım-aktarma noktaları haritada işlenmiştir. Araştırma alanının her biri ayrı karaktere sahip olan 11 mahallesi kentsel kimliği oluşturan bölgeler olarak ele alınmıştır. Sınırlar/kenarlar kapsamında araştırma alanını oluşturan idari sınırlar ve işaret ögeleri

olarak silüete etki eden önemli tescilli yapılar eklenerek yerleri harita üzerinde Adobe Photoshop CC programı ile belirtilmiştir.

İBB Boğaziçi İmar Müdürlüğü'nden CBS ortamından alınan Boğaziçi Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi Uygulama İmar Planı (UİP)'nda yer alan sit alanları ile Üsküdar Belediyesi Koruma Uygulama ve Denetim Büro (KUDEB) ve İBB Coğrafi Bilgi Sistemleri Müdürlüğü'nden dijital ortamda alınan tescilli-tescilsiz eserlere ait envanterler kullanılarak "Koruma Kapsamındaki Alanlar" haritası üretilmiştir.

İBB Harita Müdürlüğü'nden .dwg formatında alınan en eski ve en güncel tarihli halihazır planları olan 1987 ve 2017 yıllarına ait halihazır planlar ile İBB Boğaziçi İmar Müdürlüğü'nden alınan Üsküdar İlçesi'ne ait mahalle sınırları CBS ortamına aktarılarak "Doğal Morfolojik Yapı", "Mevcut alan kullanımları" ile "Yapı Analizi", "Ulaşım Durumu" haritaları üretilmiştir. Yerleşim dokusuna ait "Kat Adetleri" haritası üretilirken 1996 ve 2017 yıllarına ait halihazır planlar kullanılmıştır.

3.2.3. Kentsel mekânsal değişimin ortaya konmasında izlenen yöntem

Çalışmanın amacı doğrultusunda araştırma, alan geneli ve mahalle olmak üzere iki farklı kentsel ölçekte ele alınmıştır.

- Bu kapsamda öncelikle üst ölçekte Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'nin kent morfolojisinin oluşmasında etkili olan doğal ve kültürel peyzaj özellikleri ile mevcut durumu ortaya konmuştur.

- Daha sonra, mahalle alt ölçeğine inilerek kentsel mekânsal değişim, hem morfolojik yaklaşımlar hem de kentsel kimlik bileşenleri konularında öne çıkan doğal morfolojik yapı, mevcut alan kullanımları, yerleşim dokusu ve ulaşım durumu bileşenlerine ilişkin belirlenen mekânsal kriterler doğrultusunda haritalar oluşturularak morfolojik analizler yoluyla irdelenmiştir.

Kentsel mekânsal değişim, başta kent morfolojisinin oluşmasında etkin olan temel bileşenlerinden yola çıkarak araştırma alanı için seçilen doğal ve kültürel bileşenler ve alt bileşenler ile kriterler şeklinde hiyerarşik bir strüktür şeklinde ifade edilmiştir. Buna göre

bileşenler ve alt bileşenler ile kriterler, alanın mevcut alan kullanımları ve kentsel kimlik özellikleri göz önüne alınarak seçilmiştir.

Değişimin mahalle ölçeğinde ortaya konmasında doğal morfolojik yapı, mevcut alan kullanımları, yerleşim dokusu ve ulaşım durumu bileşenlerine ilişkin seçilen temel kriterler şu şekildedir:

- Doğal morfolojik yapı değişiminin ortaya konmasında kentsel yeşil alanlar alt bileşeni için "yeşil alan miktarlarının alansal dağılımı", "yeşil alan oranı" ve "dereler" kriterleri belirlenmiştir.

- Mevcut alan kullanımları değişiminin ortaya konlmasında 2017 yılına ait alan kullanımları ile 1987 yılına ait alan kullanımları alt bileşeni için "alan kullanım tiplerinin alansal ve oransal dağılımı" kriteri belirlenmiştir.

- Kentsel yerleşim dokusu bileşenindeki değişiminin ortaya konmasında kentsel yerleşim dokusu alt bileşeni için "yapılaşmış alan yoğunluğu", "yapı tipleri ve adetleri" ve "kat adetleri" kriterleri belirlenmiştir. Ulaşım durumu değişiminin ortaya konmasında ulaşım hatları alt bileşeni için "yol uzunlukları", "yol tipleri", "yolların kapladığı alanlar" kriterleri belirlenmiştir.

Belirlenen kriterler üzerinden 1987 ve 2017 yıllarına ait altlıklardan haritalar üretilerek kentsel mekânsal değişim mahalle alt ölçeğinde morfolojik yaklaşım ile değerlendirilmiştir. Değişimin saptanmasına yönelik morfolojik analizlerin oluşturulmasında Birik (2011)'den yararlanılmıştır. Birik (2011); kentsel mekânın niteliklerini tanımlayan parametreler elde ederek değişim sürecini bu parametlere dayalı haritalar üzerinden görsel karşılaştırma ile ortaya koyarak değerlendirmiştir. Morfolojik yaklaşım genel hatlarıyla "coğrafi unsurlar ile yerleşmelerin bir araya geliş biçimlerini, mekânsal boyutlarıyla değerlendirerek, zaman içindeki değişimi sistematik olarak ele almaktadır. Bu yaklaşım; yerleşmelerin formunu, oluşum ve dönüşüm süreçlerini, mekânsal yapı ve karakterini, tarihsel gelişim süreçleri ve yerleşmeleri oluşturan bileşenleri analiz ederek kenti anlamayı sağlayan bir yaklaşımdır" (Hazar ve Kubat, 2015; Kaya, 2019). Bu kapsamda öncelikle araştırma alanı içindeki her bir mahalle 1982 ve 2017 yıllarına ait hava fotoğrafları verilerek tarihsel ve coğrafi olarak incelenmiş ve bugünkü

kentsel mekân formunun ortaya çıkış süreçleri sistematik olarak analiz edilmiş olup, alt ölçekteki değişimlerin alan geneline etkileri haritalar ile somut bir biçimde ortaya konmuştur. Haritalar üretilirken 1/5000 ölçekli 1987 yılı Üsküdar İlçesi Halihazır Planı ve 1/5000 ölçekli 2017 yılı Üsküdar İlçesi Halihazır Plan temel alınarak bu yıllar arasındaki değişim, seçilen kriterlere göre irdelenmiştir. Ancak, yerleşim dokusunun ortaya konmasında kriter olarak ele alınan "kat adetleri"ne ilişkin haritalar oluşturulurken 1996 ve 2017 yıllarına ait halihazır planlar kullanılmıştır.

Çalışmada üst bölge ölçeğinde Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'nin ve alt bölge ölçeğinde mahallelerin mekânsal özellikleri ve değişimin morfolojik analiz ile saptanması için oluşturulan doğal ve kültürel bileşenler, alt bileşenler ve kriterlerTablo 3.3'de verilmiştir.

Tablo 3.3: Araştırma alanının mekânsal özelliklerinin ve değişimin saptanması için oluşturulan kriterler.

ÜST BÖLGE ÖLÇEĞİNDE SAPTAMA: ÜSKÜDAR SAHİL ŞERİDİ VE ÖNGÖRÜNÜM BÖLGESİ'NİN KENTSEL MEKÂNSAL YAPISI			
BİLEŞEN	**ALT BİLEŞEN**	**KRİTER**	**KAYNAK**
DOĞAL ÖZELLİKLER			
Coğrafi konum	Coğrafi koordinatlar	Alan sınırının ve alan büyüklüklerinin tanımlanması	Google Earth ve Google Maps, (2020)
	Araştırma alanı içindeki mahallelerin tanımlanması	Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'nde yer alan mahallelerin alan büyüklükleri ve oransal dağılımları	Atabeyoğlu vd. (2009); Atabeyoğlu, (2011)
Topografya	20 m aralıklı eşyükselti eğrilerinin topografik analizi	Yükseklik grupları	Cengiz, (2007); Cengiz, (2009); Keçecioğlu Dağlı, (2021)
		Eğim grupları	
		Bakı grupları	
		Üç boyutlu arazi modeli	Aşkın, (2014)
Jeolojik yapı	Depremsellik Durumu	Araştırma alanının bulunduğu deprem kuşağı	Keçecioğlu Dağlı, (2021)
	Yerleşime Uygunluk Sınıflarının belirlenmesi	Yerleşime uygun alanların belirlenmesi	Çelikyay, (2005); Çelikyay vd., (2015)
Hidrolojik yapı	Su kaynakları	Alan dahilinde su kaynağı varlığı (dereler, deniz vb.)	Cengiz, (2009); Kaya, (2019)
İklim	Üsküdar Belediyesi İklim Verileri	Yağış miktarı	URL-6, (2019)
		Sıcaklık	
		Bağıl nem	
		Rüzgar	
Bitki Örtüsü	Doğal bitki varlığı	Bitki varlığı çeşitliliği	Aliasghari Khabbazi, ve Erdoğan, (2013)
Yaban Hayatı	Hayvan varlığı	Hayvan çeşitliliği	Çelik, (2018)
KÜLTÜREL ÖZELLİKLER			
Tarihsel veriler	Boğaziçi'nde Yerleşmelerin Tarihsel Gelişimi	Antik Dönem	Kuban, (1994); Salman, (2004); Atalan, (2008)
		Roma ve Bizans Dönemi	
		Osmanlı Dönemi	
		Cumhuriyet Dönemi	
Planlama Çalışmaları ve Yasal Süreçler	Araştırma alanı ile ilgili planlar ve yasal süreçler	Boğaziçi'nin korunmasına ilişkin çalışmalar	Kuban, (1994); Salman, (2004); Atalan, (2008); Boğaziçi Kanunu, (2008); Karagüler, (2014); Akyol Alay, (2016)

Tablo 3.3: (devam ediyor).

Sosyo-Ekonomik Yapı	Nüfus	Belirlenen yıllar arasındaki nüfus değişimi	Salman, (2004); Yerliyurt, (2008); Aksu, (2012); Ada, (2014); Akay, (2019); Kaya, (2019); Kaya ve Akdemir, (2019)
		Araştırma alanına giren mahallelerin 2018 yılına ait nüfus dağılımı	
	Ekonomik yapı	Halkın gelir düzeyi ve başlıca geçim kaynakları	Kaya, (2019)
Ulaşım	Ulaşım hatları	Karayolu ulaşım ağı	Yerliyurt, (2008); Kaya, (2019); Akay, (2019)
		Denizyolu ulaşımı (vapur güzergahları)	
		Demiryolu ulaşımı (hızlı tren hattı)	
Kentsel İmaj Özellikleri	Kentsel İmaj Ögeleri	Yollar Odak noktaları Bölgeler İşaret Ögeleri Sınırlar	Kevin Lynch (2012)
Silüet Özellikleri	1983, 2002 ve 2019 yıllarına ait silüet fotoğrafları	Silüetteki Görsel Değişimler	Bostancı, (2008); Aksoy, (2009); Atabeyoğlu, (2011); Erkaya,(2012)
Mevcut Alan Kullanımları	Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi Ölçeğinde 2017 Yılına ait Alan Kullanımları	Yerleşim Alanları	Cengiz, (2009); Akay, (2019)
Koruma Kapsamındaki Alanlar	Sit Alanları	Doğal ve tarihi sit alanı olarak tescil edilen alanlar	Atabeyoğlu vd. (2009); Aşkın, (2014)
	Tescilli Yapılar	Tescilli taşınmaz kültür varlıklarının adetleri ve konumları	Atabeyoğlu vd. (2009)
		Tescilli taşınmaz kültür varlıklarının tescil grubu, türü ve tarihleri	
	Tescilli Yeşil Alanlar	Tescilli I ve II. Grup Koru Alanları, tescilli Mesire Yeri, tescilli Parsel (Sevda Tepesi)'nin konumu, tescil tür ve tarihleri	Cengiz, (2007); Atabeyoğlu vd. (2009)
	Tescilli Mezarlıklar	Tescilli mezarlıkların mevkiisi, tescil grubu ve tarihi	Cengiz, (2007)

Tablo 3.3: (devam ediyor).

	Anıt Ağaçlar	Anıt ağaç varlığı, mevkiisi, tescil türü ve tarihi	Cengiz, (2007)
ALT BÖLGE MAHALLE ÖLÇEĞİNDE SAPTAMA: MEKÂNSAL DEĞİŞİME İLİŞKİN KRİTERLER			
DOĞAL ÖZELLİKLER			
Doğal Morfolojik Yapı	Kentsel yeşil alanlar ve hidrolojik yapı	Yeşil alan miktarlarının alansal dağılımı Yeşil alan oranı Dereler	Salman, (2004); Kart, (2008); Kubat ve Topçu, (2009); Birik, (2011); Ada, (2014); Okumuş, (2017); Karsan Ayanoğlu, (2019); Elzeni vd., (2021)
KÜLTÜREL ÖZELLİKLER			
Mevcut Alan Kullanımları	2017 Yılına ait alan kullanımları 1987 Yılına ait alan kullanımları	Alan kullanım tiplerinin alansal ve oransal dağılımı	Conzen (1960); Atabeyoğlu vd. (2009); Yerliyurt, (2008); Doygun, (2012); Ada, (2014); Okumuş, (2017); Karsan Ayanoğlu, (2019); Kaya, (2019); Kaya ve Akdemir, (2019); Sakar ve Ünlü, (2019)
Yerleşim Dokusu	Kentsel yerleşim dokusu	Yapılaşmış alan yoğunluğu Yapı tipleri ve adetleri Kat adetleri	Conzen (1960); Atalan, (2008); Salman, (2004); Yerliyurt, (2008); Kubat ve Topçu, (2009); Birik, (2011); Cömert, (2013); Ada, (2014); Erdoğmuş Manav, (2014); Oliveira, (2016); Kropf, (2017); Okumuş, (2017); Gündoğdu vd., (2019); Karsan Ayanoğlu, (2019); Kaya, (2019); Altun ve Topçu, (2022)
Ulaşım Durumu	Karayolları ve diğer yol ağları	Yol uzunluklarındaki değişimler Yol tiplerindeki değişimler Yolların kapladığı alanlardaki değişimler	Aktuglu Aktan, (2006); Kubat ve Topçu, (2009); Lynch, (2012); Ada, (2014); Oliveira, (2016); Okumuş, (2017); Kropf, (2017); Kaya ve Akdemir, (2019); Kaya, (2019); Elzeni vd., (2021);

3.2.4. Mekânsal değişim sürecinin karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesinde izlenen yöntem

Araştırmanın bu bölümünde, araştırma alanında meydana gelen mekânsal değişim sürecinin kriterler ile ortaya konmasında; elde edilen tüm verilerin karşılaştırılmalı olarak değerlendirilmesi amacıyla Sakar ve Ünlü (2019) ile Kubat ve Topçu (2009)'un çalışmalarında kullandığı analitik analiz yöntemlerinden yararlanılmıştır. Kubat ve Topçu (2009)'un yönteminde ilk olarak kentsel dokular, yollar, yeşil alanlar ve yapılaşmış alanlar temel kriterler olarak sayısal değerler açısından karşılaştırılmıştır. Kubat ve Topçu (2009)'un çalışmasında tarihi kent dokularındaki morfolojik analizler "analitik analiz" ve "görsel analiz" olmak üzere iki başlık altında ele alınmıştır. Analitik analiz yapılırken, çalışma alanındaki morfolojik farklılıkların belirlenmesinde seçilen kentsel alanlar; yapı yoğunlukları, yol oranları ve yeşil alan büyüklükleri olmak üzere üç başlık altında analiz edilerek alan ve yüzde değerleri üzerinden karşılaştırılmıştır. Kubat ve Topçu (2009)'un yönteminde bina kat yüksekliklerindeki değişim göz ardı edilmektedir. Bu eksikliğin giderilmesi adına Sakar ve Ünlü (2019) ve Oliveira (2016)'nın, kentsel formun oluşmasında en önemli unsurlardan biri olan binalar içinde bina kat adetlerini ele aldığı morfolojik yaklaşım yönteminden faydalanılmıştır.

Tez kapsamında mekânsal değişim sürecinin karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesinde kullanılan yöntemde belirlenen bileşen, alt bileşen ve kriterler 1987 yılı ve 2017 yılı halihazır planlar üzerinden incelenmiştir. Harita çakıştırma tekniği ile elde edilen veriler analitik yöntem ile analiz edilerek değişimin en çok görüldüğü kriterler ve değişiminin boyutu miktar (adet), alan (m^2) ve oran (%) bazında irdelenmiştir. Analitik analiz yöntemi ile mahalle alt ölçeğinde her bir mahallenin 1987 ve 2017 yıllarına ait yeşil alan miktarlarının alansal dağılımı, yeşil alan oranı, mevcut alan kullanım tiplerinin dağılımı, yol tiplerinin dağılımı, yol alanları, yol uzunlukları, yapılaşmış alan yoğunluğu ile 1996 ve 2017 yıllarına ait kat adetleri kriterleri açısından sayısal karşılaştırmaları yapılmıştır. Söz konusu yıllar arasındaki değişimler yüzde olarak hesaplanırken değişim yüzdesi formülden yararlanılmıştır (URL-1, 2022). Buna göre, değişim yüzdesi, yeni değer ve eski değer arasındaki yüzdesel değişimdir. A sayısından B sayısına değişim yüzdesini bulmak için:

((B-A)/A))x100 formülü kullanılmaktadır.

Doğal morfolojik yapının karşılaştırılmasında kentsel yeşil alanlar ele alınarak, yeşil alan miktarlarının her bir mahallenin yüzölçümünde kapladığı alan ve yeşil alan oranı hesaplanarak doğal morfolojik yapıdaki azalma ve artış değerleri ortaya konmuştur.

Mevcut alan kullanımlarının karşılaştırılmasında, halihazır planlardaki işlevlerine göre sınıflandırılan alan kullanımları alansal ve oransal olarak hesaplanarak ortaya konmuştur.

Yerleşim dokusundaki değişimlerin karşılaştırılmasında; yapılaşmış alan yoğunluğu ve kat adetleri kriterlerindeki değişimler hesaplanmıştır. Yapı yoğunluklarının karşılaştırılmasında ise, halihazır planlardaki TAKS (Taban Alanı Kat Sayısı) değerlerinden faydalanılarak yapıların taban alanlarındaki değişim miktarı; alan ve oran olarak verilmiştir. Burada yapılar fonksiyonları ile birlikte analiz edilerek, yapıların geçmişteki işlevleri ve bugünkü işlevler oluşurken değişim süreçleri araştırılarak, hem mahallenin mekânsal karakterine hem de kent kimliğine etkilerini saptamak amaçlanmıştır. Kat adetlerindeki değişimin karşılaştırılmasında 1996 ve 2017 yıllarına ait halihazır planlar üzerindeki bina kat adetleri; 1 katlı yapılar, 2 katlı yapılar vb. şeklinde belirtilerek söz konusu yıllar arasındaki azalma ve artış miktarları ortaya konmuştur. Kat adetlerindeki değişim oranları karşılaştırılırken inşaat halindeki bina, trafo binası, harabe ve sundurma yapılara ait kat adetleri halihazır planlarda bulunmadığından bu yapılar kapsam dışı bırakılmıştır.

Ulaşım durumundaki değişimlerin karşılaştırılmasında ise karayolları ve diğer yol ağları ele alınarak yol tiplerinin dağılımı, yol alanları ve yol uzunlukları alansal ve oransal olarak hesaplanarak belirtilmiştir.

Sonuç olarak, mahalle alt ölçeğinde mekânsal kriterler ile saptanan değişimlere ilişkin elde edilen veriler genel bir tablo haline getirilerek alanda morfolojik açıdan meydana gelen mekânsal değişimler, değişimin doğal ve kültürel açıdan hangi bileşen üzerinde yoğunlaştığı ve bunun araştırma alanının genelindeki etkileri her bir mahallenin kapladığı alan büyüklükleri dikkate alınarak değerlendirilmiştir.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1. Araştırma Alanının Doğal Peyzaj Özellikleri

Araştırma alanının doğal peyzaj özellikleri coğrafi konum, topografik yapı, jeolojik yapı, toprak yapısı, hidroloji, iklim, bitki örtüsü ve yaban hayatı başlıkları altında incelenmiştir.

4.1.1. Coğrafi Konum

Araştırma alanı olan Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi, Türkiye'nin Marmara Bölgesi'nde yer alan İstanbul İli'nin Üsküdar İlçesi idari sınırları içinde yer almaktadır. Araştırma alanı toplam 535 hektarlık bir yüzölçümüne sahiptir. Araştırma alanının Üsküdar İlçesi içindeki sınırları ve alan büyüklükleri Tablo 4.1'de verilmiştir.

Tablo 4.1: Araştırma alanının Üsküdar İlçesi içinde kapladığı alan (Orijinal, 2020).

SINIRLAR VE ALAN BÜYÜKLÜKLERİ	
İDARİ SINIRLAR	**ALAN (ha)**
ÜSKÜDAR İLÇE SINIRI	3533
ÜSKÜDAR ETKİLENME BÖLGESİ	544
ÜSKÜDAR GERİGÖRÜNÜM BÖLGESİ	712
ÜSKÜDAR SAHİL ŞERİDİ VE ÖNGÖRÜNÜM BÖLGESİ (ARAŞTIRMA ALANI)	**535**

Araştırma alanı, Türkiye'nin Marmara Bölgesi'nde, İstanbul İli'nin Anadolu yakasında 41°02′K 29°02′D ve 41°07′K 29°06′D koordinatları arasında yer almaktadır (URL-4, 2019). Araştırma alanının coğrafi konumu Şekil 4.1'de, Boğaziçi Öngörünüm Bölgesi içindeki konumu Harita 2'de verilmiştir (Şekil 4.2).

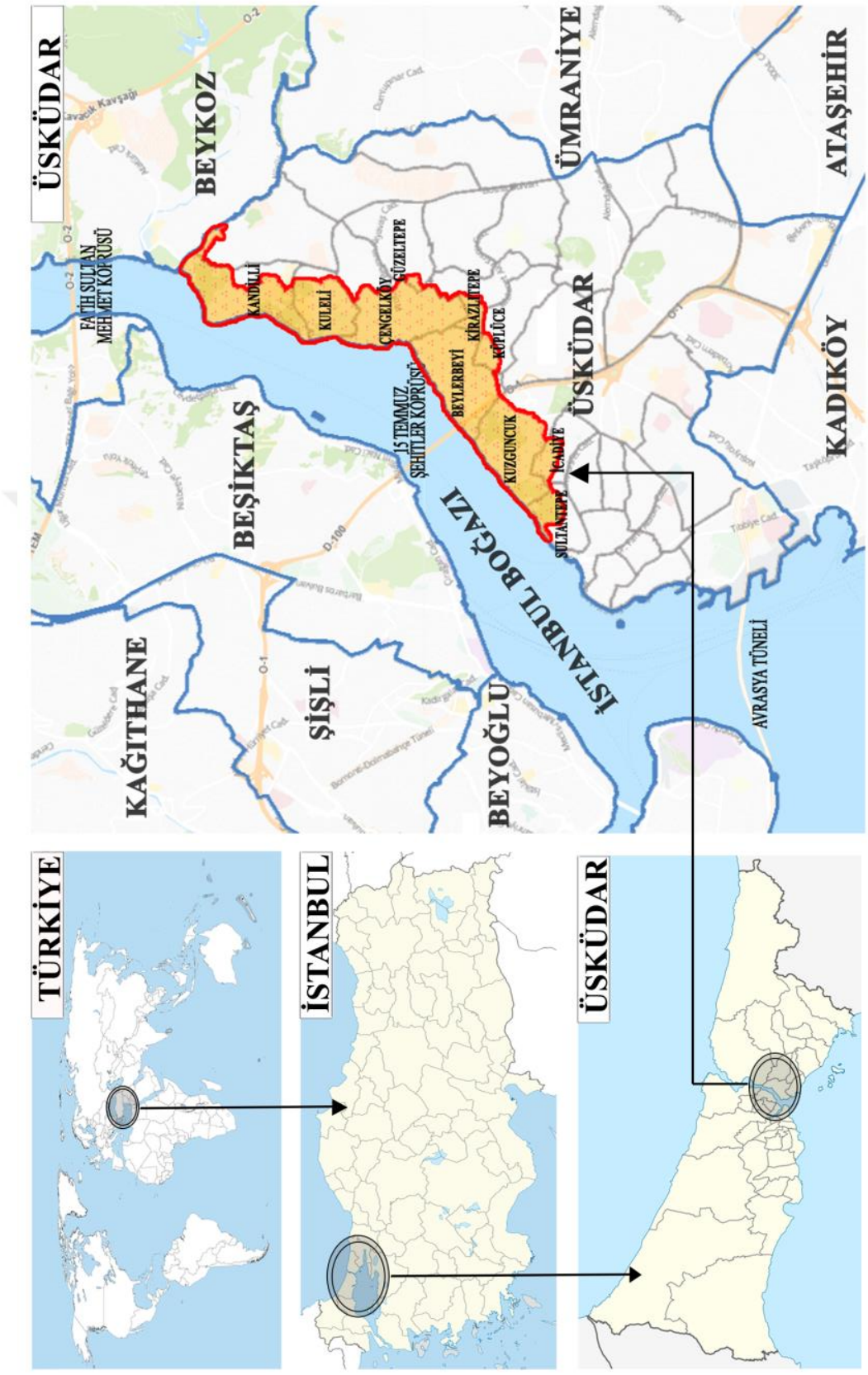

Şekil 4.1: Araştırma alanının Türkiye, İstanbul ve Üsküdar içindeki konumu (Orijinal, 2020).

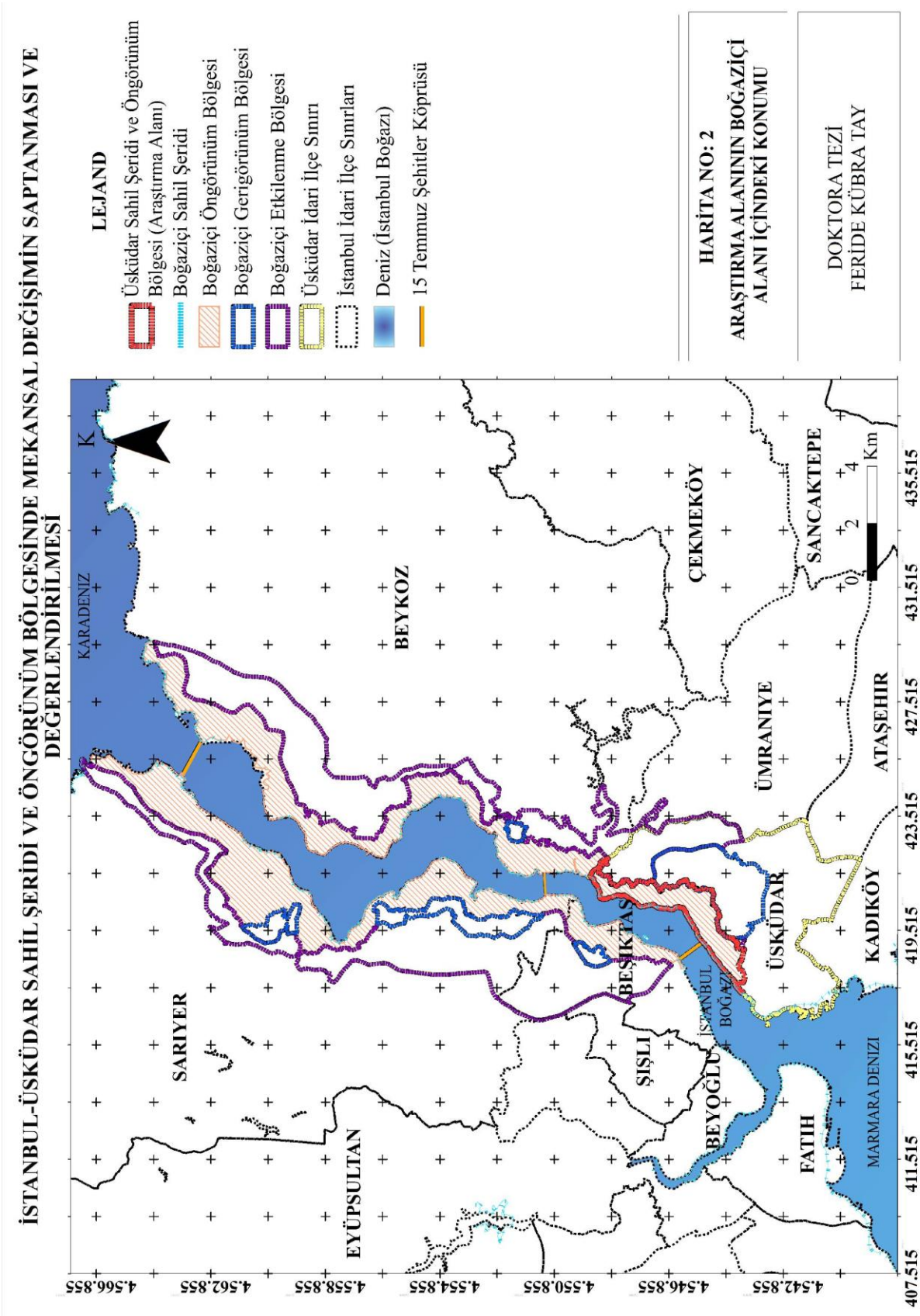

Şekil 4.2: Araştırma alanının Boğaziçi Alanı içindeki konumu (Orijinal, 2020).

Üsküdar ilçesi idari sınırlarındaki toplam 33 mahalleden 11 tanesi çalışma alan sınırı içine girmektedir. Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi kapsamında yer alan mahalle ve kapladıkları alan büyüklükleri Tablo 4.2'de verilmiştir. Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi, söz konusu 11 mahallenin bazılarının tamamını kapsar iken bazı mahallelerin ise bir bölümünü kapsamaktadır. Bunlar; kuzeyde Hekimbaşı Çiftlik caddesi'nden (Beykoz İlçesi idari sınırı) başlayarak, Kandilli, Kuleli ve Çengelköy Mahalleleri'nin bütününü, kuzey doğuda Küçüksu Mahallesi'nin bir kısmı ile doğuda Güzeltepe Mahallesi'nin küçük bir kısmını, güneyde ise Kirazlıtepe ve Küplüce Mahallelerinin bir bölümü ile Beylerbeyi Mahallesi'nin bütününü, güneybatıda Kuzguncuk Mahallesi'nin büyük bir bölümü ile İcadiye ve Sultantepe Mahalleleri'nin bir kısmını kapsamaktadır. Araştırma alanına ait mahalle ve sınırları Harita 3'de verilmiştir (Şekil 4.3).

Tablo 4.2: Araştırma alanı içindeki mahalleler ve kapladıkları alanların dağılımı (Orijinal, 2020).

ÜSKÜDAR SAHİL ŞERİDİ VE ÖNGÖRÜNÜM BÖLGESİNDEKİ MAHALLE VE ALAN BÜYÜKLÜKLERİ				
NO	**MAHALLE ADI**	**ALAN (m²)**	**ALAN (ha)**	**ORAN (%)**
1	KANDİLLİ	927.070	93	17,38
2	KÜÇÜKSU	48.381	5	0,93
3	KULELİ	621.000	62	11,59
4	ÇENGELKÖY	1.057.407	106	20
5	GÜZELTEPE	27.625	3	0,56
6	BEYLERBEYİ	1.111.747	111	20,75
7	KİRAZLITEPE	136.383	13	2,62
8	KÜPLÜCE	119.998	12	2,24
9	KUZGUNCUK	968.046	97	18,13
10	İCADİYE	147.714	15	2,80
11	SULTANTEPE	180.655	18	3,36
TOPLAM			**535**	**100**

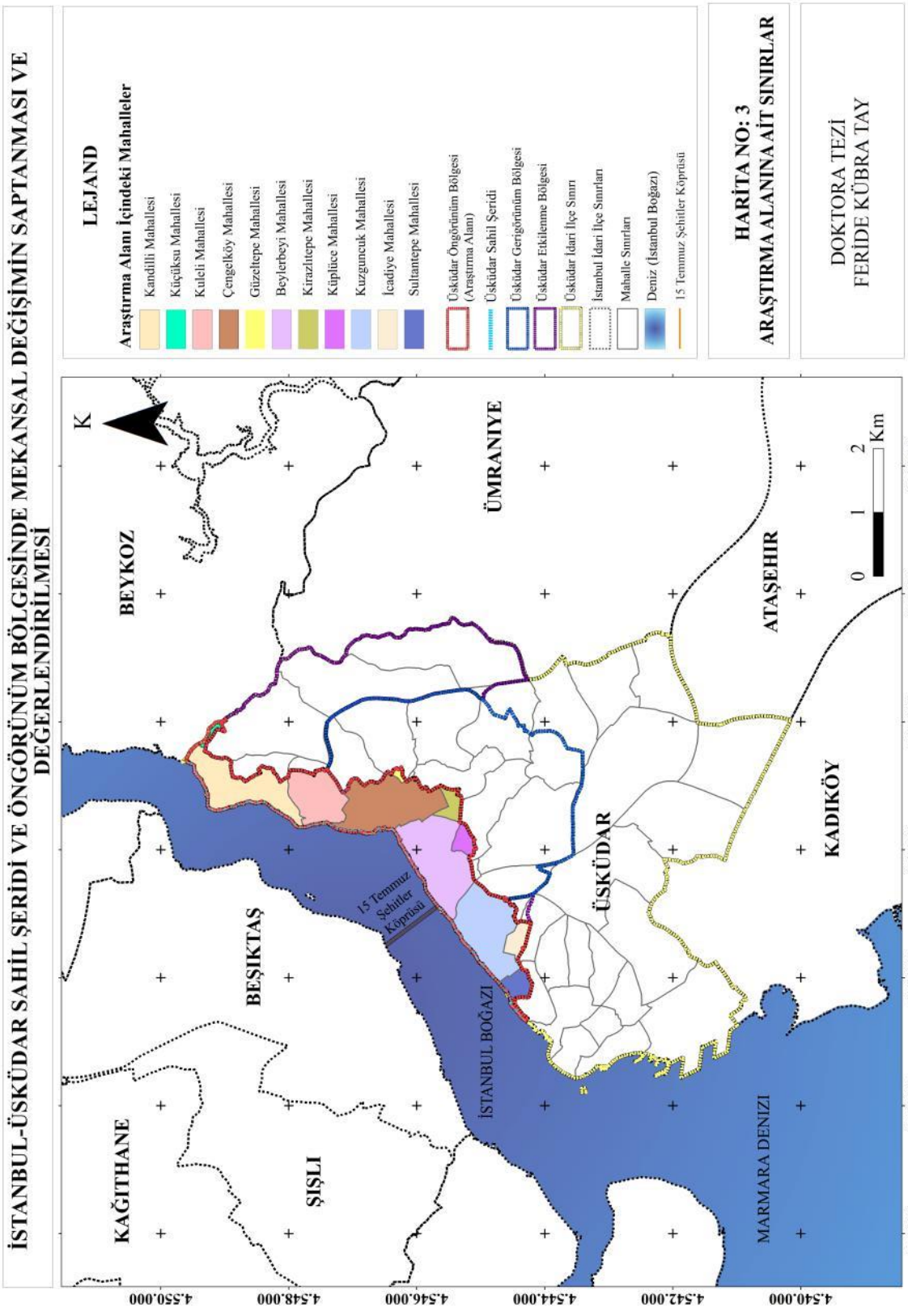

Şekil 4.3: Araştırma alanı kapsamında yer alan mahalleler (Orijinal, 2020).

4.1.2. Topografik Yapı

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi, tarihi değerleri, topografik yapısının hareketli olması; tepeleri, yeşil alanları, konut alanları ve dini yapıları ile kendine özgü karakteristiği olan bir bölgedir. Bu bölge görsel etki açısından önemlidir. Aynı zamanda Üsküdar silüeti külliye ve cami silüetleri ile dikkat çekmektedir (Erkaya, 2012). Kuzeyde Karadeniz ve güneyde Marmara Denizi'ni birbirine bağlayan boğazın kıyısında yer alan araştırma alanında düz ve düze yakın alanlar kıyı şeridi ve sahil yolu hattı çevresinde dar bir biçimde uzanmaktadır. Kıyı kesiminden itibaren başlayan dik yamaçlar ile arazi yapısında yükseltinin doğu yönünde arttığı ve topografik yapının engebeli bir hal aldığı görülmektedir. Bu yükseklik 160 metreye kadar ulaşabilmektedir. Alanın topografik yapısı mevcut alan kullanımlarının ve kentsel silüetin şekillenmesinde etkin rol oynamıştır.

Araştırma alanının kıyı şeridinde burun adı verilen denize doğru uzanan çıkıntı ile koy adı verilen sığ girinti bulunmakta ve bunlar Boğaziçi silüetine yansıyan değişken bir kıyı formu oluşturmaktadır. Kandilli Mahallesi'nde yer alan Kandilli Burnu araştırma alanının kuzeydoğusunda karanın denize yaptığı çıkıntı sonucu oluşmuş bir topografik özelliktir. Bunun yanısıra İstanbul Boğazı'nın Çengelköy Mahallesi'ne doğru yaptığı küçük girinti ise Çengelköy Koyu olarak bilinmekte ve Beylerbeyi Mahallesi ile Çengelköy İskelesi arasında bulunmaktadır.

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'nde topografik yapıya ilişkin fotoğraflar Şekil 4.4 ve Şekil 4.5'de verilmiştir. Topografik haritalardan yükseklik grupları, eğim, bakı ve üç boyutlu arazi modeli haritaları yapılmıştır.

Şekil 4.4: Araştırma alanının (Sultantepe-Çengelköy Mahallesi arası) topografik yapısının Beyoğlu'ndan görünümü) (URL-1, 2019).

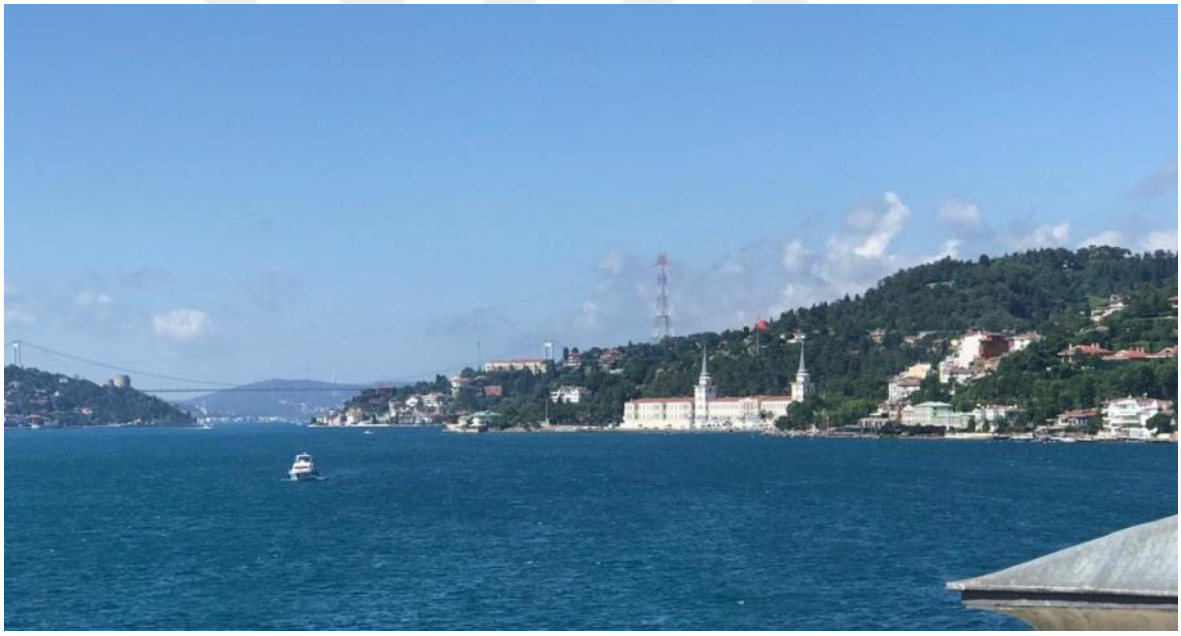

Şekil 4.5: Araştırma alanının (Kuleli-Küçüksu Mahallesi arası) topografik yapısının İstanbul Boğazı'ndan görünümü (Orijinal, 2020).

4.1.2.1 Yükseklik Grupları

Araştırma alanının yükseklik gruplarını belirlemek amacıyla 20 m aralıklı eşyükselti eğrileri kullanılarak analizler yapılmıştır. Araştırma alanında topografik yapı 0-160 m arasında değişim göstermektedir.

Araştırma alanının İstanbul Boğazı ile ilişkili olan kıyı şeridi ve sahil yolu çevresinde yükseklik 0-20 m arasında olup, iç kesimlere doğru yükseklik artmaktadır. Araştırma alanında %26,93 oranında olmak üzere en çok 0-20 arası yükseklik görülmektedir. Alanın en yüksek noktası olan Kirazlıtepe mahallesinde yükselti 141-160 arasındadır. Araştırma alanının yükseklik grupları Harita ’de verilmiştir. Araştırma alanının yükseklik grupları 8 grupta toplanmıştır (Tablo 4.3.).

Araştırma alanının yükseklik analizi Harita 4’de verilmiştir (Şekil 4.6). 3 boyutlu arazi modeli ise Harita 5’te verilmiştir (Şekil 4.7).

Tablo 4.3: Araştırma alanının yükseklik gruplarının alansal ve oransal dağılımları (Orijinal, 2020).

Yükseklik Grupları (m)	**Araştırma Alanı Bütünü**	
	Alan (ha)	**Oran (%)**
0-20	144,05	26,93
21-40	90,79	16,97
41-60	94,99	17,75
61-80	95,40	17,83
81-100	64,58	12,07
101-120	27,48	5,14
121-140	10,90	2,04
141-160	6,82	1,27
Toplam	**535**	**100**

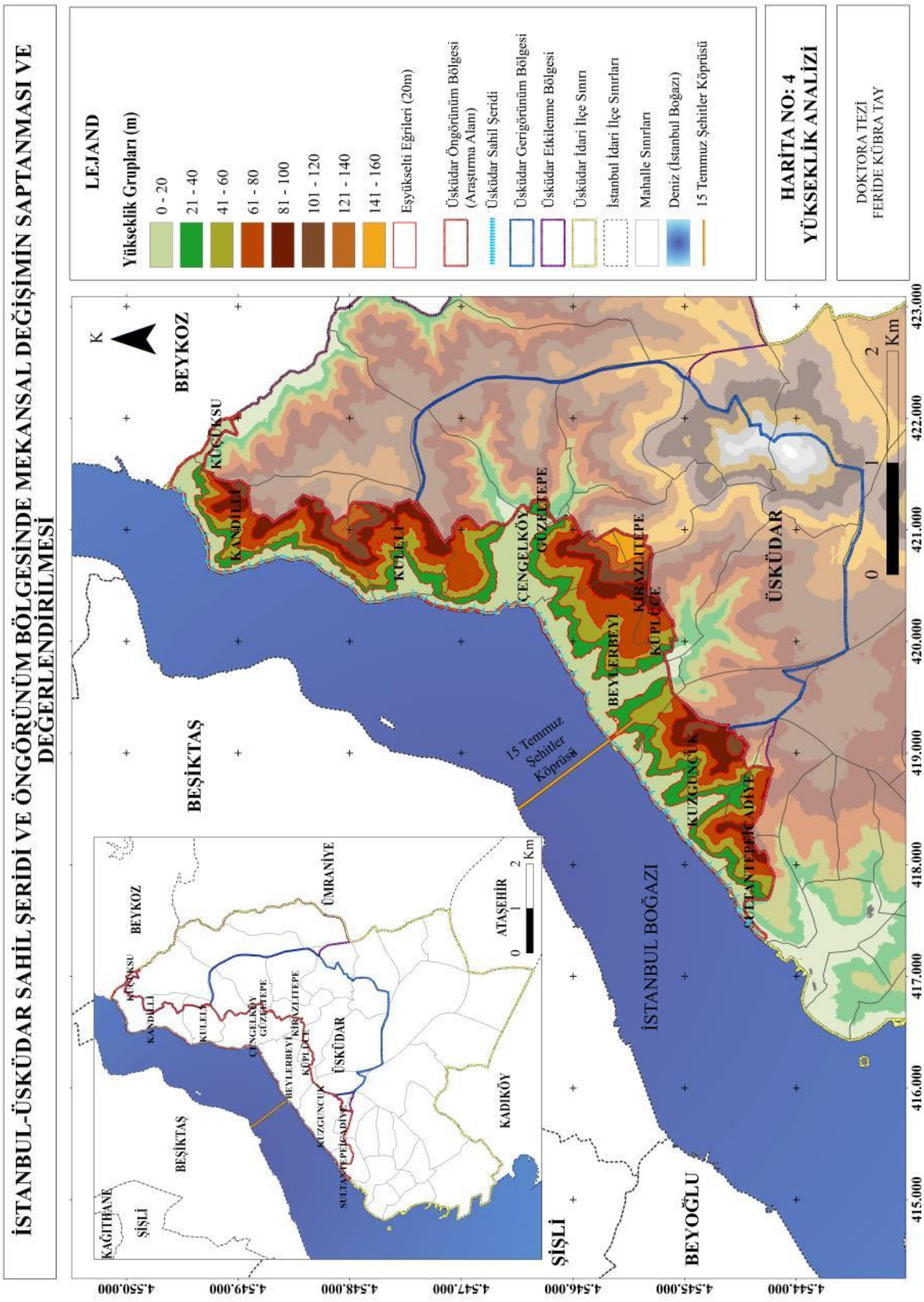

Şekil 4.6: Araştırma alanı yükseklik analizi (Orijinal, 2021).

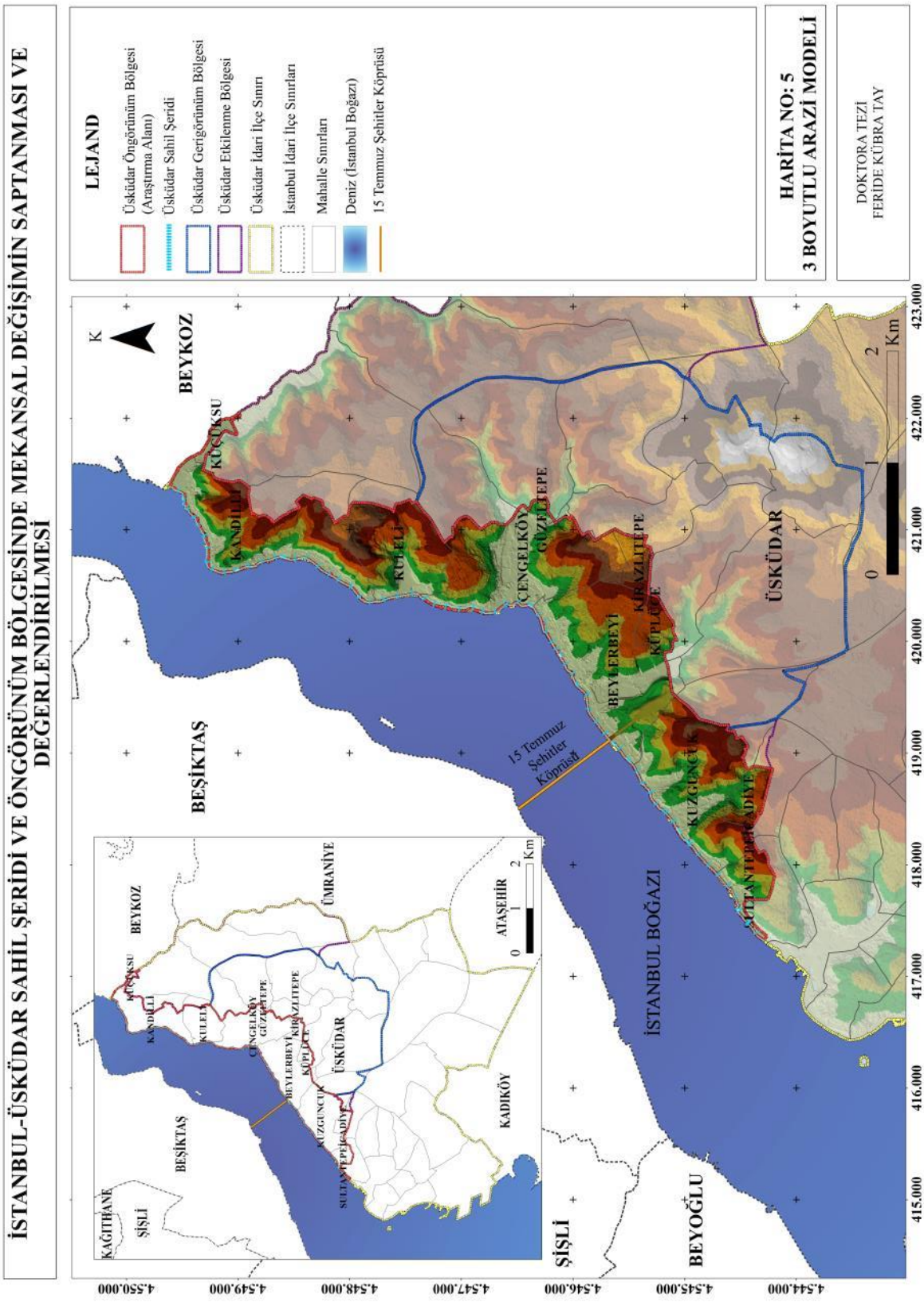

Şekil 4.7: Araştırma alanı 3 boyutlu arazi modeli (Orijinal, 2021).

4.1.2.2 Eğim

Araştırma alanının topografik yapısına bağlı eğim analizi Harita 6'da verilmiştir (Şekil 4.8).

Arazinin eğimi, 100 metre yatay mesafedeki düşey yükseklik oranının yüzde olarak ifadesidir. Kentsel peyzajda arazinin eğimi engebeli bir topografik yapıyı ifade etmekte olup, arazinin bitki örtüsü, toprak özelikleri, iklimini ve bunlara bağlı olarak arazi kullanımını şekillendirmekte etkili olmaktadır. Aynı zamanda arazinin erozyon durumunu da etkileyen buna bağlı olarak kentsel gelişim için önemli bir analizdir (Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, 2008).

Araştırma alanına ait eğim grupları analizinde; Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nı tarafından hazırlanan 2005 tarihli 5403 sayılı "Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu" ve bu kanun gereği çıkarılan Uygulama Yönetmeliği'nin "Toprak Arazi Sınıflaması Standartları Teknik Talimatı ve İlgili Mevzuat"ında belirtilen eğim grubu sınıflandırması esas alınmıştır (Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, 2008). Bu mevzuata göre eğim grupları ve yüzdeleri:

- %0-2 arası eğimler düz, düze yakın,
- %2-6 arası eğimler hafif eğimli,
- %6-12 arası eğimler orta eğimli,
- %12-20 arası eğimler dik eğimli,
- %20-30 arası eğime sahip olan alanlar çok dik eğimli,
- %30 + sarp ve çok sarp eğimli alanlar şeklindedir.

Araştırma alanında batıdan doğu yönüne, kıyıya doğru uzanan bir eğim söz konusudur. Araştırma alanına ait eğim grupları incelendiğinde; %0-2 arası düz ve düze yakın eğimli alanın İstanbul Boğazı kıyı kesiminde ve sahil yolu çevresinde egemen olduğu görülmektedir. Özellikle Küçüksu ve Kandilli Mahalleleri arasında sahilyolunun bitişinden

itibaren arazi çok dik eğimlidir. Alan genelinde yerleşimlerin, ortalama %6-12 arasındaki eğimli alanlarda yer aldığı gözlemlenmektedir. %30 üzeri sarp eğimli alanlarda koru ve orman alanları bulunmaktadır. Özellikle Kuzguncuk Mahallesi'nde Nakkaştepe Millet Bahçesi, Kandilli Mahallesi'nin kuzey kesiminde yer alan Cemile Sultan Korusu çevresi ile Kandilli Mahallesi'nin güneyinde Kuleli Mahallesi'nin kuzeyinde yer alan Kandilli Rasathanesi çevresinde bulunan orman alanında %30 üzeri eğimli sarp yamaçlar bulunmaktadır.

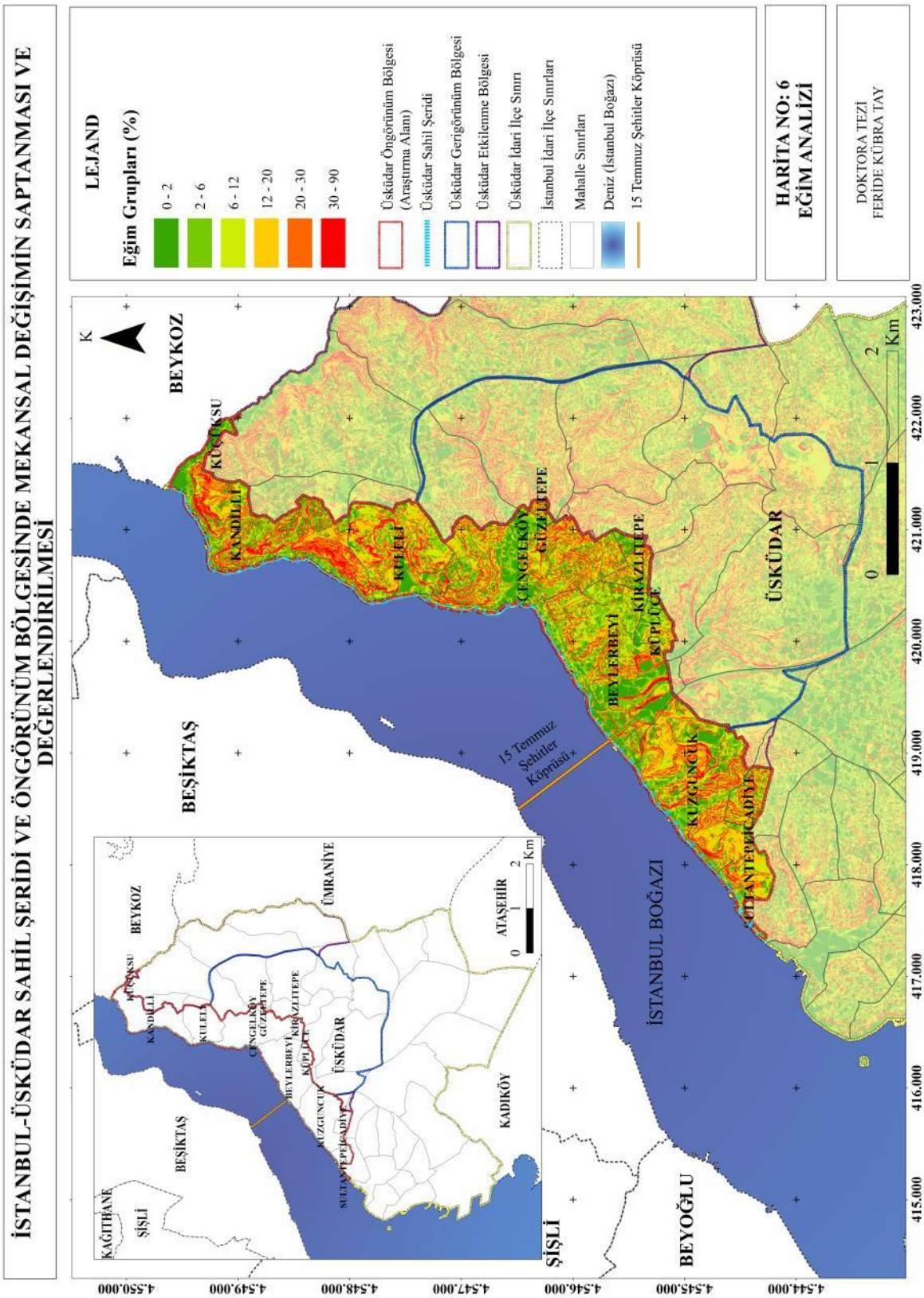

Şekil 4.8: Araştırma alanı eğim analizi (Orijinal, 2021).

4.1.2.3 Bakı Grupları

Araştırma alanının topografik yapısına bağlı bakı analizi yapılarak Harita 6'da verilmiştir (Şekil 4.9).

Bakı bir bölgenin sıcaklık ve yağış özelliklerini, başka bir deyişle su ekonomisi ve bitki örtüsünün gelişi etkilemektedir. Kuzey bakarlı alanlar daha serin olduğundan dolayı su kaybı daha az olmakta, kar uzun süre kalıp yavaş eridiğinden toprağa sızan su miktarı güney bakarlı alanlardan daha fazla olmaktadır (Çepel 1988; Cengiz, 2009'dan).

Bakı, Türkiye'de yerleşim alanlarının yön seçiminde önemli bir etkendir. Türkiye genelinde kış ayları soğuk yaşandığı için, yerleşim alanlarında yön seçimi bakımından güneşli bakılar olarak bilinen güney, güneybatı, güneydoğu ve batı bakarları daha çok tercih edilmektedir. Buna karşın kuzey, kuzeydoğu, kuzeybatı, doğu bakıları gölgeli alanlar olduğundan daha soğuk olmakta ve yerleşim için tercih edilmemektedir (Aşur, 2017).

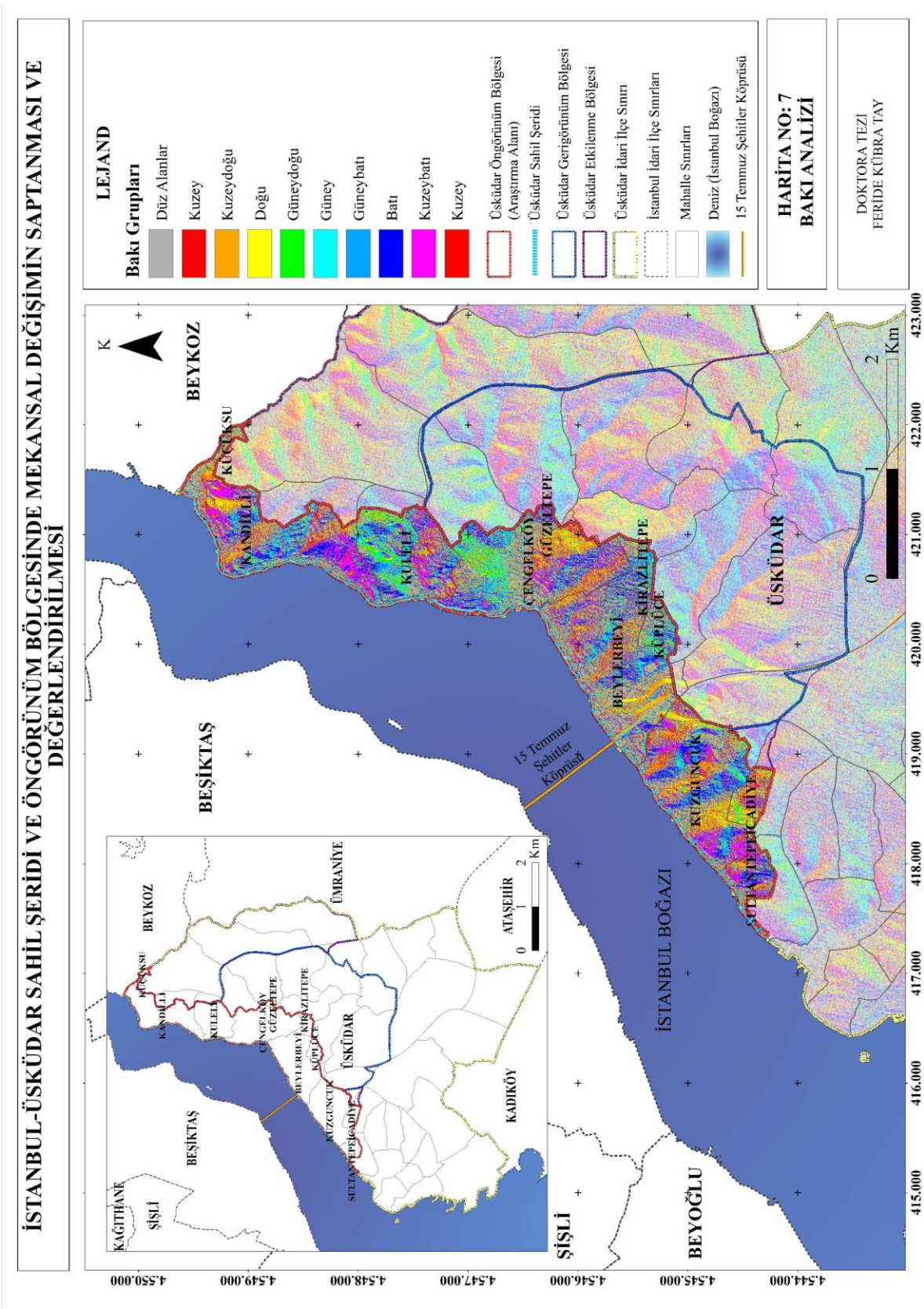

Şekil 4.9: Araştırma alanının bakı analizi (Orijinal, 2021).

4.1.3. Jeolojik Yapı

Maden Teknik ve Arama Genel Müdürlüğü'nün resmi internet sayfasındaki 2019 yılı verilerine göre araştırma alanının geneli heyelan riski taşımayan alan sınırları içinde yer almaktadır. Sadece Kandilli ve Kuleli mahalleleri arasında kalan Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Kampüsü alanında yaklaşık 57.075 m²lik kısımda aktif heyelan alanı olduğu ve Çengelköy Mahallesinde açık ve yeşil alan içinde yaklaşık 17.900 m²lik alanda eski heyelan alanı olduğu saptanmıştır (URL-5, 2019). 2019 yılı İstanbul deprem bölgeleri dağılım haritasına göre araştırma alanı Üsküdar İlçesi içinde 2. Derece deprem bölgesinde yer almaktadır (Şekil 4.10).

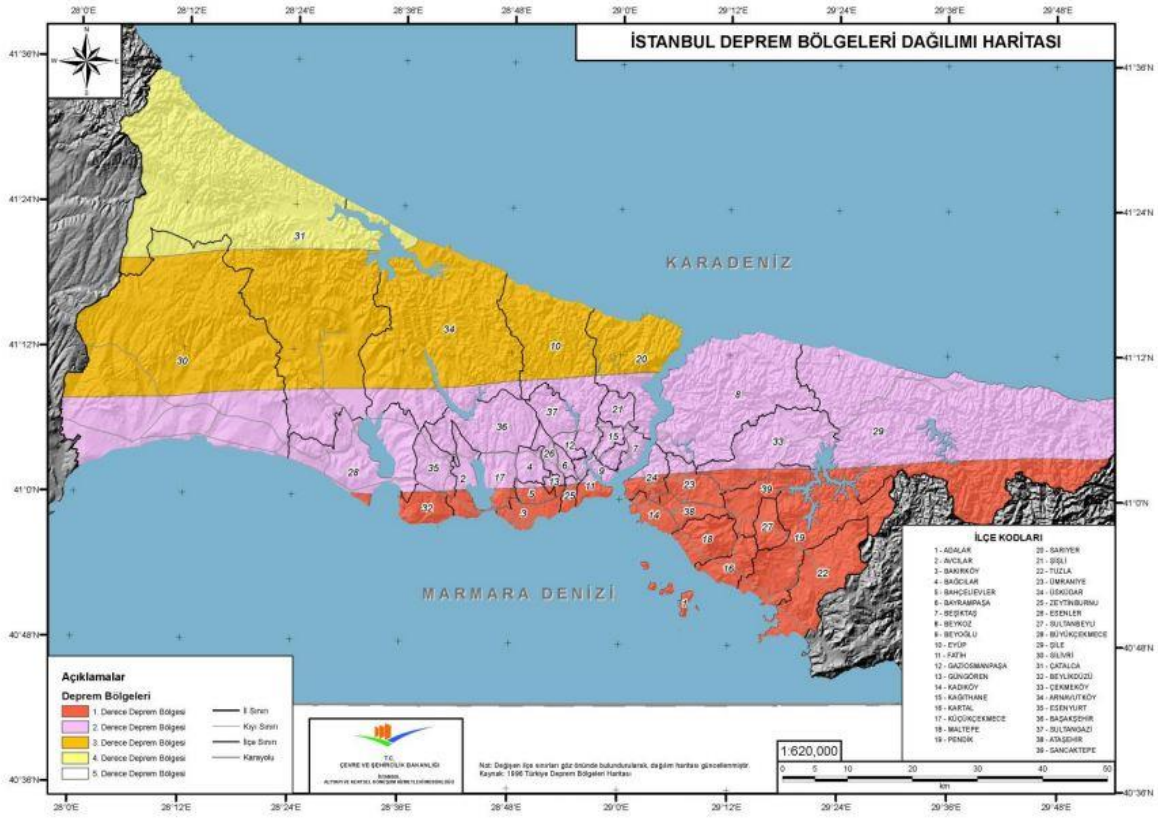

Şekil 4.10. İstanbul İli Deprem Bölgeleri Dağılım Haritası (TMMOB, 2019).

Araştırma alanına ait jeolojik yapı analizinde; Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın 19.08.2008 tarih ve 10337 sayılı Genelgesi'nin "İmar Planına Esas Jeolojik-Jeoteknik Ve Mikrobölgeleme Etüt Raporlarında Uygulamalara İlişkin Esaslar"da belirtilen yerleşime

uygunluk sınıflandırması esas alınmıştır (ÇŞB, 2017). Bu genelgeye göre yerleşime uygunluk sınıfları aşağıdaki gibidir:

- Uygun Alanlar (UA): deprem koşulları hariç hiçbir doğal afet tehlike potansiyeli taşımayan, kaya ve zemin ortamı önlem almaksızın yapılaşılabilecek alanlardır.
- Önlemli Alanlar (ÖA): deprem tehlikesi, su baskını, çığ düşmesi, mühendislik problemleri açısından önlem alınabilecek alanlardır.
- Ayrıntılı Jeoteknik Etüt Gerektiren Alanlar (AJE): sağlıklı bir yerleşime uygunluk değerlendirmesi yapılması için kapsamlı jeoteknik çalışmaların (sondaj, laboratuvar deneyleri, tehlike analizleri, vb.) yapılması gerektiği öngörülen alanlardır (Çelikbilek ve Sapmaz, 2016).
- Uygun Olmayan Alan (UOA): Deprem tehlikesi, kütle hareket tehlikeleri, taşkın alanları, çığ düşmesi açısından riskli alanlardır.

Araştırma alanının jeolojik yapısına ilişkin yerleşime uygunluk haritası oluşturularak Harita 8'de verilmiştr (Şekil 4.11). Yerleşime uygunluk sınıfları incelendiğinde; araştırma alanının genelinde yerleşime uygun alanların (UA) egemen olduğu görülmektedir.

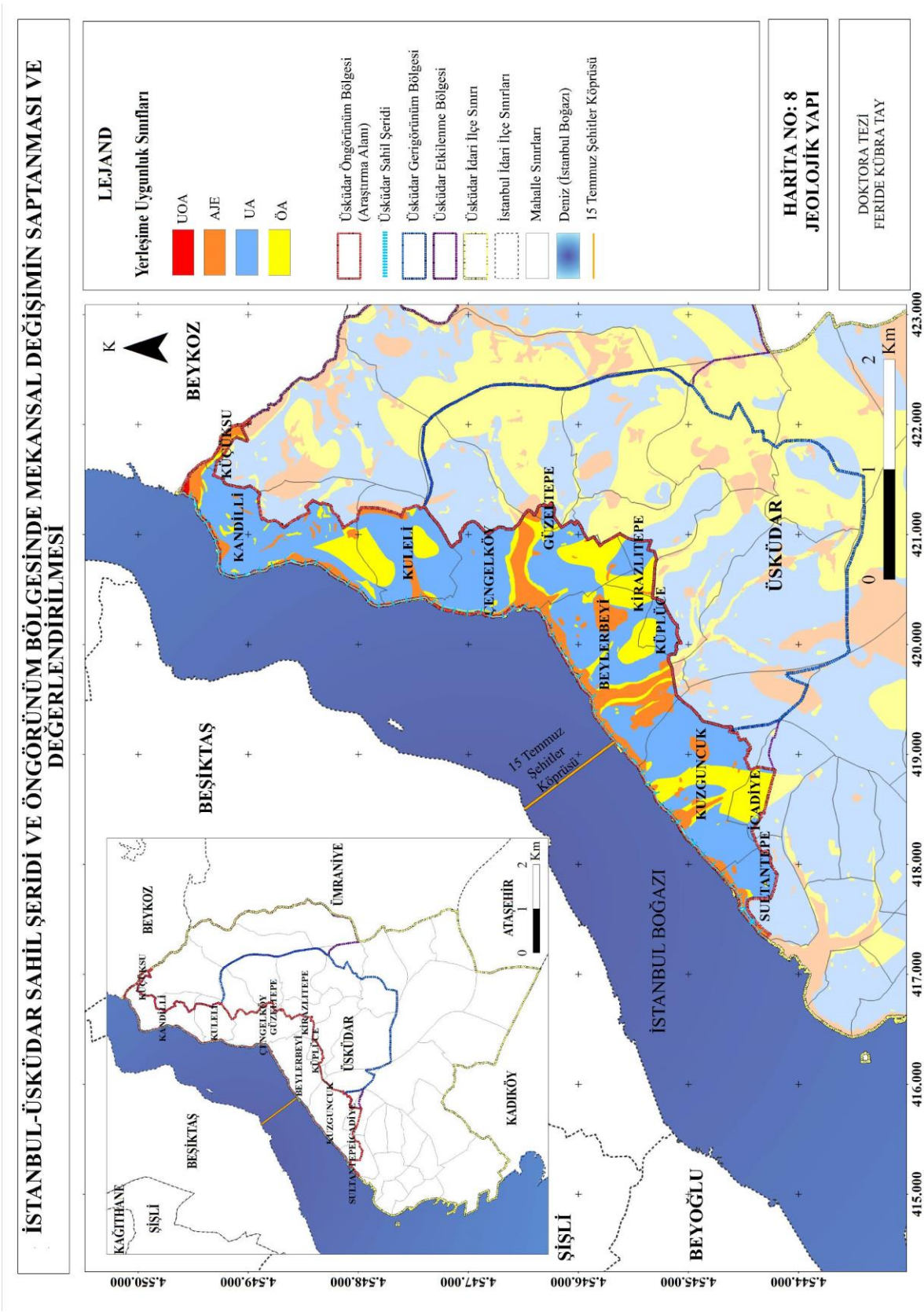

Şekil 4.11: Araştırma alanı jeolojik yapı analizi (Orijinal, 2021).

4.1.5. Hidrolojik Yapı

Yüzeysel su kaynakları (nehir, göl, dere, geçiş suları vb.) (Anonim, 2018b) topografyanın eğimine bağlı olarak kaynağına ulaşma eğilimindedir. Buna bağlı olarak bu arazilerin doğal su döngüsü dikkate alınarak yapılaşmanın bu alanlara verilmemesi hem ekolojik denge hem de toprak erozyonu, sel, taşkın gibi doğal afet riskleri açısından önemlidir. Bu kapsamda su kaynağı alanları yapılaşmaya uygun alanlar olmayıp, arazi kullanım kararları sırasında önemli belirleyicilerdendir.

Bir kentin dere ve vadileri, o kentin doğal mirasıdır. Doğaya öncelik vermeyen arazi kullanım kararları ve uygulamalar, derelerin doğal yapısını değiştirerek kaybolmasına, yaşam kalitesinin düşmesine neden olmakta; kent sağlığını tehdit etmektedir (Dinç ve Bölgen, 2014). Kırsal alandan geçen dereler doğal yapısı ve formunda akarken, İstanbul kenti içinde çeşitli müdahalelerle derelerin fiziki yapısının değiştirildiği tespit edilmiştir. Kentsel yerleşimin artmasıyla derelerin ıslah edilmesinde (açık-kapalı kesit sistem) artış gözlenmektedir. İçme suyu havza alanı dışında kalan dereler fiziki yapısına göre doğal dere sistemi (Şekil 4.12) ve ıslah edilen dereler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Islah edilen dereler de kendi içinde açık kesit sistem (Şekil 4.13) ve kapalı kesit sistem (Şekil 4.14) olarak ayrılmaktadır. İstanbul'da açık kesit sisteme tek sistem halinde rastlanmamış olup, diğer sistemlerle (doğal sistem ve kapalı sistem) birlikte komplike halinde karma sistem içinde yer almaktadır (Dinç, 2015).

Şekil 4.12. Doğal derelerin fiziki yapısı (Dinç, 2015).

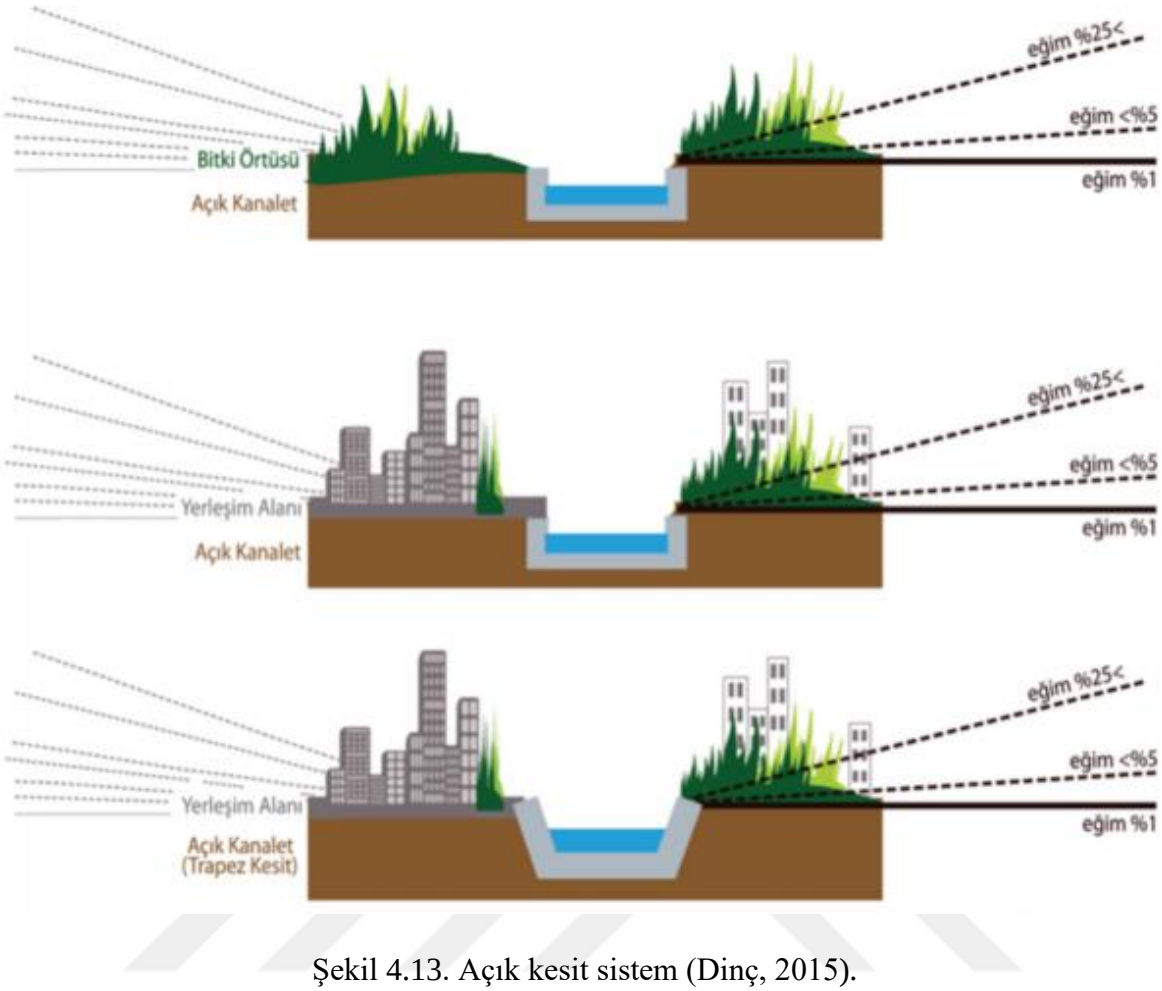

Şekil 4.13. Açık kesit sistem (Dinç, 2015).

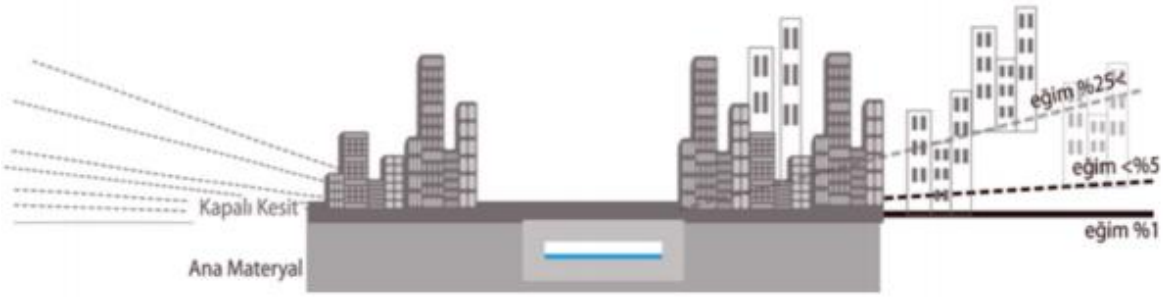

Şekil 4.14. Kapalı kesit sistem (yol) (Dinç, 2015).

Araştırma alanına ilişkin hidrolojik yapı Şekil 4.15'de verilmiştir. Araştırma alanının en önemli su varlığını Karadeniz ile Marmara Denizi'ni birbirine bağlayan İstanbul Boğazı ve İstanbul Boğazı'na ulaşan birçok küçük dere oluşturmaktadır. Araştırma alanının su kaynaklarını oluşturan başlıca sulu dereler; Alanın kuzeyinde yer alan Küçüksu Deresi (Göksu Deresi) Beykoz ilçesi ile sınırını oluşturmaktadır. Çengelköy Mahallesi'nin kuzeydoğusundan başlayarak İstanbul Boğazı'na dökülen Bekar Deresi, Talimhane Deresi

ve Namazgah Deresi, Beylerbeyi Mahallesi'nin içinden geçerek İstanbul Boğazı'na dökülen İstavroz Deresi ve devamı niteliğindeki Küplüce Deresi araştırma alanında yer alan sulu derelerdir.

Araştırma alanında bulunan dereler kapalı ya da açık kesit halinde ıslah edilerek doğal yapısını kaybetmiştir (Dinç, 2015). İstavroz Deresi doğal vasfını tamamen kaybederek betonarme kapalı kesit içinde tamamen yerleşim dokusu içinde kalmıştır. Küçüksu Deresi (Göksu Deresi), Bekar Deresi, Talimhane Deresi ve Namazgah Deresi Boğaziçi havzasına kapalı ve açık kesit sistem olarak bağlanan dereler olup, bu dereler etrafında da yerleşimin yayıldığı görülmektedir.

Araştırma alanının hidrolojik yapı analizi Harita 9'da verilmiştir (Şekil 4.15).

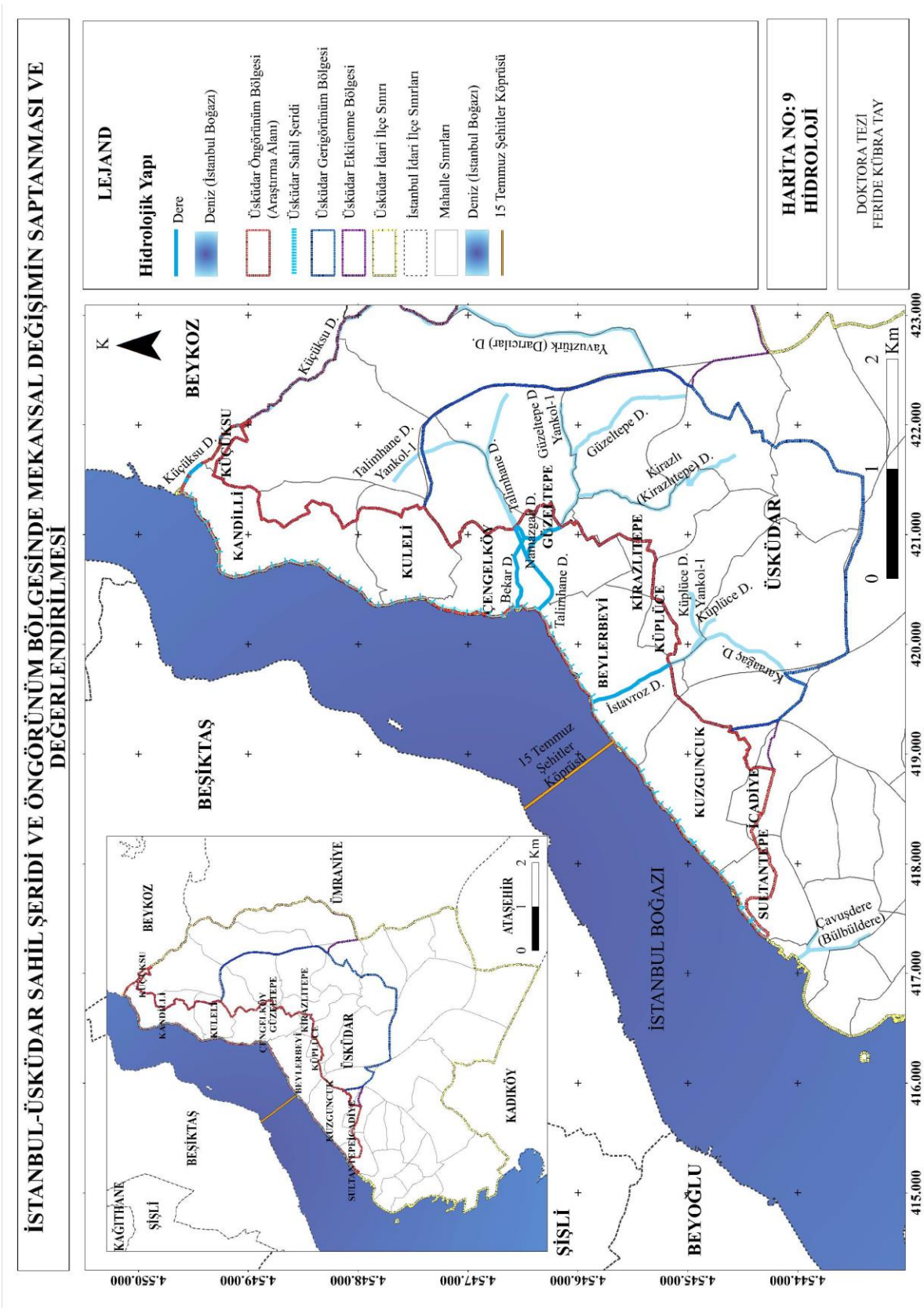

Şekil 4.15: Araştırma alanı hidrolojik yapı analizi (Orijinal, 2021).

4.1.6. İklim

Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü Meteoroloji Laboratuvarı klima istasyonuna ait 1912-2014 yılları arasında ölçülmüş olan, günlük ortalama- maksimum-minimum sıcaklık, toplam yağış, ortalama-maksimum rüzgar şiddeti, ortalama basınç ve nem verileri incelenmiştir. Ölçüm istasyonu 41.06 K enlemi ve 29.06 D boylamında olup, İstanbul Boğazı'nın doğu kıyısında, deniz seviyesinden 114 metre yükseklikteki Üsküdar, Vaniköy-İcadiye mevkiindedir (URL-6, 2019).

Üsküdar İlçesi iklim yönünden Marmara Bölgesi'nin karakteristik özelliğini göstermektedir. Yazları sıcak ve kurak; ilkbahar, sonbahar ve kış ayları ise genellikle yağmurlu geçmektedir. Yıllık ortalama sıcaklık 15 °C derecedir. Yıllık ortalama yağış miktarı metrekare başına 650-700 kg'dır. Ortalama nispi nem %75'tir (URL-6, 2019).

4.1.7. Bitki Varlığı

Araştırma alanının en önemli floristik zenginliklerini başta korular ve ormanlar oluşturmaktadır (Şekil 4.16; Şekil 4.17). Bunun dışında araştırma alanında bulunan başlıca yeşil alanlar; askeri alanlar, cami ve okul bahçeleri, mezarlıklar, saray, yalı ve köşk bahçeleri, millet bahçesi, parklar ve konut bahçeleridir.

Şekil 4.16: Araştırma alanının bitki varlığından görünümler (Orijinal, 2020).

Şekil 4.17: Araştırma alanının bitki varlığından görünümler (Orijinal, 2020).

Araştırma alanının bitki varlığını oluşturan başlıca doğal türler arasında yüzlerce yıldan beri Boğaziçi ve çevresine dışarıdan getirilmiş yerli ve yabancı türleri katmak gerekmektedir. Bunlar yetişme yerine uyum sağlayarak doğal türlerden fark edilemez duruma gelmişlerdir. Bu özellikte olup araştırma alanında yer alan başlıca geniş yapraklı türler; Erguvan (*Cercis siliquastrum* L.), Çınar ağacı (*Platanus occidentalis* L.), Karakavak (*Populus nigra* L.), Servi kavağı (*Populus nigra var. pyramidalis* Spach), Atkestanesi (*Aesculus hippocastanum* L.), Yalancı akasya (*Robinia pseudoacacia* L.), Kokar ağaç (*Ailanthus altidissima* L.), Salkım Söğüt (*Salix babylonica* L.), iğne yapraklı tür olarak dallı Servi (*Cupressus spp.*), Ehrami Servi (*Cupsessus sempervirens* L. var. pyramidalis) ve Fıstıkçamı (*Pinus pinea* L.) gibi türler sayılabilmektedir (Anonim, 2019). Bu türler özellikle koru, park ve konut bahçelerinde yoğun olarak bulunmaktadır.

Aliasghari Khabbazi ve Erdoğan (2013)'in Beylerbeyi Sarayı bahçelerinde bitki türlerinin tespit edilmesine yönelik çalışması araştırma alanının bitki varlığını ortaya koyan önemli bir kaynaktır. Bu çalışmaya göre, Adi Kurtbağrı *(Lingustrum vulgare* L.), Avrupa Kayını (*Fagus sylvatica* L.*)*, Şimşir *(Buxus sempervirens* L.), Taflan *(Euonymus japonica* Thunb.), İncir *(Ficus carica* L.), Altuni Fener Ağacı *(Koelreuteria paniculata* Laxm.), Çitlembik *(Celtis australis* L.), Tüylü Palmiye *(Chamaerops excelsa*), Bodur Hanımeli *(Lonicera nitida* L.), Altın Bambu *(Phyllostachys bambusoides* Siebold & Zucc.), Dağ Karaağacı (*Ulmus glabra* Huds.*),* Karayemiş (*Laurocerasus officinalis* Roemer*),* Oya Ağacı *(Lagerstroemia indica* L.), Zakkum (*Nerium oleander),* Şili Arokaryası (*Araucaria araucana* K. Koch.*),* Gürgen (*Carpinus betulus* L.*),* Orman Sarmaşığı (*Hedera helix* L. Lamarck*).* Bu bitkilerin yanısıra Latin çiçeği (*Tropaeolum majus* L.*),* Ateş Çiçeği (*Salvia*

splendens L.), Dağ lalesi (*Anoneme coronaria* L. var.*)*, Lale (*Tulipa* sp.), Çiğdem (*Crocus* sp.), Zambak (*Lilium* sp.) gibi soğanlı bitkilerde Beylerbeyi Sarayı'nın bahçesinde yer almaktadır.

Bu bitki türlerine ek olarak Kızılçam (*Pinus brutia* Ten.), Fıstık çamı (*Pinus pinea*), Lübnan sediri (*Cedrus libani* A. Rich.), Himalaya sediri (*Cedrus deodora* G. Don.), Sakızağacı (*Pistacia atlantica* Desf.), Gümüşi ıhlamur (*Tilia argentea* DESF. ex DC.), Gülibrişim (Albizzia julibrissin (Willd.) Durazz.), Dişbudak yapraklı akçaağaç *(Acer negundo* L.), Ilgın (*Tamarix tetrandra* Pall.), Katalpa (*Catalpa bignonioides* Walt.), Sedir (*Cedrus deodora*), Saplı Meşe (*Quercus robur* L. ssp. *robur*), Akdut (*Morus alba* L.), Trabzon hurması (*Diospyros kaki* Thunb.), Dişbudak (*Fraxinus angustifolia* L.), Adi Porsuk (*Taxus baccata* L.), Herdemyeşil kartopu (*Viburnum tinus* L.), Kızılcık (*Cornus mas* L.), Japon taflanı (*Euonymus japonicus* Thunb.), Japon kadife çamı (*Cryptomeria japonica* D. Don) araştırma alanında yer alan diğer başlıca bitki türlerindendir (Anonim, 2019).

Vejetasyon toplulukları bakımından alanın sığ topraklı yamaç ve sırtlarında Akdeniz bitki toplumunu karakterize eden maki elemanları görülmektedir. Bu bitkiler araştırma alanı içinde fazla tahrip görmemiş alanlarda boylu ve sık bir örtü oluşturmaktadır. Bu maki elemanları içinde Koca yemiş (*Arbutus unedo* L.), Funda çalıları (*Erica ssp.*), Kermes Meşesi (*Quercus coccifera* L.), Akçakesme (*Phillyrea latifolia* L.), Çitlenbik (*Pistacia terebinthus* L.), Ladenler (*Cistus salviifolius* L., *Cistus Creticus* L.), Katran ardıcı (Juniperus oxycedrus), Abdestbozan otu (*Sarcopoterium spinosum* (L.) Spach), Ateş dikeni (*Pyracantha coccinea* M. Roem) ve Defne (*Laurus nobilis* L.) gibi türler dominant karakter göstermektedir (Anonim, 2019).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'nde ayrıca pek çok anıt ve korunmaya değer ağaç türü mevcuttur. İstanbul Ağaç ve Peyzaj A.Ş. ile İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin yaptığı floristik çalışmalarda ilçenin öngörünüm bölgesinde yer alan anıt ve korunmaya değer ağaçlar saptanmış olup, anıt ağaçlar ile ilgili detaylı bilgi Bölüm 4.2.7.'da verilmiştir.

4.1.8. Yaban Hayatı

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi önemli bir doğa alanı olan Boğaziçi Alanı'nda bulunmaktadır. Boğaziçi Alanı, Dünya'nın en önemli kuş göç rotalarından birisi olan Kuzeybatı-Güney (Trakya-Boğaziçi-İç Anadolu) göç yolunda bulunmaktadır. Bu kapsamda Boğaziçi göçmen kuşların yoğunlaşma alanların biri olarak yüzbinlerce sukuşu, yırtıcı ve ötücü kuş türüne göç döneminde ev sahipliği yapmaktadır (Çelik, 2018).

Göç zamanında Boğaziçi'nde göçmen kuşlar yoğunlaştığı için Üsküdar Öngörünüm Bölgesi'nde de görülen başlıca kuş türleri küçük orman kartalı (*Aquila pomarina*), yılan kartalı (*Circaetus gallicus*), küçük kartal (*Hieraaetus pennatus*), kara çaylak (*Milvus migrans*), leylek (*Ciconia ciconia*) ve kara leylek (*Ciconia nigra*) gibi süzülen kuşarın büyük göç nüfusunu barındırmaktadır. Alanda pek çok karabatak (Phalacrocorax carbo), karabaş martı (*Larus ridibundus*) ve gümüş martı (*Larus cachinnans michahellis*) görülmektedir. Araştırma alanındaki yerleşim alanlarında gümüş martı, ormanlık alanlarında ise küçük yeşil ağaçkakan (*Picus canus*) gibi nadir orman türlerine sıkça rastlanmaktadır. İstanbul Boğazı'nın en yaygın türü olan yelkovanlar (*Puffinus yelkouan*) da araştırma alanında yer alan kuş türleri arasındadır (URL-16, 2020).

İstanbul Boğazı pek çok balık türü için habitattır. Araştırma alanı kıyı kesimlerinde balıkçılık faaliyetleri yoğun bir biçimde görülmektedir. Araştırma alanında yer alan başlıca balık türleri; istavrit (*Trachurus trachurus*), iskorpit balığı (*Scorpaena porcus*), Lüfer (*Pomatomus saltatrix*), gümüş balığı (*Atherina boyeri*), kefal balığı (*Chelon labrosus*), sardalya (*Sardina pilchardus*), mezgit (*Melanogrammus aeglefinus*), palamut (*Sarda sarda*) olarak belirlenmiştir (Anonim, 2017c).

4.2. Araştırma Alanının Kültürel Peyzaj Özellikleri

Bu bölümde, araştırma alanı ve yakın çevresinin tarihsel gelişimi, planlama çalışmaları ve yasal süreçler, sosyo-ekonomik yapı, ulaşım, silüet özellikleri ile mevcut alan kullanımları incelenmiştir.

4.2.1. İstanbul, Boğaziçi Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'nin Tarihsel Gelişimi

1867-1924 yılları arasında sancak olarak bilinen ve 1924'de ilçe olan Üsküdar, 1926 yılında İstanbul'a bağlı bir ilçe olmuştur. İstanbul Boğazı'na kıyısı olan ve Boğaziçi'nde yer alan araştırma alanının tarihsel gelişimi, Boğaziçi alanının tarihsel süreci ile birlikte ele alınarak irdelenmiştir.

6.11.1998 tarihinde yürürlüğe giren Türk Boğazları Deniz Trafik Düzeni Tüzüğü'nde İstanbul Boğazı'nın kuzey sınırı, Anadolu Fenerini, Türkeli Feneri'ne birleştiren hat ve güney sınırı, Ahırkapı Feneri'ni, Kadıköy İnciburnu/Mendirek Feneri'ne birleştiren hat olarak belirtilmektedir. Tarih boyunca İstanbul Boğazı için birçok isim kullanılmıştır. Bizans devrinde Stenon diye bilinmiş, Osmanlı kaynaklarında Boğaz "Halic-i Bahr-i Rum", "Halic-i Bahr-i Siyah", "Halic-i Konstantiniye Boğazı", "Macmaü'l Bahreyn", "İstanbol Boğazı" ve "Boğaz" isimleriyle anılmıştır (Artan, 1994). Fakat bugün batı dillerinde de kullanılan Bosporos (ya da Bosphoros), İstanbul Boğazı için en çok kullanılan isimdir (Byzantios, 2013).

Karadeniz (Pontus Euxinus) ve Marmara Denizi'ni (Propontis) birbirine bağlayan, Asya ve Avrupa kıtalarını kapsayan özelliği ile eşsiz bir coğrafi alanda bulunan İstanbul Boğazı, doğal, kültürel, tarihi ve estetik değerleri ile tarih boyunca önemli bir işleve sahip kıyı bölgelerinden biri olmuştur. İlkçağ döneminde birkaç köy dışında daha çok geçiş amaçlı kullanılmıştır. Özellikle üç büyük imparatorluk olan Roma imparatorluğu, Doğu Roma/Bizans İmparatorluğu, Osmanlı İmparatorluğu dönemlerinde İstanbul'un başkent olması ile Boğaziçi'nde yerleşim alanlarında artış görülmüştür. Cumhuriyet Dönemi'nde imar faaliyetlerinin artması ve yerleşimi teşvik eden uygulamalar ile bu dönemde Boğaziçi yerleşim alanlarında belirgin düzeyde artış olmuştur. Avrupa yakasında Galata mevkii (Sykai) ve İstanbul yarımadası, Anadolu Yakasında ise Kadıköy (Kalkhedon) ve Üsküdar (Skutarion), Boğaziçi'ndeki ilk çekirdek yerleşmelerdir.

Arkeolojik bulgulara göre, Üsküdar'da yerleşimler Neolitik Çağ'a tarihlenmektedir. Üsküdar'ın İlkçağ ile Ortaçağ'a ait tarihsel verileri hakkında da fazla bir bilgi bulunmamaktadır. İlkçağda adı "Altınşehir anlamına gelen Khrysopolis, Pers egemenliği döneminde Hrisopolis olan Üsküdar'ın adı Roma Dönemi'nde Scutarion olarak

bilinmektedir. Scutarion teriminin ise Roma ordusu piyadelerinin en başında yürüyen ve boy kalkanları taşıyan Scutari birliğinin adından geldiği sanılmaktadır. Bütün kalkan taşıyan askerlerin barınağının veya atölyesinin scutarion denilen bu yerde bulunduğu ileri sürülmektedir. Scutarion ismi 15. yüzyıldan sonra müslümanlardan başlayarak zamanla Üsküdar'a dönüşmüştür. Yapılan kazılarda burasının geçmişte bir liman ve yerleşim yeri olduğu görülmüş ve bu önemini de gelişerek Osmanlı döneminde devam ettirmiştir (Kılıç, 2017).

Çalışmanın bu bölümünde, Boğaziçi Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'nin tarihsel süreci antik dönemden başlayarak medeniyetlere göre incelenmiştir.

2.2.1.1 Antik Dönem

Atalan, 2008'e göre, İstanbul, Boğaziçi Alanı'nın öngörünüm bölgesi Bizans öncesi dönemde bir yerleşim alanı olmaktan çok, önemli bir geçiş alanıdır. İstanbul içinde ve çevresinde yapılan kazılarda, Paleolitik Çağ'dan itibaren bir takım yerleşmelerin bulunduğuna dair kalıntılar ortaya çıkarılmıştır. Anadolu yakasında Fikirtepe'de yapılan kazılarda, Kalkolitik Çağ buluntuları ortaya çıkarılmıştır. Burada yaşayan topluluk avcılık, balıkçılık ve gelişmemiş tarımla geçimlerini sürdürdüğü görülmüştür. Boğazın bilinen ilk sakinleri Traklar olup M.Ö. birinci binyılda Haliç'in girişinde Lydos adlı küçük bir yerleşim yerinde bulundukları tahmin edilmektedir (Byzantios, 2013). İstanbul'da bugün Trakya'ya ismini veren "Thrak Kavmi" yerleşmelerinin bulunduğu arkeolojik buluntulardan anlaşılmaktadır. Traklar'dan sonra, Frigler ve Bitinyalıların Avrupa'nın ve Asya'nın en ucundaki Boğaz'a yerleştikleri bilinmektedir (Yılmaz, 2008). İstanbul'da yapılan arkeolojik sondajlara göre Geç Bronz Çağı'nda (M.Ö. 1400-1200) Ege ve Akdeniz'e yayılan Mikenlerin bu sırada İstanbul Boğazı'nda küçük ticaret istasyonları kurarak bölgede var oldukları ortaya çıkmıştır. M.Ö. 7. yüzyılın ilk çeyreğinden sonra Karadeniz sahillerinde sayısız Hellen kolonilerinin kurulması'na bağlı olarak Karadeniz ile Ege arasındaki ticari ilişkiler yoğunlaşmış ve bu durum İstanbul'un ve Boğazın önemi ortaya çıkarmıştır (Byzantios, 2013). Megara olarak bilinen Yunan kolonileri, M.Ö. 685 yılında boğazın Asya kıtası ağzında Kalkhedon'u (Kadıköy) kurmuştur. Kakhedon'un kurulmasından sonra M.Ö. 667 yılında boğazın Avrupa yakasında Megaralılar tarafından

Bizantion kenti kurulmuştur. Böylece İstanbul kentinin temelleri atılmıştır (Carbognano ve Erendiz, 1993).

Anadolu yakasında Kalkhedon dışında Boğaz'ın girişinde bulunan bir diğer yerleşme, Hrisopolistir. Pers egemenliği sırasında Bizans'ın tersanesi, sonradan Skutarion olarak anılmış Hrisopolis'tedir. Hrisopolis, bugün Üsküdar Meydanı bölgesini içeren, bir koy çevresine kurulmuş küçük bir köydür. Burası aynı zamanda Kalkhedon'un limanıdır. Hrisopolis'e sonraları Skutarion Kışlası inşa edilmiştir (Atalan, 2008).

M.Ö. 590-500'ün sonlarına doğru İstanbul ve Boğaz, Karadeniz kıyısında kurulmuş olan kolonilere ulaşma açısından önemli bir su yolu olarak kullanılmaktadır. Ticaret için bir geçit yeri olan Boğaziçi'nde, Yunanlılar tarafından adak yerleri ve mabetler yapılmıştır (Tanyeli vd., 1990).

2.2.1.2 Roma ve Bizans Dönemi

M.Ö. 200 tarihinde Romalılar, Makedonya kralı Philip'i mağlup ettikten sonra Anadolu topraklarına ayak basmıştır (Haskan, 2001). I. Constantinus (Konstantinus), Septimus Severus döneminden kalan Bizantion'un orijinal surlarını yıktırarak, daha geniş bir alanı kaplayan, yeni bir sur inşa ettirmiştir (Artan, 1994). Yeni sur ile hem kentin sınırlarını genişletmiş hem de önemli yapılarla kentin fiziksel yapısını geliştirmiştir. Bu dönemde pek çok kilise, gösterişli revaklar, hamamlar, anıtsal yapılar, ana arter ve meydanlar, bir liman, bir tersane, bunlara ek olarak kütüphane, amfitiyatro, hipodrom, imparatorluk sarayı ve devlet görevlileri için benzer yapılar yaptırılmıştır (Carbognano ve Erendiz, 1993).

M.S. 395 tarihinde Roma İmparatorluğu'nun ikiye bölünmesi ile I. Constantinus tarafından Doğu Roma İmparatorluğu'nun başkenti Bizantion'a taşımıştır (Kuban, 1994). I. Constantinus, kente Roma ile ilişkili isim verse de halk arasında Constantinus'un Kenti anlamına gelen "Konstantinapolis" ismi zamanla yaygınlık kazanmış ve başka imparatorlukların döneminde de bu şekilde anılmıştır. Atalan, 2008'e göre, bu dönemde yeni bir başkent yaratmanın gereği olarak genişleyen şehir için detaylı planlama çalışmaları yapılmış, Roma'nın kent yönetim şeması ve anıtsal mimari tarzı, Konstantinapolis'e taşınmıştır. İş, yönetim ve konut alanı olmak üzere, şehir batıya doğru

genişlemişti. Ancak şehrin kuşatılma korkusu, surların dışında yerleşmeyi engellemiştir. Bizans devrinde Boğaziçi yerleşimlere imkan verecek derecede güvenli olmadığı için Erken ve Orta Bizans Dönemi'nde Rumeli yakasında yapılan yazlık saraylar ve villalar da sonradan dini yapılara dönüştürülmüştür (Artan, 1994).

Bizans Dönemi'nde II. Teodosius zamanında (M.S. 408-450) 4. sur yapılarak daimi iskan sınırı (yerleşik alan) genişletilmiştir. İstanbul iskan alanı genişlerken Üsküdar'da daimi iskan alanları meydana gelmiştir (Şekil 4.18). Bu arada Boğaziçi'nde dini ve sosyal içerikli kullanışların yanı sıra yer yer korunaklı koyların güneye bakan yamaçlarında tarım ve balıkçılık faaliyetleri ile geçinen daimi köy yerleşmeleri de oluşturulmuştur. Bizans Dönemi'nde, Karadeniz'den gelen saldırılara (Ruslar, Bulgarlar, Vikingler'e) karşı Boğaziçi daha çok savunma amaçlı kullanılmıştır. Bu dönemde Üsküdar ulaşım ve konaklama amaçlı kullanımının yanı sıra doğudan gelen saldırılara karşı önemli bir askeri üs olarak kullanılmaktadır (Aysu, 1989). Bizans'ın ard arda yaşanan bu dış tehlikeler karşısında zayıf düşmesi, kentte yer alan dini ve sivil yapılarının zarar görmesine ve yok olmasına neden olmuştur. Özellikle Konstantinopolis'in, başkent olmasından kaynaklanan öneminin yanı sıra, kentin ekonomi merkezi olarak da önemli bir role sahip olması sebebiyle depremler, yangınlar ve salgınların yanında isyan ve istilalar kentin büyük ölçüde tahrip olmasına neden olmuştur (Kart, 2008). 11. yüzyılda yerleşim alanları çöküş sürecine girmiştir. Surların içi tarla, bağ, bahçelerle dolmuş, sur dışındaki su yolları bozulunca şehirdeki sarnıçlar kullanılır olmuştur. Konstantinopolis'te evler ve saraylar yangından korunmak için kargir malzemeden, manastırlar ise ahşaptan yapılmıştır (Aysu, 1989).

Şekil 4.18: Bizans Dönemi Boğaziçi yerleşmeleri ve surlar (Kuban, 1996; Hazar ve Kubat, 2018).

Pelekanon Savaşı ile 1329'da Rum kasabaları (Pendik, Kartal, Hereke Kalesi ve Üsküdar) Orhan Gazi'nin eline geçmiştir. Buradan anlaşıldığı üzere Üsküdar bölgesinin Türklerin eline geçmesi İstanbul'un fethinden çok önceye Orhan Gazi (1324-1362) dönemine dayanmaktadır. Üsküdar, Osmanlı Dönemi'nde, Türkler ile Bizanslılar arasında devamlı el değiştirmiştir (Kılıç, 2017). Boğaz geçişleri Türkler için büyük öneme (Aysu, 1989) sahip olduğundan Türkler, 1391 ve 1402'de iki kez İstanbul'u alma girişiminde bulunmuşlardır (Çubuk, 1994). Boğaz'ın Yoros Kalesi sayesinde kontrol altına alınmasından sonra 1. Beyazıt 1395 yılında bugünkü Anadolu Hisarı'nı (Güzelce Hisarı) yaptırmış, ardından Türkler, Kadıköy ve Üsküdar'a yerleşmişlerdir (Çubuk, 1994). Bizans Dönemi'nde savunma için stratejik öneme sahip olan bu bölgede 9. yüzyılda yapılan dini yapılar,

sonraki dönemde Türk yerleşmesine esas oluşturmuştur (Çubuk, 1994).

14. yüzyılda Dünya üzerindeki doğu ticaretini ele geçiren Cenova'lılar şehrin Galata yakasına sahip olunca, Galata bir İtalyan kolonisi durumuna girerken Anadolu Yakası da Türkler'in yerleşme alanı haline gelmiştir (Çubuk, 1994).

Bu dönemde Üsküdar öngörünüm bölgesinin mekânsal karakterinin şekillenmesinde başlıca etkili unsurların savunma ve ulaşım amaçlı kullanımlar olduğu görülmektedir. Bu dönemde Bizans İmparatorluğu'nun başkenti Konstantinopolis'i dışarıdan gelen saldırılarak karşı Üsküdar bölgesini askeri üs olarak kullanması aynı zamanda Türklerin burayı fethetme girişimleri için kritik öneme sahip bir alan haline getirmiştir. Türkler bu amaçla Üsküdar'a yerleşerek bölgede hakimiyetlerini giderek arttırmaya başlamışlardır. Üsküdar, Anadolu'dan gelen Türklerin Boğaziçi'nde yerleştikleri ilk semt olması ile dikkat çekmektedir. Ancak bu yerleşme sistemli bir kentsel doku şeklinde değil daha çok ayrı ayrı köy yerleşmeleri şeklinde kendini göstermektedir (Çubuk, 1994).

4.2.1.3 Osmanlı Dönemi

İstanbul, 29 Mayıs 1453'te Fatih Sultan Mehmet (II. Mehmet) tarafından fethedilmiş ve 1457 yılında Edirne'nin yerine başkent ilan edilmiştir. Kuban (1994)'e göre, Fetih sonrasında başkent olan kentin nüfusunun giderek artmasıyla birlikte kent yeniden imar ve iskan edilirken sur dışı alanlara da yayılmıştır. Bir kısım Türkler Galata surları yıkılarak buraya yerleştirilirken, fetih öncesinde de Türk mahallelerinin olduğu Üsküdar'a da yine Türkler yerleştirilmiş, yeni mahalleler ilave edilmiştir. Böylelikle Üsküdar'da Türklerin tesiri oldukça artmıştır.

Boğaziçi'ndeki yerleşme düzenine ilk biçimi kazandıran Fatih Sultan Mehmet olmuştur (Çubuk, 1994). Fetih sonrasında, İstanbul 4 kadılık bölgesine ayrılarak yönetilmeye başlanmış ve Üsküdar yönetimsel açıdan kentin 4 kadılık bölgesinden biri olmuştur (Salman, 2004).

15. yüzyılın ikinci yarısında Boğaziçi'nde, savunma amacı yanında rekreatif amaçlı yerleşmeler ve kullanımlar başlamıştır. 15. yüzyılda Boğaziçi'nde yerleşmelerin daha çok

balıkçılık ve tarımla geçinen köylerden ve saray mensuplarının yazlık, günübirlik kullanımları için yaptırdıkları köşkler ve has bahçelerden oluşan bir alan olduğu anlaşılmaktadır. Fatih Sultan Mehmet tarafından Boğaziçi'nde ilk imar edilen mesire yeri Tokat Bahçesi'dir (Erdoğan, 1958). Beykoz'un bugünkü Tokatköy Mahallesi'nde yer almakta olan Tokat Kasrı ve bahçesi, Kanuni ve Sultan Ahmed devrinde de önemini korumuş ve padişahlar tarafından da av için çoğunlukla tercih edilen bir yer olmuştur.

16. yüzyılda Kanuni Sultan Süleyman (1. Süleyman, 1520–1566) ile başlayan ve 18. yüzyıla kadar devam eden sürede Üsküdar'ın yerleşme karakterinde klasik Osmanlı kültürünün hakim olduğu görülmektedir. Kanuni döneminde mimarbaşı olan Mimar Sinan'ın eserleri, Osmanlı anıtsal mimarlığının en önemli ögelerini oluşturmaktadır (Kuban, 1994).

Kanuni Sultan Süleyman döneminde, yerleşmelerin gelişmesi yönlendirilmiş, çeşitli kullanımlara yer verilmiştir. Boğaziçi'nde daha önce iskan edilen yerler geliştirilmiş, bazı yerlerde yeni yerleşmeler açılmış, diğer bazı yerler de yoğunlaşmıştır (Çubuk, 1994). Kanuni döneminde Boğaziçi'nde en yoğun yerleşme alanlarından biri Üsküdar olup daha önce sur dışında Üsküdar'da, Boğazda'ki küçük yerleşimlerde evlerin, genellikle 'beyt-i süfli' denen tek katlı evler olduğu görülmektedir. Evler genellikle 50-100 m² taban oturumuna sahip olup kerpiç, moloz taş ve tuğladan yapılmıştır. Kanuni dönemi yerleşim dokusunu, yazlık ya da geçici kısa süreli rekreatif kullanışlar (hasbahçeler, saraylar, yalılar, köşkler), geçim tipi balıkçılık ve tarım olan daimi köyler, yeni iskan edilmiş Türk köyleri, limanlar ve gemi kalafatı (gemicilerin yaşadıkları alanlar), mesireler, askeri amaçlı kullanılan tesislerin bulunduğu yerlerle savunmaya ayrılmış alanlar oluşturmaktadır (Kuban, 1994).

16. yüzyıldan itibaren Boğaziçi'nde su yolu ulaşımı gelişmeye başlayınca, kayıklar ve peremeler artmış, özel iskeleler, kayıkhaneler kurulmuştur. Boğaziçi'nde bu dönemde yeni kullanımlar geliştirilmiştir (Çubuk, 1994). Üsküdar bu dönemde İstanbul'un ulaşım ve ticari faaliyetlerinin kesişme noktası olup, önce Anadolu'ya sonra Doğu'ya ve İran'a ulaşan ticaret yolu Üsküdar'dan başlamaktadır (Karaosman ve Eren, 2004). Ekrem Işın (1995)'e göre, bu dönemde Üsküdar'ın gelişimi, iskele çekirdeği etrafında şekillenen yerleşim şeklinde olmuştur. Bu tür gelişimde dinamik rol, iskeleye verilmiş, ticari kuşak

ise bu dışa açılma noktasını kuşatarak iç kesimlere doğru mahalleleri şekillendirmiştir. Bu mahalleler içinde en erken ortaya çıkanları, cami merkezli yerleşimlerdir.

16. yüzyıl sonu ve 17. yüzyılda Boğaziçi'nde gelişme hızlanmış olup özelikle Ortaköy ve Beylerbeyi'nden itibaren iki yakada yerleşmeler hızla yayılmaya başlamıştır. Kent nüfusu artmış ancak 16. yüzyıl ile karşılaştırıldığında anıtsal yapı yoğunluğunda azalma görülmektedir. Osmanlı tarihinin en büyük yangınları, bu dönemde görülmüştür. Bu yangınlar kenti harap etmiş ve yangın alanları bostan alanı olarak kullanılmaya başlanmıştır (Aysu, 1989). Kent içinde sürekli mesire yerleri ve boşlukların bulunmasının sebebi yangınlar olup, sur dışında yerleşmek genel bir eğilime dönüşmüştür (Kuban, 1994). Bu dönemde pek çok varlıklı insanın Boğaziçi'ne gelmesi ile özellikle sosyal yaşamda değişmeler ve etkilenmeler kendini göstermeye başlamıştır (Çubuk, 1994). 17. yüzyılda Avrupa yakasında Kuruçeşme, Arnavutköy, Yeniköy, Tarabya, Büyükdere, Anadolu kıyısında Çengelköy, Kuzguncuk ve Üsküdar Rumların yoğun olarak yaşadığı köyler olmuşlardır. Bu köylerde oturan Rumların bazılarının, Türk fethinden önce yaşayan Rumların devamıdır. Aynı şekilde Anadolu yakası kıyısında yaşayan azınlıklardan Yahudiler, Kuzguncuk ve Üsküdar'da, Ermeniler'in yaşadığı görülmektedir. 17. yüzyılda Türkler ise, Kuruçeşme dışında Avrupa yakasında Bebek'ten itibaren, Anadolu yakasında ise Çengelköy'den kuzeye doğru tüm köylere yerleşmişlerdir (Mantran, 1986; Atalan, 2008).

17. yüzyılda Boğaziçi'nde kent gelişiminin belirleyicisi; sultan, saray mensupları ve devlet ileri gelenlerinin kent dışı yaşama yönelik olarak deniz kıyısında yaptırdıkları yalı, köşk ve sarayların yaygınlaşmasıdır. Boğaziçi, her iki yakada yer alan yazlıklar ve büyük bahçeler ile aristokratik bir sayfiye alanına dönüşmüştür. Bu düzen 18. yüzyıl sonuna kadar sürecek özgün bir yerleşmenin başlangıcı olarak değerlendirilmektedir (Salman, 2004). 18. yüzyılda dünyada I. Sanayi devriminin başlamasıyla Avrupa ülkelerinde sosyal yaşam, mekânsal düzen ve kullanımlarda değişimler başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu bu durumdan doğrudan etkilenmese de batılı ülkelerle olan mevcut ilişkilerinden ötürü bazı devlet erkanının batı yaşantısına özenmeleri Boğaziçi mekânında da etkilerini göstermiştir (Aysu, 1989). Bu dönemin karakteristik özelliğinden biri Lale Devri'nden (1718–1730) itibaren Türk bahçesine, Fransız saray bahçelerinden esinlenen bir mimari düzen fikrinin girmesidir (Kuban, 1970).

18. yüzyılın sonlarında, I. Abdülhamit (1774–1789) ve III. Selim (1789–1808) dönemlerinde Boğaziçi'nde oldukça yoğun imar hareketleri gerçekleşmiştir. I. Abdülhamit döneminde Boğaziçi'nde yeni yerleşmeler kurulmuş, buralara yerleşimi özendirecek politikalar izlenmiştir. Eski İstavroz Mahallesi'nin yanındaki IV. Murat'a ait olan konut ve bahçeler halka satılmış, 1779 yılında buraya cami inşa edilmiştir. Beylerbeyi, Türk köyü olmuştur. Üsküdar'a sırasıyla Humbarhane, Ayazma Camisi, Selimiye Kışlası ve Camisi yapılmasıyla, yerleşim Haydarpaşa'ya doğru ilerlemiştir. 18. yüzyılda, Boğaziçi kıyılarında artan nüfus ile birlikte, yeni yerleşimlerde oluşmaya başlamıştır. Bu yüzyılda sur dışına çok sayıda çeşme yapılmıştır. 18. yüzyıl çeşmelerinin sayısı ölçüt olarak alınacak olunursa, Üsküdar ve Boğaz'a yerleşme yönünde güçlü bir eğilim olduğu anlaşılmaktadır. Yeni yapılan çeşmelerin yaklaşık %40'ı bu bölgelere yapılmıştır. Nüfus artışına paralel olarak bu yüzyılda Boğaziçi'ndeki kıyılarda, eski yalı, sahilsaray ve bunlara ait bahçeler yıkılmış ve yerlerine yenileri yapılmıştır (Atalan, 2008).

18. yüzyılda Avrupa yakasında Baltalimanı, Kefeliköy, Emirgan ve Yenimahalle ile Anadolu yakasında Kandilli, Vaniköy, İncirliköy, Yalıköy yeni yerleşim yerleri arasında yer almıştır. Bu dönemde Ermeniler; Anadolu yakasında ise Kuzguncuk, Kandilli ve Beykoz'da oturmuşlardır. Yahudiler daha önceki yüzyılda yerleştikleri semtler dışına çıkmamış olup, Rumlar, yeni yerleşimlere doğru yayılmışlardır. Türkler ise Avrupa yakasında Baltalimanı, Emirgan, Kefeliköy ve Yenimahalle ile Anadolu Yakasında Vaniköy, İncirköy, Yalıköy'de, Ermeniler az sayıda Rumlarla birlikte Kandilli'de yaşamaktadır (Atalan, 2008). Bu dönemde III. Selim'in, batı uygarlığı teknikleri ile Türk geleneğini birleştirme hedefi, Boğaziçi yapılarının görünümlerine değişiklik getirmiştir. Bugünkü kentsel yapı anlayışının temelleri bu dönemde atışmıştır. Boğaziçi'ndeki yerleşimlerin en önemli özellikli yönü, köylerin arasında iskan boşluklarının bulunmasıdır. Yerleşmeler ayrı ayrı ve birbirinden kopuktur. Boğaziçi'nde su kenarı yapı örneği olarak yalılar da daha çok kentsel karakterli kullanım getirmiştir. Esas olarak bu dönemde kimlik kazanmaya başlayan Boğaziçi, Türk mimarisinin en güzel örnekleriyle bezenmiştir (Çubuk, 1994). Bu dönemde Boğaz'ın Anadolu yakasında sahilsarayların, Üsküdar'dan başladığı görülmektedir. 18. yüzyılda, Üsküdar kıyıları ile Beylerbeyi arasında, ilmiye ricalinin ve gayrimüslimlerin sahilhaneleri yer almaktadır (Atalan, 2008).

Boğaziçi'nin özgün fiziki yapısı (koylar, akarsular, dik yamaçlar, zengin bitki örtüsü,

vadiler vb.) ile 18. yüzyıl ve kısmen 1950'ye kadar yerleşme düzeninde önemli rol oynamasına rağmen Boğaziçi'nin bütünü hiçbir zaman (1950'ye kadar) şehirleşmeye maruz kalmamıştır. Öte yandan hiçbir zaman kırsal alan olarak da kabul edilmemiştir (Aysu, 1989).

19. yüzyıl bir batılılaşma dönemi olmuş batılı üslupta inşa edilen saray, cami, kışla gibi büyük ölçekli yapılar ve sınırları kıyı çizgisinden geriye tepelerin eteklerine doğru genişleyen semtler ile boğazın 18. yüzyıldaki kırsal niteliği ve görünümü değişmiş, kentsel ve sosyal bir dönüşüm yaşanmıştır (Salman, 2004). II. Mahmut döneminde (1808–1839), Fransız ve İngiliz elçiliklerinin yazlık konutları, gayrimüslim ve yabancı tüccarların zengin konakları ile Boğaziçi'nde Avrupa tatil kentleri niteliğinde bir ortam yaratılmıştır (Atalan, 2008). II. Mahmut'un daha çok Avrupa yakasında yaptırdığı saraylar dönemin yerleşme karakterini göstermektedir. Hem üslup hem de boyut olarak öncekilerden farklı yaptırılan saraylar göze çarpmaktadır: Abdülmecid (1839-1861) tarafından yaptırılan Beşiktaş sarayı (Dolmabahçe), Beyhan Sultan Sarayı'nın yerine yaptırdığı Çırağan Sarayı, 1851'de Beylerbeyi'nde yanan sarayın yerine Sultan Abdülaziz (1861-1865)'in yaptırdığı Beylerbeyi Sarayı, II. Abdülhamid Dönemi'nde (1876-1909) Yıldız Köşkü'ne eklentiler yapılarak oluşan Yıldız Sarayı dönemin biçimsel olarak farklılaşmış önemli büyük saraylarındandır. Salman (2004)'e göre, büyük sarayların dışında Boğaz kıyısında saray mensuplarına ait kagir sahilsarayları, Küçüksu Kasrı ve Adile Sultan Sarayı gibi büyük ölçekli konutlar da Boğaz silüetine katılmıştır. 19. yüzyılın ikinci yarısında sultan ve devlet erkanı tarafından kagir olarak yaptırılan büyük ve gösterişli bu saray ve konaklarla, 18. yüzyılın geleneksel ahşap konut mimarisinin niteliğini değiştirmiştir.

Nizam-ı Cedid'in kurulması, Tanzimat'ın ilanı (1839) İstanbul ve Boğaziçi'nin mekânsal yapısı büyük ölçüde değişmiştir. 19. yüzyılda Boğaziçi'nde özellikle Beşiktaş ve Üsküdar, Türkler, Rumlar, Yahudiler ve Ermenilerden oluşan büyük birer yerleşme olmuşlardır. Boğaziçi'nin yoğunluk kazanması, mimari biçiminin oluşması ve daha batılı bir görünümün hakim olması, 19. yüzyılda hız kazanmıştır. Bu yüzyılda Boğaziçi'ndeki yapılar çoğalmış, küçük kıyı meydanları, geniş çayırlar, halkın birbiriyle görüştüğü gezinti ve piknik yerleri oluşmuştur. Boğaziçi kıyı şeridi, mevsimlik yazlık semtler dizisi olarak kullanılmaya devam ederken, köy içi yaşantısı gelişerek büyümeye devam etmiştir. Bu dönemde, Kırım Savaşı'nın (1853–1856) etkileriyle, yeni askeri okullar açılmaya

başlamıştır. 19. yüzyıl boyunca eski imparatorluk köşkleri, bahçeleri ya da eski terkedilmiş saraylar kamulaştırılarak yerlerine askeri kurumlar, fabrikalar ve demir yolu istasyonları inşa edilmiştir (Atalan, 2008). Özellikle 19. yüzyılda yapılan yapıların başında kışlalar gelmektedir. 19. yüzyılın yeni sarayları dışında, bugün bile İstanbul'un tümüyle batılı en anıtsal batı etkili yapıları olan kışlalar, yabancı üslupları, malzemeleri ve boyutları ile Boğaziçi peyzajını değiştirmişlerdir (Kuban, 1994). Bu dönemde İstanbul'da sanayi devrimi yaşayan diğer Avrupa başkentlerinde görülen artışa paralel bir nüfus artışı görülmüştür (Atalan, 2008).

19. yüzyılın strüktürüne etki eden diğer önemli gelişmeler ulaşım sisteminde gerçekleşmiştir. Karayollarının da gelişimi ile, hem sınırları genişlemiş, hem de kent tümünde bir bütünleşme süreci başlamıştır (Erkaya, 2012). Aynı zamanda 19. yüzyılda, Boğaziçi'nde deniz trafiğinde de yoğunlaşma görülmektedir. 1854 yılında Şirket-i Hayriye'nin kurulması ile Eminönü ile Üsküdar arasında vapur seferleri artarak bütün yıl hizmet vermeye başlamıştır. 1858'de Kabataş-Üsküdar arasında, arabalı vapur çalışmaya başlamıştır. Düzenli taşımacılık yazları Boğaz'da oturan yüksek bürokrat ve Avrupalılara yönelik olarak başlamışsa da, zamanla herkesin yararlandığı bir kitle taşımacılığına dönüşmüştür. Boğaz köylerine seferlerin artırılmasındaki sebeplerden biri, Boğaz köylerinin sayfiye olmaktan çıkıp bütün yıl oturabilecek bir yerleşim haline gelmiş olmasıdır (Atalan, 2008).

Osmanlı İmparatorluğu 11 Kasım 1914'te 1. Dünya Savaşı'na girmiştir. İstanbul kenti önce İngiliz, sonra da Fransız kuvvetlerin denetimi altında kalmıştır. 1 Kasım 1922'de Osmanlı İmparatorluğu kaldırılmış, dönemin padişahı Vahdettin 16 Kasım 1922'de İstanbul'dan ayrılmıştır (Kuban, 2000; Atalan, 2008).

4.2.1.4 Cumhuriyet Dönemi

Kurtuluş Savaşı'nın ardından başkentin Ankara'ya taşınmasıyla, İstanbul'un Türkiye içindeki konumu değişmeye başlamıştır. 20. yüzyılın başından itibaren, Boğaz köylerinde yaşayan yabancıların sayısının azalması, Cumhuriyet Dönemi'yle birlikte Osmanlı hanedan üyelerinin İstanbul'dan ayrılması, elçiliklerin taşınması, mübadele ve üst kesimin Boğaziçi'ne rağbet etmemeleri, Boğaziçi nüfusunu ve etnik yapısını etkilemiştir. 1. Dünya

Savaşı'nın ardından 1930'lara kadar Boğaziçi'nde yapılan çalışmalar, sokakların iyileştirilmesi, küçük parkların yapılması ve tramvay hattının uzatılması olmuştur. 1926'da, Üsküdar'da tramvay hattı açılmıştır (Kuban, 2000; Atalan, 2008). Yeni belediye yasalarının gündeme gelmesi ile birlikte imar planı yapma zorunluluğu getirilmiş, İstanbul Belediyesi on şubeye ayrılmıştır. Boğaziçi; Beşiktaş, Sarıyer, Üsküdar ve Beykoz belediyelerinin yetki ve sorumlulukları çerçevesinde yer almıştır. Yasa ile Boğaziçi kıyı mekânı İstanbul'un bir parçası olarak tanımlanmıştır. İmar planlarında Boğaziçi kıyı mekânına hangi fonksiyonun verileceğinin belirlenmesi gerekliliğinin altı çizilmiştir (Özhekim, 2006).

Bu dönemde Boğaziçi kıyılarında yer almaya başlayan fabrikalar devletleştirilmiş, Beykoz ve Paşabahçe ise, 'Sanayi Alanı' olarak gelişmeye başlamıştır. Paşabahçe'de Cam Fabrikası ile Tekel İçki Fabrikası, Beykoz'da Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası, Büyükdere'de Tekel Kibrit Fabrikası bu dönemde açılmıştır. Fabrikaların açılmasıyla birlikte Boğaziçi'ndeki gecekondu oluşumlarında artış görülmeye başlamıştır (Toprak, 1994; Atalan, 2008). Bu dönemde kentin sistemli imar planının hazırlanmasında rol oynayan Prof. Henry Prost'un çalışmalarına başladığı 1936 yılı öncesinde, Boğaziçi'nde nüfusu azalması görülmeye başlamış olup, İstanbul halkının Boğaziçi'nde oturmalarına yönelik çalışmalar yapılmıştır (Salman, 2004). Boğaziçi'nin nüfusu 1935 yılı nüfus sayımlarına göre, Boğaziçi köyleriyle birlikte 157.652 kişi olarak sayılırken, en kalabalık ilçe 57.071 kişilik nüfusuyla Üsküdar çıkmıştır (Atalan, 2008).

Prost'un Boğaziçi ile ilgili önerileri ayrıntılı olmamakla beraber; sanayi tesisleri, yolları, meydanları ve yeni yapılacak binaları içermektedir. Prost, Boğaziçi'nde sanayi kuruluşlarına izin verilmemesini, iyi durumda olmayan ve kullanılmayanların istimlak edilmesini, depo ve fabrikaların iyileştirilmesini önermiştir. Bununla birlikte Prost, Boğaziçi'nden sanayi yapıları ve depoların kaldırılmasını planlamıştır. Boğaziçi'ne ilişkin kararlarda yeşil alan, spor alanları ve eğlence alanları planlanmıştır. Sahil kesiminde inşaat nizamları hakkında öneriler getirilmiş, yapılacak yeni inşaatlara ilişkin önerilerde, çatıların alaturka kiremitle kaplanması düşünülerek, dokunun korunmasına yönelik korumacı bir yaklaşım sergilenmiştir. Bu kararlarda, Boğaziçi'nin kentin bir parçası olduğu belirtilmiştir. Boğaziçi mimari dokusunun korunmasına yönelik öneriler ise, uygulamaya konmamıştır (Kuban, 2000).

Boğaziçi'ne yönelik pek çok gelişme, İstanbul'un yakın tarihinde Belediye Başkanlığı ve valilik yapmış Lütfi Kırdar döneminde (1938–1949) gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde Prost'un hazırladığı planlar uygulanmıştır. Bu planlar dahilinde Boğaz'ın her iki sahilinden geçecek olan ulaşım akslarının inşasına başlanmıştır. Yeniköy-Sarıyer sahil yolu açılmış, Bebek-İstinye yolu genişletilmiş ve asfaltlanmıştır. Bununla birlikte Anadolu yakasında, Üsküdar-Beykoz sahil yolu inşaasına başlanmıştır. Üsküdar meydanından başlayarak Beykoz'a kadar devam eden sahil yolunun inşaasında yapılması gerekli istimlaklar nedeniyle yolun yapımı 5 yıl sürmüş olup, 1946 yılında tamamlanmıştır (Durhan, 2009). Bu dönemde pek çok meydan düzenlemesi yapılmıştır. Boğaziçi'nde yer alan Üsküdar Meydanı, Kabataş İskele Meydanı ve Beşiktaş Barboros Meydanı düzenlemeleri de bu döneme rastlamıştır. Boğaz sahil yolu sistemi, kanalizasyon sistemi ve su sistemi ıslah edilmiştir. Bununla birlikte, eski anıtların onarımı ve çevresinin düzenlenmesi, büyük saray bahçelerinin halka açık park yerlerine dönüştürülmesi Lütfi Kırdar döneminde döneminde gerçekleştirilmiştir (Atalan, 2008).

Kuban (2000)'a göre 1950'li yıllardan itibaren modern mimari yaklaşımlar mimarlar tarafından uygulanmaya başlanarak kentin yapısal değişimlerine ve dönüşümlerine neden olmuştur. Menderes dönemiyle (1950–1960) birlikte, İstanbul ve Boğaziçi için bir dizi yasal süreç ve uygulamalar dönemi başlamıştır. Menderes'in döneminde İstanbul'da yapılan imar çalışmalarında amaç, trafiği rahatlatabilecek modern bir ulaşım sistemi yaratmak, modern meydanlar açmak, camileri onarmak ve kenti geliştirmektir. Ulaşım sistemindeki planlamaların çoğu Avrupa yakasında yeni sahil yollarının düzenlenmesini ve genel olarak kent bütününde başlatılan yol açma uygulamalarını kapsamaktadır. (Ertem ve Altunel, 2011). Özellikle ulaşım sisteminde başlayan imar hareketleri ile tarihi yarımada, Boğaziçi alanının konut yerleşimine açılmasına neden olarak kentin imgesini artık modern apartmanlar ve görece geniş ulaşım aksları oluşturmuştur. Açılan yollar ve yükselen apartmanlar ile birlikte köyden kente yaşanan hızlı göç, gecekondu olgusunu yaratmıştır. 1975'lerde yasal kabul edilen gecekondu alanlarına bakıldığında, Anadolu yakasında, Beykoz'da Ortaçeşme ve Tokat Vadisi, Gümüşsuyu - Paşabahçe, Çubuklu - Kanlıca, Anadoluhisarı, Kandilli, Çengelköy ve Kuzguncuk'taki plansız yapılaşma alanları olduğu görülmektedir. Plansız yerleşmeler dışında hızlı apartmanlaşma nedeniyle eski yerleşmeler de fiziksel niteliklerini kaybetmeye başlamıştır (Salman ve Kuban, 2006).

1970'li yıllarda ise Boğaziçi Köprüsü yeni adı ile 15 Temmuz Şehitler Köprüsü ve bağlantı yollarının yapılması ile birlikte kentin Anadolu yakasına açılan kapısı konumuna gelen Üsküdar Öngörünüm Bölgesi'nin mekânsal gelişimi hız kazanmıştır. 1973'te hizmete açılan Boğaziçi Köprüsü'nün yapımıyla 1970–1975 yılları arasında Boğaz'ın her iki yakasında imar hareketlerinin yoğunlaşmasına ve nüfus artışına neden olmuştur. Kıyılarda yer alan sahilsaraylar ve Beylerbeyi Sarayı zarar görmüştür (Atalan, 2008). Bununla birlikte yerleşim yeri olarak dikkatleri çeken Üsküdar'ın Boğaziçi'ne bakan semtlerinde yapılaşma hızla artmıştır. Bu artış 1970 ve 1980 yılları arasındaki yıllık nüfus artış hızının %10'un üzerinde gerçekleşmesi ile tamamlanmıştır (Döker, 2012).

Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Prost'un planlarının ulaşım aksları ile ilgili kararları Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'nin mekasal karakterinde köklü değişikliklere neden olmuştur. 1946 yılında kentsel mekânsal yapıyı şekillendiren Üsküdar – Beykoz sahil yolunun tamamlanması, bu değişikliklerin başında gelmektedir. 1950'li yıllarda da özellikle ulaşım sistemindeki imar hareketleri ile Üsküdar Öngörünüm Bölgesi'nde hızlı kentleşme görülmektedir. Bu modernleşme sürecinde bölgedeki kentsel doku; modern apartmanlar, sanayi kuruluşları ve iç göçler sebebiyle artan kaçak yapılaşmaların yoğunlaştığı bir alan haline gelmeye başlamıştır. 1970'li yıllarda ulaşımdaki kararlar kapsamında Boğaziçi Köprüsü'nün inşaası, Üsküdar Öngörünüm Bölgesi'ndeki nüfus artışının daha da artmasına neden olmuştur. Bölgede iç göçün artması ile Kandilli, Çengelköy, Kuzguncuk'da yoğunlaşan gecekondu alanları, 1975 yılında yasallaştırılmıştır. Yasallaşan bu plansız yapılaşma alanları, hem Boğaziçi alanında hem de Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'nde eski yerleşme karakterinin korunmasına ve iyileştirmesine yönelik kararların önemini ortaya çıkarmıştır.

Boğaziçi'nin plansız yapılaşma sürecinin 1983 yılına kadar olan sonuçları, Boğaziçi Yasası'nı gündeme getirmiş ve İstanbul'un bu en özel bölgesi için bir özel yasa hazırlanması, korumaya yönelik çabalar konusunda önem kazanmıştır (Salman ve Kuban, 2006).

4.2.2. Planlama Çalışmaları ve Yasal Süreçler

Boğaziçi'nde imar hareketleri 15. yüzyıla kadar uzanmakta olup, Osmanlı Dönemi'nde yerleşim düzenine ilişkin önemli türk haritacı ve tarihçileri, yabancı seyyahlar, coğrafyacılar, gravür sanatçıları, tarihçiler, haritacılar tarafından çoğu dönemin yöntemleri ile ölçeksiz pek çok harita ve plan üretilmiştir. Bu haritalardan genel bilgiler edinmek mümkün olsada, 1786'da François Kauffer tarafından çizilen İstanbul'un ilk bilimsel haritası olan Kauffer Planı (Şekil 4.19) ve 1837'de çizdirilen ilk imar planı olan Moltke Planı Üsküdar Öngörünüm Bölgesi'ni de içine alarak topografik yapıya uygun olarak hazırlanan, gerçek ölçülere en yakın planlardır (Kuban, 1994). 1786 yılında (18. yüzyıl sonu) Ekinci ve Aktan (2007)'ye göre, kentin sistemli imar planının hazırlanması Tanzimatla başlayan ve Türkiye Cumhuriyeti Dönemi'nde Prof. Henry Prost'un çalışmalarıyla (1937) devam eden uzun bir süreçtir.

Boğaziçi alanının korunmasına ilişkin ilk planlama çalışması, 14.07.1971 tarihli ve 1/5000 ölçekli Boğaziçi Sahil Şeridi Koruma Planı olmuştur. Büyük İstanbul Nazım Plan Bürosu'nca hazırlanarak bakanlık onayı ile uygulamaya konan bu plan sadece sahil şeridini kapsayan bu plan sahil şeridindeki yapıları korumayı amaçlamaktadır (Anonim, 2016c; Akyol Alay, 2016; Karagüler, 2014). Anonim, 2016c'ye göre, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEAYK), İstanbul Boğaziçi sit alanı'nın yanlızca sahil şeridi ile sınırlı olmayıp bütüncül olarak ele alınmasını gerekliliğini 14.12.1974 tarihli, 8172 sayılı kararı ile tescil etmiş ve 1975 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından doğal ve tarihi sit alanı ilan edilmiştir. Bu bağlamda, Boğaziçi'nin bütününü kapsayan ilk nazım imar planı, 1977 yılında onanan ve 1982 yılında revize edilen "Boğaziçi Doğal ve Tarihi Sit Alanı Nazım Planı" olup, bu plan ile yapılan uygulamalar 1983 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile sınırlandırılarak, yeni bir plan hazırlanması gerekli görülmüştür. 22.07.1983 tarihinde Boğaziçi'nin tarihi ve doğal değerlerini bir bütün olarak korumayı amaçlayan ve sınırlarının belirlendiği, "1/5000 Boğaziçi Nazım İmar Planı" ile "1/1000 Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi Uygulama İmar Planları" onanmıştır.

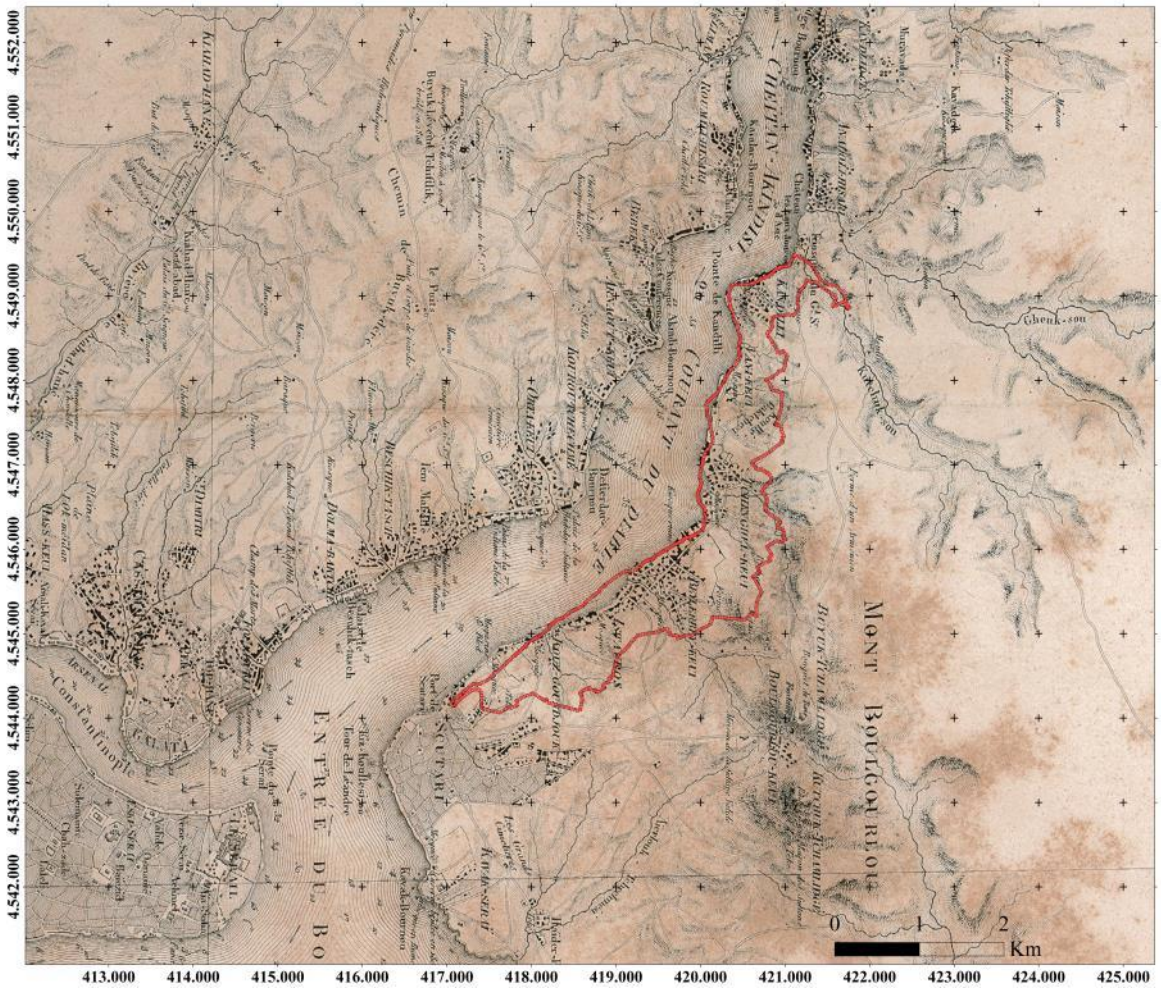

Şekil 4.19: İstanbul'un bilimsel ölçekli ilk haritası olan Kauffer Planı'nda Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi (Kauffer, 1786'dan değiştirilerek).

Boğaziçi'nin kentsel peyzaj yapısında değişimin ve buna yönelik imar faaliyetlerinin en yoğun görüldüğü dönem Cumhuriyet Dönemi'dir (Kuban, 1994). Bu kapsamda araştırma alanını içeren planlama çalışmaları ve yasal süreçler üç ayrı döneme ayrılarak incelenmiştir. 1923-1950 yılları arasındaki dönem, 1950-1983 yılları arasındaki dönem ve 1983 sonrası dönem olmak üzere alt başlıklara ayrılarak detaylı şekilde incelenmektedir.

- ***1923-1950 Dönemi:*** 1923'de Cumhuriyet'in ilan edilmes ile şehrin planlı olarak büyümesinin gerekliliğinin bilincine varılarak bu doğrultuda planlar yapılmıştır. Özler (2007)'e göre, yapılan plan çalışmalarında kentin sonraki yıllardaki gelişmesini en çok etkileyeni, Fransız şehircilik uzmanı Henry Prost'un çalışmaları olmuştur. Henry Prost 1936'dan 1950'ye kadar İstanbul Belediyesi İmar Müdürlüğü'nde şehircilik uzmanı olarak çalışmıştır. İstanbul'un ilk planı Henry

Prost tarafından 1/5000 ölçekli hazırlanan ve 1939 yılında yürürlüğe giren nazım imar planıdır. Prost, 1937'de "Nazım İmar Planını İzah Eden Rapor"u da hazırlamıştır. Prost'un planlamasının en dikkat çekici yanı, kent için bütüncül bir plan hazırlamak yerine, İstanbul, Galata, Beyoğlu ve Üsküdar-Kadıköy için ayrı planlar hazırlamasıdır (Kuban, 1994). Boğaziçi'ne köprü önerisi yapan Prost'un, parçalı plan uygulamasında Boğaziçi'nin semtlerinin de yer aldığı 143 adet imar planı yer almaktadır. 1/2000 ölçekte nazım plan raporu ile hazırlanan bu planlar Anadolu yakasında Beykoz, Paşabahçe, Çubuklu-Kanlıca, Anadolu Hisarı, Kandilli- Vaniköy, Çengelköy, Beylerbeyi imar planları (1941); Üsküdar-Beylerbeyi yol tadilatı (1946); Kanlıca yol istikamet planıdır (1950) (Çubuk, 1994). Boğaziçi'ne ait imar planlarında, yeşil alanlar, korular ve bostanlar çok düşük yoğunlukla imara açılmıştır. Yol istikamet ve tadilat planları, dönemin yürürlükte olan Belediye Yapı ve Yolları Yasası'na göre uygulanmıştır (Anonim, 2016c).

- ***1950-1983 Dönemi:*** Boğaziçi'nin korunmasına ilişkin ilk planlama çalışması, Büyük Istanbul Nazım Plan Bürosu'nca hazırlanarak bakanlık onayı ile uygulamaya konan 14.07.1971 tarihli ve 1/5000 ölçekli "Boğaziçi Sahil Şeridi Koruma Planı" olmuştur. Sadece sahil şeridini kapsayan ve sahil şeridindeki yapıları korumayı amaçlayan bu planda sahil şeridindeki boş parsellere de tescilli yapılarla uyumlu olmak koşulu ile hmax: 9.50 m'yi geçmeyen yeni yapılar önerilmiştir (Anonim, 2016c).

1973'te 1710 sayılı Eski eserler Yasası ile Boğaziçi'ndeki bütün imar uygulamaları Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun (GEEAYK) yetkisinde yürütülmüştür. GEEAYK'nin Boğaziçi'nde düzensiz yapılaşmanın önlenmesi, tarihi değerleri ve yeşil dokusunun korunmasına yönelik önerisi üzerine, 1973'te Boğaziçi korularının ve ormanlarının korunmasına ilişkin önemli kararlar alınmıştır. Bu kararlar Boğaziçi korularının koruma altına alınmasını ve bu alanlarda kesinlikle yapılaşmaya izin verilmemesini hükme bağlamıştır. Bu bağlamda 14.12.1974 tarihli 8172 Sayılı karar ile Kültür Bakanlığı tarafından Boğaziçi alanı "doğal ve tarihi sit alanı" olarak ilan etmiştir. Boğaziçi'nin bütününü kapsayan ilk nazım imar planı, 1977 yılında onanan ve 1982 yılında revize edilen "Boğaziçi Doğal ve Tarihi Sit Alanı Nazım Planı" olup, bu plan ile yapılan

uygulamalar 1983 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile sınırlandırılarak, yeni bir plan hazırlanması gerekli görülmüştür. (Anonim, 2016c).

- ***1983 Sonrası Dönem:*** 1983 yılı Boğaziçi alanı açısından bir kırılma noktası olmuştur. Anonim (2016c)'ye göre, İstanbul Belediyesi, Büyük İstanbul Nazım Plan Bürosu ve İller Bankası üyelerinden oluşan bir planlama grubu tarafından Temmuz 1983'te 1/5000 ölçekli Boğaziçi Nazım Planı ile 1/1000 ölçekli öngörünüm uygulama planları, açıklama ve uygulanma raporu ile birlikte İmar ve İskan Bakanlığı'nca 22 Temmuz 1983 tarihinde onaylanmıştır.

  Boğaziçi alanının tarihsel ve doğal değerlerini bir bütün olarak korumayı amaçlayan bu planın yürürlüğe girmesi ile;

  - Plan sınırları içindeki onaylı sanayi alanları planı ile mevcut sanayi kuruluşlarının gelişimini sağlayan onaylı vaziyet planları iptal edilmiştir.

  - Daha önce konut yapımına izin verilen özel mülkiyetli korulara ait onaylı planlar da geçersiz sayılmıştır.

  - Sahil şeridi ve öngörünüm bölgesi içinde konut yapımına izin veren bu planda, planlama sınırı içinde gecekondu ıslah ve gecekondu önleme bölgesi açılamayacağı, ancak onaylı planlarda iç yolları olmasına rağmen ifraz işleri yapılmamış alanlar için, plan şartlarına uygun bir uygulanma planının hazırlanması ve en fazla yüksekliğin de h=6.50 m. (2 kat) olarak belirlenmesi öngörülmüştür.

  - 1983 planları, Boğaziçi kıyı ve sahil şeridinde sadece kamuya açık ve belirli büyüklüğü geçmeyen günübirlik turizm tesislerine olanak sağlamış, Boğaz köylerinin yerleşim alanları dışında öngörünüm bölgesindeki yapılaşmayı ise büyük oranda kısıtlamıştır. Yine aynı planlarda gerigörünüm ve etkilenme bölgelerine de seyrek yoğunluklu imar hakları tanınmıştır (Anonim, 2016c).

Boğaziçi alanı planlama çalışmaları sırasında ortaya çıkan yasa ile düzenleme yapma gereksinimi sonunda 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu düzenlemesi getirilmiştir. 18 Kasım 1983'te kabul edilerek Resmi Gazete'nin 22 Kasım 1983 gün ve 18229 sayılı kararında yayımlanarak yürürlüğe giren 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu ile birlikte Boğaziçi bölgesinde yeni kararlar, düzenlemeler ve kısıtlamalar getirilerek bu özel yasa ile koruma kapsamına alınmıştır (Anonim, 2016c).

1983 tarihinde yürürlüğe giren Boğaziçi Nazım İmar Planı'nın lejandı ve plan hükümlerinde yıllar içinde değişiklikler yapılmış olup, öngörünün bölgesine ait pek çok plan tadilatları onanmıştır. En son 04 Ocak 2013 tarihinde Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu'nun 2013/3 sayılı kararı ile onanan Boğaziçi sahil şeridi ve öngörünüm bölgesi uygulama imar planı (1/1000) lejandı ve plan hükümleri değişikliği, bugün yürürlükte olan son halidir.

4.2.2.1. Boğaziçi Kanunu

Boğaziçi planlama çalışmaları sırasında ortaya çıkan yasa ile düzenleme yapma gereksinimi sonunda 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu düzenlemesi getirilmiştir (Anonim, 2016a). 22.11.1983 tarihinde yürürlüğe giren ve özel bir yasa olan 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu'nun amacı; İstanbul Boğaziçi alanının kültürel ve tarihi değerleri ile doğal güzelliklerini kamu yararı gözeterek korumak, geliştirmek ve bu alandaki nüfus yoğunluğunu artıracak yapılanmayı sınırlamak için uygulanacak imar mevzuatını belirlemek ve düzenlemektir.

2960 sayılı Boğaziçi Kanunu'nun 2. Maddesi'nde yer alan tanımı ile Boğaziçi sit alanı; Boğaziçi kıyı ve sahil şeridinden, öngörünüm bölgesinden, geri görünüm bölgesinden ve etkilenme bölgelerinden oluşan, sınırları ve koordinatları bu kanuna ekli krokide işaretli ve 22.07.1983 onay tarihli nazım planda gösterilen alandır (Şekil 4.20). Boğaziçi Kanunu EK 2'de verilmiştir.

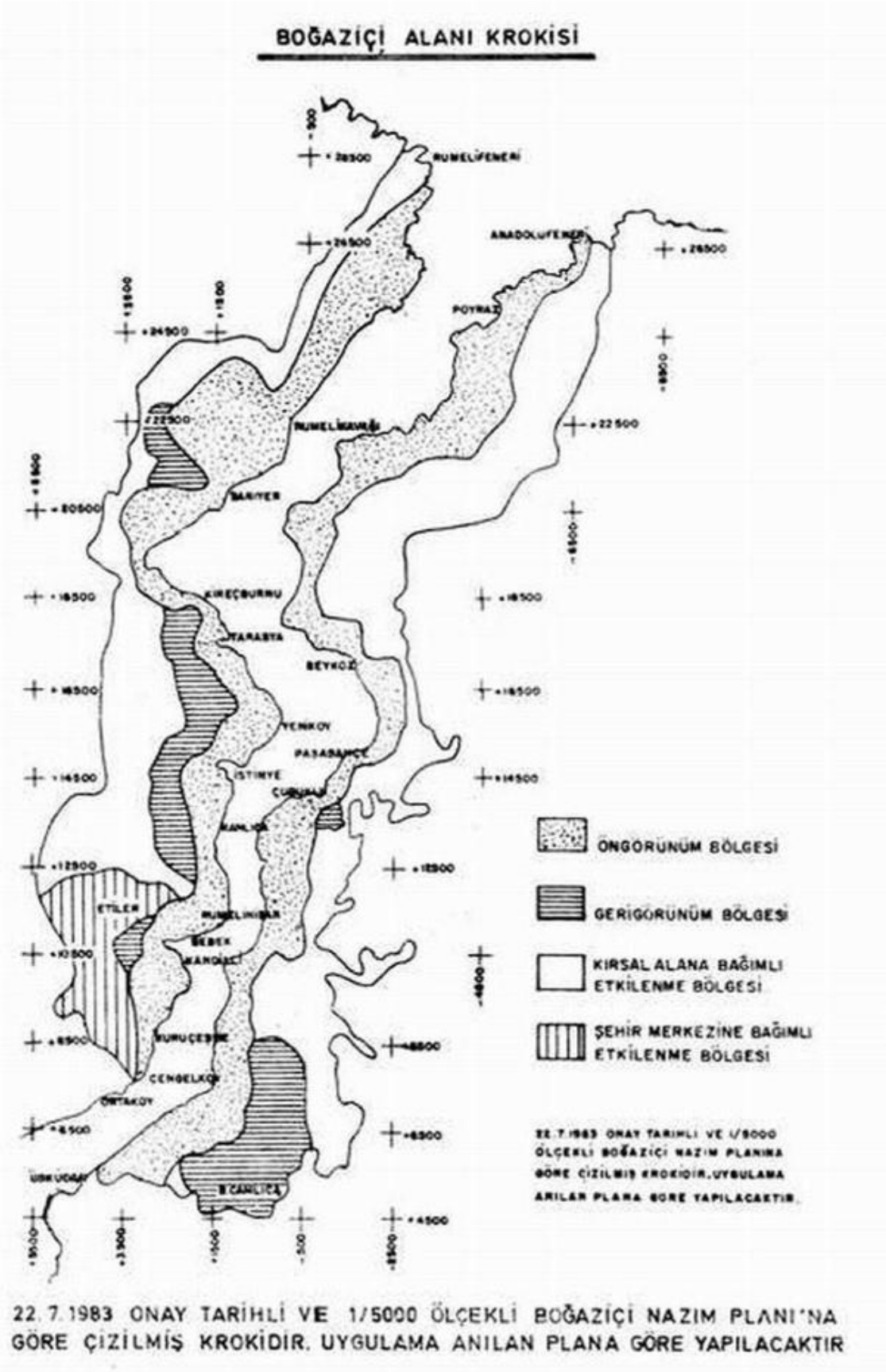

Şekil 4.20: 2960 Sayılı Boğaziçi Kanunu'nda belirtilen Boğaziçi Sit Alanı sınırları (Boğaziçi Kanunu, 2018).

Boğaziçi Kanunu ile tüm Boğaziçi alanında yeni depo, tersane, sanayi tesisleri ve ocakların açılamayacağı hükme bağlanmıştır. En önemli kurallarından biri de öngörünüm bölgesinde "kesin yapı yasağı" getirmiş olmasıdır (Anonim, 2013b). Boğaziçi Kanunu'nun 3. Maddesi'ne göre, Boğaziçi alanında yapılaşmanın bu Kanun hükümlerine ve imar planları esaslarına göre yapılması ve aykırı olan yapıların yıkılması veya yıktırılması gerekmektedir. Kanunda kıyıların kamu yararı dışında kullanılmayacağı, özellikle Boğaziçi sahil şeridi ve öngörünüm bölgesinde turizm ve rekreasyon amacı ile ayrılan alanlara yanlızca toplumun yararlanmasına ayrılan yapılara izin verileceği, bu yapıların amaç dışı kullanılamayacağı belirtilmektedir. Yine sahil şeridinde ancak toplumun yararlanacağı dinlenme, gezinti ve turizm tesisleri imar planlarına uygun olmak şartı ile yapılabileceği, kıyıda ve sahil şeridinde yer alan boş alanlar veya boşaltılacak sahaların da bu doğrultuda değerlendirileceği karara bağlanmıştır. Bu kuralların yanı sıra, Boğaziçi alanında kamu hizmet ve tesislerine ayrılan alanlarda geçici inşaat izni verilmemektedir. Ancak; Boğaziçi öngörünüm, geri görünüm ve etkilenme bölgelerinde kamu hizmet ve tesislerine ayrılan alanlarda 40 m²yi geçemeyen bekçi kulübesi, büfe, çay ocağı gibi yapılara imar uygulama programı uygulanana kadar Boğaziçi İmar İdare Heyeti'nce izin verilmektedir. Tokuş, 2012'a göre, bu hükümler kapsamında, 1983 tarihli Boğaziçi Kanunu doğal ve tarihi alanların korunması açısından önemli bir adım olarak gösterilmektedir. Fakat bu kanun hem 3194 Sayılı İmar Kanunun kabulü hem de 1985 yılında eklenen 46., 47., 48. ve geçici 7. maddeleri ile korumaya yönelik temel unsurlarını yitirmiştir.

3194 sayılı İmar Kanunu'nun 46. Maddesinin Boğaziçi Kanunu'na eklenmesiyle yönetim ve organizasyon şeması değişerek Boğaziçi sahil şeridi ve öngörünüm bölgesi, Boğaziçi İmar Müdürlüğü'ne, geri görünüm ve etkilenme bölgeleri, ilçe belediyelerine devredilmiştir (Akyol Alay, 2016). 47. madde ile mevcut planda nüfus ve yapı yoğunluğu göz önüne alınmak kaydı ile plan değişikliği yapılması ile yapılaşmaya izin verilmiştir. 48. maddede yapılan değişiklik ise geri görünüm ve etkilenme bölgesinde belli kısıtlamalar ile konut inşaatına yol açmıştır. Gülersoy (1998) ve Tokuş (2012)'e göre, geçici 7. madde ile ise mevcut çekme alanlarının aynı gabari içinde kalmak koşuluyla tam kata çevrilebileceği belirtilmiş, kaçak yapılaşma ve gecekondu alanları imar affı kapsamına alınmıştır. 47. madde ile geçici 7. madde anayasa mahkemesine verilmiş 18.4.1987'de iptal edilmiş olsa da bu süreçte 1119 yapıya ruhsat verilmiştir. Bu durum 1983 yılında çıkartılan Boğaziçi Kanunu'na rağmen alanda korumanın tam olarak sağlanamayarak, Boğaziçi silüetinde

tahribatlara yol açtığını göstermektedir.

Boğaziçi Kanunu ile Boğaziçi Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'nde kesin yapı yasağı getirilmiş olup, aynı zamanda gerigörünüm bölgesinde de taban alan kat sayısı (T.A.K.S.) azami %15 ve 4 kat sınırı (h = 12.50 m. irtifaı) ve etkilenme bölgesinde de aynı şekilde taban alanı kat sayısı (T.A.K.S.) %15 ve 5 kat sınırını (h = 15.50 m. irtifaı) geçmemek şartı ile konut yapılabileceği kararı getirilmiştir (Boğaziçi Kanunu, 2018). 2960 Sayılı Boğaziçi Kanunu geçici 4. Madde ile öncelikle Boğaziçi bütününe ve daha sonradan 3194 sayılı İmar Kanunu'nu ile sadece ön görünüme konut yapılmasını yasaklamıştır (Ergen, 2005).

1/1000 ölçekli Bogaziçi Sahil Şeridi ve Ön Görünüm Bölgesi Uygulama İmar Planı'nda korunması gerekli kültür varlıkları, genel yapılanma koşulları ile ilgili hükümler yer almaktadır. Bu hükümleri aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür. Buna göre:

Korunması gerekli kültür varlığı uygulaması ile ilgili hükümler:

1/1000 ölçekli Bogaziçi sahil şeridi ve ön görünüm bölgesi uygulama imar planı'nda kültür varlıkları, tescilli I. grup*, tescilli II. grup ve tescilli olup, grubu belli olmayan korunması gerekli kültür varlıkları olmak üzere üç ayrı grupta gösterilmektedir. I. Grup ve II. Grup tescilli kültür varlıkları olarak gösterilen parsellerde Tabiat Varlıklarını Koruma Komisyonu ve Kültür Varlıkları Koruma Bölge Kurulu'ndan karar alındıktan sonra uygulama yapılacağı belirtilmektedir. Grubu belli olmayan korunması gerekli kültür varlıkları bulunan parsellerde ise, Tabiat Varlıklarını Koruma Komisyonu ve Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nca grup tespiti yapıldıktan sonra uygulama yapılacağı belirtilmektedir.

Planda, imar yolunun açılması amacıyla bazı yerlerde taşınmaz kültür varlığı binaların bir kısmı yolda kalacak şekilde imar istikameti geçirilmiştir. Bu tescilli binaların imar istikametinin gerisine çekilebileceği, ancak yapının yerinde korunması hainde imar yolunun, tescilli binayı koruyacak şekilde plan değişikliği

* 1. Grup Kültür Varlıkları: Toplumun maddi tarihini oluşturan kültür verileri içinde tarihsel, simgesel, anı ve estetik nitelikleriyle korunması zorunlu yapılardır. 2. Grup Kültür Varlıkları: Kent ve çevre kimliğine katkıda bulunan kültür varlığı niteliğindeki yöresel yaşam biçimini yansıtan yapılardır (660 Sayılı KTVKK İlke Kararı, 1999).

yapılarak revize edilmesine karar verilmektedir.

Onaylı planda işli, yıkılmış veya Kurul tarafından yıkılarak yapılması karar alınan taşınmaz kültür varlığı uygulamalarında ve Kurul kararı ile restore edilen binalarda, kamuya açık kullanımlar dışında kat adedi ve bağımsız bölüm artışı yapılamayacağı belirtilmektedir. Ayrıca imar planında hiçbir şekilde gösterilmeyen, ancak Boğaziçi Alanının kültürel, tarihsel ve sosyal yaşamı açısından önem taşıyan; anıt ağaç, çeşme, tarihi hamam, ibadethane vb. kültürel ve doğal varlıkları için Koruma kurulu kararına göre uygulama yapılması ve kullanımların imar planına işlenmesi esas alınmaktadır. Tarihi hamam ve ibadethane gibi korunması gerekli kültür varlığı olarak tescilli yapıların özgün kullanımı sırasında, günün koşullarına uygun kullanımların kültür varlığı yapılar ile bütünleştirilmesinin istenilmesi halinde, parsel sınırları içinde tabii zemin altında parsel büyüklüğünün %50'sini geçmemek şartıyla yapı ve tesisler yapılabileceği belirtilmektedir.

Genel yapılanma koşulları ile ilgili temel hükümler:

Plan hükümlerinde, mevcut ahşap veya kargir binalarda, bağımsız bölüm sayısını arttırmamak, kontur ve yapı yüksekliğinde değişiklik yapmamak kaydıyla tadilat ve zorunlu durumlarda statik takviye İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı görüşü doğrultusunda yapılabileceği kararı yer almaktadır. Korunması gerekli kültür varlığına bitişik komşu parselleri ile arasından yol geçse dahi bu parsellere cephe veren parsellerdeki cephelerin tadilatında ilgili Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Komisyonu ve ilgili Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu (KTVKK) onayı gerekmektedir.

Boğaziçi Sahil Şeridi'nde imar planına uygun olmak şartı ile ancak toplumun yararlanacağı dinlenme, gezinti ve turizm tesisleri yapılmasına izin verilmektedir. Sahil Şeridinde yer alan taşınmaz kültür varlıklarının da kamuya açık kullanımlara tahsis edilebileceği gibi konut olarak da kullanılabileceği belirtilmektedir.

Binalara kot verilirken, imar durumu ve ruhsat alınmadan önce binanın kot alma şeklini değiştirmek amacıyla arsalarda hafriyat ya da dolgu yapılamayağı

belirtilmektedir. Binalarda teras çatı ve çekme kat yapılamayacağı, korunması gerekli kültür varlığına bitişik yapılaşmalarda çatı şekli, malzemesi ile çatı aralarıyla ilgili hususların Koruma Kurulu kararı ile belirleneceği hükmü yer almaktadır.

Köy içlerinde geleneksel yapı düzeninin korunması amacı ile 6.00 m genişliğine kadar olan yollarda 0,50 m eninde, daha geniş olan yollarda 0,75 m eninde açık ve kapalı çıkma yapılmasına izin verilmektedir. Korunması gerekli kültür varlığında çıkmaların korunarak gerekirse yolun buna göre düzenleneceği hükmü yer almaktadır.

1/1000 ölçekli Bogaziçi Sahil Şeridi ve Ön Görünüm Bölgesi Uygulama İmar Planı'nın 9. maddesinde öngörünüm alanı ile ilgili genel hükümler verilmiştir. Buna göre:

- Yeniden taşocağı, kömür ocağı açılamaz ve işletilemez. Mevcut ocaklar bir program kapsamında alınarak ve rekreasyon alanı olarak belirlenrnek suretiyle tasfiye edilir.

- Maden kömürü, kok kömürü, linyit kömürü, kum, çakıl, mıcır ve taş gibi malların depolanması yapılamaz, sadece gerekli şartlar yerine getirilmek koşuluyla mangal kömürü, odun satış ve depolaması yapılabilir.

- Milli Savunma'ya tahsisli askeri alanların tahsis ve kullanım şekillerinin değiştirilmesi halinde bu alanlar da Milli Savunmaya Bakanlığı'nın da uygun görüşü alınarak ilgili Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Komisyonu kararına bağlanarak plan değişikliği yapılmak suretiyle rekreaktif amaçlı kullanırnlara açılacaktır.

- Yeniden gecekondu önleme ve ıslah bölgeleri açılamaz.

- Eğitim, kültür, sağlık, spor ve resmi kuruluş alanlarında plan uygulanıncaya kadar sahil şeridinde hariç 2960 sayılı yasanın 3(o) maddesi uygulanır. Bu maddeye göre; Boğaziçi Alanında kamu hizmet ve tesislerine ayrılan alanlarda geçici inşaat müsaadesi verilmez. Ancak; Boğaziçi öngörünüm, geri görünüm ve etkilenme bölgelerinde kamu hizmet ve tesislerine ayrılan alanlarda 40 m²yi geçemeyen bekçi

kulübesi, büfe, çay ocağı gibi yapılara imar uygulama programı uygulanana kadar Boğaziçi İmar İdare Heyetince müsaade edilir.

- Korunması gerekli kültürvarlığına komşu parseller ile arasından yol geçse dahi kültür varlığından yüz alan bütün parsellerdeki yapılacak cephe değişikliği uygulamalarında ilgili Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Komisyonu ve ilgili Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun Kararı alınacaktır.

- Boğaziçi'nin özel durumu göz önüne alınarak otopark ihtiyaçları parsel bünyesinde çözümlenir. Parselin açık alanları ağaç dokusuna zarar vermeden hafriyat ve dolgu yapılmadan otopark olarak kullanılabilir.

- Toprak ve moloz döktürülemez.

- Bahçe duvarları, Boğaziçi dokusunun doğal parçalarıdır. Yüksekliği yol cephesinde 1.00 m komşu parselde 1.50 m den fazla olmamak şartı ile imar yönetmeliğine göre uygulama yapılır. Bahçe duvarı üzerine yapılan korkuluklar perde dahil hiçbir örtü ile kapatılamaz.

- Planda öngörülenin dışında ayrıca ifraz yapılarak yeni yapı parseli oluşturulamaz. Ancak;

    - Plan gereği kamu hizmet ve tesislerine ayrılan alanlar ile yol, yeşil alan terkinleri ile ilgili ifrazlar yapılabilir.

    - Öngörünüm ile gerigörünüm veya etkilenme bölgelerini ayıran çizgi bir parseli bölüyorsa, çizgi ifraz hattı kabul edilerek bu parselle ilgili ifraz işlemi de bağlı olduğu ilçe Belediye Başkanlığı'nca yapılır.

- Ayrıca Müştemilat Yapılamaz.

- Mevcut yapılanmanın yeşil örtü ile kapatılmasının temini (görsel etkinin zenginleştirilmesi) amacıyla;

    - Kamuya açılan sosyal donatı alanları

    - Yol kenarındaki tretuvarlar ağaçlandırılacaktır.

Yeni yapılanmalarda ise;

Parselin açık alanının her 25 m²si için Orman Fakültesi'nden temin edilecek listeye göre ağaç dikme zorunluluğu getirilmiştir. Bu ağaçlar yerinde görülmedikçe iskan izni verilmeyecektir.

- İmar Planlarında belirlenmiş olan Boğaziçi peyzajı yönünden yeşillendirilecek alanlar ile manzara terasları ve mesire alanları hariç imar planında belirlenen yeşil alanlar, park ve çocuk bahçeleri, açık otopark, koru ve koruya katılacak alanlar, kamu hizmet tesis alanları (eğitim tesisleri, sağlık tesisleri, açık, kapalı spor tesisleri, ptt, trt, kütüphane, müze, sanat galerileri gibi kültür tesisleri, su, elektrik, kanalizasyon, doğalgaz gibi altyapı hizmetleri için üst yapı üniteleri vb. gibi) umumi hizmetlere ayrılan alanlardır. Bu alanlar öncelikle kamulaştırılacak alanlar olup, bu alanlarda korunması gerekli kültür varlığı uygulaması hariç kamulaştırma işlemi tamamlanmadan uygulamaya geçilemez. Boğaziçi peyzajı yönünden yeşillendirilecek alanlar ile manzara terasları ve mesire alanları yeşillendirilecek ve bu alanların dokusu korunacaktır. Ancak özel mülkiyete ait ve imar planında Boğaziçi peyzajı yönünden yeşillendirilecek alan ve manzara terasları kullanımda kalan alanlarda; sadece yaya ve servis yolları, seyir terası, oturma grubu gibi sabit olmayan tesisler ile peyzaj düzenlemesi yapılabilir.

- Farklı fonksiyonlarda kısmen veya tamamen imar yolunda kalan parsellerin yola terk edilmesi veya kamulaştırılması maksadıyla ifraz ve diğer mevzuata uygun işlemleri yapılabilir.

- Bir parselde bulunan mevzuata aykırı yapılar, aynı parselde bulunan korunması gerekli kültür varlığının uygulaması veya ihyası ile ilgili imar işlemlerini durdurmaz.

- Mezarlık alanlarında Mezarlıklar Daire Başkanlığı, Mezarlıklar Şube Müdürlüğü'nün ihtiyacı olan hizmet birim noktaları (görevli odası, ibadet yeri, wc, şadırvan, morg, gasilhane, güvenlik odası) ile gelen ziyaretçilerin bekleme ve ibadet ihtiyaçlarını karşılayacak yapılar bodrum hariç maksimum 250 m²ye kadar olmak şartı ile ilgili idarece uygun görülen yerde yapılabilir.

4.2.3. Sosyo-Ekonomik Yapı

Araştırma alanına ait sosyo-ekonomik yapı nüfus ve ekonomik yapı başlıkları altında incelenmiştir.

4.2.3.1. Nüfus

Araştırma alanı sınırları Üsküdar İlçesi idari sınırlarında yer aldığı için araştırma alanının nüfus değişim hareketleri ilçenin nüfus değişimi ile bağlantılıdır. Bu anlamda Üsküdar ilçesinin 1965 yılında yapılan ilk genel nüfus sayımından başlamak üzere 1987-2017 yılları arasındaki nüfus değişimi ve 2018 yılına ait nüfus bilgileri Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerinden elde edilen bulgular ile açıklanmıştır.

Üsküdar Belediyesi'nin veri tabanına göre, İstanbul Üsküdar İlçesi'nin nüfusu 1985 Genel Nüfus Sayımı'a göre 490.185 iken, 1987 yılında Ümraniye'nin ilçe olarak Üsküdar'dan ayrılması sonucunda 1990 yılı Genel Nüfus Sayımı'nda 395.623 kişiye düştüğü gözlenmiştir. Bu nedenle 1987 yılında sayım yapılmadığından bu yıla ait nüfus bilgisi olarak 1990 yılı genel sayımı araştırmada dikkate alınmıştır. İlçe'nin nüfusu 2000 yılı nüfus sayımına göre 495.118 iken, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) 2007 yılı nüfus verilerine göre 582. 666 olmuştur. Anonim (2014a)'e göre, 2007 yılına kadar 54 mahalleden oluşan Üsküdar, bazı mahallelerin birleştirilmesi ve Esatpaşa, Örnek ve Fetih Mahallelerinin Ataşehir ilçelerine dahil edilmesiyle 33 mahalle olarak düzenlenmiştir. Bu gelişmelerden dolayı 2008 yılında 524.889 olan ilçe nüfusu 2013 yılında 534.636 kişi olarak tespit edilmiştir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'na ait Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) üzerinden elde edilen en güncel verilere göre 2018 yılı Üsküdar İlçe nüfusu ise toplam 529.145'dir. Toplam nüfusun %48,12'sinin (254.676 kişi) İstanbul doğumlu olduğu görülmüştür. Şekil 4.21'de araştırma alanı için elde edilebilen en eski genel nüfus sayımı verisi yılı olan 1985 yılından başlayarak belirli yıl aralıkları ile nüfus hareketlerindeki değişimi, cinsiyet ve toplam nüfus dağılımı şeklinde verilmiştir.

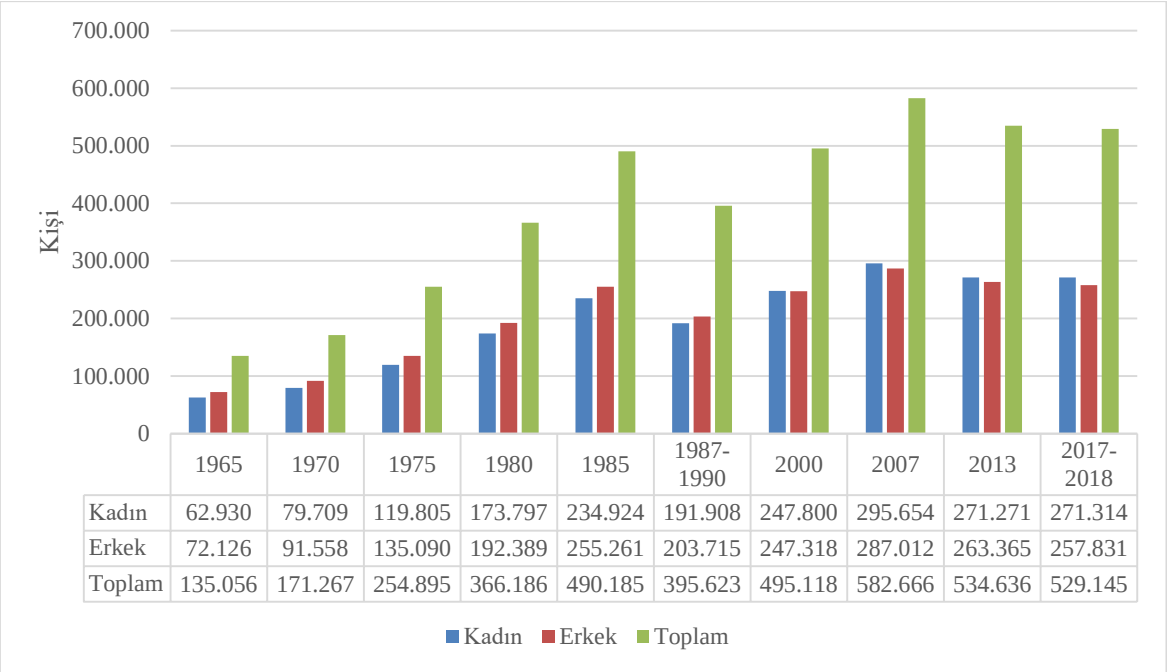

	1965	1970	1975	1980	1985	1987-1990	2000	2007	2013	2017-2018
Kadın	62.930	79.709	119.805	173.797	234.924	191.908	247.800	295.654	271.271	271.314
Erkek	72.126	91.558	135.090	192.389	255.261	203.715	247.318	287.012	263.365	257.831
Toplam	135.056	171.267	254.895	366.186	490.185	395.623	495.118	582.666	534.636	529.145

Şekil 4.21: 1965 Genel Nüfus Sayımı'ndan 2018 yılına kadar Üsküdar İlçe Nüfusu (TÜİK, 2018).

TÜİK Merkezi Dağıtım Sistemi'nin 2018 yılı verilerine göre, Üsküdar İlçesi'nde araştırma alanı içine giren mahalellerin toplam nüfus bilgileri kişi sayısına göre incelendiğinde sırasıyla; Kandilli (722 kişi), Kuleli (2244 kişi), Kuzguncuk (4336 kişi), Beylerbeyi (5502 kişi), Kirazlıtepe (11.025 kişi), Sultantepe (11.200 kişi), Güzeltepe (13.330 kişi), Çengelköy (14.146 kişi), İcadiye (16.923 kişi), Küplüce (17.596 kişi) ve Küçüksu (19.394 kişi) olarak tespit edilmiştir (Tablo 4.4). Buna göre araştırma alan sınırları içindeki mahallelerden Kandilli Mahallesi en az nüfusa sahip iken Küçüksu Mahallesi en fazla nüfusa sahip mahalledir (Şekil 4.22). Bu 11 mahallenin toplam nüfus sayısı 117.418 olup Üsküdar'ın 529.145 olan toplam ilçe nüfusunun %22,19'unu oluşturmaktadır (Tablo 4.4).

Tablo 4.4: Üsküdar İlçesi'nde bağlı mahallelerin nüfus verileri (TÜİK, 2018).

Mahalle	**2007**	**2013 Yılı**	**2018 Yılı**
Kandilli	1361	1565	1722
Küçüksu	20866	18940	19394
Kuleli	7278	3485	2244
Çengelköy	-	14384	14146
Güzeltepe	9545	13126	13330
Beylerbeyi	2065	5810	5502
Kirazlıtepe	13609	13525	11025
Küplüce	20866	17591	17596
Kuzguncuk	4533	4535	4336
İcadiye	20983	17646	16923
Sultantepe	-	11534	11200
Toplam	-	122.141	117.418

2007 yılında Çengelköy ve Sultantepe, henüz mahalle olmadığından verileri tabloda verilmemiştir. Araştırma alanında yer alan mahallelerin 2007-2018 yılları arasındaki nüfus değişimleri incelendiğinde en belirgin azalma %69,1 ile Kuleli Mahallesi ve %19,3'lük oran ile İcadiye Mahallesi'nde görülürken en belirgin artış %166,4 ile Beylerbeyi mahallesi ve %39,6'lik bir artış ile Güzeltepe Mahallesi'nde görülmektedir. Mahalellerin toplam nüfus değişimine bakıldığında ciddi boyutlarda olmamakla beraber genel bir nüfus azalması olduğu görülmektedir. İlçe nüfusunda 2007-2018 arasında %9,1'lik bir azalma görüldüğünden bu mahallelerde izlenen nüfus azalmasının sebebi Üsküdar İlçesi'nin 2007 yılına 54 olan mahalle sayısının 2007'de 33'e düşürülmesinden, bazı mahallelerinin Ataşehir'e bağlanmasından kaynaklanmaktadır.

TÜİK 2018 yılı nüfus tahminlerine göre İstanbul ili için yapılan istatistikte 2018 yılında 15.254.231 olan nüfusun 2025 yılında 16.708.850 olarak %9,5'luk bir artış göstereceği beklenmektedir.

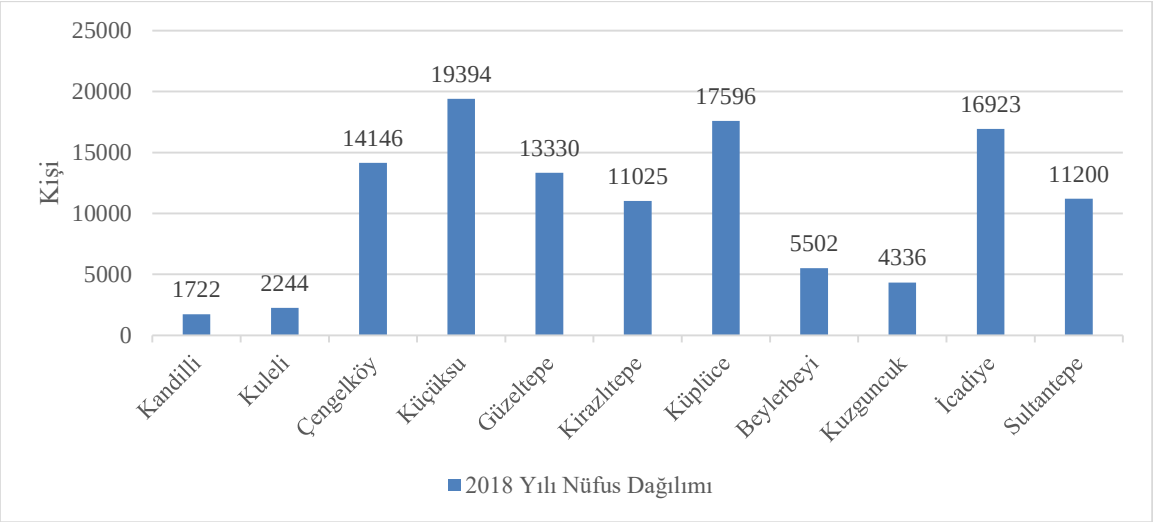

Şekil 4.22: Araştırma alanı kapsamındaki mahallelerin 2018 yılı nüfus dağılımları (TÜİK, 2018).

Üsküdar nüfusunun 2017 yılı eğitim verileri incelendiğinde (6+ yaş) nüfusun %27,6'sı yüksekokul ve üzeri okul mezunu, %34,4'ü ortaokul ve lise mezunu, %21,5'i ilkokul ve %6,9'u ilköğretim mezunudur. Cinsiyete göre incelenecek olunursa kadınların %96'sı ve erkeklerin %98,6'sı okuma yazma bilmektedir.

Şekil 4.23'te de belirtildiği üzere, Üsküdar İlçe toplam nüfusunun %97,3'ü okur yazar iken yalnızca %1,73'lük kısmının okuma yazma bilmediği görülmektedir. Buna göre ilçede eğitim seviyesinin ciddi oranda yüksek olduğu ortadadır.

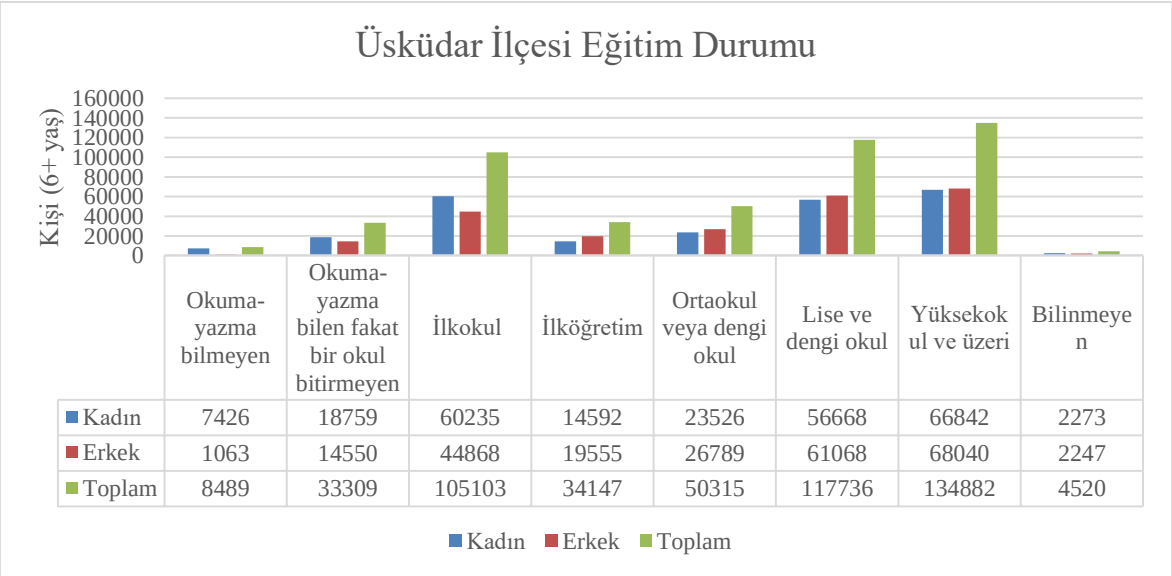

	Okuma-yazma bilmeyen	Okuma-yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	İlkokul	İlköğretim	Ortaokul veya dengi okul	Lise ve dengi okul	Yüksekokul ve üzeri	Bilinmeyen
Kadın	7426	18759	60235	14592	23526	56668	66842	2273
Erkek	1063	14550	44868	19555	26789	61068	68040	2247
Toplam	8489	33309	105103	34147	50315	117736	134882	4520

Şekil 4.23: 2017 yılında Üsküdar İlçesi'nde yaşayan halkın eğitim durumu (TÜİK, 2018).

4.2.3.2. Ekonomik Yapı

Marmara Bölgesi, Türkiye'nin gelişmişlik seviyesi en yüksek bölgesi olup 1. derece gelişmiş iller arasında da İstanbul İli ilk sırada yer almaktadır. Bu yönü ile Türkiye'nin en çok göç alan ili olan İstanbul'a bağlı Üsküdar ilçesi de özellikle 1960 ve 1980'li yıllardan itibaren iç göç yaşayarak hızlı bir nüfus artışına maruz kalmıştır. Artan nüfus yoğunluğunu karşılayacak yeterli konut sayısının olmaması yapılaşma yoğunluğunu beraberinde getirmiştir. İskan dışı kırsal alanlar iskana açılarak yeni mahalleler oluşmuştur. URL-6 (2019)'a göre, İlçe genel olarak iskan alanı haline gelmiştir. Sanayi ve ticaret merkezleri konut alanları kadar yer almamıştır. Halkın gelir düzeyi orta derecede olup, daha çok işçi, memur ve küçük esnaf ağırlıktadır.

İstanbul İli'ne bağlı olan Üsküdar ilçesi'nin İdari sınırları içinde 33 mahalle bulunmaktadır. Üsküdar İlçesi'nde kırsal yerleşme bulunmamaktadır. Buna bağlı olarak ilçede tarım sektörü gelişmemiş olup İlçe'de görülen tek tarımsal faaliyet balıkçılıktır. URL-7 (2019)'a göre, Su ürünleri alanında da 90 üyesi bulunan 3 adet su ürünleri kooperatifi vardır. Üye olmayan yaklaşık 500 balıkçının avcılıkla geçindiği tahmin edilmektedir.

İlçe'de vergi mükellefiyetine göre ekonomik dağılıma bakıldığında; ticaret mükellefi (2.040 kişi), imalat mükellefi (680 kişi), serbest meslek mükellefi (1.360 kişi), hizmet sektörü mükellefi (2.380 kişi), inşaat sektörü (340 kişi) olduğu bilinmektedir (URL-8, 2019).

4.2.4. Ulaşım

Araştırma alanı İstanbul Boğazı'nın kıyısında yer aldığı için şehiriçi ulaşımında kilit bir noktada yer almakta olup, gelişmiş bir ulaşım ağına sahiptir. Avrupa Yakası'ndan özel araç ve metrobüs ile alana ulaşım, İstanbul ili 1. Çevre yolu olan O-1 Otoyolu (D-100) üzerindeki 15 Temmuz Şehitler Köprüsü (1 km uzunluk) kullanılarak kullanılarak Beylerbeyi köprülü kavşağına bağlanılarak gerçekleştirilebilmektedir (Şekil 4.24). Buna ek olarak Avrupa Yakası'ndan araştıma alanına deniz yolu ile ulaşım mümkündür. Araştırma alanına Avrupa Yakası'ndan deniz ulaşımı hatları; Kabataş vapur iskelesinden Üsküdar

Kuzguncuk ve Beylerbeyi vapur iskelelerine; Beşiktaş vapur iskelesinden Üsküdar Çengelköy vapur iskelesine; Bebek vapur iskelesinden Çengelköy vapur iskelesine ve Arnavutköy Vapur İskeleleri'nden Kandilli vapur iskelesine (Şekil 4.25) şeklindedir.

Şekil 4.24: Kuleli Mahallesi'nden 15 Temmuz Şehitler Köprüsü'nün bir görünümü (Orijinal, 2020).

a

b

c

Şekil 4.25: a.Çengelköy Vapur İskelesi, b. Kandilli Vapur İskelesi ve c. Beylerbeyi Vapur İskelesi'nden görünümler (Orijinal,2020).

Araştırma alanını kuzey ve güney eksende çevre ilçelere (Beykoz ve Kadıköy) bağlayan ikinci ana yol 8,5 km uzunluğundaki Üsküdar Sahil Yolu'dur. 0-1 Otoyolundan Beylerbeyi köprülü kavşağına bağlanılarak Üsküdar Sahil Yolu'na ulaşılmaktadır. Şekil 4.26'da Üsküdar sahil yolu üzerinde Kuzguncuk Mahallesi'nden Beylerbeyi Mahallesi istikametine doğru giderken bir görünüm verilmektedir. Araştırma alanının en yakın demir yolu ulaşım hattı olan Marmaray Gebze-Halkalı tren hattının Üsküdar istasyonu, Beylerbeyi vapur iskelesine 3,7 km uzaklıktadır.

Şekil 4.26: Üsküdar Sahil Yolu ve 15 Temmuz Şehirler Köprüsü'nden bir görünüm (Orijinal, 2020).

Araştırma alanına ulusal ve uluslararası hava ulaşımı İstanbul İli içinde aktif olarak kullanılan 2 adet havaalanı bulunmaktadır. Alanın, Avrupa Yakası Arnavutköy İlçesinde yer alan İstanbul Havalimanı'na en yakın karayolundan olan uzaklığı 43,1 km, Anadolu Yakası Pendik İlçesi'nde bulunan Sabiha Gökçen Havalimanı'na olan mesafesi ise 35,9 km'dir.

Araştırma alanının özel araç ile Boğaz köprülerine, Marmaray metro hattına ve havalimanlarına olan en yakın mesafesi Tablo 4.5'de gösterilmektedir. Mesafeler belirlenirken Beylerbeyi vapur iskelesi başlangıç noktası olarak kabul edilmiştir.

Tablo 4.5: Araştırma alanının (Beylerbeyi vapur iskelesinden) Boğaz köprülerine, tren istasyonu ve hava limanlarına olan uzaklığı (URL-17, 2020).

Boğaz Köprüleri	**Mesafe**
15 Temmuz Şehitler Köprüsü	2,1 km
Fatih Sultan Mehmet Köprüsü	12 km
Yavuz Sultan Selim Köprüsü	41,4 km
Hava Limanları	
İstanbul Havalimanı	43,1 km
İstanbul Sabiha Gökçen Havalimanı	35,9 km
Tren İstasyonu	
Marmaray Tren Hattı Üsküdar İstasyonu	3,7 km

Araştırma alanının ulaşım ağı analizi haritası Harita 10'da verilmiştir (Şekil 4.27). Hazırlanan haritada O-1 Otoyolu ana aks olduğundan 1. Derece yol, Üsküdar Sahil Yolu, Beylerbeyi Köprülü Kavşağı Bağlantı Yolu ve bu akslara bağlı diğer ana yolların (Beylerbeyi Çamlıca Caddesi, Güzeltepe Caddesi, Mehmet Akif Ersoy Caddesi) malzemesi asfalt olup, 2. Derece yol olarak belirtilmektedir. 3. derecede yollar olarak mahalle aralarındaki sokaklara ait yollardır. O-1 Otoyolu dört gidiş yönü ve dört geliş yönü olmak üzere toplam sekiz şeride sahip asfalt yol karakterindedir.

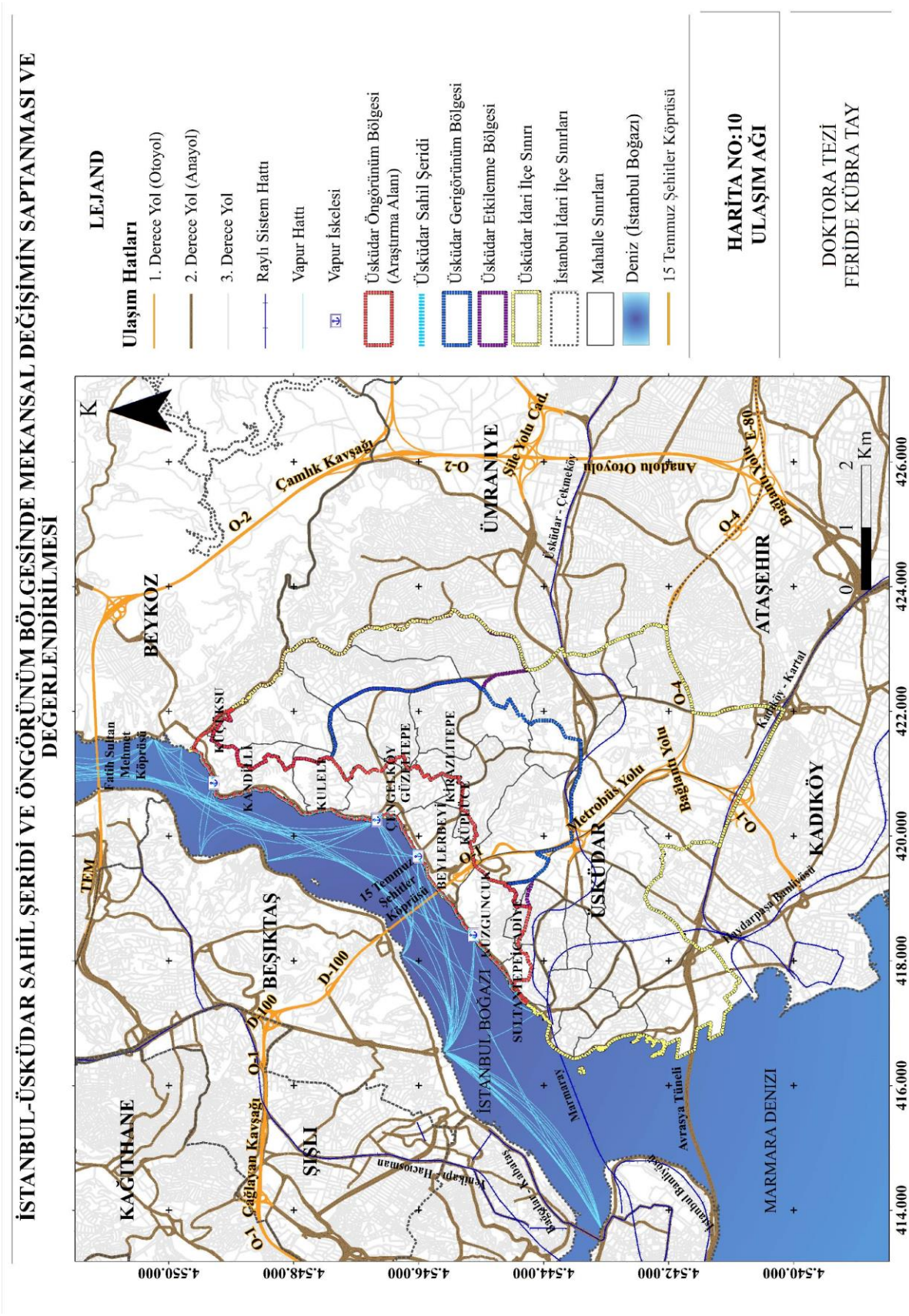

Şekil 4.27: Araştırma alanı ulaşım ağı (Orijinal, 2021).

4.2.5. Araştırma Alanının Silüetinde Etkili Olan Kentsel İmaj Ögeleri

Çalışmanın bu bölümünde, Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'nin mevcut silüet yapısının ortaya konmasında, öncelikle alanda silüetin algılanmasına yardımcı olan tanımlı ögelerin belirlenmesi gerekmektedir. Bu amaçla silüet özelliklerini oluşturan kentsel imaj ögeleri analiz edilmiştir. Kentsel imaj analizi yapılırken, kuramsal çerçevedeki bilgiler doğrultusunda Kevin Lynch (2012)'in kent kimliğini oluşturan imaj ögelerinden yollar, odak noktaları, bölgeler, sınırlar/kenarlar ve işaret ögeleri tez kapsamında kriter olarak kullanılmıştır.

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'nin bugün algılanan silüet yapısını oluşturan kentsel imaj ögelerinden yollar, odak noktaları, bölgeler, sınırlar/kenarlar ve işaret ögeleri Harita 11'de detaylı olarak sunulmuştur (Şekil 4.28).

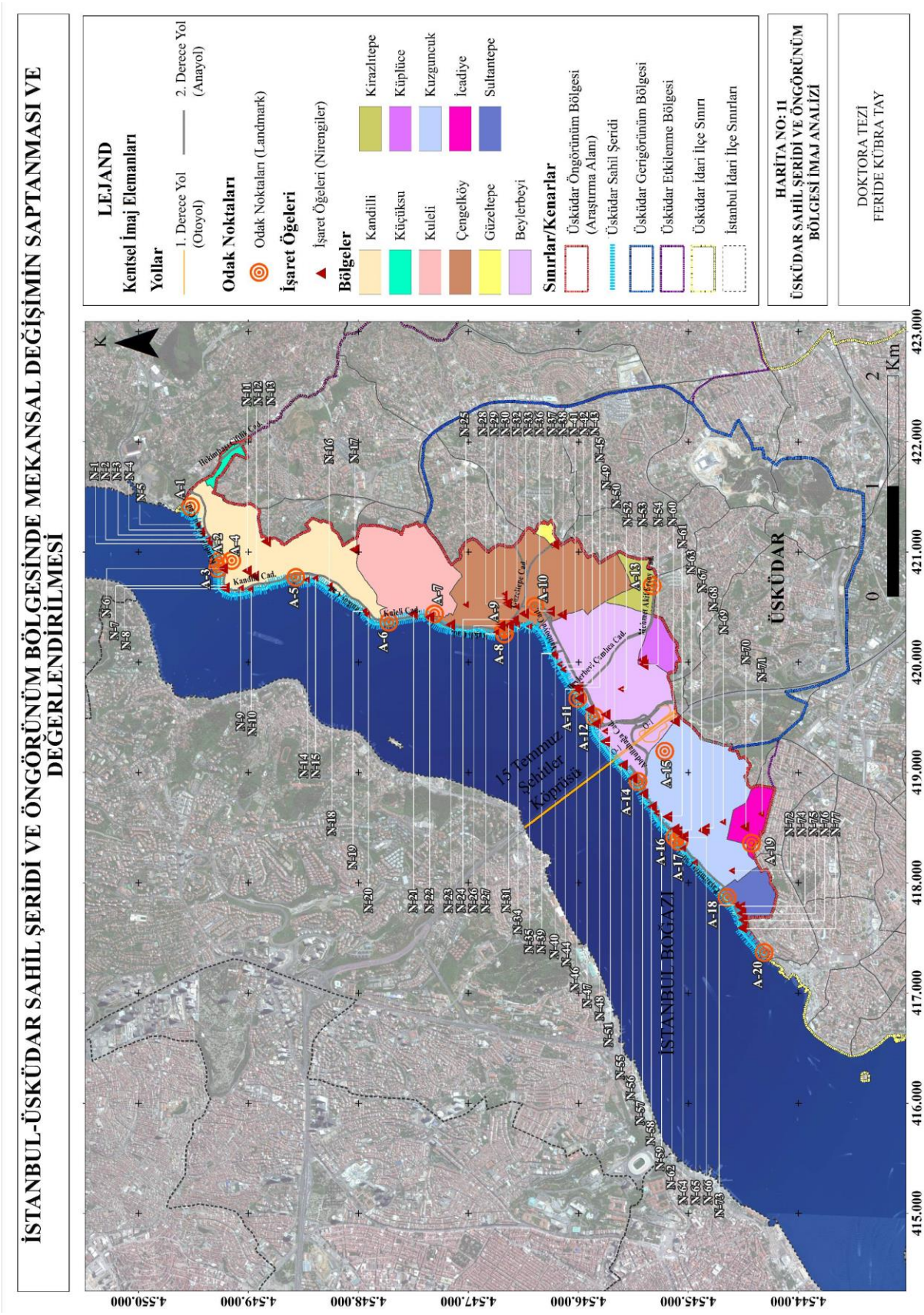

Şekil 4.28: Araştırma alanı kentsel imaj analizi (Orijinal, 2021).

Yollar: Araştırma alanında yer alan yollar, yoğun kullanımlarına, genişliklerine, karakteristik özellikleri ile kentli üzerinde güçlü bir imge oluşturan faktörleri dikkate alınarak 1. Derece yol (otoyol) ve 2. Derece yol (anayol) olarak ayrılmıştır.

Araştırma alanının en önemli ulaşım aksı olarak 1. Çevre yolu olan O-1 Otoyolu (D-100), yanlızca araştırma alanı için değil aynı zamanda İstanbul ve şehirlerarası ulaşımda önemli bağlantılardan biridir. 1. Çevre yolu, kentin önemli ulaşım yapılarından biri olarak kentin silüetinde hakim olan 15 Temmuz Şehitler Köprüsü, Anadolu ve Avrupa kıtalarını birbirine bağlayan, yoğun araç trafiği ile dikkat çeken, kentli tarafından kolay algılan özgün karaktere sahip ana ulaşım akslarından biridir. Eski adı Boğaziçi Köprüsü olan 15 Temmuz Şehitler Köprüsü İstanbul Boğazı üzerinde yer alan üç asma köprüden biri olarak Boğazı'nın iki yakasını birbirine bağlayan özelliği ile kent silüetinde güçlü bir nirengi/işaret noktası olarak da kent imajına katkı sağlamaktadır.

Araştırma alanında 2. Derece yol (anayol) olarak gösterilen Üsküdar sahil yolu, Anadolu Yakası'nın kıyı şeridinde çevre ilçeler ile kesintisiz bağlantı sağlayan yoğun araç ve yaya trafiğinin görüldüğü ulaşım akslarından biridir. Yoğun kullanımının yanı sıra Üsküdar-Harem sahil yolu hem İstanbul Boğaz'ı manzarası ile hem de yol üzerinde yalılar, tarihi yapılar, peyzaj özelliklerinin yer alması ve vapur iskeleleri gibi odak noktalarının varlığı sebebiyle insanların zihinlerinde algılanması kolay kentsel imaj elemanlarından biridir (Şekil 4.29; Şekil 4.30; Şekil 4.31; Şekil 4.32).

Şekil 4.29: Üsküdar Sahil Yolu üzerinde Çengelköy Mahallesi'nden Kuleli Mahallesi yönünde tarihi Osmanlı fil ambarları ve kentsel peyzaj yapısı (Orijinal, 2020).

Şekil 4.30: Üsküdar Sahil Yolu üzerinde Kuleli Mahallesi'nden Vaniköy Mevkii yönünde bir görünüm (Orijinal, 2020).

Şekil 4.31: Üsküdar sahil yolu üzerinde Kandilli Mahallesi'nden Küçüksu Mevkii yönünde simge yapı ve kentsel peyzaj yapısı (Orijinal, 2020).

Şekil 4.32: Üsküdar sahil yolu üzerinde Paşalimanı Mevkii'nden Kuzguncuk Mahallesi yönünden bir görünüm (Orijinal, 2020).

Odak Noktaları: Araştırma alanının sahip olduğu karakteristik özellikleri ve ulaşımda önemli bir yere sahip olan coğrafi konumu dikkate alındığında İstanbul kenti için önemli odak noktalarından biridir.

Araştırma alanındaki odak noktaları, kentli için önemli toplanma ve dağılma mekânı olan meydanlar, kentsel açık yeşil alanlar ile ulaşım-aktarma noktaları olan vapur iskeleleri ulaşım odakları olarak değerlendirilmektedir. Araştırma alanında tespit edilen 20 adet odak noktası Şekil 4.28'de kodlanarak verilmiş olup, odak noktalarına ilişkin bilgiler Tablo 4.6'da yer almaktadır.

Tablo 4.6: Kentsel imaj analizi haritasında gösterilen odak noktaları (Orijinal, 2020).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesinin Odak Noktaları			
Kod	**Açıklama**	**Kod**	**Açıklama**
A-1	Küçüksu Kasrı Mesire Yeri	A-11	Beylerbeyi İskelesi
A-2	Kandilli Parkı	A-12	Beylerbeyi Parkı
A-3	Kandilli İskelesi	A-13	Şehit Cengiz Hasbal Parkı
A-4	Park Alanı	A-14	Beylerbeyi Abdullah Ağa Parkı
A-5	Vaniköy Parkı	A-15	Nakkaştepe Millet Bahçesi
A-6	Kuleli-2 Parkı	A-16	Kuzguncuk İskelesi
A-7	Kuleli Parkı	A-17	Kuzguncuk Meydanı
A-8	Çengelköy İskelesi	A-18	Paşalimanı Parkı
A-9	Çengelköy İskele Meydanı	A-19	Park Alanı
A-10	Çengelköy Meydan Parkı	A-20	Hacıbaba Parkı

İşaret Ögeleri (Nirengiler): Araştırma alanında tespit edilen işaret ögeleri Harita'da kodlanarak verilmiş olup, işaret ögelerine ilişkin bilgiler Tablo 4.7'de yer almaktadır.

Tablo 4.7: Araştırma alanında yer alan işaret öğleleri (Orijinal, 2020).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesinin İşaret Ögeleri (Nirengiler)					
Kod	**Açıklama**	**Açıklama**	**Kod**	**Açıklama**	**Açıklama**
N-1	Hadi Sami Bey Yalısı	Tescil-1970	N-40	Hüseyin Kazım Bey ve Fahrettin Kerim Yalısı	Tescil 1970
N-2	Kont Ostrorog Yalısı	Tescil-1970	N-41	Kalkavanzade Yalısı	Tescil 1970
N-3	Abud Efendi Yalısı	Yapım 1830-1885	N-42	Hasip Paşa Yalısı (Özdemir Sabancı Yalısı	19.Yy İlk Yarısı
N-4	İsmail Paşa Yalısı	Tescil-1970	N-43	Debreli İsmail Paşa Yalısı	Tescil 1970
N-5	Kıbrıslılar Yalısı	18.Yy Son Çeyreği	N-44	Beylerbeyi Camii (Sultan Hamid-İ Evvel Camii)	Yapım Yılı 1778

Tablo 4.7: (devam ediyor).

N-6	Kandilli Camii	Tescil-1974	N-45	Beylerbeyi Hamamı	Yapım Yılı 1778
N-7	Edip Efendi Yalısı	19.Yy İlk Yarısı	N-46	Beylerbeyi Ahşap İskele Binası	19. Yy Son Çeyreği
N-8	Kandilli Deniz Feneri		N-47	Beylerbeyi Polis Evi	Tescil 1991
N-9	Kırmızı Simge Yapı	Tescil-1992	N-48	Sabancı Olgunlaşma Enstitüsü	Yapım Yılı 1861-1865
N-10	Bayramoğlu Yalısı	20.Yy	N-49	Abdullah Ağa Camii	16.Yy Son Çeyreği
N-11	Adile Sultan Sarayı	1876	N-50	II. Mahmut Çeşmesi	Yapım Yılı 1820
N-12	Kandilli Kız Lisesi	1876	N-51	Beylerbeyi Sarayı	Yapım Yılı 1865
N-13	Katolik Kilisesi (Metruk) Surp Astvazazin Ermeni Kilisesi	Tescil 1969	N-52	Hüseyin Hıfzı Vakfı Aşevi (Türbe)	Tescil 1974
N-14	Recaizade Yalısı	19.Yy İkinci Çeyreği	N-53	Küplüce İlköğretim Okulu	Tescil 2004
N-15	Evrenosoğlu Hamit Bey Yalısı	Tescil 1970	N-54	Küplüce Camii	1909-1910
N-16	Fahrettin Paşa Yalısı	Tescil-1970	N-55	Askeriye Komutanlık Binası	
N-17	Boğaziçi Üniversitesi Kandiili Rasathan	1900	N-56	Deniz Astsubay Hazırlama Okulu	19.Yy Son Çeyreği
N-18	Ahmet Nazif Paşa Yalısı	Tescil-1970	N-57	Cemil Molla Camii (Üryanizade Camii)	Yapım Yılı 1860-1889 Arası
N-19	Mahmut Nedim Paşa Yalısı	Tescil-1970	N-58	Karakol Binası	Tescil 1973
N-20	İffet Hanım Yalısı	Tescil-1970	N-59	Hafız Ahmet Paşa Vakfına Ait Ahşap Yapı	Tescil-1970
N-21	Kuleli Askeri Lisesi	Yapım Yılı 1845	N-60	15 Temmuz Şehitleri Zafer Anıtı	
N-22	Kuleli Bahçe Camii (Kaymakam Mustafa Camii)	19.Yy İlk Çeyreği	N-61	Kuzguncuk İlköğretim Okulu	Yapım Yılı 1865
N-23	Fil Ambarları	Yapım Yılı 19. Yy	N-62	Kuzguncuk Camii	Tescil 1973
N-24	Hamdullah Paşa Camii (Çınarlı Camii)	Yapım Yılı 1823	N-63	Ermeni Kilisesi(Lösavoriya)	Yapım Yılı 1835
N-25	Sultan Vahdettin Köşkleri	20.Yy İlk Çeyreği	N-64	Madam Agavni Muratyan Yalısı	Tescil-1970
N-26	Aya Yorgi Rum Ortodoks Kilisesi	19. Yy	N-65	Fethi Ahmet Paşa Yalısı	18. Yy Sonu
N-27	Muazzez Ardırıç Yalısı (Fenerli Yalı)	20.Yy İlk Çeyreği	N-66	Büyük Sinegog Ayios Yeorgios Rum Ortodoks Kilisesi	19. Yy

Tablo 4.7: (devam ediyor).

N-28	Kerime Hatun Camii	Yapım Yılı 1657	N-67	Katolik Kilisesi	19. Yy
N-29	Çengelköy Fevzi Ahmet Paşa Köşkü	Yapım Yılı 19. Yy	N-68	Katolik Kilisesi Ve Ayazması	19. Yy
N-30	Ali Nizami Paşa Köşkü		N-69	Sinagog	Cumhuriyet Dönemi
N-31	Çengelköy Sabancı Polis Merkezi	Tescil 1983	N-70	İcadiye Dağ Hamamı	19. Yy 2. Yarısı
N-32	Rabia Adviye Hanım Tekkesi (Bedevi Tekkesi)	Yapım Yılı 1866	N-71	Konut Kemalettin Eröğe, Polis Eğitim Merkez	19. Yy
N-33	Hacı Ömer Efendi Camii	18. Yy	N-72	İbb Hizmet Binası Fethipaşa Korusu	Tescil 1991
N-34	Abdullah Ağa Yalısı	Tescil 1970	N-73	Hüseyin Avni Paşa Çeşmesi	
N-35	Sadullah Paşa Yalısı	19.Yy Son Çeyreği	N-74	Silahdar Abdurrahman Ağa Cami	Yapım Yılı 1766
N-36	Çengelköy İlköğretim Okulu	20. Yy	N-75	İstanbul Devlet Tiyatrosu (Arpa Anbarları)	Tescil 1973
N-37	Yıldırım Beyazıt Camii		N-76	Eski Değirmen Binası	19. Yy
N-38	Nevruz Camii	19. Yy Son Çeyreği	N-77	Nemlizade Tütün Deposu	Yapım Yılı 1923
N-39	Raife Hanım-İ Reha Poroy Yalısı	Tescil 1970			

Bölgeler: Araştırma alanının fiziksel özellikleri ile her biri ayrı karaktere sahip olan 11 mahallesi kentsel kimliği oluşturan bölgeler olarak ele alınmıştır. Bu kapsamda araştırma alanı içindeki 11 bölge, Kandilli Mahallesi, Küçüksu Mahallesi, Kuleli Mahallesi, Çengelköy Mahallesi, Güzeltepe Mahallesi, Beylerbeyi Mahallesi, Kirazlıtepe Mahallesi, Küplüce Mahallesi, Kuzguncuk Mahallesi, İcadiye Mahallesi ve Sultantepe Mahallesi'dir (Şekil 4.28). Araştırma alanındaki mahallelerin mekânsal karakterini oluşturan özellikleri 4.3'te detaylı olarak verilmiştir.

4.2.5.1 Araştırma Alanının Silüet Özellikleri

Erkaya (2012)'e göre, silüet, yerleşim içinde bulunan topografik yapının, bitki örtüsünün, kent imgelerinin, yapı tipolojilerinin, açık-kapalı alanlarının, kısacası bir kenti oluşturan doğal ve mekânsal ögelerin ve bu ögelerin birbirleriyle ilişkisinin algılanmasını

sağlamaktadır. Kent silüetini oluşturan ögeler, aynı zamanda kentsel imajı da tanımlamaktadır

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'nin kentsel mekân algısı içinde silüet kavramı kent kimliğini tanımlayan en önemli unsurdur. Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'nin silüetinde hakim imgelerin çoğunlukla Osmanlı Dönemi'ne ait camiler, yalı ve saraylar olduğu görülmektedir.

Bugün özellikle gerigörününüm ve etkilenme alanında hakim olan toplu konut yerleşimleri, gökdelenler, kulelerin kent silüetine katılması ile birlikte tarihi dokunun algılanmasının önüne geçtiği İ.B.B. arşivinden alınan 1983, 2002 ve 2019 yıllarına ait silüet fotoğraflarında açıkça görülmektedir.

Araştırma alanının silüet yapısı incelendiğinde, tarihten bugüne araştırma alanının silüetinde yer alan kent imgelerinde ve yerleşim dokusunda modern yapılaşmadan kaynaklı değişimlerin söz konusu olduğu görülmektedir. Ayrıca, alan coğrafi konumundan dolayı İstanbul İli ulaşım sistemi içinde kilit bir noktada yer almaktadır. Bu nedenle ilin ulaşım sorunlarına çözüm olarak geliştirilen yol projeleri de silüeti şekillendirmiştir. Bu bağlamda, 1973'de Boğaziçi Köprüsü'nün bugünki resmi adıyla 15 Temmuz Şehitler Köprüsü'nün yapımının araştırma alanının silüet yapısında meydana gelen değişimlerin başlıca kaynağı olduğu gözlenmiştir. 1973 yılında silüete katılan köprü imgesiyle beraber, köprünün yakın çevresinde bulunan mahallelerdeki yerleşim alanlarının topografyaya göre yoğunlaştığı görülmektedir. Yapılaşmanın artması ile birlikte ufuk hattında yükselmelerin olduğu görülmektedir (Şekil 4.33). Aynı zamanda günümüzde araştırma alanının silüetinde topografya uyumlu yeşil doku, yerleşim dokusu, yalılar, saray ve camiler de dikkat çekmektedir.

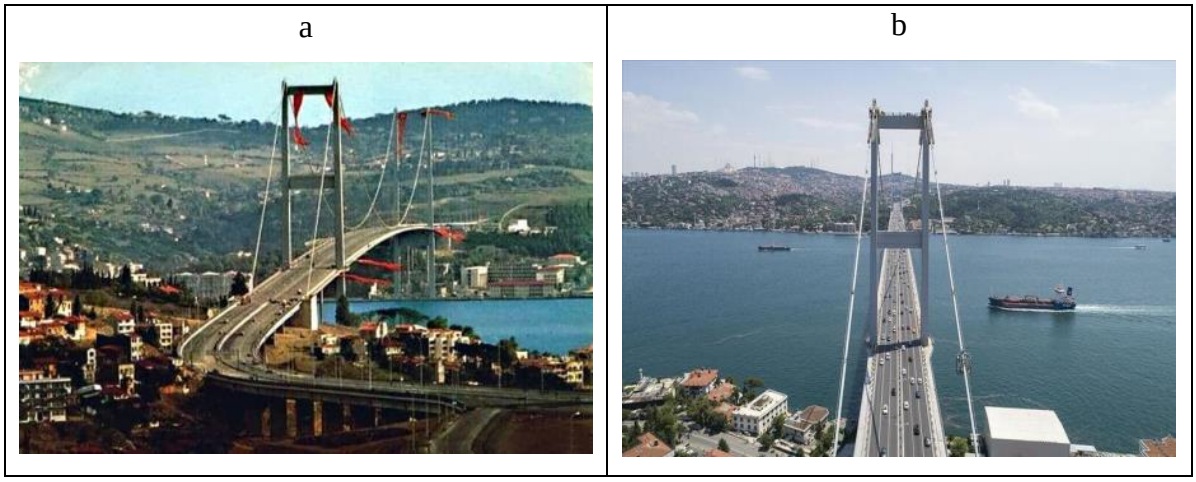

Şekil 4.33: a. 30 Ekim 1973 Tarihinde 15 Temmuz Şehitler Köprüsü'nün (eski adı ile Boğaziçi Köprüsü) açılışından bir görünüm (URL-18, 2020), b. 15 Temmuz Şehitler Köprüsü'nün 2019 yılına ait görünümü (URL-19, 2020).

Üsküdar Öngörüm Bölgesi, Boğaziçi Alanı Öngörünüm Bölgesi'nin en eski kıyı yerleşmelerinden biri olması sebebiyle tarihi, kültürel değerleri ile birçok kentsel imaj ögesini barındıran ve korunması gereken bir alandır. Araştırma alanının İstanbul Boğazı'ndan algılanan silüeti, sadece Üsküdar'ın değil kıyı şeridi boyunca Boğaziçi Alanı'nın kimliğini yansıtırken aynı zamanda İstanbul İli'nin kentsel imajı içinde önemli bir yere sahiptir. Bu kapsamda Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'nin silüetinin tarihsel süreçte ortaya konması, kentsel peyzaj karakterinin değerlendirilmesi ve korunması açısından önem taşımaktadır. Araştırma alanının silüetindeki değişimler tarihsel süreçte incelenirken 1983, 2002, 2019 ve 2023 yıllarına ait denizden çekilen silüet fotoğraflarından yararlanılmıştır. 1983 ve 2019 yıllarına ait fotoğraflar Şekil 4.34-Şekil 4.35- Şekil 4.37-Şekil 4.39-Şekil 4.41-Şekil 4.43-Şekil 4.45-Şekil 4.47-Şekil 4.49'da verilmiştir. 2023 yılına ait fotoğraflar Şekil 4.36- Şekil 4.38-Şekil 4.40-Şekil 4.42-Şekil 4.44-Şekil 4.46-Şekil 4.48-Şekil 4.50'de verilmiştir.

1983 yılına ait silüet fotoğraflarında araştırma alanının, kentsel yeşil alanları ile doğal morfolojik yapının hakim olduğu bir silüete sahip olduğu görülmektedir. 2002 yılına ait denizden çekilen silüet fotoğraflarında bu doğal morfolojik yapı kısmen korunsa da yamaçlara yerleşmiş olan yeni yapıların varlığı görülmeye başlamıştır (Şekil 4.51-Şekil 4.52-Şekil 4.53-Şekil 4.54-Şekil 4.55-Şekil 4.56). 2019 yılı fotoğraflarında yamaçlarda yeşil alan içlerine doğru başlayan yeni yapılaşmaların sahil şeridinde de yayılarak tarihsel öneme sahip sivil mimari yapıların yakınlarında konumlandığı görülmektedir.

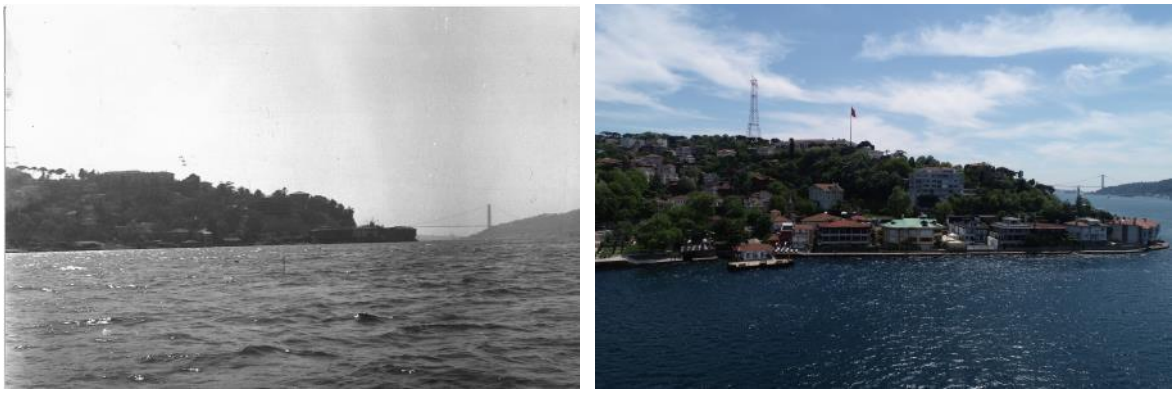

Şekil 4.34: Kandilli Mahallesi'nin1983 (solda) yılı ve 2019 (sağda) yılındaki silüeti ve eklenen yeni yapılar (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi, 2020).

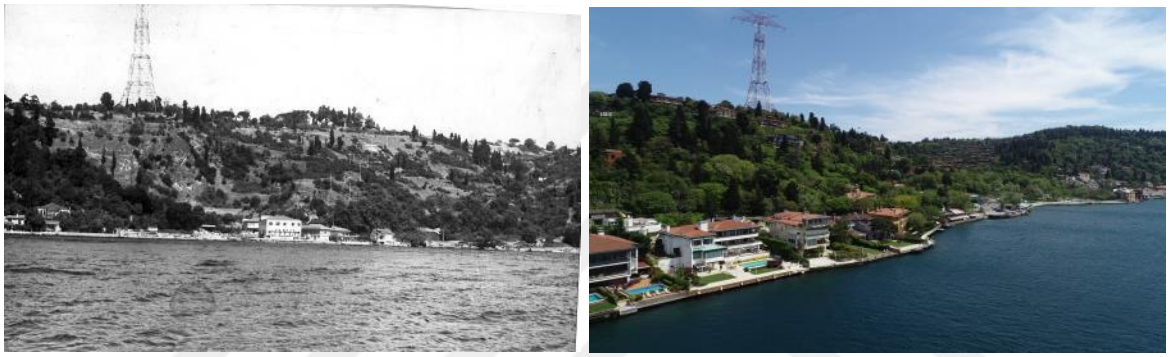

Şekil 4.35: Kandilli Mahallesi'nin 1983 (solda) yılı ve 2019 (sağda) yılındaki silüeti (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi, 2020).

Şekil 4.36: Kandilli Mahallesi'nin 2023 yılındaki silüeti (Orijinal, 2023).

Şekil 4.37: Kandilli Mahallesi'ndeki Cemile Sultan Korusu'nun 1983 (solda) yılı ve 2019 (sağda) yılındaki silüeti (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi, 2020).

Şekil 4.38: Kandilli Mahallesi'ndeki Cemile Sultan Korusu'nun 2023 yılındaki silüeti (Orijinal, 2023).

Şekil 4.39: Kuleli ile Kandilli Mahallesi arasındaki bölgenin 1983 (solda) yılı ve 2019 (sağda) yılındaki silüeti ve yamaçlara dağılan yeni yapılaşmalar (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi, 2020).

Şekil 4.40: Kuleli ile Kandilli Mahallesi arasındaki bölgenin 2023 yılındaki silüeti (Orijinal, 2023).

Şekil 4.41: Beylerbeyi ile Çengelköy Mahallesi arasındaki bölgenin 1983 (solda) yılı ve 2019 (sağda) yılındaki silüeti (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi, 2020).

Şekil 4.42: Beylerbeyi ile Çengelköy Mahallesi arasındaki bölgenin 2023 yılındaki silüeti (Orijinal, 2023).

Şekil 4.43: Beylerbeyi Sarayı ve 15 Temmuz Şehitler Köprüsü'nün 1983 (solda) yılı ve 2019 (sağda) yılındaki silüeti (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi, 2020).

Şekil 4.44: Beylerbeyi Sarayı ve 15 Temmuz Şehitler Köprüsü'nün 2023 yılındaki silüeti (Orijinal, 2023).

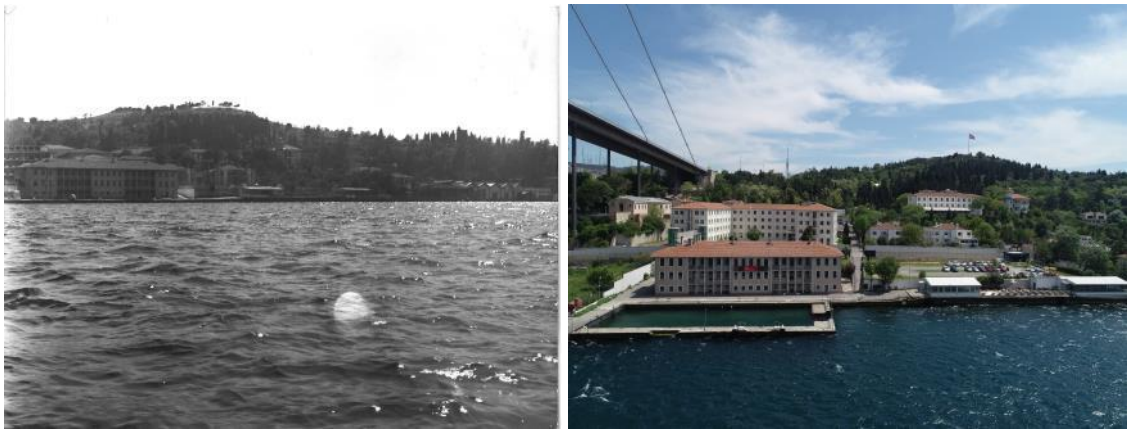

Şekil 4.45: Beylerbeyi Mahallesi'nin 1983 (solda) yılı ve 2019 (sağda) yılındaki silüeti (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi, 2020).

Şekil 4.46: Beylerbeyi Mahallesi'nin 2023 yılındaki silüeti (Orijinal, 2023).

Şekil 4.47: Kuzguncuk Mahallesi'nin 1983 (solda) yılı ve 2019 (sağda) yılındaki silüeti (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi, 2020).

Şekil 4.48: Kuzguncuk Mahallesi'nin 2023 yılındaki silüeti (Orijinal, 2023).

Şekil 4.49: Sultantepe Mahallesi'nin 1983 (solda) yılı ve 2019 (sağda) yılındaki silüeti (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi, 2020).

Şekil 4.50: Sultantepe Mahallesi'nin 2023 yılındaki silüeti (Orijinal, 2023).

Şekil 4.51: Sultantepe Mahallesi'nin 2002 yılındaki silüeti (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi, 2020).

Şekil 4.52: Kuzguncuk Mahallesi'nin 2002 yılındaki silüeti (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi, 2020).

Şekil 4.53: Çengelköy ile Beylerbeyi Mahallesi'nin 2002 yılındaki silüeti (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi, 2020).

Şekil 4.54: Kuleli ile Çengelköy Mahallesi'nin 2002 yılındaki silüeti (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi, 2020).

Şekil 4.55: Kandilli ile Kuleli Mahallesi'nin 2002 yılındaki silüeti (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi, 2020).

Şekil 4.56: Kandilli Mahallesi'nin 2002 yılındaki silüeti (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi, 2020).

4.2.6. Mevcut Alan Kullanımları

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'nin mevcut alan kullanımları yerleşim alanları, eğitim kurumu alanı, kamu kurumu alanı, vakıf dernek alanı, kültür ve turizm alanı, dini tesis alanı, ticari kullanım alanları, iskele alanları, askeri alanlar, anıt, koru ve orman alanları, millet bahçesi, meydan, mezarlık, park, spor tesisi, fidanlık ve sera alanları, diğer açık yeşil alanlar, helikopter pist alanı, otopark alanlarından oluşmaktadır. Mevcut

alan kullanımları Bölüm 4.3.'de "Alt Bölge Mahalle Ölçeğinde Morfolojik Analiz İle Mekânsal Değişimin Değerlendirilmesi" başlığı içinde detaylı olarak anlatılmaktadır.

Araştırma alanının engebeli bir topografyaya sahip olması nedeniyle, kıyı şeridi ve yükseltinin artış gösterdiği iç kesimlerde mevcut alan kullanımınlarının farklı şekillendiği görülmektedir. Alanın kıyı kesimlerinde daha çok deniz ile ilişkili iskeleler, yalılar, sahil parkları, ticari kullanımlar ve ana ulaşım ağları yer almaktadır. İç kesimlerde konut bölgeleri yer alırken, özellikle yerleşime uygun olmayan yüksek eğimli alanlarda koru ve orman alanları görülmektedir.

4.2.6.1 Yerleşim Alanları

Araştırma alanının %17,38'lik kısmını Kandilli, %0,93'lik kısmını Küçüksu, %11,59'luk kısmını Kuleli, %20'lik kısmını Çengelköy, %0,56'lık kısmını Güzeltepe, %20,75'lik kısmını Beylerbeyi, %2,62'lik kısmını Kirazlıtepe, %2,24'lük kısmını Küplüce, %18,13'lük kısmını Kuzguncuk, %2,8'lik kısmını İcadiye ve %3,36'lık kısmını ise Sultantepe Mahalleleri oluşturmaktadır. Araştırma alanı içinde kırsal yerleşim alanı bulunmamakta olup, mahallelerin her biri kentsel yerleşim alanıdır. Araştırma alanının kıyı şeridinden itibaren yerleşim dokusunu yansıtan bir görünüm Şekil 4.57'de verilmiştir.

Kandilli, Kuleli, Çengelköy, Beylerbeyi, Kuzguncuk, Sultantepe Mahalleleri kıyı kesiminde ve Küçüksu, Güzeltepe, Kirazlıtepe, Küplüce, İcadiye mahalleleri de iç kesimde yer almaktadır. Araştırma alanı sınırları içindeki mahalleler ve karakteristik özellikleri aşağıdaki gibidir:

Şekil 4.57: Araştırma alanının kıyı şeridinden itibaren yerleşim dokusunu yansıtan bir görünüm (Orijinal, 2020).

Kandilli Mahallesi: Bizans döneminde Boğaz'da köy yerleşimi olarak kurulan Kandilli Mahallesi o dönemde "sarp yamaçlar" anlamına gelen "Brochtoi" olarak bilinmektedir (Artan,1994; Atalan, 2008; Yazgı, 2013). Üsküdar'ın en kuzeyindeki Küçüksu Deresi (Göksu Deresi) ile Vaniköy yerleşimi arasında kalan semt, Osmanlı Dönemi'nde "Kandilli" olarak anılıştır (Ekim, 2020). Semtte bulunan deniz fenerinden dolayı Kandilli adı verilmiştir. 18. yüzyılın başında yazlık yerleşim alanı olarak uzun bir süre Osmanlı Sarayı'nın hizmetinde bulunan hasbahçelerin kurulduğu semt, 18. yüzyılın ortalarında iskana açılmıştır (Yazgı, 2013; Ekim, 2020). Gökbilgin (1994)'e göre, Sultan I. Mahmud, sarayın bazı bölümlerini parselleterek halkın kullanımına açmış, böylece hasbahçenin giderek bir Boğaziçi köyüne ve ileride Kandilli semtine dönüşmesine vesile olmuştur. Kandilli sahilindeki arsalara, devletin ileri gelenlerinin yalıları planlanmıştır. Dönem içinde yaptırılan cami, çeşme, hamam, iskele ve kuyu ile semtin gelişmesi için zemin hazırlanmıştır (Atalan, 2008). Bölgeye 18. yüzyılın ikinci yarısında çoğunluğu Türk, bir kısmı Ermeni ve Rum kökenlilerin oluşturduğu halkın dışında, sarayın önde gelenIeri

yer1eşmişlerdir. 19. yüzyıl ortalarında ise özellikte İngiliz ve Fransız zenginleri başta olmak üzere batılı aydınlar Kandilli'ye yer1eşmeye baş1amışlardır (Yazgı, 2013).

Bugün Kandilli Mahallesi'nin genel yerleşim dokusu konut ağırlıklı bir yapı göstermektedir. Özellikle kapalı site yerleşimlerinin fazla olduğu bir mahalle olarak dikkat çekmektedir (Sargın ve Taş, 2019). Kandilli'de, kıyı şeridi boyunca özel bahçeli yalılara; iç kesimlerde ise iskeleye dik inen yoğun bir yapılaşmaya, bunun dışında kalan alanlarda ise topografya ile uyumlu, tepelere doğru yayılan seyrek yapılaşmaya rastlanmaktadır. Yapılaşma düzeninin ortaya çıkardığı organik sokak dokusu ve çoğunlukla ayrık nizam yapılar, mahallenin genel fiziksel kurgusunu oluşturmaktadır (Yazgı, 2013). Yollarda çoğunlukla asfalt malzeme kullanılmış olup, tarihi konutların yoğun olduğu yollarda parke taş kullanıldığı görülmektedir.

Kıbrıslı Yalısı, İsmail Paşa Yalısı, Abud Efendi Yalısı, Kont Ostrorog Yalısı, Edip Efendi Yalısı, Mustafa Fazıl Paşa Yalısı, Kandilli Mahallesi'nin kıyı şeridinin önde gelen yalıları arasındadır. Kandilli Cami'si de Boğaziçi kıyı yerleşimlerinde yer alan yalılar gibi Boğaz silüetini oluşturan tarihi bir yapı olarak mahallede yer almaktadır. Kandilli Feneri, Kandilli Kız Lisesi, Kandilli Rasathanesi bu mahallede yer almaktadır. Kandilli Feneri ve etrafındaki yerleşim dokusu Şekil 4.58'de verilmiştir.

Şekil 4.58: Kandilli Feneri etrafındaki yerleşim dokusundan bir görünüm (Orijinal, 2023).

Kuleli Mahallesi: Kuzeyinde Kandilli, güneyinde Çengelköy ve doğusunda Küçüksu mahalleleri ile çevrilidir. Kuleli, mahalle ilan edilmeden önce Çengelköy'de bir mevkii olup, adını içinde bulunan Kuleli Askeri Lisesi'nden almaktadır. Kuleli Askeri Lisesi, Boğaz silüetini oluşturan en önemli tarihi yapılardan biridir (Şekil 4.59). Mahallenin genel görünümüne bakıldığında yerleşimin seyrek, yeşil alanların yoğun olduğu görülmektedir. Mahallenin iç kesimlerinde Emek Cami çevresinde organik ve çarpık yapılaşmalar görülmekte iken, mahallenin kuzeydoğu çeperlerinde ızgara plan düzeninde kapalı site yerleşimlerine rastlanmaktadır. Yolların malzeme seçiminde çoğunlukla asfalt tercih edildiği görülmektedir.

Şekil 4.59: Kuleli Askeri Lisesi'nden bir görünüm (Orijinal, 2023).

Çengelköy Mahallesi: Bizans Dönemi'nde Boğaz'da köy yerleşimi olarak kurulan Çengelköy Mahallesi o dönemde "Sophianos" adıyla bilinmektedir (Artan, 1994; Yazgı, 2013). Mahallenin adının, Bizans Dönemi'nden kalan gemi çengellerden ya da semtte gemi çengeli yapılmasından geldiği ifade edilmektedir. 20. yüzyıla kadar semtin nüfusunun çoğunluğunu Rumlar ve Yahudilerin oluşturduğu bilinmektedir (Gündüz, 2004).

Üsküdar'ın tarihi semtlerinden biri olan Çengelköy, tarihi çınar ağacının bulunduğu Çınaraltı çay bahçesi, balıkçıları, iskelesi ve restoranları ile ünlü bir mahalledir (Şekil 4.60). Geçmişte Çengelköy'de de sebze ve meyve yetiştiriciliği yaygın olup, Çengelköy'ün salatalığı bugün halen ünlüdür. Mahallede bulunan yollarda çoğunlukla asfalt malzeme kullanılmış olup, tarihi konutların yoğun olduğu yollarda parke taş kullanıldığı görülmektedir.

Sadullah Paşa Yalısı, Muazzez Ardırıç Yalısı Çengelköy Mahallesi'nin kıyı şeridinin önde gelen yalıları arasındadır. Kuleli Bahçe Cami, Hamdullah Paşa Cami (Çınarlı Cami),

Nevruz Camii, Aya Yorgi Rum Ortodoks Kilisesi, Fil Ambarları, Rabia Adviye Hanım Tekkesi (Bedevi Tekkesi), Çengelköy İskelesi ile Sultan Vahdettin Köşkleri, Fevzi Ahmet Paşa Köşkü, Ali Nizami Paşa Köşkü başlıca tarihi yapılar olarak Çengelköy Mahallesi'nde yer almaktadır.

Şekil 4.60: Çengelköy Mahallesi'nden genel bir görünüm (Orijinal, 2023).

Beylerbeyi Mahallesi: Beylerbeyi, Kuzguncuk ile Çengelköy mahalleleri arasında yer almaktadır. 18. yüzyıla kadarki kaynaklarda Beylerbeyi adına rastlanmamaktadır. Sahil kesiminden iç kesimlere doğru padişahlara ait olan İstavroz Has Bahçesi'nden dolayı, Istanbul'un fethinden 18. yüzyıla kadar yerleşim Istavroz olarak anıldığı bilinmektedir (Gören, 2014). Kuban (2000)'a göre, 16. yüzyılın son çeyreğinde Beylerbeyi, Türkler tarafından yoğun olarak iskan edilmeye başlanmıştır. IV. Murat'a ait olan konut ve bahçeler halka satılmış, 1779 yılında buraya cami inşa edilmiştir. Bundan sonra Beylerbeyi, gelişmiş bir Türk köyü olmuştur (Atalan, 2008). Türklerin haricinde az sayıda da olsa Rum nüfus Beylerbeyi'ne yerleşmişse de Beylerbeyi hiçbir aman azınlıkların tercih ettiği bir yerleşim yeri olmamıştır (Gören, 2014). Beylerbeyi semti özellikle 19. yüzyılda

Osmanlı hanedanlarının, paşaların, zengin ve nüfuslu ailelerin sahil sarayı ve köşklerinin bulunduğu Boğaziçi'nin seçkin semtlerinden biri olmuştur. 19. yüzyıl ikinci yarısından sonra köşk ve yalıların dışında semtin iç taraflarına doğru ahşap evler yapılmaya başlanmıştır. II. Mahmud günümüzdeki Beylerbeyi Sarayı arazisine ahşap bir saray yaptırmış, Sultan Abdülaziz döneminde (1861–1876), Mahmud döneminde yapılan ahşap Beylerbeyi sarayı yerine bugünkü saray yaptırılmıştır. Cumhuriyet Dönemi'nde de Beylerbeyi'nde yerleşim artmıştır. 1973'te Boğaziçi Köprüsü'nün tamamlanması ile Beylerbeyi Mahallesi'nde nüfusun daha da arttığı görülmektedir. Semtte bulunan orman, koruluk, açık alanlar ve İstavroz Çayı'nın başlangıcıyla köprünün güneyindeki yamaçlarda villaların yoğunlaştığı görülmektedir (Bezci, 2019; Gören, 2014; Tekeli, 1994). Yollarda çoğunlukla asfalt malzeme kullanılmış olup, tarihi konutların yoğun olduğu yollarda parke taş kullanıldığı görülmektedir.

Üsküdar'ın en eski semtlerinden biri olan Beylerbeyi, Beylerbeyi Sarayı, 15 Temmuz Şehitler Köprüsü, 15 Temmuz Şehitler Anıtı, iskelesi, cami, köşk ve yalıları ile ünlü bir mahalledir. Vapur iskelesi çevresinde yer alan dar sokaklarda dükkanlar, oteller, restoranlar ve çay bahçeleri dikkat çekmektedir.

Beylerbeyi'nde kıyı şeridinde özel bahçeli yalılar, iç kesimlerde tepelere doğru çıkıldıkça organik dar sokaklar etrafında konumlanmış ahşap yapılar, taş duvarlar ile apartmanların iç içe olduğu bir düzen söz konusudur. Konut yerleşimlerinin Beylerbeyi Cami (Hamid-i Evvel Cami) etrafından başlayarak Beylerbeyi Çamlıca Caddesini takip eden iç kesimlerdeki tepelere doğru sıklaştığı, bazı sokaklarda bitişik nizamlı apartmanlar yer almaktadır (Şekil 4.61). Beylerbeyi'nin Çengelköy Mahallesi sınırına doğru villa tipi seyrek yerleşimlerin yoğun olduğu görülmektedir.

Şekil 4.61: Beylerbeyi Cami (Hamid-i Evvel Cami) ve konut yerleşimlerinden bir görünüm (Orijinal, 2023).

Debreli İsmail Paşa Yalısı, Hasip Paşa Yalısı (Özdemir Sabancı Yalısı), Kalkavanzade Yalısı, Hüseyin Kazım Bey&Fahrettin Kerim Yalısı, Raife Hanım-i Reha Poroy Yalısı Beylerleyi Mahallesi'nin kıyı şeridinin önde gelen yalıları arasındadır. Beylerbeyi Sarayı, II. Mahmut çeşmesi Askeriye Komutanlık binası, Sabancı Olgunlaşma Enstitüsü binası, Beylerbeyi Polis evi, Abdullah Ağa Cami, Beylerbeyi Cami (Hamid-i Evvel Cami) ve Hamamı mahallede yer alan tarihi yapılardır.

Kuzguncuk Mahallesi: Evliya Çelebi'ye göre, Fatih Sultan Mehmet devrinde Kuzgun Baba isminda bir evliyanın burada oturmasından dolayı Kuzguncuk adını almıştır. Kuzguncuk Mahallesi tarihte, İstanbul'un Anadolu Yakası'ndaki ilk Musevi yerleşim bölgesidir. Kuzguncuk'un, 17. yüzyılda Yahudi ve Rumların yaşadığı bir Musevi köyü olarak anıldığı bilinmektedir. 18. yüzyılda Türk ve Ermeniler buraya yerleşmeye başlamışlardır. 19. yüzyıl başlarında Kuzguncuk sahilinde bulunan pek çok evde özellikle

Yahudi zenginlerinin oturduğu bilinmektedir (Paker, 2009). Bugün Kuzguncuk'taki azınlık nüfus yok denecek kadar azdır.

Kuzguncuk Mahallesi, Boğaziçi'nde, yeşil alanlardan oluşan iki tepe arasındaki vadide yer alan bir yerleşim alanıdır. Yerleşim alanları kıyı kesiminden Kuzguncuk sırtlarına doğru uzanan dar ve derin bir vadi üzerinde sınırlanmıştır. Vadi dışında seyrek seyrek ayrık nizamlı yapılar görülse de, vadinin kuzey yamacında başlayan Nakkaştepe Millet Bahçesi ile güney yamacındaki Fethi Paşa Korusu yerleşimlerin vadi dışına taşmasını engellemektedir. Kuzguncuk Mahallesi, iç kesimlerde yer alan organik sokakları ve bu sokaklarda bulunan cumbalı Osmanlı evleri ile ünlüdür. Kıyı yerleşiminde apartman tipi ya da bir iki katlı villa tipi yalılar dikkat çekmektedir. Yolların malzemesine bakıldığında yerleşim alanlarında çoğunlukla asfalt kullanıldığı, korunun iç yollarında parke taşın çoğunlukta olduğu görülmektedir.

Kuzguncuk Mahallesi'nde yer alan Madam Agavni Muratyan Yalısı, Fethi Ahmet Paşa Yalısı kıyı şeridinin önde gelen yalıları arasındadır. Bunun yanı sıra Cemil Molla Camii (Üryanizade Camii), Katolik Kilisesi ve Ayazması, Sinagog, Ayios Yeorgios Rum Ortodoks Kilisesi, Ermeni Kilisesi, Kuzguncuk Cami mahallede yer alan önemli dini yapılar olup, Kuzguncuk İskelesi, Karakol binası ve Kuzguncuk İlköğretim Okulu mahallede yer alan önemli tarihi yapılardır.

Kuzguncuk İskelesi ile Paşalimanı Caddesi arasında iki üç katlı apartmanların zemin katlarında dükkanlar bulunmaktadır. Ayrıca, aynı güzergah üzerinde kafe, restaurant, pastaneler yer almaktadır. Fethipaşa Korusu'nun içinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne ait şeflik binası ve sosyal tesis dikkat çekmektedir.

Küçüksu Mahallesi: Mahallenin idari sınırları ele alındığında kuzeyinde Küçüksu Deresi (Göksu Deresi), batısında Kandilli, güneyinde Kuleli ve doğusunda Bahçelievler mahalleleri ile çevrilidir. Araştırma alanı içindeki Küçüksu Mahallesinde ızgara düzeninde bir yerleşim dokusu söz konusu olup, iki ile beş kat arasında apartman tipi yerleşimler çoğunluktadır. Asfalt yollar üzerinde konumlanan apartman tipi yapıların yanı sıra yer yer kaçak yapılaşmalar da mevcuttur. Hekimbaşı Çiftlik Caddesi üzerinde bazıları apartmanların zemin katında konumlanan dükkanlar

görülmektedir. Araştırma alanı içindeki Küçüksu Mahallesi'nde tarihi ve tescilli yapı bulunmamaktadır. Sargın ve Taş (2019)'a göre Küçüksu Mahallesi'nde kapalı site yerleşimi bulunmamaktadır.

Güzeltepe Mahallesi: Kuzeyinde ve batısında Çengelköy, güneyinde Kirazlıtepe mahalleleri ve doğusunda Metin Hergin sokak ile çevrilidir. Araştırma alanı içindeki Küçüksu Mahallesi'nde iki ile altı kat arasında apartman tipi ayrık nizam yerleşimler yer almaktadır. Yıldırım Beyazıt Camii etrafındaki apartmanların zemin katında dükkanlar görülmektedir. Defterdaroğlu Sokak üzerinde üç adet ahşap Osmanlı döneminden kalma konut yer almaktadır. Araştırma alanı içindeki Güzeltepe Mahallesi'nde yer alan önemli tarihi yapı Yıldırım Beyazıt Cami'dir. Yolların malzemesi çoğunlukla parke olup, asfalt yol da bulunmaktadır.

Kirazlıtepe Mahallesi: Kuzeyinde Çengelköy, batısında Beylerbeyi mahalleleri ve güneyinde Mehmet Akif Ersoy caddesi ve doğusunda Boğaziçi caddesi ile çevrilidir. Hakim bir tepe noktada konumlanan mahalle, parke taş malzemeli, dar ve eğimli sokaklardan görülen Boğaz manzarası ile öne çıkmaktadır. Araştırma alanı içindeki Kirazlıtepe Mahallesi'nin kuzey çeperinde ayrık nizamlı seyrek yerleşim alanları ve Kirazlı Orhan Seyfi Orhon Ortaokulu binasının var olduğu görülmektedir. Güney kesiminde orman ve park gibi yeşil alanlar bulunmakta ve doğu kesimini askeri alan kaplamaktadır. Yapı tiplerine bakıldığında çoğunlukla asfalt yollar etrafında konumlanan bahçe içinde iki ile dört kat arasında apartmanların yanı sıra tek katlı müstakil yapılar ve kaçak yapılarında olduğu görülmektedir. Araştırma alanı içindeki Küçüksu Mahallesi'nde tarihi ve tescilli yapı bulunmamaktadır. Sargın ve Taş (2019)'a göre Kirazlıtepe Mahallesi'nde kapalı site yerleşimi bulunmamaktadır.

Küplüce Mahallesi: Kuzeyinde, batısında ve doğusunda Beylerbeyi Mahallesi, güneyinde Özbek Sokak ile çevrilidir. Araştırma alanı içindeki Küplüce Mahallesi'nde genellikle düzensiz bir yerleşim dokusu söz konusudur. Maksimum beş katlı apartman tipi yerleşimlerin yanı sıra bahçe içinde müstakil konutlar ve kaçak yapılaşmalar da görülmektedir. Sokak dokusuna bakıldığında yer yer dar ve çıkmaz sokaklar olduğu görülmektedir. Çoğunlukla yollarda asfalt malzeme kullanılmıştır. Mehmet Akif Ersoy caddesi üzerindeki apartmanların zemin katında dükkanlar görülmektedir. Apartman tipi

yerleşimlerin arasında yer yer Osmanlı Dönemi'nden kalma birkaç adet geleneksel konut görülmektedir.

Küplüce İlköğretim Okulu binası ve Küplüce Cami binası mahallenin öngörünüm bölgesinde yer alan önemli tarihi yapılardır.

İcadiye Mahallesi: Kuzeyinde, doğusunda ve batısında Kuzguncuk Mahallesi, güneyinde Arifbey ve Makastar sokakları ile çevrilidir. Mahallenin adı Arapça kökenli icat (Türkçe: Buluş) sözcüğünden gelmektedir. Ermeni kökenli Kayserili Serkis Kalfa'nın kendi icat ettiği basma makinelerini buradaki imalathanelerde üretmesi ile İcadiye adını almıştır (URL-20, 2020).

İcadiye Tepesi üzerine kurulmuş olup, 18. yüzyılda kentin geleneksel mahalle dokusundan farklı yol ve yapı adası karakteristiklerine sahip olarak Batı'nın geometrik bir düzen yaratma arzusunda olan plan şemasına göre yeniden inşa edilen bir mahalledir. 18. yüzyılda Ermeniler tarafından yerleşim alanları yaptırılmış olan İcadiye Mahallesi, dokusunda mutlak bir geometrik düzenin okunabildiği Üsküdar İlçesi'ndeki ilk mahalle olmuştur (Coşkun, 2004). Osmanlı döneminde İcadiye Tepesi'nde bulunan önemli kaynaklarla Üsküdar'ın merkezine su sağlandığı bilinmektedir.

Araştırma alanı içindeki İcadiye Mahallesi'nde yerleşim alanları geometrik bir düzen içinde olup, bu düzenin omurgasını oluşturan yolların çoğunluğu asfalt malzeme il kaplanmış, bir kısmı beton ve parke taş malzemelidir. Sargın ve Taş (2019)'a göre İcadiye Mahallesi'nde kapalı site yerleşimi bulunmamaktadır. Yerleşim dokusunun çoğunluğunu beş katlı bitişik nizamlı apartman tipi yerleşimler oluştururken, müstakil tek katlı yapılar, ayrık nizam apartmanlar ve kaçak yapılaşmalar daha çok alanın kuzeyinde İcadiye Hamamı sokak çevresinde sınırlanmıştır. Mahalle içinde yer yer geleneksel Anadolu konut mimarisini yansıtan yapı örneklerine rastlamak mümkündür. Fuat Baymur İlköğretim Okulu yer almaktadır.

İcadiye Dağ Hamamı, Polis Eğitim Merkezi binası ve Küplüce Cami binası mahallenin öngörünüm bölgesinde yer alan önemli taşınmaz kültür varlıklarıdır.

Sultantepe Mahallesi: Sultantepe, konumu ve manzarası nedeniyle Bizans döneminden itibaren İmparator ve yönetici saraylarının yer aldığı bölgelerden biri olmuştur. Haskan (2001)'e göre, Sultantepe'de Kanuni'nin kızı Mihrimah Sultan'a ait olduğu söylenen, bugüne ulaşmayan bir saray'dan söz edilmektedir (Ertuğrul, 2011).

Araştırma alanı içindeki Sultantepe Mahallesi'nde yerleşim alanlarının kıyı şeridinde seyrek olarak var olduğu görülmektedir. Kıyı şeridinden itibaren iç kesimlere doğru yeşil alanlar bulunmakta ve alanın kuzeyini Fethipaşa Korusu kaplamaktadır. Korunun içinde bir köşk ve yakın çevresinde birkaç adet ayrık nizam yapı olduğu görülmektedir.

Silahdar Abdurrahman Ağa Cami, Nemlizade Tütün Deposu, Eski değirmen binası, İstanbul Devlet Tiyatrosu Üsküdar Tekel Sahneleri binası (Şekil 4.62) mahallenin öngörünüm bölgesinde yer alan önemli tarihi yapılardır. Kıyı şeridinde yalılardan çok park ve yaya kaldırımları bulunduğundan ziyaretçilerin deniz ile doğrudan ilişki kurması söz konusudur.

Şekil 4.62: Sultantepe Mahallesi ve İstanbul Devlet Tiyatrosu Üsküdar Tekel Sahneleri binasından bir görünüm (Orijinal, 2023).

4.2.7. Koruma Alanları

Araştırma alanında sit alanları, tescilli yapılar, tescilli yeşil alanlar, tescilli mezarlıklar, anıt ağaçlar koruma kapsamında değerlendirilmektedirler. Araştırma alanında yer alan koruma alanları Harita 12'de verilmiştir (Şekil 4.63).

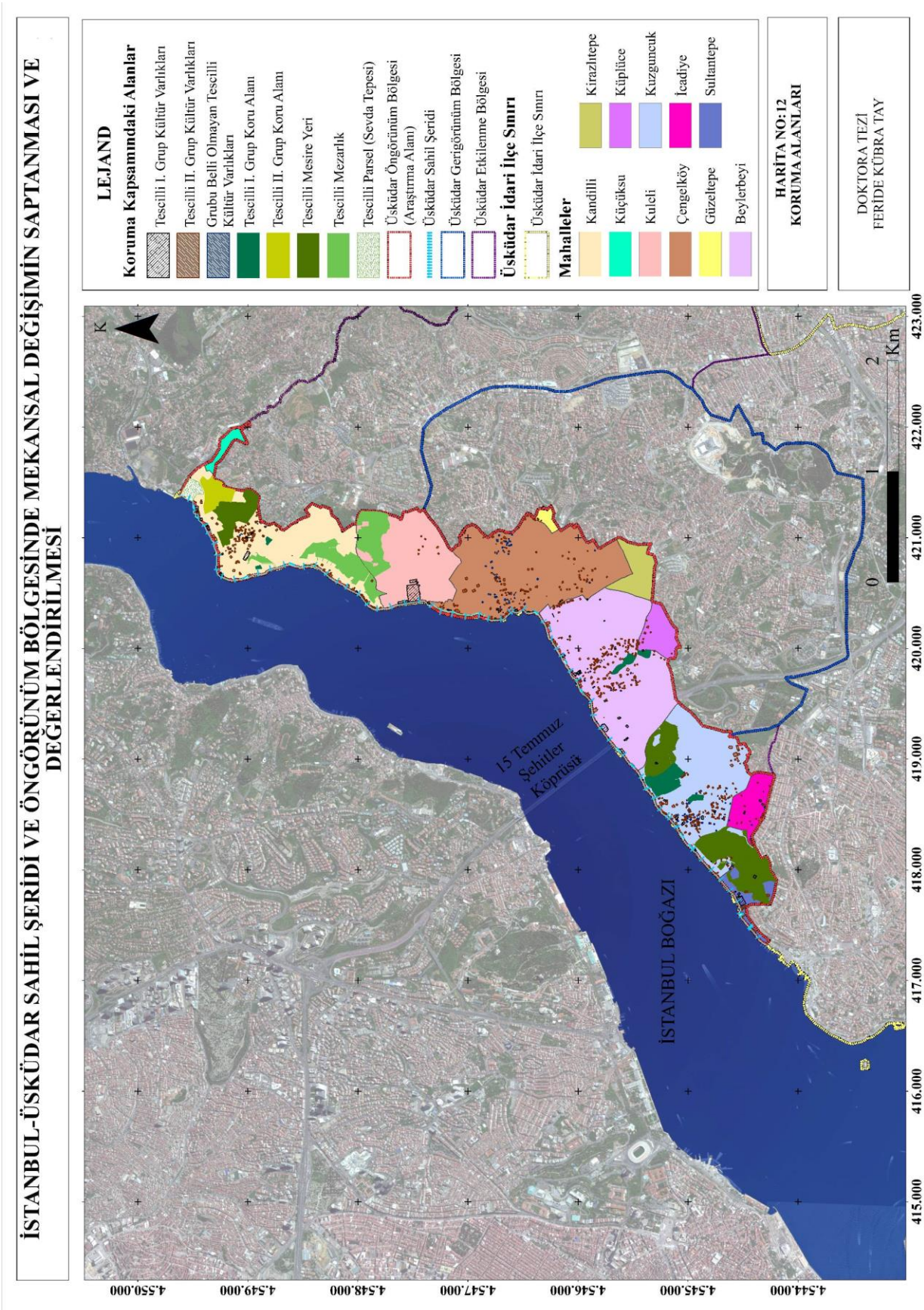

Şekil 4.63: Araştırma alanı içinde yer alan koruma alanları (Orijinal, 2021).

4.2.7.1 Sit Alanları

Araştırma alanı, "Boğaziçi Sit Alanı Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi Doğal ve Tarihi Sit Alanı" sınırları içinde yer almakta olup, tümüyle doğal ve tarihi sit alanıdır.

Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEAYK) 1973 yılında Boğaziçi'nin sit özelliklerini tescil etmiş ve 14.12.1974 tarihli 8172 Sayılı karar ile Kültür Bakanlığı tarafından Boğaziçi "doğal ve tarihi sit alanı" olarak ilan etmiştir. Boğaziçi Sit Alanı, **sahil şeridi**, **ön görünüm bölgesi**, **geri görünüm bölgesi**, **etkilenme bölgesi olmak üzere** dört bölgeye ayrılarak koruma altına alınmıştır. Bu kapsamda, araştırma alanı olan Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi de doğal ve tarihi sit alanı olarak tescil edilmiş olup, 22.11.1983 tarihinde yürürlüğe giren ve Boğaziçi Alanına özel bir yasa olan 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu ile koruma altına alınmıştır.

4.2.7.2 Tescilli Yapılar

Araştırma alanında yer alan koruma kapsamındaki yapılar tescilli I. Grup kültür varlıkları, tescilli II. Grup kültür varlıkları ve grubu belli olmayan tescilli taşınmaz kültür varlıkları olarak ele alınmıştır.

Araştırma alanında toplam 991 adet tescilli taşınmaz kültür varlığı bulunmaktadır. Tescilli I. Grup kültür varlıkları Kandilli (15 adet), Kuleli (3 adet), Çengelköy (16 adet), Beylerbeyi (31 adet), Küplüce (1 adet), Kuzguncuk (16 adet), İcadiye (3 adet), Sultantepe (4 adet) mahallelerinde yer almak üzere toplam 89 adettir. Tescilli II. Grup kültür varlıkları Kandilli (121 adet), Kuleli (7 adet), Çengelköy (149 adet), Güzeltepe (3 adet), Beylerbeyi (225 adet), Küplüce (8 adet), Kuzguncuk (213 adet), İcadiye (22 adet), Sultantepe (11 adet) mahallelerinde yer almak üzere toplam 759 adettir. Grubu belli olmayan tescilli taşınmaz kültür varlıkları ise Kandilli (4 adet), Çengelköy (53 adet), Beylerbeyi (14 adet), Kuzguncuk (65 adet), İcadiye (7 adet) mahallelerinde yer almakta olup, toplam 143 adettir. Araştırma alanı içinde en fazla tescilli yapıyı bulunduran mahalle Kuzguncuk Mahallesi olarak saptanırken, Küçüksu ve Kirazlıtepe mahallelerinde tescilli taşınmaz kültür varlığı bulunmamaktadır.

Araştırma alanında kültür varlıkları olarak koruma kapsamına alınan tescilli yapılar sivil mimari örnekleri ve tescilli anıtsal yapılar olarak ele alınmıştır.

Sivil Mimari Örnekleri: Araştırma alanında toplam 821 adet sivil mimari örneği bulunmaktadır. Bu yapılar Osmanlı Dönemi'nin ve Cumhuriyet Dönemi'nin tescilli sivil mimari örnekleridir. Bu sivil mimari örneklerinden 690 adedi konut, 77 adedi yalı, 15 adedi köşk, 15 adedi müştemilat, 2 adedi saray ve 2 adedi konaktır. Tescil edilen sivil mimarlık örneği 821 yapıdan, 20 adedinin tamamen yıkıldığı ve yıkılan 8 yapının yerine betonarme binaların yapıldığı tespit edilmiştir. Yıkılan sivil mimari örneklerinin 1 adedi köşk, 19 adedinin konut olarak belirlenmiştir.

Tescilli sivil mimari örneklerinin mahallelere göre dağılımı incelendiğinde, Kuzguncuk Mahallesi 246 adet ile en çok sivil mimari örneği bulunan mahalledir. Kuzguncuk Mahallesi'nden sonra sırasıyla Beylerbeyi (212 adet), Çengelköy (170 adet), Kandilli (123), İcadiye (28 adet), Küplüce (8 adet), Kuleli (6 adet), Sultantepe (5 adet) ve Güzeltepe (3 adet) sivil mimari örneği bulunduran diğer mahallelerdir. Küçüksu ve Kirazlıtepe mahallelerinde sivil mimari örneğine rastlanmamıştır.

Kandilli Mahallesi'nde yer alan Adile Sultan Sarayı ve Beylerbeyi Mahallesi'nde yer alan Beylerbeyi Sarayı araştırma alanı içinde I. Grup Kültür Varlığı olarak tescil edilen en önemli sivil mimari örnekleridir (Şekil 4.64). Adile Sultan Sarayı 14.12.1973 tarih ve 7518 sayılı karar doğrultusunda ve Beylerbeyi Sarayı 14.04.1973 tarih ve 7086 sayılı karar ile tescil edilen Osmanlı dönemine ait önemli yapılar olarak bugüne kadar korunarak gelmiştir.

Şekil 4.64: Beylerbeyi Sarayı'ndan bir görünüm (Orijinal,2020).

Tescilli Anıtsal Yapılar: Araştırma alanındaki anıtsal yapılar olarak dini yapılar (kilise, cami, tekke), okul yapıları, karakol binası, iskeleler, değirmen, hamamlar, ve su sarnıcı, kuyu, su haznesi, tonoz, kemer ve duvar kalıntıları ile çeşmeler ele alınmıştır. Başlıca anıtsal yapılar Tablo 4.8'de verilmiştir.

Tablo 4.8: Araştırma alanında yer alan başlıca anıtsal yapılar (URL-21, 2020'den değiştirilerek).

Adı	**Mahalle/ Mevkii**	**Grup**	**Tescil Türü**	**Kurulu n Adı**	**Karar Tarih/ No**
Kandilli Camii	Kandilli	I. Grup Kültür Varlığı	Cami	KTVKK	12.07.1974/7906
Surp Arekelos Ermeni Kilisesi	Kandilli	I. Grup Kültür Varlığı	Kilise	KTVKK	12.07.1974/7906
Kitabeli Kuyu	Kandilli	II. Grup Kültür Varlığı	Kuyu	KTVKK	12.07.1974/ 7906
Tonoz	Kandilli	II. Grup Kültür Varlığı	Diğer	KTVKK	-

Tablo 4.8: (devam ediyor).

Kuleli Askeri Lisesi Eski Manej Binası	Kuleli	I. Grup Kültür Varlığı	Okul	KTVKK	26.03.1990/2232
Fil Ambarları	Çengelköy	I. Grup Kültür Varlığı	Diğer	KTVKK	8.10.1976/ 9471
Kuleli Bahçe Camii (Kaymakam Mustafa Camii)	Çengelköy	I. Grup Kültür Varlığı	Cami	KTVKK	24.06.1983/ 15175
Kadiri Tekkesi	Çengelköy	I. Grup Kültür Varlığı	Tekke	KTVKK	19.04.1974/ 7759
Nevruz Cami	Çengelköy	I. Grup Kültür Varlığı	Cami	KTVKK	24.06.1983/ 15175
Aya Yorgi Rum Ortodoks Kilisesi	Çengelköy	I. Grup Kültür Varlığı	Kilise	KTVKK	24.06.1983/ 15175
Rabia Adviye Hanım Tekkesi, Bedevi Tekesi	Çengelköy	II. Grup Kültür Varlığı	Tekke	KTVKK	24.06.1983/ 15175
Kerime Hatun Camiî	Çengelköy	II. Grup Kültür Varlığı	Cami	KTVKK	5.03.2008/788
Hacı Ömer Efendi Camii	Çengelköy	II. Grup Kültür Varlığı	Cami	KTVKK	24.06.1983/ 15175
Çengelköy Vapur İskelesi	Çengelköy	II. Grup Kültür Varlığı	İskele-Liman	KTVKK	24.06.1983/ 15175
Beylerbeyi Hamamı	Beylerbeyi	I. Grup Kültür Varlığı	Hamam	KTVKK	19.04.1974/7759
Mahmud Iı Mektebi-Muvakkkithane/ Sabancı Dini Eserler Kütüphanesi	Beylerbeyi	I. Grup Kültür Varlığı	Kütüphane	KTVKK	19.04.1974/7759
Beylerbeyi Camii (Sultan Hamid-İ Evvel Camii)	Beylerbeyi	I. Grup Kültür Varlığı	Cami	KTVKK	19.04.1974/7759
Sarnıç	Beylerbeyi	I. Grup Kültür Varlığı	Su Yapıları	KTVKK	19.04.1974/7759
Deniz Astsubay Hazırlama Okulu	Beylerbeyi	I. Grup Kültür Varlığı	Okul	KTVKK	13.06.1988/ 429
Abdullah Ağa Camii	Beylerbeyi	I. Grup Kültür Varlığı	Cami	KTVKK	19.04.1974/ 7759
Çengelköy Sabancı Polis Merkezi	Beylerbeyi	II. Grup Kültür Varlığı	Karakol Binaları	KTVKK	24.06.1983/15175
Beylerbeyi İskelesi (Ahşap İskele Binası)	Beylerbeyi	II. Grup Kültür Varlığı	İskele-Liman	KTVKK	30.01.2004/143/ 25

Tablo 4.8: (devam ediyor).

Kervansaray	Beylerbeyi	II. Grup Kültür Varlığı	Kervansaray	KTVKK	15.09.1973/7344
Hüseyin Hıfzı Vakfı Aşevi	Beylerbeyi	II. Grup Kültür Varlığı	Türbe	KTVKK	19.04.1974/7759
Sabancı Olgunlaşma Enstitüsü	Beylerbeyi	II. Grup Kültür Varlığı	Okul	KTVKK	14.12.1974/8116
Küplüce Camii	Küplüce	I. Grup Kültür Varlığı	Cami	KTVKK	19.04.1974/7759
Kuzguncuk İlköğretim Okulu	Kuzguncuk	II. Grup Kültür Varlığı	Okul	KTVKK	8.01.1971/5684
Sarnıç	Kuzguncuk	II. Grup Kültür Varlığı	Su Yapıları	KTVKK	10.10.1970/ 5595
Kuzguncuk Camii	Kuzguncuk	II. Grup Kültür Varlığı	Cami	KTVKK	14.04.1973/ 7086
Tonoz ve Kemer	Kuzguncuk	II. Grup Kültür Varlığı	Diğer	KTVKK	14.04.1973/7086
Bet Yaakov Sinagogu	Kuzguncuk	II. Grup Kültür Varlığı	Sinagog	KTVKK	14.04.1973/7086
Kuzguncuk Vapur İskelesi	Kuzguncuk	II. Grup Kültür Varlığı	İskele-Liman	KTVKK	14.12.1974
Kuzguncuk Gazhanesi	Kuzguncuk	II. Grup Kültür Varlığı	Gazhane	KTVKK	28.12.1995/7820
İcadiye Dağ Hamamı	İcadiye	I. Grup Kültür Varlığı	Hamam	KTVKK	14.04.1973/7086
Eski Değirmen Binası	Sultantepe	II. Grup Kültür Varlığı	Değirmen	KTVKK	3.10.1988/666
Nemlizade Tütün Deposu	Sultantepe	II. Grup Kültür Varlığı	Depo	KTVKK	6.04.1984/398

Çengelköy Mahallesi'nde yer alan Hatice Hanım Çeşmesi, Ahmet Efendi Çeşmesi, Çukurçeşme-Bekir Efendi Çeşmesi, Hamdullah Paşa Çınarlı Camii Çeşmesi, Yusuf Ziya Paşa Çeşmesi, Kavasbaşı Ahmet Ağa Çeşmesi, Hacı Hesna Hatun Çeşmesi, Beylerbeyi Atababa Çeşmesi, II. Mahmut Çeşmesi, Bedevi Tekkesi Çeşmesi, Kandilli I. Mahmut Çeşmesi, Sultan Mahmut Çeşmesi, Şifa Suyu Çeşmesi, İcadiye Mermer Çeşme de araştırma alanında bulunan başlıca çeşmelerdir. Bu anıtsal yapılarak ek olarak araştırma alanında yer alan diğer tescilli yapılar arasında su haznesi ve duvar kalıntıları yer almaktadır. Buna göre Çengelköy Mahallesi'nde 2 adet su haznesi, Beylerbeyi Mahallesi'nde 2 adet su haznesi, Beylerbeyi Mahallesinde 2 adet duvar kalıntısı, Kuzguncuk Mahallesinde 1 adet duvar kalıntısı olduğu tespit edilmiştir. Araştırma alanı içindeki tescilli anıtsal yapı örneklerinden Fil Ambarları ve Kuleli Askeri Lisesi Eski Manej Binası Şekil 4.65'da verilmiştir.

a	b

Şekil 4.65: a. Fil Ambarları ve b. Kuleli Askeri Lisesi Eski Manej Binası'ndan görünümler (Orijinal,2020).

4.2.7.3 Tescilli Yeşil Alanlar

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki tescilli yeşil alanlar korular, mesire yeri ve tescilli parsel (Sevda Tepesi) olarak Tablo 4.9'da verilmiştir.

Tablo 4.9: Araştırma alanında yer alan tescilli yeşil alanlar (URL-21, 2020'den değiştirilerek).

Adı	**Mahalle/ Mevkii**	**Grup**	**Tescil Türü**	**Kurulun Adı**	**Karar Tarih/ No**
Küçüksu Tescilli Mesire Alanı	Kandilli	-	Meydan-Park-Bahçe	KTVKK	14.12.1973/7518
Tescilli Parsel (Sevda Tepesi)	Kandilli	-	Koru	KTVKK	14.12.1973/7518
Cemil Filmer Korusu	Kandilli	I. Grup Koru	Koru	KTVKK	14.12.1973/7518
Kandilli Kız Lisesi Korusu	Kandilli	II. Grup Koru	Koru	KTVKK	14.12.1973/7518
Üsküdar Vaniköy Korusu ve Vaniköy Falezi	Kandilli	II. Grup Koru	Koru	KTVKK	14.12.1973/7518
Rasathane Korusu	Kuleli	II. Grup Koru	Koru	KTVKK	14.12.1973/7518
Üryanizade Cemil Molla Korusu	Kuzguncuk	I. Grup Koru	Koru	KTVKK	14.12.1973/7518
Fethipaşa Korusu	Kuzguncuk	I. Grup Koru	Koru	KTVKK	14.12.1973/7518
Hüseyin Avni Paşa Korusu	Sultantepe	I. Grup Koru	Koru	KTVKK	14.12.1973/7518

4.2.7.5 Tescilli Mezar Alanları

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki tescilli mezar alanları Tablo 4.10'da verilmiştir. Kandilli Mahallesi'nde Üsküdar Sahil Yolu kenarında yer alan Osmanlı dönemine ait tescilli mezarlık Şekil 4.66'da görülmektedir.

Şekil 4.66: Kandilli Mahallesi'nde yer alan Osmanlı dönemine ait tescilli mezarlık (Orijinal, 2020).

Tablo 4.10: Araştırma alanında yer alan tescilli mezar alanları (URL-21, 2020'den değiştirilerek).

Adı	**Mahalle/ Mevkii**	**Tescil Türü**	**Kurulun Adı**	**Karar Tarih**
Kandilli Rum Ortodoks Mezarlığı	Kandilli	Mezarlık	KTVKK	12.07.1974
Osmanlı Dönemine Ait Mezarlık	Kandilli	Mezarlık	KTVKK	12.07.1974
Küplüce Mezarlığı	Beylerbeyi	Mezarlık	KTVKK	03.04.1974
Nakkaştepe Mezarlığı	Kuzguncuk	Mezarlık	KTVKK	14.04.1973
Kuzguncuk Rum Ortodoks Mezarlığı	Kuzguncuk	Mezarlık	KTVKK	14.04.1973

4.2.7.6 Anıt Ağaçlar

Anıt ağaçlar, doğanın mirasıdır. Anıt ağaçlar; yaş, çap ve boy itibariyle kendi türünün alışılmış ölçüleri üzerinde boyutlara sahip olan, yöre folklorunda, kültür ve tarihinde özel

yeri bulunan, geçmiş ile günümüz, günümüz ile gelecek arasında iletişim sağlayabilecek uzunlukta doğal ömre sahip olan ağaçlardır (Polat, 2017). Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü verilerine göre araştırma alanı içinde 40 adet tescilli anıt ağaç bulunmaktadır (URL-22, 2020). Sultantepe Mahallesi'nde 37 adet tescilli anıt ağaç yer almakta, 3 adet tescilli anıt ağaç Kandilli Mahallesi'nde yer almaktadır (Tablo 4.11).

Tescilli anıt ağaçlara ek olarak İ.B.B. Anadolu Yakası Park ve Bahçeler Müdürlüğü tarafından 2014 yılında, İstanbul İli içindeki anıtsal nitelikli ağaçların tespitine ilişkin çalışmaya göre Üsküdar sahil şeridi ve öngörünüm bölgesinde 43 adet anıtsal nitelikli ağaç bulunmaktadır (Anonim, 2014b). Bu verilere göre; Kandilli Mahallesi'nde 1 adet Dişbudak (*Fraxinus excelsior*), 1 adet Gümüşi Ihlamur (*Tilia tomentosa*), 1 adet Kızılçam (*Pinus brutia*), 1 adet Erguvan (*Cercis siliquastrum*) ve 1 adet Porsuk (*Taxus baccata*) yer almaktadır. Kuleli Mahallesi'nde 8 adet Doğu Çınarı (Platanus orientalis), 1 adet Japon Soforası (*Sophora japonica*), 1 adet Sivri Meyveli Dişbudak (*Fraxinus angustifolia*) bulunmaktadır. Çengelköy Mahallesi'nde 9 adet Doğu Çınarı (*Platanus orientalis*), 1 adet Akdeniz Servisi (*Cupressus sempervirens* var. horizontalis), 1 adet Sivri Meyveli Dişbudak (*Fraxinus angustifolia*) bulunmaktadır. Kuzguncuk Mahallesi'nde 2 adet Doğu Çınarı (Platanus orientalis), 1 adet Erguvan (*Cercis siliquastrum*), 3 adet Fıstık Çamı (*Pinus pinea*), 2 adet Kızılçam (*Pinus brutia*) ile 2 adet Sakız Ağacı (*Pistacia atlantica*) yer almaktadır. Beylerbeyi Mahallesi'nde 2 adet Büyük Çiçekli Manolya (Magnolia grandiflora), 1 adet gümüşi Ihlamur (*Tilia tomentosa*), 1 adet Fıstık Çamı (*Pinus pinea*), 1 adet Doğu Çınarı (*Platanus orientalis*), 1 adet Dişbudak (*Fraxinus excelsior*), 1 adet Sakız Ağacı (*Pistacia atlantica*) bulunmaktadır.

Tescilli anıt ağaç ve anıtsal nitelik taşıyan ağaç varlığı açısından en yoğun mahalle Hüseyin Avni Paşa Korusu'ndaki ağaçları ile Sultantepe Mahallesi'dir. Küçüksu, Güzeltepe, Kirazlıtepe, Küplüce ve İcadiye Mahalleleri'nde tescilli anıt ağaç anıtsal nitelik taşıyan ağaç bulunmamaktadır.

Tablo 4.11: Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü verilerine göre araştırma alanında yer alan tescilli anıt ağaçlar (URL-28, 2020).

Adı	**Mahalle/ Mevkii**	**Tescil Türü**	**Kurulun Adı**	**Karar Tarih/ No**
Kızılçam (*Pinus brutia*)	Kandilli Mah.	Anıt Ağaç	KTVKK	25.04.2019/01-1325
Fıstık çamı (*Pinus pinea*)	Kandilli Mah.	Anıt Ağaç	KTVKK	25.04.2019/01-1325
Adi servi (*Cupresus sempervirens*)	Kandilli Mah. Sıra Evler Mevkii	Anıt Ağaç	KTVKK	13.08.2015/ 01-557
Fıstık çamı (*Pinus pinea*)	Sultantepe Mah. Hacı Hesna Hatun Mevkii	Anıt Ağaç	KTVKK	08.02.2013/02-297
Piramidal Servi (*Cupressus Sempervirens* var pyramidalis	Sultantepe Mah. Hacı Hesna Hatun Mevkii	Anıt Ağaç	KTVKK	08.12.2013/ 02-297
Fıstık çamı (*Pinus pinea*)	Sultantepe Mah. Hacı Hesna Hatun Mevkii	Anıt Ağaç	KTVKK	08.12.2013/ 02-297
Fıstık çamı (*Pinus pinea*)	Sultantepe Mah. Hacı Hesna Hatun Mevkii	Anıt Ağaç	KTVKK	13.12.2015/ 01-636
Fıstık çamı (*Pinus pinea*)	Sultantepe Mah. Hacı Hesna Hatun Mevkii	Anıt Ağaç	KTVKK	08.12.2013/ 02-297
Çitlenbik (*Celtis australis*)	Sultantepe Mah. Hacı Hesna Hatun Mevkii	Anıt Ağaç	KTVKK	08.12.2013/ 02-297
Saplı mese (*Quercus robur*)	Sultantepe Mah. Hacı Hesna Hatun Mevkii	Anıt Ağaç	KTVKK	13.12.2015/01-636
Gümüşi ıhlamur(*Tilla argentea* desf.)	Sultantepe Mah. Hacı Hesna Hatun Mevkii	Anıt Ağaç	KTVKK	08.12.2013/02-297
Atlas Sakızı (*Pistacia Atlantica*)	Sultantepe Mah. Hacı Hesna Hatun Mevkii	Anıt Ağaç	KTVKK	08.12.2013/ 02-297
2 adet Fıstık çamı (*Pinus pinea*)	Sultantepe Mah. Hacı Hesna Hatun Mevkii	Anıt Ağaç	KTVKK	08.12.2013/ 02-297
2 Atlas Sakızı (*Pistacia Atlantica*)	Sultantepe Mah. Hacı Hesna Hatun Mevkii	Anıt Ağaç	KTVKK	08.12.2013/ 02-297
8 adet Fıstık çamı (*Pinus pinea*)	Sultantepe Mah. Hacı Hesna Hatun Mevkii	Anıt Ağaç	KTVKK	03.12.2015/01-636
4 adet Fıstık çamı (*Pinus pinea*)	Sultantepe Mah. Hacı Hesna Hatun Mevkii	Anıt Ağaç	KTVKK	08.12.2013/ 02-297
Toros sediri (*Cedrus libani*)	Sultantepe Mah. Hacı Hesna Hatun Mevkii	Anıt Ağaç	KTVKK	03.12.2015/01-636
Toros sediri (*Cedrus libani*)	Sultantepe Mah. Hacı Hesna Hatun Mevkii	Anıt Ağaç	KTVKK	08.12.2013/02-297
Atlas Sakızı (*Pistacia Atlantica*)	Sultantepe Mah. Hacı Hesna Hatun Mevkii	Anıt Ağaç	KTVKK	08.12.2013/ 02-297
2 adet Piramidal Servi (*Cupressus Sempervirens* var pyramidalis)	Sultantepe Mah. Hacı Hesna Hatun Mevkii	Anıt Ağaç	KTVKK	08.12.2013/02-297
4 adet Toros sediri (*Cedrus libani*)	Sultantepe Mah. Hacı Hesna Hatun Mevkii	Anıt Ağaç	KTVKK	08.12.2013/ 02-297

Tablo 4.11: (devam ediyor).

Toros sediri (*Cedrus libani*)	Sultantepe Mah. Hacı Hesna Hatun Mevkii	Anıt Ağaç	KTVKK	03.12.2015/01-636
Sakız Ağacı (*Pistacia lentiscus*)	Sultantepe Mah. Hacı Hesna Hatun Mevkii	Anıt Ağaç	KTVKK	23.02.2017/01-877
Sakız Ağacı (*Pistacia lentiscus*)	Sultantepe Mah. Hacı Hesna Hatun Mevkii	Anıt Ağaç	KTVKK	23.02.2017/01-877

4.3. Alt Bölge Mahalle Ölçeğinde Morfolojik Analiz İle Mekânsal Değişimin Değerlendirilmesi

Bu bölümde, araştırma alanı içinde yer alan mahallelerin mekânsal değişimleri incelenmiştir. Araştırma alanı 1982 ve 2017 yılı hava fotoğraflarından başlayarak Tablo 3.3'de verilen doğal morfolojik yapı, mevcut alan kullanımları, yerleşim dokusu ve ulaşım durumu bileşenlerine ait sırasıyla kentsel yeşil alanlar ve hidrolojik yapı, 2017 yılı ve 1987 yıllarına ait alan kullanımları, kentsel yerleşim dokusu, karayolları ve diğer yol ağları alt bileşenlerine ilişkin değişimlerin ortaya konması için alan özelinde belirlenen kriterlere göre değerlendirilmiştir. Değerlendirme 4 aşamadan oluşmaktadır. Bu aşamalar;

- Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki mahallelerin doğal morfolojik yapısı ve değişimleri "yeşil alan miktarlarının alansal dağılımı", "yeşil alan oranı" ve "dereler" kriterleri üzerinden,
- Mevcut alan kullanımları ve değişimlerinin "alan kullanım tiplerinin alansal ve oransal dağılımı" kriteri üzerinden,
- Yerleşim dokusu ve değişiminin "yapılaşmış alan yoğunluğu", "yapı tipleri ve adetleri" ve "kat adetleri" kriterleri üzerinden,
- Ulaşım durumu ve değişiminin "yol uzunluklarındaki değişimler", "yol tiplerindeki değişimler" ve "yolların kapladığı alanlardaki değişimler" kriterleri üzerinden morfolojik analizler yoluyla saptanmıştır.

4.3.1. Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Kandilli Mahallesi'nin Mekânsal Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Kandilli Mahallesi'nin yüzölçümü 927.070 m² (yaklaşık 93 ha)'dir. Güncel olarak kullanılan 1/5000 ölçekli 2017 yılına ait Üsküdar İlçesi Halihazır Planı'ndaki ve 1987 yılına ait Üsküdar İlçesi Halihazır Planı'ndaki veriler CBS ve Autocad 2018 programları ile analiz edilerek Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi içindeki Kandilli Mahallesi'nin 1/5000 ölçekli doğal morfoloji, mevcut alan kullanım, yerleşim dokusu ve ulaşım durumu değişimlerine ilişkin

haritalar oluşturulmuştur. Söz konusu mahallenin mekânsal değişimi incelenirken, 1982 ve 2017 yılı hava fotoğraflarından başlayarak aşağıdaki başlıklar altında irdelenmiştir. 1982 hava fotoğrafı Harita 13'de, 2017 yılı hava fotoğrafı Harita 14'de verilmiştir (Şekil 4.67-Şekil 4.68).

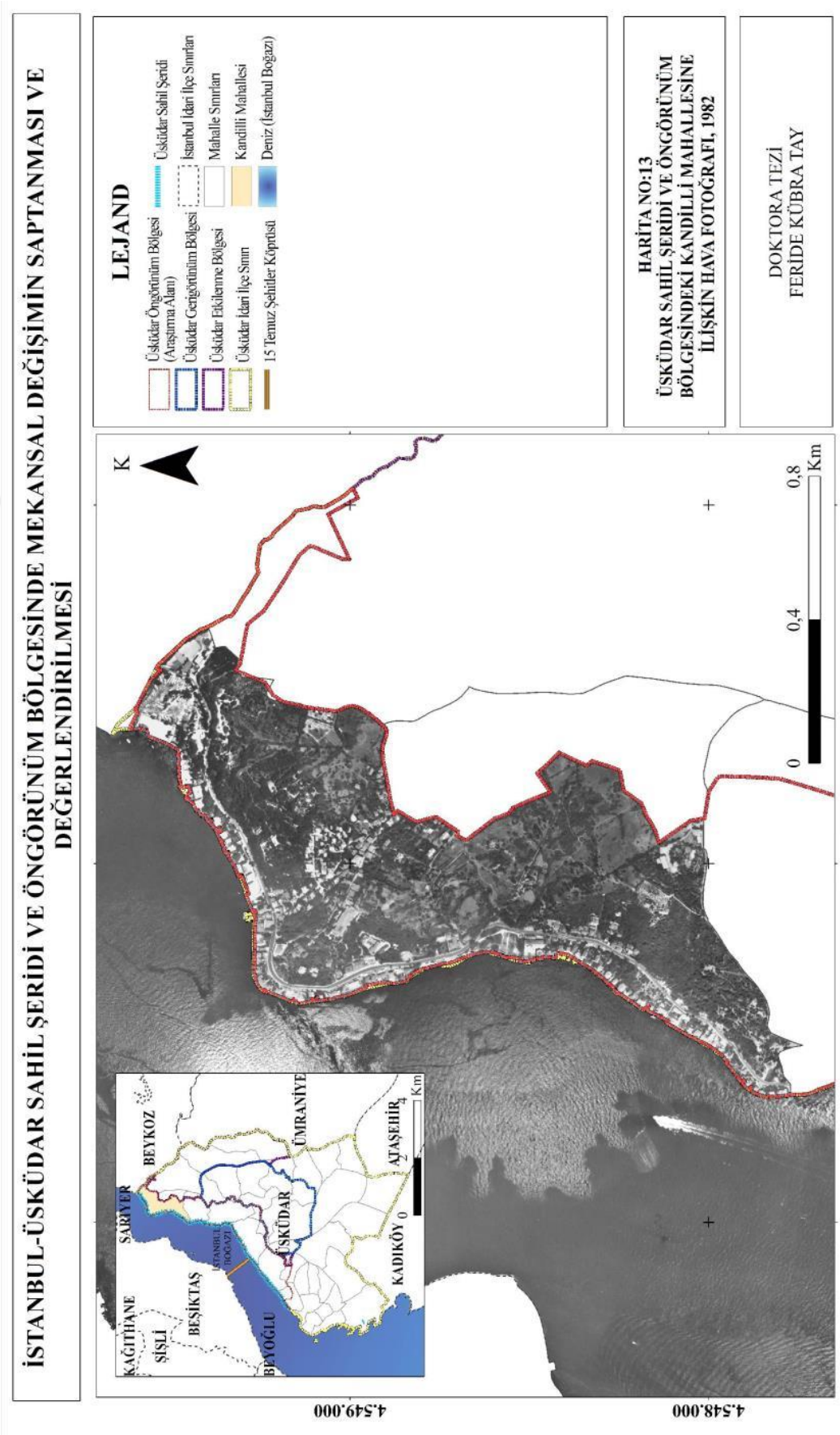

Şekil 4.67: Kandilli Mahallesi'nin 1982 yılı hava fotoğrafı (Orijinal, 2021).

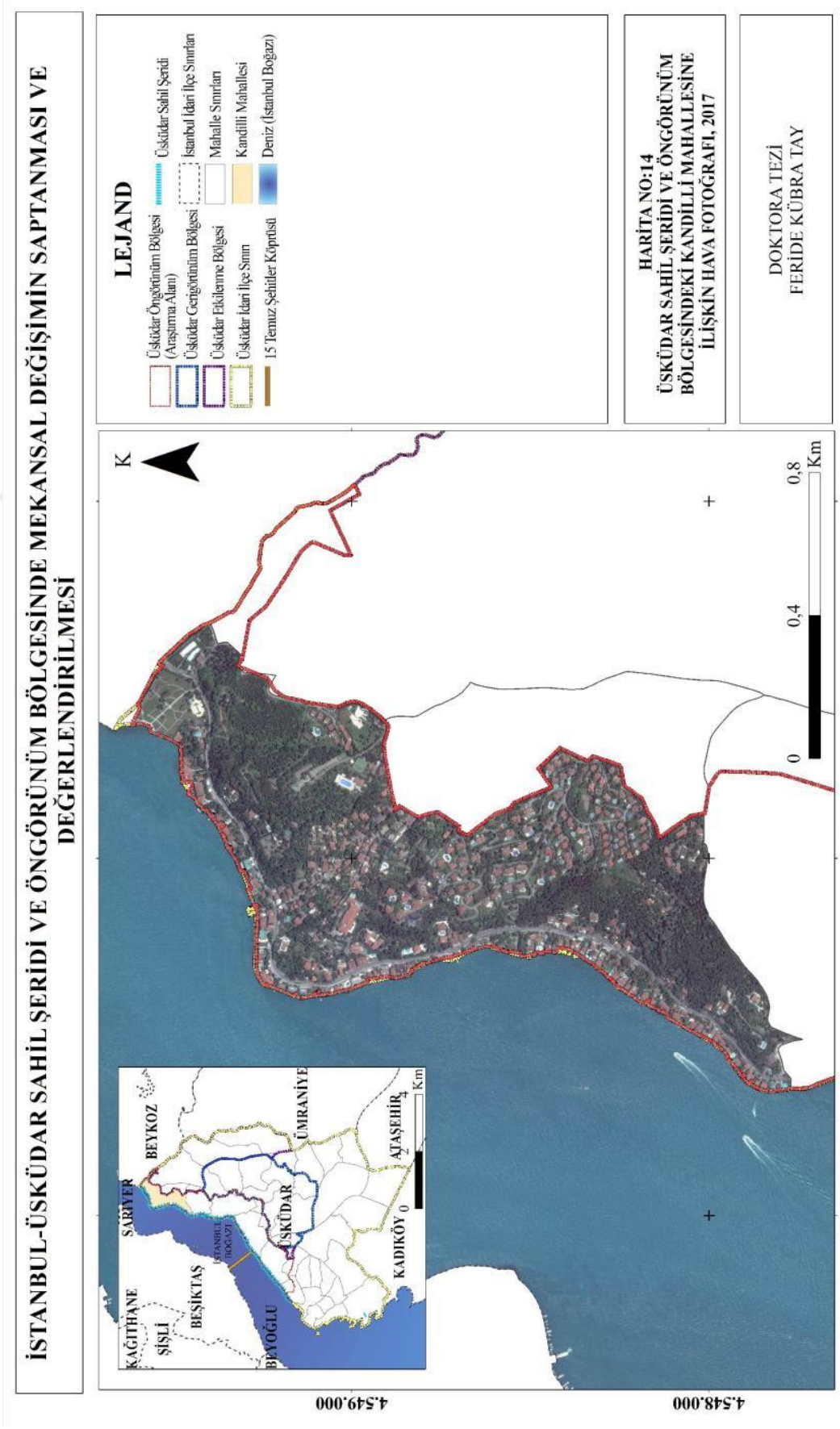

Şekil 4.68: Kandilli Mahallesi'nin 2017 yılı hava fotoğrafı (Orijinal, 2021).

4.3.1.1. Doğal Morfolojik Yapı ve Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Kandilli Mahallesi'nin 1987 ve 2017 Yılına Ait Doğal Morfolojik Yapısı: 2017 yılı analizlerine göre, Kandilli Mahallesi'nin yüzölçümünün %40,88'lik kısmını yeşil alanlar kaplamaktayken bu oranın 1987 yılında %50,43 olduğu saptanmıştır. 1987 yılından 2017 yılına yeşil alan varlığında - %18,92 oranında bir azalma söz konusudur. Kandilli Mahallesi'nin 1987 yılına ilişkin doğal morfolojik yapısı Harita 15'te verilmiş (Şekil 4.69) olup, 2017 yılına ilişkin veri ise Harita 16'da yer almaktadır (Şekil 4.70).

1987 ve 2017 yılına ait veriler karşılaştırıldığında doğal morfolojik yapıda görülen en belirgin değişiklik park alanlarındaki artıştır. Koru ve diğer açık yeşil alanlarda azalma olduğu belirlenmiştir. 1987 yılında doğal morfolojik yapıda bulunmayan spor tesisi alanı ve mesire alanı yeni kullanımlar olarak saptanmıştır. 1987 yılında alanın kuzeydoğusunda kayıkhane alanı mesire yerine dönüştürülerek açık yeşil alanlara eklenirken, alanın güneydoğusunda yer alan diğer açık yeşil alanlara 2017 yılı analizlerinde rastlanmamaktadır. Buradaki açık yeşil alanlardan konut alanlarına dönüşüm hava fotoğraflarında da açıkça görülmektedir. Doğal morfolojik yapı içinde hidyolojik yapı incelendiğinde, Kandilli Mahallesi'nin kuzeyinde yer alan ve Beykoz ilçesi ile sınır teşkil eden Küçüksu Deresi (Göksu Deresi)'nin 1987 yılından sonra ıslah edilerek Boğaziçi havzasına açık kesit sistem dere olarak bağlandığı görülmektedir.

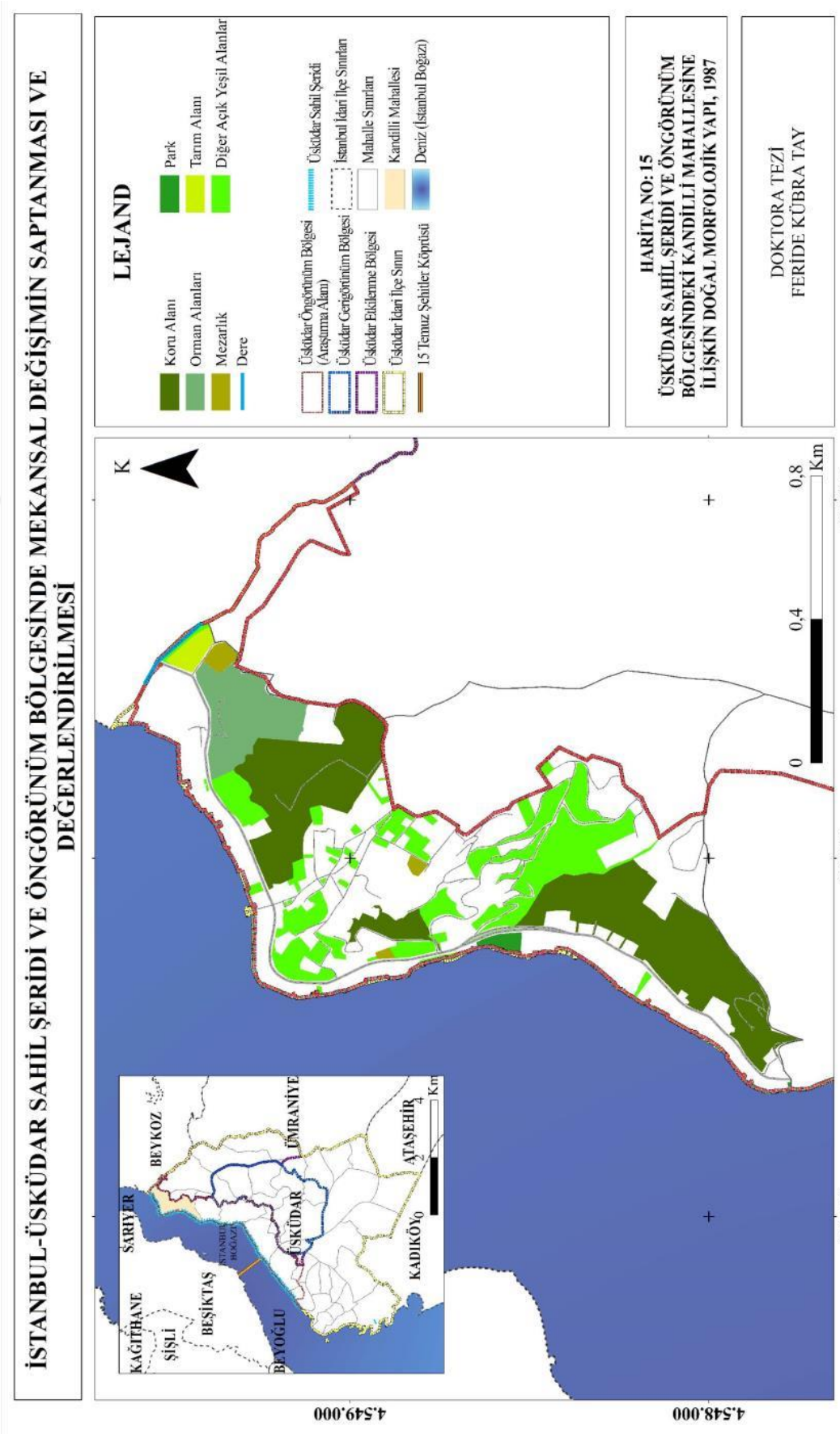

Şekil 4.69: Kandilli Mahallesi'nin 1987 yılı doğal morfolojik yapısı (Orijinal, 2021).

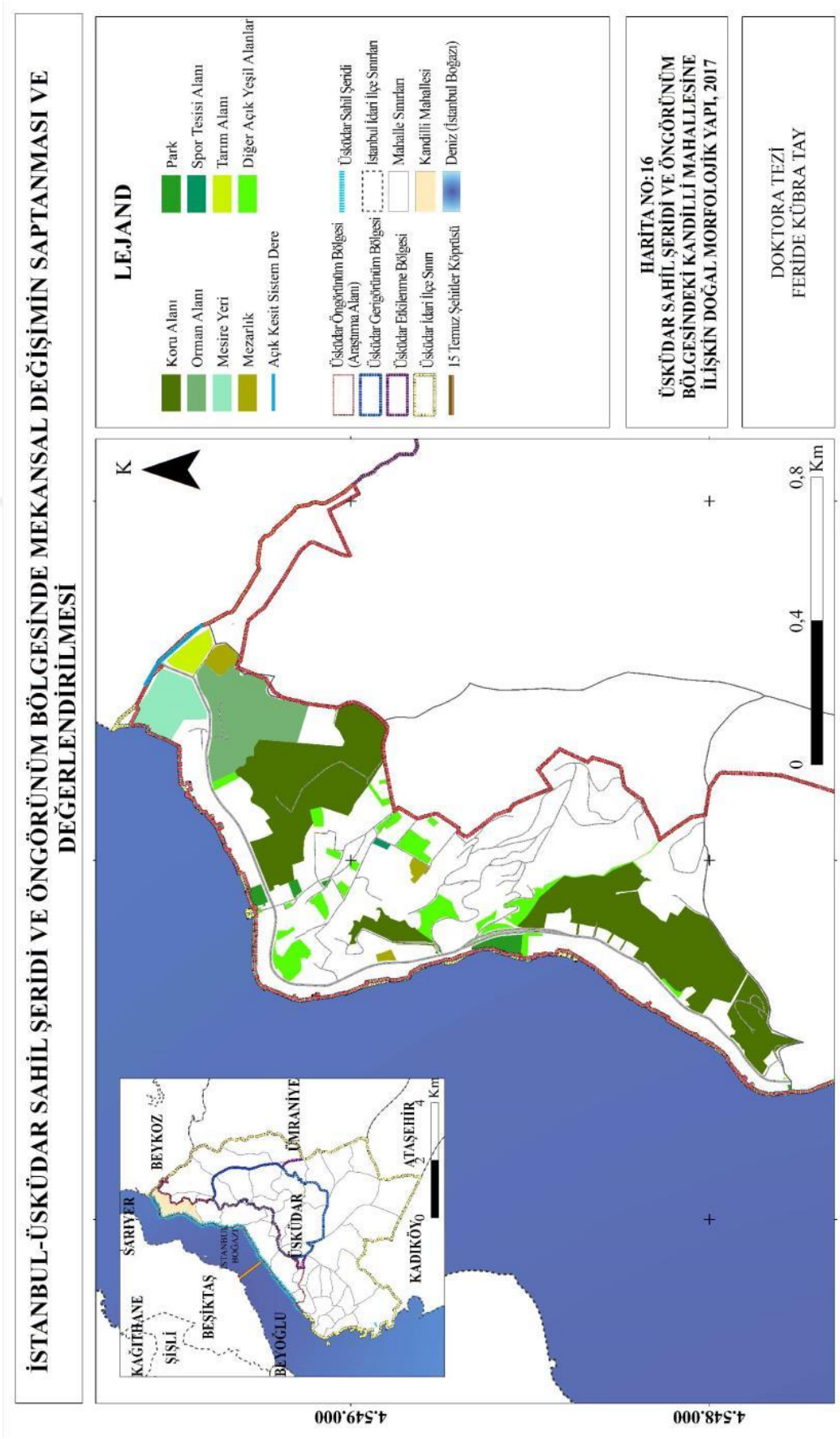

Şekil 4.70: Kandilli Mahallesi'nin 2017 yılı doğal morfolojik yapısı (Orijinal, 2021).

4.3.1.2. Mevcut Alan Kullanımları ve Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Kandilli Mahallesi'nin 1987 ve 2017 Yılına Ait Alan Kullanımları: 2017 yılı analizlerine göre, Kandilli Mahallesi'nde yer alan mevcut alan kullanımları konut alanları, eğitim kurumu alanı, kültür ve turizm alanı, dini tesis alanları, ticari kullanım alanı, iskele alanı, koru alanı, orman alanı, mesire yeri, mezarlık, park, spor tesisi alanı, tarım alanı, diğer açık yeşil alanlar, otopark alanlarıdır. Araştırma alanının %48,80'lik kısmını konut alanları kaplamaktadır. Konut alanlarının %26,96'lık oranla koru alanı takip etmektedir.

1987 yılı analizlerine göre, Kandilli Mahallesi'nde yer alan mevcut alan kullanımları konut alanları, eğitim kurumu alanı, kültür ve turizm alanı, dini tesis alanları, kamu kurumu alanı, ticari kullanım alanı, kayıkhane, iskele alanı, koru alanı, orman alanı, mezarlık, park, spor tesisi alanı, tarım alanı, diğer açık yeşil alanlardır. 1987 yılı alan kullanımlarına göre araştırma alanının %36,90'lık kısmını konut alanları oluşturmakta, %27,87'lik kısmını koru alanı oluşturmaktadır. 1987 ve 2017 yılına ait veriler karşılaştırıldığında en belirgin değişiklikler olarak konut alanlarında, park alanlarında artış görülürken, koru ve diğer açık yeşil alanlarda azalma olduğu belirlenmiştir. Özellikle mahallenin güneydoğusunda kapalı sitelerin artması ile buradaki açık yeşil alanlardan konut alanlarına dönüşüm söz konusudur. Bunun yanı sıra 1987 yılında kayıkhane olarak kullanılan alanın izleri kaybolmuş, yerini mesire yerine bırakmıştır. 1987 yılı verilerinde alan içinde otopark alanı ve spor tesisi alanı bulunmamaktadır. 2017 yılı verilerinde otopark alanının ulaşım sistemine eklendiği ve spor tesisi alanıın kullanımlar içinde yerini aldığı saptanmıştır.

Kandilli Mahallesi'ne ilişkin 1987 yılı alan kullanım durumu Harita 17'de (Şekil 4.71), mevcut alan kullanımlarının araştırma alanı içindeki işlevlerine göre miktarı, alansal ve oransal olarak dağılımı ise Tablo 4.12'de verilmiştir. 2017 yılı alan kullanım durumu ise Harita 18'de (Şekil 4.72) ve mevcut alan kullanımlarının araştırma alanı içindeki işlevlerine göre miktarı, alansal ve oransal olarak dağılımı ise Tablo 4.13'de yer almaktadır.

Tablo 4.12: Kandilli Mahallesi'nin 1987 yılına ait mevcut alan kullanımlarının dağılımı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Alan Kullanımları (1987)	**Kandilli Mahallesi**	
	Alan (m²)	**Oran (%)**
Konut alanları	320220	36,90
Eğitim kurumu alanı	37194	4,29
Kültür ve turizm alanı	8824	1,02
Dini tesis alanları	1969	0,23
Kamu kurumu alanı	2688	0,31
Ticari kullanım alanı	3581	0,41
Kayıkhane	25514	2,94
İskele alanı	323	0,04
Koru alanı	241834	27,87
Orman alanı	54561	6,29
Mezarlık	8140	0,94
Park	5421	0,62
Tarım alanı	8072	0,93
Diğer açık yeşil alanlar	149492	17,23
Toplam	867833	100

Tablo 4.13: Kandilli Mahallesi'nin 2017 yılına ait mevcut alan kullanımlarının dağılımı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Alan Kullanımları (2017)	**Kandilli Mahallesi**	
	Alan (m²)	**Oran (%)**
Konut alanları	418158	48,80
Eğitim kurumu alanı	37194	4,34
Kültür ve turizm alanı	12783	1,49
Dini tesis alanları	2303	0,27
Ticari kullanım alanı	5886	0,69
İskele alanı	323	0,04
Koru alanı	230977	26,96
Orman alanı	54257	6,33
Mesire Yeri	24319	2,84
Mezarlık	8534	1,00
Park	9510	1,11
Spor tesisi alanı	778	0,09
Tarım alanı	7999	0,93
Diğer açık yeşil alanlar	42657	4,98
Otopark	1210	0,14
Toplam	856888	100

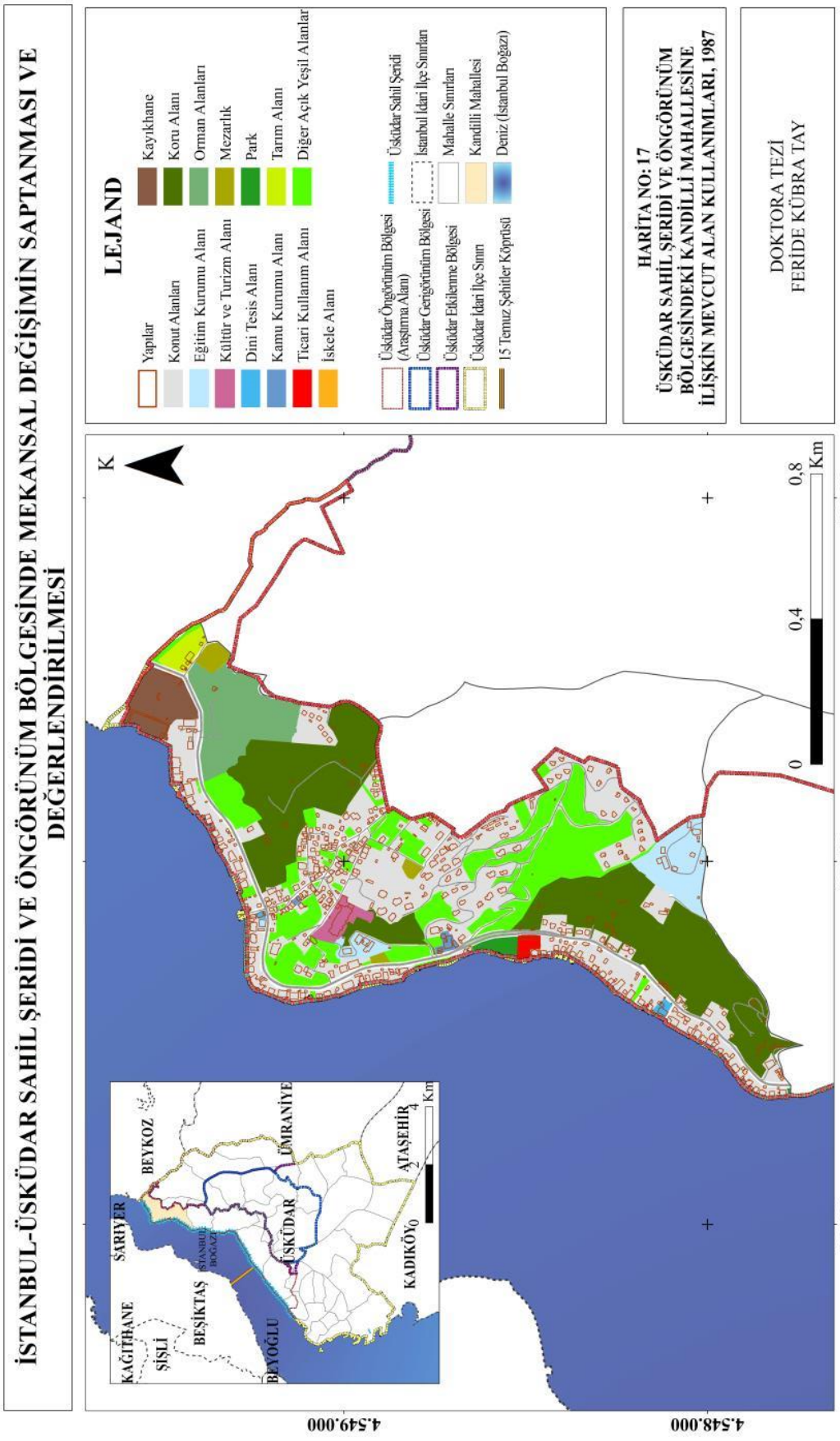

Şekil 4.71: Kandilli Mahallesi'nin 1987 yılı alan kullanımları (Orijinal, 2021).

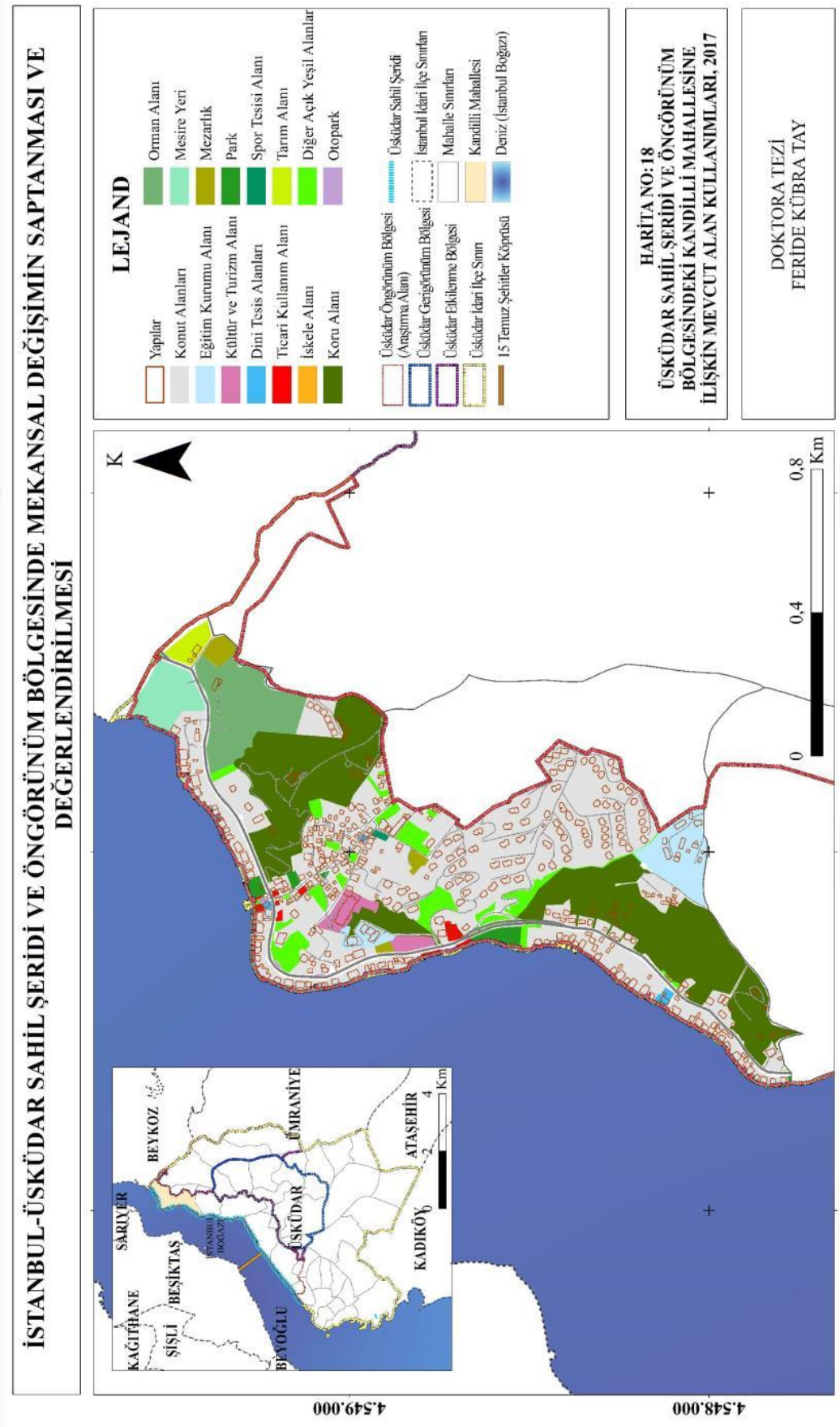

Şekil 4.72: Kandilli Mahallesi'nin 2017 yılı alan kullanımları (Orijinal, 2021).

4.3.1.3. Yerleşim Dokusu ve Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Kandilli Mahallesi'nin 1987 ve 2017 Yılına Ait Yerleşim Dokusu: Tarihsel süreç içinde yapı yoğunluklarındaki değişimin karşılaştırılmasında TAKS (Taban Alanı Kat Sayısı) değerlerinden faydalanılmıştır. 1987 ve 2017 yıllarına ait yapılar fonksiyonları ile birlikte analiz edilmiştir. 2017 yılı analizlerine göre, fonksiyonlarına göre Kandilli Mahallesi'nde yer alan yapılar konut, dini tesis binası, okul binası, resmi kurum binası, ticari bina, trafo binası, inşaat halindeki bina, sundurma yapılar olup, taban alanları toplam 112.112 m² olarak hesaplanmıştır. 1987 yılı analizlerine göre, fonksiyonlarına göre Kandilli Mahallesi'nde yer alan yapıların ise konut, dini tesis binası, okul binası, resmi kurum binası, ticari bina ve sundurma yapılar olup, taban alanları toplam 79.424 m² olarak hesaplanmıştır. Bu verilere göre, 1987 ve 2017 yıllarındaki yapıların taban alanları yüzde olarak karşılaştırıldığında, yapılaşmış alan yoğunluğunda + %41,15 oranında bir artış olduğu görülmüştür (Tablo 4.16).

Araştırma alanındaki Kandilli Mahallesi'nin 1987 yılına ait yapı analizi Harita 19'da (Şekil 4.73), yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı Tablo 4.14'de verilmiştir. 2017 yılına ait yapı analizi Harita 20'de (Şekil 4.74), yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı Tablo 4.15'de verilmiştir.

1996 ve 2017 yılına ait yapıların kat adetlerinin analiz edilmesinde elde edilen veriler karşılaştırılmıştır. Harita 21'e göre, 1996 yılında alan içinde bulunan yapıların kat adetlerinin tek kat ve 7 kat aralığında yüksekliğe sahip iken (Şekil 4.75), Harita 22'e göre, 2017 yılında kat adetlerinin tek kat ve 12 kat aralığında olduğu saptanmıştır (Şekil 4.76). 1996 yılından sonra 1 katlı yapılarda ciddi bir oranda azalma görülürken 2, 3, 4, 5 ve 6 katlı yapılarda artış olmuştur. 7 katlı bir yapı olan ve aynı zamanda kent imajında bir işaret ögesi olarak dikkat çeken Kandilli Deniz Feneri'nin kat adedinde herhangi bir değişim olmamıştır. Aynı şekilde dini yapılar, eğitim yapıları ve konsolosluk yapılarının kat adetlerinde tarihsel süreçte herhangi bir değişim olmadığı belirlenmiştir. Mahallenin güney kesiminde yer alan koru alanı çevresinde 1 adet 12 katlı yapı inşaa edilmiştir. Söz konusu yıllar arasında geçen süreçte alandaki yapıların geçirdiği değişim ve dönüşümlerle ortalama kat adetinin + %25'lik bir oranda fazlalaştığı saptanmıştır (Tablo 4.19). 1987

yılına ait yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı Tablo 4.14'de, 2017 yılına ait yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı Tablo 4.15'de verilmiştir

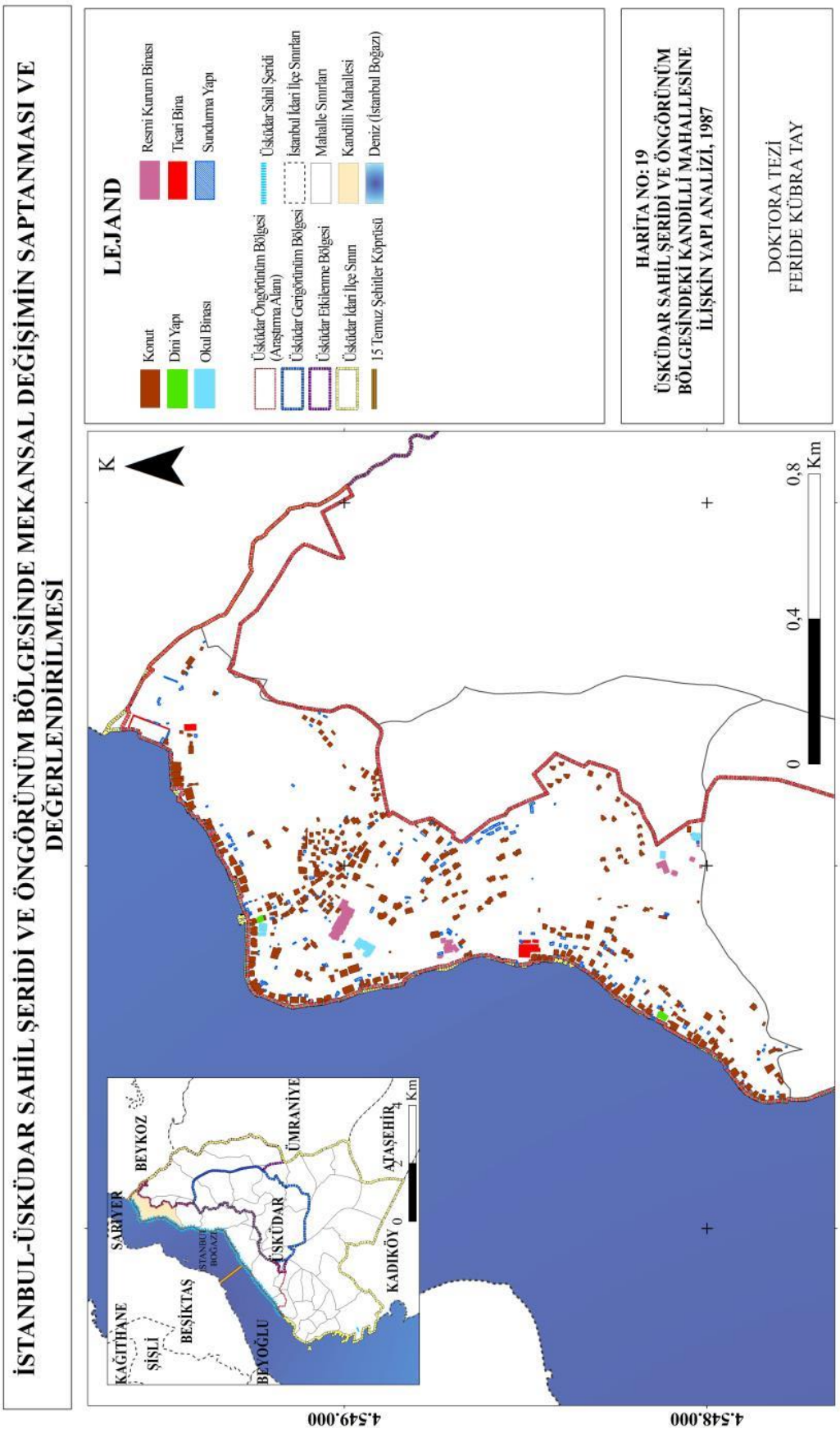

Şekil 4.73: Kandilli Mahallesi'nin 1987 yılındaki yapı analizi (Orijinal, 2021).

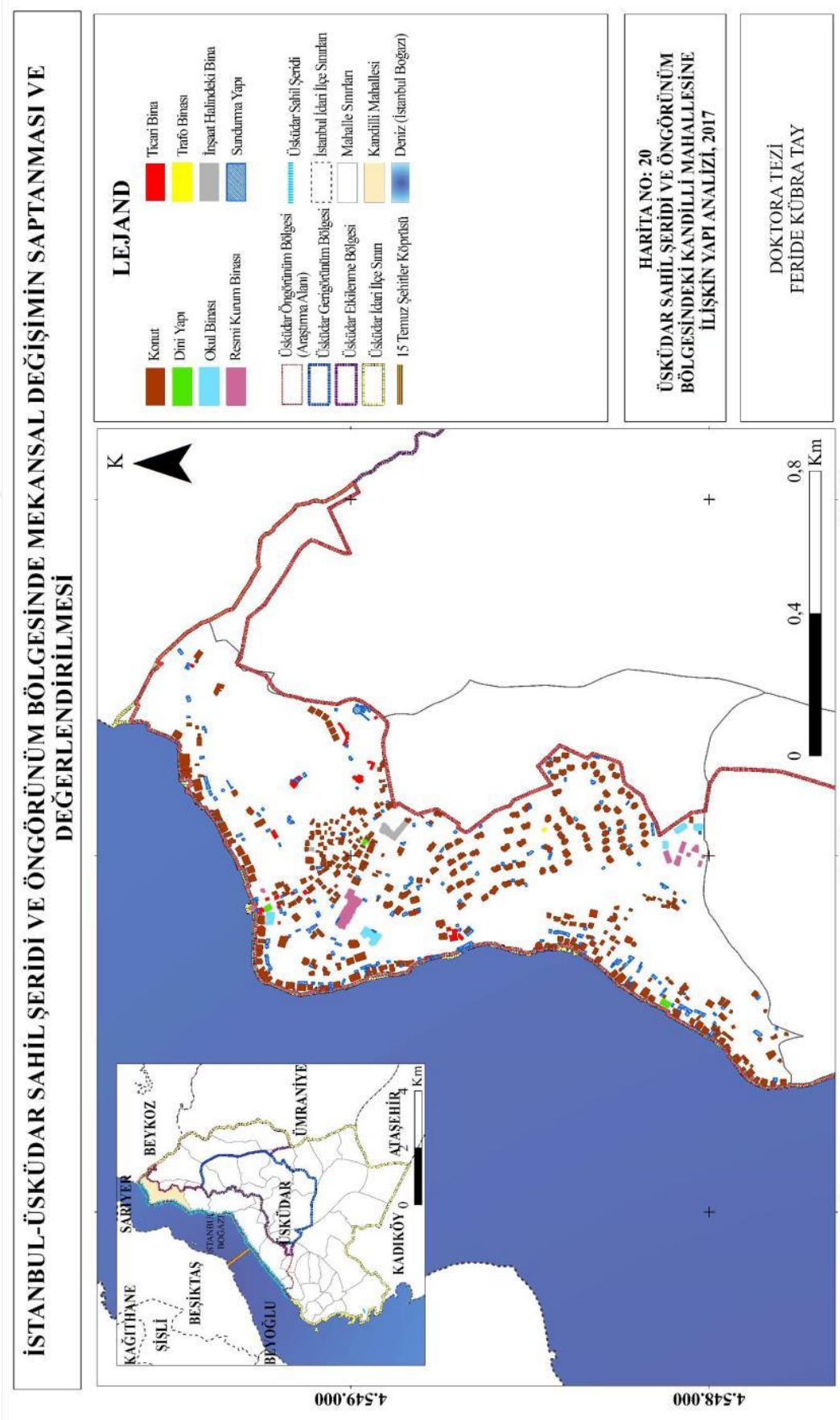

Şekil 4.74: Kandilli Mahallesi'nin 2017 yılındaki yapı analizi (Orijinal, 2021).

Tablo 4.14: Kandilli Mahallesi'nin 1987 yılına ait yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Yapılar (1987)	**Kandilli Mahallesi**		
	Miktar (adet)	**Alan (m²)**	**Oran (%)**
Konut	378	60970	76,77
Dini Tesis Binası	2	614	0,77
Okul Binası	7	2000	2,52
Resmi Kurum Binası	14	5252	6,61
Ticari Bina	5	3232	4,07
Sundurma Yapı	206	7356	9,26
Toplam	612	79424	100

Tablo 4.15: Kandilli Mahallesi'nin 2017 yılına ait yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Yapılar (2017)	**Kandilli Mahallesi**		
	Miktar (adet)	**Alan (m²)**	**Oran (%)**
Konut	393	83605	74,57
Dini Tesis Binası	3	781	0,70
Okul Binası	8	2555	2,28
Resmi Kurum Binası	15	5027	4,48
Ticari Bina	26	4488	4,00
Trafo Binası	1	53	0,05
İnşaat Halindeki Bina	4	1815	1,62
Sundurma Yapı	191	13788	12,30
Toplam	641	112112	100

Tablo 4.16: Kandilli Mahallesi'nin yapı yoğunluğundaki değişim oranı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Yapılar	**Kandilli Mahallesi**		
	1987 yılı (m²)	**2017 yılı (m²)**	**Değişim (%)**
Konut	60970	83605	+ %37,12
Dini Tesis Binası	614	781	+ %27,19
Okul Binası	2000	2555	+ %27,75
Resmi Kurum Binası	5252	5027	- %4,28
Ticari Bina	3232	4488	+ %38,86
Trafo Binası	0	53	+ %100,00
İnşaat Halindeki Bina	0	1815	+ %100,00
Sundurma Yapı	7356	13788	+ %87,43
Toplam Yapı Yoğunluğu	79424	112112	**+ %41,15**

+: artan yönde değişim, -: azalan yönde değişim, ±: değişim yok

Tablo 4.17: Kandilli Mahallesi'ndeki yapıların 1996 yılına ait kat adetleri (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Kat Adetleri (1996)	**Kandilli Mahallesi**
	Miktar (adet)
1 Katlı	214
2 Katlı	97
3 Katlı	65
4 Katlı	16
5 Katlı	10
6 Katlı	2
7 Katlı	2
Sundurma Yapı	206
Toplam	612

Tablo 4.18: Kandilli Mahallesi'ndeki yapıların 2017 yılına ait kat adetleri (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Kat Adetleri (2017)	**Kandilli Mahallesi**
	Miktar (adet)
1 Katlı	89
2 Katlı	174
3 Katlı	122
4 Katlı	30
5 Katlı	23
6 Katlı	4
7 Katlı	2
12 Katlı	1
Trafo Binası	1
İnşaat Halindeki Bina	4
Sundurma Yapı	191
Toplam	641

Tablo 4.19: Kandilli Mahallesi'nin ortalama kat adetlerindeki değişim oranı (Orijinal, 2021).

Kandilli Mahallesi		
1996 yılı ortalama kat yüksekliği (adet)	**2017 yılı ortalama kat yüksekliği (adet)**	**Değişim (%)**
4	5	+ %25

+: artan yönde değişim, -: azalan yönde değişim, ±: değişim yok

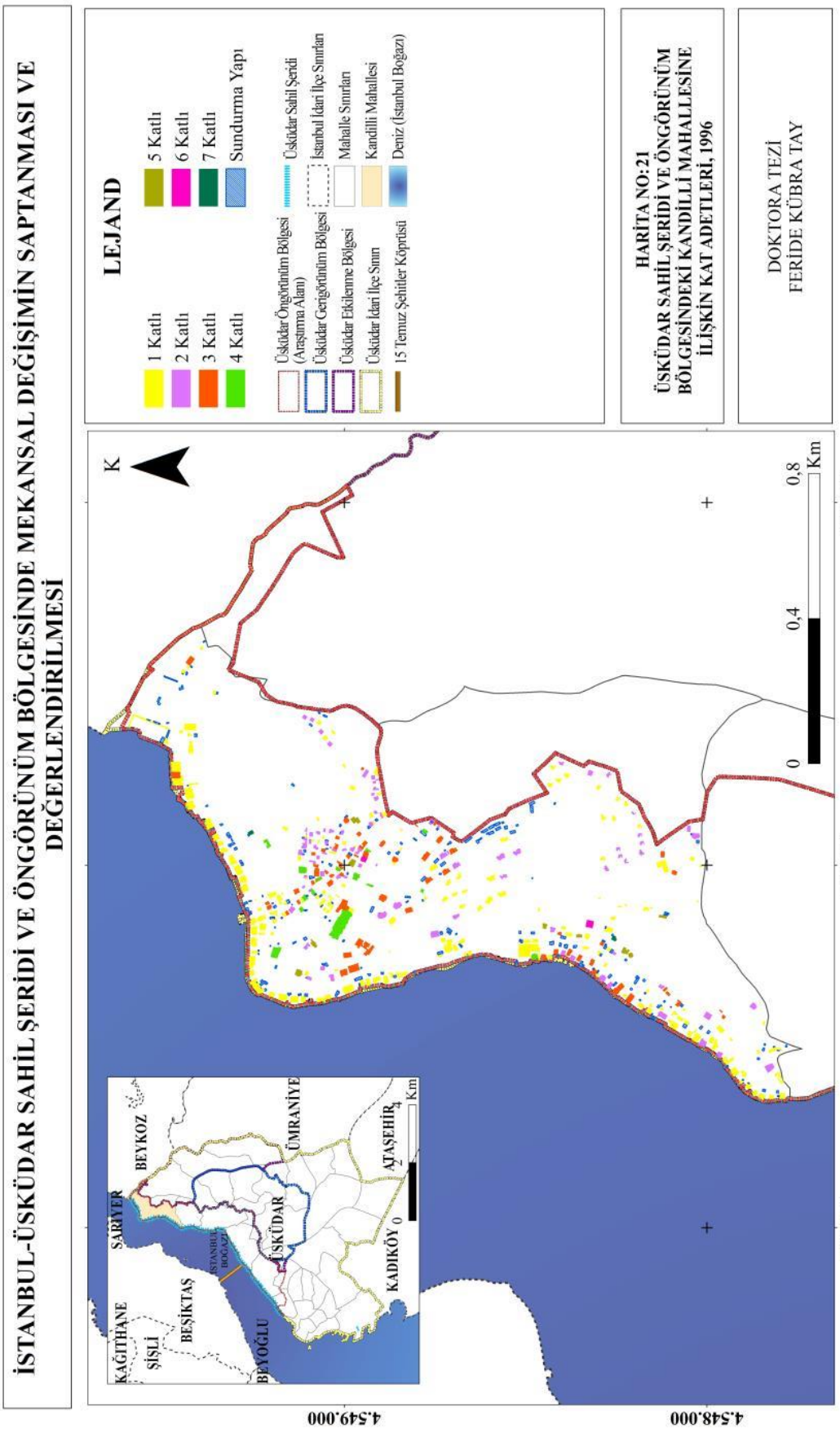

Şekil 4.75: Kandilli Mahallesi'nin 1996 yılındaki kat adetleri (Orijinal, 2021).

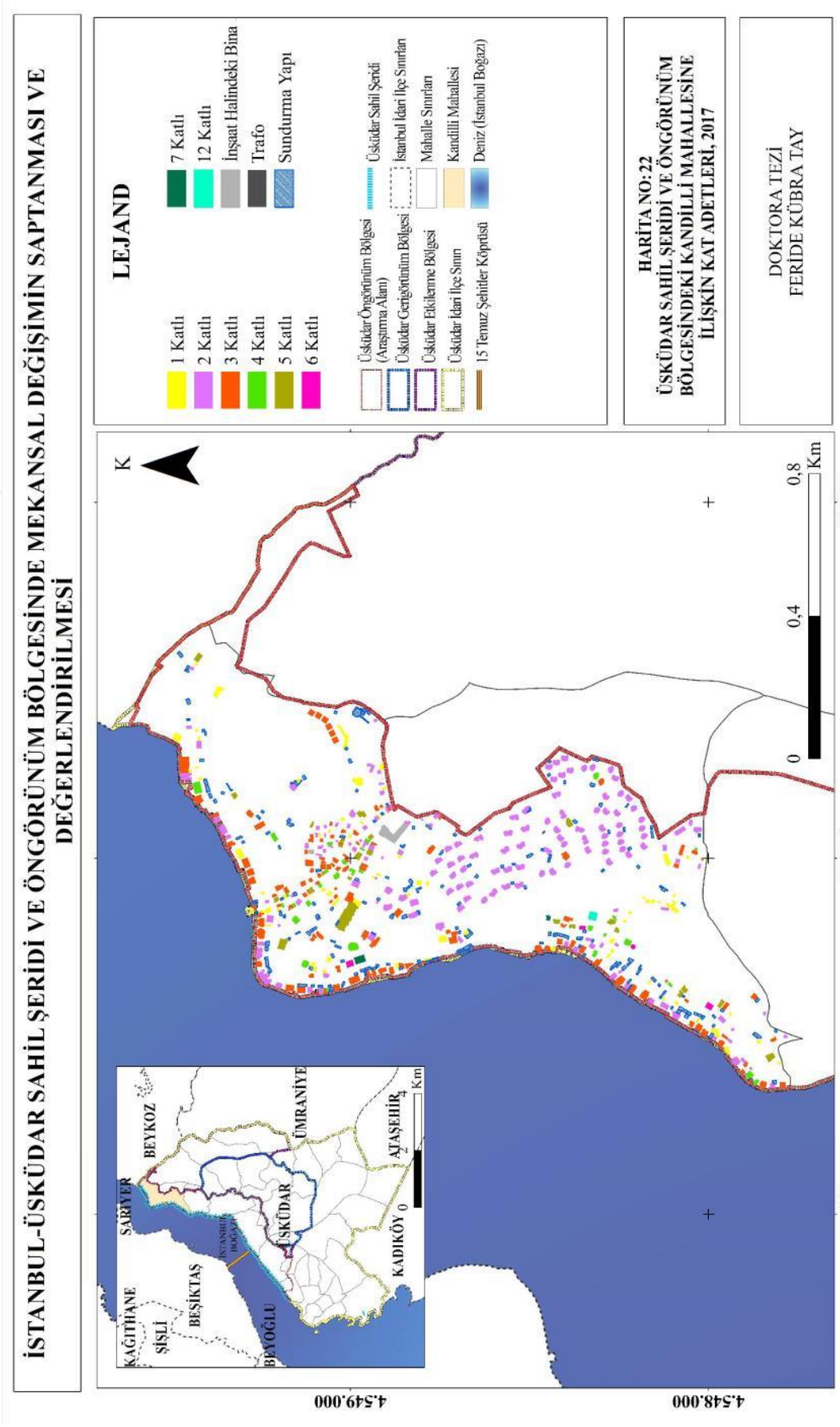

Şekil 4.76: Kandilli Mahallesi'nin 2017 yılındaki kat adetleri (Orijinal, 2021).

4.3.1.4. Ulaşım Durumu ve Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Kandilli Mahallesi'nin 1987 ve 2017 Yılına Ait Ulaşım Durumu: 2017 yılı analizlerine göre, Kandilli Mahallesi'nin yüzölçümünün %7,57'lik kısmını (70.182 m²) yol alanları kaplamaktayken, bu oranın 1987 yılında %6,38 (59.237 m²) olduğu saptanmıştır. Bu verilere göre 1987 yılından sonra yol alanlarında + %18,47 oranında bir artış söz konusudur.

1987 yılında ve 2017 yılında mahalledeki ulaşım ağı 2. Derece yol (anayol), 3. Derece yol (ara yollar) ve toprak yol olmak üzere üç temel guruptan oluşmaktadır. 1987 yılından sonra alan genelinde özellikle yeni 3. Derece yolların ulaşım sistemine eklendiği görülürken, 2. Derece yol uzunluğunda çok az bir artış söz konusudur. Toprak yollarda az miktarda azalma olmuştur. Özellikle yeni eklenen yol bağlantılarından kaynaklanan ulaşım durumundaki değişimler oluşturulan haritalarda açıkça görülmektedir.

Kandilli Mahallesi'nin 1987 yılı ulaşım durumu Harita 23'de (Şekil 4.77), 2017 yılı ulaşım durumu ise Harita 24'de verilmiştir (Şekil 4.78). Mahallede ulaşım ağının uzunluk ve oransal olarak dağılımı ise Tablo 4.20 ve 4.21'de yer almaktadır.

Tablo 4.20: Kandilli Mahallesi'ndeki 1987 yılına ait ulaşım durumu (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesiİçindeki Ulaşım Durumu (1987)	**Kandilli Mahallesi**	
	Uzunluk (m)	**Oran (%)**
2. Derece Yol (Anayol)	2938,4	16,20
3. Derece Yol (Ara yollar)	10409,53	57,37
Toprak Yol	4795,26	26,43
Toplam	18143,19	100

Tablo 4.21: Kandilli Mahallesi'ndeki 2017 yılına ait ulaşım durumu (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Ulaşım Durumu (2017)	**Kandilli Mahallesi**	
	Uzunluk (m)	**Oran (%)**
2. Derece Yol (Anayol)	3000,54	14,02
3. Derece Yol (Ara yollar)	13151	61,43
Toprak Yol	5254,86	24,55
Toplam	21406,4	100

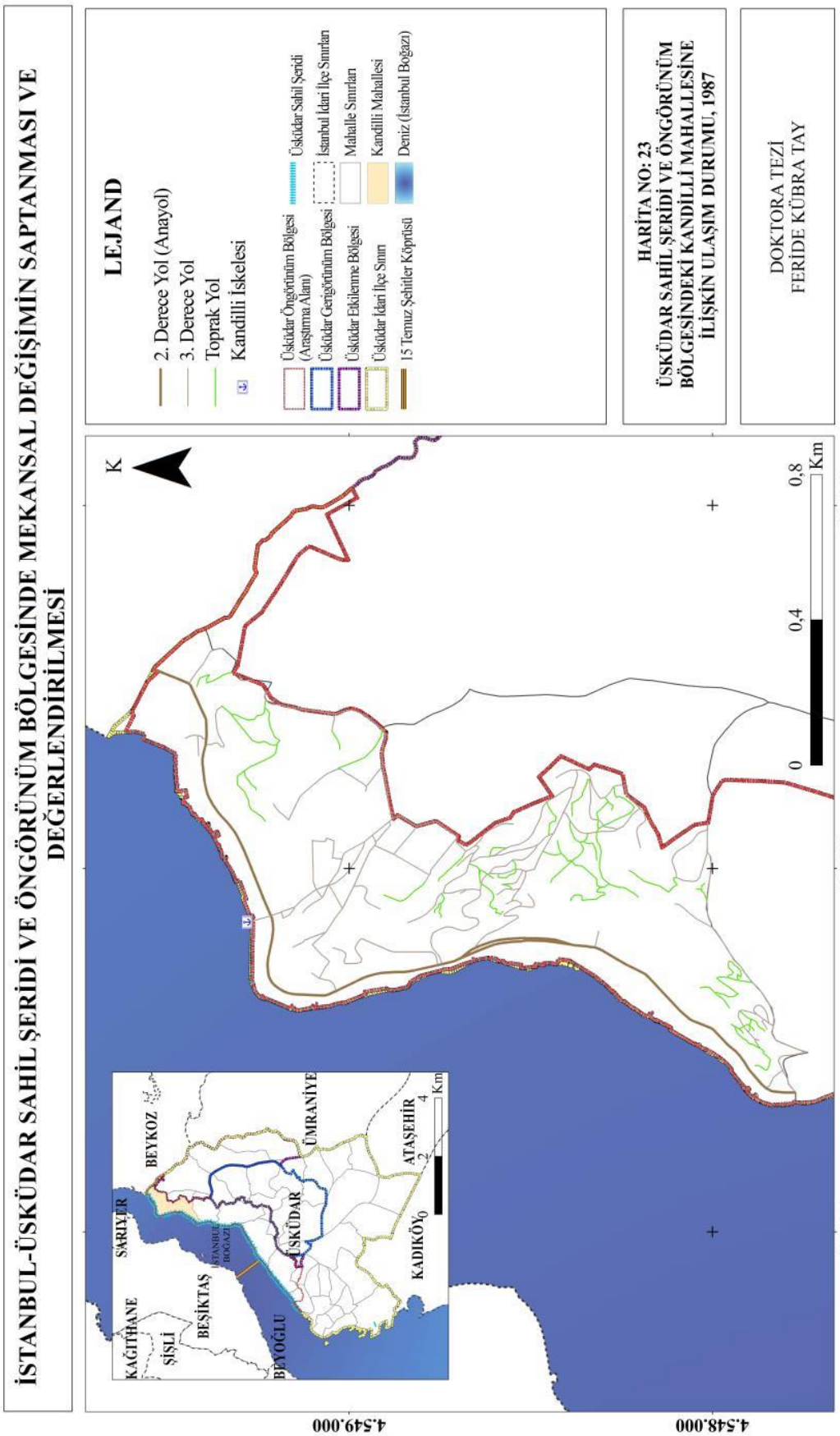

Şekil 4.77: Kandilli Mahallesi'nin 1987 yılı ulaşım durumu (Orijinal, 2021).

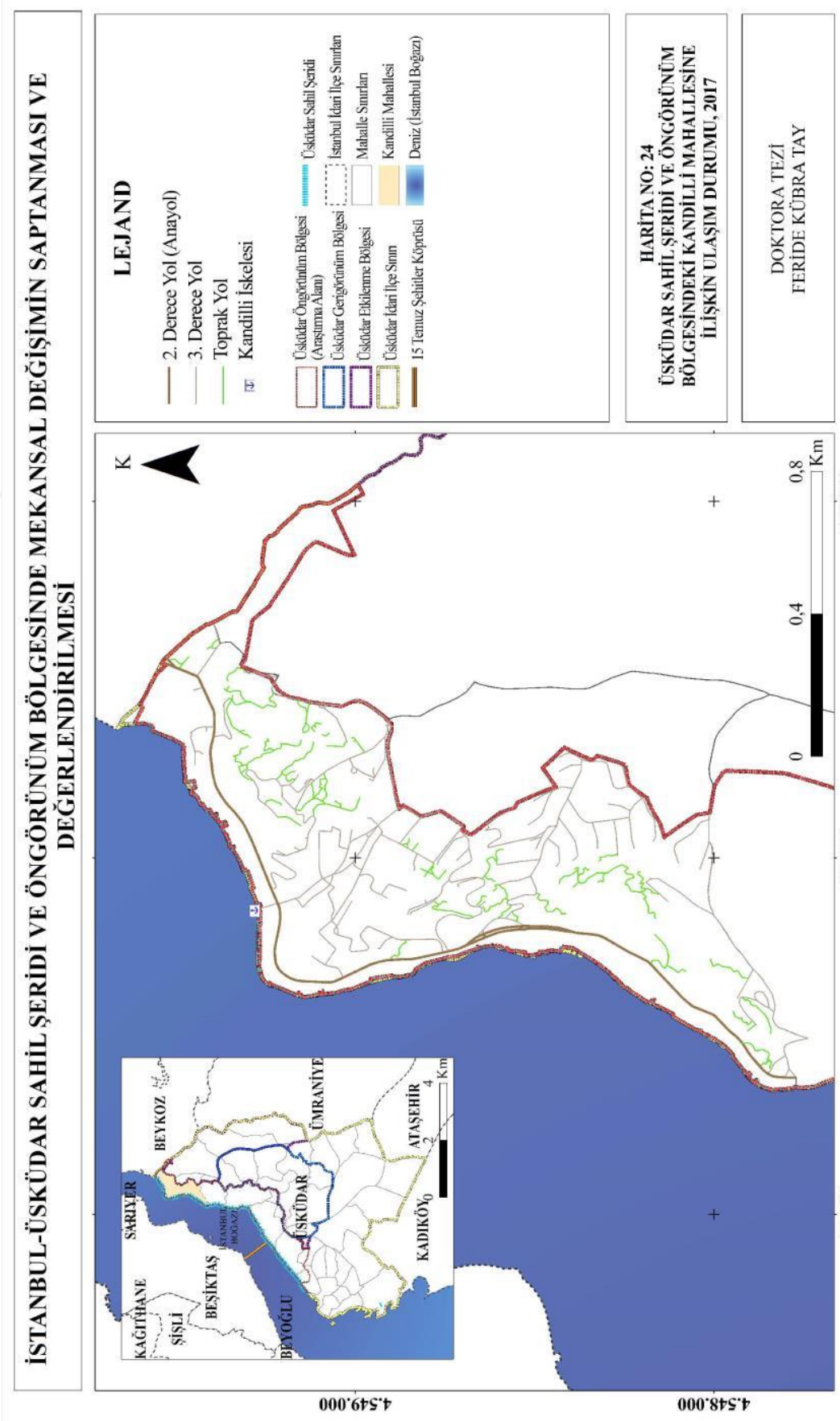

Şekil 4.78: Kandilli Mahallesi'nin 2017 yılı ulaşım durumu (Orijinal, 2021).

4.3.2. Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Küçüksu Mahallesi'nin Mekânsal Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Küçüksu Mahallesi'nin yüzölçümü 48.381 m² (yaklaşık 5 ha)'dir. Güncel olarak kullanılan 1/5000 ölçekli 2017 yılına ait Üsküdar İlçesi Halihazır Planı'ndaki ve 1987 yılına ait Üsküdar İlçesi Halihazır Planı'ndaki veriler CBS ve Autocad 2018 programları ile analiz edilerek Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi içindeki Küçüksu Mahallesi'nin 1/5000 ölçekli doğal morfoloji, mevcut alan kullanım, yerleşim dokusu ve ulaşım durumu değişimlerine ilişkin haritalar oluşturulmuştur. Söz konusu mahallenin mekânsal değişimi incelenirken, 1982 ve 2017 yılı hava fotoğraflarından başlayarak aşağıdaki başlıklar altında irdelenmiştir. 1982 hava fotoğrafı Harita 25'de, 2017 yılı hava fotoğrafı Harita 26'da verilmiştir (Şekil 4.79-Şekil 4.80).

Şekil 4.79: Küçüksu Mahallesi'nin 1982 yılı hava fotoğrafı (Orijinal, 2021).

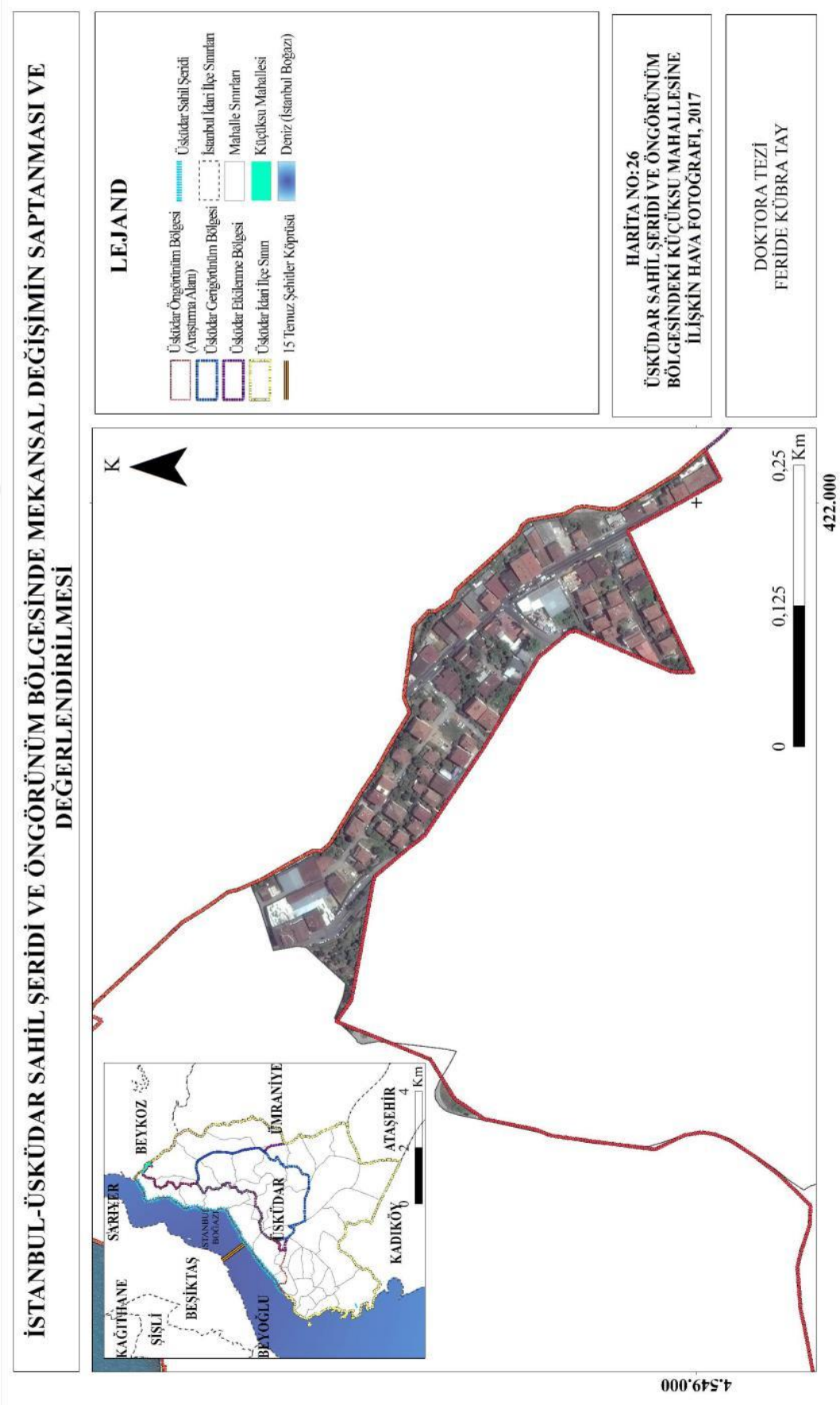

Şekil 4.80: Küçüksu Mahallesi'nin 2017 yılı hava fotoğrafı (Orijinal, 2021).

4.3.2.1. Doğal Morfolojik Yapı ve Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Küçüksu Mahallesi'nin 1987 ve 2017 Yılına Ait Doğal Morfolojik Yapısı: 2017 yılı analizlerine göre, Küçüksu Mahallesi'nin yüzölçümünün %8,38'lik kısmını yeşil alanlar kaplamaktayken, bu oranın 1987 yılında %27,29 olduğu saptanmıştır. Bu verilere göre yeşil alan varlığında - %69,25 oranında bir azalma söz konusudur. Küçüksu Mahallesi'nin 1987 yılına ilişkin doğal morfolojik yapısı Harita 27'de verilmiş (Şekil 4.81) olup, 2017 yılına ilişkin veri ise Harita 28'de yer almaktadır (Şekil 4.82).

1987 ve 2017 yılına ait veriler karşılaştırıldığında doğal morfolojik yapıdaki değişimlerin alanın güneydoğusunda yer alan diğer açık yeşil alanlarda yoğun olduğu belirlenmiştir. Buradaki açık yeşil alanların yerini ticari kullanım alanlarına bıraktığı hava fotoğraflarında da açıkça görülmektedir.

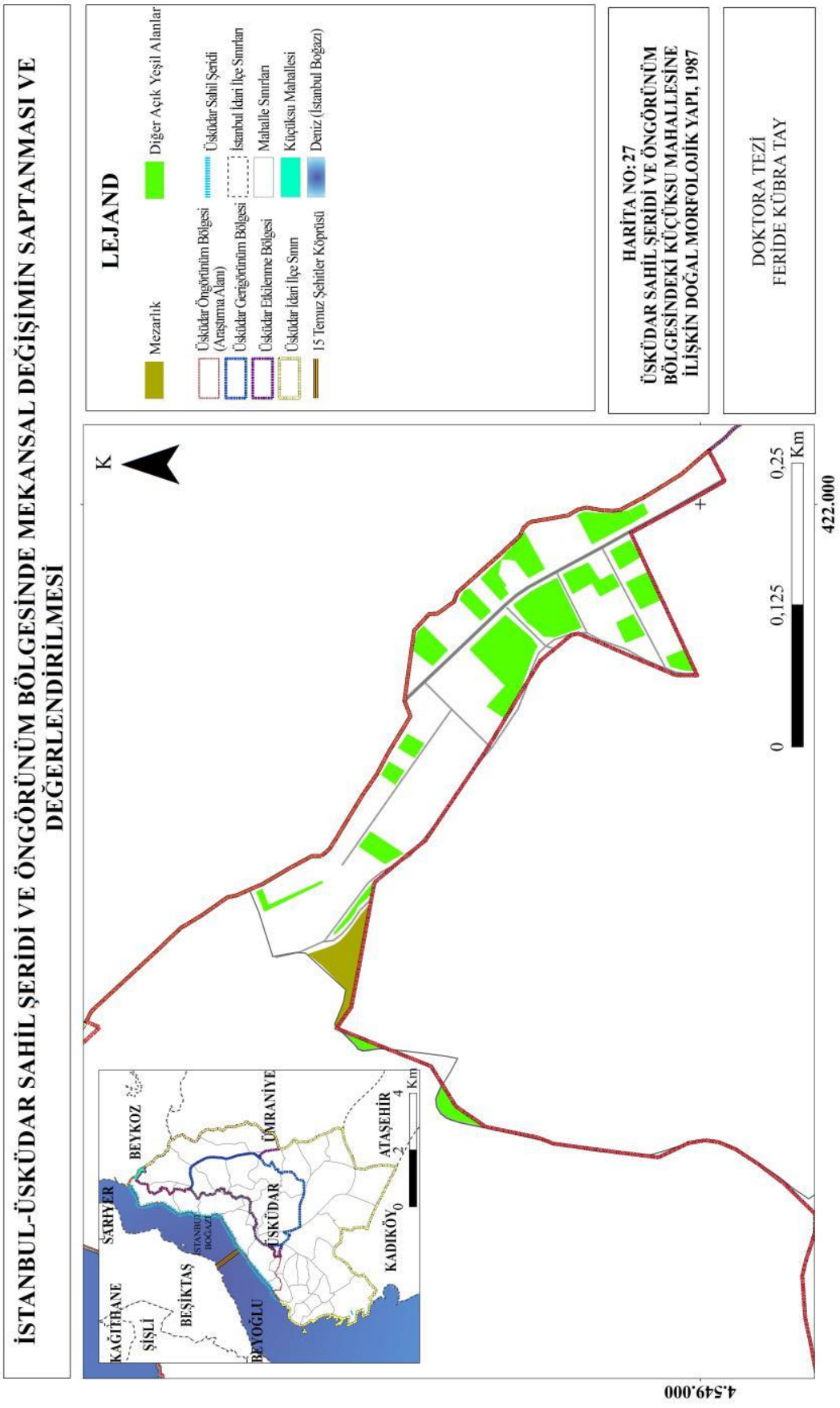

Şekil 4.81: Küçüksu Mahallesi'nin 1987 yılı doğal morfolojik yapısı (Orijinal, 2021).

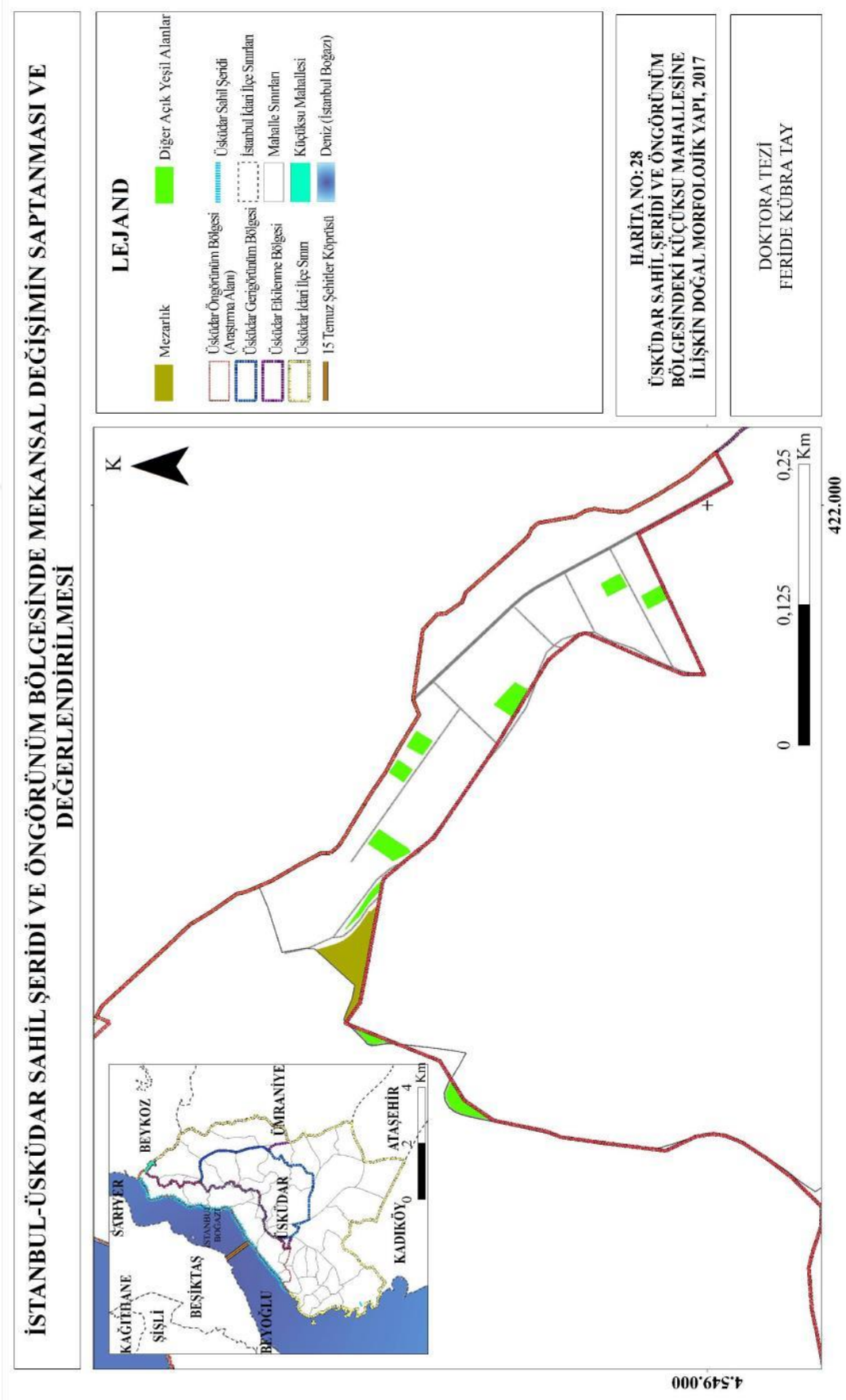

Şekil 4.82: Küçüksu Mahallesi'nin 2017 yılı doğal morfolojik yapısı (Orijinal, 2021).

4.3.2.2. Mevcut Alan Kullanımları ve Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Küçüksu Mahallesi'nin 1987 ve 2017 Yılına Ait Alan Kullanımları: 1987 ve 2017 yılı analizlerine göre, Küçüksu Mahallesi'nde yer alan mevcut alan kullanımları yerleşim alanları, ticari kullanım alanı, mezarlık, diğer açık yeşil alanlardır. 2017 yılında araştırma alanının %68,99'luk kısmını konut alanları kaplamaktadır. Konut alanlarınını %19,74'lük oranla ticari kullanım alanı takip etmektedir. 1987 yılı analizlerine göre ise araştırma alanının %55,28'lik kısmını konut alanları kaplamakta, bu oranı %30,83 ile diğer açık yeşil alanlar takip etmektedir.

1987 ve 2017 yılına ait veriler karşılaştırıldığında konut ve ticari kullanım alanlarında artış görülürken, diğer açık yeşil alanlarda azalma olmuştur. Mezarlık alanının yüzölçümünde değişiklik bulunmamaktadır. 1987 yılında ticari kullanım alanı olarak alanın kuzeybatısında sınırlı kalan kereste ahşap doğrama atölyesi bulunmaktadır. 2017 yılı verilerine göre ticari kullanım alanları atölye, mağaza, dükkan olarak çeşitlenmekte ve alanın geneline yayılım göstermektedir. Diğer açık yeşil alanların bir kısmının ticari kullanım alanına, bir kısmının ise konut alanına dönüştüğü saptanmıştır.

Küçüksu Mahallesi'ne ilişkin 1987 yılı alan kullanım durumu Harita 29'da (Şekil 4.83), mevcut alan kullanımlarının araştırma alanı içindeki işlevlerine göre miktarı, alansal ve oransal olarak dağılımı Tablo 4.22'de verilmiştir. 2017 yılı alan kullanım durumu Harita 30'da (Şekil 4.84), mevcut alan kullanımlarının araştırma alanı içindeki işlevlerine göre miktarı, alansal ve oransal olarak dağılımı Tablo 4.23'de yer almaktadır.

Tablo 4.22: Küçüksu Mahallesi'nin 1987 yılına ait mevcut alan kullanımlarının dağılımı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Alan Kullanımları (1987)	**Küçüksu Mahallesi**	
	Alan (m²)	**Oran (%)**
Konut alanları	20443	55,28
Ticari kullanım alanı	3331	9,01
Mezarlık	1806	4,88
Diğer açık yeşil alanlar	11399	30,83
Toplam	35959	100

Tablo 4.23: Küçüksu Mahallesi'nin 2017 yılına ait mevcut alan kullanımlarının dağılımı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Alan Kullanımları (2017)	**Küçüksu Mahallesi**	
	Alan (m²)	**Oran (%)**
Konut alanları	24807	68,99
Ticari kullanım alanı	7097	19,74
Mezarlık	1806	5,02
Diğer açık yeşil alanlar	2249	6,25
Toplam	35959	100

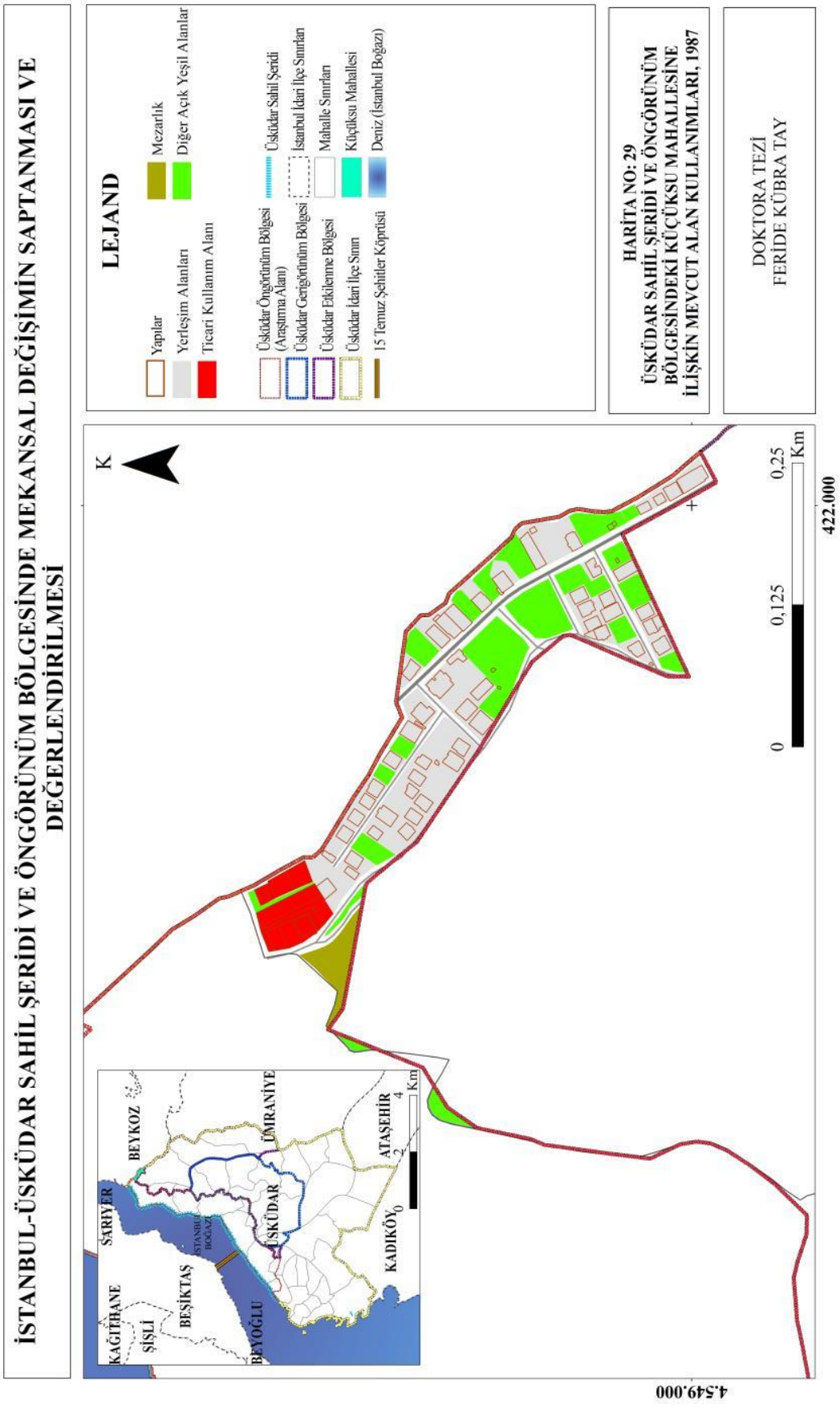

Şekil 4.83: Küçüksu Mahallesi'nin 1987 yılı alan kullanımları (Orijinal, 2021).

Şekil 4.84: Küçüksu Mahallesi'nin 2017 yılı alan kullanımları (Orijinal, 2021).

4.3.2.3. Yerleşim Dokusu ve Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Küçüksu Mahallesi'nin 1987 ve 2017 Yılına Ait Yerleşim Dokusu: Tarihsel süreç içinde yapı yoğunluklarındaki değişimin karşılaştırılmasında TAKS (Taban Alanı Kat Sayısı) değerlerinden faydalanılmıştır. 1987 ve 2017 yıllarına ait yapılar fonksiyonları ile birlikte analiz edilmiştir. 2017 yılı analizlerine göre, fonksiyonlarına göre Küçüksu Mahallesi'nde yer alan yapılar konut, ticari bina, sundurma yapılar olup, taban alanları toplam 17.938 m² olarak hesaplanmıştır. 1987 yılı analizlerine göre, fonksiyonlarına göre Küçüksu Mahallesi'nde yer alan yapıların konut, ticari bina, sundurma yapılar olup, taban alanları toplam 10.533 m² olarak hesaplanmıştır. Bu verilere göre, 1987 ve 2017 yıllarındaki yapıların taban alanları yüzde olarak karşılaştırıldığında, yapılaşmış alan yoğunluğunda + %70,30 oranında bir artış olduğu görülürken, yapıların fonksiyonlarında herhangi bir değişim olmamıştır (Tablo 4.26).

Araştırma alanındaki Küçüksu Mahallesi'nin 1987 yılına ait yapı analizi Harita 31'de (Şekil 4.85), yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı Tablo 4.24'de verilmiştir. 2017 yılına ait yapı analizi Harita 32'de (Şekil 4.86), yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı Tablo 4.25'de verilmiştir.

1996 ve 2017 yılına ait yapıların kat adetlerinin analiz edilmesinde elde edilen veriler karşılaştırılmıştır. Harita 33'e göre, 1996 yılında alan içinde bulunan yapıların kat adetlerinin tek kat ve 5 kat aralığında yüksekliğe sahip iken (Şekil 4.87-Tablo 4.27), Harita 34'e göre, 2017 yılında kat adetlerinin tek kat ve 6 kat aralığında olduğu saptanmıştır (Şekil 4.88-Tablo 4.28). 1996 yılından sonra 1 katlı yapılarda ciddi bir oranda azalma görülürken 2, 3, 4, 5 ve 6 katlı yapılarda artış olmuştur. Mahallenin güneybatı kesiminde, cadde üzerinde 1 adet 6 katlı yapı inşaa edilmiştir. Söz konusu yıllar arasında geçen süreçte alandaki yapıların geçirdiği değişim ve dönüşümlerle ortalama kat adetlerinin + %16,66'lik bir oranda fazlalaştığı saptanmıştır (Tablo 4.29).

Tablo 4.24: Küçüksu Mahallesi'nin 1987 yılına ait yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Yapılar (1987)	**Küçüksu Mahallesi**		
	Miktar (adet)	**Alan (m²)**	**Oran (%)**
Konut	53	8248	78,31
Ticari Bina	9	2087	19,81
Sundurma Yapı	11	198	1,88
Toplam	73	10533	100

Tablo 4.25: Küçüksu Mahallesi'nin 2017 yılına ait yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Yapılar (2017)	**Küçüksu Mahallesi**		
	Miktar (adet)	**Alan (m²)**	**Oran (%)**
Konut	70	12820	71,47
Ticari Bina	17	3987	22,23
Sundurma Yapı	17	1131	6,31
Toplam	104	17938	100

Tablo 4.26: Küçüksu Mahallesi'nin yapı yoğunluğundaki değişim oranı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Yapılar	**Küçüksu Mahallesi**		
	1987 yılı (m²)	**2017 yılı (m²)**	**Değişim (%)**
Konut	8248	12820	+ %55,43
Ticari Bina	2087	3987	+ %91,03
Sundurma Yapı	198	1131	+ %471,21
Toplam Yapı Yoğunluğu	10533	17938	**+ %70,30**

+: artan yönde değişim, -: azalan yönde değişim, ±: değişim yok

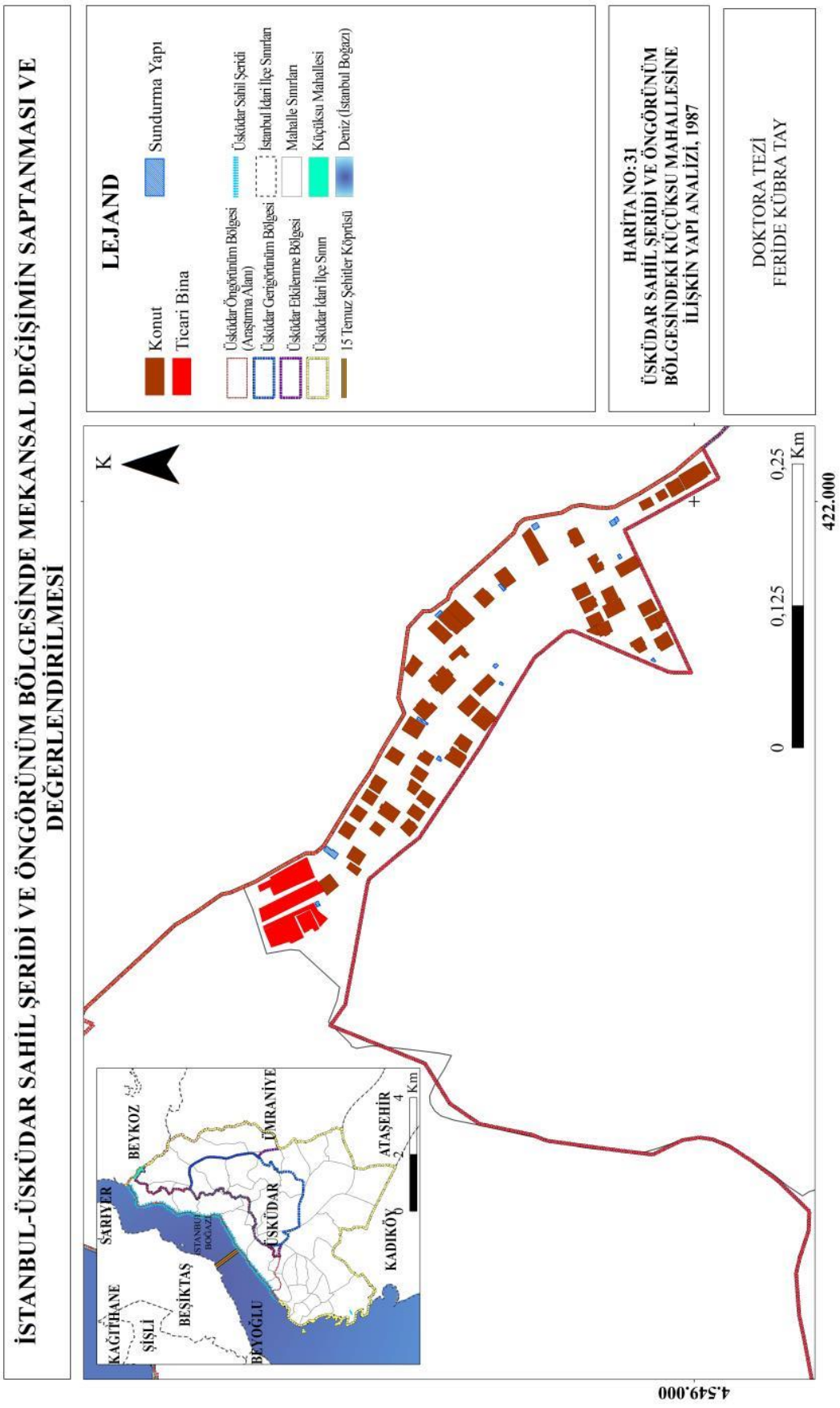

Şekil 4.85: Küçüksu Mahallesi'nin 1987 yılındaki yapı analizi (Orijinal, 2021).

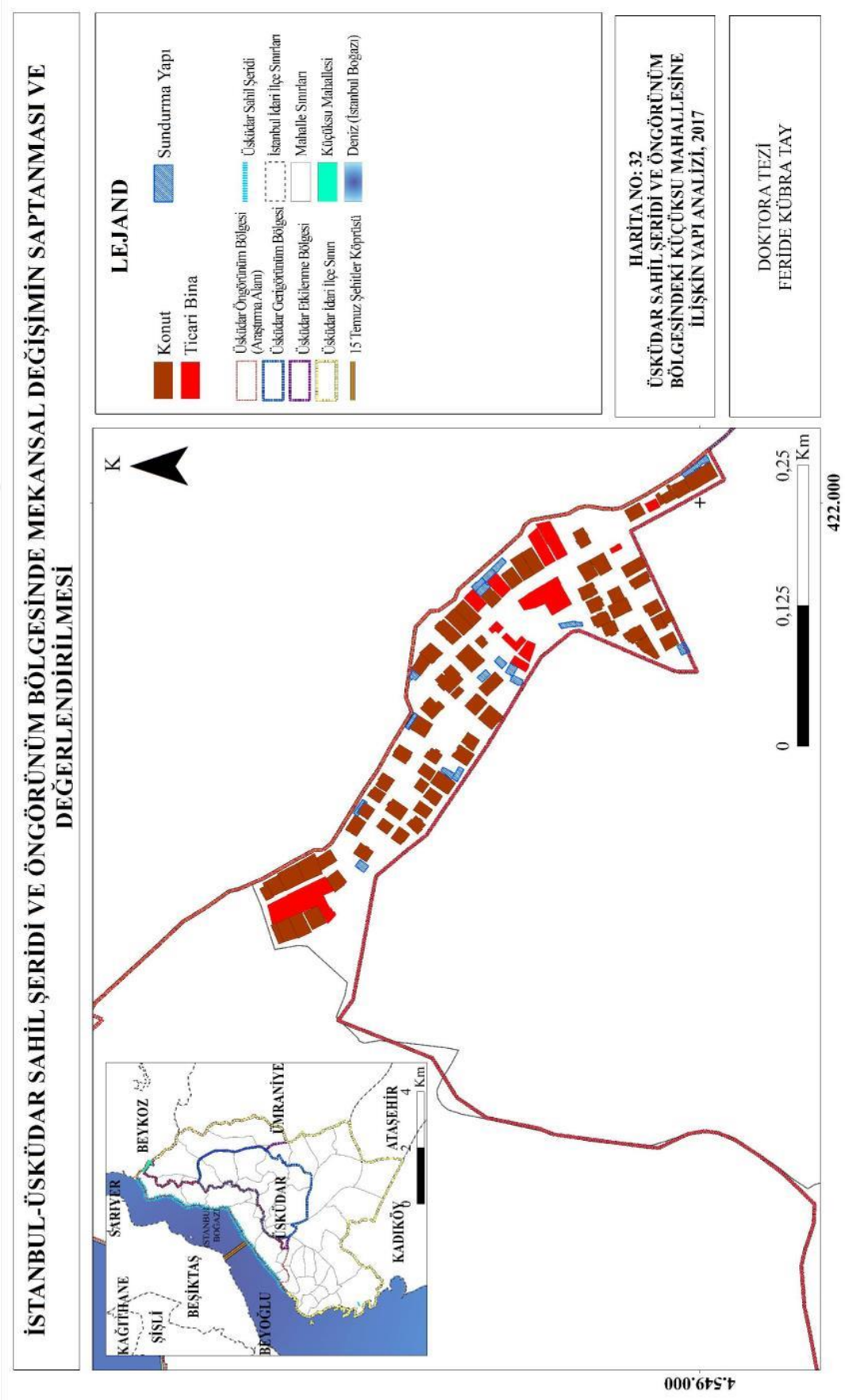

Şekil 4.86: Küçüksu Mahallesi'nin 2017 yılındaki yapı analizi (Orijinal, 2021).

Tablo 4.27: Küçüksu Mahallesi'ndeki yapıların 1996 yılına ait kat adetleri (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Kat Adetleri (1996)	**Küçüksu Mahallesi**
	Miktar (adet)
1 Katlı	44
2 Katlı	5
3 Katlı	7
4 Katlı	3
5 Katlı	1
Sundurma Yapı	13
Toplam	73

Tablo 4.28: Küçüksu Mahallesi'ndeki yapıların 2017 yılına ait kat adetleri (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Kat Adetleri (2017)	**Küçüksu Mahallesi**
	Miktar (adet)
1 Katlı	14
2 Katlı	26
3 Katlı	20
4 Katlı	14
5 Katlı	12
6 Katlı	1
Sundurma Yapı	17
Toplam	104

Tablo 4.29: Küçüksu Mahallesi'nin ortalama kat adetlerindeki değişim oranı (Orijinal, 2021).

Küçüksu Mahallesi		
1996 yılı ortalama kat yüksekliği (adet)	**2017 yılı ortalama kat yüksekliği (adet)**	**Değişim (%)**
3	3,5	+ %16,66

+: artan yönde değişim, -: azalan yönde değişim, ±: değişim yok

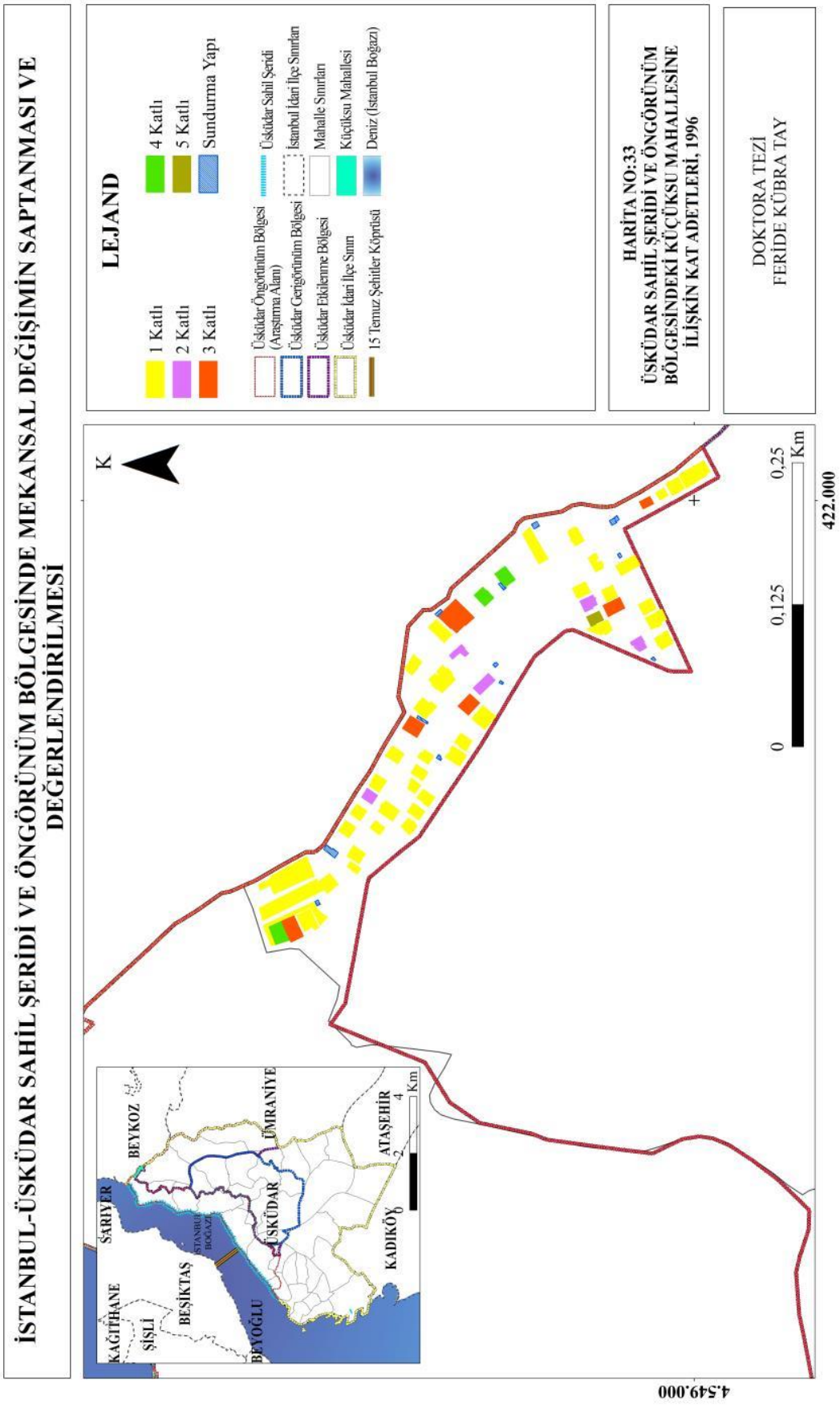

Şekil 4.87: Küçüksu Mahallesi'nin 1996 yılındaki kat adetleri (Orijinal, 2021).

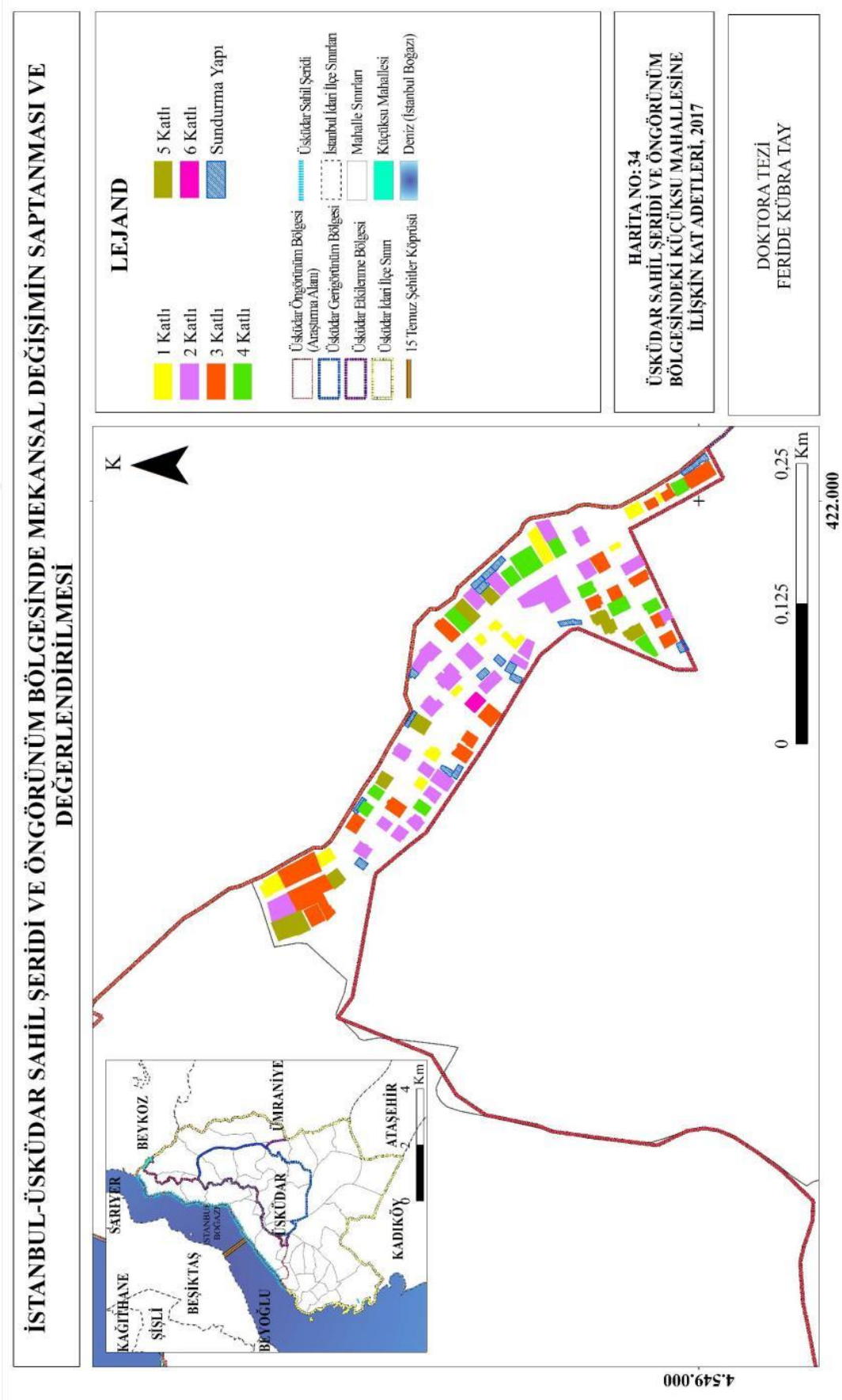

Şekil 4.88: Küçüksu Mahallesi'nin 2017 yılındaki kat adetleri (Orijinal, 2021).

4.3.2.4. Ulaşım Durumu ve Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Küçüksu Mahallesi'nin 1987 ve 2017 Yılına Ait Ulaşım Durumu: 2017 yılı analizlerine göre, Küçüksu Mahallesi'nin yüzölçümünün %25,67'lik (12.422 m²) kısmını yol alanları kaplamaktayken, bu oranın 1987 yılında da aynı olduğu saptanmıştır. Bu verilere göre 1987 yılından sonra yol uzunluklarında değişim olsa da yolların kapladığı alanlarda değişim olmamıştır.

1987 yılında ve 2017 yılında mahalledeki ulaşım ağı 2. Derece yol (anayol), 3. Derece yol (ara yollar) ve toprak yol olmak üzere üç temel guruptan oluşmaktadır. 1987 yılından sonra alan genelinde özellikle yeni 3. Derece yol uzunluğunda artış görülürken, 2. Derece yollar aynı kalmıştır. Toprak yollarda az miktarda azalma olmuştur.

Küçüksu Mahallesi'ndeki 1987 yılı ulaşım durumu Harita 35'de (Şekil 4.89), 2017 yılı ulaşım durumu ise Harita 36'de verilmiştir (Şekil 4.90). Mahallede ulaşım ağının uzunluk ve oransal olarak dağılımı Tablo 4.30 ve 4.31'de yer almaktadır.

Tablo 4.30: Küçüksu Mahallesi'ndeki 1987 yılına ait ulaşım durumu (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Ulaşım Durumu (1987)	**Küçüksu Mahallesi**	
	Uzunluk (m)	**Oran (%)**
2. Derece Yol (Ana yollar)	344,80	18,10
3. Derece Yol (Ara yollar)	1226,10	64,37
Toprak Yol	333,97	17,53
Toplam	1904,87	100

Tablo 4.31: Küçüksu Mahallesi'ndeki 2017 yılına ait ulaşım durumu (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Ulaşım Durumu (2017)	**Küçüksu Mahallesi**	
	Uzunluk (m)	**Oran (%)**
2. Derece Yol (Ana yollar)	344,80	16,84
3. Derece Yol (Ara yollar)	1594,89	77,88
Toprak Yol	108,13	5,28
Toplam	2047,82	100

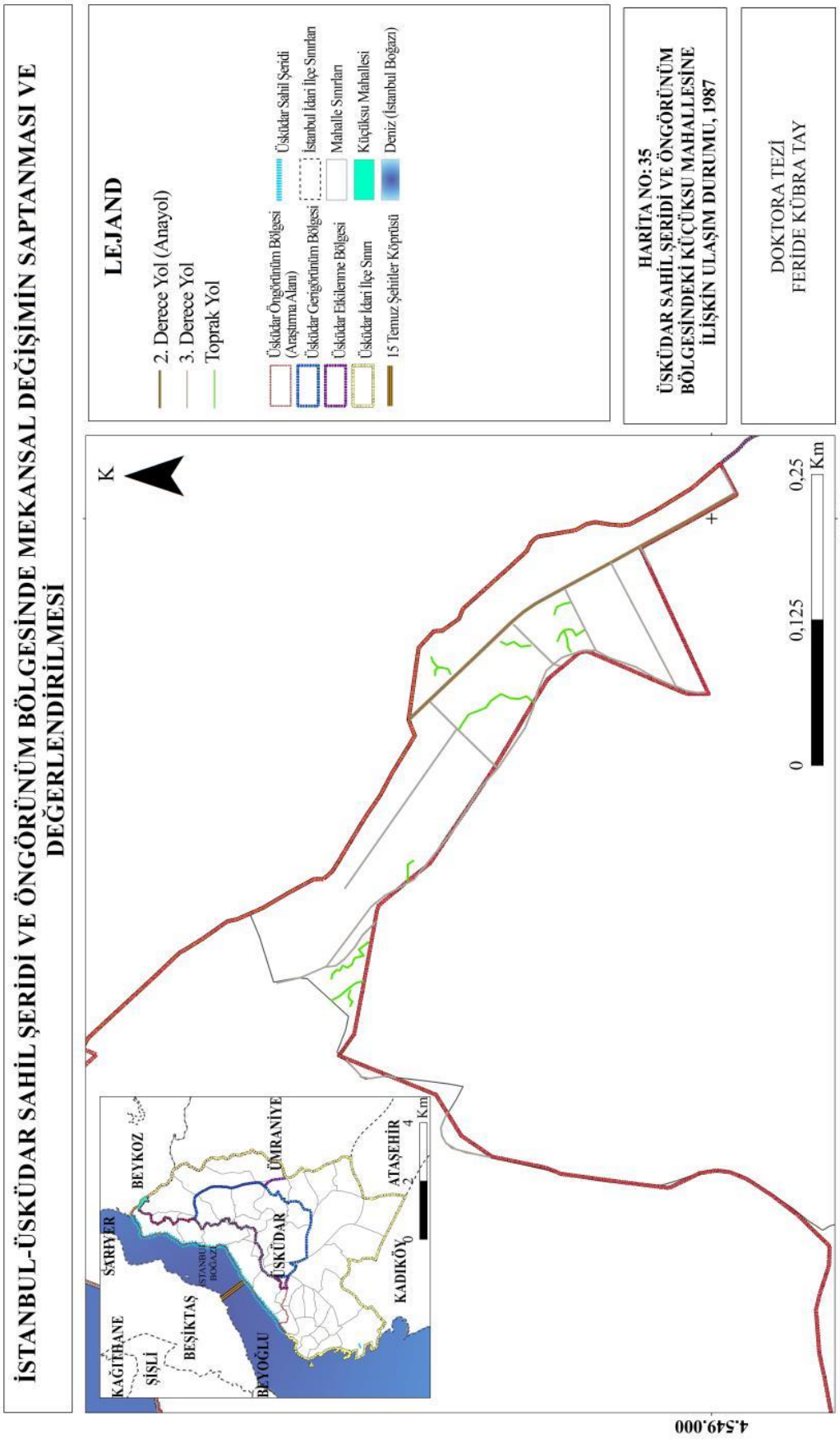

Şekil 4.89: Küçüksu Mahallesi'nin 1987 yılı ulaşım durumu (Orijinal, 2021).

Şekil 4.90: Küçüksu Mahallesi'nin 2017 yılı ulaşım durumu (Orijinal, 2021).

4.3.3. Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Kuleli Mahallesi'nin Mekânsal Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Kuleli Mahallesi'nin yüzölçümü 621.000 m² (yaklaşık 62 ha)'dır. Güncel olarak kullanılan 1/5000 ölçekli 2017 yılına ait Üsküdar İlçesi Halihazır Planı'ndaki ve 1987 yılına ait Üsküdar İlçesi Halihazır Planı'ndaki veriler CBS ve Autocad 2018 programları ile analiz edilerek Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi içindeki Kuleli Mahallesi'nin 1/5000 ölçekli doğal morfoloji, mevcut alan kullanım, yerleşim dokusu ve ulaşım durumu değişimlerine ilişkin haritalar oluşturulmuştur. Söz konusu mahallenin mekânsal değişimi incelenirken, 1982 ve 2017 yılı hava fotoğraflarından başlayarak aşağıdaki başlıklar altında irdelenmiştir. 1982 hava fotoğrafı Harita 37'de, 2017 yılı hava fotoğrafı Harita 38'de verilmiştir (Şekil 4.91-Şekil 4.92).

Şekil 4.91: Kuleli Mahallesi'nin 1982 yılı hava fotoğrafı (Orijinal, 2021).

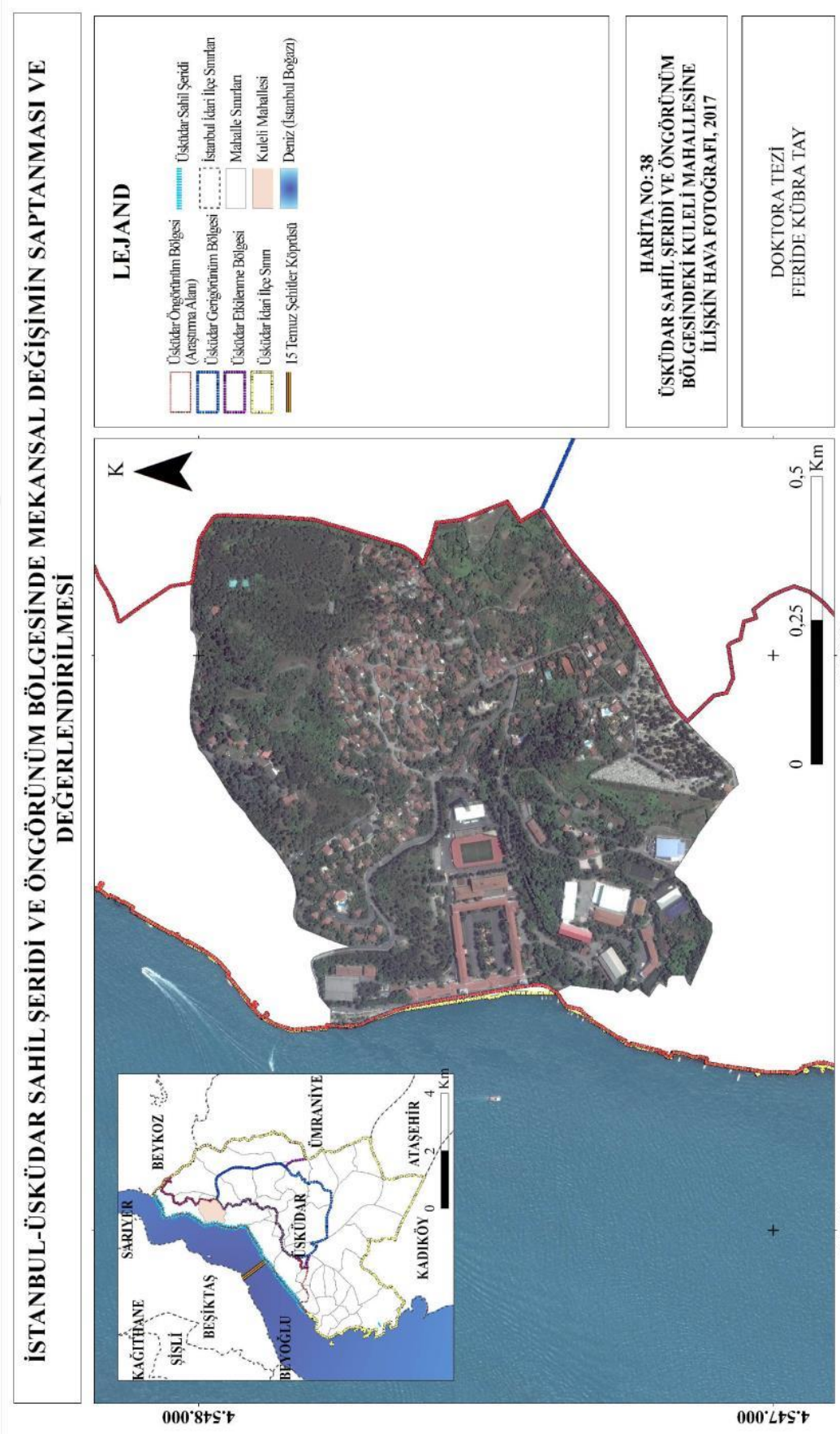

Şekil 4.92: Kuleli Mahallesi'nin 2017 yılı hava fotoğrafı (Orijinal, 2021).

4.3.3.1. Doğal Morfolojik Yapı ve Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Kuleli Mahallesi'nin 1987 ve 2017 Yılına Ait Doğal Morfolojik Yapısı: 2017 yılı analizlerine göre, Kuleli Mahallesi'nin yüzölçümünün %43,87'lik kısmını yeşil alanlar kaplamaktayken, bu oranın 1987 yılında %48,17 olduğu saptanmıştır. Bu verilere göre yeşil alan varlığında - %8,93 oranında bir azalma söz konusudur. Kuleli Mahallesi'nin 1987 yılına ilişkin doğal morfolojik yapısı Harita 39'da verilmiş (Şekil 4.93) olup, 2017 yılına ilişkin veri ise Harita 40'da yer almaktadır (Şekil 4.94).

1987 yılında alanın güneyinde yer alan açık yeşil alanların 2017 yılında mezarlık alanına katıldığı belirlenmiştir. Özellikle alanın kuzey doğusunda ve güneyinde yer açık yeşil alanların konut alanlarına dönüştürülmesi doğal morfolojik yapıda görülen en belirgin değişikliklerdir.

Şekil 4.93: Kuleli Mahallesi'nin 1987 yılı doğal morfolojik yapısı (Orijinal, 2021).

Şekil 4.94: Kuleli Mahallesi'nin 2017 yılı doğal morfolojik yapısı (Orijinal, 2021).

4.3.3.2. Mevcut Alan Kullanımları ve Değişimi

Güncel olarak kullanılan 1/5000 ölçekli 2017 yılına ait Üsküdar İlçesi Halihazır Planı'ndaki ve 1987 yılına ait Üsküdar İlçesi Halihazır Planı'ndaki veriler analiz edilerek Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi içindeki Kuleli mahallesinin 1/5000 ölçekli alan kullanım haritaları oluşturulmuştur.

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Kuleli Mahallesi'nin 1987 ve 2017 Yılına Ait Alan Kullanımları: 2017 yılı analizlerine göre, Kuleli Mahallesi'nde yer alan mevcut alan kullanımları konut alanları, eğitim kurumu alanı, dini tesis alanları, askeri alan, koru alanı, orman alanı, mezarlık, park, diğer açık yeşil alanlar, otopark alanlarıdır. 2017 yılında araştırma alaının %28,40'lık kısmını konut alanları kaplamaktadır. Konut alanlarınını %21,43'lük oranla ticari kullanım alanı ve %20,53'lük oranla koru alanları takip etmektedir. 1987 yılı analizlerine göre ise araştırma alanının %24,47'lik kısmını konut alanları kaplamakta, bu oranı %21,18 ile askeri alanlar ve %20,15 ile koru alanları takip etmektedir.

1987 ve 2017 yılına ait veriler karşılaştırıldığında konut alanlarında artış görülürken, diğer açık yeşil alanlarda azalma olmuştur. Dini tesis alanının yüzölçümünde değişiklik bulunmamaktadır. Askeri alan, mezarlık, park, koru alanlarının yüzölçümünde artış az miktarda gözlenirken, eğitim kurumu alanı, orman alanında az miktarda azalma olduğu belirlenmiştir. 1987 yılında otopark alanı bulunmamakta iken 2017 yılı alan kullanımlarına otopark alanları eklenmiştir. Diğer açık yeşil alanların bir kısmının konut alanlarına dönüşmesi neticesinde diğer açık yeşil alanlarda azalma olmuştur.

Kuleli Mahallesi'ne ilişkin 1987 yılına ait alan kullanım durumu Harita 41'de (Şekil 4.95), mevcut alan kullanımlarının araştırma alanı içindeki işlevlerine göre miktarı, alansal ve oransal olarak dağılımı Tablo 4.32'de verilmiştir. 2017 yılına ait alan kullanım durumu Harita 42'de (Şekil 4.96), mevcut alan kullanımlarının araştırma alanı içindeki işlevlerine göre miktarı, alansal ve oransal olarak dağılımı ise Tablo 4.33'de yer almaktadır.

Tablo 4.32: Kuleli Mahallesi'nin 1987 yılına ait mevcut alan kullanımlarının dağılımı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Alan Kullanımları (1987)	**Kuleli Mahallesi**	
	Alan (m²)	**Oran (%)**
Konut alanları	142648	24,47
Eğitim kurumu alanı	17503	3,00
Dini tesis alanı	266	0,05
Askeri alan	123489	21,18
Koru Alanı	117464	20,15
Orman alanı	55146	9,46
Mezarlık	15938	2,73
Park	3376	0,58
Diğer açık yeşil alanlar	107206	18,39
Toplam	583036	100

Tablo 4.33: Kuleli Mahallesi'nin 2017 yılına ait mevcut alan kullanımlarının dağılımı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Alan Kullanımları (2017)	**Kuleli Mahallesi**	
	Alan (m²)	**Oran (%)**
Konut alanları	164944	28,40
Eğitim kurumu alanı	16715	2,88
Dini tesis alanı	266	0,05
Askeri alan	124453	21,43
Koru Alanı	119247	20,53
Orman alanı	54815	9,44
Mezarlık	22832	3,93
Park	3998	0,69
Diğer açık yeşil alanlar	71524	12,32
Otopark	1948	0,34
Toplam	580742	100

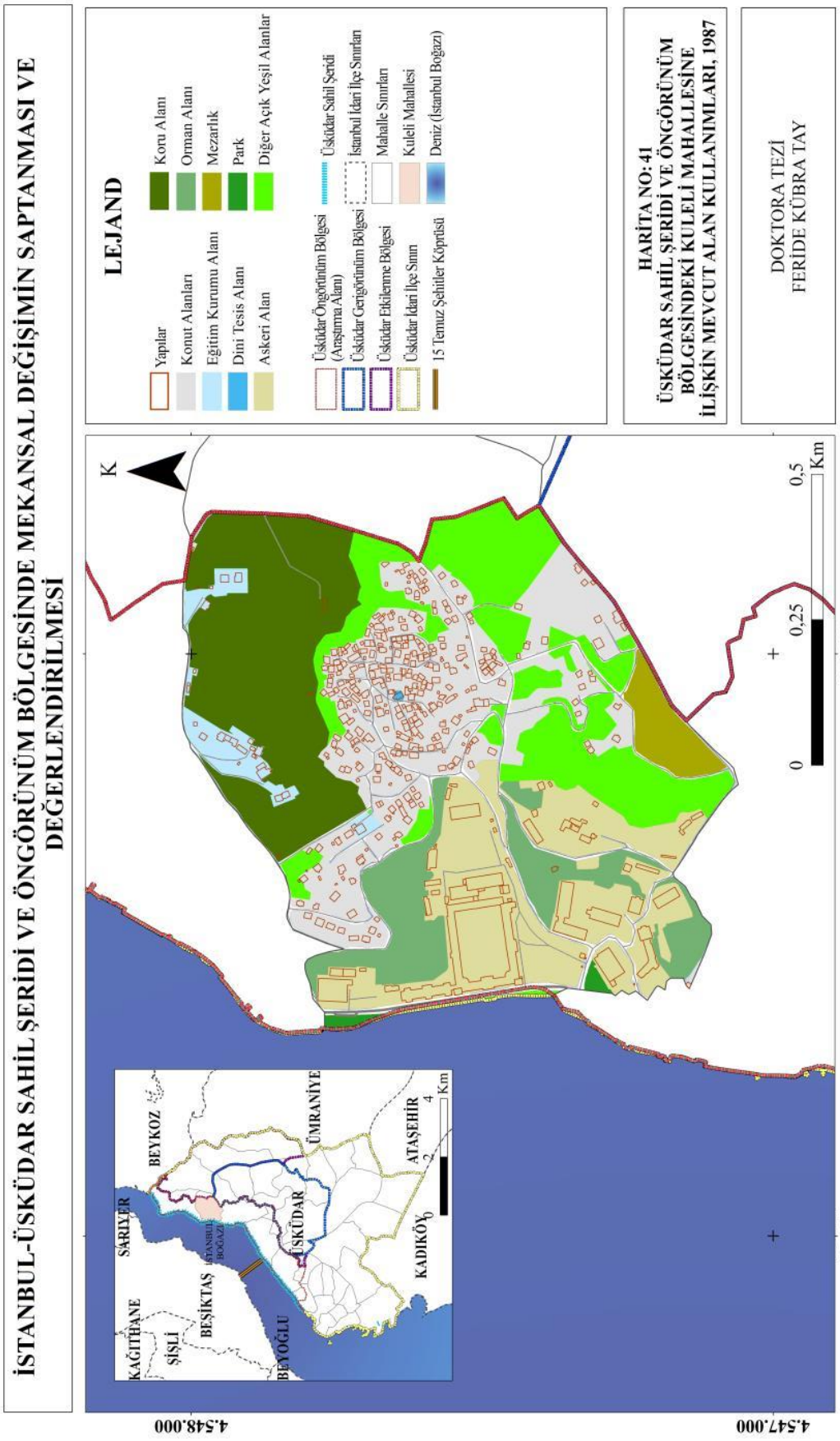

Şekil 4.95: Kuleli Mahallesi'nin 1987 yılı alan kullanımları (Orijinal, 2021).

Şekil 4.96: Kuleli Mahallesi'nin 2017 yılı alan kullanımları (Orijinal, 2021).

4.3.3.3. Yerleşim Dokusu ve Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Kuleli Mahallesi'nin 1987 ve 2017 Yılına Ait Yerleşim Dokusu: Tarihsel süreç içinde yapı yoğunluklarındaki değişimin karşılaştırılmasında TAKS (Taban Alanı Kat Sayısı) değerlerinden faydalanılmıştır. 1987 ve 2017 yıllarına ait yapılar fonksiyonları ile birlikte analiz edilmiştir. 2017 yılı analizlerine göre, fonksiyonlarına göre Kuleli Mahallesi'nde yer alan yapılar konut, dini tesis binası, okul binası, resmi kurum binası, inşaat halindeki bina, sundurma yapılar olup, taban alanları toplam 70.148 m² olarak hesaplanmıştır. 1987 yılı analizlerine göre, fonksiyonlarına göre Kuleli Mahallesi'nde yer alan yapıların ise konut, dini, tesis binası, okul binası, resmi kurum binası, ve sundurma yapılar olup, taban alanları toplam 56.037 m² olarak hesaplanmıştır. Bu verilere göre, 1987 ve 2017 yıllarındaki yapıların taban alanları yüzde olarak karşılaştırıldığında, yapılaşmış alan yoğunluğunda + %25,18 oranında bir artış olduğu görülmüştür (Tablo 4.36).

Araştırma alanındaki Kuleli Mahallesi'nin 1987 yılına ait yapı analizi Harita 43'de (Şekil 4.97), yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı Tablo 4.34'de verilmiştir. 2017 yılına ait yapı analizi Harita 44'de (Şekil 4.98) ve yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı Tablo 4.35'de verilmiştir.

1996 ve 2017 yılına ait yapıların kat adetlerinin analiz edilmesinde elde edilen verilere göre, her iki yılda da alan içinde bulunan yapıların kat adetlerinin tek kat ve 9 kat aralığında yüksekliğe sahip olduğu saptanmıştır. 1996 yılından sonra 1 katlı yapılarda kısmen azalma görülürken özellikle 4 ve 6 katlı yapılarda artış olmuştur. Aynı şekilde dini yapılar, eğitim yapıları ve resmi kurum yapılarının kat adetlerinde tarihsel süreçte herhangi bir değişim olmadığı belirlenmiştir. Söz konusu yıllar arasında geçen süreçte alandaki yapıların geçirdiği değişim ve dönüşümlerle ortalama kat adetlerinin + %3,93'lik bir oranda fazlalaştığı saptanmıştır (Tablo 4.39).

Araştırma alanındaki Kuleli Mahallesi'nin 1996 yılındaki kat adetleri Harita 45'te (Şekil 4.99) ve Tablo 4.37'de, 2017 yılındaki kat adetleri ise Harita 46'da (Şekil 4.100) ve Tablo 4.38'de verilmiştir.

Tablo 4.34: Kuleli Mahallesi'nin 1987 yılına ait yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Yapılar (1987)	**Kuleli Mahallesi**		
	Miktar (adet)	**Alan (m²)**	**Oran (%)**
Konut	316	36092	64,41
Dini Tesis Binası	1	146	0,26
Okul Binası	1	223	0,40
Resmi Kurum Binası	25	16812	30,00
Sundurma Yapı	119	2764	4,93
Toplam	462	56037	100

Tablo 4.35: Kuleli Mahallesi'nin 2017 yılına ait yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Yapılar (2017)	**Kuleli Mahallesi**		
	Miktar (adet)	**Alan (m²)**	**Oran (%)**
Konut	351	48362	68,94
Dini Tesis Binası	1	207	0,30
Okul Binası	1	264	0,38
Resmi Kurum Binası	25	17592	25,08
İnşaat Halindeki Bina	2	183	0,26
Harabe	2	175	0,25
Sundurma Yapı	41	3365	4,80
Toplam	423	70148	100

Tablo 4.36: Kuleli Mahallesi'nin yapı yoğunluğundaki değişim oranı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Yapılar	**Kuleli Mahallesi**		
	1987 yılı (m²)	**2017 yılı (m²)**	**Değişim (%)**
Konut	36092	48362	+ %33,99
Dini Tesis Binası	146	207	+ %41,78
Okul Binası	223	264	+ %18,38
Resmi Kurum Binası	16812	17592	+ %4,63
İnşaat Halindeki Bina	0	183	+ %100,00
Harabe	0	175	+ %100,00
Sundurma Yapı	2764	3365	+ %21,74
Toplam Yapı Yoğunluğu	56037	70148	**+ %25,18**

+: artan yönde değişim, -: azalan yönde değişim, ±: değişim yok

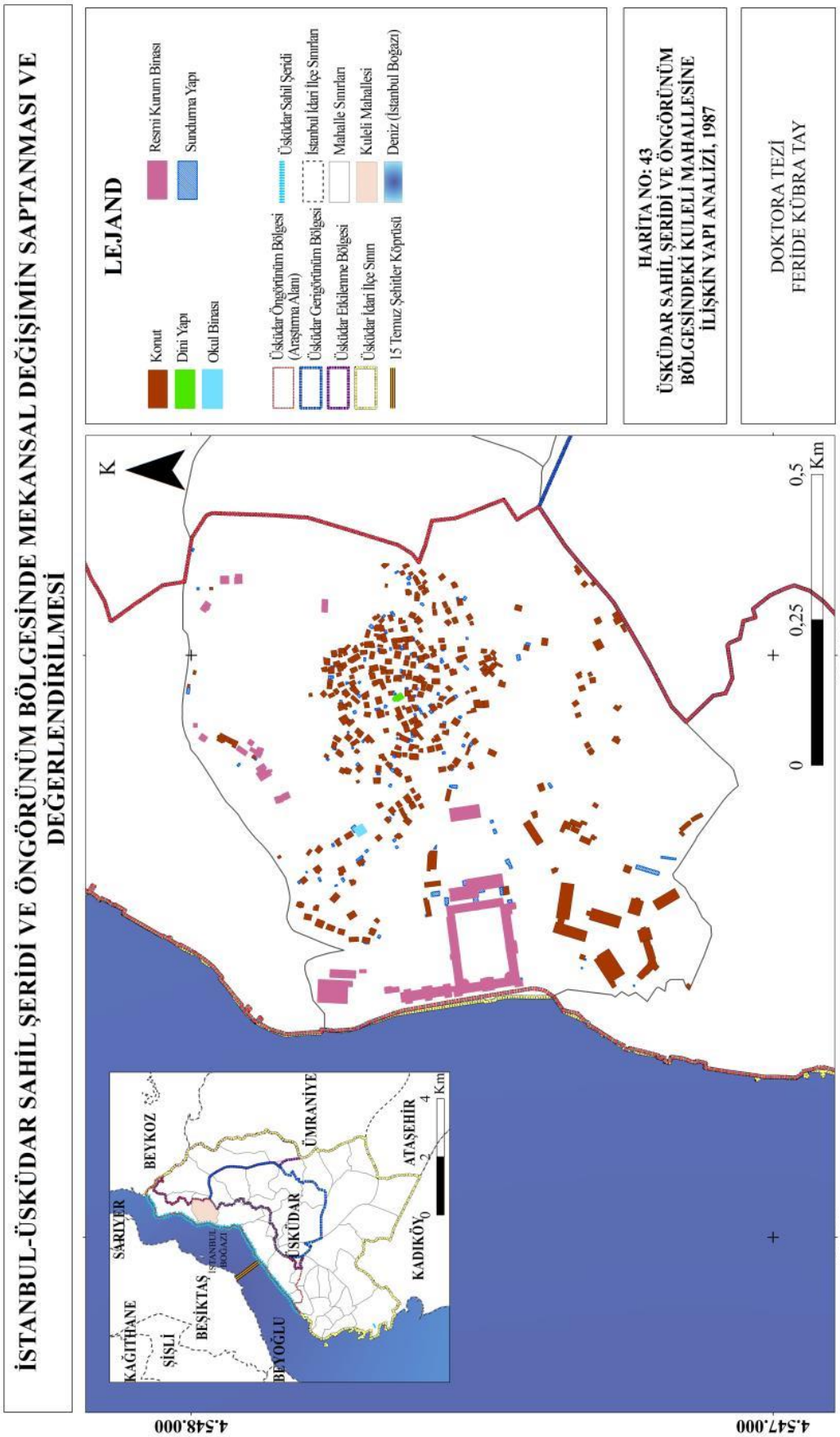

Şekil 4.97: Kuleli Mahallesi'nin 1987 yılındaki yapı analizi (Orijinal, 2021).

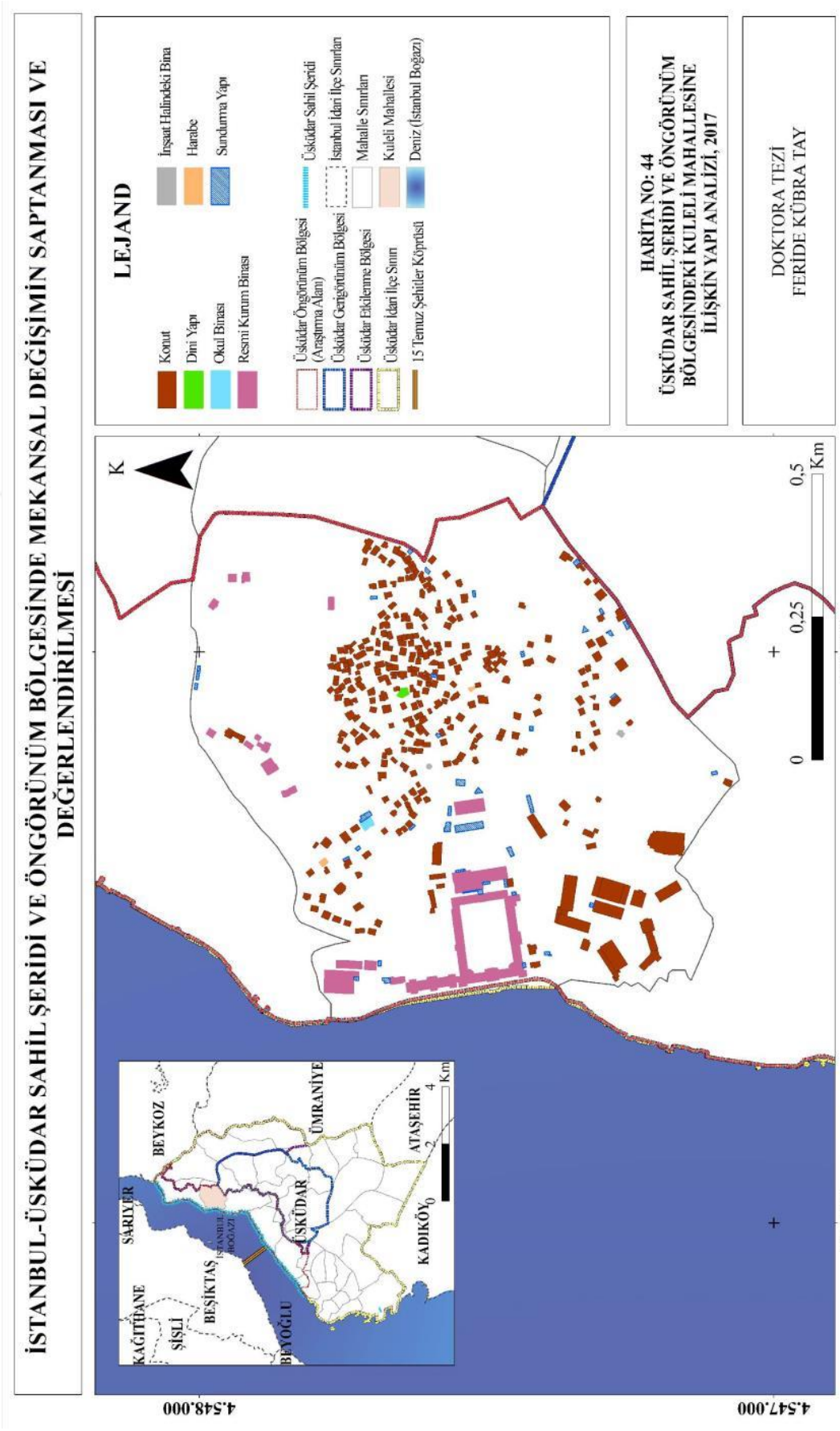

Şekil 4.98: Kuleli Mahallesi'nin 2017 yılındaki yapı analizi (Orijinal, 2021).

Tablo 4.37: Kuleli Mahallesi'ndeki yapıların 1996 yılına ait kat adetleri (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Kat Adetleri (1996)	**Kuleli Mahallesi**
	Miktar (adet)
1 Katlı	257
2 Katlı	53
3 Katlı	24
4 Katlı	2
5 Katlı	4
8 Katlı	2
9 Katlı	1
Sundurma Yapı	119
Toplam	462

Tablo 4.38: Kuleli Mahallesi'ndeki yapıların 2017 yılına ait kat adetleri (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Kat Adetleri (2017)	**Kuleli Mahallesi**
	Miktar (adet)
1 Katlı	249
2 Katlı	71
3 Katlı	30
4 Katlı	18
5 Katlı	5
6 Katlı	2
8 Katlı	2
9 Katlı	1
İnşaat Halindeki Bina	2
Harabe	2
Sundurma Yapı	41
Toplam	423

Tablo 4.39: Kuleli Mahallesi'nin ortalama kat adetlerindeki değişim oranı (Orijinal, 2021).

Kuleli Mahallesi		
1996 yılı ortalama kat yüksekliği (adet)	**2017 yılı ortalama kat yüksekliği (adet)**	**Değişim (%)**
4,57	4,75	+ %3,93

+: artan yönde değişim, -: azalan yönde değişim, ±: değişim yok

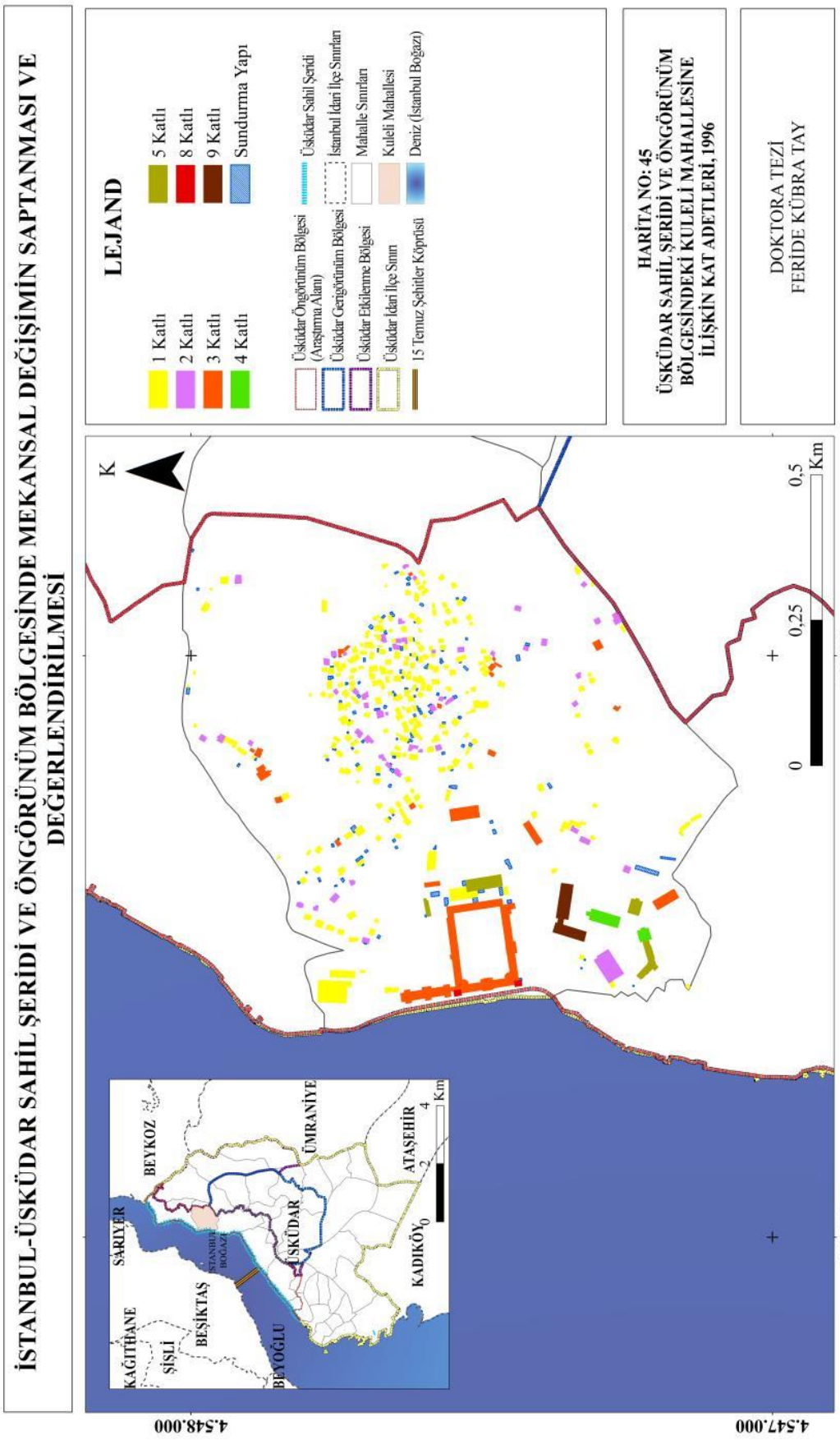

Şekil 4.99: Kuleli Mahallesi'nin 1996 yılındaki kat adetleri (Orijinal, 2021).

Şekil 4.100: Kuleli Mahallesi'nin 2017 yılındaki kat adetleri (Orijinal, 2021).

4.3.3.4. Ulaşım Durumu ve Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Kuleli Mahallesi'nin 1987 ve 2017 Yılına Ait Ulaşım Durumu: 2017 yılı analizlerine göre, Kuleli Mahallesi'nin yüzölçümünün %6,48'lik kısmını (40.258 m²) yol alanları kaplamaktayken, bu oranın 1987 yılında %6,11 (37.964 m²) olduğu saptanmıştır. Bu verilere göre 1987 yılından sonra yol alanlarında + %6,04 oranında bir artış söz konusudur.

1987 yılında ve 2017 yılında mahalledeki ulaşım ağı 2. Derece yol (anayol), 3. Derece yol (ara yollar) ve toprak yol olmak üzere üç temel guruptan oluşmaktadır. 1987 yılından sonra alan genelinde özellikle yeni 3. Derece yolların ulaşım sistemine eklendiği görülürken, 2. Derece yol uzunluğu aynı kalmıştır. Toprak yollarda az miktarda azalma olmuştur.

Kuleli Mahallesi'ndeki 1987 yılı ulaşım durumu Harita 47'de (Şekil 4.101), 2017 yılı ulaşım durumu Harita 48'de verilmiştir (Şekil 4.102). Mahallede ulaşım ağının uzunluk ve oransal olarak dağılımı Tablo 4.40 ve 4.41'de yer almaktadır.

Tablo 4.40: Kuleli Mahallesi'ndeki 1987 yılına ait ulaşım durumu (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Ulaşım Durumu (1987)	**Kuleli Mahallesi**	
	Uzunluk (m)	**Oran (%)**
2. Derece Yol (Ana yollar)	468,22	3,23
3. Derece Yol (Ara yollar)	9318,58	64,24
Toprak Yol	4718,16	32,53
Toplam	14504,96	100

Tablo 4.41: Kuleli Mahallesi'ndeki 2017 yılına ait ulaşım durumu (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Ulaşım Durumu (2017)	**Kuleli Mahallesi**	
	Uzunluk (m)	**Oran (%)**
2. Derece Yol (Ana yollar)	468,22	3,04
3. Derece Yol (Ara yollar)	11439,51	74,36
Toprak Yol	3476,35	22,60
Toplam	15384,08	100

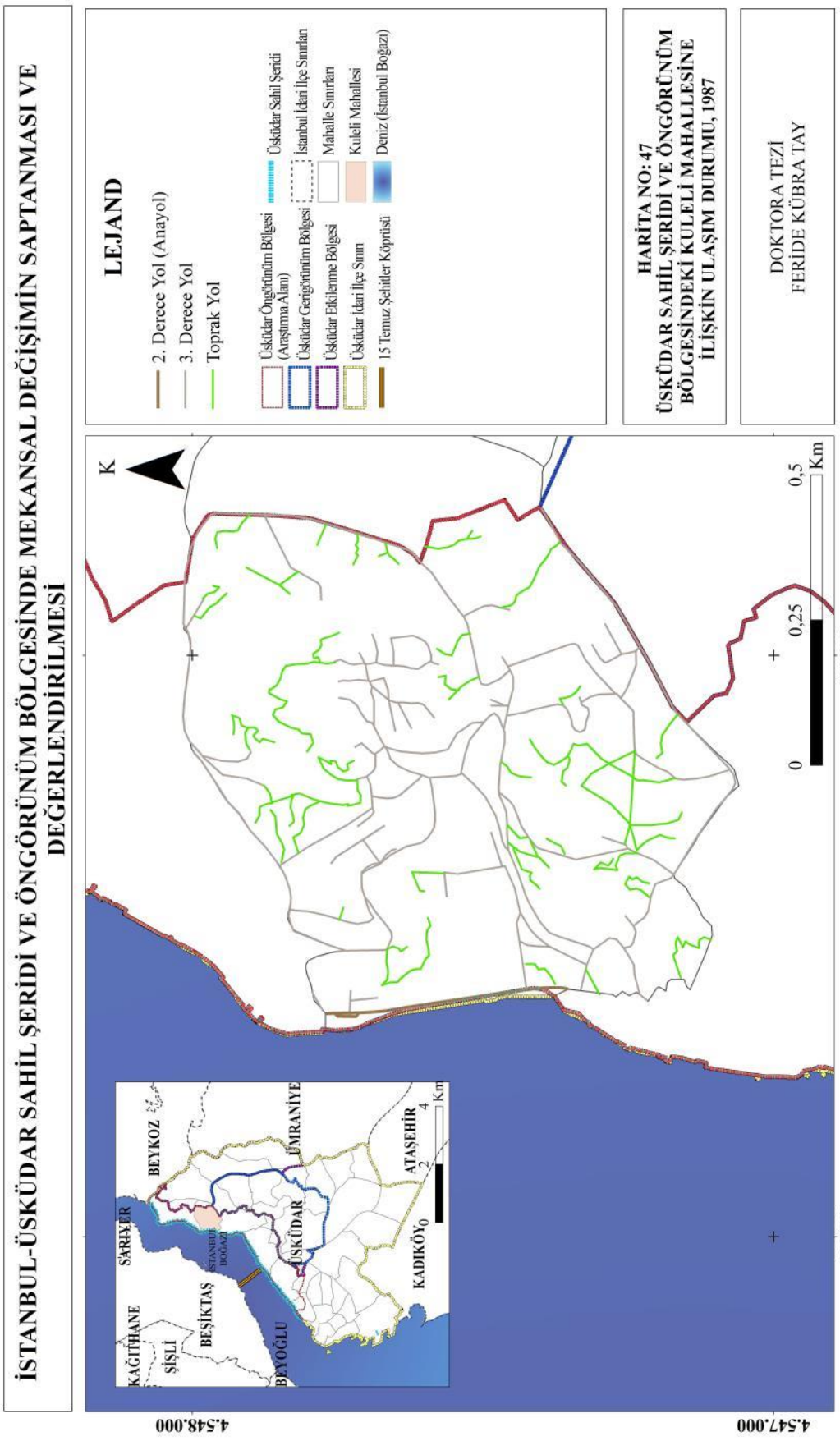

Şekil 4.101: Kuleli Mahallesi'nin 1987 yılı ulaşım durumu (Orijinal, 2021).

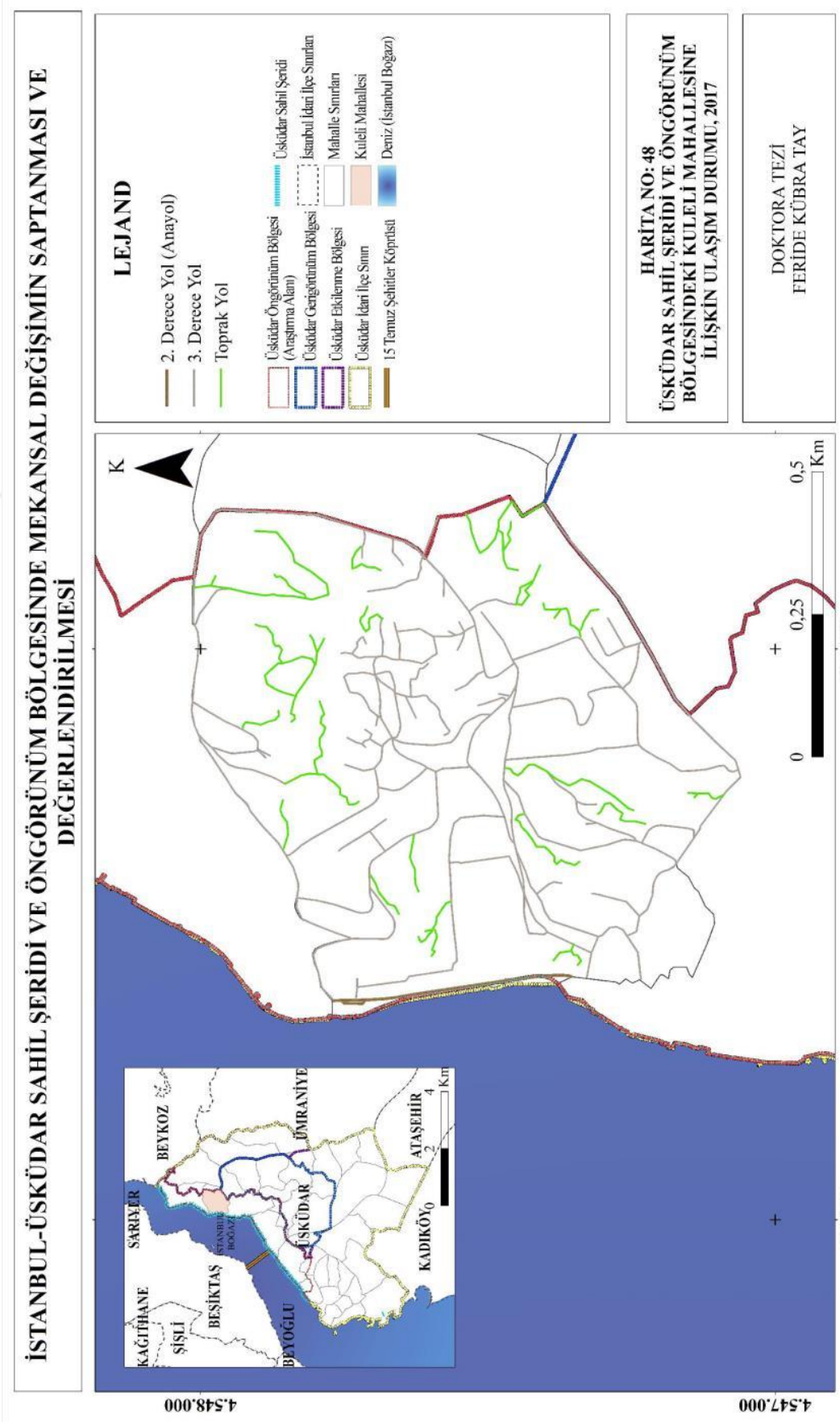

Şekil 4.102: Kuleli Mahallesi'nin 2017 yılı ulaşım durumu (Orijinal, 2021).

4.3.4. Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Çengelköy Mahallesi'nin Mekânsal Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Çengelköy Mahallesi'nin yüzölçümü 1.057.407 m² (yaklaşık 106 ha)'dir. Güncel olarak kullanılan 1/5000 ölçekli 2017 yılına ait Üsküdar İlçesi Halihazır Planı'ndaki ve 1987 yılına ait Üsküdar İlçesi Halihazır Planı'ndaki veriler CBS ve Autocad 2018 programları ile analiz edilerek Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi içindeki Çengelköy Mahallesi'nin 1/5000 ölçekli doğal morfoloji, mevcut alan kullanım, yerleşim dokusu ve ulaşım durumu değişimlerine ilişkin haritalar oluşturulmuştur. Söz konusu mahallenin mekânsal değişimi incelenirken, 1982 ve 2017 yılı hava fotoğraflarından başlayarak aşağıdaki başlıklar altında irdelenmiştir. 1982 hava fotoğrafı Harita 49'da, 2017 yılı hava fotoğrafı Harita 50'deverilmiştir (Şekil 4.103-Şekil 4.104).

Şekil 4.103: Çengelköy Mahallesi'nin 1982 yılı hava fotoğrafı (Orijinal, 2021).

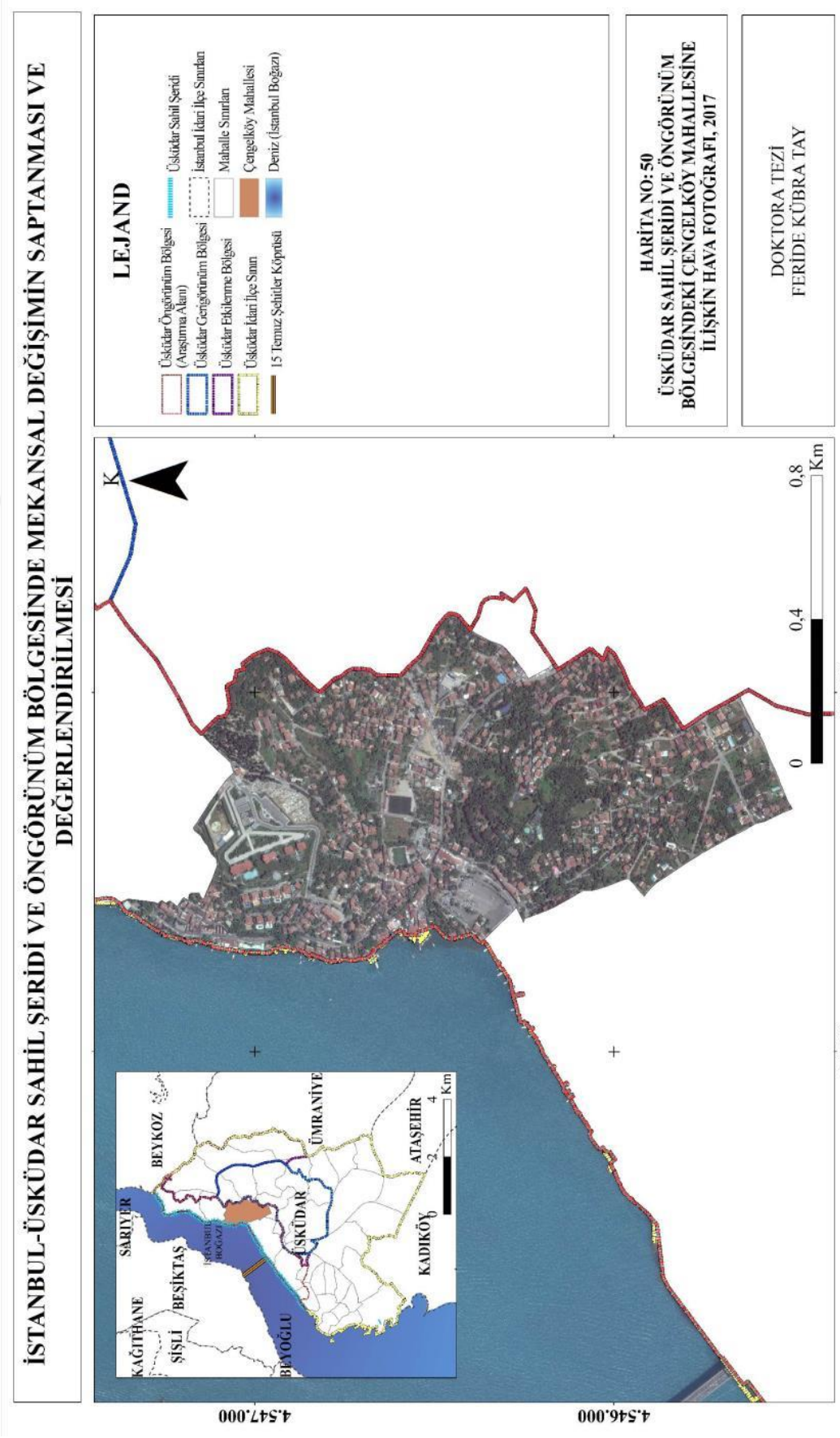

Şekil 4.104: Çengelköy Mahallesi'nin 2017 yılı hava fotoğrafı (Orijinal, 2021).

4.3.4.1. Doğal Morfolojik Yapı ve Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Çengelköy Mahallesi'nin 1987 ve 2017 Yılına Ait Doğal Morfolojik Yapısı: 2017 yılı analizlerine göre, Çengelköy Mahallesi'nin yüzölçümünün %22,40'lik kısmını yeşil alanlar kaplamaktayken, bu oranın 1987 yılında %37,19 olduğu saptanmıştır. Bu verilere göre yeşil alan varlığında - %39,76 oranında bir azalma söz konusudur. Çengelköy Mahallesi'nde 1987 ve 2017 yılındaki hidrolojik yapı incelendiğinde, mahallede yer alan Bekar Deresi, Talimhane Deresi ve Namazgah Dereleri'nin kapalı kesit sistem dereler olarak ıslah edilmiş olup doğal yapısını kaybettiği görülmektedir. Bu dereler Boğaziçi havzasına kapalı kesit sistem olarak bağlanan sulu dereler olup, üstü kapatılarak ulaşım ağına eklenmiştir. Çengelköy Mahallesi'nin 1987 yılına ilişkin doğal morfolojik yapısı Harita 51'de verilmiş (Şekil 4.105) olup, 2017 yılına ilişkin veri ise Harita 52'de yer almaktadır (Şekil 4.106).

1987 ve 2017 yılına ait veriler karşılaştırıldığında doğal morfolojik yapıda görülen en belirgin değişiklikler olarak orman alanları ve diğer açık yeşil alanlarında azalma olduğu belirlenmiştir. 1987 yılında doğal morfolojik yapıda kısmen daha homojen bir yeşil alan dağılımı söz konusudur. Özellikle alanının güneydoğusunda konut alanlarınının açık yeşil alan ve orman alanının içine doğu yayılım göstermesi, alanın batı kesiminde otopark alanı ve alanın kuzeyinde kamu kurum alanının yeşil alanların yerini alması doğal morfolojik yapıda homojen dağılımın bozulmasına neden olmuştur. Aynı şekilde 1987 yılında alanın kuzeydoğusunda yer alan orman varlığına 2017 yılı analizlerinde rastlanmamaktadır. Alanın doğal morfolojik yapısında köklü değişimlere neden olan bu yapısal müdahaleler hava fotoğraflarında da açıkça görülmektedir.

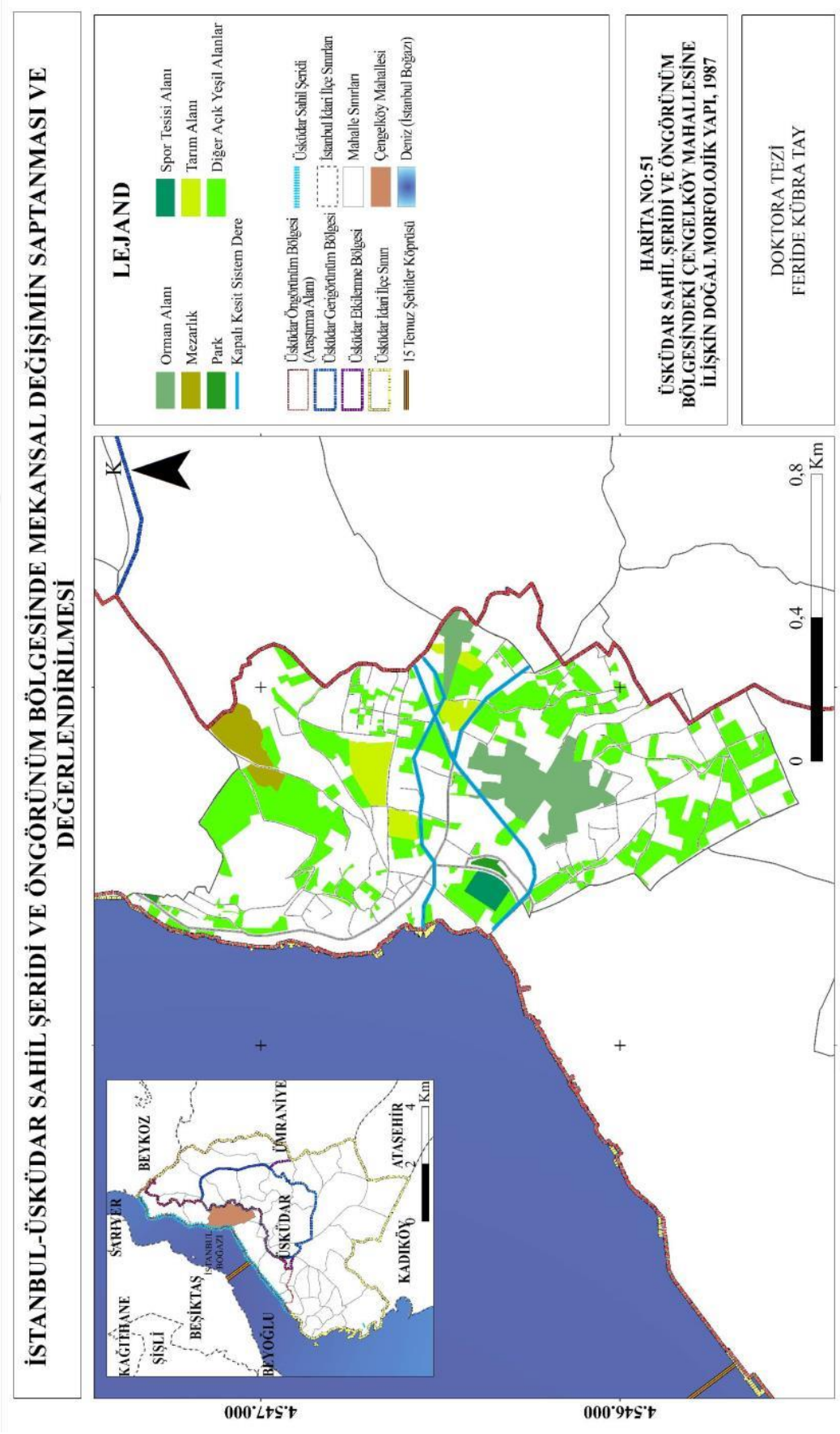

Şekil 4.105: Çengelköy Mahallesi'nin 1987 yılı doğal morfolojik yapısı (Orijinal, 2021).

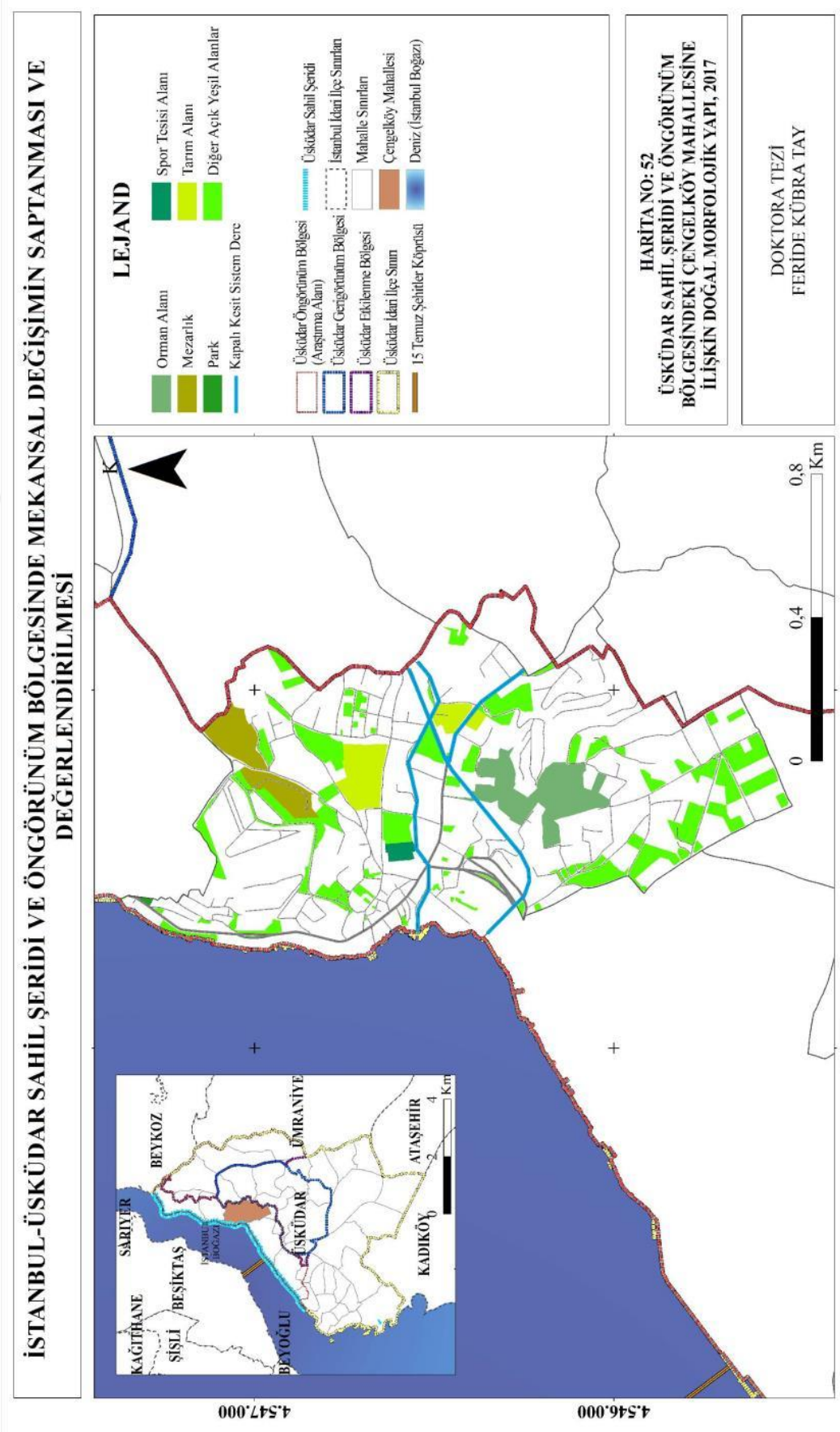

Şekil 4.106: Çengelköy Mahallesi'nin 2017 yılı doğal morfolojik yapısı (Orijinal, 2021).

4.3.4.2. Mevcut Alan Kullanımları ve Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Çengelköy Mahallesi'nin 1987 ve 2017 Yılına Ait Alan Kullanımları: 2017 yılı analizlerine göre, Çengelköy Mahallesi'nde yer alan mevcut alan kullanımları konut alanları, eğitim kurumu alanı, kamu kurum alanı, dini tesis alanı, ticari kullanım alanı, iskele alanı, meydan, mezarlık, park, spor tesisi alanı, tarım alanı, diğer açık yeşil alanlar, helikopter pist alanı, otoparktır. Araştırma alanının %58,94'lük kısmını konut alanları kaplamaktadır. Konut alanlarınını %14,01'lik oranla diğer açık yeşil alanlar takip etmektedir.

1987 yılı analizlerine göre, Çengelköy Mahallesi'nde yer alan mevcut alan kullanımları konut alanları, eğitim kurumu alanı, kamu kurumu alanı, dini tesis alanları, ticari kullanım alanı, iskele alanı, meydan, orman alanı, mezarlık, park, spor tesisi alanı, tarım alanı, diğer açık yeşil alanlar ve otoparktır. 1987 yılı alan kullanımlarına göre araştırma alanının %53,19'luk kısmını konut alanları oluşturmakta, %27,63'lük kısmını diğer açık yeşil alanlar oluşturmaktadır. 1987 ve 2017 yılına ait veriler karşılaştırıldığında konut alanlarında, kamu kurumu alanı, dini tesis alanı, ticari kullanım alanı, meydan, mezarlık, spor tesisi alanı ve otopark alanında artış artış görülürken, orman alanı, park alanı, tarım alanı ve diğer açık yeşil alanlarda azalma olduğu saptanmıştır. 1987 yılında mahallenin kuzeyinde Sultan Vahdettin Köşkleri'nin yer aldığı kamu kurumu alanı genişletilerek buraya Cumhurbaşkanlığı Köşkü ilave edilmiştir. Aynı zamanda bu alan etrafındaki diğer açık yeşil alanların bir kısmının helikopter pisti alanına dönüştüğü belirlenmiştir. Bunun yanı sıra alanın güneydoğu çeperine doğru kapalı sitelerin artması ile buradaki orman alanı ve diğer açık yeşil alanlarının bir kısmında konut alanlarına dönüşüm söz konusudur. 1987 yılında alanın batısında yer alan spor tesisi alanının izleri kaybolmuş, yerini yüksek araç kapasiteli bir otopark alanına bırakmıştır.

Çengelköy Mahallesi'ne ilişkin 1987 yılına ait alan kullanım durumu Harita 53'de (Şekil 4.107) ve mevcut alan kullanımlarının araştırma alanı içindeki işlevlerine göre miktarı, alansal ve oransal olarak dağılımı Tablo 4.42'de verilmiştir. 2017 yılına ait alan kullanım durumu Harita 54'de (Şekil 4.108) ve mevcut alan kullanımlarının araştırma alanı içindeki işlevlerine göre miktarı, alansal ve oransal olarak dağılımı ise Tablo 4.43'de yer almaktadır.

Tablo 4.42: Çengelköy Mahallesi'nin 1987 yılına ait mevcut alan kullanımlarının dağılımı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Alan Kullanımları (1987)	**Çengelköy Mahallesi**	
	Alan (m²)	**Oran (%)**
Konut alanları	501272	53,19
Eğitim kurumu alanı	4249	0,45
Kamu kurumu alanı	32135	3,41
Dini tesis alanı	3930	0,42
Ticari kullanım alanı	4901	0,52
İskele alanı	563	0,06
Meydan	1536	0,16
Orman Alanı	70428	7,47
Mezarlık	20412	2,17
Park	2578	0,27
Spor tesisi alanı	8142	0,86
Tarım alanı	31242	3,32
Diğer açık yeşil alanlar	260411	27,63
Otopark	551	0,06
Toplam	942350	100

Tablo 4.43: Çengelköy Mahallesi'nin 2017 yılına ait mevcut alan kullanımlarının dağılımı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Alan Kullanımları (2017)	**Çengelköy Mahallesi**	
	Alan (m²)	**Oran (%)**
Konut alanları	546853	58,94
Eğitim kurumu alanı	8595	0,93
Kamu kurumu alanı	46362	5,00
Dini tesis alanı	6228	0,67
Ticari kullanım alanı	51248	5,52
İskele alanı	563	0,06
Orman Alanı	44979	4,85
Meydan	2398	0,26
Mezarlık	29733	3,20
Park	513	0,06
Spor tesisi alanı	3997	0,43
Tarım alanı	27688	2,98
Diğer açık yeşil alanlar	129955	14,01
Helikopter pist alanı	7219	0,78
Otopark	21498	2,32
Toplam	937541	100

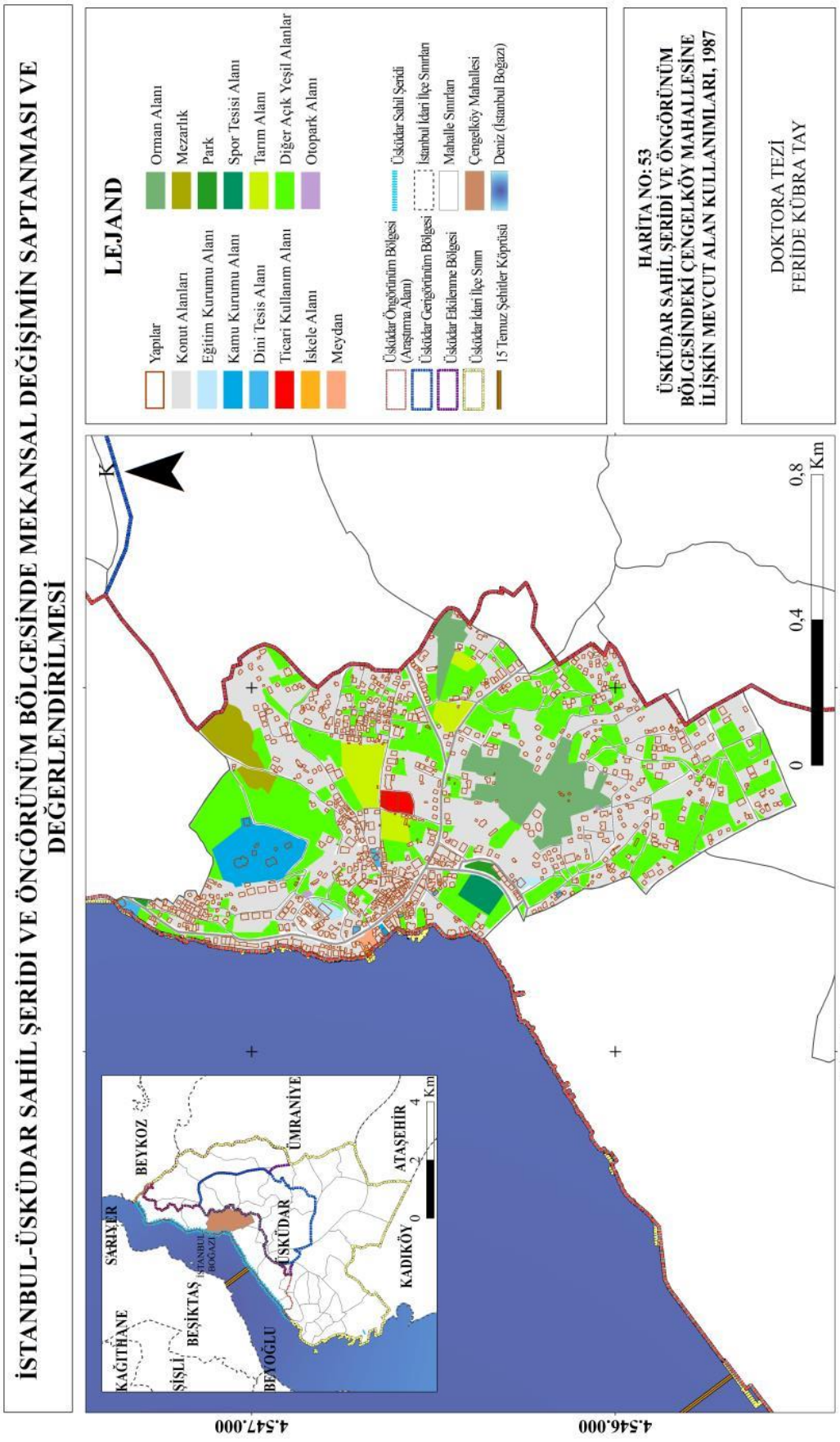

Şekil 4.107: Çengelköy Mahallesi'nin 1987 yılı alan kullanımları (Orijinal, 2021).

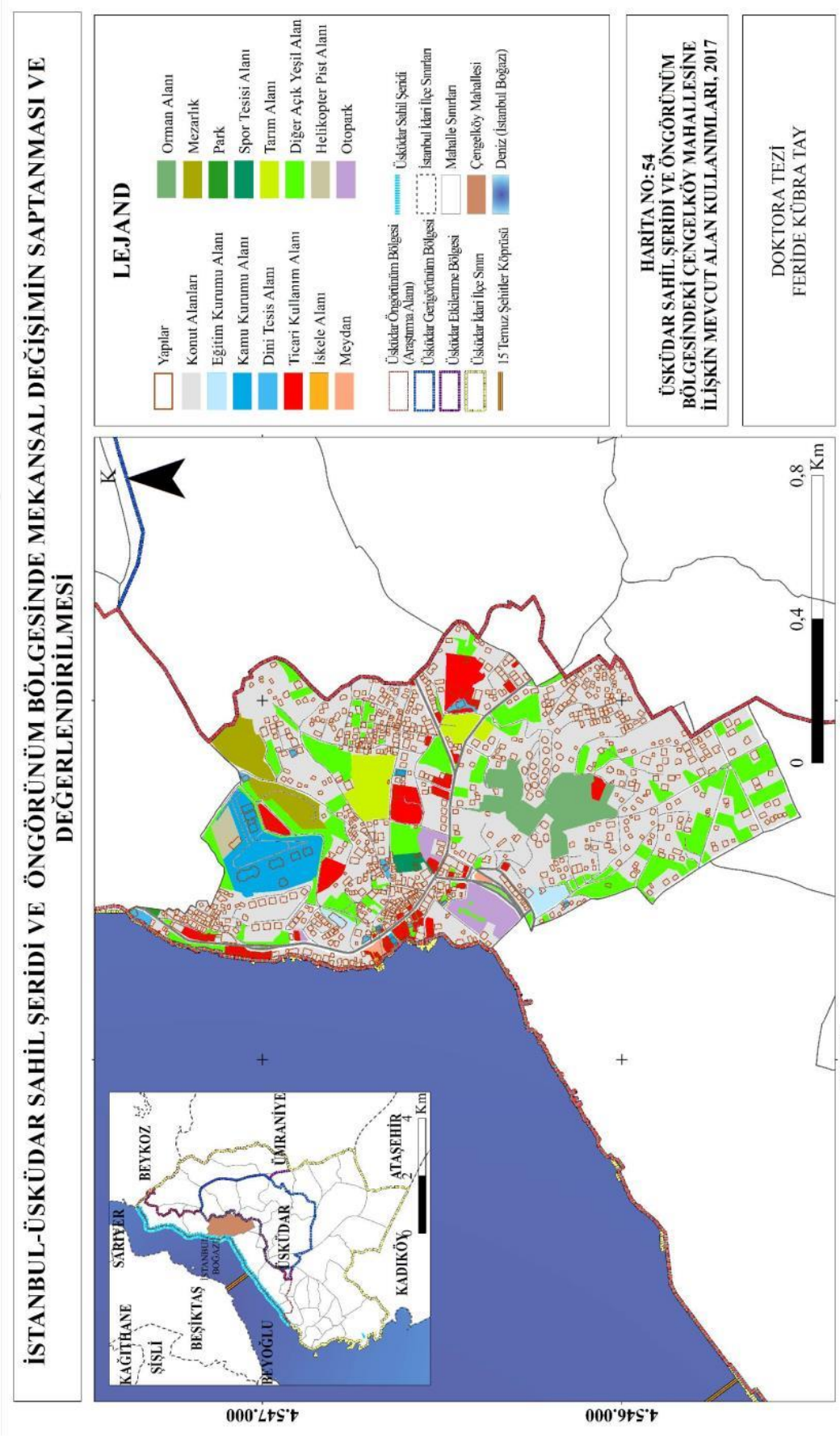

Şekil 4.108: Çengelköy Mahallesi'nin 2017 yılı alan kullanımları (Orijinal, 2021).

4.3.4.3. Yerleşim Dokusu ve Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Çengelköy Mahallesi'nin 1987 ve 2017 Yılına Ait Yerleşim Dokusu: Tarihsel süreç içinde yapı yoğunluklarındaki değişimin karşılaştırılmasında TAKS (Taban Alanı Kat Sayısı) değerlerinden faydalanılmıştır. 1987 ve 2017 yıllarına ait yapılar fonksiyonları ile birlikte analiz edilmiştir. 2017 yılı analizlerine göre, fonksiyonlarına göre Çengelköy Mahallesi'nde yer alan yapılar konut, dini tesis binası, okul binası, resmi kurum binası, ticari bina, tarihi bina, inşaat halindeki bina, harabe ve sundurma yapılar olup, taban alanları toplam 170.767 m² olarak hesaplanmıştır. 1987 yılı analizlerine göre, fonksiyonlarına göre Çengelköy Mahallesi'nde yer alan yapıların ise konut, dini tesis binası, okul binası, resmi kurum binası, ticari bina ve sundurma yapılar olup, taban alanları toplam 128.023 m² olarak hesaplanmıştır. Bu verilere göre, 1987 ve 2017 yıllarındaki yapıların taban alanları yüzde olarak karşılaştırıldığında, yapılaşmış alan yoğunluğunda + %33,38 oranında bir artış olduğu görülmüştür (Tablo 4.46). 1987 yılından sonra 1 adet yapının tescil edilerek koruma kapsamına alındığı ve bu nedenle tarihi bina olarak 2017 yılı analizlerinde yer aldığı tespit edilmiştir.

Araştırma alanındaki Çengelköy Mahallesi'nin 1987 yılına ait yapı analizi Harita 55'de (Şekil 4.109), yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı Tablo 4.44'de verilmiştir. 2017 yılına ait yapı analizi Harita 56'da (Şekil 4.110), yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı Tablo 4.45'de verilmiştir.

1996 ve 2017 yılına ait yapıların kat adetlerinin analiz edilmesinde elde edilen veriler karşılaştırılmıştır. Harita 57'e göre, 1996 yılında alan içinde bulunan yapıların kat adetlerinin tek kat ve 6 kat aralığında yüksekliğe sahip iken (Şekil 4.111-Tablo 4.47), Harita 58'ye göre, 2017 yılında kat adetlerinin tek kat ve 9 kat aralığında olduğu saptanmıştır (Şekil 4.112-Tablo 4.48). 1996 yılından sonra 1 katlı yapılarda ciddi bir oranda azalma görülürken 2, 4, 5, 6, 7 ve 9 katlı yapılarda artış olmuştur. 9 katlı 2 adet yapı alanın kuzeyinde konumlanmakta olup, bu yapıların 1996 yılında 3 kat adedine sahip konut alanlarının yıkılıp yerine yapılması ile ortaya çıktığı belirlenmiştir. 7 katlı yapılar ise alanın kuzeydoğu bölgesinde iç kesimlere doğru yoğunlaşmıştır. Söz konusu yıllar arasında geçen süreçte alandaki yapıların geçirdiği değişim ve dönüşümlerle ortalama kat adetlerinin + %32'lik bir oranda fazlalaştığı saptanmıştır (Tablo 4.49).

Tablo 4.44: Çengelköy Mahallesi'nin 1987 yılına ait yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Yapılar (1987)	**Çengelköy Mahallesi**		
	Miktar (adet)	**Alan (m²)**	**Oran (%)**
Konut	897	111345	86,97
Dini Tesis Binası	9	1900	1,48
Okul Binası	3	3208	2,51
Resmi Kurum Binası	8	2399	1,87
Ticari Bina	6	3923	3,06
Sundurma Yapı	197	5248	4,10
Toplam	1120	128023	100

Tablo 4.45: Çengelköy Mahallesi'nin 2017 yılına ait yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Yapılar (2017)	**Çengelköy Mahallesi**		
	Miktar (adet)	**Alan (m²)**	**Oran (%)**
Konut	828	125961	73,76
Dini Tesis Binası	11	2525	1,48
Okul Binası	4	1726	1,01
Resmi Kurum Binası	10	5833	3,42
Ticari Bina	89	15354	8,99
Tarihi Bina	1	196	0,11
İnşaat Halindeki Bina	6	1709	1,00
Harabe	22	2912	1,71
Sundurma Yapı	209	14551	8,52
Toplam	1180	170767	100

Tablo 4.46: Çengelköy Mahallesi'nin yapı yoğunluğundaki değişim oranı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Yapılar	**Çengelköy Mahallesi**		
	1987 yılı (m²)	**2017 yılı (m²)**	**Değişim (%)**
Konut	111345	125961	+ %13,12
Dini Tesis Binası	1900	2525	+ %32,89
Okul Binası	3208	1726	- %46,19
Resmi Kurum Binası	2399	5833	+ %143,14
Ticari Bina	3923	15354	+ %291,38
Tarihi Bina	0	196	+ %100,00
İnşaat Halindeki Bina	0	1709	+ %100,00
Harabe	0	2912	+ %100,00
Sundurma Yapı	5248	14551	+ %177,26
Toplam Yapı Yoğunluğu	128023	170767	**+ %33,38**

+: artan yönde değişim, -: azalan yönde değişim, ±: değişim yok

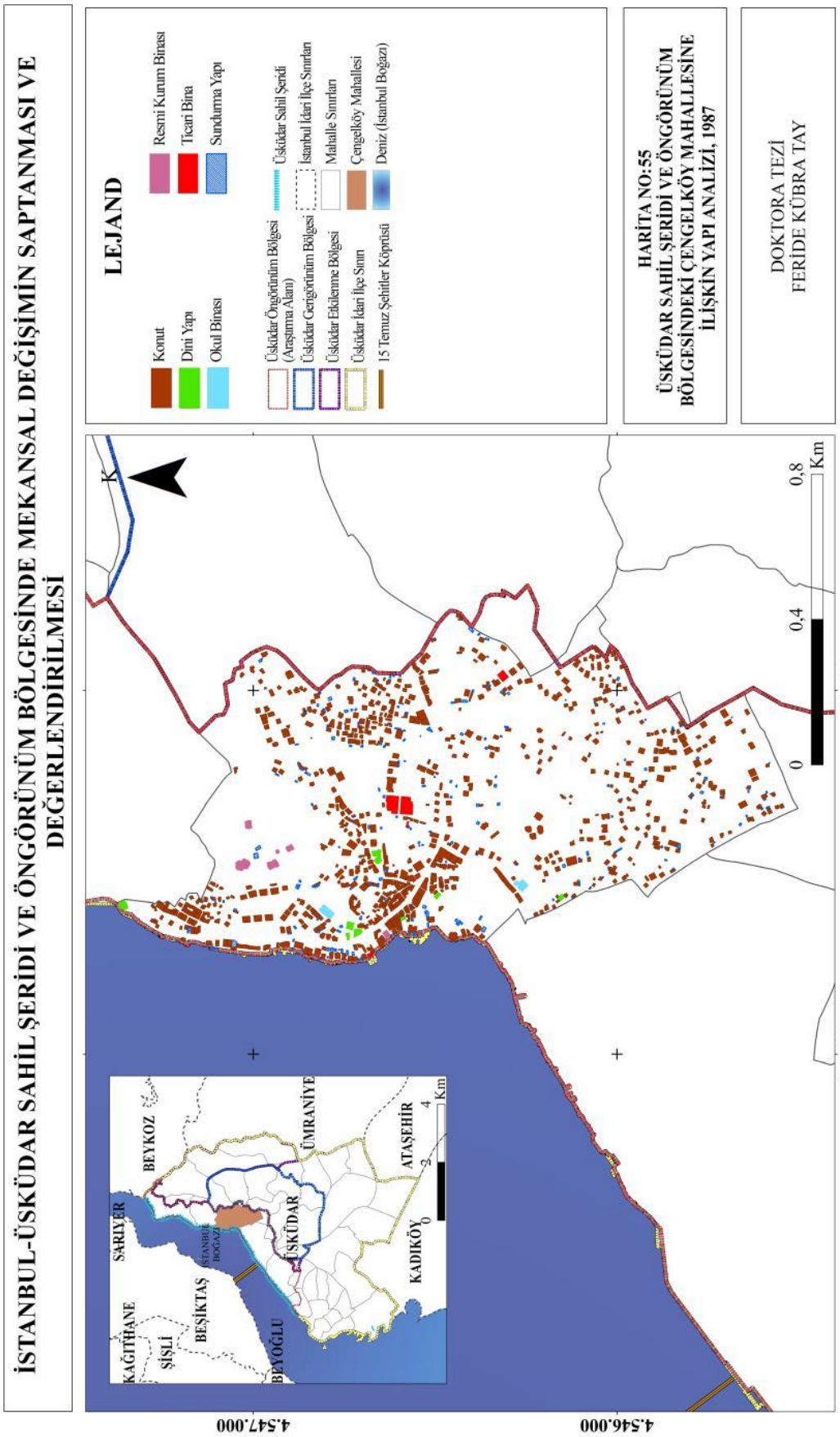

Şekil 4.109: Çengelköy Mahallesi'nin 1987 yılındaki yapı analizi (Orijinal, 2021).

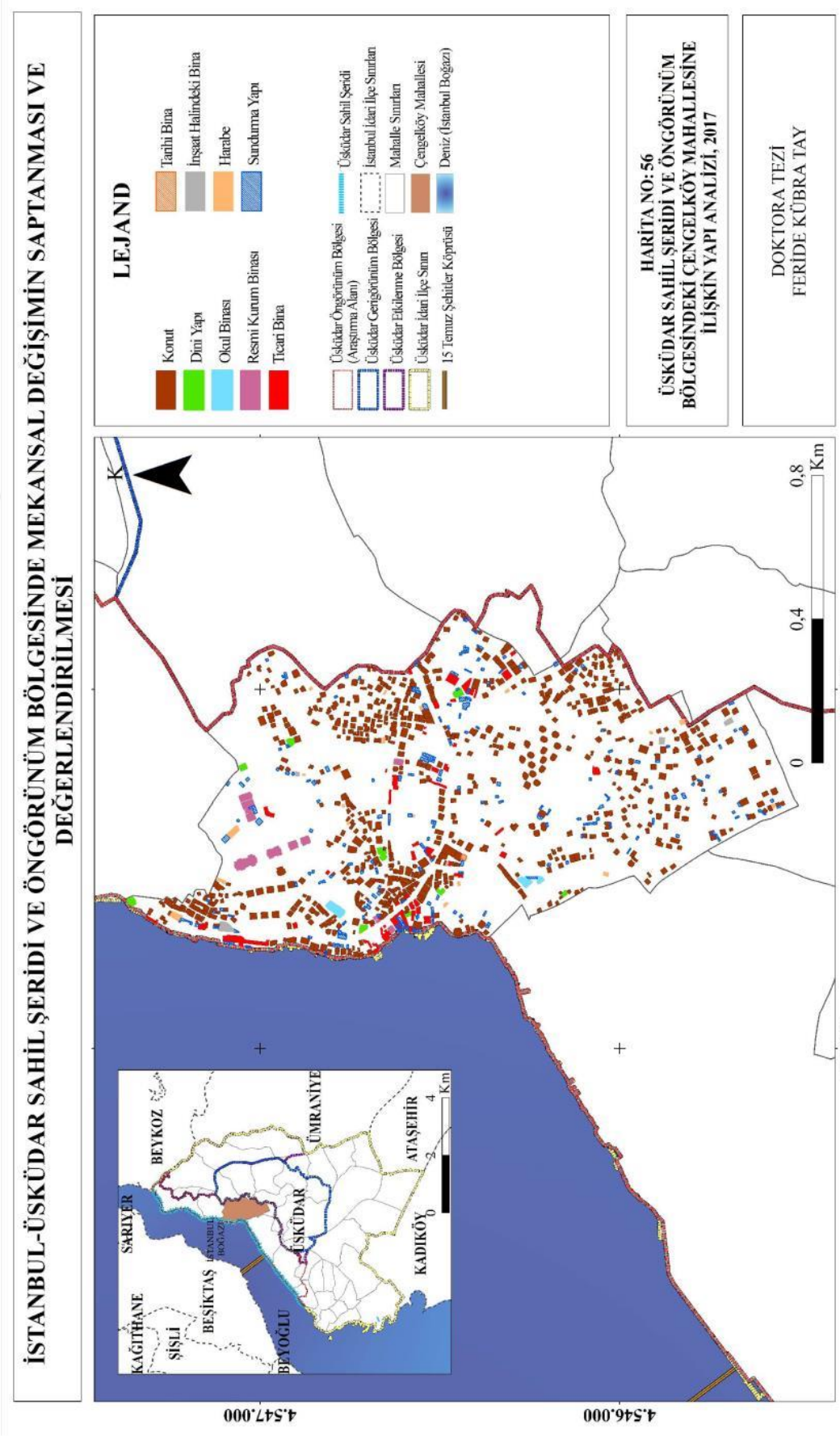

Şekil 4.110: Çengelköy Mahallesi'nin 2017 yılındaki yapı analizi (Orijinal, 2021).

Tablo 4.47: Çengelköy Mahallesi'ndeki yapıların 1996 yılına ait kat adetleri (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Kat Adetleri (1996)	**Çengelköy Mahallesi**
	Miktar (adet)
1 Katlı	325
2 Katlı	212
3 Katlı	250
4 Katlı	86
5 Katlı	21
6 Katlı	8
Sundurma Yapı	218
Toplam	1120

Tablo 4.48: Çengelköy Mahallesi'ndeki yapıların 2017 yılına ait kat adetleri (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Kat Adetleri (2017)	**Çengelköy Mahallesi**
	Miktar (adet)
1 Katlı	171
2 Katlı	309
3 Katlı	256
4 Katlı	127
5 Katlı	53
6 Katlı	20
7 Katlı	5
9 Katlı	2
İnşaat Halindeki Bina	6
Harabe	22
Sundurma Yapı	209
Toplam	1180

Tablo 4.49: Çengelköy Mahallesi'nin ortalama kat adetlerindeki değişim oranı (Orijinal, 2021).

Çengelköy Mahallesi		
1996 yılı ortalama kat yüksekliği (adet)	**2017 yılı ortalama kat yüksekliği (adet)**	**Değişim (%)**
3,5	4,62	+ %32

+: artan yönde değişim, -: azalan yönde değişim, ±: değişim yok

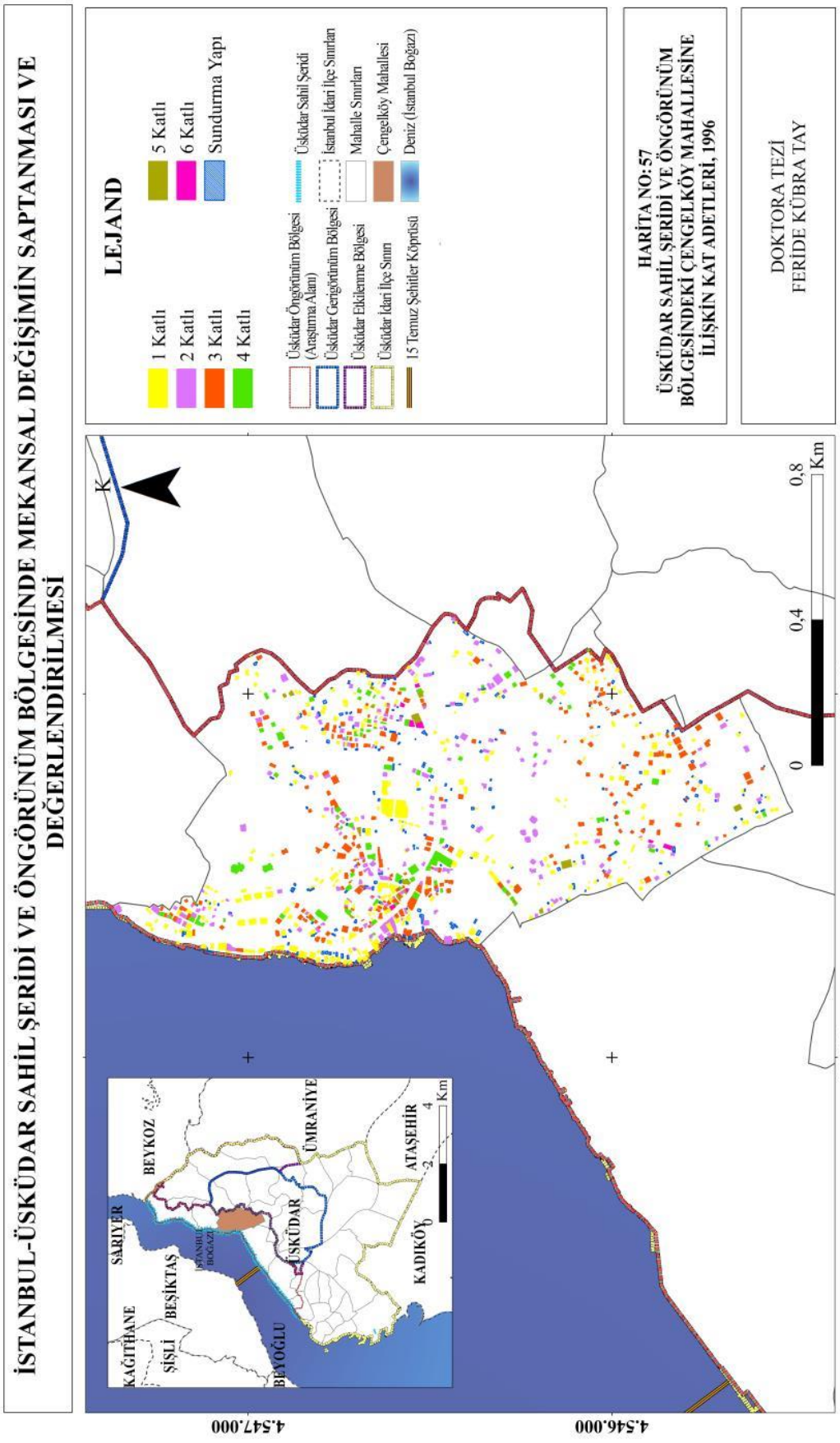

Şekil 4.111: Çengelköy Mahallesi'nin 1996 yılındaki kat adetleri (Orijinal, 2021).

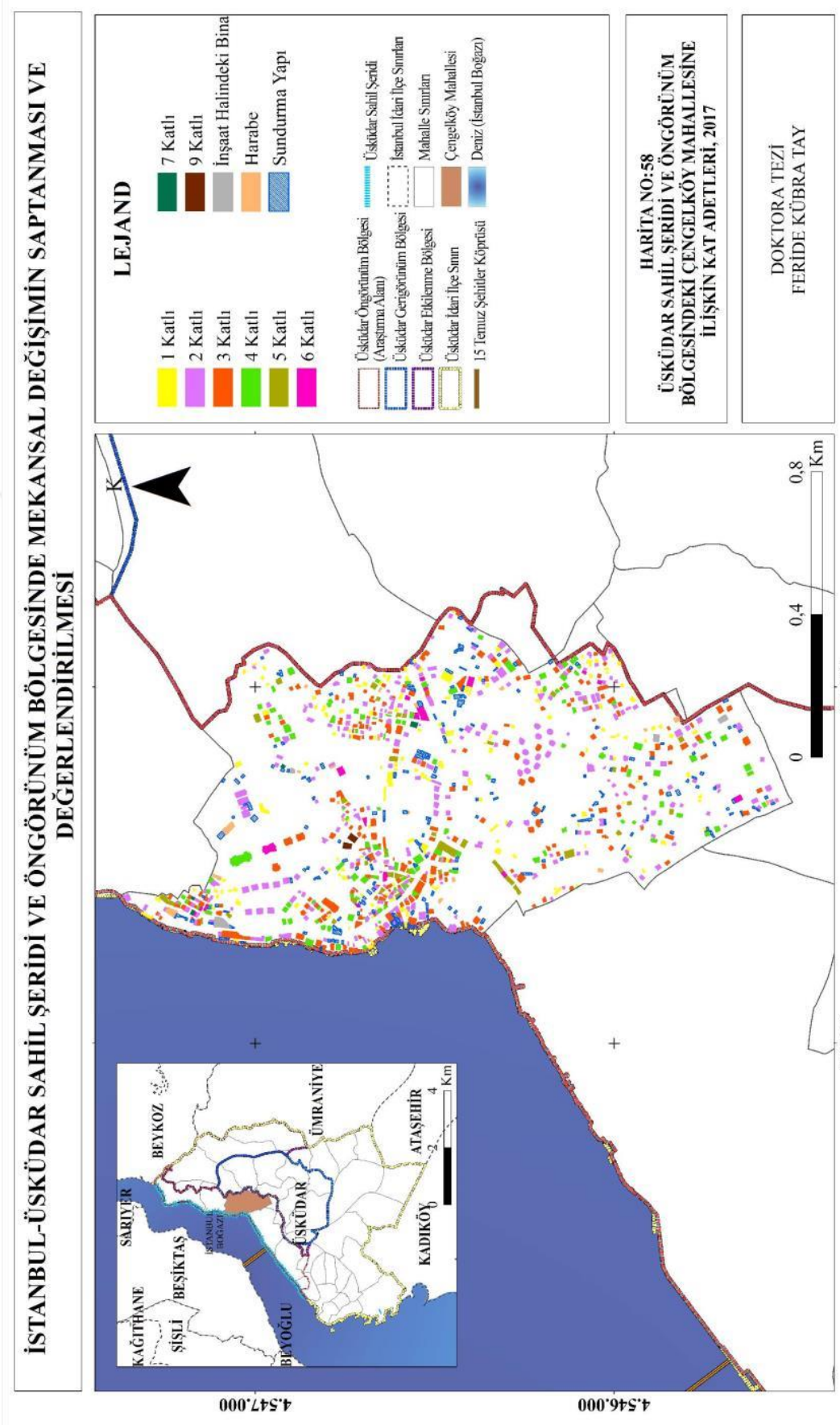

Şekil 4.112: Çengelköy Mahallesi'nin 2017 yılındaki kat adetleri (Orijinal, 2021).

4.3.4.4. Ulaşım Durumu ve Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Çengelköy Mahallesi'nin 1987 ve 2017 Yılına Ait Ulaşım Durumu: 2017 yılı analizlerine göre, Çengelköy Mahallesi'nin yüzölçümünün %11,33'lük kısmını (119.866 m²) yol alanları kaplamaktayken, bu oranın 1987 yılında %10,88 (115.057 m²) olduğu saptanmıştır. Bu verilere göre 1987 yılından sonra yol alanlarında + %4,17 oranında bir artış söz konusudur.

1987 yılında ve 2017 yılında mahalledeki ulaşım ağı 2. Derece yol (anayol), 3. Derece yol (ara yollar) ve toprak yol olmak üzere üç temel guruptan oluşmaktadır. 1987 yılından sonra alan genelinde özellikle 3. Derece yolların ulaşım sistemine eklendiği görülürken, 2. Derece yol uzunluğunda da artış söz konusudur. Toprak yol uzunluğunda azalma olmuştur. Özellikle yeni eklenen yol bağlantılarından kaynaklanan ulaşım durumundaki değişimler oluşturulan haritalarda açıkça görülmektedir.

Çengelköy Mahallesi'ndeki 1987 yılı ulaşım durumu Harita 59'da (Şekil 113), 2017 yılı ulaşım durumu Harita 60'da verilmiştir (Şekil 114). Mahallede ulaşım ağının uzunluk ve oransal olarak dağılımı Tablo 4.50 ve 4.51'de yer almaktadır.

Tablo 4.50: Çengelköy Mahallesi'ndeki 1987 yılına ait ulaşım durumu (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Ulaşım Durumu (1987)	**Çengelköy Mahallesi**	
	Uzunluk (m)	**Oran (%)**
2. Derece Yol (Ana yollar)	2527,30	10,60
3. Derece Yol (Ara yollar)	15382,88	64,54
Toprak Yol	5923,58	24,85
Toplam	23833,76	100

Tablo 4.51: Çengelköy Mahallesi'ndeki 2017 yılına ait ulaşım durumu (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Ulaşım Durumu (2017)	**Çengelköy Mahallesi**	
	Uzunluk (m)	**Oran (%)**
2. Derece Yol (Ana yollar)	2998,26	11,20
3. Derece Yol (Ara yollar)	20786	77,63
Toprak Yol	2991,40	11,17
Toplam	29426,01	100

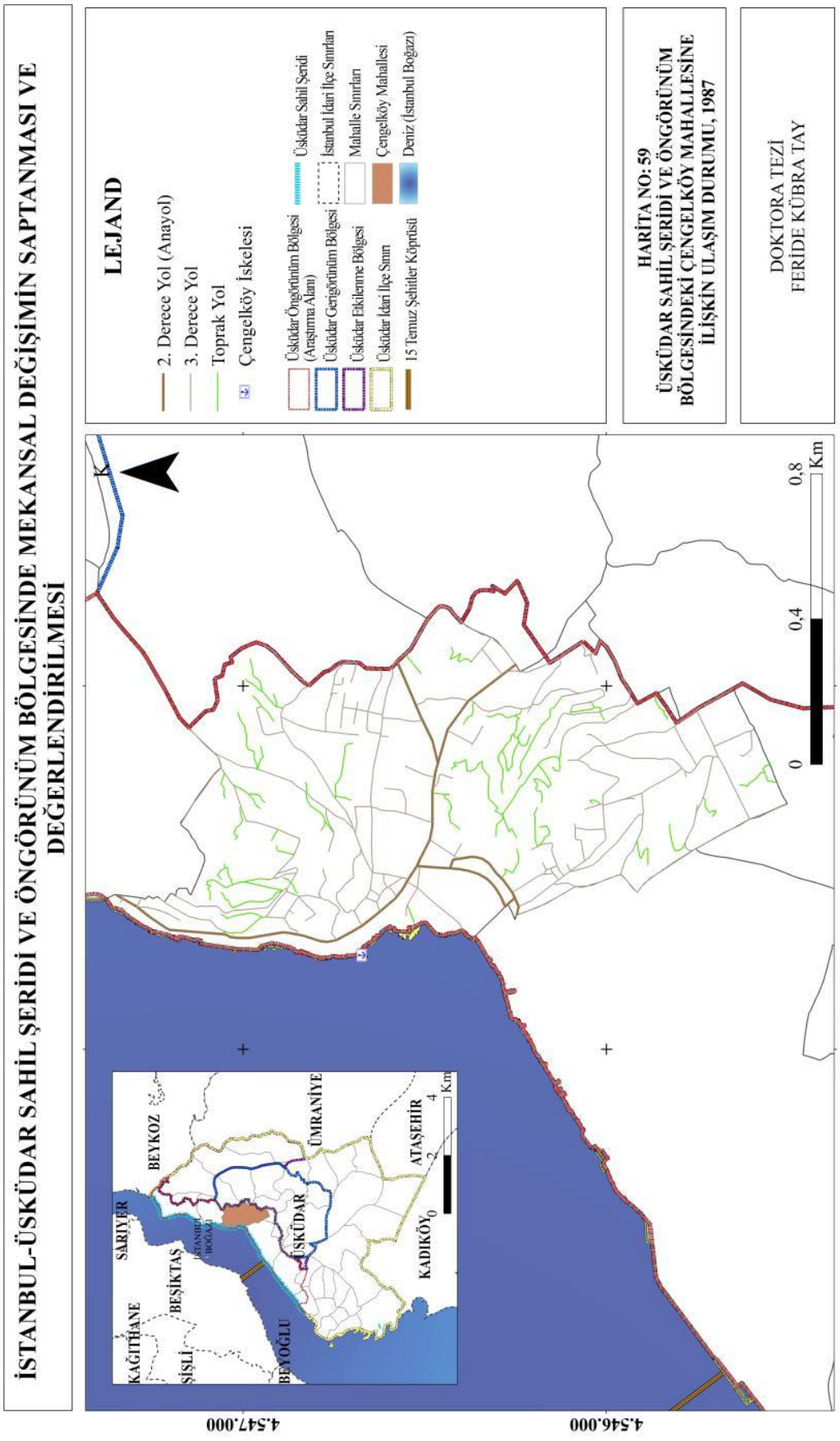

Şekil 4.113: Çengelköy Mahallesi'nin 1987 yılı ulaşım durumu (Orijinal, 2021).

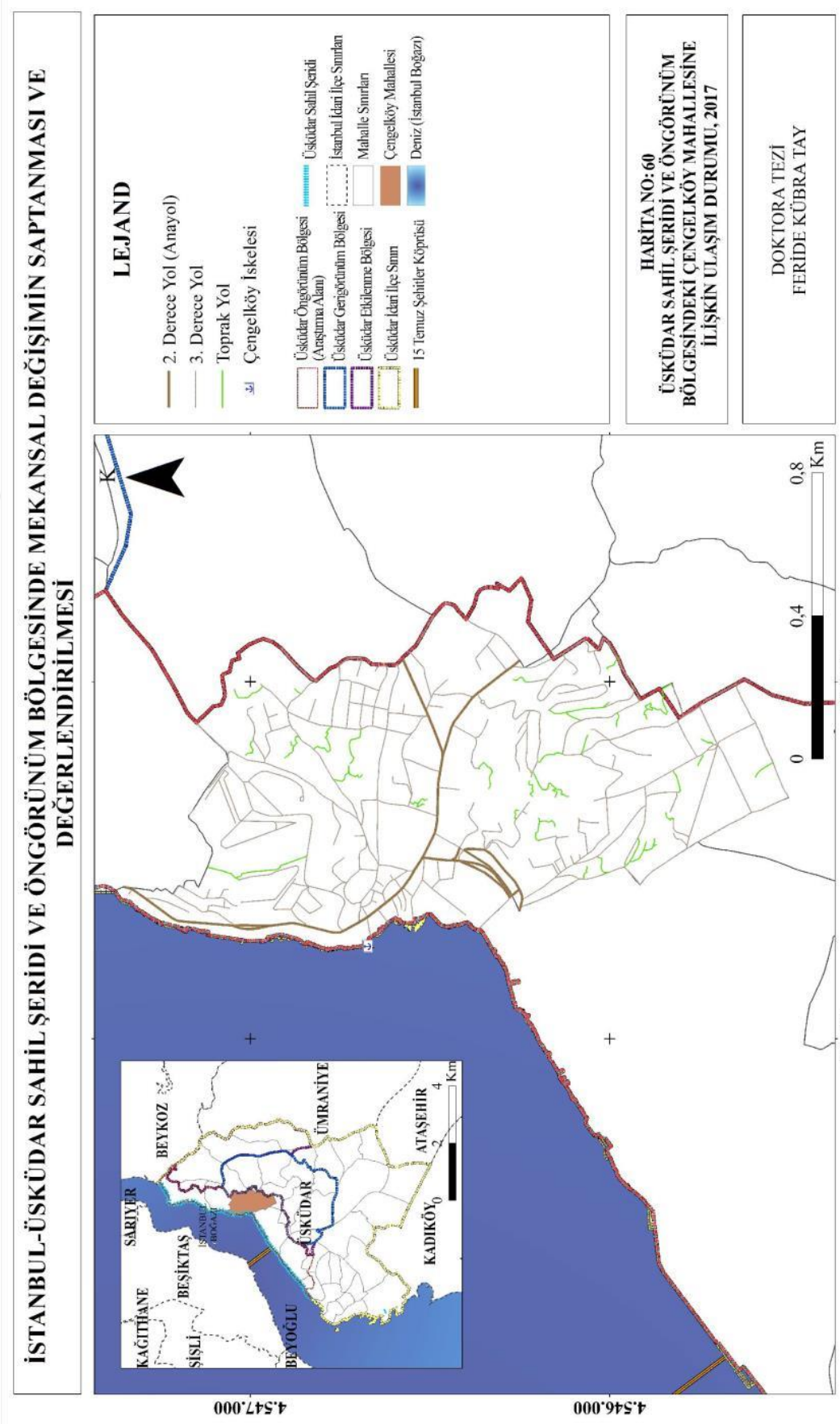

Şekil 4.114: Çengelköy Mahallesi'nin 2017 yılı ulaşım durumu (Orijinal, 2021).

4.3.5. Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Güzeltepe Mahallesi'nin Mekânsal Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Güzeltepe Mahallesi'nin yüzölçümü 27.625 m² (yaklaşık 3 ha)'dır. Güncel olarak kullanılan 1/5000 ölçekli 2017 yılına ait Üsküdar İlçesi Halihazır Planı'ndaki ve 1987 yılına ait Üsküdar İlçesi Halihazır Planı'ndaki veriler CBS ve Autocad 2018 programları ile analiz edilerek Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi içindeki Güzeltepe Mahallesi'nin 1/5000 ölçekli doğal morfoloji, mevcut alan kullanım, yerleşim dokusu ve ulaşım durumu değişimlerine ilişkin haritalar oluşturulmuştur. Söz konusu mahallenin mekânsal değişimi incelenirken, 1982 ve 2017 yılı hava fotoğraflarından başlayarak aşağıdaki başlıklar altında irdelenmiştir. 1982 hava fotoğrafı Harita 61'de, 2017 yılı hava fotoğrafı Harita 62'de verilmiştir (Şekil 4.115-Şekil 4.116).

Şekil 4.115: Güzeltepe Mahallesi'nin 1982 yılı hava fotoğrafı (Orijinal, 2021).

Şekil 4.116: Güzeltepe Mahallesi'nin 2017 yılı hava fotoğrafı (Orijinal, 2021).

4.3.5.1. Doğal Morfolojik Yapı ve Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Güzeltepe Mahallesi'nin 1987 ve 2017 Yılına Ait Doğal Morfolojik Yapısı: 2017 yılı analizlerine göre, Güzeltepe Mahallesi'nin yüzölçümünün %13,59'lik kısmını yeşil alanlar kaplamaktayken, bu oranın 1987 yılında %22,56 olduğu saptanmıştır. Bu verilere göre yeşil alan varlığında - %39,74 oranında bir azalma söz konusudur. Güzeltepe Mahallesi'nin 1987 yılına ilişkin doğal morfolojik yapısı Harita 63'de verilmiş (Şekil 4.117) olup, 2017 yılına ilişkin veri ise Harita 64'de yer almaktadır (Şekil 4.118).

1987 ve 2017 yılına ait veriler karşılaştırıldığında doğal morfolojik yapıda görülen en belirgin değişikliğin alanın güneybatısında yer alan diğer açık yeşil alanlardaki azalma olduğu belirlenmiştir. 1987 yılında doğal morfolojik yapıda bulunmayan eğitim kurumu alanı yeni kullanımlar olarak yerini alırken bulunduğu alandaki yeşil alan varlığının izleri tamamen kaybolmuştur. Buradaki açık yeşil alanlardan konut alanlarına ve eğitim kurumu alanına dönüşüm hava fotoğraflarında da açıkça görülmektedir.

Şekil 4.117: Güzeltepe Mahallesi'nin 1987 yılı doğal morfolojik yapısı (Orijinal, 2021).

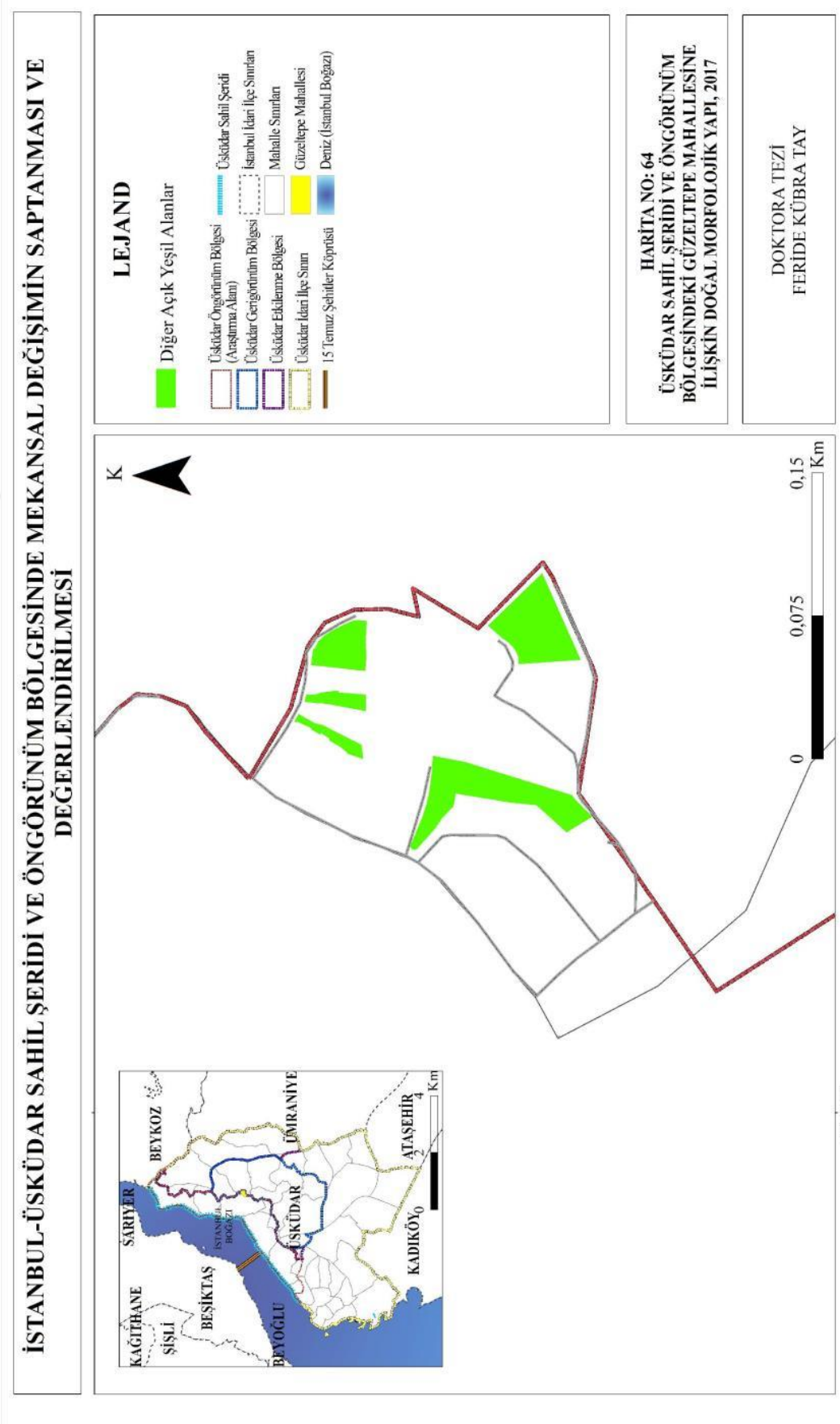

Şekil 4.118: Güzeltepe Mahallesi'nin 2017 yılı doğal morfolojik yapısı (Orijinal, 2021).

4.3.5.2. Mevcut Alan Kullanımları ve Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Güzeltepe Mahallesi'nin 1987 ve 2017 Yılına Ait Alan Kullanımları: 2017 yılı analizlerine göre, Güzeltepe Mahallesi'nde yer alan mevcut alan kullanımları konut alanları, eğitim kurumu alanı, dini tesis alanı ve diğer açık yeşil alanlardır. Araştırma alaının %74,82'lik kısmını konut alanları kaplamaktadır. Konut alanlarınını %15,68'lik oranla diğer açık yeşil alanlar takip etmektedir.

1987 yılı analizlerine göre, Güzeltepe Mahallesi'nde yer alan mevcut alan kullanımları konut alanları, dini tesis alanı ve diğer açık yeşil alanlardır. 1987 yılı alan kullanımlarına göre araştırma alanının %68,40'lık kısmını konut alanları oluşturmakta, %25,80'lik kısmını diğer açık yeşil alanlar oluşturmaktadır. 1987 ve 2017 yılına ait veriler karşılaştırıldığında konut alanlarında artış olurken diğer açık yeşil alanlarda azalma olduğu saptanmıştır. Diğer açık yeşil alanlarından konut alanlarına dönüşüm söz konusudur. 1987 yılı verilerinde alan içinde eğitim kurumu alanı bulunmamakta olup, 2017 yılında alanın güneybatısında diğer açık yeşil alan ile konut alanı yerini eğitim kurumu alanına bırakmıştır. Yıldırım Beyazıt Cami alandaki dini tesis alanı içinde yer almakta olup yüzölçümünde değişiklik olmadığı belirlenmiştir.

Güzeltepe Mahallesi'ne ilişkin 1987 yılına ait alan kullanım durumu Harita 65'de (Şekil 4.119), mevcut alan kullanımlarının araştırma alanı içindeki işlevlerine göre miktarı, alansal ve oransal olarak dağılımı Tablo 4.52'de verilmiştir. 2017 yılına ait alan kullanım durumu Harita 66'da (Şekil 4.120) ve mevcut alan kullanımlarının araştırma alanı içindeki işlevlerine göre miktarı, alansal ve oransal olarak dağılımı ise Tablo 4.53'de yer almaktadır.

Tablo 4.52: Güzeltepe Mahallesi'nin 1987 yılına ait mevcut alan kullanımlarının dağılımı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Alan Kullanımları (1987)	**Güzeltepe Mahallesi**	
	Alan (m²)	**Oran (%)**
Konut alanları	16523	68,40
Dini tesis alanı	1400	5,80
Diğer açık yeşil alanlar	6232	25,80
Toplam	24155	100

Tablo 4.53: Güzeltepe Mahallesi'nin 2017 yılına ait mevcut alan kullanımlarının dağılımı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Alan Kullanımları (2017)	**Güzeltepe Mahallesi**	
	Alan (m²)	**Oran (%)**
Konut alanları	17920	74,82
Eğitim kurumu alanı	875	3,65
Dini tesis alanı	1400	5,85
Diğer açık yeşil alanlar	3755	15,68
Toplam	23950	100

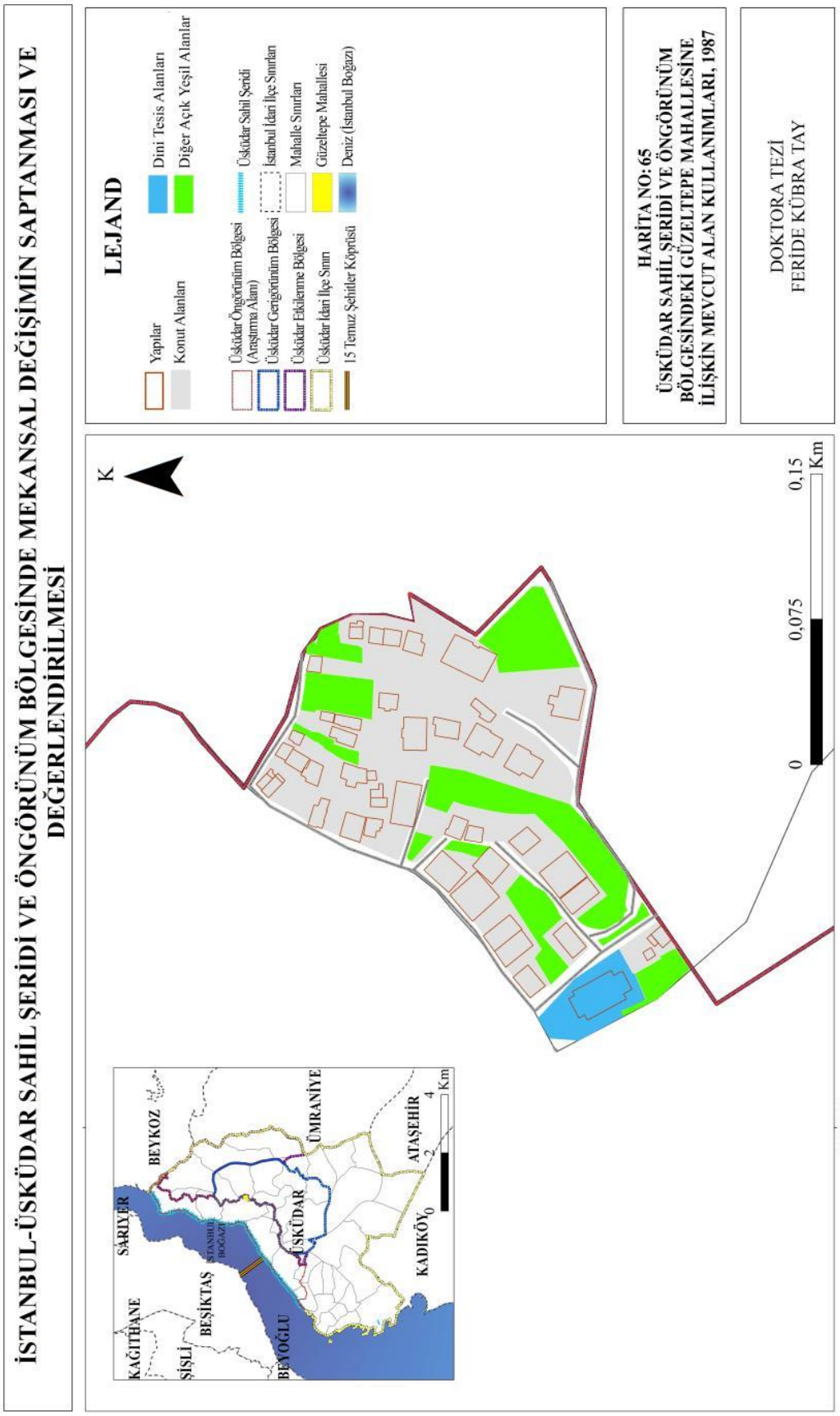

Şekil 4.119: Güzeltepe Mahallesi'nin 1987 yılı alan kullanımları (Orijinal, 2021).

Şekil 4.120: Güzeltepe Mahallesi'nin 2017 yılı alan kullanımları (Orijinal, 2021).

4.3.5.3. Yerleşim Dokusu ve Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Güzeltepe Mahallesi'nin 1987 ve 2017 Yılına Ait Yerleşim Dokusu: Tarihsel süreç içinde yapı yoğunluklarındaki değişimin karşılaştırılmasında TAKS (Taban Alanı Kat Sayısı) değerlerinden faydalanılmıştır. 1987 ve 2017 yıllarına ait yapılar fonksiyonları ile birlikte analiz edilmiştir. 2017 yılı analizlerine göre, fonksiyonlarına göre Güzeltepe Mahallesi'nde yer alan yapılar konut, dini tesis binası, okul binası ve sundurma yapılar olup, taban alanları toplam 8.468 m² olarak hesaplanmıştır. 1987 yılı analizlerine göre, fonksiyonlarına göre Güzeltepe Mahallesi'nde yer alan yapıların ise konut, dini tesis binası, sundurma yapılar olup, taban alanları toplam 5.933 m² olarak hesaplanmıştır. Bu verilere göre, 1987 ve 2017 yıllarındaki yapıların taban alanları yüzde olarak karşılaştırıldığında, yapılaşmış alan yoğunluğunda + %42,72 oranında bir artış olduğu görülmüştür (Tablo 4.56).

Araştırma alanındaki Güzeltepe Mahallesi'nin 1987 yılına ait yapı analizi Harita 67'de (Şekil 4.121), yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı Tablo 4.54'de verilmiştir. 2017 yılına ait yapı analizi Harita 68'de (Şekil 4.122), yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı Tablo 4.55'de verilmiştir.

1996 ve 2017 yılına ait yapıların kat adetlerinin analiz edilmesinde elde edilen veriler karşılaştırıldığında, her iki yılda da alandaki yapıların kat adetlerinin tek kat ve 7 kat aralığında olduğu saptanmıştır. 1996 yılından sonra 1, 3 ve 5 katlı yapılarda kısmi bir oranda azalma görülürken 2, 4 ve 6 katlı yapılarda artış olmuştur. Alanda 4 katlı bir yapı olan dini tesis alanının kat adedinde herhangi bir değişim olmamıştır. 1996'dan sonra inşaa edilen eğitim kurumu alanı ise 3 katlı bir yapı olarak alanda yer almaktadır. Söz konusu yıllar arasında geçen süreçte alandaki yapıların geçirdiği değişim ve dönüşümlerle ortalama kat adetlerinde değişim yoktur (Tablo 4.59).

Araştırma alanındaki Güzeltepe Mahallesi'nin 1996 yılındaki kat adetleri Harita 69'da (Şekil 4.123) ve Tablo 4.57'de, 2017 yılındaki kat adetleri Harita 70'de (Şekil 4.124) ve Tablo 4.58'de verilmiştir.

Tablo 4.54: Güzeltepe Mahallesi'nin 1987 yılına ait yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Yapılar (1987)	**Güzeltepe Mahallesi**		
	Miktar (adet)	**Alan (m²)**	**Oran (%)**
Konut	41	5283	89,04
Dini Tesis Binası	1	472	7,96
Sundurma Yapı	7	178	3,00
Toplam	49	5933	100

Tablo 4.55: Güzeltepe Mahallesi'nin 2017 yılına ait yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Yapılar (2017)	**Güzeltepe Mahallesi**		
	Miktar (adet)	**Alan (m²)**	**Oran (%)**
Konut	46	7242	85,52
Dini Tesis Binası	1	498	5,88
Okul Binası	1	285	3,37
Sundurma Yapı	7	443	5,23
Toplam	55	8468	100

Tablo 4.56: Güzeltepe Mahallesi'nin yapı yoğunluğundaki değişim oranı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Yapılar	**Güzeltepe Mahallesi**		
	1987 yılı (m²)	**2017 yılı (m²)**	**Değişim (%)**
Konut	5283	7242	+ %37,08
Dini Tesis Binası	472	498	+ %5,50
Okul Binası	0	285	+ %100
Sundurma Yapı	178	443	+ %148,87
Toplam Yapı Yoğunluğu	5933	8468	**+ %42,72**

+: artan yönde değişim, -: azalan yönde değişim, ±: değişim yok

Şekil 4.121: Güzeltepe Mahallesi'nin 1987 yılındaki yapı analizi (Orijinal, 2021).

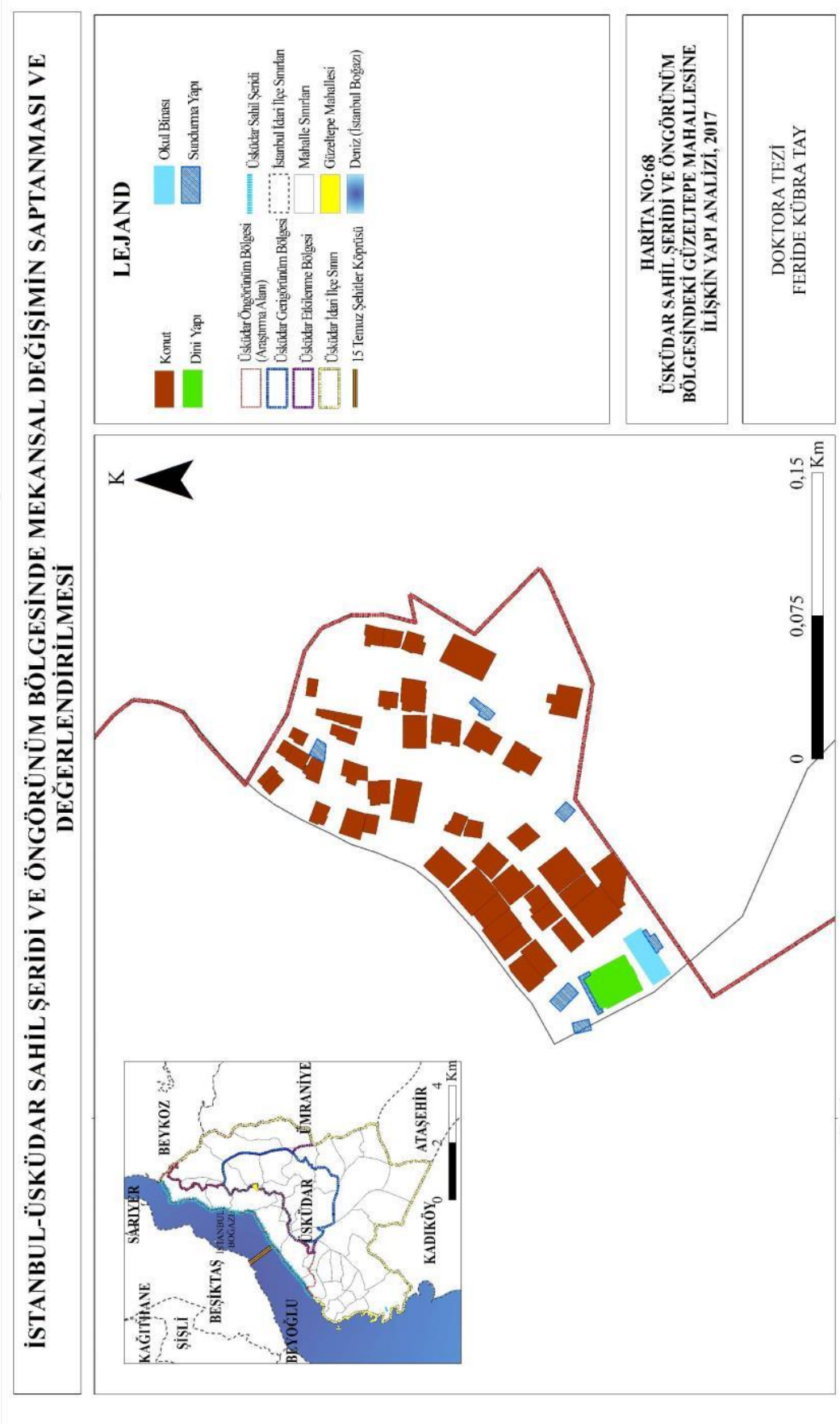

Şekil 4.122: Güzeltepe Mahallesi'nin 2017 yılındaki yapı analizi (Orijinal, 2021).

Tablo 4.57: Güzeltepe Mahallesi'ndeki yapıların 1996 yılına ait kat adetleri (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Kat Adetleri (1996)	**Güzeltepe Mahallesi**
	Miktar (adet)
1 Katlı	14
2 Katlı	4
3 Katlı	9
4 Katlı	4
5 Katlı	8
6 Katlı	1
7 Katlı	2
Sundurma Yapı	7
Toplam	49

Tablo 4.58: Güzeltepe Mahallesi'ndeki yapıların 2017 yılına ait kat adetleri (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Kat Adetleri (2017)	**Güzeltepe Mahallesi**
	Miktar (adet)
1 Katlı	9
2 Katlı	11
3 Katlı	4
4 Katlı	12
5 Katlı	6
6 Katlı	5
7 Katlı	1
Sundurma Yapı	7
Toplam	55

Tablo 4.59: Güzeltepe Mahallesi'nin ortalama kat adetlerindeki değişim oranı (Orijinal, 2021).

Güzeltepe Mahallesi		
1996 yılı ortalama kat yüksekliği (adet)	**2017 yılı ortalama kat yüksekliği (adet)**	**Değişim (%)**
4	4	± %0

+: artan yönde değişim, -: azalan yönde değişim, ±: değişim yok

Şekil 4.123: Güzeltepe Mahallesi'nin 1996 yılındaki kat adetleri (Orijinal, 2021).

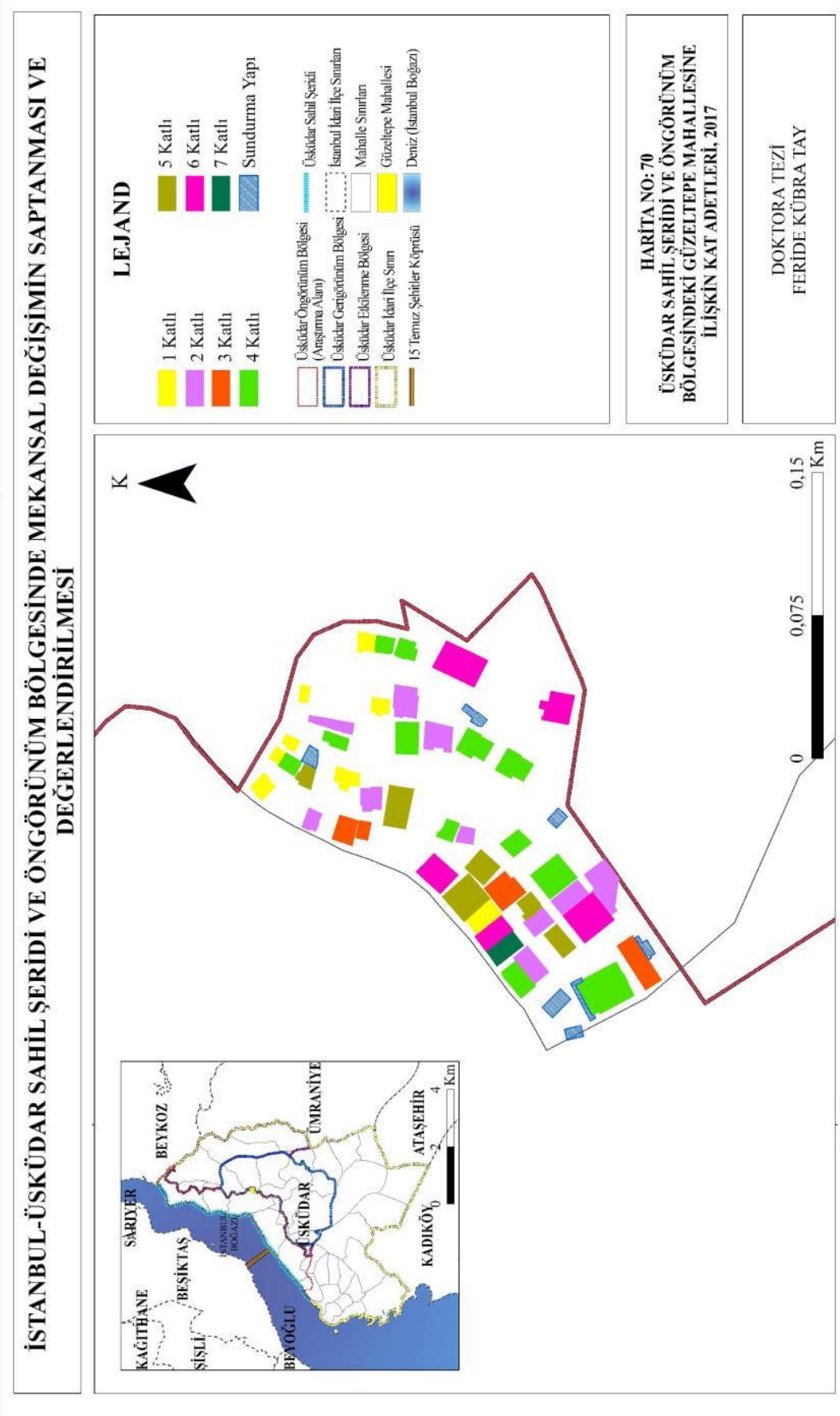

Şekil 4.124: Güzeltepe Mahallesi'nin 2017 yılındaki kat adetleri (Orijinal, 2021).

4.3.5.4. Ulaşım Durumu ve Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Güzeltepe Mahallesi'nin 1987 ve 2017 Yılına Ait Ulaşım Durumu: 2017 yılı analizlerine göre, Güzeltepe Mahallesi'nin yüzölçümünün %13,30'luk kısmını (3.675 m²) yol alanları kaplamaktayken, bu oranın 1987 yılında %12,56 (3.470 m²) olduğu saptanmıştır. Bu verilere göre 1987 yılından sonra yol alanlarında + %5,90 oranında bir artış söz konusudur.

1987 yılında ve 2017 yılında mahalledeki ulaşım ağı 3. Derece yol (ara yollar) ve toprak yol olmak üzere iki temel guruptan oluşmaktadır. 1987 yılından sonra alan genelinde yeni 3. Derece yolların ulaşım sistemine eklendiği görülürken, toprak yollarda az miktarda azalma olmuştur.

Güzeltepe Mahallesi'ndeki 1987 yılı ulaşım durumu Harita 71'de (Şekil 4.125), 2017 yılı ulaşım durumu Harita 72'de verilmiştir (Şekil 4.126). Mahallede ulaşım ağının uzunluk ve oransal olarak dağılımı Tablo 4.60 ve 4.61'de yer almaktadır.

Tablo 4.60: Güzeltepe Mahallesi'ndeki 1987 yılına ait ulaşım durumu (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Ulaşım Durumu (1987)	**Güzeltepe Mahallesi**	
	Uzunluk (m)	**Oran (%)**
3. Derece Yol (Ara yollar)	735,49	59,60
Toprak Yol	498,60	40,40
Toplam	1234,09	100,00

Tablo 4.61: Güzeltepe Mahallesi'ndeki 2017 yılına ait ulaşım durumu (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Ulaşım Durumu (2017)	**Güzeltepe Mahallesi**	
	Uzunluk (m)	**Oran (%)**
3. Derece Yol (Ara yollar)	895,05	67,10
Toprak Yol	438,81	32,90
Toplam	1333,86	100

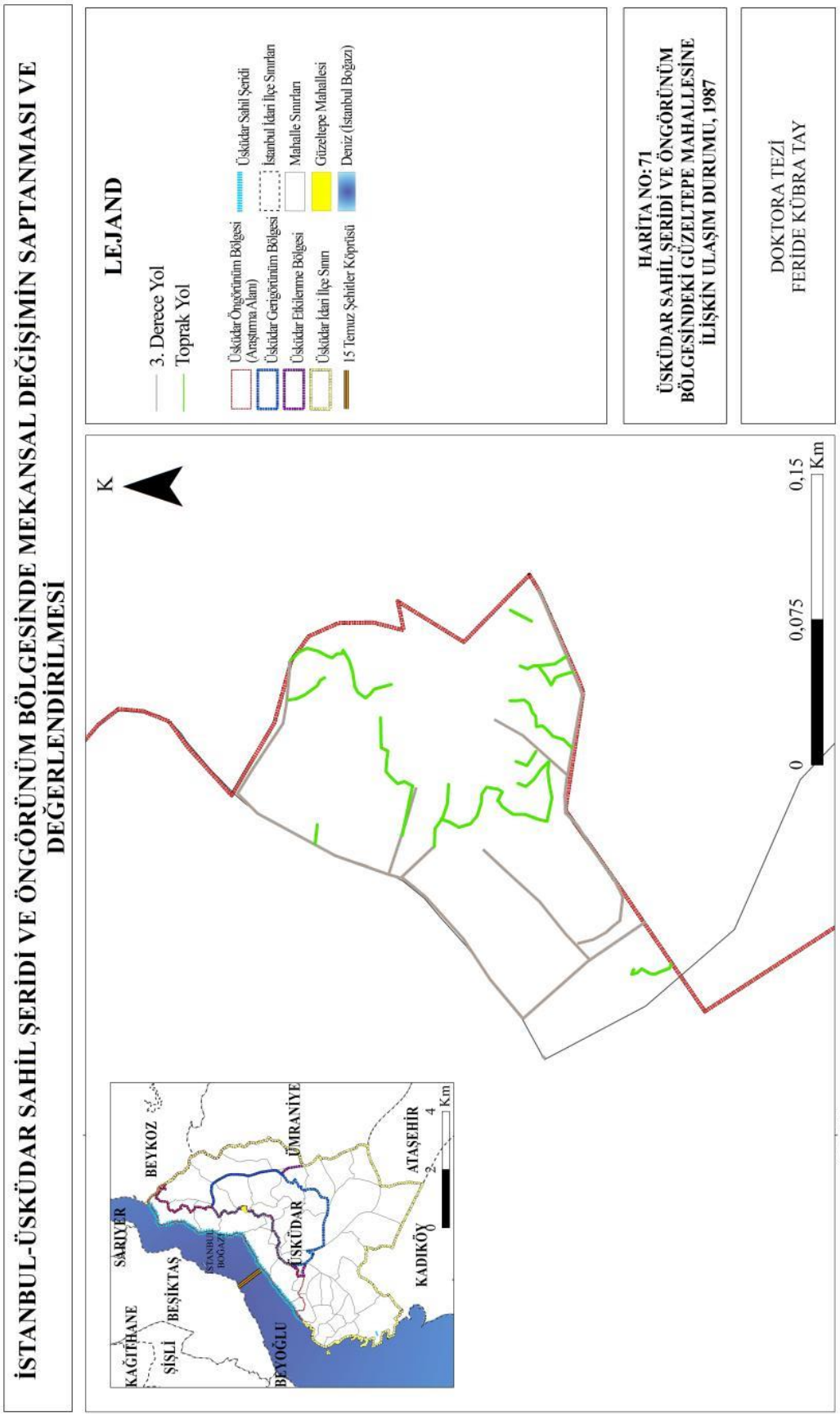

Şekil 4.125: Güzeltepe Mahallesi'nin 1987 yılı ulaşım durumu (Orijinal, 2021).

Şekil 4.126: Güzeltepe Mahallesi'nin 2017 yılı ulaşım durumu (Orijinal, 2021).

4.3.6. Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Beylerbeyi Mahallesi'nin Mekânsal Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Beylerbeyi Mahallesi'nin yüzölçümü 1.111.747 m² (yaklaşık 111 ha)'dir. Güncel olarak kullanılan 1/5000 ölçekli 2017 yılına ait Üsküdar İlçesi Halihazır Planı'ndaki ve 1987 yılına ait Üsküdar İlçesi Halihazır Planı'ndaki veriler CBS ve Autocad 2018 programları ile analiz edilerek Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi içindeki Beylerbeyi Mahallesi'nin 1/5000 ölçekli doğal morfoloji, mevcut alan kullanım, yerleşim dokusu ve ulaşım durumu değişimlerine ilişkin haritalar oluşturulmuştur. Söz konusu mahallenin mekânsal değişimi incelenirken, 1982 ve 2017 yılı hava fotoğraflarından başlayarak aşağıdaki başlıklar altında irdelenmiştir. 1982 hava fotoğrafı Harita 73'de, 2017 yılı hava fotoğrafı Harita 74'de verilmiştir (Şekil 4.127-Şekil 4.128).

Şekil 4.127: Beylerbeyi Mahallesi'nin 1982 yılı hava fotoğrafı (Orijinal, 2021).

Şekil 4.128: Beylerbeyi Mahallesi'nin 2017 yılı hava fotoğrafı (Orijinal, 2021).

4.3.6.1. Doğal Morfolojik Yapı ve Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Beylerbeyi Mahallesi'nin 1987 ve 2017 Yılına Ait Doğal Morfolojik Yapısı: 2017 yılı analizlerine göre, Beylerbeyi Mahallesi'nin yüzölçümünün %26,57'lik kısmını yeşil alanlar kaplamaktayken, bu oranın 1987 yılında %32,89 olduğu saptanmıştır. Bu verilere göre yeşil alan varlığında - %19,00 oranında bir azalma söz konusudur. Beylerbeyi Mahallesi'nde 1987 ve 2017 yılındaki hidrolojik yapı incelendiğinde, mahallede 1987 yılında doğal yapısı ile yer alan İstavroz Deresi'nin, 2017 yılında kapalı kesit sistem dereler olarak ıslah edildiği ve doğal yapısını kaybettiği tespit edilmiştir. İstavroz Deresi bugün Boğaziçi havzasına kapalı kesit sistem olarak bağlanan sulu dere olup, üstü 1987 yılından sonra kapatılarak ulaşım ağına eklenmiştir. Beylerbeyi Mahallesi'nin 1987 yılına ilişkin doğal morfolojik yapısı Harita 75'te verilmiş (Şekil 4.129) olup, 2017 yılına ilişkin veri ise Harita 76'da yer almaktadır (Şekil 4.130).

1987 ve 2017 yılına ait veriler karşılaştırıldığında doğal morfolojik yapıda görülen en belirgin değişiklikler olarak tarım alanları ve diğer açık yeşil alanlarında azalma, spor tesisi alanlarında artış saptanmıştır. 1987 yılından sonra 15 Temmuz Şehitler Köprüsü bağlantısında yer alan Beylerberi Kavşağı'na yeni anayol bağlantılarının inşaa edilmesi ile burada yer alan yeşil alan bütünlüğü bozulmuştur. 1987 yılından sonra alanın kuzeydoğusundaki sahil kesimi ile güneydoğusunda yapılaşma baskısı nedeniye açık yeşil alan varlığı tamamen kaybolmuştur. Buradaki yeşil alan varlığına 2017 yılı analizlerinde rastlanmamaktadır. Aynı şekilde konut alanlarının orman alanı içlerine doğru yayılması sonucunda orman alanlarında kısmen azalma olduğu belirlenmiştir. 1987 yılında doğal morfolojik yapıda kısmen homojen bir yeşil alan dağılımı söz konusu iken 2017 yılı analizlerinde daha heterojen bir hal aldığı açıktır. Alanın doğal morfolojik yapısında köklü değişimlere neden olan bu yapısal müdahaleler hava fotoğraflarında da açıkça görülmektedir.

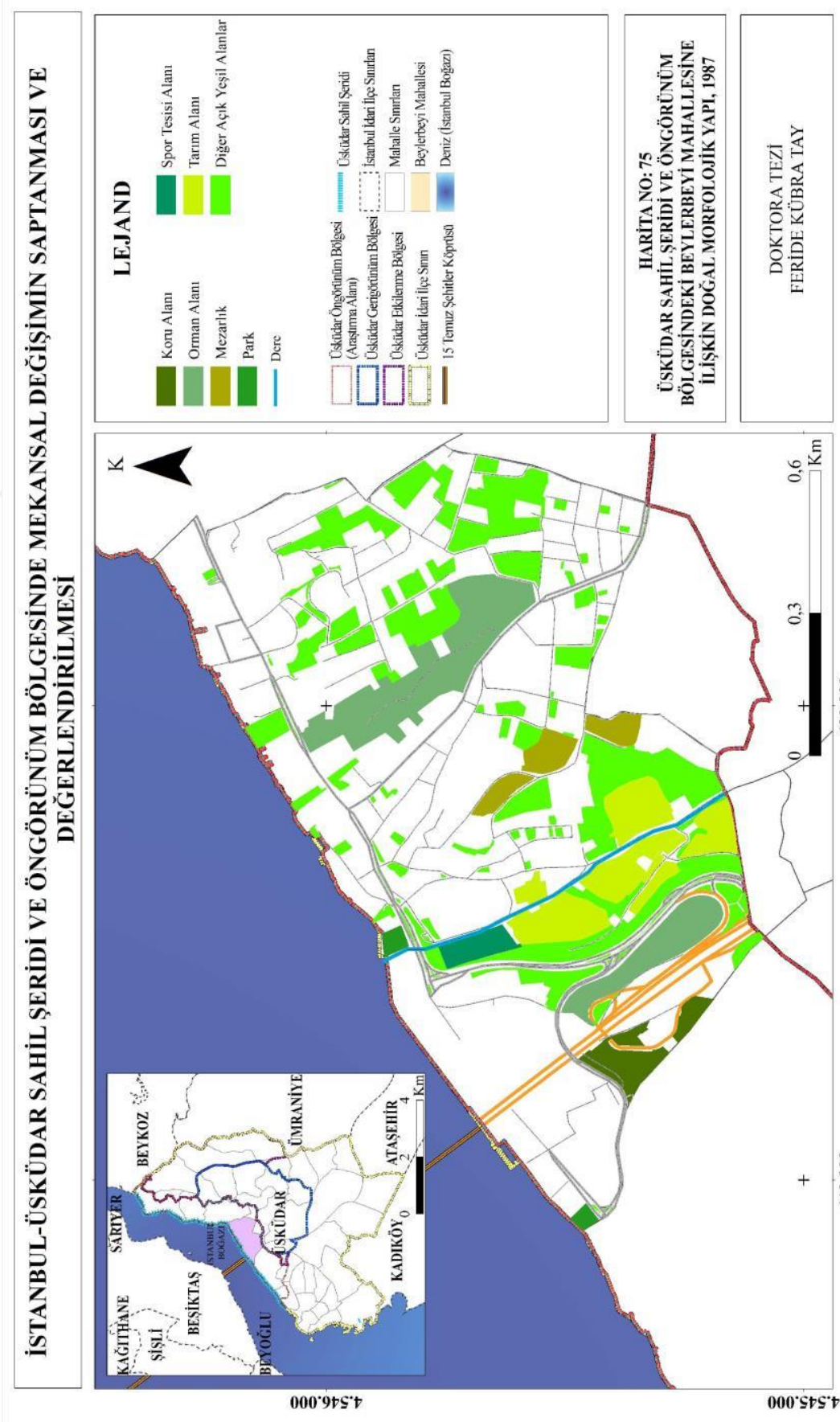

Şekil 4.129: Beylerbeyi Mahallesi'nin 1987 yılı doğal morfolojik yapısı (Orijinal, 2021).

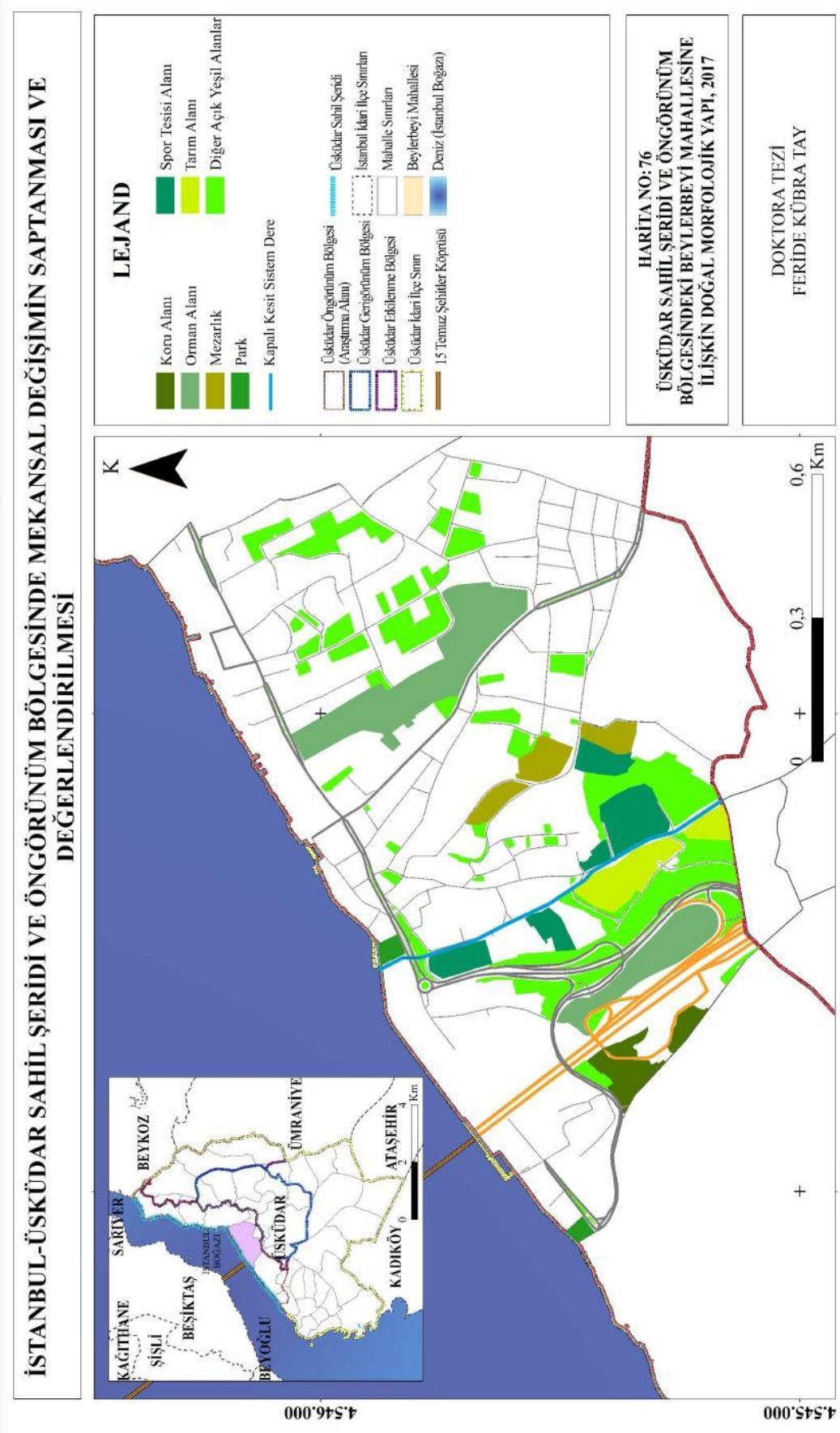

Şekil 4.130: Beylerbeyi Mahallesi'nin 2017 yılı doğal morfolojik yapısı (Orijinal, 2021).

4.3.6.2. Mevcut Alan Kullanımları ve Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Beylerbeyi Mahallesi'nin 1987 ve 2017 Yılına Ait Alan Kullanımları: 2017 yılı analizlerine göre, Beylerbeyi Mahallesi'nde yer alan mevcut alan kullanımları konut alanları, eğitim kurumu alanı, kamu kurum alanı, kültür ve turizm alanı, dini tesis alanı, ticari kullanım alanı, iskele alanı, askeri alan, anıt alanı, koru alanı, orman alanı, mezarlık, park, spor tesisi alanı, fidanlık ve sera alanı, diğer açık yeşil alanlar, otopark alanlarıdır. Araştırma alaının %47,62'lik kısmını konut alanları kaplamaktadır. Konut alanlarınını %14,44'lük oranla diğer açık yeşil alanlar takip etmektedir.

1987 yılı analizlerine göre, Beylerbeyi Mahallesi'nde yer alan mevcut alan kullanımları konut alanları, eğitim kurumu alanı, kamu kurum alanı, kültür ve turizm alanı, dini tesis alanları, iskele alanı, koru alanı, orman alanı, mezarlık, park, spor tesisi alanı, tarım alanı, diğer açık yeşil alanlar ve otoparktır. 1987 yılı alan kullanımlarına göre araştırma alanının %45,22'lik kısmını konut alanları oluşturmakta, %27,87'lik kısmını koru alanı oluşturmaktadır. 1987 ve 2017 yılına ait veriler karşılaştırıldığında konut alanlarında, kamu kurumu alanında, kültür ve turizm alanı, eğitim kurumu alanı, dini tesis alanı, ticari kullanım alanı, mezarlık ve otopark alanlarında artış görülürken, park, koru alanı, orman alanı, diğer açık yeşil alanlarda azalma olduğu, iskele alanının ise değişmediği saptanmıştır. Alanın güneydoğusunda yer alan İstanbul Teknik Üniversitesi Geliştirme Vakfı Okulları Beylerbeyi Yerleşkesi'nin inşaası ile buradaki diğer açık yeşil alanın bir kısmında eğitim kurumu alanına dönüşmüştür. 1987 yılı verilerinde alanın batısında bulunan spor tesisi alanı arttırılarak 2017 yılında alanın batısında ve güneybatısında olmak üzere dört ayrı noktada spor tesisi alanı oluşturulmuştur. 1987 yılı verilerinde alan içinde anıt alanı ve ticari kullanım alanı bulunmamaktadır. 2017 yılı verilerinde 15 Temmuz Şehitler Anıtı'nın bulunduğu anıt alanının ve ticari kullanım alanlarının mevcut alan kullanımları içinde yerini aldığı saptanmıştır.

Beylerbeyi Mahallesi'ne ilişkin 1987 yılına ait alan kullanım durumu Harita 77'de (Şekil 4.131) ve mevcut alan kullanımlarının araştırma alanı içindeki işlevlerine göre miktarı, alansal ve oransal olarak dağılımı Tablo 4.62'de verilmiştir. 2017 yılına ait alan kullanım durumu Harita 78'de (Şekil 4.132), mevcut alan kullanımlarının araştırma alanı içindeki

işlevlerine göre miktarı, alansal ve oransal olarak dağılımı ise Tablo 4.63'de yer almaktadır.

Tablo 4.62: Beylerbeyi Mahallesi'nin 1987 yılına ait mevcut alan kullanımlarının dağılımı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Alan Kullanımları (1987)	**Beylerbeyi Mahallesi**	
	Alan (m²)	**Oran (%)**
Konut alanları	418820	45,22
Eğitim kurumu alanı	16343	1,76
Kamu kurumu alanı	3389	0,37
Kültür ve turizm alanı	57517	6,21
Dini tesis alanı	5153	0,56
İskele alanı	603	0,07
Askeri alan	53729	5,80
Koru alanı	16495	1,78
Orman alanı	79304	8,56
Mezarlık	18007	1,94
Park	4228	0,46
Spor tesisi alanı	8247	0,89
Tarım alanı	58326	6,30
Diğer açık yeşil alanlar	181057	19,55
Otopark	5015	0,54
Toplam	926233	100

Tablo 4.63: Beylerbeyi Mahallesi'nin 2017 yılına ait mevcut alan kullanımlarının dağılımı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Alan Kullanımları (2017)	**Beylerbeyi Mahallesi**	
	Alan (m²)	**Oran (%)**
Konut alanları	434981	47,62
Eğitim kurumu alanı	31430	3,44
Kamu kurumu alanı	7673	0,84
Kültür ve turizm alanı	58083	6,36
Dini tesis alanı	5845	0,64
Ticari kullanım alanı	11327	1,24
İskele alanı	603	0,07
Askeri alan	53057	5,81
Anıt alanı	61	0,01
Koru alanı	14616	1,60
Orman alanı	73253	8,02
Mezarlık	18155	1,99
Park	3968	0,43
Spor tesisi alanı	33722	3,69
Tarım alanı	19764	2,16
Diğer açık yeşil alanlar	131889	14,44
Otopark	14996	1,64
Toplam	913423	100

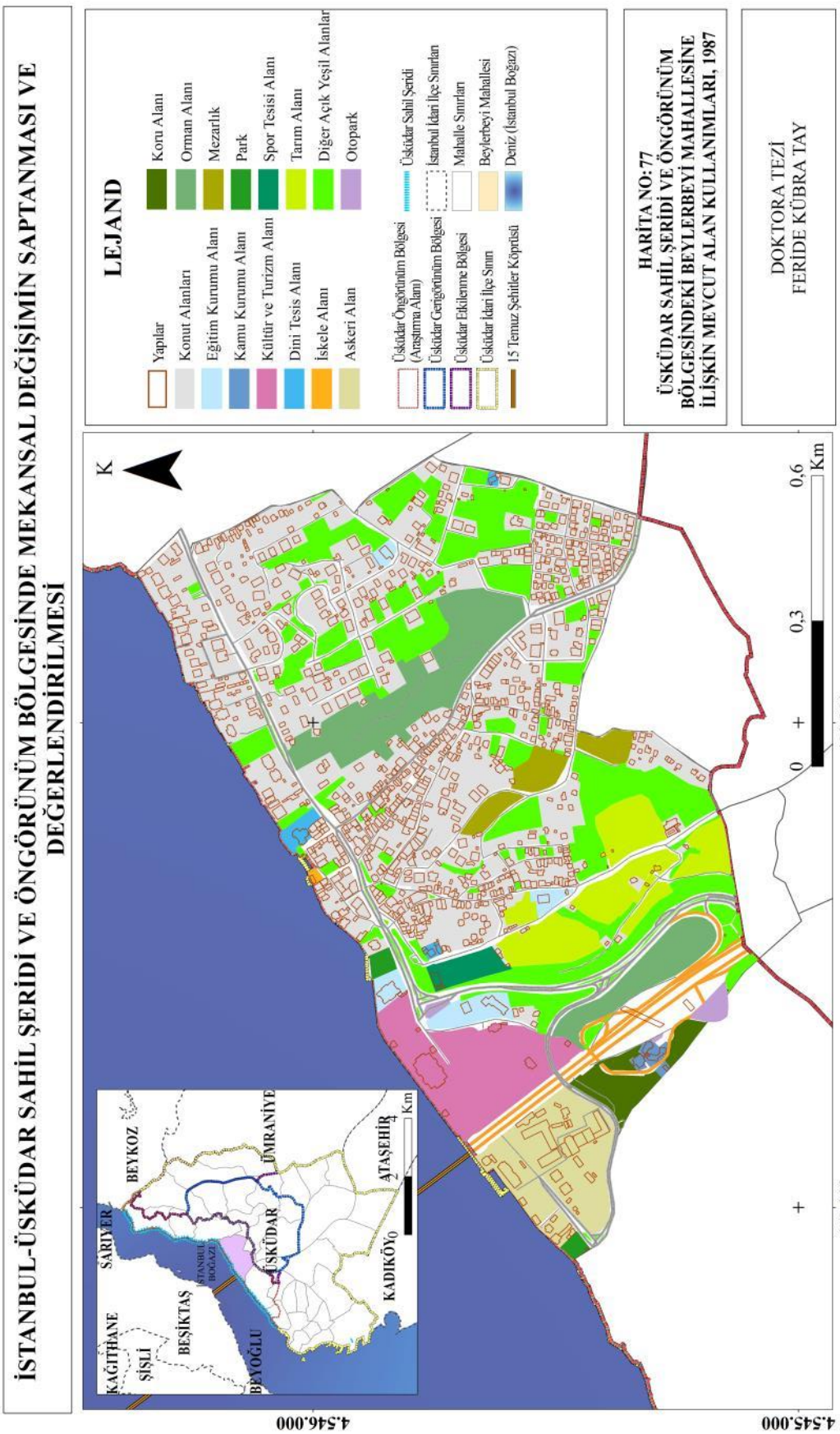

Şekil 4.131: Beylerbeyi Mahallesi'nin 1987 yılı alan kullanımları (Orijinal, 2021).

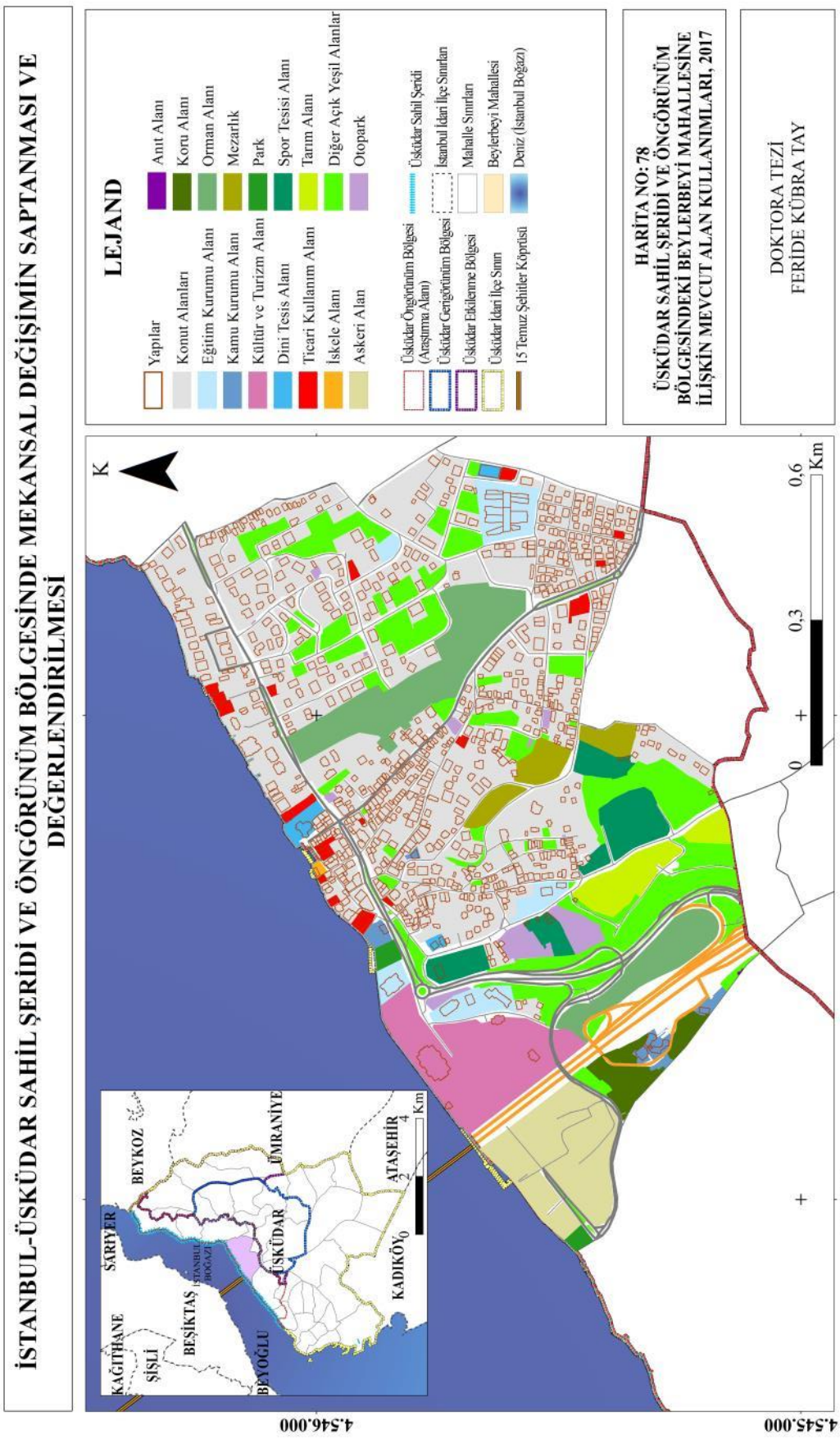

Şekil 4.132: Beylerbeyi Mahallesi'nin 2017 yılı alan kullanımları (Orijinal, 2021).

4.3.6.3. Yerleşim Dokusu ve Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Beylerbeyi Mahallesi'nin 1987 ve 2017 Yılına Ait Yerleşim Dokusu: Tarihsel süreç içinde yapı yoğunluklarındaki değişimin karşılaştırılmasında TAKS (Taban Alanı Kat Sayısı) değerlerinden faydalanılmıştır. 1987 ve 2017 yıllarına ait yapılar fonksiyonları ile birlikte analiz edilmiştir. 2017 yılı analizlerine göre, fonksiyonlarına göre Beylerbeyi Mahallesi'nde yer alan yapılar konut, dini tesis binası, okul binası, resmi kurum binası, ticari bina, tarihi bina, askeri bina, trafo binası, inşaat halindeki bina, Harabe ve sundurma yapılar olup, taban alanları toplam 174.415 m² olarak hesaplanmıştır. 1987 yılı analizlerine göre, fonksiyonlarına göre Beylerbeyi Mahallesi'nde yer alan yapıların ise konut, dini tesis binası, okul binası, resmi kurum binası, tarihi bina, askeri bina ve sundurma yapılar olup, taban alanları toplam 149.706 m² olarak hesaplanmıştır. Bu verilere göre, 1987 ve 2017 yıllarındaki yapıların taban alanları yüzde olarak karşılaştırıldığında, yapılaşmış alan yoğunluğunda + %16,50 oranında bir artış olduğu görülmüştür (Tablo 4.66). 1987 yılında 5 adet tarihi binanın olduğu görülmektedir. Bu tarihi binalardan birtanesinin 1987 yılından sonra tescilinin kaldırılması nedeni ile 2017 yılı analizlerinde 4 adet tarihi bina görülmektedir. Tarihi bina adetindeki azalma koruma sorunu olarak alanda karşımıza çıkmaktadır.

Araştırma alanındaki Beylerbeyi Mahallesi'nin 1987 yılına ait yapı analizi Harita 79'da (Şekil 4.133), yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı Tablo 4.64'de verilmiştir. 2017 yılına ait yapı analizi Harita 80'de (Şekil 4.134), yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı Tablo 4.65'de verilmiştir.

1996 ve 2017 yılına ait yapıların kat adetlerinin analiz edilmesinde elde edilen veriler karşılaştırıldığında, Harita 81'ye göre, 1996 yılında alan içinde bulunan yapıların kat adetlerinin tek kat ve 7 kat aralığında yüksekliğe sahip iken (Şekil 4.135-Tablo 4.67), Harita 82'e göre, 2017 yılında kat adetlerinin tek kat ve 8 kat aralığında olduğu saptanmıştır (Şekil 4.136-Tablo 4.68). 1996 yılından sonra 1 ve 2 katlı yapılarda azalma görülürken 3, 4, 5, 6, 7 ve 8 katlı yapılarda artış olmuştur. 8 katlı yapılardan bir tanesinin sahil yolu çevresinde konumlandığı dikkat çekmektedir, diğer sonradan inşaa edilen 3 adet 8 katlı yapının alanın iç kesimlerine doğru yer alan konut alanlarına dağıldığı belirlenmiştir. Söz konusu yıllar arasında geçen süreçte alandaki yapıların geçirdiği

değişim ve dönüşümlerle ortalama kat adetlerinin + %12,5'lik bir oranda fazlalaştığı saptanmıştır (Tablo 4.69).

Tablo 4.64: Beylerbeyi Mahallesi'nin 1987 yılına ait yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Yapılar (1987)	**Beylerbeyi Mahallesi**		
	Miktar (adet)	**Alan (m²)**	**Oran (%)**
Konut	860	121865	81,40
Dini Tesis Binası	3	1071	0,72
Okul Binası	5	3091	2,06
Resmi Kurum Binası	5	1588	1,06
Tarihi Bina	5	3885	2,60
Askeri Bina	28	9729	6,50
Sundurma Yapı	180	8477	5,66
Toplam	1086	149706	100

Tablo 4.65: Beylerbeyi Mahallesi'nin 2017 yılına ait yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Yapılar (2017)	**Beylerbeyi Mahallesi**		
	Miktar (adet)	**Alan (m²)**	**Oran (%)**
Konut	795	124959	71,64
Dini Tesis Binası	2	863	0,49
Okul Binası	17	8642	4,95
Resmi Kurum Binası	7	2573	1,48
Ticari Bina	34	7053	4,04
Tarihi Bina	4	3863	2,21
Askeri Bina	16	8264	4,74
Trafo Binası	2	98	0,06
İnşaat Halindeki Bina	9	1924	1,10
Harabe	6	458	0,26
Sundurma Yapı	204	15718	9,01
Toplam	1096	174415	100

Tablo 4.66: Beylerbeyi Mahallesi'nin yapı yoğunluğundaki değişim oranı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Yapılar	**Beylerbeyi Mahallesi**		
	1987 yılı (m²)	**2017 yılı (m²)**	**Değişim (%)**
Konut	121865	124959	+ %2,53
Dini Tesis Binası	1071	863	- %19,42
Okul Binası	3091	8642	+ %179,58
Resmi Kurum Binası	1588	2573	+ %62,02
Ticari Bina	0	7053	+ %100
Tarihi Bina	3885	3863	- %0,56
Askeri Bina	9729	8264	- %15,05
Trafo Binası	0	98	+ %100
İnşaat Halindeki Bina	0	1924	+ %100
Harabe	0	458	+ %100
Sundurma Yapı	8477	15718	+ %85,41
Toplam Yapı Yoğunluğu	149706	174415	**+ %16,50**

+: artan yönde değişim, -: azalan yönde değişim, ±: değişim yok

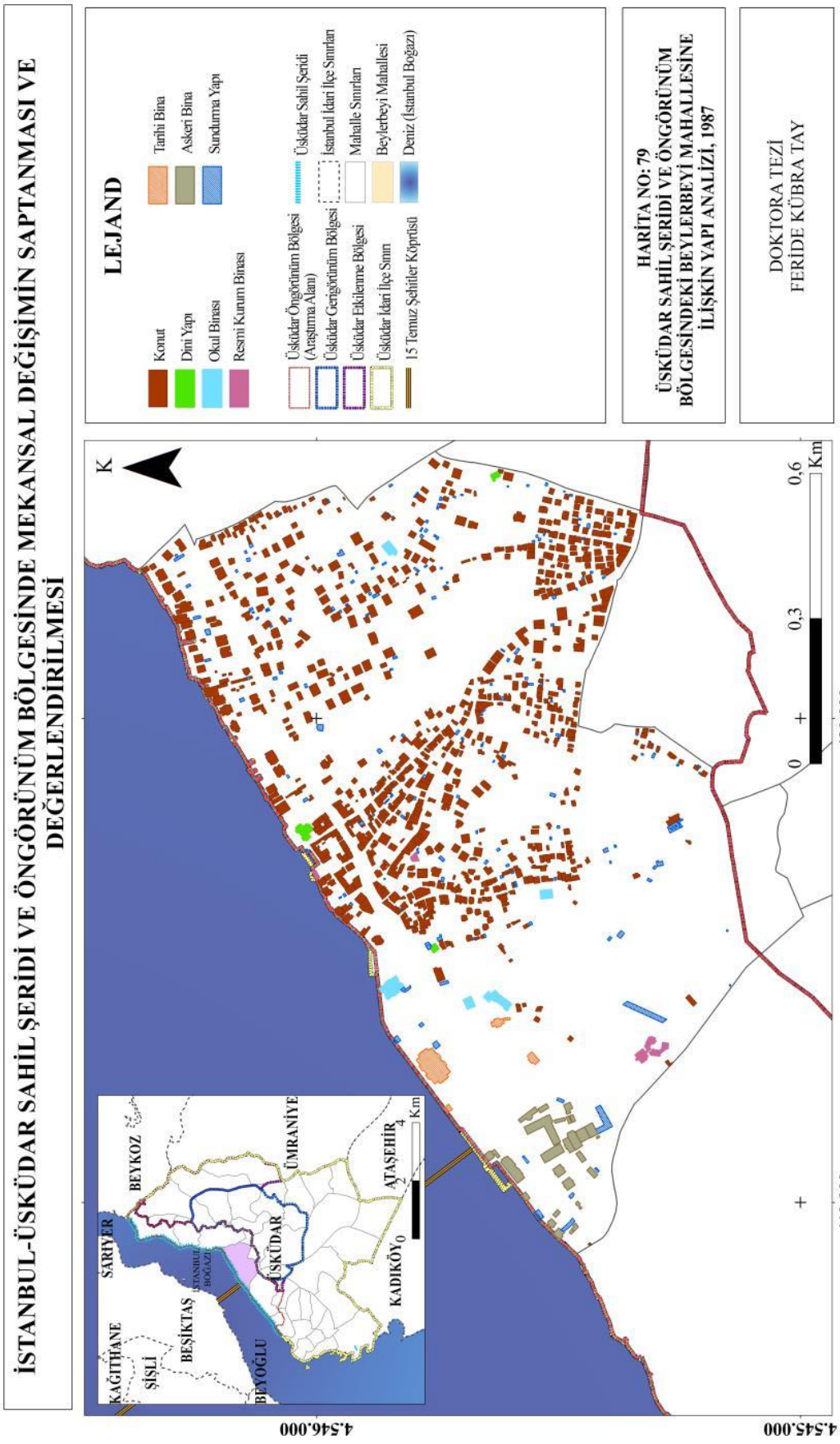

Şekil 4.133: Beylerbeyi Mahallesi'nin 1987 yılındaki yapı analizi (Orijinal, 2021).

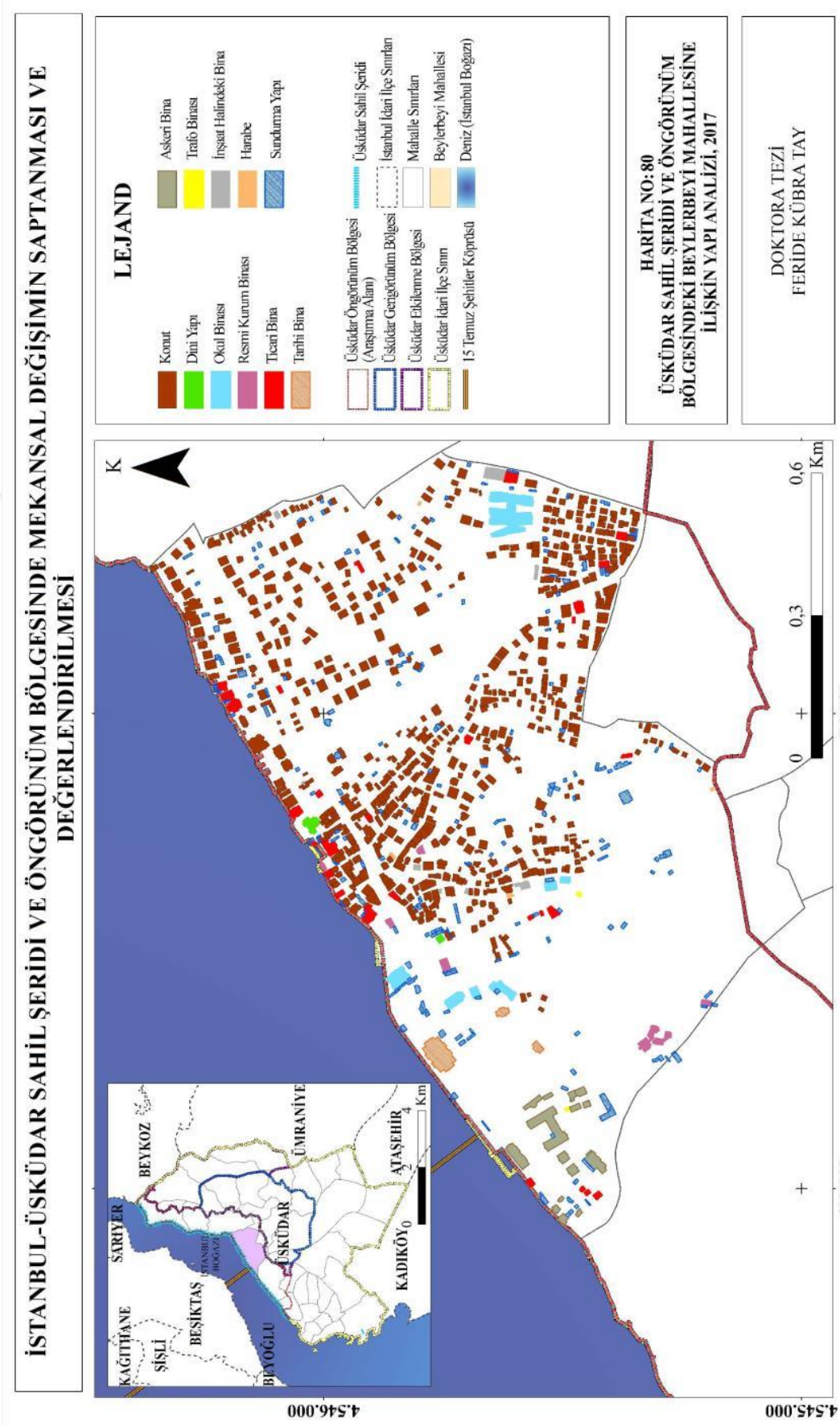

Şekil 4.134: Beylerbeyi Mahallesi'nin 2017 yılındaki yapı analizi (Orijinal, 2021).

Tablo 4.67: Beylerbeyi Mahallesi'ndeki yapıların 1996 yılına ait kat adetleri (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Kat Adetleri (1996)	**Beylerbeyi Mahallesi**
	Miktar (adet)
1 Katlı	366
2 Katlı	194
3 Katlı	215
4 Katlı	91
5 Katlı	30
6 Katlı	7
7 Katlı	3
Sundurma Yapı	180
Toplam	1086

Tablo 4.68: Beylerbeyi Mahallesi'ndeki yapıların 2017 yılına ait kat adetleri (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Kat Adetleri (2017)	**Beylerbeyi Mahallesi**
	Miktar (adet)
1 Katlı	124
2 Katlı	186
3 Katlı	270
4 Katlı	194
5 Katlı	71
6 Katlı	19
7 Katlı	7
8 Katlı	4
Trafo Binası	2
İnşaat Halindeki Bina	9
Harabe	6
Sundurma Yapı	204
Toplam	1096

Tablo 4.69: Beylerbeyi Mahallesi'nin ortalama kat adetlerindeki değişim oranı (Orijinal, 2021).

Beylerbeyi Mahallesi		
1996 yılı ortalama kat yüksekliği (adet)	**2017 yılı ortalama kat yüksekliği (adet)**	**Değişim (%)**
4	4,5	+ %12,5

+: artan yönde değişim, -: azalan yönde değişim, ±: değişim yok

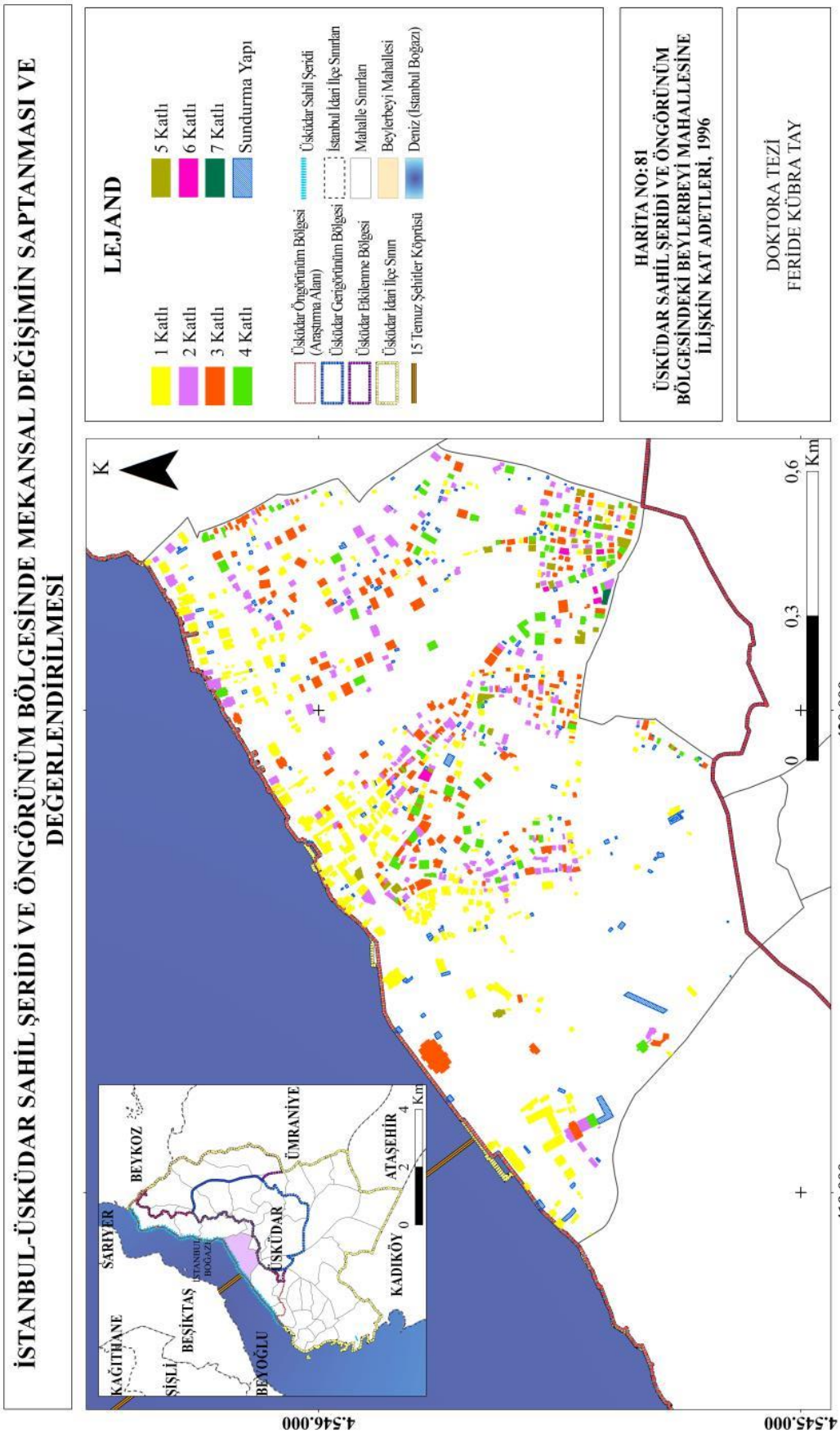

Şekil 4.135: Beylerbeyi Mahallesi'nin 1996 yılındaki kat adetleri (Orijinal, 2021).

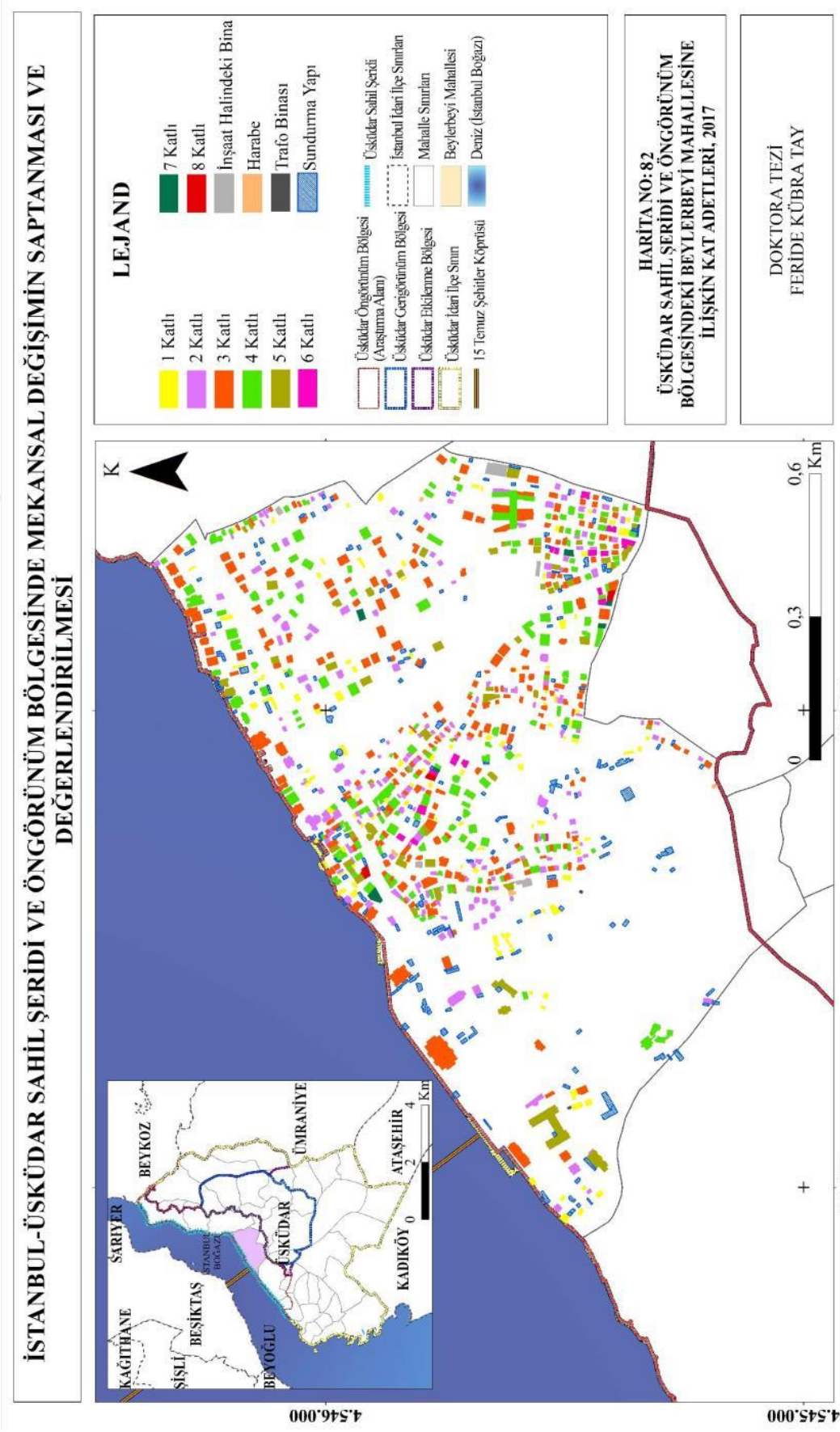

Şekil 4.136: Beylerbeyi Mahallesi'nin 2017 yılındaki kat adetleri (Orijinal, 2021).

4.3.6.4. Ulaşım Durumu ve Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Beylerbeyi Mahallesi'nin 1987 ve 2017 Yılına Ait Ulaşım Durumu: 2017 yılı analizlerine göre, Beylerbeyi Mahallesi'nin yüzölçümünün %17,83'lük kısmını (198.324 m²) yol alanları kaplamaktayken, bu oranın 1987 yılında %16,68 (185.514 m²) olduğu saptanmıştır. Bu verilere göre 1987 yılından sonra yol alanlarında + %6,90 oranında bir artış söz konusudur.

1987 yılında ve 2017 yılında mahalledeki ulaşım ağı 1. Derece yol (otoyol), 2. Derece yol (anayol), 3. Derece yol (ara yollar) ve toprak yol olmak üzere dört temel guruptan oluşmaktadır. 1987 yılından sonra alan genelinde özellikle 3. Derece yolların ulaşım sistemine eklendiği görülürken, 2. Derece yol uzunluğunda çok az bir artış söz konusudur. 1. Derece yol uzunluğu aynı kalırken, toprak yollarda da artış olmuştur. Ulaşım durumundaki değişimler oluşturulan haritalarda açıkça görülmektedir.

Beylerbeyi Mahallesi'ndeki 1987 yılı ulaşım durumu Harita 83'de (Şekil 4.137), 2017 yılı ulaşım durumu Harita 84'de verilmiştir (Şekil 4.138). Mahallede ulaşım ağının uzunluk ve oransal olarak dağılımı Tablo 4.70 ve 4.71'de yer almaktadır.

Tablo 4.70: Beylerbeyi Mahallesi'ndeki 1987 yılına ait ulaşım durumu (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Ulaşım Durumu (1987)	**Beylerbeyi Mahallesi**	
	Uzunluk (m)	**Oran (%)**
1. Derece Yol (Otoyol)	2897,47	10,51
2. Derece Yol (Anayol)	6950,52	25,21
3. Derece Yol (Ara yollar)	14605,54	52,98
Toprak Yol	3112,68	11,29
Toplam	27566,21	100

Tablo 4.71: Beylerbeyi Mahallesi'ndeki 2017 yılına ait ulaşım durumu (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Ulaşım Durumu (2017)	**Beylerbeyi Mahallesi**	
	Uzunluk (m)	**Oran (%)**
1. Derece Yol (Otoyol)	2897,47	9,68
2. Derece Yol (Anayol)	7482,76	24,99
3. Derece Yol (Ara yollar)	15087,08	50,39
Toprak Yol	4473,83	14,94
Toplam	29941,14	100

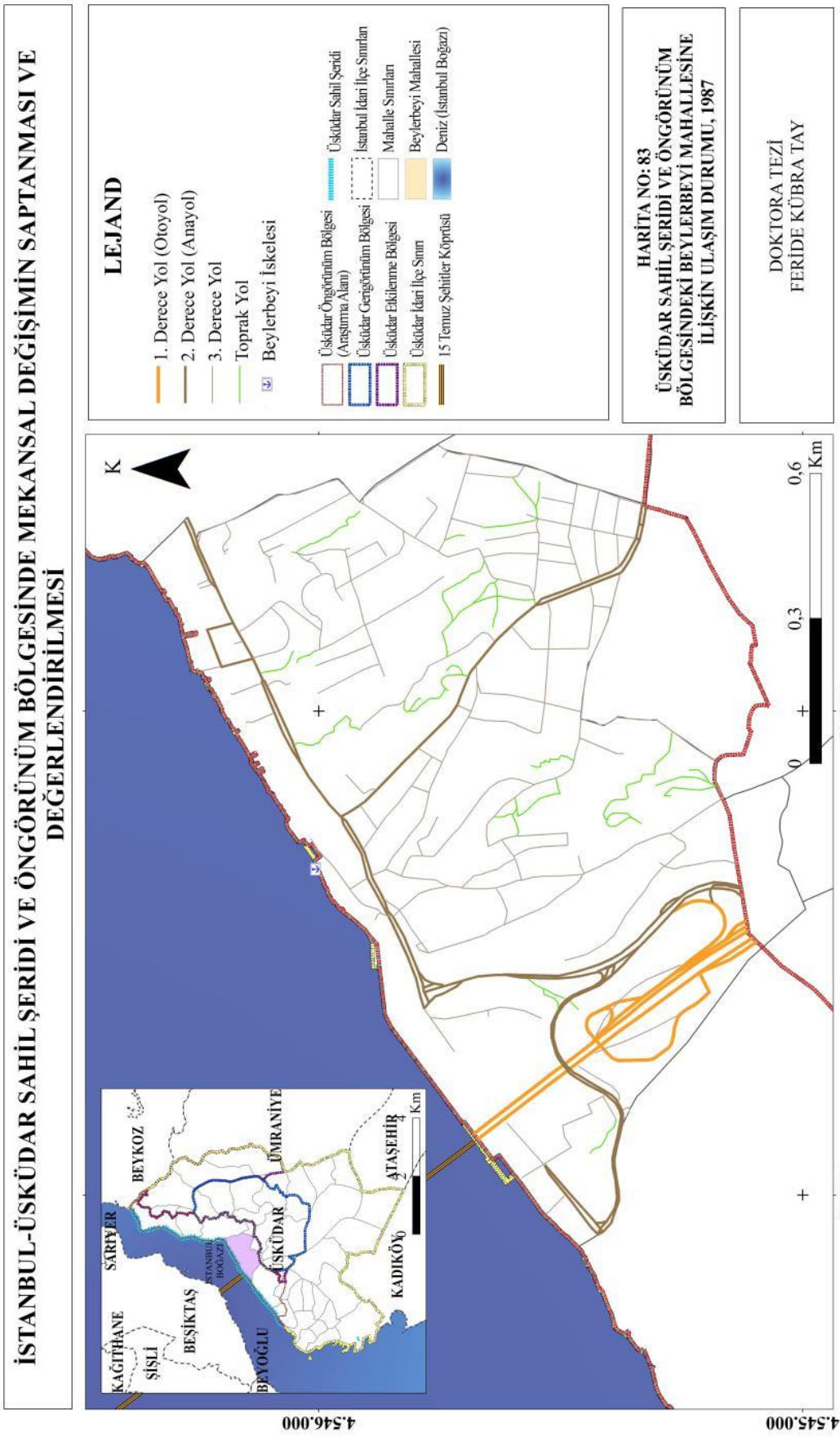

Şekil 4.137: Beylerbeyi Mahallesi'nin 1987 yılı ulaşım durumu (Orijinal, 2021).

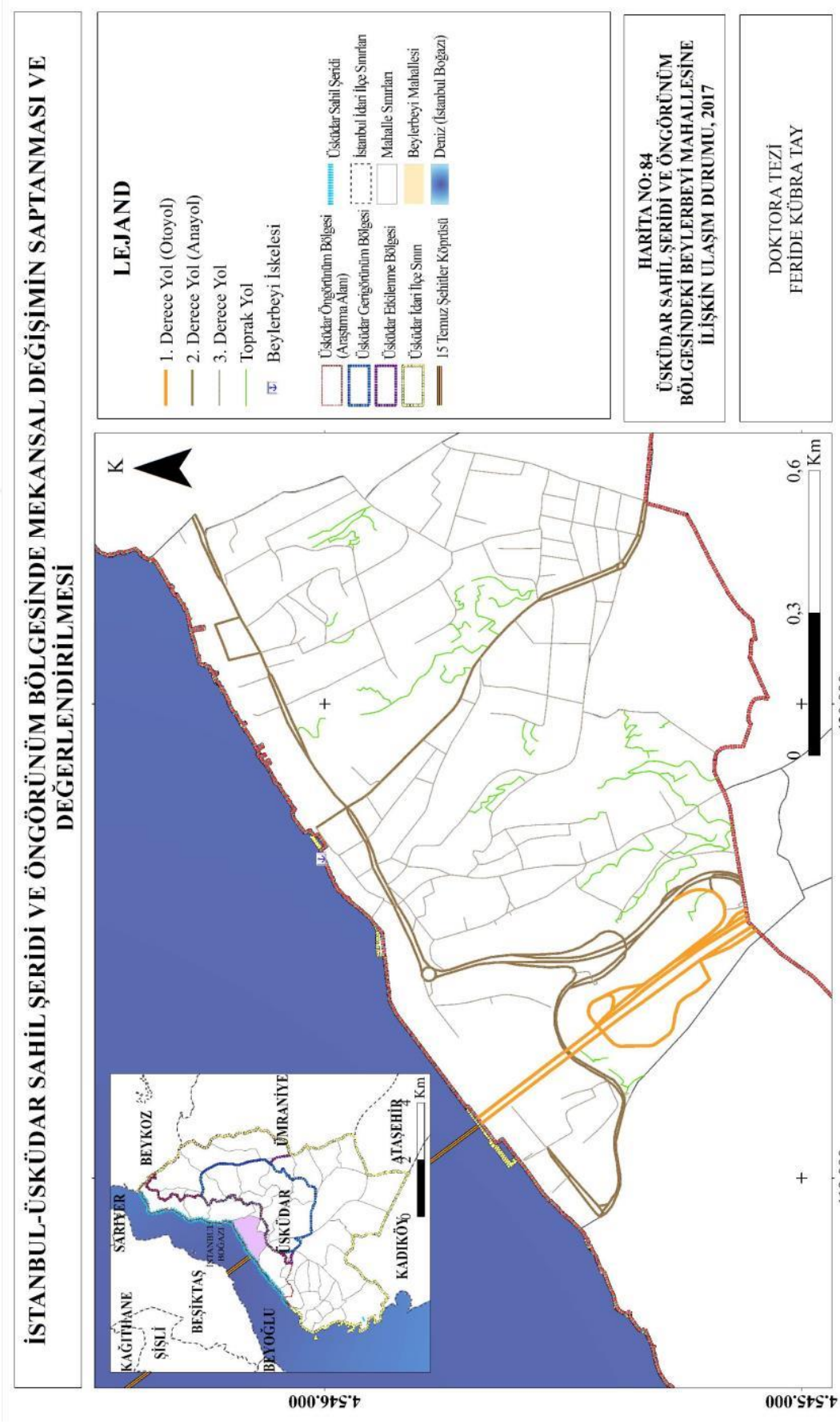

Şekil 4.138: Beylerbeyi Mahallesi'nin 2017 yılı ulaşım durumu (Orijinal, 2021).

4.3.7. Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Kirazlıtepe Mahallesi'nin Mekânsal Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Kirazlıtepe Mahallesi'nin yüzölçümü 136.383 m² (yaklaşık 13 ha)'dır. Güncel olarak kullanılan 1/5000 ölçekli 2017 yılına ait Üsküdar İlçesi Halihazır Planı'ndaki ve 1987 yılına ait Üsküdar İlçesi Halihazır Planı'ndaki veriler CBS ve Autocad 2018 programları ile analiz edilerek Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi içindeki Kirazlıtepe Mahallesi'nin 1/5000 ölçekli doğal morfoloji, mevcut alan kullanım, yerleşim dokusu ve ulaşım durumu değişimlerine ilişkin haritalar oluşturulmuştur. Söz konusu mahallenin mekânsal değişimi incelenirken, 1982 ve 2017 yılı hava fotoğraflarından başlayarak aşağıdaki başlıklar altında irdelenmiştir. 1982 hava fotoğrafı Harita 85'de, 2017 yılı hava fotoğrafı Harita 86'da verilmiştir (Şekil 4.139-Şekil 4.140).

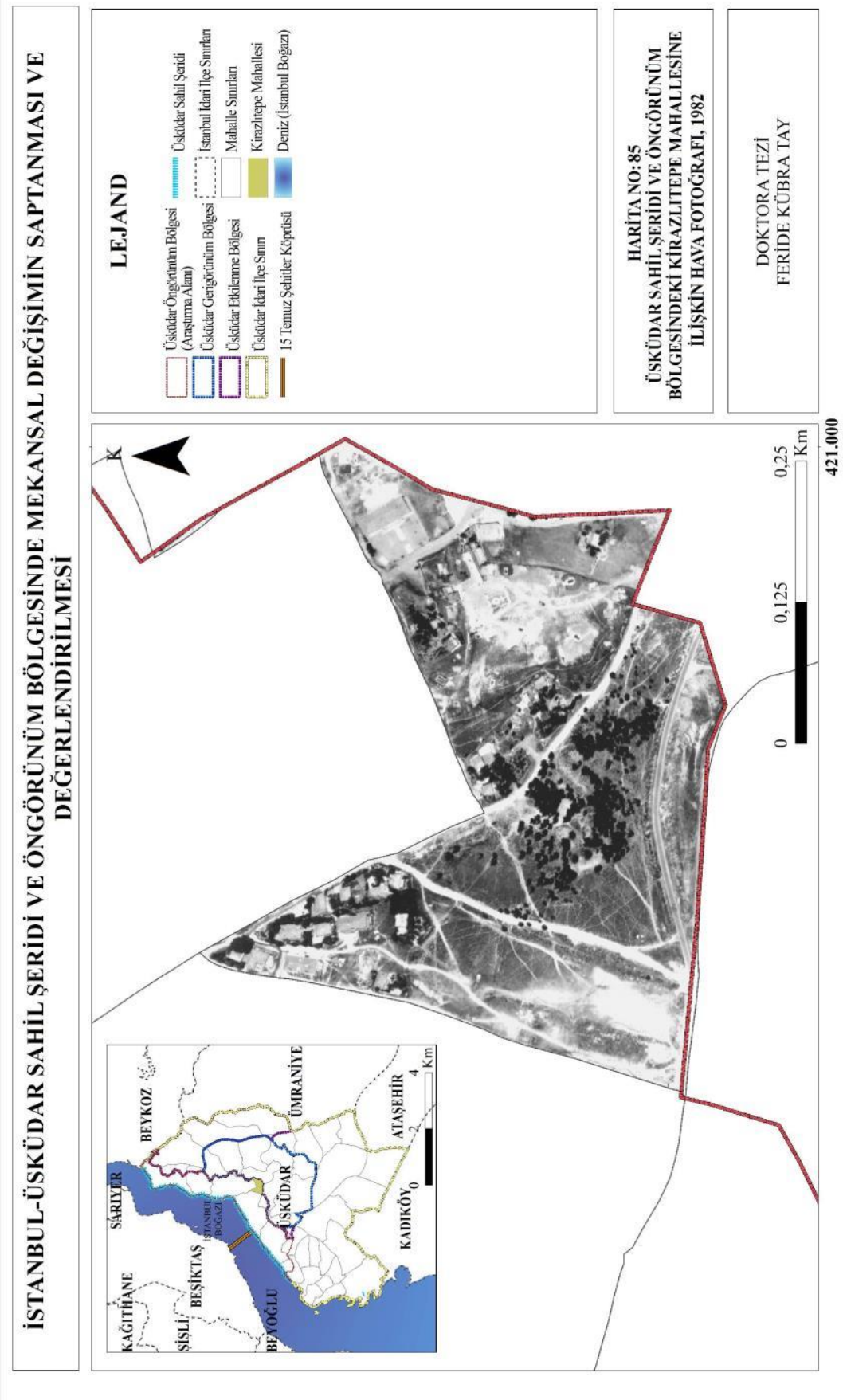

Şekil 4.139: Kirazlıtepe Mahallesi'nin 1982 yılı hava fotoğrafı (Orijinal, 2021).

Şekil 4.140: Kirazlıtepe Mahallesi'nin 2017 yılı hava fotoğrafı (Orijinal, 2021).

4.3.7.1. Doğal Morfolojik Yapı ve Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Kirazlıtepe Mahallesi'nin 1987 ve 2017 Yılına Ait Doğal Morfolojik Yapısı: 2017 yılı analizlerine göre, Kirazlıtepe Mahallesi'nin yüzölçümünün %47,67'lik kısmını yeşil alanlar kaplamaktayken, bu oranın 1987 yılında %52,89 olduğu saptanmıştır. Bu verilere göre yeşil alan varlığında - %9,86 oranında bir azalma söz konusudur. Kirazlıtepe Mahallesi'nin 1987 yılına ilişkin doğal morfolojik yapısı Harita 87'de verilmiş (Şekil 4.141) olup, 2017 yılına ilişkin veri ise Harita 88'de yer almaktadır (Şekil 4.142).

1987 ve 2017 yılına ait veriler karşılaştırıldığında konut alanlarında artış olurken diğer açık yeşil alanlarda azalma olduğu belirlenmiştir. 1987 yılında doğal morfolojik yapıda bulunan spor tesisi alanı yerini diğer açık yeşil alana bırakırken, alanın güneyinde yer alan park alanı yeni kullanım olarak saptanmıştır. 1987 yılında alanın kuzeydoğusunda yer alan diğer açık yeşil alanlara 2017 yılı analizlerinde rastlanmamaktadır. Buradaki açık yeşil alanlardan konut alanlarına ve park alanına dönüşüm hava fotoğraflarında da açıkça görülmektedir.

Şekil 4.141: Kirazlıtepe Mahallesi'nin 1987 yılı doğal morfolojik yapısı (Orijinal, 2021).

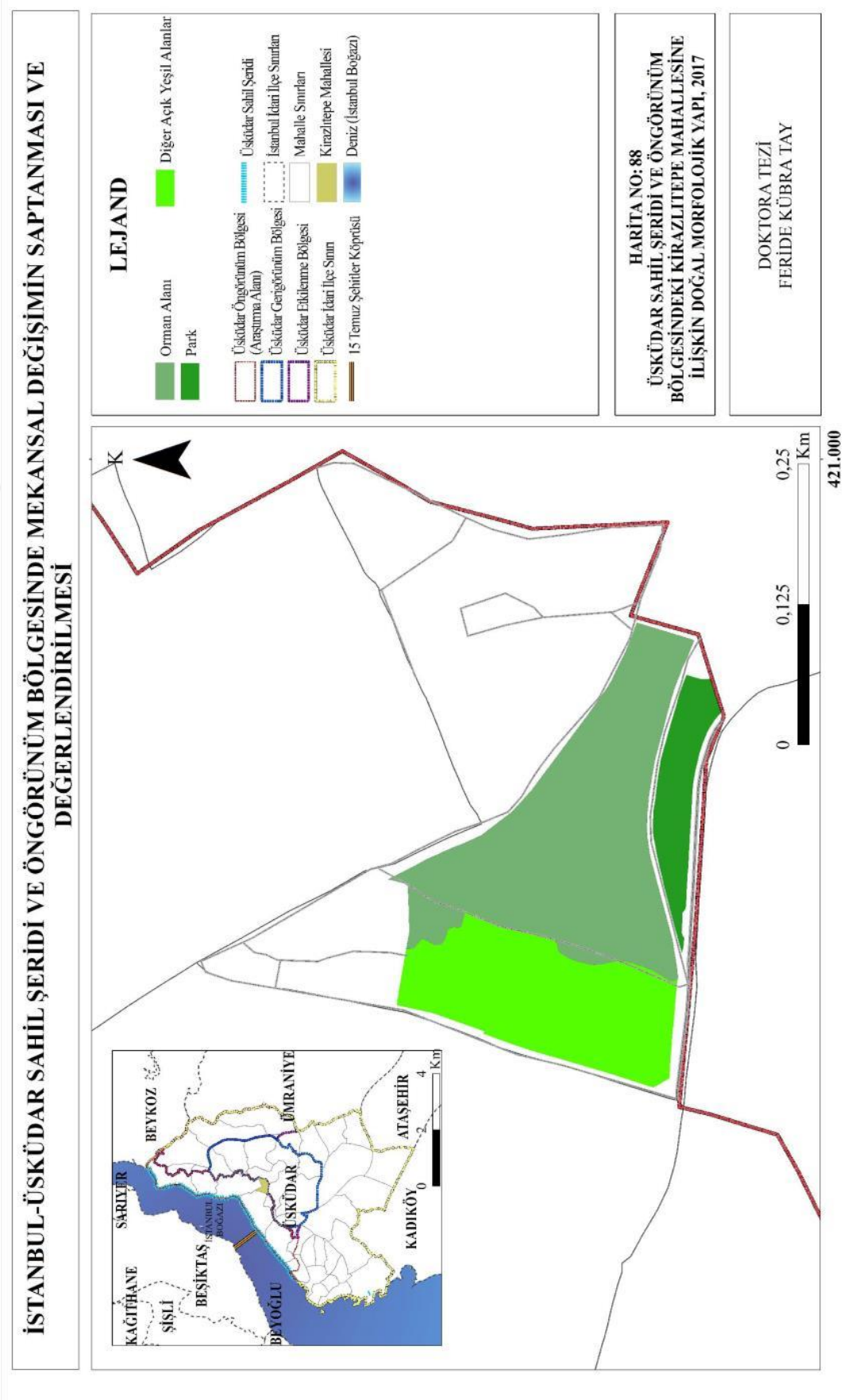

Şekil 4.142: Kirazlıtepe Mahallesi'nin 2017 yılı doğal morfolojik yapısı (Orijinal, 2021).

4.3.7.2. Mevcut Alan Kullanımları ve Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Kirazlıtepe Mahallesi'nin 1987 ve 2017 Yılına Ait Alan Kullanımları: 2017 yılı analizlerine göre, Kirazlıtepe Mahallesi'nde yer alan mevcut alan kullanımları konut alanları, eğitim kurumu alanı, kamu kurumu alanı, askeri alan, orman alanı, park, diğer açık yeşil alanlar, otoparktır. Araştırma alaının %31,38'lik kısmını orman alanları kaplamaktadır. Orman alanlarınını %21,51'lik oranla askeri alanlar takip etmektedir.

1987 yılı analizlerine göre, Kirazlıtepe Mahallesi'nde yer alan mevcut alan kullanımları konut alanları, eğitim kurumu alanı, askeri alan, orman alanı, spor tesisi alanı ve diğer açık yeşil alanlardır. 1987 yılı alan kullanımlarına göre araştırma alanının %30,89'luk kısmını orman alanları oluşturmakta, %26,25'lik kısmını diğer açık yeşil alanlar oluşturmaktadır. 1987 ve 2017 yılına ait veriler karşılaştırıldığında konut alanlarında artış olurken diğer açık yeşil alanlarda azalma olduğu saptanmıştır. Orman alanları ve askeri alanlarda çok az değişiklik görülürken, alanın güneyinde yer alan diğer açık yeşil alanın park alanına dönüşümü dikkat çekmektedir. 1987 yılı verilerinde alan içinde kamu kurumu alanı bulunmamakta olup, 2017 yılında alanın güneybatısında muhtarlık binası kamu kurumu alanı olarak yer almaktadır. 1987 yılında alanın güneybatısında bulunan spor tesisi alanının izleri kaybolmuş, yerini diğer açık yeşil alana bırakmıştır. 2017 yılında alan kullanımlarına otopark eklendiği belirlenmiştir.

Kirazlıtepe Mahallesi'ne ilişkin 1987 yılına ait alan kullanım durumu Harita 89'da (Şekil 4.143) ve mevcut alan kullanımlarının araştırma alanı içindeki işlevlerine göre miktarı, alansal ve oransal olarak dağılımı Tablo 4.72'de verilmiştir. 2017 yılına ait alan kullanım durumu Harita 90'da (Şekil 4.144), mevcut alan kullanımlarının araştırma alanı içindeki işlevlerine göre miktarı, alansal ve oransal olarak dağılımı ise Tablo 4.73'de yer almaktadır.

Tablo 4.72: Kirazlıtepe Mahallesi'nin 1987 yılına ait mevcut alan kullanımlarının dağılımı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Alan Kullanımları (2017)	**Kirazlıtepe Mahallesi**	
	Alan (m²)	**Oran (%)**
Konut alanları	16217	13,90
Eğitim kurumu alanı	3959	3,39
Askeri alan	24376	20,89
Orman alanı	36040	30,89
Spor Tesisi Alanı	5459	4,68
Diğer açık yeşil alanlar	30631	26,25
Toplam	116682	100,00

Tablo 4.73: Kirazlıtepe Mahallesi'nin 2017 yılına ait mevcut alan kullanımlarının dağılımı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Alan Kullanımları (2017)	**Kirazlıtepe Mahallesi**	
	Alan (m²)	**Oran (%)**
Konut alanları	20664	17,86
Eğitim kurumu alanı	4954	4,28
Kamu kurumu alanı	130	0,11
Askeri alan	24888	21,51
Orman alanı	36301	31,38
Park	6498	5,62
Diğer açık yeşil alanlar	22213	19,20
Otopark	49	0,04
Toplam	115697	100,00

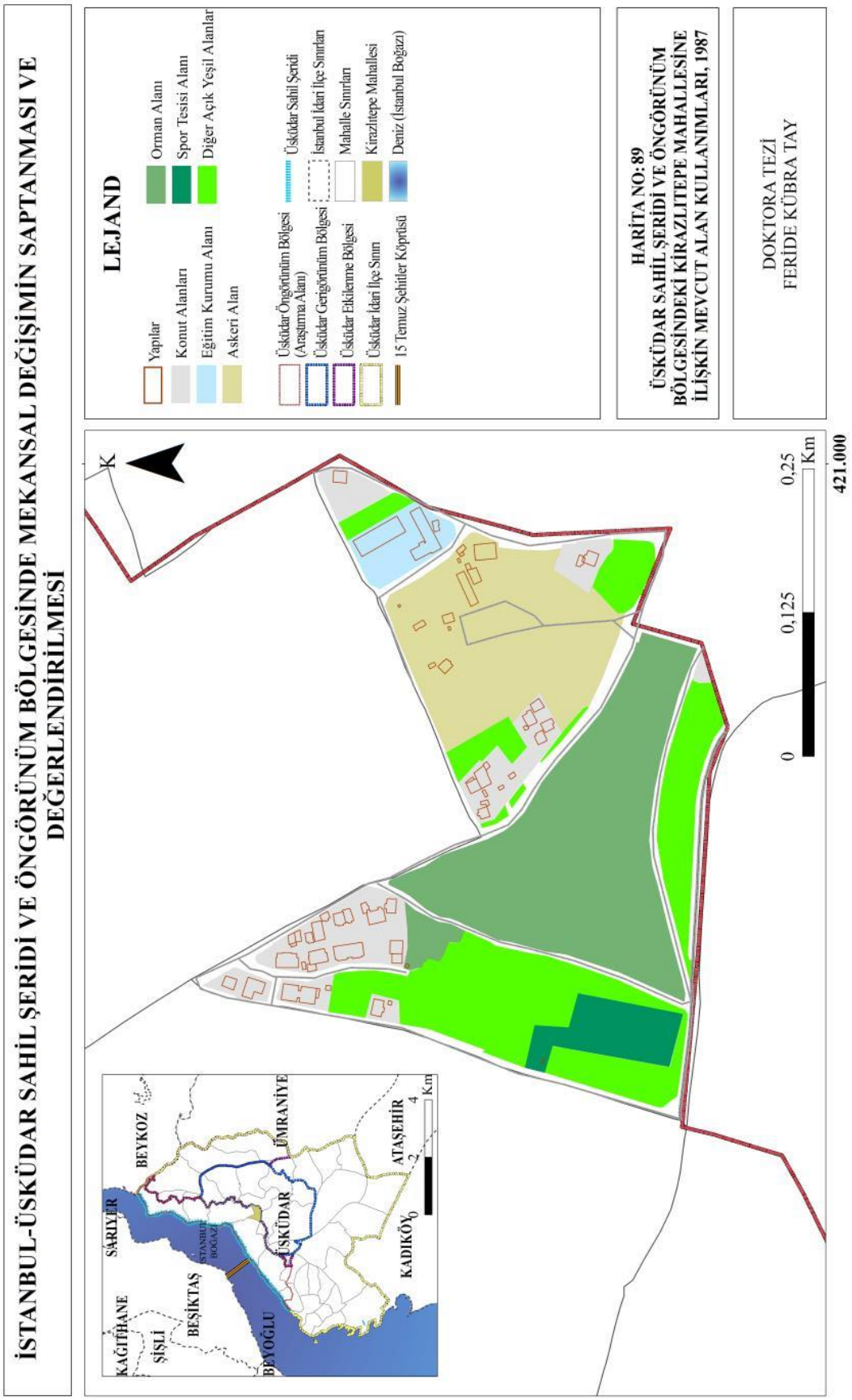

Şekil 4.143: Kirazlıtepe Mahallesi'nin 1987 yılı alan kullanımları (Orijinal, 2021).

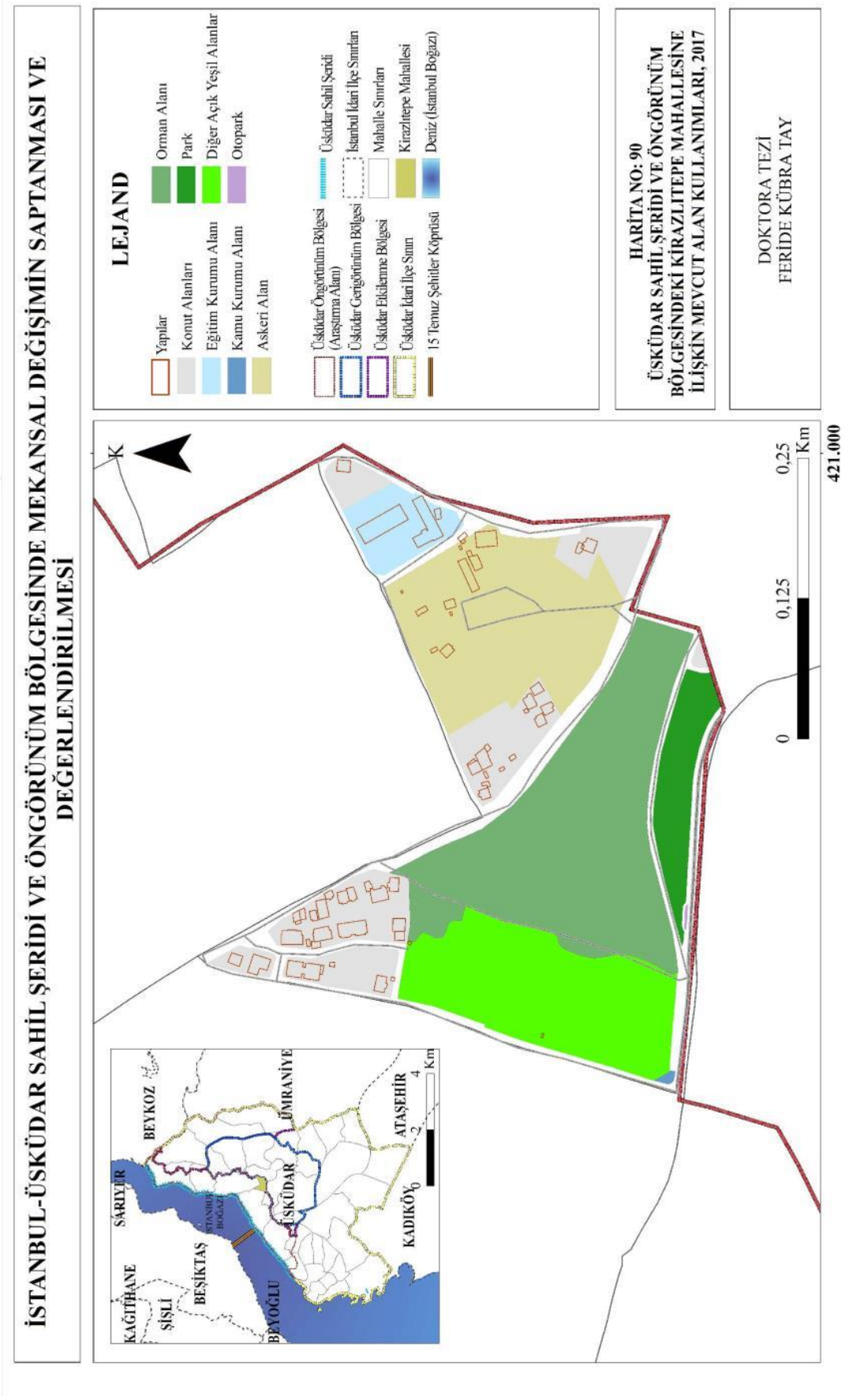

Şekil 4.144: Kirazlıtepe Mahallesi'nin 2017 yılı alan kullanımları (Orijinal, 2021).

4.3.7.3. Yerleşim Dokusu ve Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Kirazlıtepe Mahallesi'nin 1987 ve 2017 Yılına Ait Yerleşim Dokusu: Tarihsel süreç içinde yapı yoğunluklarındaki değişimin karşılaştırılmasında TAKS (Taban Alanı Kat Sayısı) değerlerinden faydalanılmıştır. 1987 ve 2017 yıllarına ait yapılar fonksiyonları ile birlikte analiz edilmiştir. 2017 yılı analizlerine göre, fonksiyonlarına göre Kirazlıtepe Mahallesi'nde yer alan yapılar konut, okul binası, resmi kurum binası, ticari bina ve sundurma yapılar olup, taban alanları toplam 9.016 m² olarak hesaplanmıştır. 1987 yılı analizlerine göre, fonksiyonlarına göre Kirazlıtepe Mahallesi'nde yer alan yapıların ise konut, okul binası ve sundurma yapılar olup, taban alanları toplam 6.034 m² olarak hesaplanmıştır. Bu verilere göre, 1987 ve 2017 yıllarındaki yapıların taban alanları yüzde olarak karşılaştırıldığında, yapılaşmış alan yoğunluğunda + %49,41 oranında bir artış olduğu görülmüştür (Tablo 4.76).

Araştırma alanındaki Kirazlıtepe Mahallesi'nin 1987 yılına ait yapı analizi Harita 91'de (Şekil 4.145), yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı Tablo 4.74'de verilmiştir. 2017 yılına ait yapı analizi Harita 92'de (Şekil 4.146), yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı Tablo 4.75'de verilmiştir.

1996 ve 2017 yılına ait yapıların kat adetlerinin analiz edilmesinde elde edilen veriler karşılaştırıldığında, her iki yılda da alandaki yapıların kat adetlerinin tek kat ve 5 kat aralığında olduğu belirlenmiştir. 1996 yılından sonra 1 katlı yapılarda oranda azalma görülürken 2 ve 3 yapılarda artış olmuş, 4 ve 5 katlı yapılarda herhangi bir değişim olmamıştır. Alanın kuzeydoğusunda yer alan 1 ve 2 katlı eğitim yapıları yıkılarak yerine 2 ve 3 katlı okul binası inşaa edilmiştir. Söz konusu yıllar arasında geçen süreçte alandaki yapıların geçirdiği değişim ve dönüşümlerle ortalama kat adetlerinde değişim yoktur (Tablo 4.79).

Araştırma alanındaki Kirazlıtepe Mahallesi'nin 1996 yılındaki kat adetleri Harita 93'de (Şekil 4.147) ve Tablo 4.77'de, 2017 yılındaki kat adetleri Harita 94'de (Şekil 4.148) ve Tablo 4.78'de verilmiştir.

Tablo 4.74: Kirazlıtepe Mahallesi'nin 1987 yılına ait yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Yapılar (1987)	**Kirazlıtepe Mahallesi**		
	Miktar (adet)	**Alan (m²)**	**Oran (%)**
Konut	31	3981	65,98
Okul Binası	2	1240	20,55
Sundurma Yapı	27	813	13,47
Toplam	60	6034	100

Tablo 4.75: Kirazlıtepe Mahallesi'nin 2017 yılına ait yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Yapılar (2017)	**Kirazlıtepe Mahallesi**		
	Miktar (adet)	**Alan (m²)**	**Oran (%)**
Konut	31	4849	53,78
Okul Binası	3	2089	23,17
Resmi Kurum Binası	1	62	0,69
Ticari Bina	1	151	1,67
Sundurma Yapı	16	1865	20,69
Toplam	52	9016	100

Tablo 4.76: Kirazlıtepe Mahallesi'nin yapı yoğunluğundaki değişim oranı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Yapılar	**Kirazlıtepe Mahallesi**		
	1987 yılı (m²)	**2017 yılı (m²)**	**Değişim (%)**
Konut	3981	4849	+ %21,80
Okul Binası	1240	2089	+ %68,46
Resmi Kurum Binası	0	62	+ %100,00
Ticari Bina	0	151	+ %100,00
Sundurma Yapı	813	1865	+ %129,39
Toplam Yapı Yoğunluğu	6034	9016	**+ %49,41**

+: artan yönde değişim, -: azalan yönde değişim, ±: değişim yok

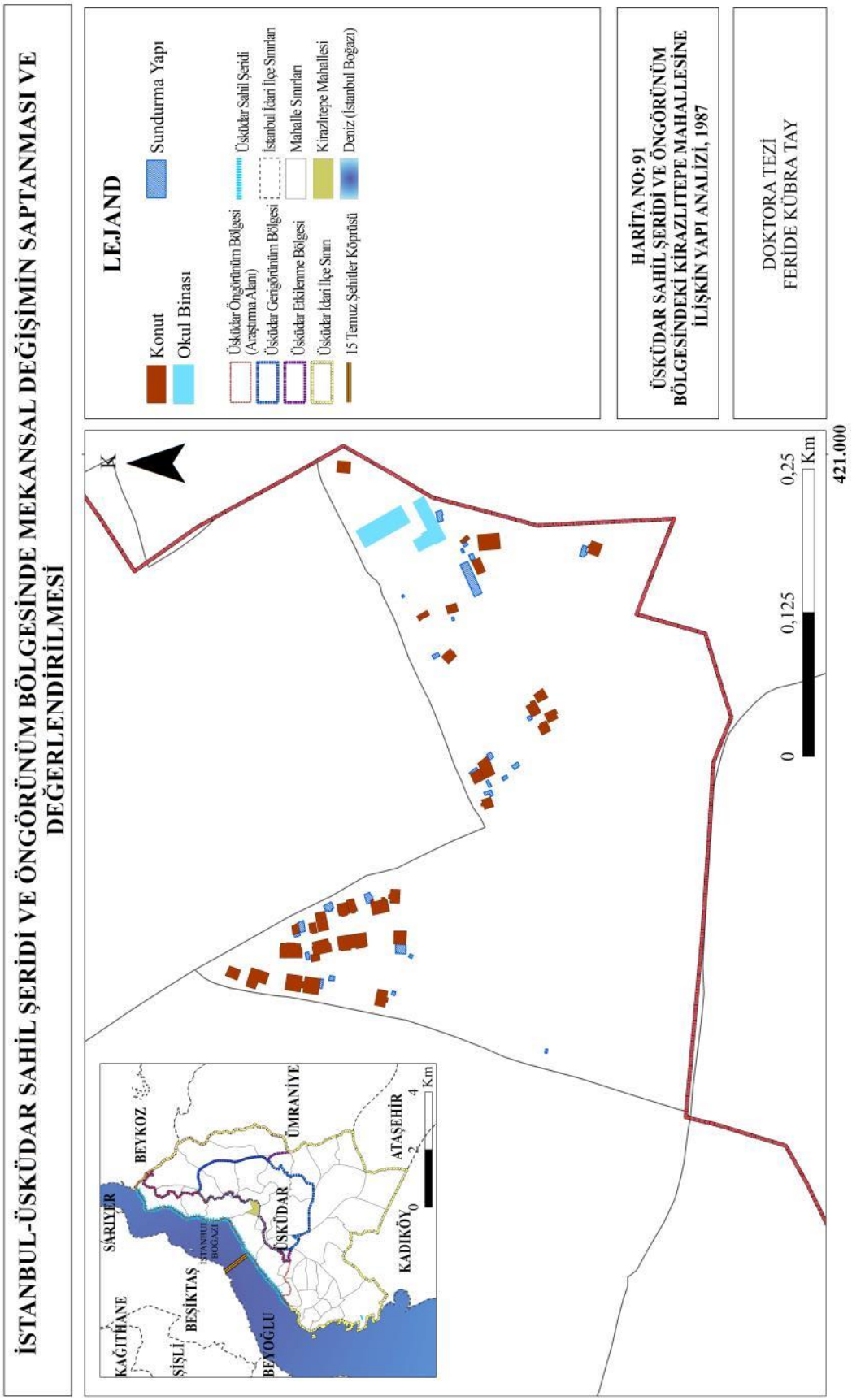

Şekil 4.145: Kirazlıtepe Mahallesi'nin 1987 yılındaki yapı analizi (Orijinal, 2021).

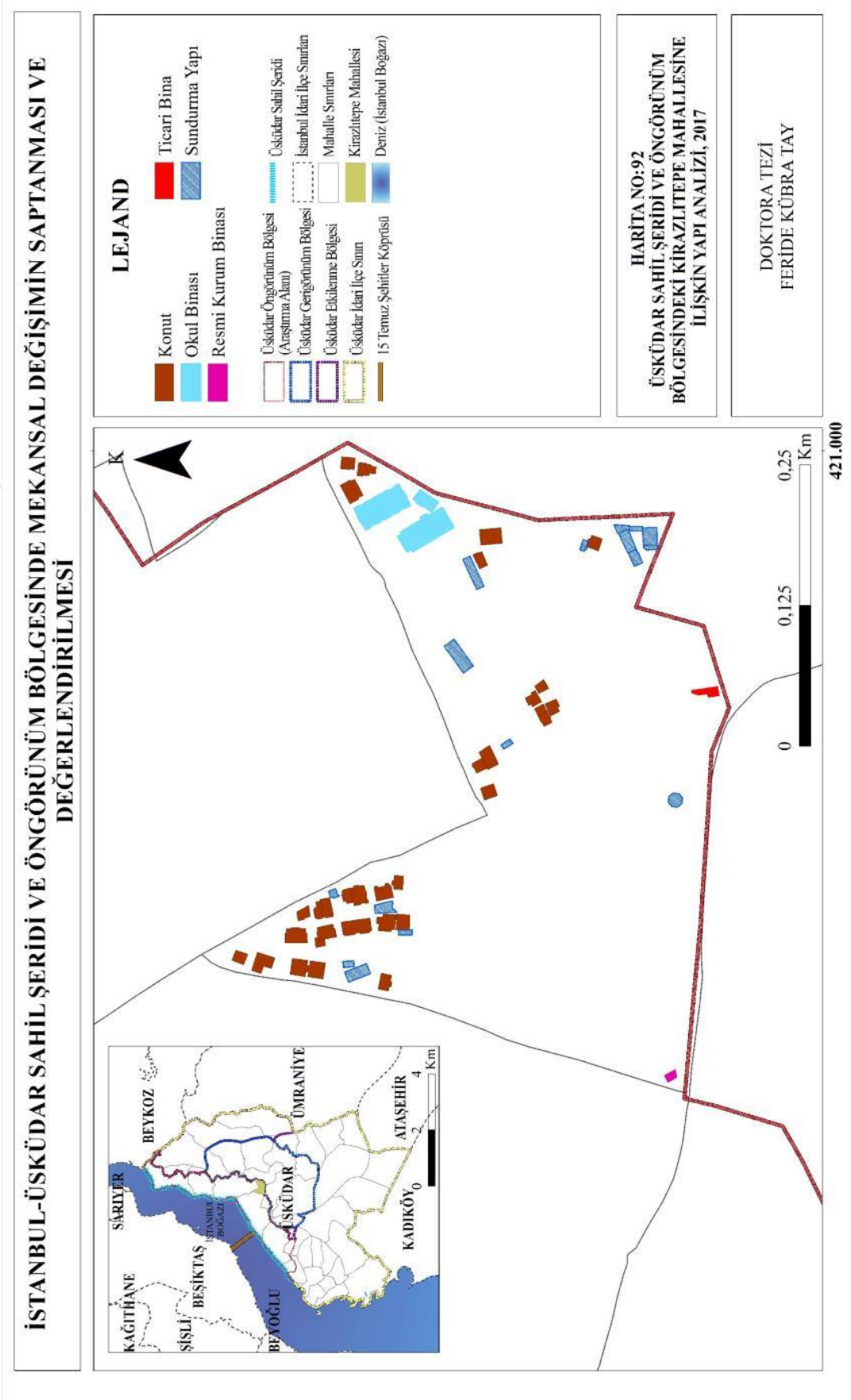

Şekil 4.146: Kirazlıtepe Mahallesi'nin 2017 yılındaki yapı analizi (Orijinal, 2021).

Tablo 4.77: Kirazlıtepe Mahallesi'ndeki yapıların 1996 yılına ait kat adetleri (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Kat Adetleri (1996)	**Kirazlıtepe Mahallesi**
	Miktar (adet)
1 Katlı	17
2 Katlı	8
3 Katlı	2
4 Katlı	5
5 Katlı	1
Sundurma Yapı	27
Toplam	60

Tablo 4.78: Kirazlıtepe Mahallesi'ndeki yapıların 2017 yılına ait kat adetleri (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Kat Adetleri (2017)	**Kirazlıtepe Mahallesi**
	Miktar (adet)
1 Katlı	13
2 Katlı	9
3 Katlı	8
4 Katlı	5
5 Katlı	1
Sundurma Yapı	16
Toplam	52

Tablo 4.79: Kirazlıtepe Mahallesi'nin ortalama kat adetlerindeki değişim oranı (Orijinal, 2021).

Kirazlıtepe Mahallesi		
1996 yılı ortalama kat yüksekliği (adet)	**2017 yılı ortalama kat yüksekliği (adet)**	**Değişim (%)**
3	3	± %0

+: artan yönde değişim, -: azalan yönde değişim, ±: değişim yok

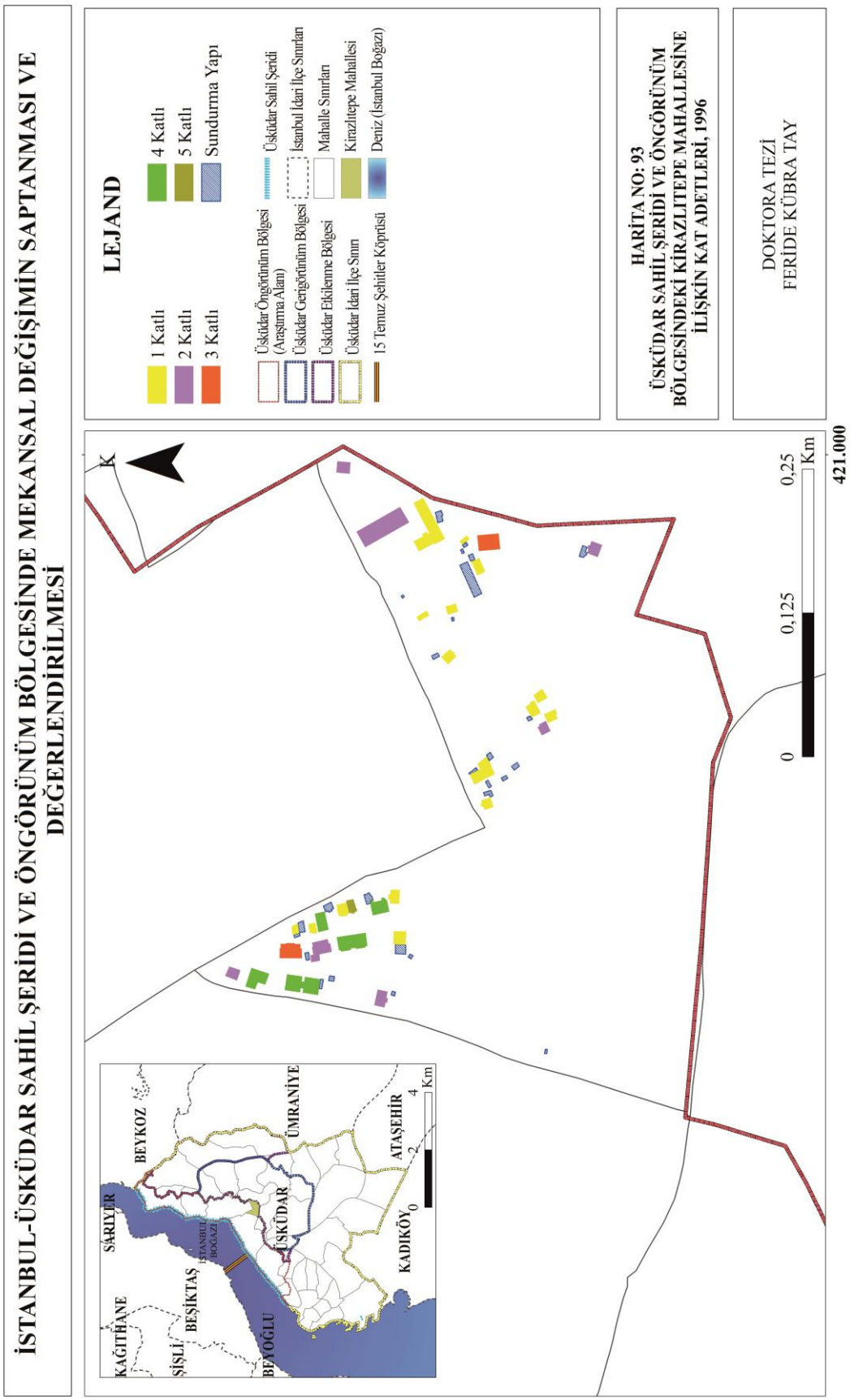

Şekil 4.147: Kirazlıtepe Mahallesi'nin 1996 yılındaki kat adetleri (Orijinal, 2021).

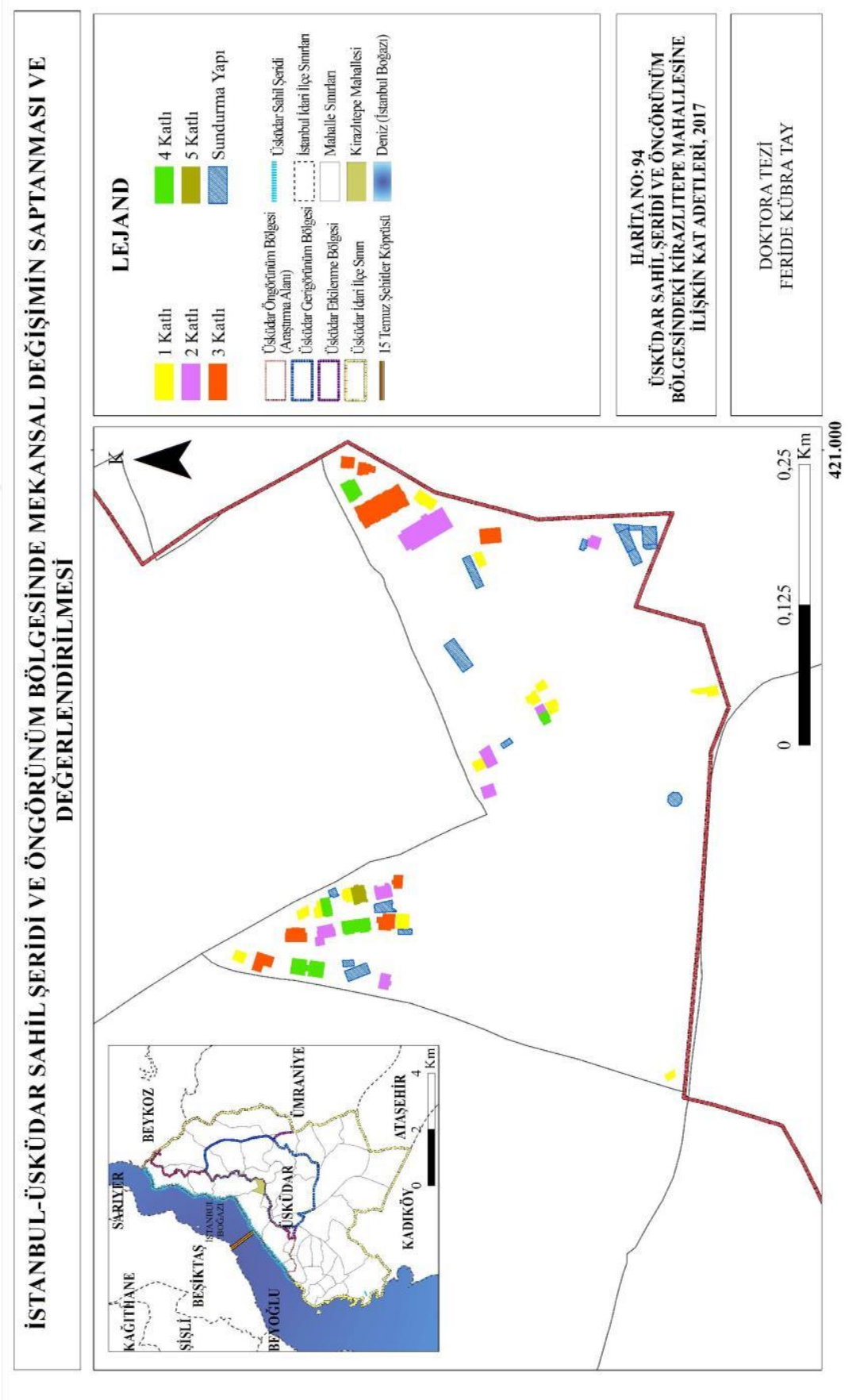

Şekil 4.148: Kirazlıtepe Mahallesi'nin 2017 yılındaki kat adetleri (Orijinal, 2021).

4.3.7.4. Ulaşım Durumu ve Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Kirazlıtepe Mahallesi'nin 1987 ve 2017 Yılına Ait Ulaşım Durumu: 2017 yılı analizlerine göre, Kirazlıtepe Mahallesi'nin yüzölçümünün %15,16'lık kısmını (20.686 m²) yol alanları kaplamaktayken, bu oranın 1987 yılında %14,44 (19.701 m²) olduğu saptanmıştır. Bu verilere göre 1987 yılından sonra yol alanlarında + %4,99 oranında bir artış söz konusudur.

1987 yılında ve 2017 yılında mahalledeki ulaşım ağı 2. Derece yol (anayol), 3. Derece yol (ara yollar) ve toprak yol olmak üzere üç temel guruptan oluşmaktadır. 1987 yılından sonra alan genelinde özellikle yeni 3. Derece yolların ulaşım sistemine eklendiği görülürken, 2. Derece yol uzunluğu aynı kalmıştır. Toprak yollarda az miktarda azalma olmuştur. Ulaşım durumundaki değişimler oluşturulan haritalarda açıkça görülmektedir.

Kirazlıtepe Mahallesi'ndeki 1987 yılı ulaşım durumu Harita 95'de (Şekil 4.149), 2017 yılı ulaşım durumu ise Harita 96'da verilmiştir (Şekil 4.150). Mahallede ulaşım ağının uzunluk ve oransal olarak dağılımı Tablo 4.80 ve 4.81'de yer almaktadır.

Tablo 4.80: Kirazlıtepe Mahallesi'ndeki yapıların 1987 yılına ait ulaşım durumu (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Ulaşım Durumu (1987)	**Kirazlıtepe Mahallesi**	
	Uzunluk (m)	**Oran (%)**
2. Derece Yol (Anayol)	343,93	7,43
3. Derece Yol (Ara yollar)	2628,14	56,78
Toprak Yol	1656,35	35,79
Toplam	4628,42	100

Tablo 4.81: Kirazlıtepe Mahallesi'ndeki yapıların 2017 yılına ait ulaşım durumu (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Ulaşım Durumu (2017)	**Kirazlıtepe Mahallesi**	
	Uzunluk (m)	**Oran (%)**
2. Derece Yol (Anayol)	343,93	6,89
3. Derece Yol (Ara yollar)	3303,25	66,13
Toprak Yol	1348,07	26,99
Toplam	4995,25	100

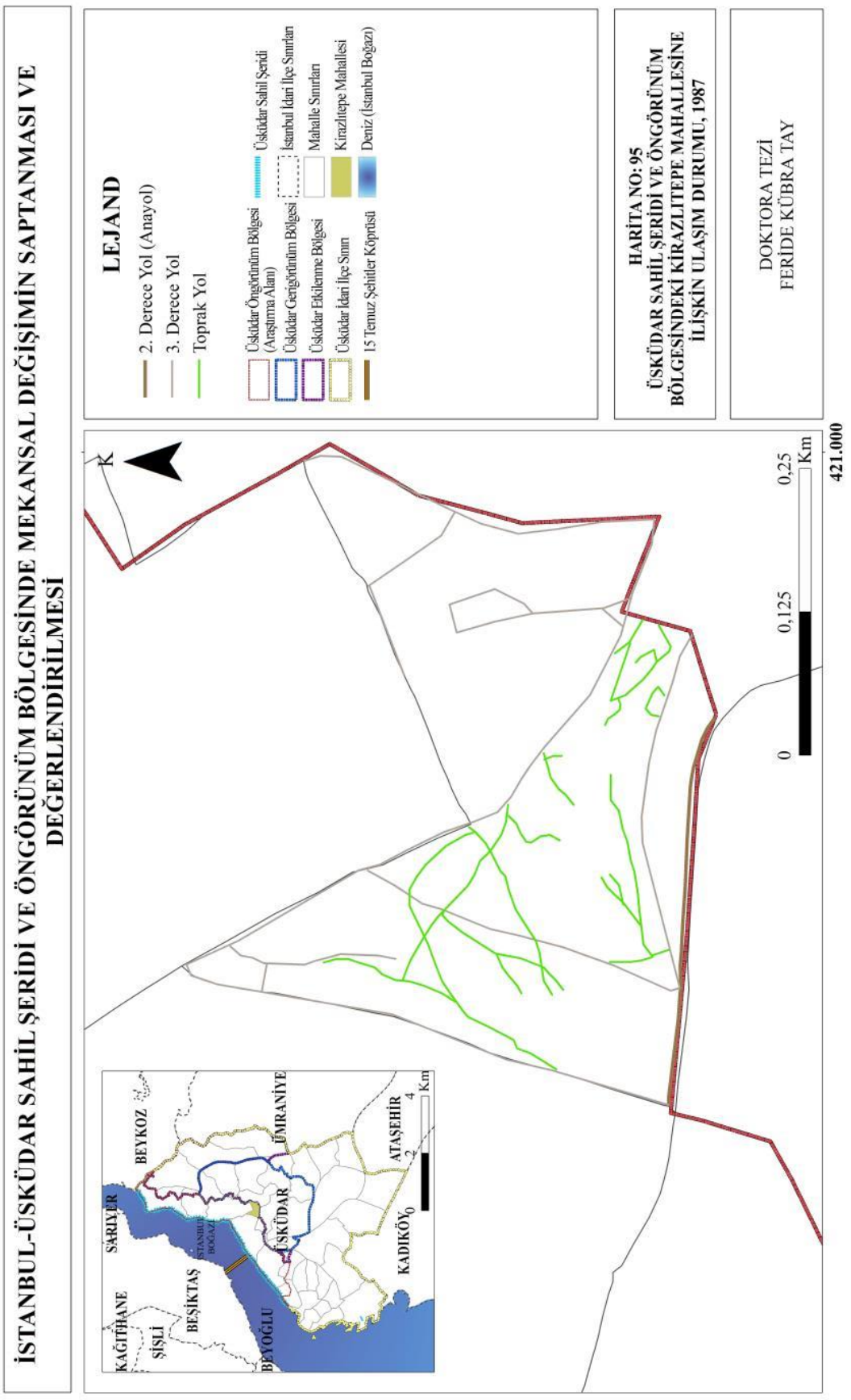

Şekil 4.149: Kirazlıtepe Mahallesi'nin 1987 yılı ulaşım durumu (Orijinal, 2021).

Şekil 4.150: Kirazlıtepe Mahallesi'nin 2017 yılı ulaşım durumu (Orijinal, 2021).

4.3.8. Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Küplüce Mahallesi'nin Mekânsal Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Küplüce Mahallesi'nin yüzölçümü 119.998 m² (yaklaşık 12 ha)'dir. Güncel olarak kullanılan 1/5000 ölçekli 2017 yılına ait Üsküdar İlçesi Halihazır Planı'ndaki ve 1987 yılına ait Üsküdar İlçesi Halihazır Planı'ndaki veriler CBS ve Autocad 2018 programları ile analiz edilerek Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi içindeki Küplüce Mahallesi'nin 1/5000 ölçekli doğal morfoloji, mevcut alan kullanım, yerleşim dokusu ve ulaşım durumu değişimlerine ilişkin haritalar oluşturulmuştur. Söz konusu mahallenin mekânsal değişimi incelenirken, 1982 ve 2017 yılı hava fotoğraflarından başlayarak aşağıdaki başlıklar altında irdelenmiştir. 1982 hava fotoğrafı Harita 97'de, 2017 yılı hava fotoğrafı Harita 98'de verilmiştir (Şekil 4.151-Şekil 4.152).

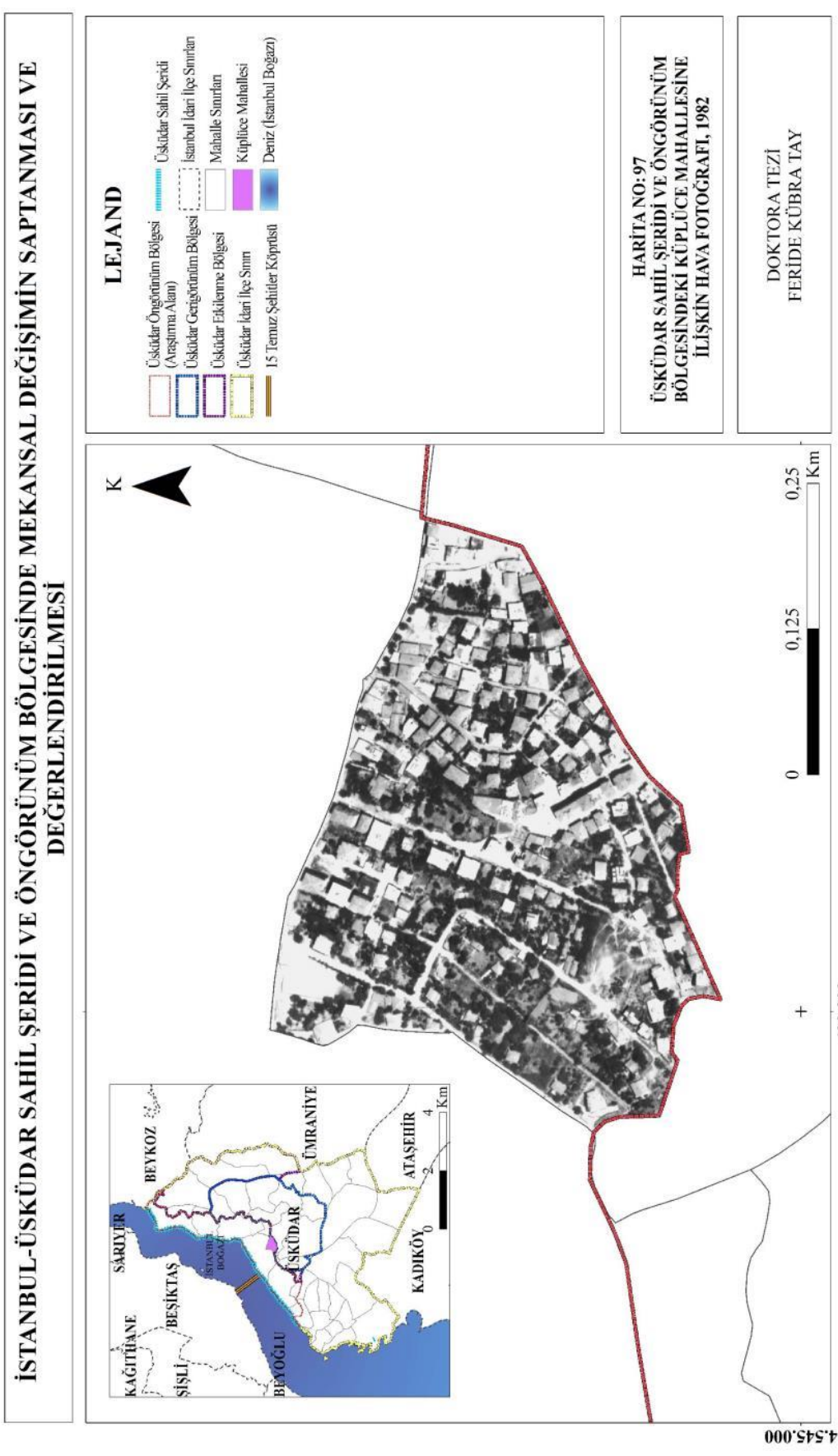

Şekil 4.151: Küplüce Mahallesi'nin 1982 yılı hava fotoğrafı (Orijinal, 2021).

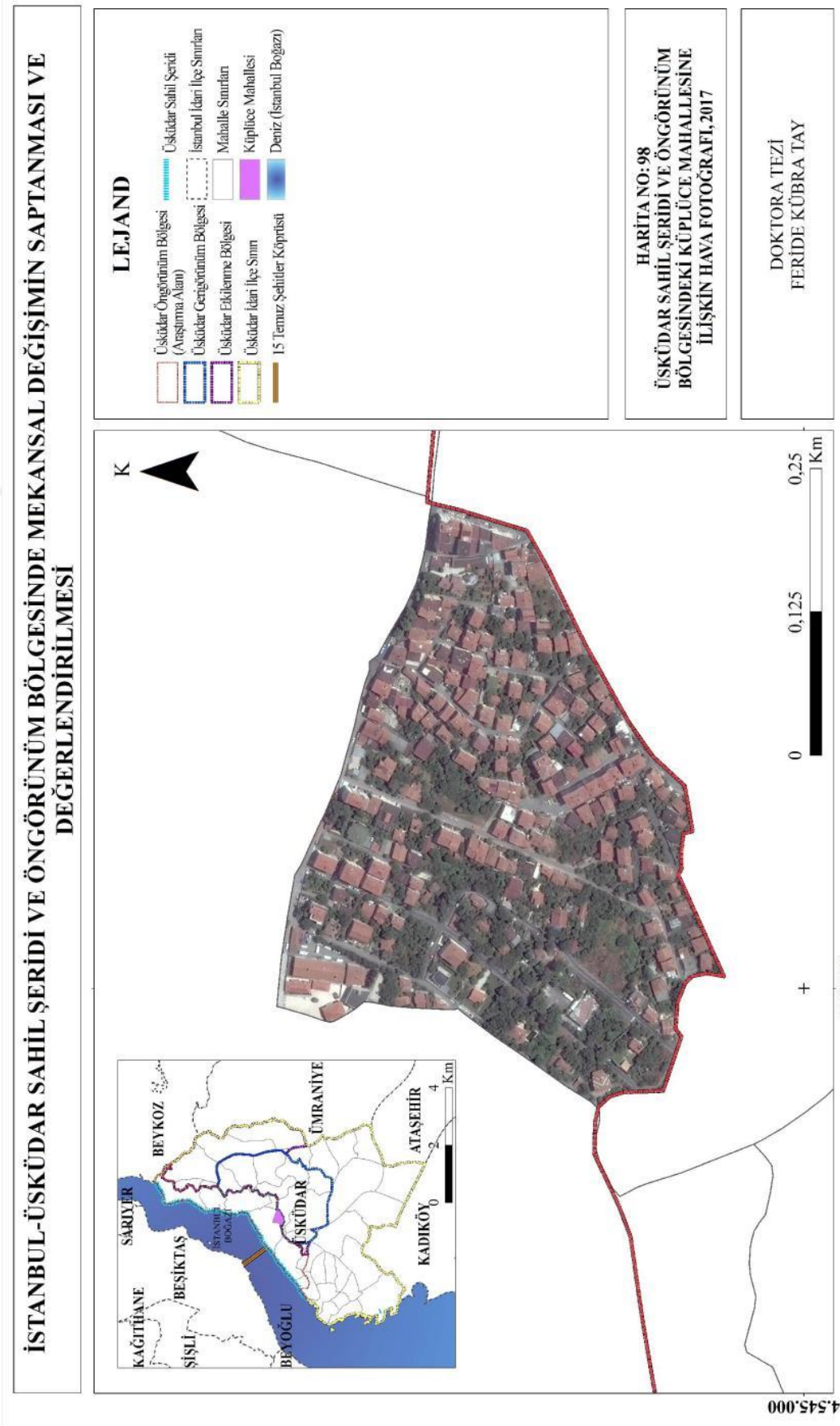

Şekil 4.152: Küplüce Mahallesi'nin 2017 yılı hava fotoğrafı (Orijinal, 2021).

4.3.8.1. Doğal Morfolojik Yapı ve Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Küplüce Mahallesi'nin 1987 ve 2017 Yılına Ait Doğal Morfolojik Yapısı: 2017 yılı analizlerine göre, Kandilli Mahallesi'nin yüzölçümünün %8,13'lük kısmını yeşil alanlar kaplamaktayken, bu oranın 1987 yılında %13,19 olduğu saptanmıştır. Bu verilere göre yeşil alan varlığında - %38,84 oranında bir azalma söz konusudur. Küplüce Mahallesi'nin 1987 yılına ilişkin doğal morfolojik yapısı Harita 99'da verilmiş (Şekil 4.153) olup, 2017 yılına ilişkin veri ise Harita 100'de yer almaktadır (Şekil 4.154).

1987 ve 2017 yılına ait doğal morfolojik yapı verileri karşılaştırıldığında diğer açık yeşil alanlarda azalma söz konusudur. 1987 yılından sonra konut alanlarının yeşil alan içlerine doğru yayıldığı saptanmıştır. 1987 yılında alanın kuzeydoğusunda yer alan diğer açık yeşil alanlara 2017 yılı analizlerinde rastlanmamaktadır.

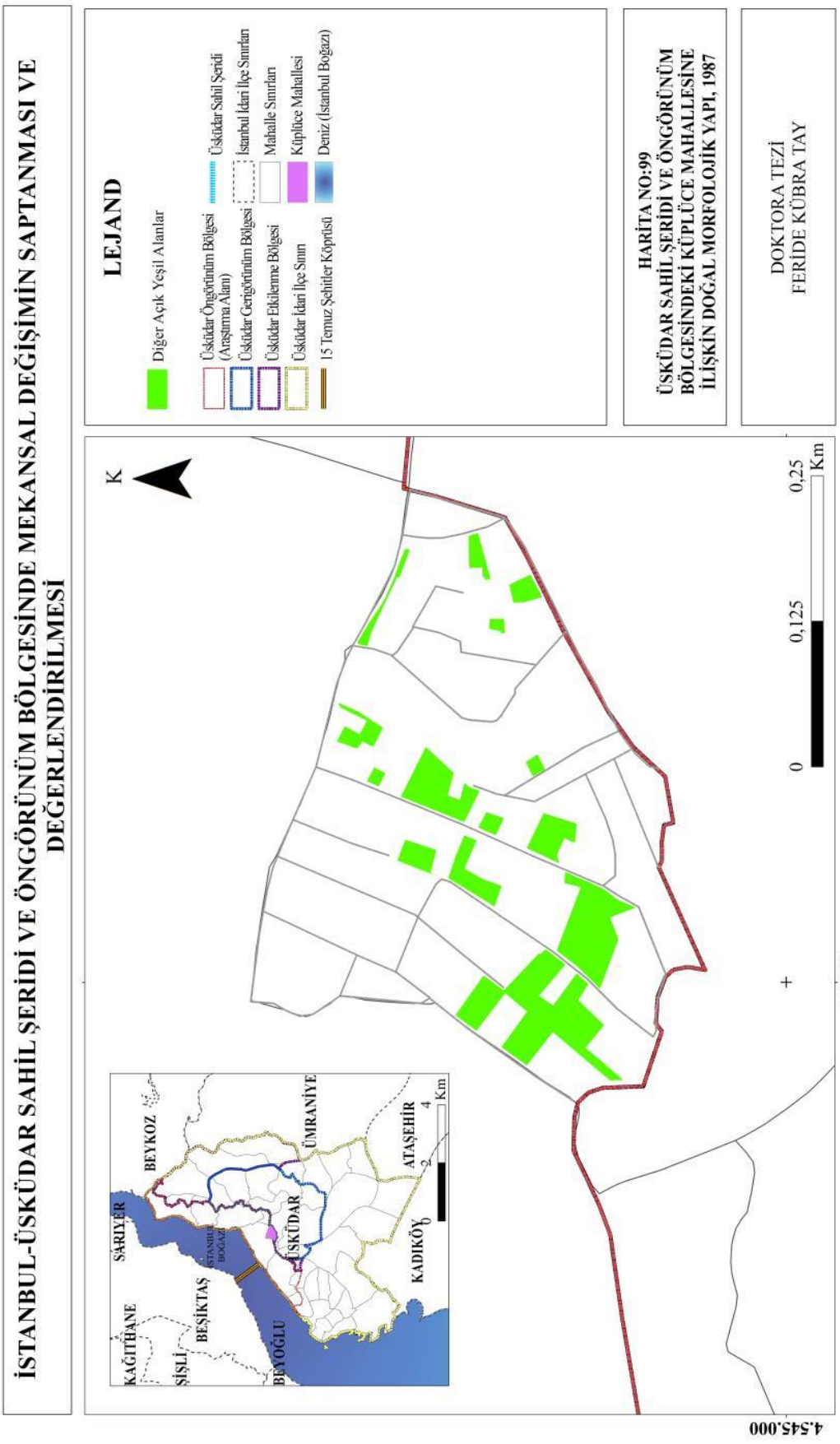

Şekil 4.153: Küplüce Mahallesi'nin 1987 yılı doğal morfolojik yapısı (Orijinal, 2021).

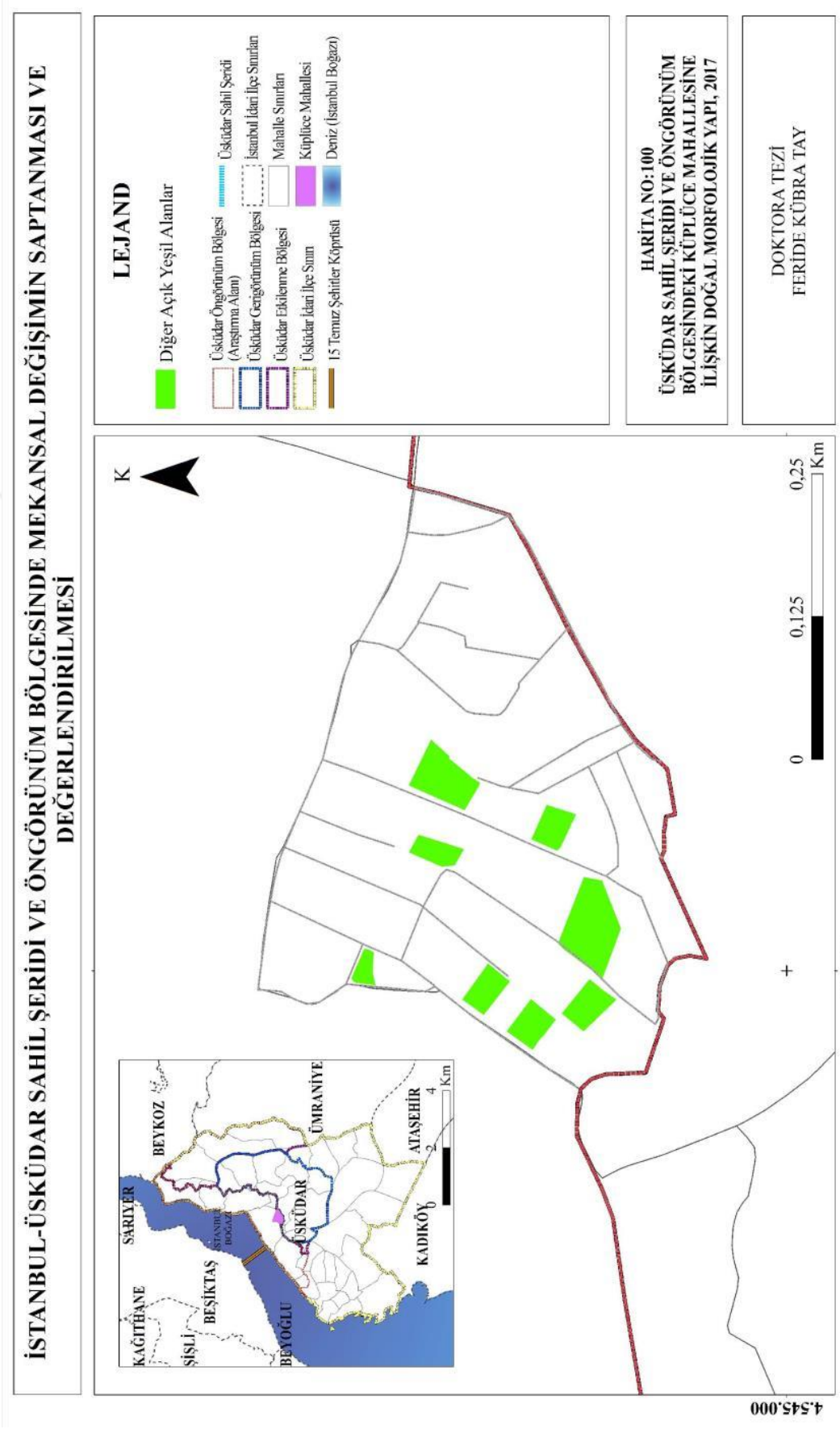

Şekil 4.154: Küplüce Mahallesi'nin 2017 yılı doğal morfolojik yapısı (Orijinal, 2021).

4.3.8.2. Mevcut Alan Kullanımları ve Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Küplüce Mahallesi'nin 1987 ve 2017 Yılına Ait Alan Kullanımları: 2017 yılı analizlerine göre, Küplüce Mahallesi'nde yer alan mevcut alan kullanımları konut alanları, eğitim kurumu alanı, ticari kullanım alanı, dini tesis alanı, diğer açık yeşil alanlardır. Araştırma alaının %84,97'lik kısmını konut alanları kaplamaktadır. Konut alanlarınını %9,74'lık oranla diğer açık yeşil alanlar takip etmektedir.

1987 yılı analizlerine göre, Küplüce Mahallesi'nde yer alan mevcut alan kullanımları konut alanları, eğitim kurumu alanı, dini tesis alanları, diğer açık yeşil alanlardır. 1987 yılı alan kullanımlarına göre araştırma alanının %81,40'lık kısmını konut alanları oluşturmakta, %15,39'luk kısmını diğer açık yeşil alanlar oluşturmaktadır. 1987 ve 2017 yılına ait veriler karşılaştırıldığında konut alanlarında artış olduğu görülürken eğitim kurumu alanında ve dini tesis alanında değişim olmadığı belirlenmiştir. Özellikle mahallenin güneybatısında diğer açık yeşil alanlardan konut alanlarına dönüşüm söz konusudur. 1987 yılında ticari kullanım alanının alanda bulunmadığı görülmekte iken, 2017 yılı verilerinde alanın güneybatısında yer alan konut ve diğer açık yeşil alanın bir kısmının ticari kullanım alanına dönüştüğü saptanmıştır.

Küplüce Mahallesi'ne ilişkin 1987 yılına ait alan kullanım durumu haritası Şekil 4.155'de ve mevcut alan kullanımlarının araştırma alanı içindeki işlevlerine göre miktarı, alansal ve oransal olarak dağılımı Tablo 4.82'de verilmiştir. 2017 yılına ait alan kullanım durumu haritası Şekil 4.156'da, mevcut alan kullanımlarının araştırma alanı içindeki işlevlerine göre miktarı, alansal ve oransal olarak dağılımı ise Tablo 4.83'de yer almaktadır.

Tablo 4.82: Küplüce Mahallesi'nin 1987 yılına ait mevcut alan kullanımlarının dağılımı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Alan Kullanımları (1987)	**Küplüce Mahallesi**	
	Alan (m²)	**Oran (%)**
Konut alanları	83698	81,40
Eğitim kurumu alanı	2237	2,18
Dini tesis alanı	1060	1,03
Diğer açık yeşil alanlar	15824	15,39
Toplam	102819	100

Tablo 4.83: Küplüce Mahallesi'nin 2017 yılına ait mevcut alan kullanımlarının dağılımı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Alan Kullanımları (2017)	**Küplüce Mahallesi**	
	Alan (m²)	**Oran (%)**
Konut alanları	85026	84,97
Eğitim kurumu alanı	2237	2,24
Ticari kullanım alanı	1994	1,99
Dini tesis alanı	1060	1,06
Diğer açık yeşil alanlar	9750	9,74
Toplam	100067	100

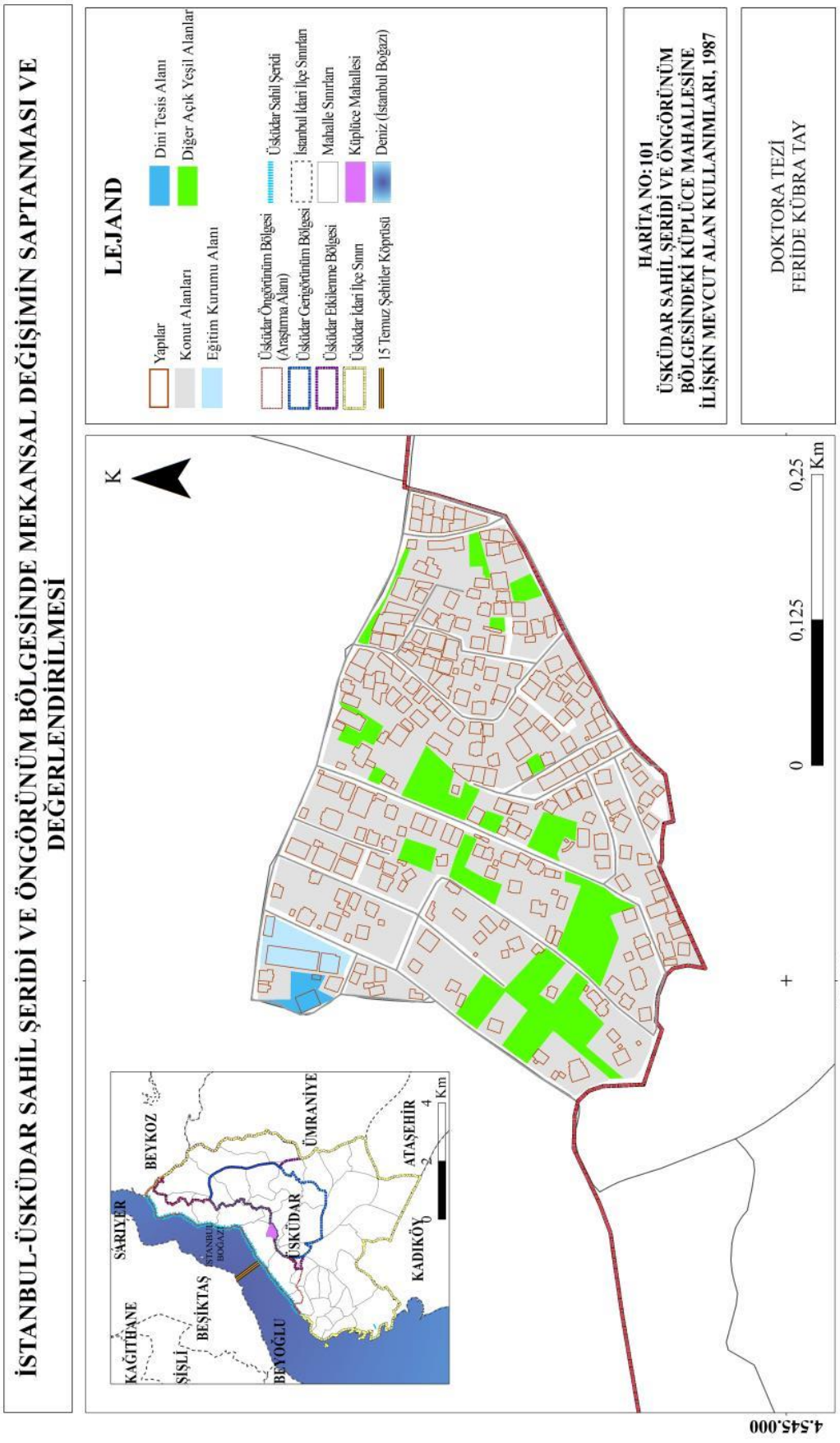

Şekil 4.155: Küplüce Mahallesi'nin 1987 yılı alan kullanımları (Orijinal, 2021).

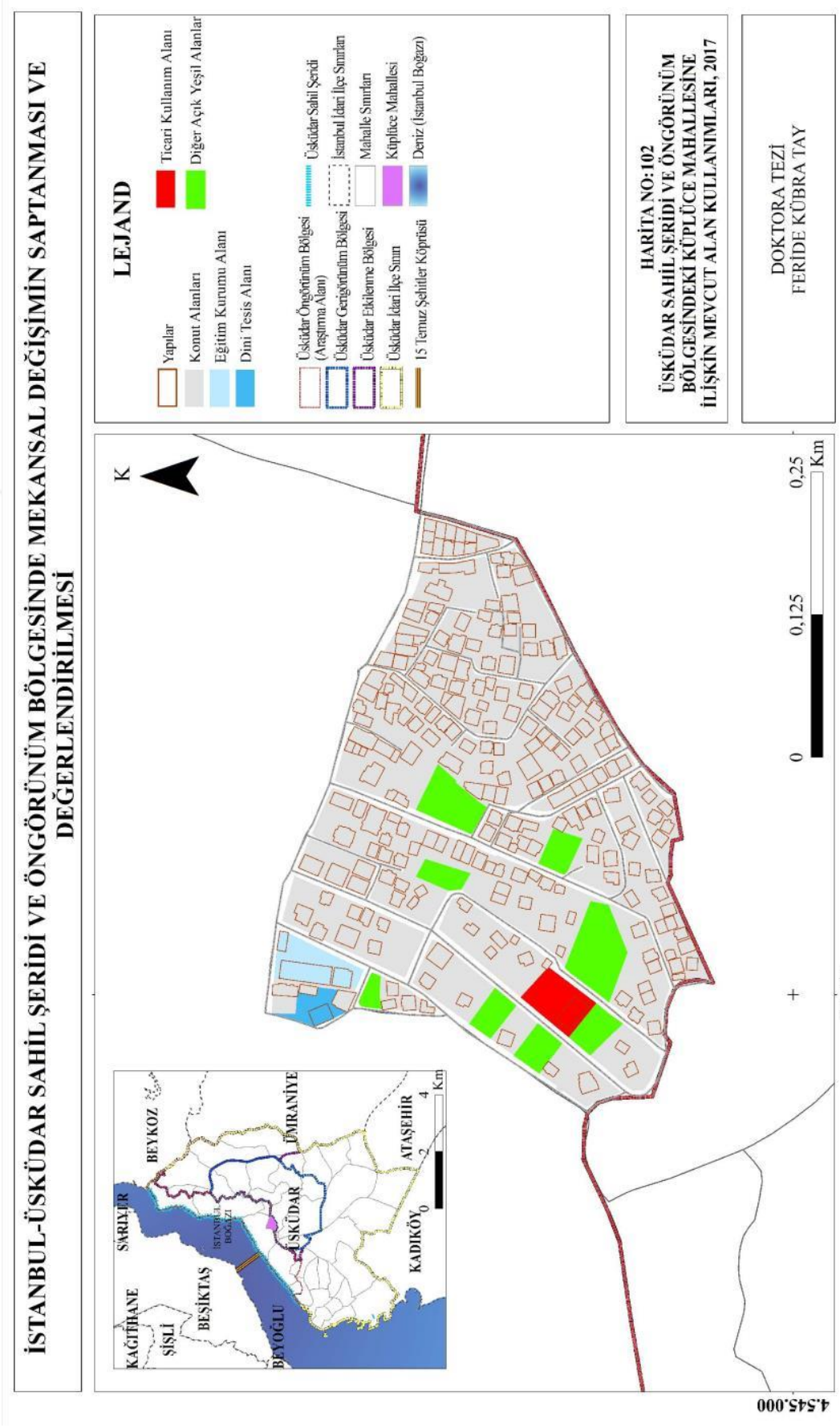

Şekil 4.156: Küplüce Mahallesi'nin 2017 yılı alan kullanımları (Orijinal, 2021).

4.3.8.3. Yerleşim Dokusu ve Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Küplüce Mahallesi'nin 1987 ve 2017 Yılına Ait Yerleşim Dokusu: Tarihsel süreç içinde yapı yoğunluklarındaki değişimin karşılaştırılmasında TAKS (Taban Alanı Kat Sayısı) değerlerinden faydalanılmıştır. 1987 ve 2017 yıllarına ait yapılar fonksiyonları ile birlikte analiz edilmiştir. 1987 yılı analizlerinde, fonksiyonlarına göre Küplüce Mahallesi'nde yer alan yapıların ise konut, dini tesis binası, okul binası ve sundurma yapılar olup, taban alanları toplam 30.842 m² olarak hesaplanmıştır. 2017 yılı analizlerinde, fonksiyonlarına göre ise Küplüce Mahallesi'nde yer alan yapılar konut, dini tesis binası, okul binası, ticari bina, harabe ve sundurma yapılar olup, taban alanları toplam 34.711 m² olarak hesaplanmıştır. Bu verilere göre, 1987 ve 2017 yıllarındaki yapıların taban alanları yüzde olarak karşılaştırıldığında, yapılaşmış alan yoğunluğunda + %12,54 oranında bir artış olduğu görülmüştür (Tablo 4.86).

Araştırma alanındaki Küplüce Mahallesi'nin 1987 yılına ait yapı analizi Harita 103'de (Şekil 4.157), yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı Tablo 4.84'de verilmiştir. 2017 yılına ait yapı analizi Harita 104'de (Şekil 4.158) ve yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı Tablo 4.85'de verilmiştir.

1996 ve 2017 yılına ait yapıların kat adetlerinin analiz edilmesinde elde edilen veriler karşılaştırıldığında, her iki yılda da alan içinde bulunan yapıların kat adetlerinin tek kat ve 8 kat aralığında olduğu saptanmıştır. 1996 yılından sonra 1, 3 ve 6 katlı yapılarda azalma görülürken 2, 4, 5, 7 ve 8 katlı yapılarda artış olmuştur. Alanın kuzeybatısında eğitim yapıları çevresinde yer alan 2 katlı dini tesis binasının kat adedinde herhangi bir değişim olmamıştır. Söz konusu yıllar arasında geçen süreçte alandaki yapıların geçirdiği değişim ve dönüşümlerle ortalama kat adetlerinde değişim yoktur (Tablo 4.89).

Araştırma alanındaki Küplüce Mahallesi'nin 1996 yılındaki kat adetleri Harita 105'te (Şekil 4.159) ve Tablo 4.87'de, 2017 yılındaki kat adetleri Harita 106'da (Şekil 4.160) ve Tablo 4.88'de verilmiştir.

Tablo 4.84: Küplüce Mahallesi'nin 1987 yılına ait yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Yapılar (1987)	**Küplüce Mahallesi**		
	Miktar (adet)	**Alan (m²)**	**Oran (%)**
Konut	224	27821	90,20
Dini Tesis Binası	1	257	0,83
Okul Binası	3	1106	3,59
Sundurma Yapı	53	1658	5,38
Toplam	281	30842	100

Tablo 4.85: Küplüce Mahallesi'nin 2017 yılına ait yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Yapılar (2017)	**Küplüce Mahallesi**		
	Miktar (adet)	**Alan (m²)**	**Oran (%)**
Konut	237	31249	90,03
Dini Tesis Binası	1	257	0,74
Okul Binası	3	1106	3,19
Ticari Bina	1	404	1,16
Harabe	3	322	0,93
Sundurma Yapı	23	1373	3,96
Toplam	268	34711	100

Tablo 4.86: Küplüce Mahallesi'nin yapı yoğunluğundaki değişim oranı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Yapılar	**Küplüce Mahallesi**		
	1987 yılı (m²)	**2017 yılı (m²)**	**Değişim (%)**
Konut	27821	31249	+ %12,32
Dini Tesis Binası	257	257	± %0,00
Okul Binası	1106	1106	± %0,00
Ticari Bina	0	404	+ %100
Harabe	0	322	+ %100
Sundurma Yapı	1658	1373	- %17,18
Toplam Yapı Yoğunluğu	30842	34711	**+ %12,54**

+: artan yönde değişim, -: azalan yönde değişim, ±: değişim yok

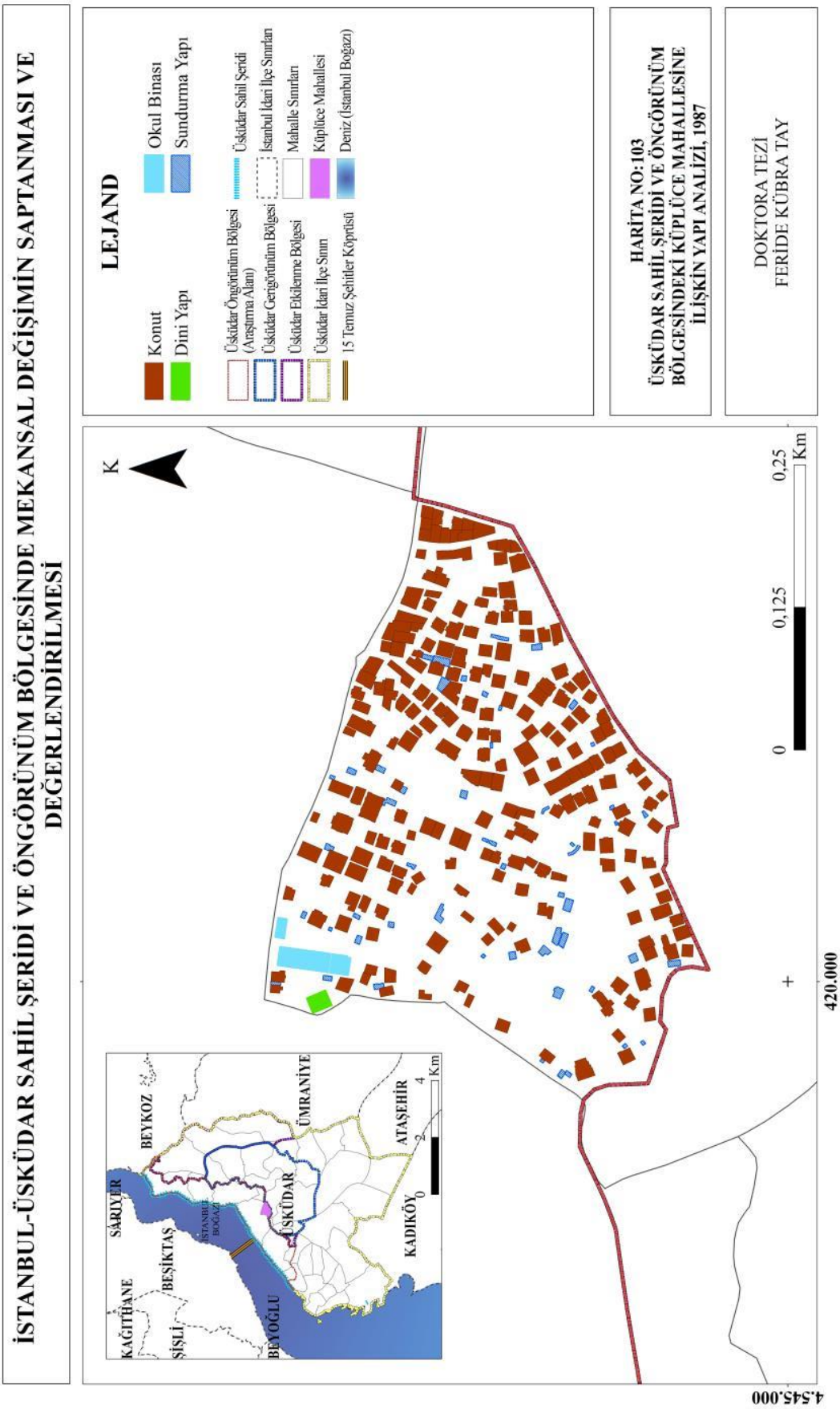

Şekil 4.157: Küplüce Mahallesi'nin 1987 yılındaki yapı analizi (Orijinal, 2021).

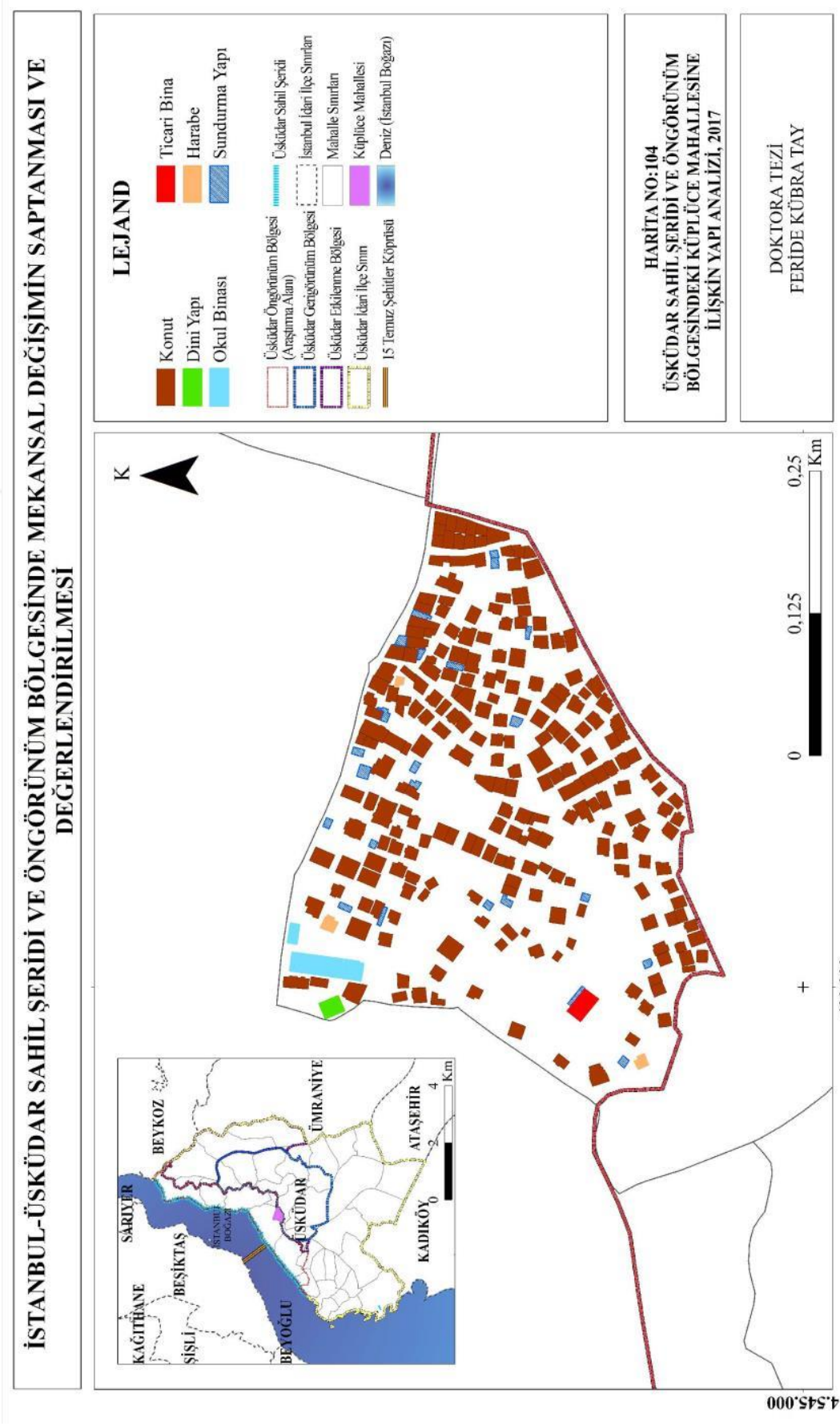

Şekil 4.158: Küplüce Mahallesi'nin 2017 yılındaki yapı analizi (Orijinal, 2021).

Tablo 4.87: Küplüce Mahallesi'ndeki yapıların 1996 yılına ait kat adetleri (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Kat Adetleri (1996)	**Küplüce Mahallesi**
	Miktar (adet)
1 Katlı	49
2 Katlı	54
3 Katlı	75
4 Katlı	29
5 Katlı	12
6 Katlı	7
7 Katlı	1
8 Katlı	1
Sundurma Yapı	53
Toplam	281

Tablo 4.88: Küplüce Mahallesi'ndeki yapıların 2017 yılına ait kat adetleri (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Kat Adetleri (2017)	**Küplüce Mahallesi**
	Miktar (adet)
1 Katlı	42
2 Katlı	55
3 Katlı	73
4 Katlı	42
5 Katlı	17
6 Katlı	6
7 Katlı	4
8 Katlı	3
Harabe	3
Sundurma Yapı	23
Toplam	52

Tablo 4.89: Küplüce Mahallesi'nin ortalama kat adetlerindeki değişim oranı (Orijinal, 2021).

Küplüce Mahallesi		
1996 yılı ortalama kat yüksekliği (adet)	**2017 yılı ortalama kat yüksekliği (adet)**	**Değişim (%)**
4,5	4,5	± %0

+: artan yönde değişim, -: azalan yönde değişim, ±: değişim yok

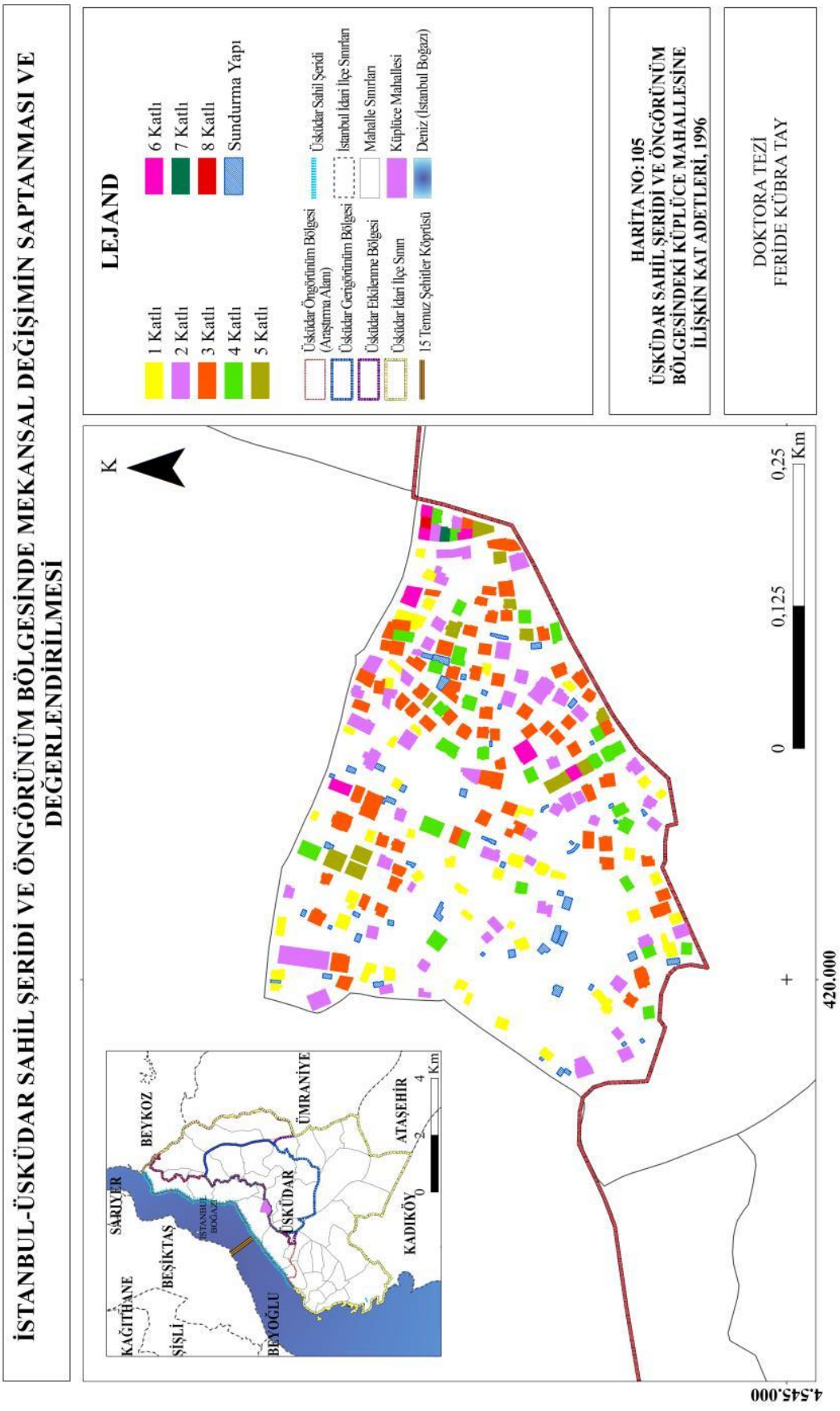

Şekil 4.159: Küplüce Mahallesi'nin 1996 yılındaki kat adetleri (Orijinal, 2021).

Şekil 4.160: Küplüce Mahallesi'nin 2017 yılındaki kat adetleri (Orijinal, 2021).

4.3.8.4. Ulaşım Durumu ve Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Küplüce Mahallesi'nin 1987 ve 2017 Yılına Ait Ulaşım Durumu: 2017 yılı analizlerine göre, Küplüce Mahallesi'nin yüzölçümünün %16,60'lık kısmını (19.931 m²) yol alanları kaplamaktayken, bu oranın 1987 yılında %14,31 (17.179 m²) olduğu saptanmıştır. Bu verilere göre 1987 yılından sonra yol alanlarında %19,01 oranında bir artış söz konusudur.

1987 yılında ve 2017 yılında mahalledeki ulaşım ağı 3. Derece yol (ara yollar) ve toprak yol olmak üzere iki temel guruptan oluşmaktadır 1987 yılından sonra alan genelinde özellikle yeni 3. Derece yolların ulaşım sistemine eklendiği görülürken, toprak yollarda az miktarda azalma olmuştur.

Küplüce Mahallesi'ndeki 1987 yılı ulaşım durumu Harita 107'de (Şekil 4.161), 2017 yılı ulaşım durumu Harita 108'de verilmiştir (Şekil 4.162). Mahallede ulaşım ağının uzunluk ve oransal olarak dağılımı Tablo 4.90 ve 4.91'de yer almaktadır.

Tablo 4.90: Küplüce Mahallesi'ndeki 1987 yılına ait ulaşım durumu (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Ulaşım Durumu (1987)	**Küplüce Mahallesi**	
	Uzunluk (m)	**Oran (%)**
3. Derece Yol (Ara yollar)	3389,03	86,78
Toprak Yol	516,26	13,22
Toplam	3905,29	100

Tablo 4.91: Küplüce Mahallesi'ndeki 2017 yılına ait ulaşım durumu (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Ulaşım Durumu (2017)	**Küplüce Mahallesi**	
	Uzunluk (m)	**Oran (%)**
3. Derece Yol (Ara yollar)	4076,74	97,55
Toprak Yol	102,32	2,45
Toplam	4179,06	100

Şekil 4.161: Küplüce Mahallesi'nin 1987 yılı ulaşım durumu (Orijinal, 2021).

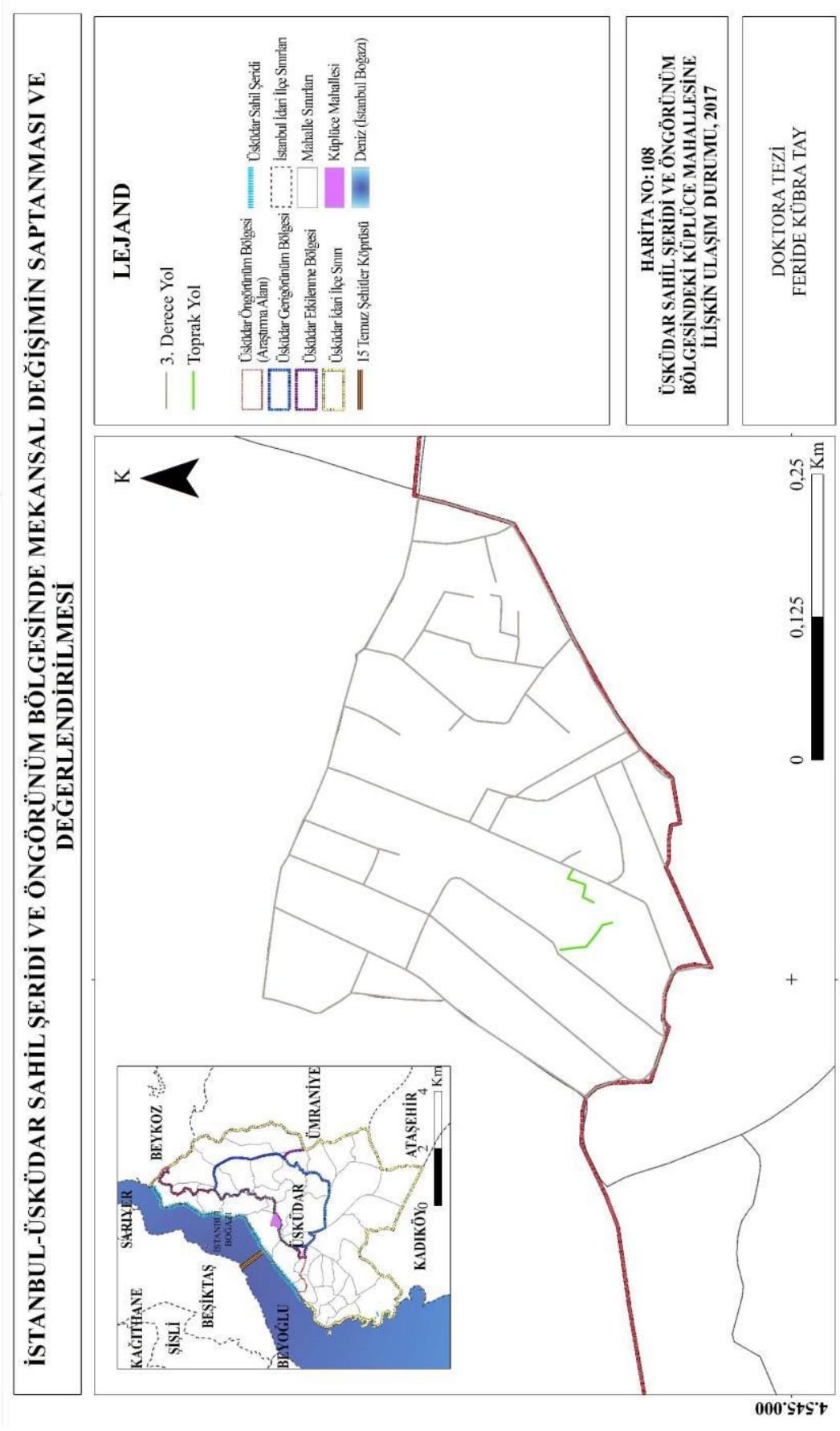

Şekil 4.162: Küplüce Mahallesi'nin 2017 yılı ulaşım durumu (Orijinal, 2021).

4.3.9. Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Kuzguncuk Mahallesi'nin Mekânsal Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Kuzguncuk Mahallesi'nin yüzölçümü 968.046 m² (yaklaşık 97 ha)'dir. Güncel olarak kullanılan 1/5000 ölçekli 2017 yılına ait Üsküdar İlçesi Halihazır Planı'ndaki ve 1987 yılına ait Üsküdar İlçesi Halihazır Planı'ndaki veriler CBS ve Autocad 2018 programları ile analiz edilerek Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi içindeki Kuzguncuk Mahallesi'nin 1/5000 ölçekli doğal morfoloji, mevcut alan kullanım, yerleşim dokusu ve ulaşım durumu değişimlerine ilişkin haritalar oluşturulmuştur. Söz konusu mahallenin mekânsal değişimi incelenirken, 1982 ve 2017 yılı hava fotoğraflarından başlayarak aşağıdaki başlıklar altında irdelenmiştir. 1982 hava fotoğrafı Harita 109'da, 2017 yılı hava fotoğrafı Harita 110'da verilmiştir (Şekil 4.163-Şekil 4.164).

Şekil 4.163: Kuzguncuk Mahallesi'nin 1982 yılı hava fotoğrafı (Orijinal, 2021).

Şekil 4.164: Kuzguncuk Mahallesi'nin 2017 yılı hava fotoğrafı (Orijinal, 2021).

4.3.9.1. Doğal Morfolojik Yapı ve Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Kuzguncuk Mahallesi'nin 1987 ve 2017 Yılına Ait Doğal Morfolojik Yapısı: 2017 yılı analizlerine göre, Kuzguncuk Mahallesi'nin yüzölçümünün %52,10'luk kısmını yeşil alanlar kaplamaktayken, bu oranın 1987 yılında %45,01 olduğu saptanmıştır. Bu verilere göre yeşil alan varlığında + %15,83 oranında bir artış söz konusudur. Kuzguncuk Mahallesi'nin 1987 yılına ilişkin doğal morfolojik yapısı Harita 111'de verilmiş (Şekil 4.165) olup, 2017 yılına ilişkin veri ise Harita 112'de yer almaktadır (Şekil 4.166).

1987 ve 2017 yılına ait veriler karşılaştırıldığında doğal morfolojik yapıda görülen en belirgin değişiklik alanın doğusunda yer alan askeri alanın bir kısmı ile konut alanlarının bir kısmının millet bahçesine dönüşümüdür. Bu dönüşüm mahallede yeşil alan miktarının arttırırken doğal morfolojik yapıda da daha homojen bir yeşil alan dağılımı olmasını sağlamıştır. 1987 yılından sonra konut alanlarının açık yeşil alan içlerine doğru yayılması söz konusudur. Alanın doğal morfolojik yapısında köklü değişimlere neden olan bu müdahaleler hava fotoğraflarında da açıkça görülmektedir.

Şekil 4.165: Kuzguncuk Mahallesi'nin 1987 yılı doğal morfolojik yapısı (Orijinal, 2021).

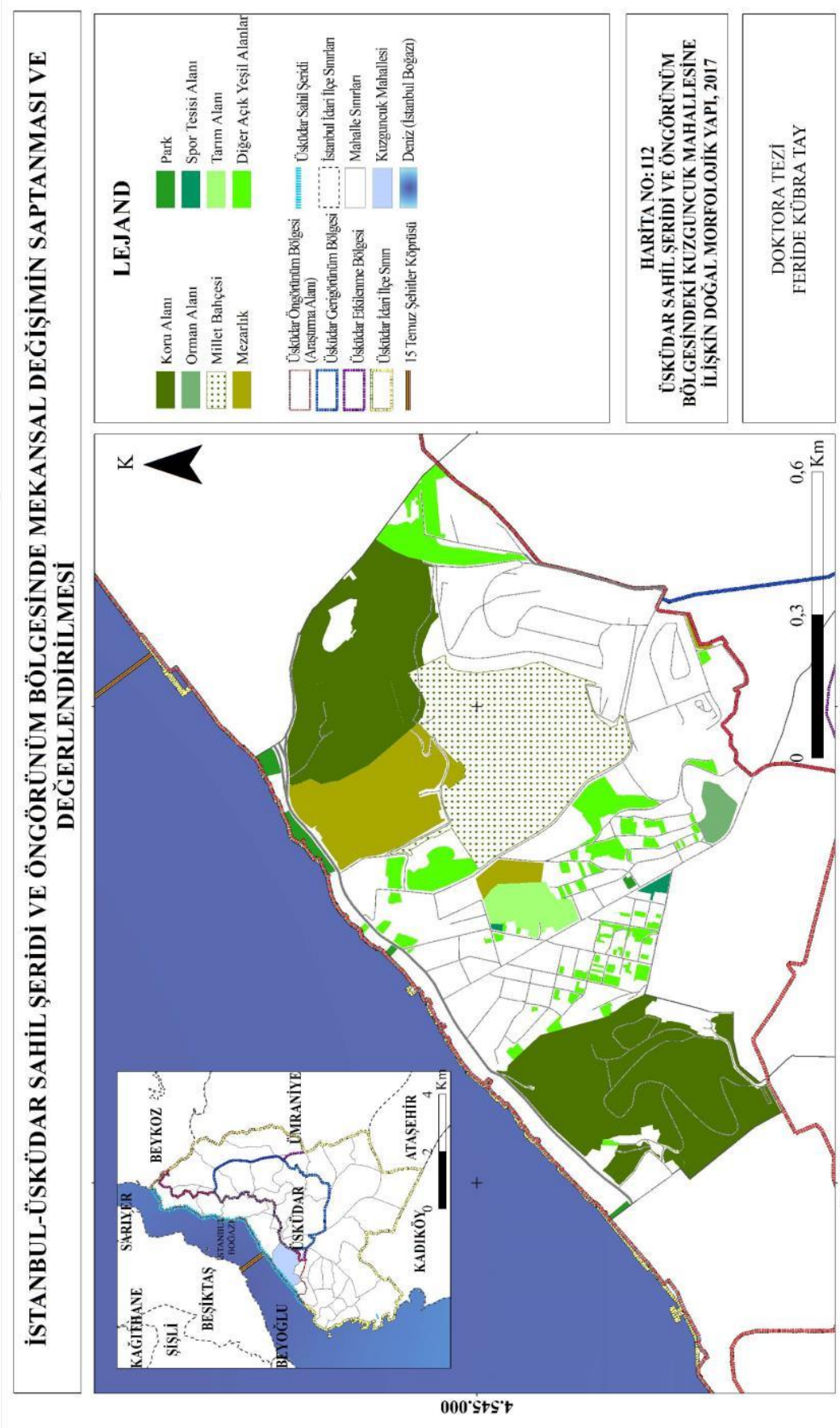

Şekil 4.166: Kuzguncuk Mahallesi'nin 2017 yılı doğal morfolojik yapısı (Orijinal, 2021).

4.3.9.2. Mevcut Alan Kullanımları ve Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve ***Öngörünüm Bölgesi'ndeki Kuzguncuk Mahallesi'nin 1987 ve 2017 Yılına Ait Alan Kullanımları:*** 2017 yılı analizlerine göre, Kuzguncuk Mahallesi'nde yer alan mevcut alan kullanımları konut alanları, eğitim kurumu alanı, kamu kurumu alanı, vakıf dernek alanı, dini tesis alanı, ticari kullanım alanı, iskele alanı, askeri alan, koru alanı, orman alanı, millet bahçesi, meydan, mezarlık, park, spor tesisi alanı, tarım alanı, diğer açık yeşil alanlar ve otopark alanlarıdır. Araştırma alanının %26,34'lük kısmını koru alanları kaplamaktadır. Koru alanlarını %23,51'lık oranla konut alanları takip etmektedir.

1987 yılı analizlerine göre, Kuzguncuk Mahallesi'nde yer alan mevcut alan kullanımları konut alanları, eğitim kurumu alanı, dini tesis alanları, ticari kullanım alanı, iskele alanı, askeri alan, koru alanı, orman alanı, mezarlık, park ve diğer açık yeşil alanlardır. 1987 yılı alan kullanımlarına göre araştırma alanının %26,67'lık kısmını koru alanları oluşturmakta, %26,33'lük kısmını konut alanları oluşturmaktadır. 1987 ve 2017 yılına ait veriler karşılaştırıldığında ticari kullanım alanı, orman alanı, dini tesis alanı, mezarlık, park alanlarında artış görülürken, konut alanlarında, askeri alan, koru alanı ve diğer açık yeşil alanlarda azalma görülmekte iken iskele alanı ve eğitim kurumu alanında değişiklik görülmemektedir. 2017 yılı verilerinde vakıf dernek alanı, millet bahçesi, meydan, spor tesisi alanı, tarım alanının yeni alan kullanımları olarak mahallede yerini aldığı belirlenmiştir. Bunun yanısıra 2017 yılı verilerinde otopark alanları da ulaşım sistemine eklenmiş durumdadır. Mahallenin doğusunda yer alan askeri alanın bir kısmı ile konut alanlarının bir kısmının millet bahçesine dönüşümü ile askeri alanda ve konut alanalrında azalma söz konusu olmuştur. Askeri alanda azalmanın bir diğer sebebi de alanın kuzeyinde askeriyeye ait alanın kamu kurumu alanına dönüşmesidir. Alanın güneydoğusunda ve güneybatısında yer alan konut alanlarının ticari kullanım alanına dönüşümü ile de konut alanlarınd azalma olurken, ticari kullanım alanlarında artış söz konusudur. Diğer açık yeşil alanlardaki azalma büyük ölçüde tarım alanı, otopark alanına dönüşmesi ile gerçekleşmektedir.

Kuzguncuk Mahallesi'ne ilişkin 1987 yılına ait alan kullanım durumu Harita 113'de (Şekil 4.167), mevcut alan kullanımlarının araştırma alanı içindeki işlevlerine göre miktarı, alansal ve oransal olarak dağılımı Tablo 4.92'de verilmiştir. 2017 yılına ait alan kullanım

durumu Harita 114'de (Şekil 4.168), mevcut alan kullanımlarının araştırma alanı içindeki işlevlerine göre miktarı, alansal ve oransal olarak dağılımı ise Tablo 4.93'de yer almaktadır.

Tablo 4.92: Kuzguncuk Mahallesi'nin 1987 yılına ait mevcut alan kullanımlarının dağılımı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Alan Kullanımları (1987)	**Kuzguncuk Mahallesi**	
	Alan (m²)	**Oran (%)**
Konut alanları	231933	26,33
Eğitim kurumu alanı	1468	0,17
Dini tesis alanı	4446	0,50
Ticari kullanım alanı	23322	2,65
İskele alanı	656	0,07
Askeri alan	183363	20,81
Koru alanı	234932	26,67
Orman Alanı	6351	0,72
Mezarlık	62298	7,07
Park	7680	0,87
Diğer açık yeşil alanlar	124490	14,13
Toplam	880939	100

Tablo 4.93: Kuzguncuk Mahallesi'nin 2017 yılına ait mevcut alan kullanımlarının dağılımı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Alan Kullanımları (2017)	**Kuzguncuk Mahallesi**	
	Alan (m²)	**Oran (%)**
Konut alanları	206308	23,51
Eğitim kurumu alanı	1468	0,17
Kamu kurumu alanı	7429	0,85
Vakıf dernek alanı	1261	0,14
Dini tesis alanı	4477	0,51
Ticari kullanım alanı	48062	5,48
İskele alanı	656	0,07
Askeri alan	95857	10,92
Koru alanı	231145	26,34
Orman alanı	6844	0,78
Millet bahçesi	119564	13,63
Meydan	431	0,05
Mezarlık	62975	7,18
Park	6706	0,76
Spor tesisi alanı	1878	0,21
Tarım Alanı	15266	1,74
Diğer açık yeşil alanlar	59927	6,83
Otopark	7175	0,82
Toplam	877429	100

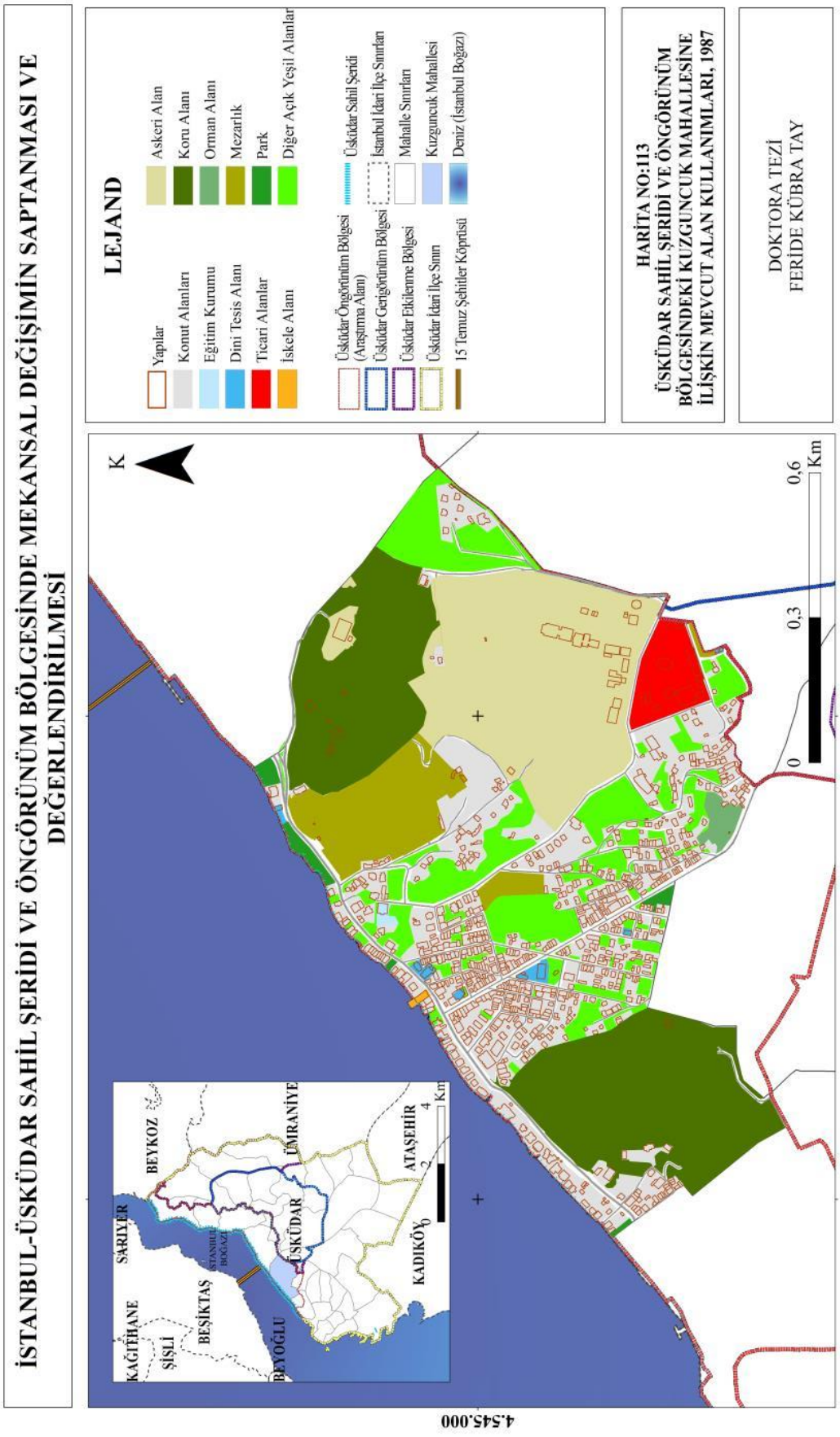

Şekil 4.167: Kuzguncuk Mahallesi'nin 1987 yılı alan kullanımları (Orijinal, 2021).

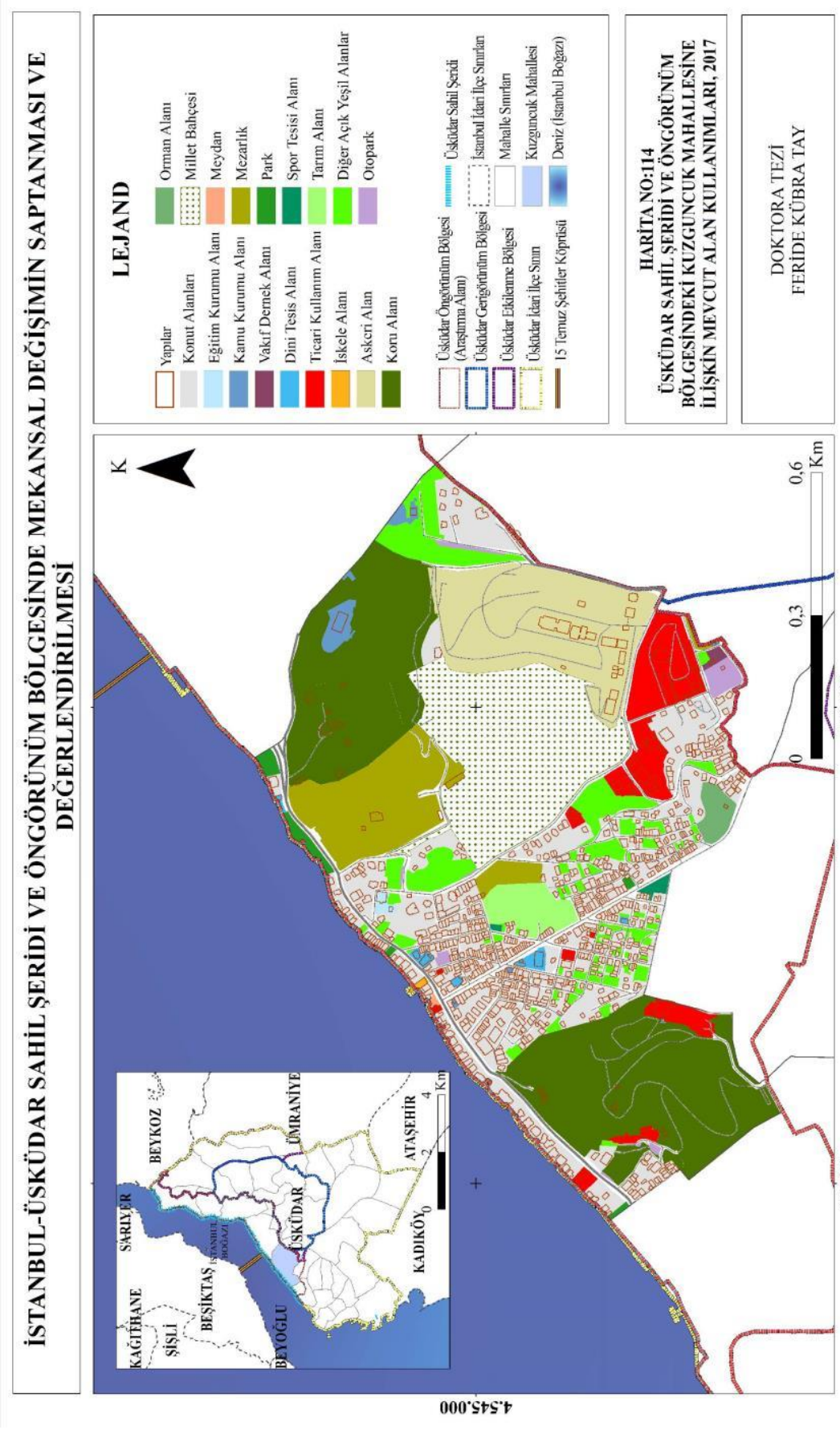

Şekil 4.168: Kuzguncuk Mahallesi'nin 2017 yılı alan kullanımları (Orijinal, 2021).

4.3.9.3. Yerleşim Dokusu ve Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Kuzguncuk Mahallesi'nin 1987 ve 2017 Yılına Ait Yerleşim Dokusu: Tarihsel süreç içinde yapı yoğunluklarındaki değişimin karşılaştırılmasında TAKS (Taban Alanı Kat Sayısı) değerlerinden faydalanılmıştır.. 1987 ve 2017 yıllarına ait yapılar fonksiyonları ile birlikte analiz edilmiştir. 2017 yılı analizlerine göre, fonksiyonlarına göre Kuzguncuk Mahallesi'nde yer alan yapılar konut, dini tesis binası, okul binası, resmi kurum binası, ticari bina, vakıf dernek binası, inşaat halindeki bina, harabe ve sundurma yapılar olup, taban alanları toplam 114.065 m² olarak hesaplanmıştır. 1987 yılı analizlerine göre, fonksiyonlarına göre Kuzguncuk Mahallesi'nde yer alan yapıların ise konut, dini tesis binası, okul binası, resmi kurum binası, ticari bina, askeri bina ve sundurma yapılar olup, taban alanları toplam 96.753 m² olarak hesaplanmıştır. Bu verilere göre, 1987 ve 2017 yıllarındaki yapıların taban alanları yüzde olarak karşılaştırıldığında, yapılaşmış alan yoğunluğunda + %17,89 oranında bir artış olduğu görülmüştür (Tablo 4.96).

Araştırma alanındaki Kuzguncuk Mahallesi'nin 1987 yılına ait yapı analizi Harita 115'de (Şekil 4.169), yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı Tablo 4.94'de verilmiştir. 2017 yılına ait yapı analizi Harita 116'de (Şekil 4.170) ve yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı Tablo 4.95'de verilmiştir.

1996 ve 2017 yılına ait yapıların kat adetlerinin analiz edilmesinde elde edilen veriler karşılaştırıldığında, 1996 yılında alan içinde bulunan yapıların kat adetlerinin tek kat ve 6 kat aralığında yüksekliğe sahip iken, 2017 yılında kat adetlerinin tek kat ve 9 kat aralığında olduğu saptanmıştır. 1996 yılından sonra 1 katlı yapılarda kısmen azalma görülürken 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 ve 9 katlı yapılarda artış olmuştur. 7, 8 ve 9 katlı yapıların çoğunun alanın sahil kesiminde konumlandığı belirlenmiştir. Sonradan alanda yer alan bu yüksek yapılar kentin siluetine doğrudan olumsuz etki eden yapısal müdahalelerdir. Söz konusu yıllar arasında geçen süreçte alandaki yapıların geçirdiği değişim ve dönüşümlerle ortalama kat adetlerinin + %42,85'lik bir oranda fazlalaştığı saptanmıştır (Tablo 4.99).

Araştırma alanındaki Kuzguncuk Mahallesi'nin 1996 yılındaki kat adetleri Harita 117'de (Şekil 4.171) ve Tablo 4.97'de, 2017 yılındaki kat adetleri ise Harita 118'de (Şekil 4.172) ve Tablo 4.98'de verilmiştir.

Tablo 4.94: Kuzguncuk Mahallesi'nin 1987 yılına ait yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Yapılar (1987)	**Kuzguncuk Mahallesi**		
	Miktar (adet)	**Alan (m²)**	**Oran (%)**
Konut	762	86181	89,07
Dini Tesis Binası	8	1945	2,01
Okul Binası	1	445	0,46
Resmi Kurum Binası	1	403	0,42
Ticari Bina	8	3462	3,58
Askeri Bina	1	1116	1,15
Sundurma Yapı	86	3201	3,31
Toplam	867	96753	100,00

Tablo 4.95: Kuzguncuk Mahallesi'nin 2017 yılına ait yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Yapılar (2017)	**Kuzguncuk Mahallesi**		
	Miktar (adet)	**Alan (m²)**	**Oran (%)**
Konut	727	83881	73,54
Dini Tesis Binası	11	2219	1,95
Okul Binası	2	517	0,45
Resmi Kurum Binası	8	2400	2,10
Ticari Bina	49	13475	11,81
Vakıf Dernek Binası	1	123	0,11
İnşaat Halindeki Bina	3	265	0,23
Harabe	22	2406	2,11
Sundurma Yapı	113	8779	7,70
Toplam	936	114065	100

Tablo 4.96: Kuzguncuk Mahallesi'nin yapı yoğunluğundaki değişim oranı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Yapılar	**Kuzguncuk Mahallesi**		
	1987 yılı (m²)	**2017 yılı (m²)**	**Değişim (%)**
Konut	86181	83881	- %2,66
Dini Tesis Binası	1945	2219	+ %14,08
Okul Binası	445	517	+ %16,17
Resmi Kurum Binası	403	2400	+ %495,53
Ticari Bina	3462	13475	+ %289,22
Askeri Bina	1658	0	- %100
Vakıf Dernek Binası	0	123	+ %100,00
İnşaat Halindeki Bina	0	265	+ %100,00
Harabe	0	2406	+ %100,00
Sundurma Yapı	3201	8779	+ %174,25
Toplam Yapı Yoğunluğu	96753	114065	**+ %17,89**

+: artan yönde değişim, -: azalan yönde değişim, ±: değişim yok

Şekil 4.169: Kuzguncuk Mahallesi'nin 1987 yılındaki yapı analizi (Orijinal, 2021).

Şekil 4.170: Kuzguncuk Mahallesi'nin 2017 yılındaki yapı analizi (Orijinal, 2021).

Tablo 4.97: Kuzguncuk Mahallesi'ndeki yapıların 1996 yılına ait kat adetleri (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Kat Adetleri (1996)	**Kuzguncuk Mahallesi**
	Miktar (adet)
1 Katlı	315
2 Katlı	142
3 Katlı	204
4 Katlı	94
5 Katlı	23
6 Katlı	3
Sundurma Yapı	86
Toplam	867

Tablo 4.98: Kuzguncuk Mahallesi'ndeki yapıların 2017 yılına ait kat adetleri (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Kat Adetleri (2017)	**Kuzguncuk Mahallesi**
	Miktar (adet)
1 Katlı	112
2 Katlı	157
3 Katlı	247
4 Katlı	191
5 Katlı	67
6 Katlı	17
7 Katlı	5
8 Katlı	1
9 Katlı	1
İnşaat Halindeki Bina	3
Harabe	22
Sundurma Yapı	113
Toplam	936

Tablo 4.99: Kuzguncuk Mahallesi'nin ortalama kat adetlerindeki değişim oranı (Orijinal, 2021).

Kuzguncuk Mahallesi		
1996 yılı ortalama kat yüksekliği (adet)	**2017 yılı ortalama kat yüksekliği (adet)**	**Değişim (%)**
3,5	5	+ %42,85

+: artan yönde değişim, -: azalan yönde değişim, ±: değişim yok

Şekil 4.171: Kuzguncuk Mahallesi'nin 1996 yılındaki kat adetleri (Orijinal, 2021).

Şekil 4.172: Kuzguncuk Mahallesi'nin 2017 yılındaki kat adetleri (Orijinal, 2021).

4.3.9.4. Ulaşım Durumu ve Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Kuzguncuk Mahallesi'nin 1987 ve 2017 Yılına Ait Ulaşım Durumu: 2017 yılı analizlerine göre, Kuzguncuk Mahallesi'nin yüzölçümünün %9,36'lık kısmını (90.617 m²) yol alanları kaplamaktayken, bu oranın 1987 yılında %8,99 (87.107 m²) olduğu saptanmıştır. Bu verilere göre 1987 yılından sonra yol alanlarında + %4,02 oranında bir artış söz konusudur.

1987 yılında ve 2017 yılında mahalledeki ulaşım ağı 2. Derece yol (anayol), 3. Derece yol (ara yollar) ve toprak yol olmak üzere üç temel guruptan oluşmaktadır. 1987 yılından sonra alan genelinde özellikle yeni 3. Derece yolların ulaşım sistemine eklendiği görülürken, 2. Derece yol uzunluğu aynı kalmıştır. Toprak yollarda az miktarda azalma olmuştur.

Kuzguncuk Mahallesi'ndeki 1987 yılı ulaşım durumu Harita 119'da (Şekil 4.173), 2017 yılı ulaşım durumu Harita 120'de verilmiştir (Şekil 4.174). Mahallede ulaşım ağının uzunluk ve oransal olarak dağılımı Tablo 4.40 ve 4.41'de yer almaktadır.

Tablo 4.100: Kuzguncuk Mahallesi'ndeki 1987 yılına ait ulaşım durumu (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Ulaşım Durumu (1987)	**Kuzguncuk Mahallesi**	
	Uzunluk (m)	**Oran (%)**
2. Derece Yol (Anayol)	1946,76	9,82
3. Derece Yol (Ara yollar)	12866,06	64,89
Toprak Yol	5014,85	25,29
Toplam	19827,67	100

Tablo 4.101: Kuzguncuk Mahallesi'ndeki 2017 yılına ait ulaşım durumu (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Ulaşım Durumu (2017)	**Kuzguncuk Mahallesi**	
	Uzunluk (m)	**Oran (%)**
2. Derece Yol (Anayol)	1946,76	8,12
3. Derece Yol (Ara yollar)	17991,77	75,03
Toprak Yol	4040,56	16,85
Toplam	23979,09	100

Şekil 4.173: Kuzguncuk Mahallesi'nin 1987 yılı ulaşım durumu (Orijinal, 2021).

Şekil 4.174: Kuzguncuk Mahallesi'nin 2017 yılı ulaşım durumu (Orijinal, 2021).

4.3.10. Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki İcadiye Mahallesi'nin Mekânsal Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki İcadiye Mahallesi'nin yüzölçümü 147.714 m² (yaklaşık 15 ha)'dir. Güncel olarak kullanılan 1/5000 ölçekli 2017 yılına ait Üsküdar İlçesi Halihazır Planı'ndaki ve 1987 yılına ait Üsküdar İlçesi Halihazır Planı'ndaki veriler CBS ve Autocad 2018 programları ile analiz edilerek Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi içindeki İcadiye Mahallesi'nin 1/5000 ölçekli doğal morfoloji, mevcut alan kullanım, yerleşim dokusu ve ulaşım durumu değişimlerine ilişkin haritalar oluşturulmuştur. Söz konusu mahallenin mekânsal değişimi incelenirken, 1982 ve 2017 yılı hava fotoğraflarından başlayarak aşağıdaki başlıklar altında irdelenmiştir. 1982 hava fotoğrafı Harita 121'de, 2017 yılı hava fotoğrafı Harita 122'de verilmiştir (Şekil 4.75-Şekil 4.176).

.

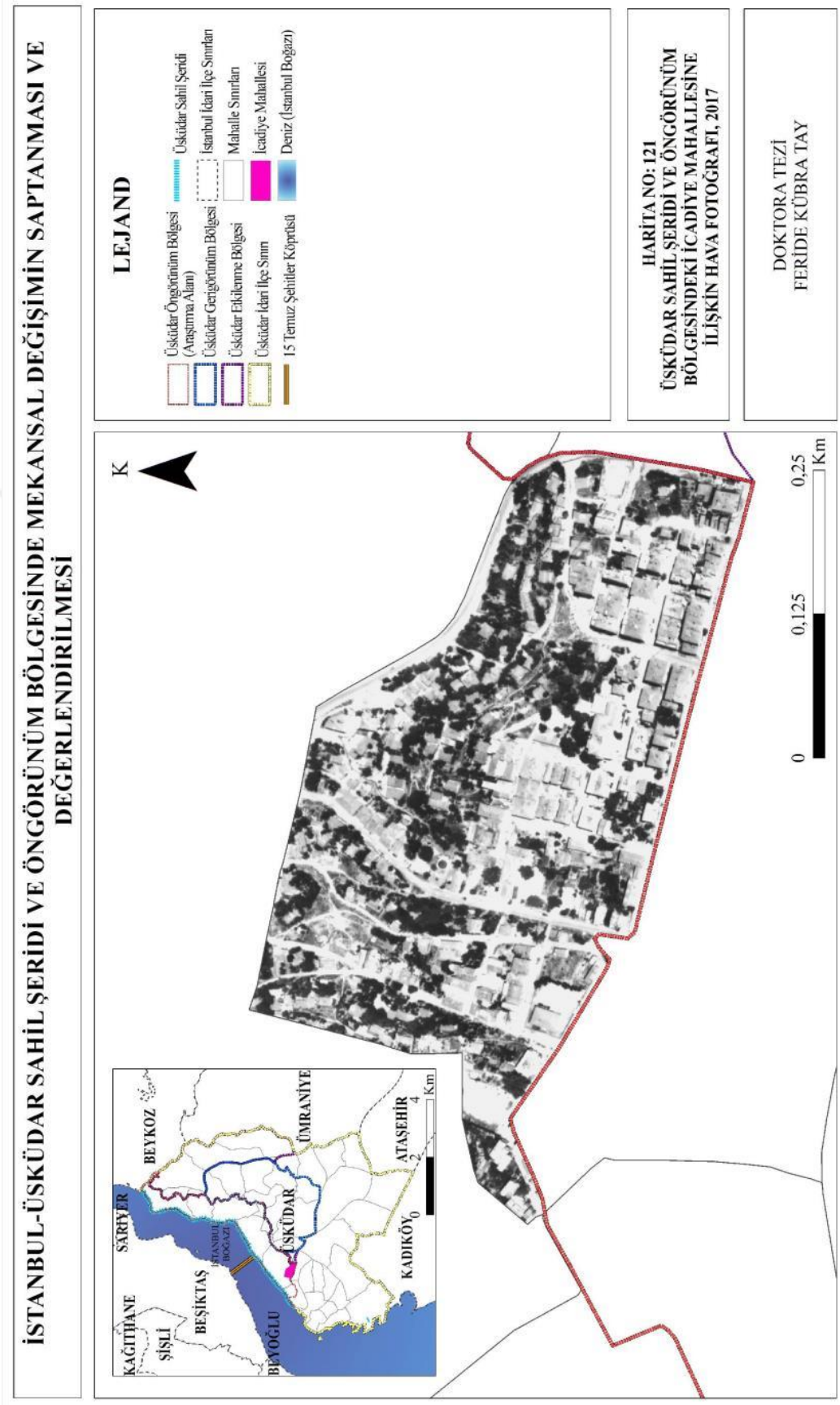

Şekil 4.175: İcadiye Mahallesi'nin 1982 yılı hava fotoğrafı (Orijinal, 2021).

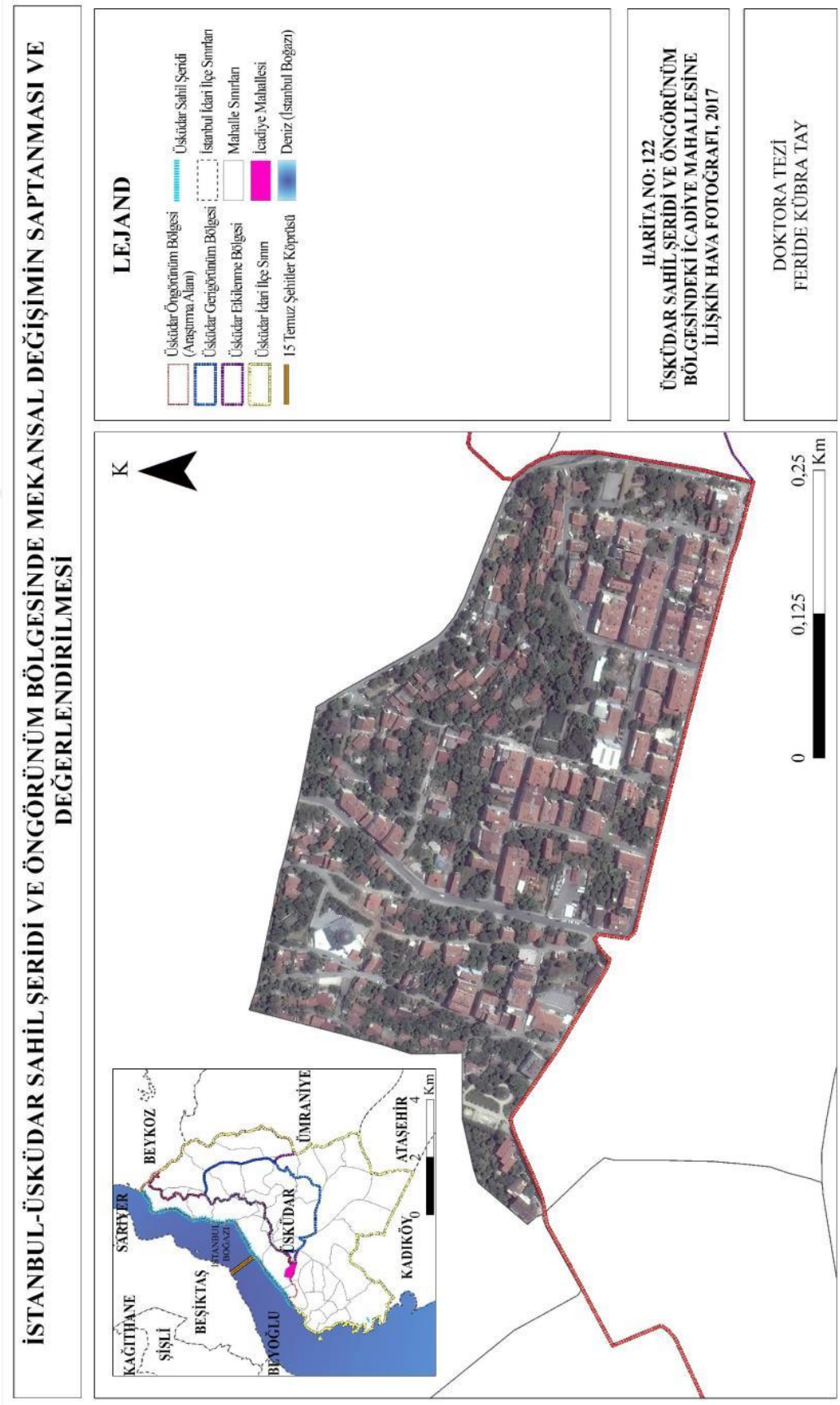

Şekil 4.176: İcadiye Mahallesi'nin 2017 yılı hava fotoğrafı (Orijinal, 2021).

4.3.10.1. Doğal Morfolojik Yapı ve Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki İcadiye Mahallesi'nin 1987 ve 2017 Yılına Ait Doğal Morfolojik Yapısı: 2017 yılı analizlerine göre, İcadiye Mahallesi'nin yüzölçümünün %14,51'lik kısmını yeşil alanlar kaplamaktayken, bu oranın 1987 yılında %29,65 olduğu saptanmıştır. Bu verilere göre yeşil alan varlığında - %42,49 oranında bir azalma söz konusudur. İcadiye Mahallesi'nin 1987 yılına ilişkin doğal morfolojik yapısı Harita 123'de verilmiş (Şekil 4.177) olup, 2017 yılına ilişkin veri ise Harita 126'da yer almaktadır (Şekil 4.178).

1987 ve 2017 yılına ait doğal morfolojik yapı verileri karşılaştırıldığında diğer açık yeşil alanlarda azalma söz konusudur. 1987 yılında doğal morfolojik yapıda bulunmayan spor tesisi alanı yeni kullanım olarak 2017 analizlerinde yerini almıştır. 1987 yılından sonra konut alanlarının yeşil alan içlerine doğru yayıldığı belirlenmiştir. 1987 yılından sonra Alanın güney kesiminde ticari kullanım alanı, otopark ve eğitim kurumu alanının inşaası ile buradaki yeşil alandan yapılaşmış alanlara dönüşüm gerçekleşmiştir. Bu yapısal müdahaleler doğal morfolojik yapıdaki homojen dağılımın bozulmasına neden olmuştur. Alanın doğal morfolojik yapısında gerçekleşen bu değişimler hava fotoğraflarında da açıkça görülmektedir.

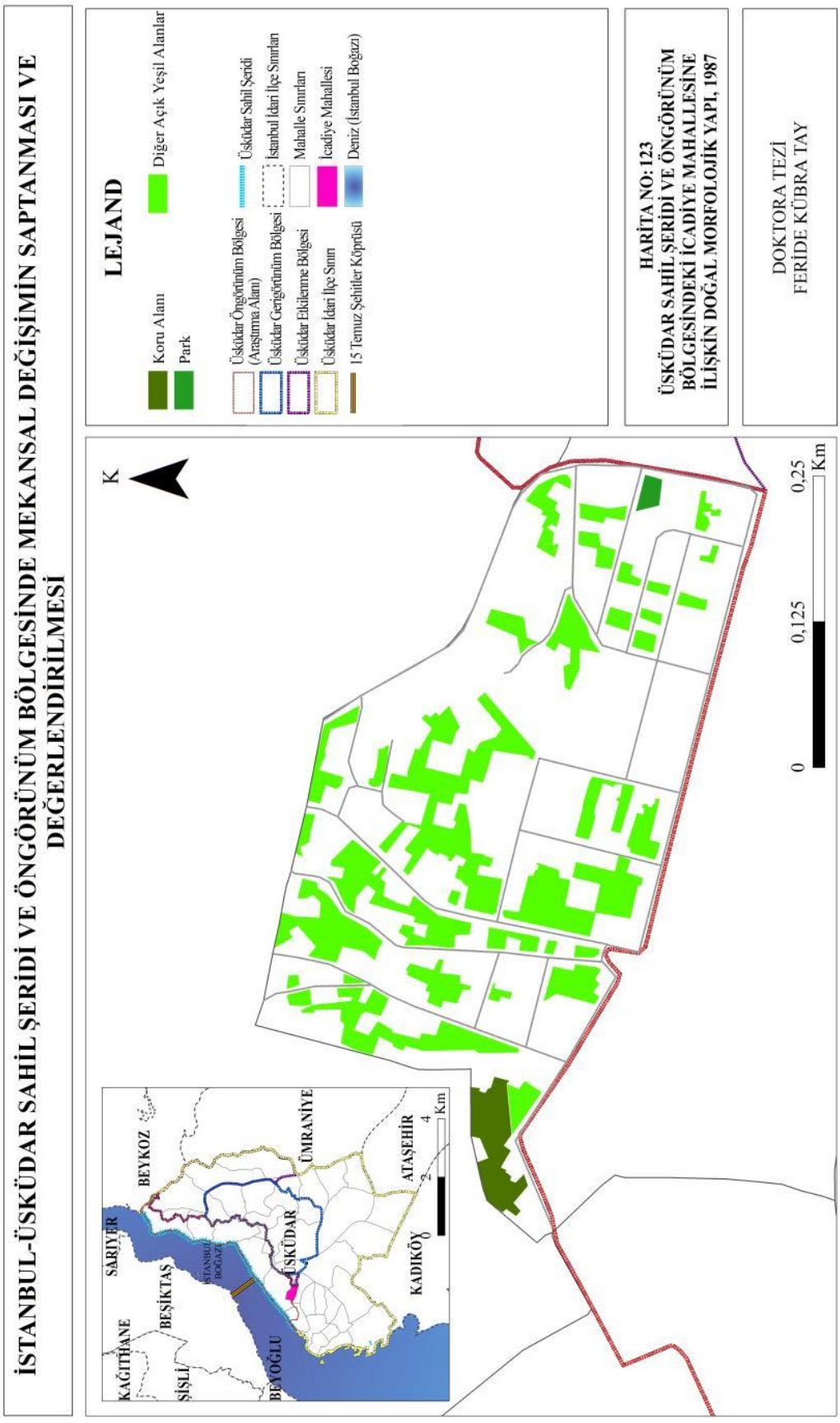

Şekil 4.177: İcadiye Mahallesi'nin 1987 yılı doğal morfolojik yapısı (Orijinal, 2021).

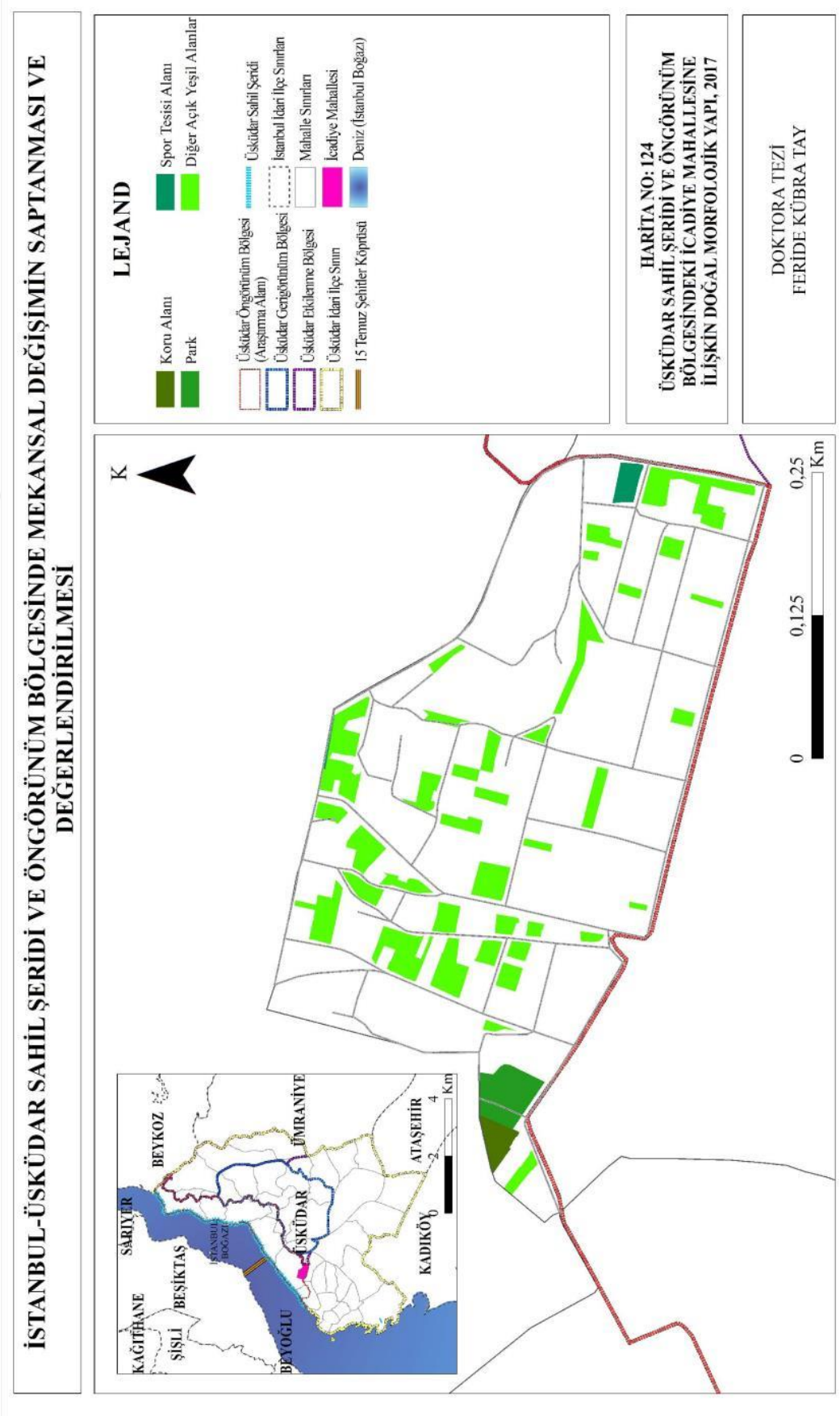

Şekil 4.178: İcadiye Mahallesi'nin 2017 yılı doğal morfolojik yapısı (Orijinal, 2021).

4.3.10.2. Mevcut Alan Kullanımları ve Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki İcadiye Mahallesi'nin 1987 ve 2017 Yılına Ait Alan Kullanımları: 2017 yılı analizlerine göre, İcadiye Mahallesi'nde yer alan mevcut alan kullanımları konut alanları, eğitim kurumu alanı, kamu kurumu alanı, dini tesis alanı, ticari kullanım alanı, koru alanı, park, spor tesisi alanı, diğer açık yeşil alanlar ve otoparktır. Araştırma alanının %69,60'lık kısmını konut alanları kaplamaktadır. Konut alanlarının %15,23'lük oranla diğer açık yeşil alanlar takip etmektedir.

1987 yılı analizlerine göre, İcadiye Mahallesi'nde yer alan mevcut alan kullanımları konut alanları, eğitim kurumu alanı, kamu kurumu alanı, koru alanı, park ve diğer açık yeşil alanlardır. 1987 yılı alan kullanımlarına göre araştırma alanının %62,02'lik kısmını konut alanları oluşturmakta, %28,45'lik kısmını diğer açık yeşil alanlar oluşturmaktadır. 1987 ve 2017 yılına ait veriler karşılaştırıldığında en belirgin değişiklikler alan kullanımlarına eklenen dini tesis alanı, ticari tesis alanı, spor tesisi alanı ve otopark alanlarıdır. Alan genelinde açık yeşil alanlardan konut alanlarına dönüşüm söz konusudur. Bu nedenle konut alanlarında artış görülürken, diğer açık yeşil alanlarda azalma olduğu belirlenmiştir. Alanın kuzeybatısında yer alan diğer açık yeşil alanda Hacı Mehmet Ali Öztürk Cami inşaası ile dini tesis alanına yerini bırakmıştır. Özellikle mahallenin güneydoğusunda kapalı sitelerin artması ile buradaki açık yeşil alanlardan konut alanlarına dönüşüm söz konusudur. Bunun yanı sıra 1987 yılında alanın güneybatısında yer alan koru alanının bir kısmının park alanına yerine bırakması ile koru alanında azalma olurken park alanında artış olduğu saptanmıştır. 1987 yılı verilerinde alan içinde otopark alanı ve spor tesisi alanı bulunmamaktadır.

İcadiye Mahallesi'ne ilişkin 1987 yılına ait alan kullanım durumu Harita 125'de (Şekil 4.166) ve mevcut alan kullanımlarının araştırma alanı içindeki işlevlerine göre miktarı, alansal ve oransal olarak dağılımı Tablo 4.102'de verilmiştir. 2017 yılına ait alan kullanım durumu Harita 126'de (Şekil 4.167), mevcut alan kullanımlarının araştırma alanı içindeki işlevlerine göre miktarı, alansal ve oransal olarak dağılımı ise Tablo 4.103'de yer almaktadır.

Tablo 4.102: İcadiye Mahallesi'nin 1987 yılına ait mevcut alan kullanımlarının dağılımı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Alan Kullanımları (1987)	**İcadiye Mahallesi**	
	Alan (m²)	**Oran (%)**
Konut alanları	73544	62,02
Eğitim kurumu alanı	1806	1,52
Kamu kurumu alanı	5967	5,03
Koru alanı	3064	2,58
Park	460	0,39
Diğer açık yeşil alanlar	33736	28,45
Toplam	118577	100

Tablo 4.103: İcadiye Mahallesi'nin 2017 yılına ait mevcut alan kullanımlarının dağılımı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Alan Kullanımları (2017)	**İcadiye Mahallesi**	
	Alan (m²)	**Oran (%)**
Konut alanları	80394	69,60
Eğitim kurumu alanı	2949	2,55
Kamu kurumu alanı	6624	5,73
Dini tesis alanı	1652	1,43
Ticari kullanım alanı	1287	1,11
Koru alanı	857	0,74
Park	2099	1,82
Spor tesisi alanı	881	0,76
Diğer açık yeşil alanlar	17589	15,23
Otopark	1175	1,02
Toplam	115507	100

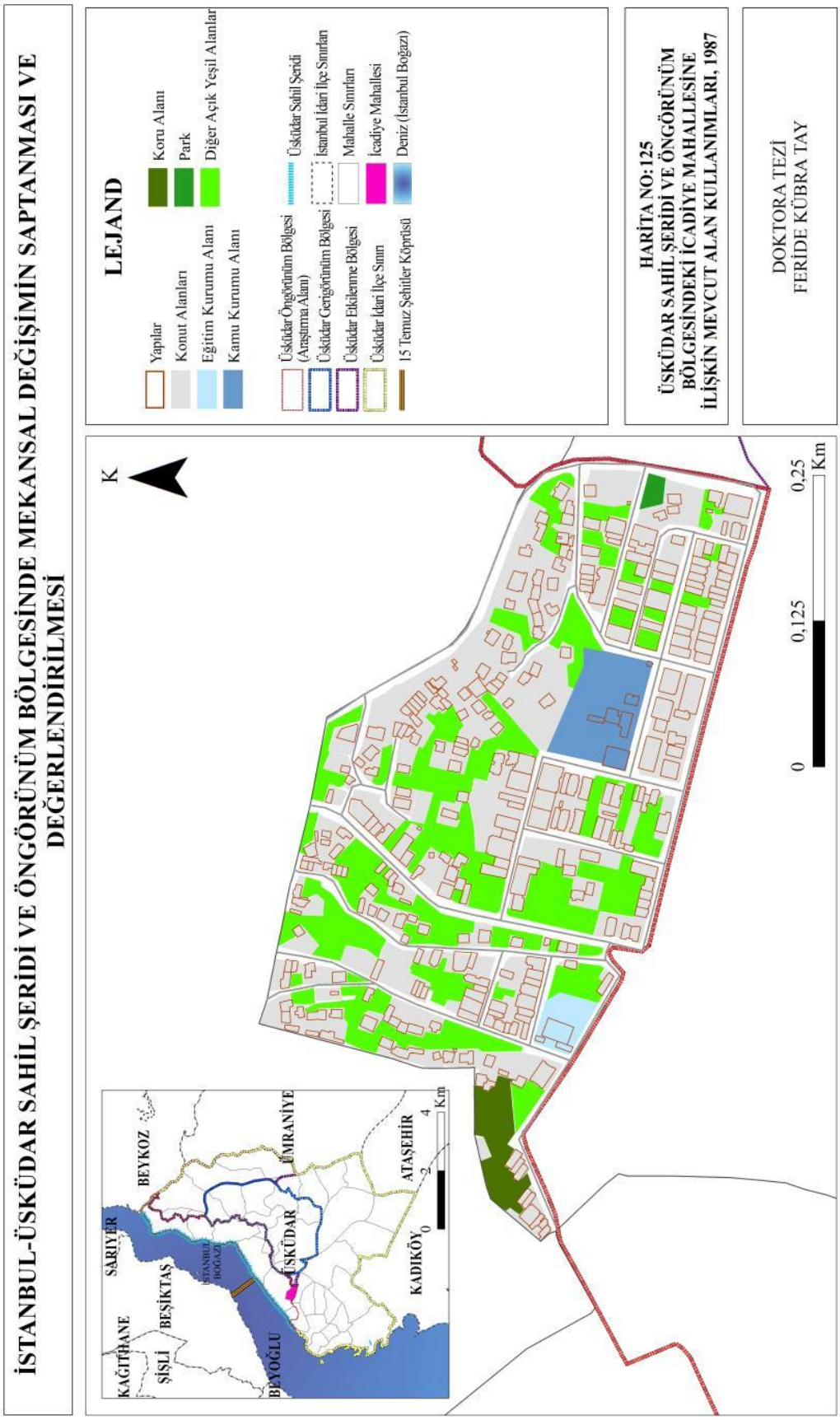

Şekil 4.179: İcadiye Mahallesi'nin 1987 yılı alan kullanımları (Orijinal, 2021).

Şekil 4.180: İcadiye Mahallesi'nin 2017 yılı alan kullanımları (Orijinal, 2021).

4.3.10.3. Yerleşim Dokusu ve Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki İcadiye Mahallesi'nin 1987 ve 2017 Yılına Ait Yerleşim Dokusu: Tarihsel süreç içinde yapı yoğunluklarındaki değişimin karşılaştırılmasında TAKS (Taban Alanı Kat Sayısı) değerlerinden faydalanılmıştır. 1987 ve 2017 yıllarına ait yapılar fonksiyonları ile birlikte analiz edilmiştir. 2017 yılı analizlerine göre, fonksiyonlarına göre İcadiye Mahallesi'nde yer alan yapılar konut, dini tesis binası, okul binası, resmi kurum binası, ticari bina, tarihi bina, trafo binası, inşaat halindeki bina, sundurma yapılar olup, taban alanları toplam 38.595 m² olarak hesaplanmıştır. 1987 yılı analizlerine göre, fonksiyonlarına göre İcadiye Mahallesi'nde yer alan yapıların ise konut, okul binası, resmi kurum binası ve sundurma yapılar olup, taban alanları toplam 33.962 m² olarak hesaplanmıştır. Bu verilere göre, 1987 ve 2017 yıllarındaki yapıların taban alanları yüzde olarak karşılaştırıldığında, yapılaşmış alan yoğunluğunda + %13,64 oranında bir artış olduğu görülmüştür (Tablo 4.106). 1987 yılından sonra 2 adet yapının tescil edilerek koruma kapsamına alındığı için tarihi bina olarak 2017 yılı analizlerinde yer aldığı tespit edilmiştir.

Araştırma alanındaki İcadiye Mahallesi'nin 1987 yılına ait yapı analizi Harita 127'de (Şekil 4.181), yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı Tablo 4.104'de verilmiştir. 2017 yılına ait yapı analizi Harita 128'de (Şekil 4.182) ve yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı Tablo 4.105'de verilmiştir.

1996 ve 2017 yılına ait yapıların kat adetlerinin analiz edilmesinde elde edilen veriler karşılaştırıldığında, 1996 yılında alan içinde bulunan yapıların kat adetlerinin tek kat ve 6 kat aralığında yüksekliğe sahip iken, 2017 yılında kat adetlerinin tek kat ve 7 kat aralığında olduğu saptanmıştır. 1996 yılından sonra 1 ve katlı yapılarda azalma görülürken 3, 4, 5, 6 ve 7 katlı yapılarda artış olmuştur. 7 katlı üç adet yapının biri iç kesimde ve diğer ikisi güneydoğu kesiminde olmak üzere konut alanları çevresine dağılmıştır. Söz konusu yıllar arasında geçen süreçte alandaki yapıların geçirdiği değişim ve dönüşümlerle ortalama kat adetlerinin + %14,28'lik bir oranda fazlalaştığı saptanmıştır (Tablo 4.108).

Araştırma alanındaki İcadiye Mahallesi'nin 1996 yılındaki kat adetleri Harita 129'da (Şekil 4.183) ve Tablo 4.107'de, 2017 yılındaki kat adetleri Harita 130'da (Şekil 4.184) ve Tablo 4.108'de verilmiştir.

Tablo 4.104: İcadiye Mahallesi'nin 1987 yılına ait yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Yapılar (1987)	**İcadiye Mahallesi**		
	Miktar (adet)	**Alan (m²)**	**Oran (%)**
Konut	304	32437	95,51
Okul Binası	1	376	1,11
Resmi Kurum Binası	4	743	2,19
Sundurma Yapı	18	406	1,20
Toplam	327	33962	100

Tablo 4.105: İcadiye Mahallesi'nin 2017 yılına ait yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Yapılar (2017)	**İcadiye Mahallesi**		
	Miktar (adet)	**Alan (m²)**	**Oran (%)**
Konut	317	34400	89,13
Dini Tesis Binası	1	342	0,89
Okul Binası	2	479	1,24
Resmi Kurum Binası	5	1139	2,95
Ticari Bina	2	164	0,42
Tarihi Bina	2	267	0,69
İnşaat Halindeki Bina	1	48	0,12
Harabe	3	205	0,53
Sundurma Yapı	25	1551	4,02
Toplam	358	38595	100

Tablo 4.106: İcadiye Mahallesi'nin yapı yoğunluğundaki değişim oranı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Yapılar	**İcadiye Mahallesi**		
	1987 yılı (m²)	**2017 yılı (m²)**	**Değişim (%)**
Konut	32437	34400	+ %6,05
Dini Tesis Binası	376	342	- %9,04
Okul Binası	743	479	- %35,53
Resmi Kurum Binası	0	1139	+ %100,00
Ticari Bina	0	164	+ %100,00
Tarihi Bina	0	267	+ %100,00
İnşaat Halindeki Bina	0	48	+ %100,00
Harabe	0	205	+ %100,00
Sundurma Yapı	406	1551	+ %282,01
Toplam Yapı Yoğunluğu	33962	38595	**+ %13,64**

+: artan yönde değişim, -: azalan yönde değişim, ±: değişim yok

Şekil 4.181: İcadiye Mahallesi'nin 1987 yılındaki yapı analizi (Orijinal, 2021).

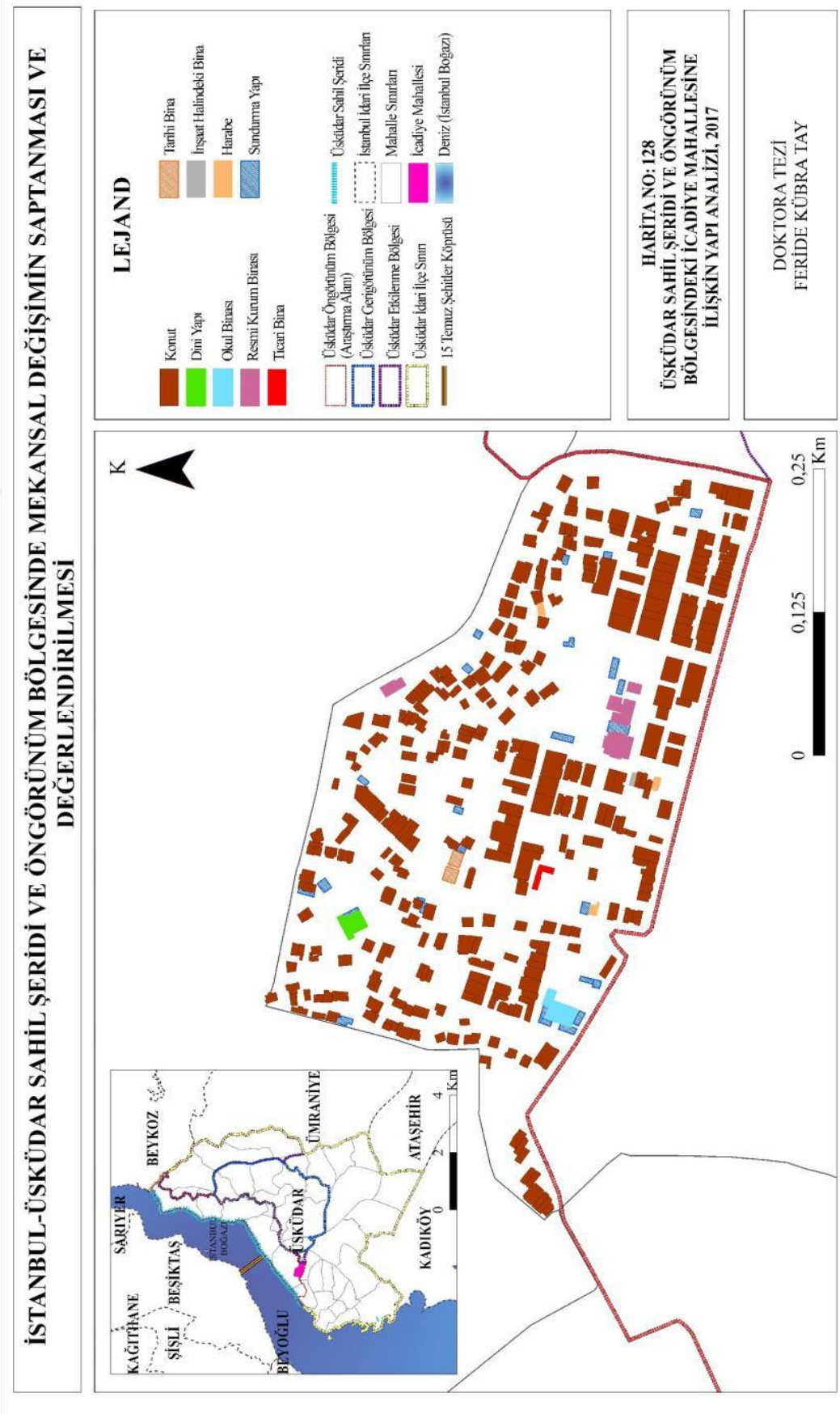

Şekil 4.182: İcadiye Mahallesi'nin 2017 yılındaki yapı analizi (Orijinal, 2021).

Tablo 4.107: İcadiye Mahallesi'ndeki yapıların 1996 yılına ait kat adetleri (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Kat Adetleri (1996)	**İcadiye Mahallesi**
	Miktar (adet)
1 Katlı	120
2 Katlı	45
3 Katlı	46
4 Katlı	57
5 Katlı	36
6 Katlı	5
Sundurma Yapı	18
Toplam	327

Tablo 4.108: İcadiye Mahallesi'ndeki yapıların 2017 yılına ait kat adetleri (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Kat Adetleri (2017)	**İcadiye Mahallesi**
	Miktar (adet)
1 Katlı	86
2 Katlı	44
3 Katlı	71
4 Katlı	70
5 Katlı	44
6 Katlı	14
7 Katlı	3
İnşaat Halindeki Bina	1
Sundurma Yapı	25
Toplam	358

Tablo 4.109: İcadiye Mahallesi'nin ortalama kat adetlerindeki değişim oranı (Orijinal, 2021).

İcadiye Mahallesi		
1996 yılı ortalama kat yüksekliği (adet)	**2017 yılı ortalama kat yüksekliği (adet)**	**Değişim (%)**
3,5	4	+ %14,28

+: artan yönde değişim, -: azalan yönde değişim, ±: değişim yok

Şekil 4.183: İcadiye Mahallesi'nin 1996 yılındaki kat adetleri (Orijinal, 2021).

Şekil 4.184: İcadiye Mahallesi'nin 2017 yılındaki kat adetleri (Orijinal, 2021).

4.3.10.4. Ulaşım Durumu ve Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki İcadiye Mahallesi'nin 1987 ve 2017 Yılına Ait Ulaşım Durumu: 2017 yılı analizlerine göre, İcadiye Mahallesi'nin yüzölçümünün %21,80'lik kısmını (32.207 m²) yol alanları kaplamaktayken (Şekil 4.172), bu oranın 1987 yılında %19,72 (29.137 m²) olduğu saptanmıştır (Şekil 4.173). Bu verilere göre 1987 yılından sonra yol alanlarında + %10,53 oranında bir artış söz konusudur.

1987 yılında ve 2017 yılında mahalledeki ulaşım ağı 3. Derece yol (ara yollar) ve toprak yol olmak üzere iki temel guruptan oluşmaktadır. 1987 yılından sonra alan genelinde özellikle yeni 3. Derece yolların ulaşım sistemine eklendiği görülürken, toprak yollarda az miktarda azalma olmuştur.

İcadiye Mahallesi'ndeki 1987 yılı ulaşım durumu Harita 131'de (Şekil 4.185), 2017 yılı ulaşım durumu Harita 132'de verilmiştir (Şekil 4.186). Mahallede ulaşım ağının uzunluk ve oransal olarak dağılımı Tablo 4.110 ve 4.111'de yer almaktadır.

Tablo 4.110: İcadiye Mahallesi'ndeki 1987 yılına ait ulaşım durumu (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Ulaşım Durumu (1987)	**İcadiye Mahallesi**	
	Uzunluk (m)	**Oran (%)**
3. Derece Yol (Ara yollar)	3803,07	83,07
Toprak Yol	775,13	16,93
Toplam	4578,2	100

Tablo 4.111: İcadiye Mahallesi'ndeki 2017 yılına ait ulaşım durumu (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Ulaşım Durumu (2017)	**İcadiye Mahallesi**	
	Uzunluk (m)	**Oran (%)**
3. Derece Yol (Ara yollar)	5184,25	90,32
Toprak Yol	555,65	9,68
Toplam	5739,9	100

Şekil 4.185: İcadiye Mahallesi'nin 1987 yılı ulaşım durumu (Orijinal, 2021).

Şekil 4.186: İcadiye Mahallesi'nin 2017 yılı ulaşım durumu (Orijinal, 2021).

4.3.11. Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Sultantepe Mahallesi'nin Mekânsal Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Sultantepe Mahallesi'nin yüzölçümü 180.655 m² (yaklaşık 18 ha)'dir. Güncel olarak kullanılan 1/5000 ölçekli 2017 yılına ait Üsküdar İlçesi Halihazır Planı'ndaki ve 1987 yılına ait Üsküdar İlçesi Halihazır Planı'ndaki veriler CBS ve Autocad 2018 programları ile analiz edilerek Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi içindeki Sultantepe Mahallesi'nin 1/5000 ölçekli doğal morfoloji, mevcut alan kullanım, yerleşim dokusu ve ulaşım durumu değişimlerine ilişkin haritalar oluşturulmuştur. Söz konusu mahallenin mekânsal değişimi incelenirken, 1982 ve 2017 yılı hava fotoğraflarından başlayarak aşağıdaki başlıklar altında irdelenmiştir. 1982 hava fotoğrafı Harita 133'de, 2017 yılı hava fotoğrafı Harita 134'de verilmiştir (Şekil 4.187-Şekil 4.188).

Şekil 4.187: Sultantepe Mahallesi'nin 1982 yılı hava fotoğrafı (Orijinal, 2021).

Şekil 4.188: Sultantepe Mahallesi'nin 2017 yılı hava fotoğrafı (Orijinal, 2021).

4.3.11.1. Doğal Morfolojik Yapı ve Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Sultantepe Mahallesi'nin 1987 ve 2017 Yılına Ait Doğal Morfolojik Yapısı: 2017 yılı analizlerine göre, Sultantepe Mahallesi'nin yüzölçümünün %74,07'lik kısmını doğal morfolojik alanlar kaplamaktayken, bu oranın 1987 yılında %76,17 olduğu saptanmıştır. Bu verilere göre doğal morfolojik yapıda - %2,75 oranında bir azalma söz konusudur. Sultantepe Mahallesi'nin 1987 yılına ilişkin doğal morfolojik yapısı Harita 135'de verilmiş (Şekil 4.189) olup, 2017 yılına ilişkin veri ise Harita 136'da yer almaktadır (Şekil 4.190).

1987 ve 2017 yılına ait veriler karşılaştırıldığında doğal morfolojik yapıda kısmen köklü değişimler belirlenmiştir. 1987 yılında alanın güneybatısında yer alan spor tesisi alanına 2017 yılı analizlerinde rastlanmamaktadır. 1987 yılından sonra alanın güneybatısında yer alan koru alanının bir kısmı tarım alanı olarak kullanılmaya başlanmış olup, park alanlarının yüzölçümlerinde bir değişim olmamıştır. Alanın doğal morfolojik yapısındaki değişimler hava fotoğraflarında da açıkça görülmektedir.

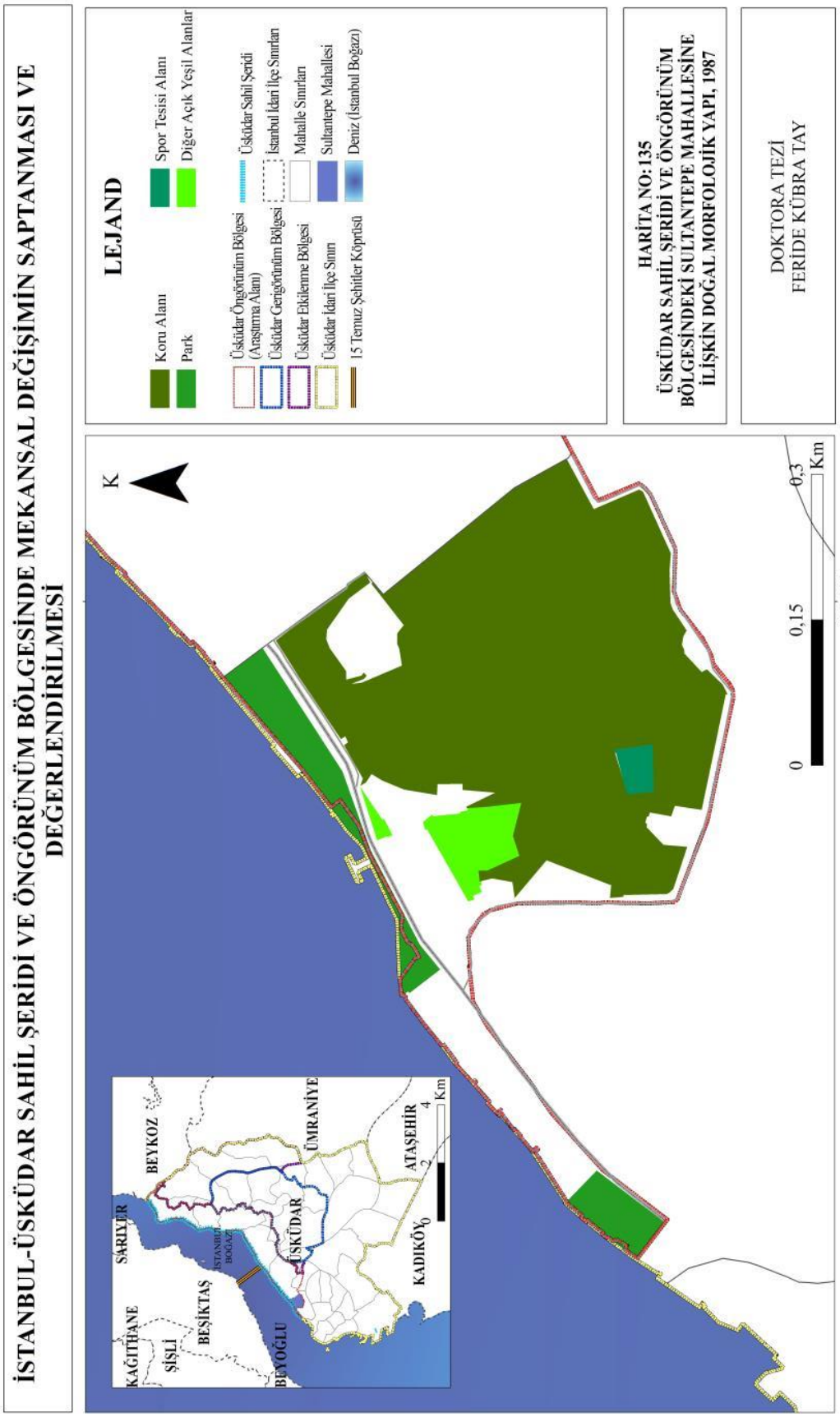

Şekil 4.189: Sultantepe Mahallesi'nin 1987 yılı doğal morfolojik yapısı (Orijinal, 2021).

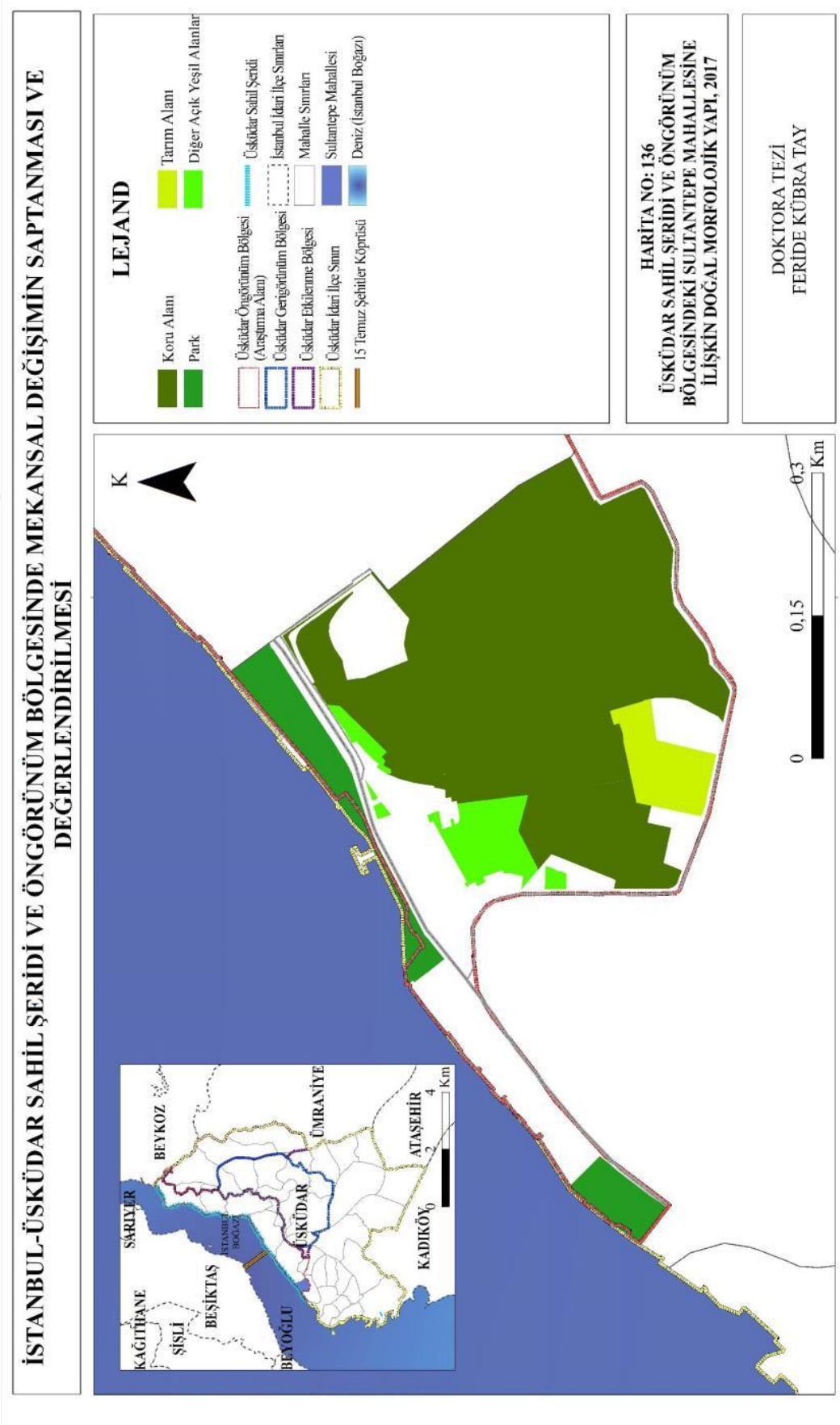

Şekil 4.190: Sultantepe Mahallesi'nin 2017 yılı doğal morfolojik yapısı (Orijinal, 2021).

4.3.11.2. Mevcut Alan Kullanımları ve Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Sultantepe Mahallesi'nin 1987 ve 2017 Yılına Ait Alan Kullanımları: 2017 yılı analizlerine göre, Sultantepe Mahallesi'nde yer alan mevcut alan kullanımları konut alanları, kültür ve turizm alanı, dini tesis alanı, ticari kullanım alanı, iskele alanı, koru alanı, park, tarım alanı, diğer açık yeşil alanlar ve otoparktır. Araştırma alanının %61,22'lik kısmını koru alanları kaplamaktadır. Koru alanlarınını %10,67'lik oranla konut alanları takip etmektedir.

1987 yılı analizlerine göre, Sultantepe Mahallesi'nde yer alan mevcut alan kullanımları konut alanları, kamu kurumu alanı, dini tesis alanları, ticari kullanım alanı, iskele alanı, koru alanı, park, spor tesisi alanı ve diğer açık yeşil alanlardır. 1987 yılı alan kullanımlarına göre araştırma alanının %67,34'lük kısmını koru alanları oluşturmakta, %13,47'lik kısmını konut alanları oluşturmaktadır.

1987 ve 2017 yılına ait veriler karşılaştırıldığında konut alanlarında, koru alanında, diğer açık yeşil alanlarda azalma görülürken, dini tesis alanı, iskele alanı ve park alanında değişiklik görülmemektedir. Bunun yanı sıra 1987 yılında mahallenin güney kesiminde yer alan spor tesisi alanının izleri kaybolmuştur. Buradaki koru alanının bir kısmı ve spor tesisi alanının tarım alanına dönüşümü söz konusudur. 1987 yılında mahallenin kuzeybatısında yer alan Tekel tütün deposu ticari kullanım alanı olarak yer almakta olup, 2017 yılında 3. Selim Ambarları Tekel Müzesi ve Kültür Merkezi adı ile kültür ve turizm alanına dönüşmüştür. Bunun yanısıra mahallenin kuzeybatısında 1987 yılında kamu kurumu alanı olarak hizmet veren Ulaştırma Bakanlığı Telsiz Genel Müdürlüğü'ne ait alanın ticari kullanım alanına dönüşümü söz konusudur. Alanın kuzeydoğusunda koru alanının içinde olan konut alanının da ticari kullanım alanına dönüşmesi ile konut alanlarında azalma olduğu belirlenmiştir. 2017 yılı verilerinde otopark alanının ulaşım sistemine eklenmesi de alandaki diğer bir değişiklik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sultantepe Mahallesi'ne ilişkin 1987 yılına ait alan kullanım durumu Harita 137'de (Şekil 4.191) ve mevcut alan kullanımlarının araştırma alanı içindeki işlevlerine göre miktarı, alansal ve oransal olarak dağılımı Tablo 4.112'de verilmiştir. 2017 yılına ait alan kullanım durumu Harita 138'de (Şekil 4.179), mevcut alan kullanımlarının araştırma alanı içindeki

işlevlerine göre miktarı, alansal ve oransal olarak dağılımı ise Tablo 4.113'de yer almaktadır.

Tablo 4.112: Sultantepe Mahallesi'nin 1987 yılına ait mevcut alan kullanımlarının dağılımı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Alan Kullanımları (1987)	**Sultantepe Mahallesi**	
	Alan (m²)	**Oran (%)**
Konut alanları	22948	13,47
Kamu kurumu alanı	1821	1,07
Dini tesis alanı	960	0,56
Ticari kullanım alanı	6656	3,91
İskele alanı	320	0,19
Koru alanı	114683	67,34
Park	14540	8,54
Spor tesisi alanı	1847	1,08
Diğer açık yeşil alanlar	6535	3,84
Toplam	170311	100

Tablo 4.113: Sultantepe Mahallesi'nin 2017 yılına ait mevcut alan kullanımlarının dağılımı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Alan Kullanımları (2017)	**Sultantepe Mahallesi**	
	Alan (m²)	**Oran (%)**
Konut alanları	18073	10,67
Kültür ve turizm alanı	4549	2,69
Dini tesis alanı	960	0,57
Ticari kullanım alanı	11353	6,70
İskele alanı	320	0,19
Koru alanı	103669	61,22
Park	14540	8,59
Tarım alanı	7166	4,23
Diğer açık yeşil alanlar	8437	4,98
Otopark	258	0,15
Toplam	169325	100

Şekil 4.191: Sultantepe Mahallesi'nin 1987 yılı alan kullanımları (Orijinal, 2021).

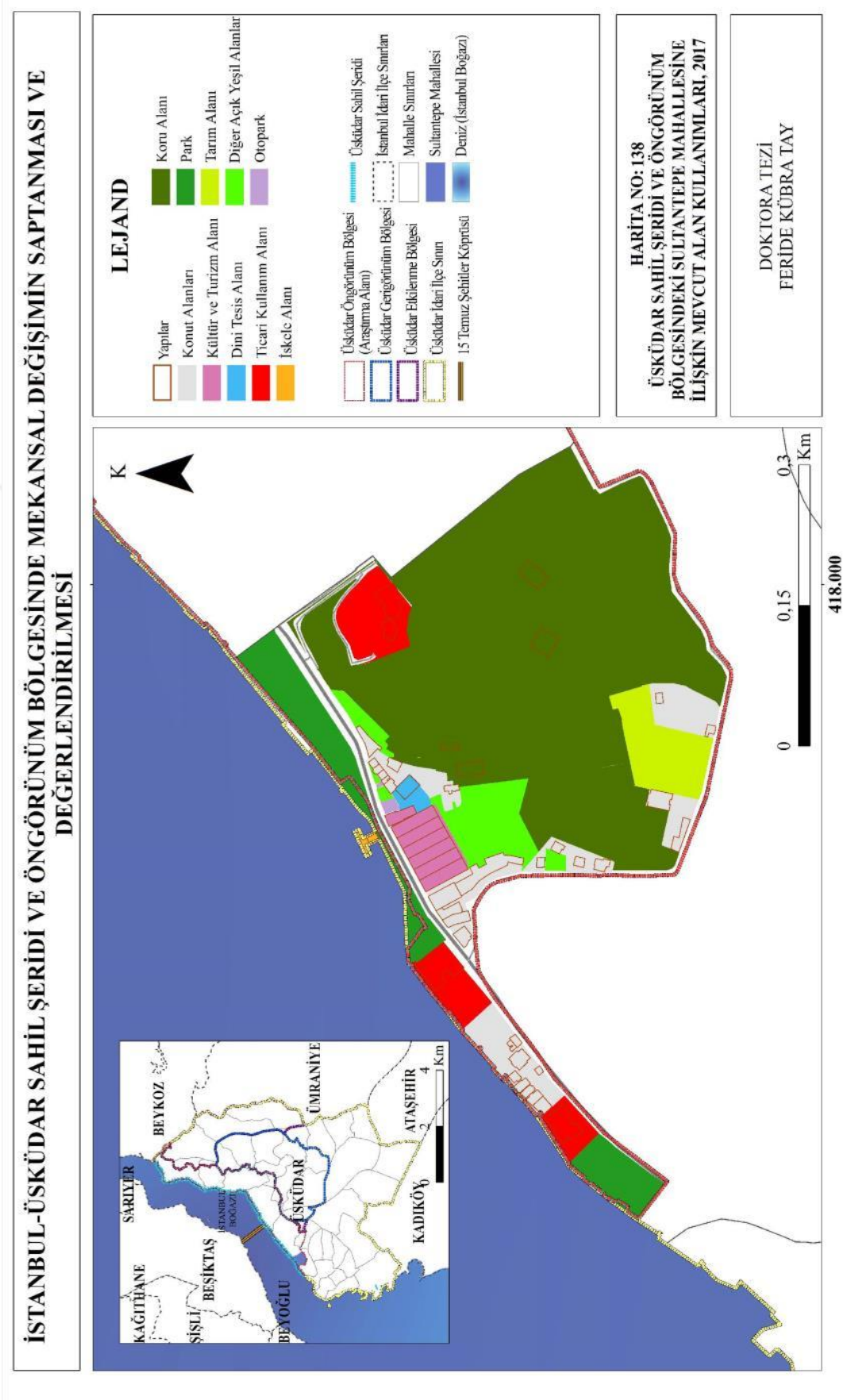

Şekil 4.192: Sultantepe Mahallesi'nin 2017 yılı alan kullanımları (Orijinal, 2021).

4.3.11.3. Yerleşim Dokusu ve Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Sultantepe Mahallesi'nin 1987 ve 2017 Yılına Ait Yerleşim Dokusu: Tarihsel süreç içinde yapı yoğunluklarındaki değişimin karşılaştırılmasında TAKS (Taban Alanı Kat Sayısı) değerlerinden faydalanılmıştır. 1987 ve 2017 yıllarına ait yapılar fonksiyonları ile birlikte analiz edilmiştir. 2017 yılı analizlerine göre, fonksiyonlarına göre Sultantepe Mahallesi'nde yer alan yapılar konut, dini tesis binası, resmi kurum binası, ticari bina, tarihi bina, inşaat halindeki bina, harabe ve sundurma yapılar olup, taban alanları toplam 16.651 m² olarak hesaplanmıştır. 1987 yılı analizlerine göre, fonksiyonlarına göre Sultantepe Mahallesi'nde yer alan yapıların ise konut, dini tesis binası, resmi kurum binası, ticari bina ve sundurma yapılar olup, taban alanları toplam 13.087 m² olarak hesaplanmıştır. Bu verilere göre, 1987 ve 2017 yıllarındaki yapıların taban alanları yüzde olarak karşılaştırıldığında, yapılaşmış alan yoğunluğunda + %27,23 oranında bir artış olduğu görülmüştür (Tablo 4.116). 1987 yılından sonra 4 adet yapının tescil edilerek koruma kapsamına alındığı ve bu nedenle tarihi bina olarak 2017 yılı analizlerinde yer aldığı tespit edilmiştir.

Araştırma alanındaki Sultantepe Mahallesi'nin 1987 yılına ait yapı analizi Harita 139'da (Şekil 4.93), yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı Tablo 4.114'de, 2017 yılına ait yapı analizi Harita 140'da (Şekil 4.94), yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı Tablo 4.115'de verilmiştir.

1996 ve 2017 yılına ait yapıların kat adetlerinin analiz edilmesinde elde edilen veriler karşılaştırıldığında, 1996 yılında alan içinde bulunan yapıların kat adetlerinin tek kat ve 4 kat aralığında yüksekliğe sahip iken, 2017 yılında kat adetlerinin tek kat ve 8 kat aralığında olduğu saptanmıştır. 1996 yılından sonra 1 katlı yapılarda ciddi bir oranda azalma görülürken 3, 4 ve 8 katlı yapılarda artış olmuştur. Alanın sahil şeridinde 4 katlı resmi kurum binası olarak kullanılan yapının tarihsel süreçte üzerine kat çıkılarak 8 katlı ticari bir yapıya dönüştüğü belirlenmiştir. Alanın kuzeyinde yer alan tek katlı dini tesis binasının kat adedinde herhangi bir değişim olmamıştır. Söz konusu yıllar arasında geçen süreçte alandaki yapıların geçirdiği değişim ve dönüşümlerle ortalama kat adetlerinin + %44'lük bir oranda fazlalaştığı saptanmıştır (Tablo 4.119).

Araştırma alanındaki Sultantepe Mahallesi'nin 1996 yılındaki kat adetleri Harita 141'te (Şekil 4.195) ve Tablo 4.117'de, 2017 yılındaki kat adetleri Harita 142'de (Şekil 4.196) ve Tablo 4.118'de verilmiştir.

Tablo 4.114: Sultantepe Mahallesi'nin 1987 yılına ait yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Yapılar (1987)	**Sultantepe Mahallesi**		
	Miktar (adet)	**Alan (m²)**	**Oran (%)**
Konut	27	5953	45,49
Dini Tesis Binası	1	337	2,58
Resmi Kurum Binası	9	5674	43,36
Ticari Bina	1	786	6,01
Sundurma Yapı	8	337	2,58
Toplam	46	13087	100

Tablo 4.115: Sultantepe Mahallesi'nin 2017 yılına ait yapıların miktar, alan ve oran olarak dağılımı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Yapılar (2017)	**Sultantepe Mahallesi**		
	Miktar (adet)	**Alan (m²)**	**Oran (%)**
Konut	24	4625	27,78
Dini Tesis Binası	1	337	2,02
Resmi Kurum Binası	8	4415	26,51
Ticari Bina	4	2991	17,96
Tarihi Bina	4	757	4,55
İnşaat Halindeki Bina	1	289	1,74
Harabe	5	2048	12,30
Sundurma Yapı	20	1189	7,14
Toplam	67	16651	100,00

Tablo 4.116: Sultantepe Mahallesi'nin yapı yoğunluğundaki değişim oranı (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Yapılar	**Sultantepe Mahallesi**		
	1987 yılı (m²)	**2017 yılı (m²)**	**Değişim (%)**
Konut	5953	4625	- %22,30
Dini Tesis Binası	337	337	± %0,00
Resmi Kurum Binası	5674	4415	- %22,18
Ticari Bina	786	2991	+ %280,53
Tarihi Bina	0	757	+ %100,00
İnşaat Halindeki Bina	0	289	+ %100,00
Harabe	0	2048	+ %100,00
Sundurma Yapı	337	1189	+ %252,81
Toplam Yapı Yoğunluğu	13087	16651	**+ %27,23**

+: artan yönde değişim, -: azalan yönde değişim, ±: değişim yok

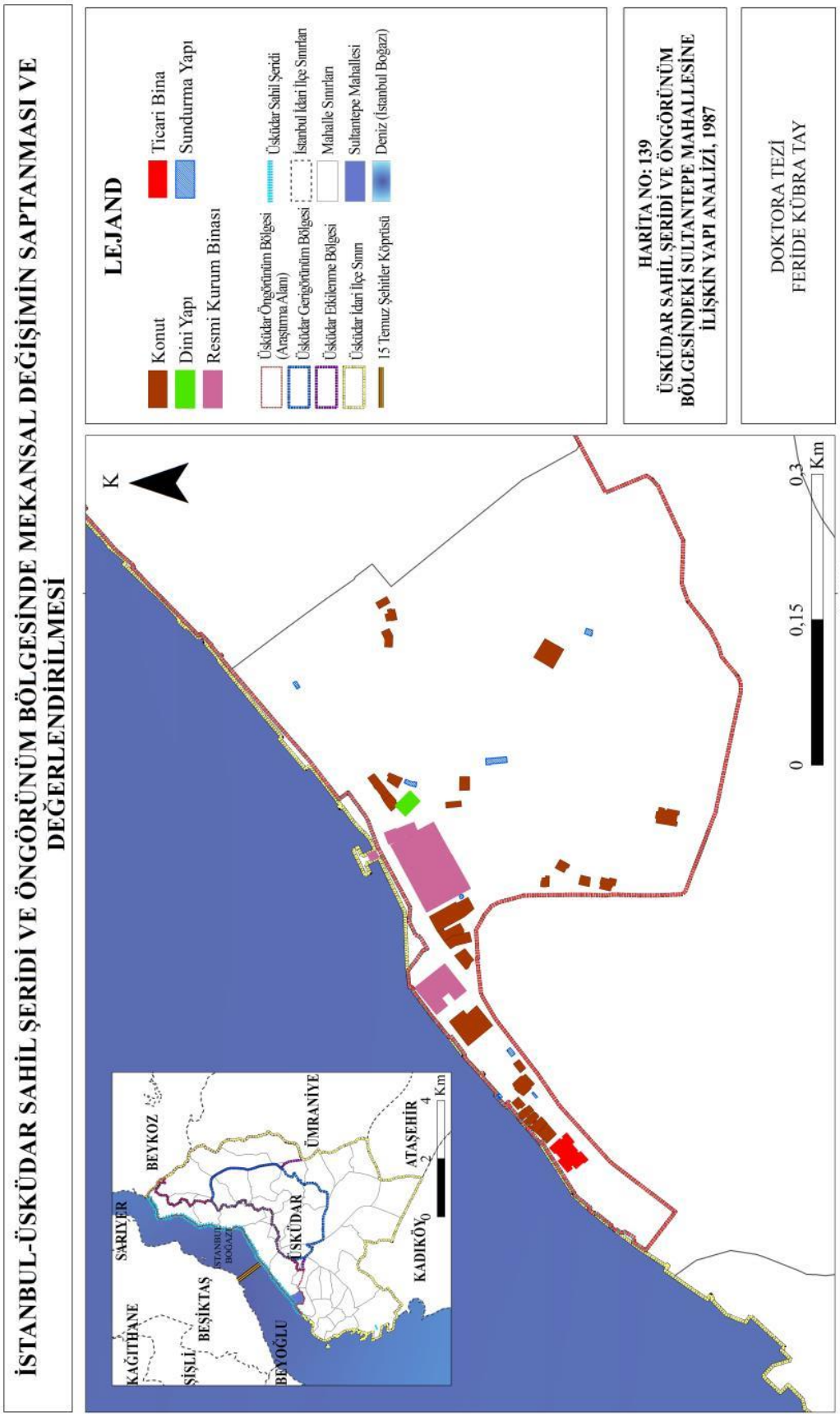

Şekil 4.193: Sultantepe Mahallesi'nin 1987 yılındaki yapı analizi (Orijinal, 2021).

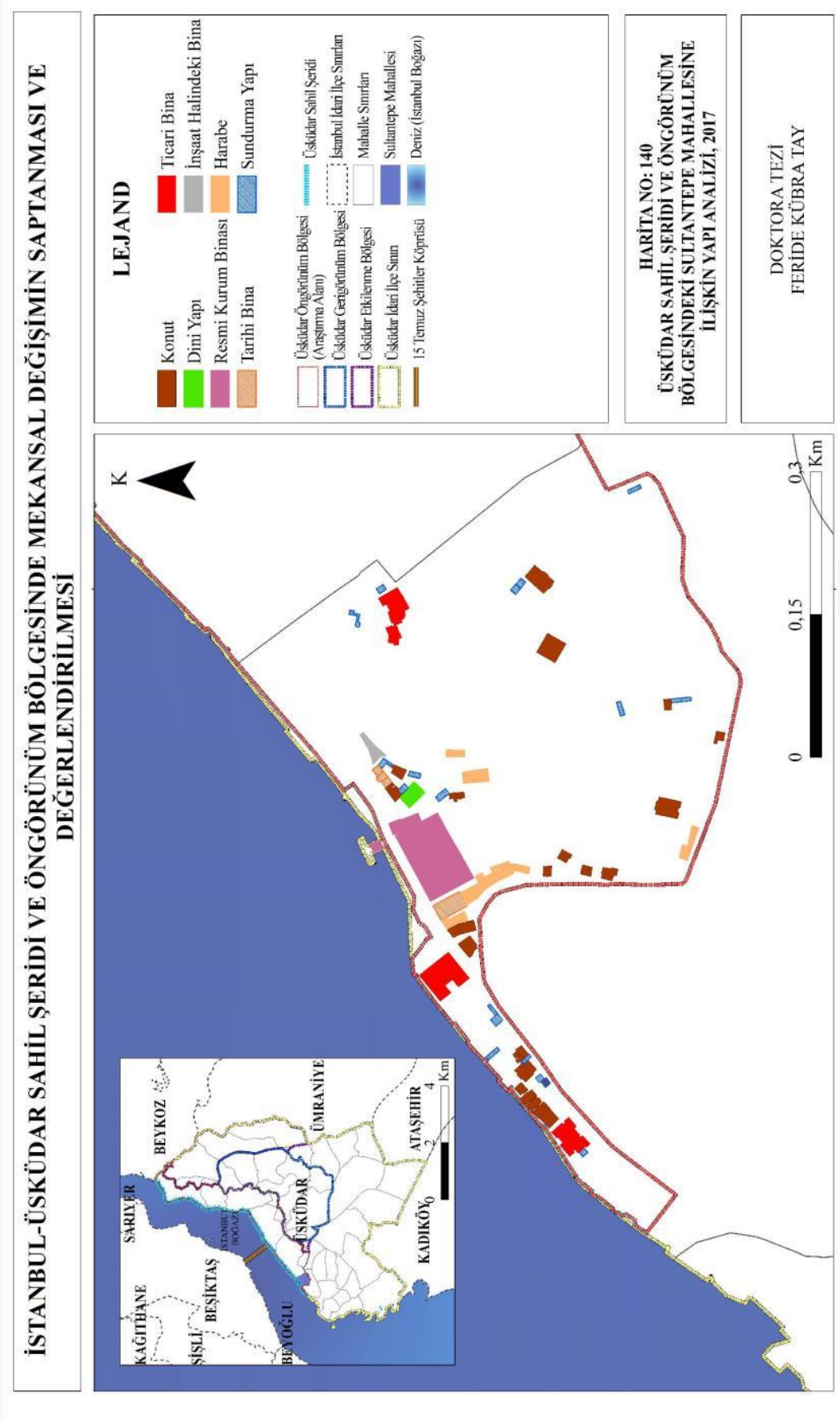

Şekil 4.194: Sultantepe Mahallesi'nin 2017 yılındaki yapı analizi (Orijinal, 2021).

Tablo 4.117: Sultantepe Mahallesi'ndeki yapıların 1996 yılına ait kat adetleri (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Kat Adetleri (1996)	**Sultantepe Mahallesi**
	Miktar (adet)
1 Katlı	27
2 Katlı	5
3 Katlı	4
4 Katlı	2
Sundurma Yapı	8
Toplam	46

Tablo 4.118: Sultantepe Mahallesi'ndeki yapıların 2017 yılına ait kat adetleri (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Kat Adetleri (2017)	**Sultantepe Mahallesi**
	Miktar (adet)
1 Katlı	13
2 Katlı	5
3 Katlı	13
4 Katlı	9
8 Katlı	1
İnşaat Halindeki Bina	1
Harabe	5
Sundurma Yapı	20
Toplam	67

Tablo 4.119: Sultantepe Mahallesi'nin ortalama kat adetlerindeki değişim oranı (Orijinal, 2021).

Sultantepe Mahallesi		
1996 yılı ortalama kat yüksekliği (adet)	**2017 yılı ortalama kat yüksekliği (adet)**	**Değişim (%)**
2,5	3,6	+ %44

+: artan yönde değişim, -: azalan yönde değişim, ±: değişim yok

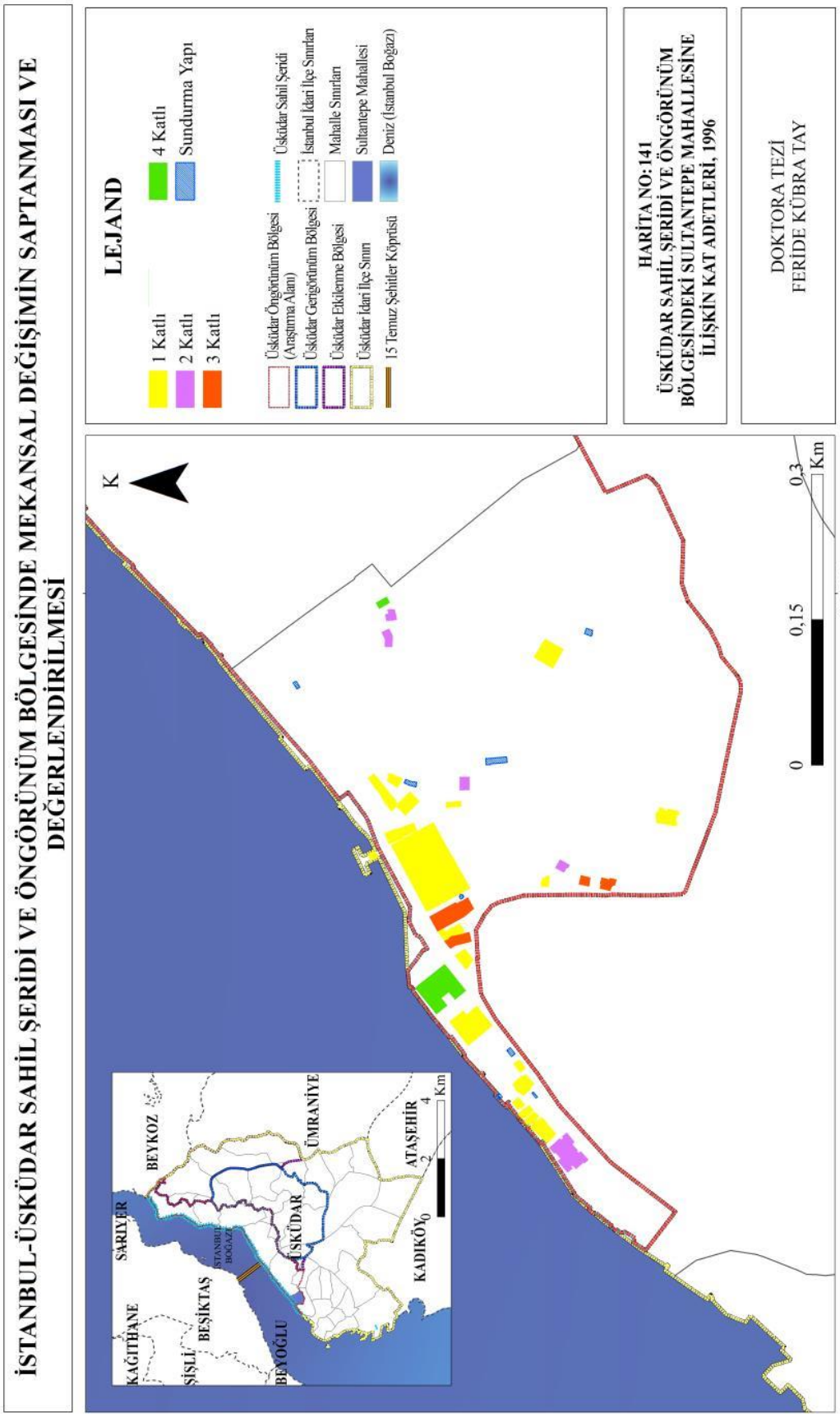

Şekil 4.195: Sultantepe Mahallesi'nin 1996 yılındaki kat adetleri (Orijinal, 2021).

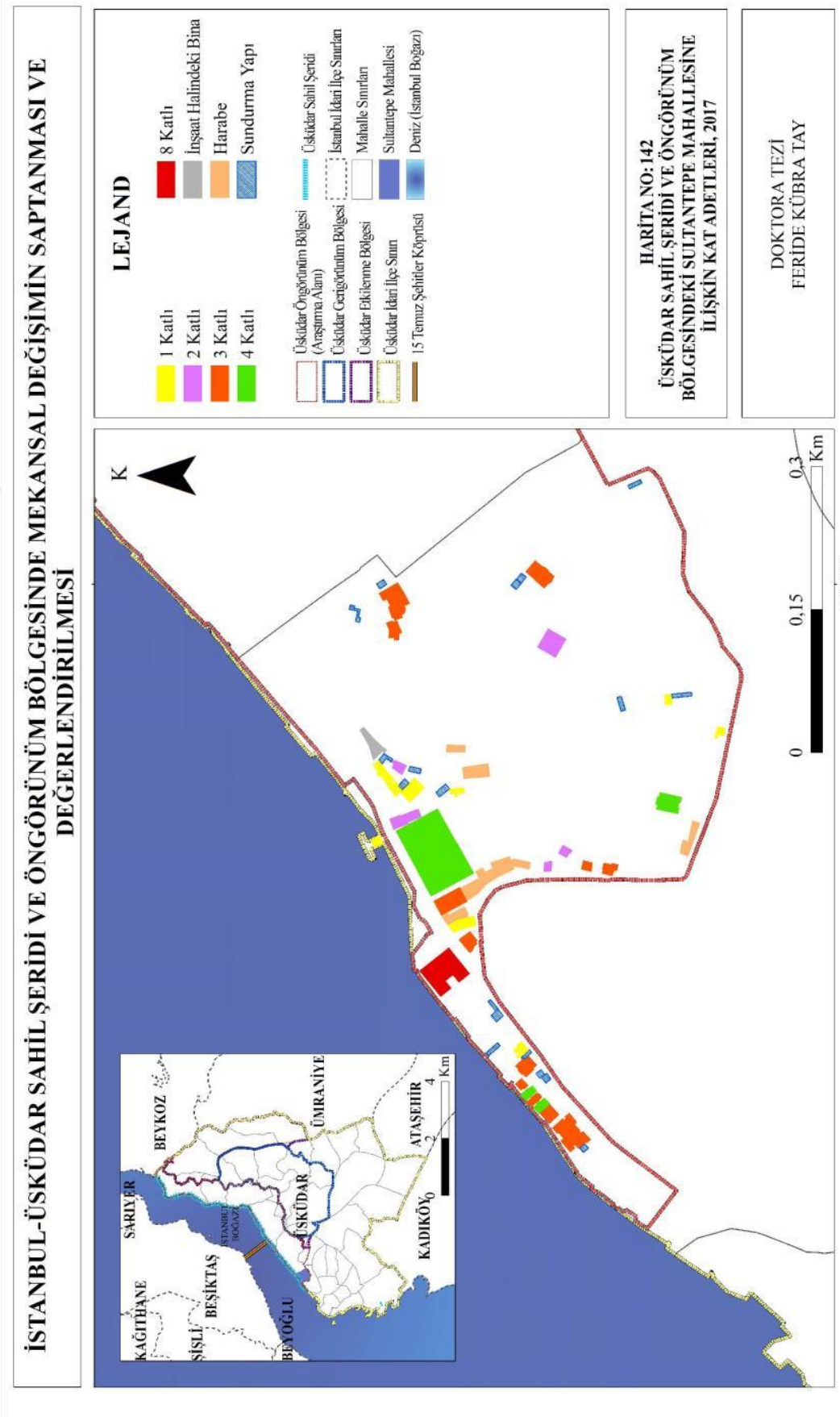

Şekil 4.196: Sultantepe Mahallesi'nin 2017 yılındaki kat adetleri (Orijinal, 2021).

4.3.11.4. Ulaşım Durumu ve Değişimi

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'ndeki Sultantepe Mahallesi'nin 1987 ve 2017 Yılına Ait Ulaşım Durumu: 2017 yılı analizlerine göre, Sultantepe Mahallesi'nin yüzölçümünün %6,27'lik kısmını (11.330 m²) yol alanları kaplamaktayken, bu oranın 1987 yılında %5,72 (10.344 m²) olduğu saptanmıştır. Bu verilere göre 1987 yılından sonra yol alanlarında + %9.53 oranında bir artış söz konusudur.

1987 yılında ve 2017 yılında mahalledeki ulaşım ağı 2. Derece yol (anayol), 3. Derece yol (ara yollar) ve toprak yol olmak üzere üç temel guruptan oluşmaktadır. 1987 yılından sonra alan genelinde özellikle yeni 3. Derece yolların ulaşım sistemine eklendiği görülürken, 2. Derece yol uzunluğu aynı kalmıştır. Toprak yol uzunluğunda da az miktarda artış olmuştur. Ulaşım durumundaki değişimler oluşturulan haritalarda açıkça görülmektedir.

Sultantepe Mahallesi'ndeki 1987 yılı ulaşım durumu Harita 143'de (Şekil 4.197), 2017 yılı ulaşım durumu Harita 144'de verilmiştir (Şekil 4.198). Mahallede ulaşım ağının uzunluk ve oransal olarak dağılımı Tablo 4.120 ve 4.121'de yer almaktadır.

Tablo 4.120: Sultantepe Mahallesi'ndeki 1987 yılına ait ulaşım durumu (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Ulaşım Durumu (1987)	**Sultantepe Mahallesi**	
	Uzunluk (m)	**Oran (%)**
2. Derece Yol (Anayol)	223,88	9,63
3. Derece Yol (Ara yollar)	1052,96	45,27
Toprak Yol	1049,06	45,10
Toplam	2325,9	100

Tablo 4.121: Sultantepe Mahallesi'ndeki 2017 yılına ait ulaşım durumu (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi İçindeki Ulaşım Durumu (2017)	**Sultantepe Mahallesi**	
	Uzunluk (m)	**Oran (%)**
2. Derece Yol (Anayol)	223,88	6,95
3. Derece Yol (Ara yollar)	1290	40,05
Toprak Yol	1707	53,00
Toplam	3220,88	100

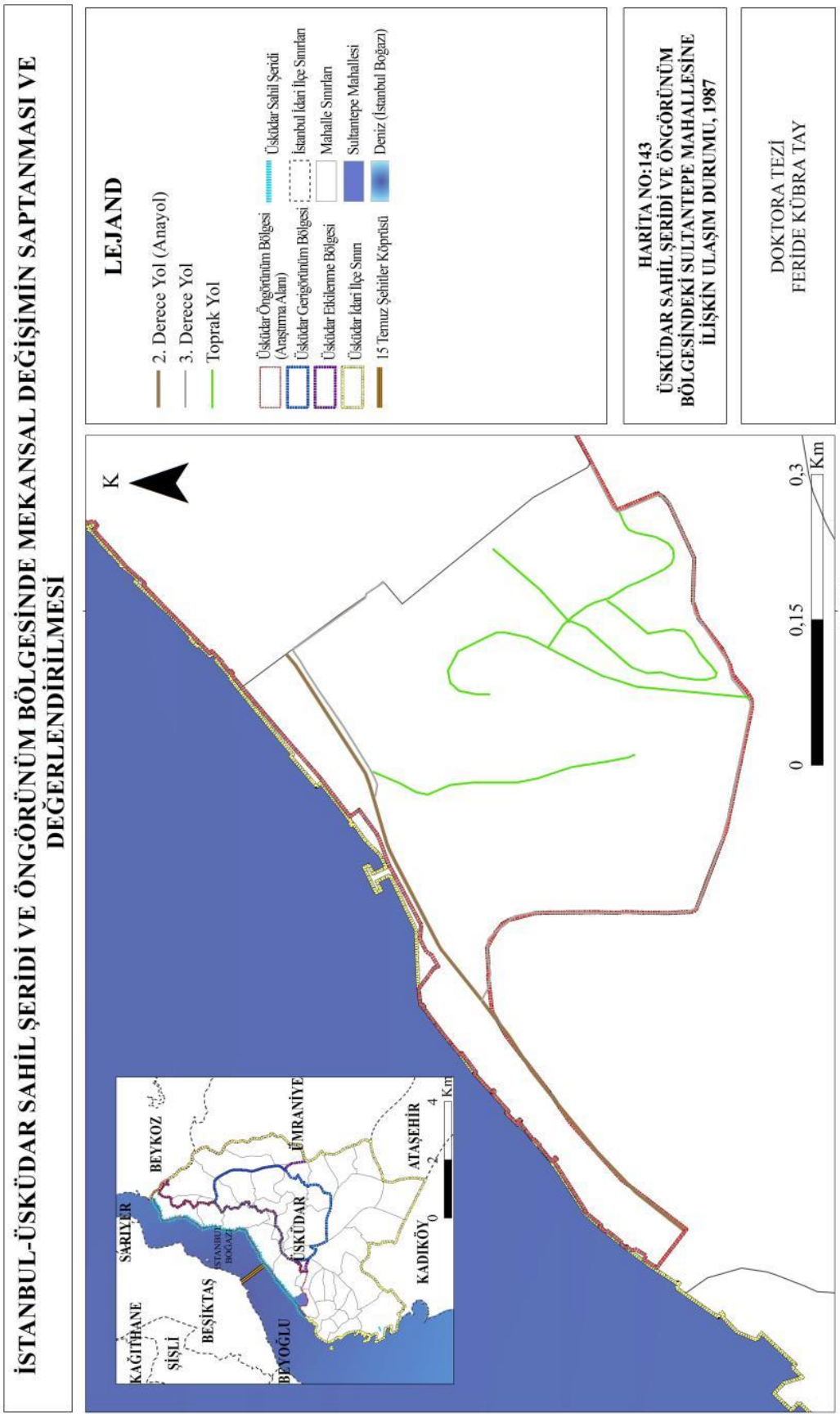

Şekil 4.197: Sultantepe Mahallesi'nin 1987 yılı ulaşım durumu (Orijinal, 2021).

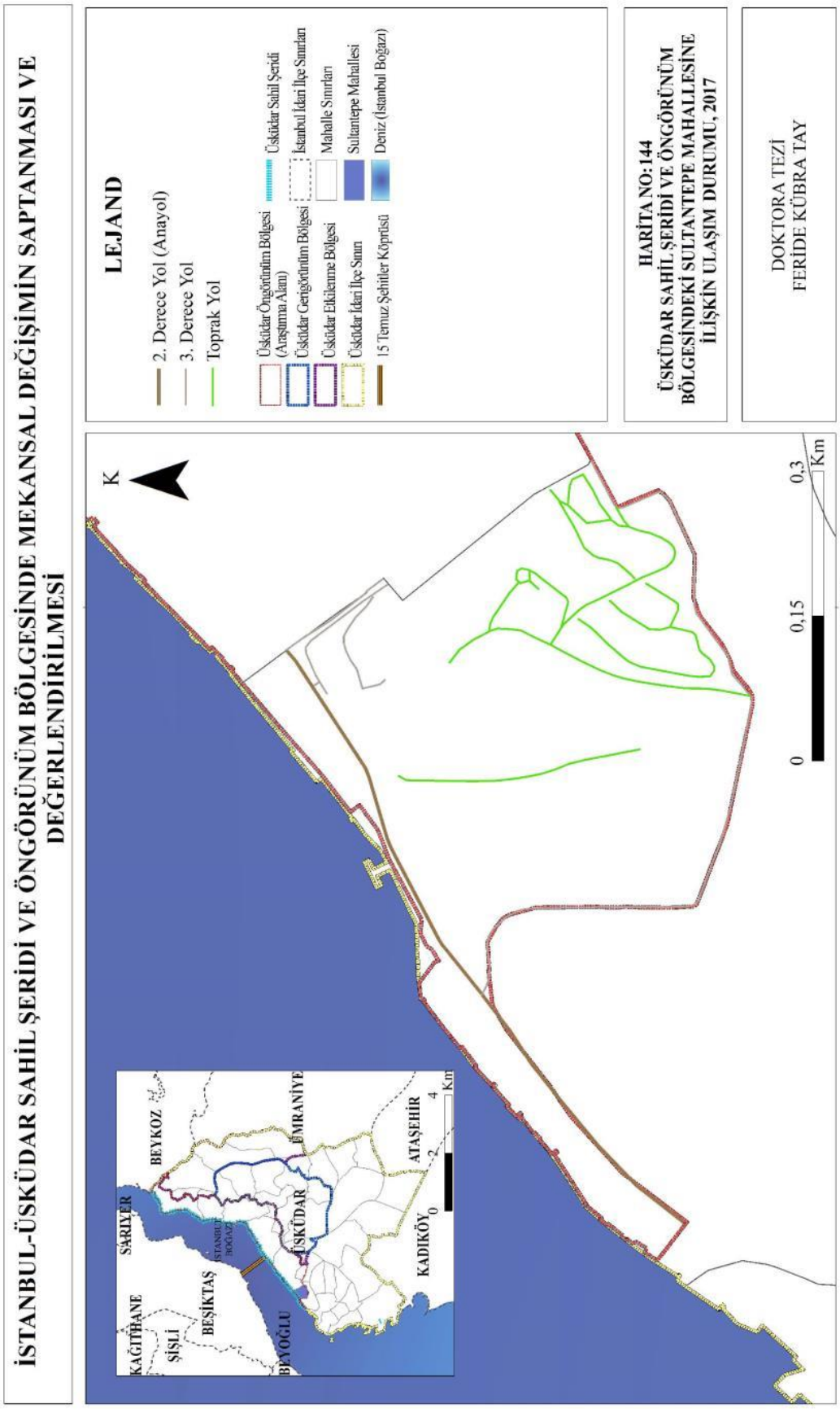

Şekil 4.198: Sultantepe Mahallesi'nin 2017 yılı ulaşım durumu (Orijinal, 2021).

5. DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada yapılan değerlendirmelerde, mahallelerin yüzölçümleri de etkili olmuştur. Değişim değerlendirilirken mahallelerin kapladıkları alanların büyüklükleri dikkate alınarak yorumlanmıştır. Boğaziçi Öngörünüm siluetinin oluşmasında da mahallelerin kapladıkları alanlar ve yüzölçümleri ile kıyıdaki etki alanları öne çıkan bir faktör olarak değerlendirilmiştir.

5.1. Araştırma alanının mahalle alt ölçeğinde mekânsal kriterler ile saptanan tüm değişimlerin karşılaştırılması ve değerlendirilmesi

Yapılan değerlendirmeler mevcut alan kullanımları dışındaki bileşenlere ait mekânsal kriterler için yapılmıştır. Araştırma alanı içindeki 11 mahalle ve araştırma alanı bütününde 1987-2017 yılları arasında doğal morfolojik yapı, yerleşim dokusu, ulaşım durumunda meydana gelen değişimler hakkında bilgiler verilmiştir (Tablo 4.122).

1987 ve 2017 yıllarında araştırma alanı bütünündeki doğal morfolojik alan değişimine bakıldığında yeşil alan oranı azalarak değişim göstermiştir. Özellikle topografyaya uygun olarak yeşil alan içlerine doğru yerleşim alanların genişlemesiyle beraber doğal morfolojik yapı içindeki yeşil alanlar - %14,15 oranında azalmıştır. Araştırma alanı içinde 30 yıllık süreçte doğal morfolojik yapıda yeşil alan varlığı en çok değişime uğrayan mahalle Küçüksu Mahallesi'dir. Küçüksu Mahallesi'nde yeşil alan varlığında - %69,25 oranında azalma tespit edilmiştir. Küçüksu Mahallesini - %42,49 oran ile İcadiye Mahallesi ve sonra - %38,84'lük oran ile Küplüce Mahallesi takip etmektedir. Doğal morfolojik yapı içinde yeşil alan varlığı en fazla değişime uğradığı ilk üç mahallenin Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi içinde kapladıkları alan azdır. Küçüksu Mahallesi'nin yüzölçümünün büyük bir kısmı etkilenme alanı içinde kalırken, İcadiye ve Küplüce Mahalle'sinin yüzölçümünün çoğu gerigörünüm bölgesinde yer almaktadır. 1987'den 2017'ye yeşil alan varlığında artış görülen tek mahalle Kuzguncuk Mahallesi'dir. Kuzguncuk Mahallesi'nde yeşil alan oranında + %15,83'lük bir oranda artış olmuştur. Yüzölçümü açısından büyük bir bölümü Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi içinde yer alan Kuzguncuk Mahallesi'nde yeşil alan varlığında gerçekleşen bu artış hem silüet hem de kentsel imge açısından önemlidir. Bu artışın sebebi mahallenin doğusunda yer alan askeri alanın bir

kısmı ile konut alanlarının bir kısmının millet bahçesine dönüşümüdür. Sultantepe Mahallesi yeşil alan varlığı değişimin - %2,75'lik bir oran ile en az görüldüğü mahalledir.

Araştırma alanı bütünündeki yerleşim dokusundaki değişimler, 1987 ve 2017 yılları arasında yapılaşmış alan yoğunluğu ile 1996 ve 2017 arasındaki ortalama kat adetlerindeki değişim kriterleri üzerinden değerlendirilmiştir. Buna göre 1987-2017 yılları arasındaki yapılaşmış alan yoğunluğu değişimlerine bakıldığında bu 30 yıllık süreçte genel olarak araştırma alanı bütününde + %25,64 lik bir artış olduğu tespit edilmiştir. 1987 yılında araştırma alanı bütününde 610.334 m² yapılaşmış alan bulunurken, 2017 yılında araştırma alanı bütününde 766.866 m² yapılaşmış alan olduğu saptanmıştır. Yapılaşmış alan yoğunluğundaki değişimler mahalle alt ölçeğinde ele alındığında araştırma alanı içinde yer alan 11 mahallenin tamamında yapılaşmış alan miktarında artış görülmüştür. Yapılaşmış alan yoğunluğundaki artışın en fazla olduğu mahalle + %70,30'luk oran ile Küçüksu Mahallesi'dir. Küçüksu Mahallesi'ni + %49,41'lik değişim oranı ile Kirazlıtepe Mahallesi ve sonra + %42,72'lik değişim oranı ile Güzeltepe Mahallesi takip etmektedir. Yapılaşmış alan yoğunluğunun en fazla değişime uğradığı ilk üç mahallenin Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi içinde kapladıkları alan azdır. Küçüksu Mahallesi'nin yüzölçümünün büyük bir kısmı etkilenme alanı içinde kalırken, Kirazlıtepe ve Güzeltepe Mahalle'sinin yüzölçümünün çoğu gerigörünüm bölgesinde yer almaktadır. Yüzölçümü bakımından tamamı öngörünüm bölgesi içinde yer alan ve yapılaşmış alan yoğunluğundaki değişimin en fazla görüldüğü mahalle + %41,15'lik bir artış oranı ile Kandilli Mahallesi olarak tespit edilmiştir. Genel olarak araştırma alanı bütününde yapılaşmış alanlarda görülen yayılmanın yeşil alan varlığında azalmaya yol açtığı tespit edilmiştir.

1996-2017 yılları arasındaki ortalama kat adeti değişimlerine bakıldığında genel olarak araştırma alanı bütününde + %14,59'luk bir artış olduğu tespit edilmiştir. 1996 yılında ortalama kat adeti 3,7 iken, 2017 yılında ortalama kat adeti artarak 4,24'e ulaşmıştır. Kat adetlerindeki artış aynı parselde az kat adedine sahip yapıların yıkılıp yerine çok katlı yapıların yapılması veya mevcut yapının üzerine kat eklenerek gerçekleşmiştir. Bu 21 yıllık süreçte mahalle bazında ortalama kat adetlerine ait değişime bakıldığında Güzeltepe, Küplüce ve Kirazlıtepe'de değişim görülmemiştir. Ortalama kat adeti artışın en fazla olduğu mahalle + %44'lük artış oranı ile Sultantepe Mahallesi'nde saptanmıştır. Sultantepe Mahallesi'ni + %42,85'lik artış oranı ile Kuzguncuk ve daha sonra + %32'lik artış oranı ile

Çengelköy Mahallesi izlemektedir. Burada ortalama kat adetlerindeki artışın en fazla görüldüğü ilk üç mahalle sahil şeridinde yer alan mahaleler arasındadır. Yüzölçümü açısından Çengelköy Mahallesi'nin tamamı, Kuzguncuk Mahallesi'nin büyük bir bölümü öngörünüm bölgesinde yer almaktadır. Üsküdar'ın tarihi yapılarının yoğun olarak yer aldığı tarihi semtlerinin başında gelen bu mahallelerde bina kat yüksekliklerinde görülen artış hem tarihi yapıların hemde kent siluetinin algılanmasını doğrudan ve olumsuz etkileyen bir değişimdir. 1996 ve 2017 yılları arasında ortalama kat adetlerindeki artışın en az görüldüğü mahalle + %3,93'lük oran ile Kuleli Mahallesi'dir.

1987 ve 2017 yılı araştırma alanı içi ulaşım durumundaki değişimler karşılaştırıldığında araştırma alanı bütününde 30 yıl içinde yolların kapladığı alanın + %7,34 oranında arttığı tespit edilmiştir. Buna bağlı olarak yeni yol ağlarının ulaşım durumuna eklendiği ve dolayısıyla yol uzunluklarının arttığı saptanmıştır. Özellikle söz konusu yıllar içinde yapılaşmış alan yoğunluğundaki artış ulaşım alanlarını etkilemiştir. Yapılaşmış alan yoğunluğundaki artışa paralel olarak ulaşım ağında da artış söz konusudur. 1987 ve 2017 yılları arasında ulaşım durumunda yolların kapladığı alanlarda değişimin olmadığı tek mahalle Küçüksu Mahallesi'dir. Yolların kapladığı alan olarak + %18,47'lik bir artış ile en fazla değişim Kandilli Mahallesi'nde görülürken, Kandilli Mahallesi'ni + %16,01'lik bir artış ile Küplüce ve sonra + %10,53'lük artış ile İcadiye Mahallesi takip etmektedir. Ulaşım durumundaki değişimler karşılaştırıldığında Küçüksu Mahallesi hariç araştırma alanı içinde yer alan diğer mahallelerde yolların kapladığı alanlarda ve dolayısıyla yol uzunluklarında artış tespit edilmiştir.

Tablo 4.122: Araştırma alanının mahalle alt ölçeğinde mekânsal kriterler ile saptanan değişimlerin karşılaştırması (Orijinal, 2021).

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi içindeki mahalleler	**Mekânsal değişime ilişkin kriterlere göre saptanan değişim oranları (%)**			
	Doğal morfolojik yapı	**Yerleşim dokusu**		**Ulaşım durumu**
	Yeşil alan oranı 1987-2017	**Yapılaşmış alan yoğunluğu 1987-2017**	**Ortalama kat adetleri 1996-2017**	**Yolların kapladığı alan 1987-2017**
Kandilli	- %18,92	+ %41,15	+ %25	**+ %18,47**
Küçüksu	**- %69,25**	**+ %70,30**	+ %16,66	± %0
Kuleli	- %8,93	+ %25,18	+ %3,93	+ %6,04
Çengelköy	- %39,76	+ %33,38	+ %32	+ %4,17
Güzeltepe	- %39,74	+ %42,72	± %0	+ %5,90
Beylerbeyi	- %19,00	+ %16,50	+ %12,5	+ %6,90
Kirazlıtepe	- %9,86	+ %49,41	± %0	+ %4,99
Küplüce	- %38,84	+ %12,54	± %0	+ %16,01
Kuzguncuk	**+ %15,83**	+ %17,89	+ %42,85	+ %4,02
İcadiye	- %42,49	+ %13,64	+ %14,28	+ %10,53
Sultantepe	- %2,75	+ %27,23	**+ %44**	+ %9.53
Araştırma Alanı Bütünü	**- %14,15**	**+ %25,64**	**+ %14,59**	**+ %7,34**

+: artan yönde değişim, -: azalan yönde değişim, ±: değişim yok

5.2. Araştırma alanında yer alan mahallelerin değişime etkisi ve koruma yönünden değerlendirilmesi

İstanbul İli, Boğaziçi Alanı'nın kültürel ve tarihi değerlerini ve doğal güzelliklerini kamu yararı gözetilerek korumak ve geliştirmek ve bu alandaki nüfus yoğunluğunu artıracak yapılanmayı sınırlamak için uygulanacak imar mevzuatını belirlemek ve düzenlemek amacı ile Boğaziçi nazım imar planı 1983 yılında onaylandıktan sonra planı kapsayan 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu'nu 22.11.1983 tarihinde onanmıştır. Boğaziçi Alanı için özel bir yasa olan bu kanun ile Boğaziçi Alanı doğal ve kültürel sit alanı olarak ilan edilerek, Boğaziçi planlama çalışmalarında yasa ile düzenleme yapılması karara bağlanmıştır. Bu bağlamda korumanın başarılı olması ancak Boğaziçi nazım imar planının ilgili olduğu yasaya uyması ile mümkündür. Boğaziçi Kanunu'nda alınan kararların nazım imar planından sonra onaylanması yasa ile imar planı hükümleri arasında çelişkiye yol açtığı belirlenmiştir. Yasal çerçeve ile planlama arasındaki ilişkinin sürdürülebilir bağlamda uygulanmaması, uygulamada boşluklara yol açarak koruma sürecini zorlaştırmıştır. Buna ek olarak 3194 Sayılı İmar Kanunu'nun kabulü ve 1985 yılında Boğaziçi Kanunu'na eklenen 46, 47, 48 ve geçici 7. Madde hükümleri ile korumaya yönelik temel unsurlar zarar

görmüştür. Eklenen 46. Madde ile öngörünüm, gerigörünüm ve etkilenme bölgelerinde yönetim ve organizasyon şemasında değişime gidilerek Boğaziçi Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi, Boğaziçi İmar Müdürlüğü'ne, geri görünüm ve etkilenme bölgeleri, ilçe belediyelerine devredilmiştir. 48. Madde'de yapılan değişiklik ise geri görünüm ve etkilenme bölgesinde belli kısıtlamalar ile konut inşaatına yol açmıştır. 7. Madde ile kat yüksekliklerinde, kaçak yapı ve gecekonduların imar affı kapsamına alınmasına ve 47. Madde ile mevcut planda nüfus ve yapı yoğunluğu göz önüne alınmak kaydıyla plan değişikliği yapılması ile yapılaşmaya izin verilmiştir. Araştırma alanında yapılaşmanın önünü açarak kent morfolojisinde ciddi değişimlere neden olan bu maddelerden 47. ve geçici 7. maddeler 1987 yılında yürürlükten kaldırılmış olsa da kullanıldıkları süreçte araştırma alanında pek çok yapı ruhsat alarak kentsel dokuda yerini almıştır.

2960 Sayılı Boğaziçi Kanunu geçici madde 4'de; Boğaziçi kıyı, sahil şeridi ve öngörünüm bölgelerinde 22/7/1983 tasdik tarihli 1/5000 ölçekli nazım ve 1/1000 ölçekli imar uygulama planları ile konut kullanımına ayrılmış, ancak yapı yapılmamış olan yerlerde yeşil alan statüsü uygulaması kararı alınmıştır. Buna göre Boğaziçi Alanı bütününde kesin konut yasağı getirilmiş olup, 3194 Sayılı İmar Kanunu'na göre ise sadece öngörünüm bölgesinde konut yapılması yasaklanmıştır. 1983'te onanan planda konut alanı olarak belirtilen alanların, boş parsellerin ya da mevcut yapının yıkılması sonucu boşalan alanların yeşil alan olarak işlevlendirileceği belirtilmektedir. Araştırma alanında yerleşim dokusundaki değişim sonuçlarına göre konut sayısı olarak bakıldığında 1987 yılında toplam 3893 adet olan konut sayısı, 2017 yılında 3819 adet olarak - %1,90 oranında azalmıştır. Ancak konut alanlarının sayısı azalmış olsada yıkılan yapıların yerini yeşil alana terk etmeksizin bu parsellerde taban alanı daha fazla olan konut inşaası söz konusudur. 1987 yılında konut alanları 500.176 m² alan kaplarken, 2017 yılında kapladıkları alan 561.953 m² olarak + %12,35 oranında artmıştır. Elde edilen bu sonuçlar, kanunda belirtilen geçici madde 4'ün uygulamada eksik kaldığını açıkça ortaya koymaktadır. Bu maddede özel mülkiyet olan alanların ne şekilde yeşil alan statüsüne alınacağının tanımlanmamış olması, kanunun uygulamasında sorunlara yol açmıştır.

Tarihi yapıların tescil değişiklikleri irdelendiğinde, Çengelköy Mahallesi'nde 1987 yılından sonra 1 adet yapının, İcadiye Mahallesi'nde 2 adet yapının ve Sultantepe Mahallesi'nde 4 adet yapının tescil edilerek koruma kapsamına alındığı ve bu nedenle

tarihi bina olarak 2017 yılı analizlerinde yer aldığı tespit edilmiştir. Tarihi ve kültürel mirasın korunmasına yönelik bu düzenlemeler tarihi değerlerin korunarak devamlılığının sağlanmasında önem taşımaktadır. Bunun yanı sıra Beylerbeyi Mahallesi'nde 1987 yılında 5 adet olarak saptanan tarihi binalardan bir tanesinin tescilinin kaldırılarak 2017 yılında 4 adet tarihi bina olarak yer alması bir koruma sorunudur.

Boğaziçi Kanunu ile Boğaziçi Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'nde kesin yapı yasağının yanı sıra aynı zamanda gerigörünüm bölgesinde 4 kat sınırı (H = 12.50 m. irtifaı) ve etkilenme bölgesinde de aynı şekilde 5 kat sınırını (H = 15.50 m. irtifaı) geçmemek şartı ile konut yapılabileceği kararı getirilmiştir. Bu karara göre; öngörünüm bölgesinde yer alan mevcut yapılar sahip oldukları kat adetleri ile plana işlenmiş olup, bu yapıların yıkılması halinde yeni yapılaşma yapılmaması veya kat eklenmek suretiyle kat adetlerinde herhangi bir değişiklik yapılmaması gerekmektedir. Ancak Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'nde 1992 yılından 2017 yılına kadar geçen süreçte hem mevcut yapıların yerine daha yüksek katlı yeni yapıların olduğu, hem de bazı mevcut yapılarda kat eklenerek bina kat yüksekliklerinin arttırıldığı tespit edilmiştir. Araştırma alanı bütününde söz konusu yıllar arasında ortalama kat adetlerinde saptanan + %14,59'lik artış, değişimin ciddi bir boyutta olduğunu ortaya koymaktadır. Kentsel siluete büyük oranda olumsuz etki eden bu yapısal müdahalelerin önüne geçilmesi başta araştırma alanı olmak üzere Boğaziçi Alanı ve İstanbul kent kimliğinin sürdürülebilirliği açısından büyük öneme sahiptir.

Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'nde yapılaşma yoğunluğunun artması doğal morfolojik yapı içindeki yeşil alan varlığı üzerinde olumsuz bir baskı oluşturmakta ve yeşil alanlarda karşılaşılan sorunların temel nedeni olmaktadır. Araştırma alanı tarihi değerlerinin yanısıra topografik yapısı, orman alanları, koruları, park alanları gibi yeşil alanları ile bütünleşen kendine özgü karakteristik bir bölgedir. 2960 Sayılı Boğaziçi Kanunu'nun 5. Maddesi'ne göre; Boğaziçi Alanı'nda orman sayılmayan, kamu kurum ve kuruluşlarına veya özel mülkiyete ait koru, koruya katılacak alan, mesire yeri ve benzeri yeşil alanların bitki varlıkları geliştirilerek korunması gerekmektedir. Ancak araştırma alanında doğal morfolojik yapıya ilişkin yapılan analizler 1987-2017 yılları arasındaki 30 yıllık süreçte yeşil alan miktarında - %14,15 oranında bir azalma olduğunu göstermektedir. Bu orana göre araştırma alanının doğal morfolojik yapısında yeşil alan varlığını koruma odaklı bu maddenin uygulama ve denetim aşamalarında sorunlar ile karşılaşıldığı

belirlenmiştir. Alanda yapılan uygulamalar, doğal morfolojik yapı lehine olmalı, koruma kullanma dengesi göz ardı edilmemelidir.

Mahalle bazında mekânsal değişime ilişkin kriterlere göre değerlendirildiğinde; yolların kapladığı alan + %4,17 oranında, yeşil alan - %39,76 oranında, yapılaşmış alan yoğunluğu + %33,38 oranında ve ortalama kat adetleri + %32 değişim oranı ile %30'un üzerinde araştırma alanı bütününde değişime neden olan ve araştırma alanına etkisi en fazla olan mahallenin Çengelköy Mahallesi olduğu tespit edilmiştir. Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi içinde kapladığı alan açısından en fazla yüzölçümüne sahip olan Beylerbeyi Mahallesi'nden (1.111.747 m²) sonra 2. sırada Çengelköy Mahallesi (1.057.407 m²) gelmektedir. Çengelköy Mahallesi'nin tamamı sahil şeridi ve öngörünüm bölgesinde yer aldığı için burada meydana gelen mekânsal değişimlerin araştırma alanına etkisi çok fazladır. Mekânsal değişime ilişkin kriterlere göre en az değişimin görüldüğü mahalle ise Kuleli Mahallesi'dir. Kuleli Mahallesi yeşil alan oranında - %8,93, yapılaşmış alan yoğunluğunda + %25,18 ve ortalama kat adetlerindeki + %3,93 ve yolların kapladığı alan açısından + %6,04 değişim oranları ile araştırma alanı bütününde değişime etkisi en az olan mahalledir. Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi içinde kapladığı alan açısından 5. sırada yer alan Kuleli Mahallesi 621.000 m² yüzölçümüne sahiptir. Kuleli Mahallesi'nde konut alanlarının askeri alan, koru ve orman alanları ile çevrelenmiş olması yerleşim alanlarının yayılmasını kısmen sınırladığı için burada koruma diğer mahallelere göre daha iyi durumda olsada değişimin boyutu ciddi orandadır.

Sonuç olarak Boğaziçi Öngörünüm Alanı'nın silüet ve kentsel kimlik özelliklerinin sürdürülebilirliği açısından, Boğaziçi Kanunu ve Nazım İmar Planı arasındaki uyum, uygulama ve denetim aşamalarında oldukça önem taşımakta olup yasal yönetsel çerçeve ile plan hiyerarşisi birbirini tamamlayan süreçlerde entegre edilmelidir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Önemli doğal ve kültürel niteliklere sahip olan yerlerde, yerleşimlerin dokusu ve işlevi ile alan kullanımları, toplumun ve bölgenin ihtiyaçlarına bağlı olarak sürekli değişmektedir. Kentsel doku, zaman içinde toplumun ve bölgenin ihtiyaçlarına bağlı olarak farklılaşan koşullara göre değişen dinamik bir yapıya sahiptir. Özellikle doğal ve kültürel kimliği ile öne çıkan kentlerde bu değişim süreciyle birlikte yerleşim dokusu, alan kullanımı ve ulaşım durumu başta olmak üzere kentlerin kendine özgü morfolojik yapısı oluşturan unsurlar sürekli değişimler gözlenmektedir. Bu kentsel mekânsal değişimin plansız olarak gerçekleşmesi kentin kimliğini oluşturan doğal ve kültürel çevre üzerinde geri dönüşü olmayan olumsuz sonuçlara neden olmaktadır. Bu nedenle Maretto vd., (2018)'ye göre, kentsel dokunun temelini, zaman içindeki dönüşümlerini belirleyen mantığı ile somut bir planlama aracı olarak kullanılan kentsel morfolojik yaklaşımlar önem taşımaktadır. Bu yaklaşımlar şehirleri ve bölgeleri okumak için etkili araçlar geliştirerek (Maretto vd., 2018) mimarlık, coğrafya ve planlama disiplinleri arasında dünya çapında ilgi çeken, büyüyen disiplinler arası bir araştırma alanı olarak görülmekte ve kentlerin sürdürülebilir planlama ve tasarımı açısından öne çıkmaktadır.

2960 sayılı Boğaziçi Kanunu'na tabi olan Boğaziçi Öngörünüm Bölgesi aynı zamanda doğal ve tarihi sit alanı olması sebebiyle önemli bir tarihi kıyı alanıdır. Özel bir yasa olan Boğaziçi Kanunu ile doğal ve kültürel peyzaj özellikleri koruma kapsamına alınan Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'nin kentsel mekân dokusunda tarihsel süreç içinde meydana gelen değişimlerin morfolojik yaklaşım ile ortaya konması, değişimin boyutunun karşılaştırmalı olarak ele alınması ve korumanın ne derece başarılı olduğunun saptanması amacıyla yapılan bu çalışmada değişim, morfolojik yaklaşım ile ele alınarak elde edilen veriler analitik analiz yöntemi ile karşılaştırılmıştır. Çalışmada elde edilen verilerin analitik analizler ile karşılaştırılması sonucu çalışma sayısal veriler temeline dayandırılmış olup, değişimin boyutu somut bir biçimde ortaya konmuştur.

İstanbul İli'nin doğal, tarihi ve kültürel açıdan güçlü mekânsal ifadelere ve stratejik öneme sahip olan Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'nde 1987 ve 2017 yılları arasında meydana gelen kentsel mekânsal değişim, morfolojik yaklaşım ile hemde kentsel kimlik

bileşenleri konularında öne çıkan doğal morfolojik yapı, mevcut alan kullanımları, yerleşim alanları ve ulaşım alanları bileşenlerine ilişkin belirlenen mekânsal kriterler doğrultusunda haritalar oluşturularak morfolojik analizler yoluyla irdelenmiştir. Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'nde değişim irdelenirken mahalle alt ölçeğinde doğal morfolojik yapıdaki değişim, "yeşil alan miktarlarının alansal dağılımı", "yeşil alan oranı" ve "dereler", mevcut alan kullanımlarındaki değişim, "alan kullanım tiplerinin alansal ve oransal dağılımı" kriterleri ile ortaya konmuştur. Kentsel yerleşim dokusu bileşenindeki değişim,"yapılaşmış alan yoğunluğu", "yapı tipleri ve adetleri" ve "kat adetleri" kriterleri üzerinden ve ulaşım durumundaki değişim ise "yol uzunlukları", "yol tipleri", "yolların kapladığı alanlar" kriterleri üzerinden morfolojik yaklaşım ile tarihsel süreç içinde ele alınmıştır. Bu irdelemelere göre mahalle ölçeğinde ve Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi ölçeğinde öneriler geliştirilmiştir.

- ***Kandilli Mahallesi'ne ilişkin sonuç ve öneriler:*** Doğal morfolojik yapıda 1987 yılından 2017 yılına kadar olan süreçte yeşil alan varlığında - %18,92 oranında bir azalma söz konusudur. Bu azalma koru ve diğer açık yeşil alanların konut alanlarına, park alanlarına dönüşmesiyle ortaya çıkmaktadır. Özellikle Kandilli Mahallesi'nin güneydoğusunda zaman içinde çoğu kapalı sitelerden oluşan yeni yerleşim alanları, buradaki açık yeşil alanların konut alanlarına dönüşümü ile ortaya çıkarak mahallede yapılaşmış alan yoğunluğunda artışa neden olmaktadır. Buradan Kandilli Mahallesi'nde Koruma Amaçlı İmar planları ile halihazır planlarının örtüşmediği tespit edilmiş olup, bu tespitler doğrultusunda daha güncel imar planları üretilerek planlardaki açık yeşil alan miktarı revize edilmelidir. Yıkılması gereken yapıların ise kamulaştırılarak doğal morfolojik yapıda yeşil alan miktarına katılması sağlanmalıdır.

  Kandilli Mahallesi ve aynı zamanda araştırma alanının kuzey sınırını oluşturan Küçüksu (Göksu Deresi)'nin 1987 yılında doğal karakteristiğini korurken, daha sonra açık kesit sistem halinde ıslah edilerek yapısal müdahaleye maruz kaldığı görülmektedir. Bu yönü ile Küçüksu Deresi'nin doğal yapısının bugün kısmen korunduğu ancak değişen yönetmeliklerle imara açılan dereler (Riva Deresi) gibi kaybolmak üzere olduğu açıktır. Bunun önlenmesi için ıslah çalışmalarında derelerin doğal yapısını koruma odaklı ve ekoloji temelli bütüncül yaklaşım çerçevesinde

derelerin havza alanları ile birlikte kente yeniden kazandırılmasına yönelik stratejik plan, yasa, teknik uygulama araçları geliştirilmelidir.

Kandilli Mahallesi mevcut alan kullanımlarında 1987 yılında kayıkhane olan alanın izlerinin kaybolarak mesire yerine dönüştüğü tespit edilmiştir. İstanbul ve Boğaz'ın tarihte Karadenizde yer alan kolonilere ulaşma açısından önemli bir su yolu olma özelliğinin bir yansıması olarak görülen eski kayıkhane alanı Kandilli Mahallesi'nin önemli bir kültürel değeridir. Bu değerin korunması için eskiden kayıkhane olan bugünkü mesire alanının içinde kayıkhane temalı bir açık hava müzesi oluşturularak hem kültürel mirasın tanıtımı, sürdürülmesi hemde kentin turizm potansiyeline katkı sağlanabilir.

1987 ve 2017 yıllarındaki yapıların taban alanları yüzde olarak karşılaştırıldığında, yapılaşmış alan yoğunluğunda + %41,15 oranında ciddi bir artış olduğu görülmüştür. Bunun beraberinde kat adetlerinde de artış söz konusu olmuştur. Ortalama kat adetinin + %25'lik bir oranda fazlalaştığı saptanmıştır. 1996 yılında alan içinde bulunan yapıların kat adetlerinin tek kat ve 7 kat aralığında yüksekliğe sahip olup mevcut kat adeti ile Koruma Amaçlı İmar Planı çerçevesinde korunması gerekirken 2017 yılında 12 katlı bir yapının inşaa edildiği saptanmıştır. İmar planındaki kesin yapılaşma yasağı gözönüne alınarak imar ruhsatı aşamasında ve sonrasında denetimlerin arttırılması gerekmektedir.

Kandilli Mahallesi'nde artan yapılaşma yoğunluğu ile birlikte 1987 yılından sonra yol alanlarında + %18,47 oranında bir artış söz konusudur. Kandilli Mahallesi'nde 1987 yılından 2017 yılına kadar ki 30 yıllık süreçte yoğun bir mekânsal değişim olduğu saptanmıştır. Süregelen kentleşme eğilimleri doğrultusunda mahallenin doğal ve kültürel yapısında oluşabilecek mekânsal değişimlerin ve dönüşümlerinin kontrolünün sağlanması, bu konuda yasal çerçeveye taviz verilmeksizin uyulması önemli ve gereklidir.

- ***Küçüksu Mahallesi'ne ilişkin sonuç ve öneriler:*** Doğal morfolojik yapıda 1987 yılından 2017 yılına kadar ki süreçte yeşil alan varlığında - %69,25 oranında bir azalma söz konusudur. Bu azalma mahallenin güneydoğusunda yer alan diğer açık yeşil

alanların bir kısmının ticari kullanım alanına, bir kısmının ise konut alanına dönüşmesi ile ortaya çıkmaktadır. Boğaziçi Kanunu'nda belirtilen boş alanlar veya boşaltılacak sahaların ancak toplumun yararlanacağı dinlenme, gezinti ve turizm tesisleri imar planlarına uygun olmak şartı ile yapılabileceği hükmü ile çelişen bu konut ve ticari kullanım alanlarının, Kanun hükümlerine ve imar planları esaslarına göre yıkılması gerekmektedir. Mahalle içinde düzenlenmiş açık ve yeşil alanlar konut bahçelerinde sınırlı kalmakta olup, planlı kamusal açık ve yeşil mekân oluşumları sağlanmalıdır.

1987 ve 2017 yıllarındaki yapıların taban alanları yüzde olarak karşılaştırıldığında, yapılaşmış alan yoğunluğunda + %70,30 oranında ciddi bir artış olduğu görülmüştür. Bunun beraberinde ortalama kat adetinin de + %16,66'lik bir oranda fazlalaştığı saptanmıştır. 1996 yılında alan içinde bulunan yapıların kat adetlerinin tek kat ve 5 kat aralığında yüksekliğe sahip olup mevcut kat adeti ile Koruma Amaçlı İmar Planı çerçevesinde korunması gerekirken 2017 yılında mahallenin güneybatı kesiminde 6 katlı bir yapının inşaa edildiği saptanmıştır. İmar planındaki kesin yapılaşma yasağı gözönüne alınarak imar ruhsatı aşamasında ve sonrasında denetimlerin arttırılması gerekmektedir.

Küçüksu Mahallesi'nde yolların kapladığı alanlarda değişim olmadığı için ulaşım durumuna ilişkin öneri geliştirilmemiştir.

- ***Kuleli Mahallesi'ne ilişkin sonuç ve öneriler:*** Doğal morfolojik yapıda 1987 yılından 2017 yılına kadar olan süreçte yeşil alan varlığında %8,93 oranında bir azalma söz konusu iken yapılaşmış alan yoğunluğunda + %25,18 oranında bir artış olduğu görülmüştür. Bunun beraberinde ortalama kat adetlerinde + %3,93'lik ve yol alanlarında + %6,04'lük bir artış söz konusu olmuştur. Mahallede öne çıkan askeri alan, koru ile orman alanları konut alanlarının yayılmasını, kat adetlerindeki ve yol alanlarındaki artışları kısmen önlemiş olsa da özellikle mahallenin doğusunda yer alan gerigörünüm sınırına doğru diğer açık yeşil alanların 1987 yılından sonra konut alanlarına dönüştüğü tespit edilmiştir. Buradan Kuleli Mahallesi'nde Koruma Amaçlı İmar planları ile halihazır planlarının örtüşmediği tespit edilmiş olup, bu tespitler doğrultusunda daha güncel imar planları üretilerek planlardaki açık yeşil alan miktarı

revize edilmelidir. Yıkılması gereken yapıların ise kamulaştırılarak doğal morfolojik yapıda yeşil alan miktarına katılması sağlanmalıdır.

Kuleli Mahallesi 1987 yılından 2017 yılına kadar ki 30 yıllık süreçte diğer mahallelere oranla daha iyi korunduğu tespit edilmiş olsa da mekânsal değişimler söz konusudur. Süregelen kentleşme eğilimleri doğrultusunda mahallenin doğal ve kültürel yapısında oluşabilecek mekânsal değişimlerin ve dönüşümlerinin kontrolünün sağlanması, bu konuda yasal çerçeveye taviz verilmeksizin uyulması önemli ve gereklidir.

- ***Çengelköy Mahallesi'ne ilişkin sonuç ve öneriler:*** Doğal morfolojik yapıda 1987 yılından 2017 yılına kadar olan süreçte yeşil alan varlığında - %39,76 oranında bir azalma söz konusudur. Bunun nedeni mahallenin güneydoğusunda konut alanlarınının açık yeşil alan ve orman alanının içine doğu yayılım göstermesi, alanın batı kesiminde otopark alanı ve alanın kuzeyinde kamu kurum alanının yeşil alanların yerini alması olarak saptanmıştır. Çengelköy Mahallesi'nin batısında sahil şeridindeki yeşil alan olan boş parsellerin işgali şeklinde oluşan açık otopark alanları için farklı kullanımların da önerilebilecegi düsünülerek bu alanların yeşil alan varlığına kazandırılması ile mahallenin yaşanabilirliğine ve sürdürülebilirliğine katkı sağlanabilir.

  Çengelköy Mahallesi'nin doğal morfolojik yapısında öne çıkan Bekar Deresi, Talimhane Deresi ve Namazgah Dereleri'nin 1987 ve 2017 yılında analizlerinde kapalı kesit sistem dereler olarak ıslah edilmiş olup doğal yapısını kaybettiği görülmektedir. Yanlış arazi kullanım kararları nedeniyle doğal yapısını kaybeden bu üç derenin üst yüzeyi, 1987 yılından itibaren araç yolu olarak kullanılmaktadır. Derelerin doğal yapısını koruma odaklı ve ekoloji temelli bütüncül yaklaşım çerçevesinde derelerin havza alanları ile birlikte kente yeniden kazandırılmasına yönelik stratejik plan, yasa, teknik uygulama araçları geliştirilmelidir.

  Çengelköy Mahallesi'nde 1987 ve 2017 yıllarındaki yapıların taban alanları yüzde olarak karşılaştırıldığında, yapılaşmış alan yoğunluğunda + %33,38 oranında ciddi bir artış olduğu görülmüştür. Bunun beraberinde kat adetlerinde de artış söz konusu olmuştur. Ortalama kat adetinin + %32'lik bir oranda fazlalaştığı saptanmıştır. 1996 yılında alan içinde bulunan yapıların kat adetlerinin tek kat ve 6 kat aralığında

yüksekliğe sahip olup mevcut kat adeti ile Koruma Amaçlı İmar Planı çerçevesinde korunması gerekirken 2017 yılında 9 katlı iki yapının inşaa edildiği saptanmıştır. İmar planındaki kesin yapılaşma yasağı gözönüne alınarak imar ruhsatı aşamasında ve sonrasında denetimlerin arttırılması gerekmektedir. 1987 yılından sonra 1 adet yapının tescil edilerek koruma kapsamına alındığı ve bu nedenle tarihi bina olarak 2017 yılı analizlerinde yer aldığı tespit edilmiştir. Mahallede korunmaya değer tarihi yapıların tespit edilip, restorasyon çalışmaları ile tescil edilerek koruma kapsamına alınmasına yönelik çalışmalar arttırılmalıdır.

Çengelköy Mahallesi'nde 1987 yılından sonra yol alanlarında + %4,17 oranında bir artış söz konusudur. Mahallede 1987 yılından 2017 yılına kadar ki süreçte 30 yıllık süreçte mekânsal değişimin en çok yerleşim dokusunda ve doğal morfolojik yapı içindeki yeşil alan varlığında meydana geldiği saptanmıştır. Süregelen kentleşme eğilimleri doğrultusunda mahallenin doğal ve kültürel yapısında oluşabilecek mekânsal değişimlerin ve dönüşümlerinin kontrolünün sağlanması, bu konuda yasal çerçeveye taviz verilmeksizin uyulması önemli ve gereklidir.

- ***Güzeltepe Mahallesi'ne ilişkin sonuç ve öneriler:*** Doğal morfolojik yapıda 1987 yılından 2017 yılına kadar olan süreçte yeşil alan varlığında - %39,74 oranında bir azalma söz konusudur. Bunun beraberinde yapılaşmış alan yoğunluğunda + %42,72 oranında bir artış olduğu görülmüştür. Bu değişim alanın güneybatısında yer alan diğer açık yeşil alanların konut alanlarına ve eğitim kurumu alanına dönüşmesi ile ortaya çıkmaktadır. Boğaziçi Kanunu'nda belirtilen konut kullanımına ayrılmış, ancak yapı yapılmamış olan yerlerde yeşil alan statüsü uygulanması hükmü ile çelişen bu yapısal müdahalelerden ıslah edilebilecek yapıların tespiti yapılarak Kanun hükümlerine ve imar planları esaslarına göre yıkılması veya yıktırılması, eğitim kurumu alanının imar planlarına işlenmesi gerekmektedir. Mahalle içinde düzenlenmiş açık ve yeşil alanlar konut bahçelerinde sınırlı kalmakta olup, planlı kamusal açık ve yeşil mekân oluşumları sağlanmalıdır.

  Güzeltepe Mahallesi'nde yapılaşmış alan yoğunluğunda artış olsa da kat adetleri incelendiğinde 1987 yılından 2017 yılına yapıların ortalama kat adetlerinde değişim yoktur. Bu nedenle kat adetleri için öneri geliştirilmemiştir.

Güzeltepe Mahallesi'nde artan yapılaşma yoğunluğu ile birlikte 1987 yılından sonra yol alanlarında + %5,90 oranında bir artış söz konusudur. Mahallede 1987 yılından 2017 yılına 30 yıllık süreçte meydana gelen mekânsal değişimlerin daha çok doğal morfolojik yapı içinde yeşil alan valığı ve yerleşim dokusunda yapılaşmış alan yoğunluğu arasında olduğu saptanmıştır. Süregelen kentleşme eğilimleri doğrultusunda mahallenin doğal ve kültürel yapısında oluşabilecek mekânsal değişimlerin ve dönüşümlerinin kontrolünün sağlanması, bu konuda yasal çerçeveye taviz verilmeksizin uyulması önemli ve gereklidir.

- ***Beylerbeyi Mahallesi'ne ilişkin sonuç ve öneriler:*** Doğal morfolojik yapıda 1987 yılından 2017 yılına kadar ki süreçte yeşil alan varlığında - %19,00 oranında bir azalma söz konusudur. Yeşil alan varlığındaki azalmanın özellikle ulaşım durumunda 1987 yılından sonra 15 Temmuz Şehitler Köprüsü bağlantısında yer alan Beylerberi Kavşağı'na yeni anayol bağlantılarının inşaa edilmesi ve alanın kuzeydoğusundaki sahil kesimi ile güneydoğusunda ortaya çıkan yapılaşma baskısı ile ortaya çıktığı saptanmıştır. Beylerbeyi Mahallesi'nde yapılaşmış alan yoğunluğunda + %16,50 oranında bir artış olduğu tespit edilmiştir. Bu verilere dayanarak Koruma Amaçlı İmar planları ile halihazır planlarının örtüşmediği tespit edilmiş olup, bu tespitler doğrultusunda daha güncel imar planları üretilerek planlardaki açık yeşil alan miktarı revize edilmelidir. Boğaziçi Kanunu esaslarına göre mahallede 1987 yılından sonra inşaa edilen yapılar tespit edilmeli, yıkılması gereken yapıların ise kamulaştırılarak doğal morfolojik yapıda yeşil alan miktarına katılması sağlanmalıdır.

  Beylerbeyi Mahallesi'nin doğal morfolojik yapısında öne çıkan İstavroz Deresi'nin 1987 yılında doğal yapısı ile mahallede yer alırken, 2017 yılında betonarme kapalı kesit içine alınarak ıslah edildiği ve doğal yapısını tamamen kaybettiği tespit edilmiştir. Yanlış arazi kullanım kararları nedeniyle doğal yapısını kaybeden İstavroz Deresi'nin üst yüzeyi, bugün araç yolu olarak kullanılmaktadır. 18. yüzyıla kadar Beylerbeyi Mahallesi'nin olduğu bölgeye adını vererek Istavroz olarak anılmasını sağlayarak hem tarihi hemde ekolojik bir değer olarak önem taşıyan İstavroz Deresi'nin havza alanları ile birlikte kente yeniden kazandırılmasına yönelik stratejik plan, yasa, teknik uygulama araçları geliştirilmelidir.

Beylerbeyi Mahallesi mevcut alan kullanımlarında 1987 yılından 2017 yılına kadar ki süreçte tarım alanlarının yüzölçümünde azalma olsa da 2017 yılı analizlerinde tarım alanı fonksiyonunun olduğu saptanmıştır. Tarım alanları ekolojik açıdan önemli ve değerli alanlar olması nedeniyle bu amaçla kullanılan alanlar başka amaçlarla kullanılmamalı, tarım alanları geliştirilerek tarımsal amaçlı kullanımı sürdürülmelidir. Bu alanların tarım alanı dışında kullanılmalarını önlemek amacıyla tarımsal sit olarak korunmaya alınarak kontrollü gelişmesi sağlanabilir.

1987 ve 2017 yıllarındaki yerleşim dokusu değişimlerinde yapılaşmış alan yoğunluğunda + %16.50 oranında bir artış olduğu görülmüştür. Bunun beraberinde kat adetlerinde de artış söz konusu olmuştur. Ortalama kat adetinin + %12,5'lik bir oranda fazlalaştığı saptanmıştır. 1996 yılında alan içinde bulunan yapıların kat adetlerinin tek kat ve 7 kat aralığında yüksekliğe sahip olup mevcut kat adeti ile Koruma Amaçlı İmar Planı çerçevesinde korunması gerekirken 2017 yılında 8 katlı 3 adet yapının Beylerbeyi Mahallesi'nin iç kesimlerine doğru inşaa edildiği saptanmıştır. İmar planındaki kesin yapılaşma yasağı gözönüne alınarak imar ruhsatı aşamasında ve sonrasında denetimlerin arttırılması gerekmektedir.

Beylerbeyi Mahallesi'nde 1987 yılında 5 adet olarak saptanan tarihi binalardan bir tanesinin tescilinin kaldırıldığı ve 2017 yılında 4 adet tarihi bina olduğu saptanmıştır. Alanda tarihi mimari özelliklerinin korunması kapsamında tescilden kaldırılan tarihi binanın tespit edilmesi, Boğaziçi Kanunu'nu hükümleri çercevesinde aslına uygun hale getirilmesi sağlanmalıdır. Koruma sorunlarının önüne geçilmesi amacıyla denetimlerin arttırılması önemli ve gereklidir.

Beylerbeyi Mahallesi'nde 1987 yılından sonra yol alanlarında + %6.90 oranında bir artış söz konusudur. Bu artış özellikle 1. Derece yol (otoyol) bağlantılarına eklenen anayol ve ara yollardan kaynaklanmaktadır. Beylerbeyi Mahallesi'nde 30 yıllık süreçte meydana gelen yoğun mekânsal değişimlerin ulaşım durumu ve ana ulaşım akslarına yakın olma amacıyla yoğunlaşan yerleşme dokusu değişimlerinden kaynaklandığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda 2017 yılından sonra da mahallenin doğal ve kültürel

yapısında oluşabilecek mekânsal değişimlerin kontrolünün sağlanması için yasal çerçeveye taviz verilmeksizin uyulması önemli ve gereklidir.

- ***Kirazlıtepe Mahallesi'ne ilişkin sonuç ve öneriler:*** Doğal morfolojik yapıda 1987 yılından 2017 yılına kadar olan süreçte yeşil alan varlığında - %9,86 oranında bir azalma söz konusudur. Bunun beraberinde yapılaşmış alan yoğunluğunda + %49,41 oranında bir artış olduğu görülmüştür. Yapılaşmış alan yoğunluğundaki artışın yerleşim dokusuna 1987 yılından sonra eklenen konut alanlarına ek olarak ticari bina, resmi kurum binası ve okul binasından kaynaklandığı saptanmıştır. Boğaziçi Kanunu'nda belirtilen konut kullanımına ayrılmış, ancak yapı yapılmamış olan yerlerde yeşil alan statüsü uygulanması hükmü ile çelişen bu yapısal müdahalelerden ıslah edilebilecek yapıların tespiti yapılarak Kanun hükümlerine ve imar planları esaslarına göre yıkılması veya yıktırılması, resmi kurum binası ve okul binasının imar planlarına işlenmesi gerekmektedir.

  Kirazlıtepe Mahallesi'nde yapılaşmış alan yoğunluğunda artış olsa da kat adetleri incelendiğinde 1987 yılından 2017 yılına kadar olan süreçte yapıların ortalama kat adetlerinde değişim yoktur. Bu nedenle kat adetleri için öneri geliştirilmemiştir.

  Kirazlıtepe Mahallesi'nde artan yapılaşma yoğunluğu ile birlikte 1987 yılından sonra yol alanlarında + %4,99 oranında bir artış söz konusudur. Mahallede 1987 yılından 2017 yılına kadar ki süreçte 30 yıllık süreçte meydana gelen mekânsal değişimlerin daha çok yerleşim dokusunda yapılaşmış alan yoğunluğunda meydana geldiği saptanmıştır. Mahallenin doğal ve kültürel yapısının sürdürülebilirliği konusunda alanda inşaa edilen yapıların tespit edilmesi, kontrolünün sağlanması ve bu konuda yasal çerçeveye taviz verilmeksizin uyulması önemli ve gereklidir.

- ***Küplüce Mahallesi'ne ilişkin sonuç ve öneriler:*** Doğal morfolojik yapıda 1987 yılından 2017 yılına kadar ki süreçte yeşil alan varlığında - %38,84 oranında bir azalma söz konusudur. Bu azalma mahallenin güneybatısında diğer açık yeşil alanlardan konut alanlarına dönüşüm ve alanın güneybatısında yer alan konut ve diğer açık yeşil alanın bir kısmının ticari kullanım alanına dönüşmesi ile ortaya çıkmaktadır. Boğaziçi Kanunu'nda belirtilen boş alanlar veya boşaltılacak sahaların ancak toplumun

yararlanacağı dinlenme, gezinti ve turizm tesisleri imar planlarına uygun olmak şartı ile yapılabileceği hükmü ile çelişen bu konut ve ticari kullanım alanlarının, Kanun hükümlerine ve imar planları esaslarına göre yıkılması veya yıktırılması gerekmektedir. Mahalle içinde düzenlenmiş açık ve yeşil alanlar konut bahçelerinde sınırlı kalmakta olup, planlı kamusal açık ve yeşil mekân oluşumları sağlanmalıdır.

1987 ve 2017 yıllarındaki yapıların taban alanları yüzde olarak karşılaştırıldığında, yapılaşmış alan yoğunluğunda + %12,54 oranında bir artış olduğu görülmüştür. Bu veriye istinaden imar planındaki kesin yapılaşma yasağı gözönüne alınarak imar ruhsatı aşamasında ve sonrasında denetimlerin arttırılması gerekmektedir. Küplüce Mahallesi'nde yapılaşmış alan yoğunluğunda artış olsa da kat adetleri incelendiğinde 1987 yılından 2017 yılına kadar ki süreçte yapıların ortalama kat adetlerinde değişim yoktur. Bu nedenle kat adetleri için öneri geliştirilmemiştir.

Küplüce Mahallesi'nde artan yapılaşma yoğunluğu ile birlikte 1987 yılından sonra yol alanlarında yol alanlarında %19,01 oranında ciddi bir artış söz konusudur.

- ***Kuzguncuk Mahallesi'ne ilişkin sonuç ve öneriler:*** Doğal morfolojik yapıda 1987 yılından 2017 yılına kadar olan süreçte yeşil alan varlığında + %15,83 oranında bir artış söz konusudur. Yeşil alan varlığındaki artışın alanın doğusunda yer alan askeri alanın bir kısmı ile konut alanlarının bir kısmının millet bahçesine dönüşümü ile gerçekleştiği saptanmıştır. 2019 yılında Nakkaştepe Millet Bahçesi adıyla açılan bu yeşil alan doğal morfolojik yapıda gerçekleşen önemli değişimlerden biridir. Bu dönüşüm mahallede yeşil alan miktarını arttırırken doğal morfolojik yapıda da daha homojen bir yeşil alan dağılımı olmasını sağlamıştır. 2017 yılı verilerinde otopark alanının da ulaşım sistemine eklendiği görülmektedir. Kuzguncuk Mahallesi'nin güneydoğusunda diğer yeşil alan olan boş parsellerin işgali şeklinde oluşan açık otopark alanları için farklı kullanımların da önerilebilecegi düşünülerek bu alanın da yeşil alan varlığına kazandırılması sağlanabilir.

  1987 ve 2017 yıllarındaki yapıların taban alanları yüzde olarak karşılaştırıldığında, yapılaşmış alan yoğunluğunda + %17,89 oranında bir artış olduğu görülmüştür. Bunun beraberinde kat adetlerinde de artış söz konusu olmuştur. Ortalama kat adetinin +

%42,85'lik bir oranda fazlalaştığı saptanmıştır. 1996 yılında alan içinde bulunan yapıların kat adetlerinin tek kat ve 6 kat aralığında yüksekliğe sahip olup mevcut kat adeti ile Koruma Amaçlı İmar Planı çerçevesinde korunması gerekirken 2017 yılında 9 kata kadar yapıların çoğunun Kuzguncuk Mahallesi'nin sahil kesiminde konumlandığı saptanmıştır. Önemli bir koruma sorunu olarak karşımıza çıkan silüeti doğrudan olumsuz etkileyen yüksek katlı yapıların İmar planındaki kesin yapılaşma ve kat irtifası yasağı gözönüne alınarak Kanun hükümlerine ve imar planları esaslarına göre kat adetlerinin düşürülmesi imar affına müsaade edilmemesi ve bu konuda denetimlerin arttırılması gerekmektedir.

Kuzguncuk Mahallesi'nde artan yapılaşma yoğunluğu ile birlikte 1987 yılından sonra yol alanlarında + %4,02 oranında bir artış söz konusudur. Kuzguncuk Mahallesi, iç kesimlerde yer alan organik sokakları ve bu sokaklarda bulunan cumbalı Osmanlı evleri ile birlikte bütüncül bir koruma yaklaşımı ile ele alınarak planlama ve tasarım süreçleri benimsenmelidir. Geleneksel sokak dokusunun devamlılığı mahallenin yaşanabilirliğine, turizm değerine ve sürdürülebilirliğine katkı sağlayacaktır.

- ***İcadiye Mahallesi'ne ilişkin sonuç ve öneriler:*** Doğal morfolojik yapıda 1987 yılından 2017 yılına kadar olan süreçte yeşil alan varlığında - %42,49 oranında bir azalma söz konusudur. Özellikle mahallenin güneydoğusunda kapalı sitelerin artması ile buradaki açık yeşil alanlardan konut alanlarına dönüşüm yeşil alan varlığında ciddi bir azalmaya neden olmuştur. Buradan İcadiye Mahallesi'nde Koruma Amaçlı İmar planları ile halihazır planlarının örtüşmediği tespit edilmiş olup, bu tespitler doğrultusunda daha güncel imar planları üretilerek planlardaki açık yeşil alan miktarı revize edilmelidir. Yıkılması gereken yapıların ise kamulaştırılarak doğal morfolojik yapıda yeşil alan miktarına katılması sağlanmalıdır.

  1987 ve 2017 yıllarındaki yapıların taban alanları yüzde olarak karşılaştırıldığında, yapılaşmış alan yoğunluğunda + %13,64 oranında bir artış olduğu görülmüştür. Bunun beraberinde kat adetlerinde de artış söz konusu olmuştur. Ortalama kat adetinin + %14,28'lik bir oranda fazlalaştığı saptanmıştır. 1996 yılında alan içinde bulunan yapıların kat adetlerinin tek kat ve 6 kat aralığında yüksekliğe sahip olup mevcut kat adeti ile Koruma Amaçlı İmar Planı çerçevesinde korunması gerekirken 2017 yılında 7

katlı üç adet yapının inşaa edildiği saptanmıştır. İmar planındaki kesin yapılaşma yasağı gözönüne alınarak imar ruhsatı aşamasında ve sonrasında denetimlerin arttırılması gerekmektedir. İcadiye Mahallesi 18. yüzyılda Batı'nın geometrik bir düzen yaratma arzusunda olan plan şemasına göre yeniden inşa edilen bir mahalle olup, mahallenin karakteristik plan dokusunun kaçak yapılaşmalarla bozulmaması sağlanmalı, korunmasına yönelik planlama ve tasarım yaklaşımı benimsenmelidir.

İcadiye Mahallesi'nde 1987 yılından sonra 2 adet yapının tescil edilerek koruma kapsamına alındığı için tarihi bina olarak 2017 yılı analizlerinde yer aldığı tespit edilmiştir. Mahallede korunmaya değer tarihi yapıların tespit edilip, restorasyon çalışmaları ile tescil edilerek koruma kapsamına alınmasına yönelik çalışmalar arttırılmalıdır.

İcadiye Mahallesi'nde 1987 yılından sonra yol alanlarında + %10,53 oranında bir artış tespit edilmiştir. Mahallede 1987 yılından 2017 yılına kadar ki 30 yıllık süreçte mekânsal değişimin doğal morfolojik yapı içindeki yeşil alan varlığında meydana geldiği saptanmıştır. Alanın yeşil alan varlığının arttırılmasına yönelik planlama ve tasarım çalışmaları arttırılmalıdır. Kaçak yapılaşmalar, boş parseller tespit edilerek bu alanların yeşil alan varlığına kazandırılması alanın sürdürülebilirliği açısından önemlidir.

- ***Sultantepe Mahallesi'ne ilişkin sonuç ve öneriler:*** Doğal morfolojik yapıda 1987 yılından 2017 yılına yeşil alan varlığında - %2,75 oranında bir azalma söz konusudur. Yeşil alan varlığındaki azalmanın az olması mahallenin yüzölçümünün %67,34'lük kısmını Fethipaşa Korusu'nun bir kısmının oluşturması ve arazi eğiminin yapısal müdahaleler için elverişli olmamasından kaynaklanmaktadır.

  Sultantepe Mahallesi'nde 1987 ve 2017 yıllarındaki yapıların taban alanları yüzde olarak karşılaştırıldığında, yapılaşmış alan yoğunluğunda + %27,23 oranında bir artış olduğu görülmüştür. Bunun beraberinde 1996 yılından sonra yapıların ortalama kat adetlerinin + %44'lük bir oranda fazlalaştığı saptanmıştır. Özellikle alanın sahil şeridinde 4 katlı resmi kurum binası olarak kullanılan yapının tarihsel süreçte üzerine kat çıkılarak 8 katlı ticari bir yapıya dönüşmesi silüeti doğrudan etkileyen bi müdahale

olup, koruma konusunda denetim eksikliğini ortaya koymaktadır. İmar planındaki kesin yapılaşma yasağı gözönüne alınarak imar ruhsatı aşamasında ve sonrasında denetimlerin arttırılması gerekmektedir. Sultantepe Mahallesi'nde 1987 yılından sonra 4 adet yapının tescil edilerek koruma kapsamına alındığı ve bu nedenle tarihi bina olarak 2017 yılı analizlerinde yer aldığı saptanmıştır. Mahallede korunmaya değer tarihi yapıların tespit edilip, restorasyon ve rehabilitasyon çalışmaları ile tescil edilerek koruma kapsamına alınmasına yönelik çalışmalar arttırılmalıdır.

Sultantepe Mahallesi'nde artan yapılaşma yoğunluğu ile birlikte 1987 yılından sonra yol alanlarında + %9.53 oranında bir artış söz konusudur. Mahallede 1987 yılından 2017 yılına kadar ki 30 yıllık süreçte meydana gelen mekânsal değişimlerin daha çok yerleşim dokusunda yapılaşmış alan yoğunluğu ve kat adetlerinde artış yönünde meydana geldiği saptanmıştır. Önemli bir koruma sorunu olarak karşımıza çıkan silüeti doğrudan olumsuz etkileyen yüksek katlı yapıların ve kat irtifası yasağı gözönüne alınarak Kanun hükümlerine ve imar planları esaslarına göre kat adetlerinin düşürülmesi imar affına müsaade edilmemesi ve bu konuda denetimlerin arttırılması gerekmektedir. İmar planındaki kesin yapılaşma yasağı gözönüne alınarak imar ruhsatı aşamasında ve sonrasında denetimlerin arttırılması gerekmektedir.

Sultantepe Mahallesi'nin kıyı şeridinde yeşil alan varlığı ve yaya kaldırımları kullanıcıların deniz ile doğrudan ilişki kurması açısından önemlidir. Mahallenin bu özelliğinin koruma kullanma dengesi gözetilerek devamlılığının sağlanması mahallenin yaşanabilirliğine katkı sağlayacaktır.

- ***Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi ölçeğinde sonuç ve öneriler:*** 1987 ve 2017 yıllarında araştırma alanı bütünündeki doğal morfolojik yapı değişimine bakıldığında yeşil alan miktarında - %14,15 oranında bir azalma saptanmıştır. Yapılaşmış alan yoğunluğu değişimlerine bakıldığında bu 30 yıllık süreçte genel olarak araştırma alanı bütününde + %25,64 lik bir artış olduğu tespit edilmiştir. 1996-2017 yılları arasındaki ortalama kat adeti değişimlerine bakıldığında genel olarak araştırma alanı bütününde + %14,59'luk bir artış olduğu saptanmıştır. 1996 yılında ortalama kat adeti 3,7 iken, 2017 yılında ortalama kat adeti artarak 4,24'e ulaştığı tespit edilmiştir. 1987 ve 2017 yılı araştırma alanı içi ulaşım durumundaki değişimler

karşılaştırıldığında araştırma alanı bütününde 30 yıl içinde yolların kapladığı alanın + %7,34 oranında arttığı ve dolayısıyla yol uzunluklarında artış olduğu tespit edilmiştir. Mahalle alt ölçeğinde kentsel mekânsal değişimlerin saptanmasına yönelik yapılan analiz ve değerlendirme sonuçlarına göre, araştırma alanı bütününde gerçekleşen değişime etkisi en fazla olan mahallenin Çengelköy Mahallesi ve etkisi en az olan mahallenin ise Kuleli Mahallesi olduğu tespit edilmiştir.

Tez çalışması sonuçlarına göre araştırma alanının sahip olduğu doğal ve kültürel değerleri ile kentsel kimlik açısından koruma önceliği yüksek bir alan olduğu belirlenmiştir. Ancak 1987 ve 2017 yılları arasındaki 30 yıllık süreçte alanın doğal morfolojik yapısı, mevcut alan kullanımları, yerleşim ve ulaşım durumunda yoğun bir mekânsal değişim söz konusudur. Tez kapsamında yapılan araştırma sonuçları göstermektedir ki, bir bölgenin doğal ve kültürel sit alanı ilan edilmesi, hatta alana özgü bir yasanın tanımlanarak yasal çerçevede koruma altına alınmış olması o alanın mekânsal özelliklerinin korunmasında yeterli olamamaktadır. Araştırma alanı için, uygulamalarda paydaşlar arası ortaklıklardaki yetersizlikler ile bürokratik süreçlerin koruma ve uygulama sürecini uzatması, mevzuat değişiklikleri, yapılması, koruma ve sürdürülebilirlik konusundaki toplumsal farkındalık seviyesinin arttırılmasına yönelik ihtiyaçlar gibi sebeplerle etkin bir koruma politikası yürütülememiştir.

Bunun yanısıra doğal morfolojik yapıya uygun olmayan ruhsatlı ve izinsiz yapılan yapısal müdahaleler, nüfus artışı, ulaşım sistemine eklenen ulaşım ağları, koruma mevzuatında yapılan değişikliklerden kaynaklanan ve değişen planlama süreçleri gibi nedenlerle, Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'nin kentsel dokusu 30 yıllık süreçte olumsuz yönde etkilenmiştir. Araştırma sonuçları, Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'nde Boğaziçi Kanunu'na rağmen alanda korumanın etkin bir biçimde sağlanamayarak, alanın mekânsal dokusunda dolayısıyla Boğaziçi silüetinin tarihi, kültürel ve doğal özelliklerinde tahribatlara yol açtığını göstermektedir.

Doğal ve tarihi kentsel sit alanı olarak İstanbul kenti Boğaziçi Alanı'nda büyük öneme sahip olan araştırma alanının korunması konusunda öncelikle alanın tarihi dokusunu oluşturan somut ve soyut bileşenleri ile bu tarihsel doku bileşenlerini tehdit eden olumsuz etkenler alanın kentsel morfolojik yapısında değişikliklere neden olmakta ve

özgün kent karakterini tahrip etmektedir. Bunun önlenmesi ve korumanın sağlanması için alanın doğal ve tarihi kentsel dokusunun sürekli bakımının yapılması, alanda yapılacak yeni uygulama ve plan kararlarının alanın tarihi kentsel karakteriyle uyumlu olması gerekmektedir.

Bu kapsamda, çalışmada doğal, kültürel ve mekânsal öneme sahip olan Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi için kentsel mekânsal değişimin yarattığı sonuçlar, belirlenen kriterler doğrultusunda yapılan karşılaştırmalar ile kentsel silüet ve kimlik özelliklerinin koruma kullanma dengesi çerçevesinde sürdürülmesine yönelik öneriler geliştirilmiştir. Buna göre;

- Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi, etkilenme bölgesi ve gerigörünümü ile birlikte değerlendirilmeli, öngörünüm bölgesinde getirilen yapılaşma yasağına ek olarak etkilenme ve gerigörünüm bölgelerinde de yapılaşmalara sınırlamalar getirilmeli, silüetin sürdürülebilirliği açısından bina kat yükseklikleri azaltılarak koruma lehine plan değişiklikleri yapılmalıdır.

- Boğaziçi Alanı; sahil şeridi, öngörünüm bölgesi, gerigörünüm bölgesi ve etkilenme bölgesi ile bir bütündür. Bu kapsamda hazırlanacak planlarda, gerigörünüm ve etkilenme bölgeleri için alınan kararların Boğaziçi'nin bütününü etkilediği düşünülmeli, gerigörünüm ve etkilenme bölgelerinde parsel bazında plan tadilatları yapılması önlenmeli, uygulamalarda Boğaziçi bütününü kapsayan genel kararlar doğrultusunda ilerlenmelidir.

- Araştırma sonuçlarına göre alanda yapılaşmış alan yoğunluğunda artış söz konusudur. Burada yeni yapılan yapılar uzman ekipler tarafından belirlenerek bu yapılardan, inşaat ruhsatı olmayan kaçak yapılar, inşaat ruhsatı ve imar mevzuatına aykırı şekilde bölümler eklenen veya değişiklikler yapılan yapılar tespit edilmelidir. Tespit edilen aykırı ve kaçak yapıların, 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu'nun 13. Maddesi'ne ve 2981 sayılı "İmar ve Gecekondu Mevzuatına Aykırı Yapılara Uygulanacak Bazı İşlemler ve 6785 Sayılı İmar Kanunun Bir Maddesi'nin Değiştirilmesi Hakkındaki Kanun"un 22/a maddesine göre yıkım işlemleri hızlıca başlatılarak bu alanlar ıslah edilmelidir. Yıkım kararı alınan alanlarda bölgenin

ıslah edilmesi için gecekondu sahiplerine, İstanbul İli'nin bir başka bölgesinde yaşama imkanı sağlanmalıdır.

- Boğaziçi Kanunu'nun 14. Maddesi'ne göre; İstanbul Büyükşehir Belediyesi bütçesi içinde ayrı bir program olarak yer alan Boğaziçi İmar Müdürlüğü'nün bütçesi planlanırken gelirlerin büyük bir kısmının kamulaştırma işlemleri, koruma odaklı plan ve projelerin üretilmesine, tarihi, kültürel ve kamusal alanların bakım onarımına yönlendirilerek koruma çalışmalarında kullanılması sağlanmalıdır.

- 3/5/1985 tarih ve 3194 sayılı İmar Kanununun 46. Maddesiyle, 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu'nun 6. Maddesindeki yetkili organlar değiştirilerek, yerleşme ve yapılaşmanın planlanması, koordinasyonu, imar uygulamalarının yapılması ve denetlenmesi İstanbul Büyükşehir ve ilgili ilçe Belediye Başkanlıklarınca yürütüleceğine ilişkin kararlar yeniden gözden geçirilerek, yeni bir organizasyon ve yönetim şeması tanımlanmalıdır.

- Araştırma alanı içinde harabe olarak tespit edilen ve bakımsız kalarak kullanılmayan binaların orijinal yapı malzemeleri dikkate alınarak restore edilerek tarihi dokuya kazandırılması sağlanmalıdır. Yıkılması gereken yapıların ise kamulaştırılarak doğal morfolojik yapıya katılması sağlanmalıdır.

- ICOMOS (2011)'e göre tarihi mekânların kavranmasını sağlayan temel bileşenlerden olan görünüşler, görsel koridorlar, yeni müdahaleler söz konusu olduğunda saygı görmelidirler. Bu anlamda öngörünüm bölgesinde yapılan her bir müdahalede mevcut durum dikkatle analiz edilmeli ve belgelenerek yapılara doğru veya onlardan başlayan görüş açıları tanımlanmalı, üzerinde çalışılmalı ve korunmalıdır.

- ICOMOS (2011)'e göre tarihi kentlerdeki kamusal alanlar yalnız dolaşıma ayrılan yerler değildir; aynı zamanda düşünme, öğrenme ve kentten zevk alma mekânlarıdır. Bu nedenle araştırma alanının mevcut tarihi dokusu içindeki açık kamusal alanlar arasındaki denge dikkatle analiz edilmeli ve denetlenmelidir. Açık kamusal alanların tasarımı, kullanılan kent donatıları, yönetimi, araştırma alanının

tarihi karakterini ve güzelliğini korumalı ve sosyal iletişime adanmış bir kamusal alan olarak kullanımını desteklemelidir.

- Araştırma alanında yürütülecek olan korumaya yönelik kentsel planlama çalışmalarında, alanda ikamet eden yerel halkın ihtiyaç duyduğu hizmetler dikkate alınmalıdır.

- Ulaşım altyapısı (otoparklar, metro istasyonları, vd.) araştırma alanında tarihi dokuya ve çevresine zarar vermeyecek şekilde planlanmalıdır. ICOMOS (2011)'a göre tarihi bir kentte ulaşım ağının hafif bir müdahaleyle oluşturulması tercih edilerek yaya dolaşımı desteklenmelidir.

- Araştırma alanınında koruma ve yönetim planları düzenlenirken turizmin beklenen etkisi dikkate alınarak ve süreç kültür mirasının ve yerel halkın yararına düzenlenmelidir.

- Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi ve çevresinin korunmasında yürütülen planlama çalışmalarında katılımcı bir süreç olarak tüm paydaşlar sürece dahil edilmelidir. ICOMOS (2011)'e göre, iyi bir yönetim; tüm paydaşlar, seçilmiş yöneticiler, belediye çalışanları, kamu yöneticileri, uzmanlar, meslek örgütleri, gönüllü kuruluşlar, üniversiteler ile alanda yaşayanlar vd. arasında geniş bir iletişim ağı oluşmasını sağlar. Tarihi kentlerin ve kentsel alanların başarıyla korunması, canlandırılması ve sürdürülebilir gelişimi için bu şarttır.

- Katılım ve ilgiyi artırmak için, tüm yerel halka yönelik genel bir bilgilendirme programı oluşturulmalıdır. Ayrıca alana ilişkin her türlü planlama ve koruma süreçleri sırasında yerel halkın konulara vakıf olarak doğru tepki vermelerini sağlamak için gerekli bilgiler ve süre verilmelidir.

- Özel sektörden girişimcilerin alanın tarihi kentsel dokusunun onarımı ve restorasyonuna katılımını kolaylaştırmak için, tarihi çevreyi koruma girişimleri cesaretlendirilmeli ve onarım için maddi destek sağlanmalıdır.

- Araştırma alanına ve yakın çevresine ilişkin sivil toplum kuruluşlarınca yürütülen korumaya yönelik faaliyetler desteklenmeli, tarihi kentsel mekânların korunması ve onarımını kolaylaştırıcı maddi imkanlar sağlanmalıdır.

- Araştırma alanı ve yakın çevresinin korunmasına ve sürdürülebilirliğine yönelik planlama çalışmaları öncesinde disiplinlerarası araştırmalar yapılarak, koruma birçok disipline ait uzmanın etkili işbirliğine dayandırılmalı ve araştırmacıların, kamu hizmetlilerinin, özel girişimcilerin ve daha geniş bir halk kitlesinin katılımıyla gerçekleştirilmelidir. Bu çalışmalar sonunda, karar verici politikacılar, sosyal ve ekonomik kuruluşlar ile yerel halk tarafından kullanılabilecek somut öneriler geliştirilmelidir.

- Dere ve derelerin oluşturduğu havza alanlarına ilişkin bütüncül planlama kararları, çerçevesinde entegre havza yönetim planının hazırlanması, Ramsar ve Avrupa Birliği Su Çerçeve Direktifi gibi uluslararası sözleşmelerin uygulamaya geçirilmesi gerekmektedir.

- İmar planında yeşil alan olarak belirlenen arsa ve alanların ağaçlandırıması için gerekli tedbirler alınarak, orman sayılmayan kamu veya özel mülkiyete ait koru, koruya katılacak alan, mezarlık, mesire yeri, park ve benzeri alanlar yeşil alanların nitelikleri ve bitki varlıkları geliştirilerek korunmalıdır.

- Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi'nde 30 yıllık süreçte yoğun bir mekânsal değişim olduğu saptanmış olup, 2023 yılına ait güncel silüet fotoğrafları indelendiğinde 2017'den itibaren de bu değişimlerin hızla devam ettiği görülmektedir. Süregelen kentleşme eğilimleri doğrultusunda alanın doğal ve kültürel yapısında oluşabilecek mekânsal değişimlerin ve dönüşümlerinin kontrolünün sağlanması, bu konuda yasal çerçeveye taviz verilmeksizin uyulması kensel kimliğin sürdürülebilirliği açısından önemli ve gereklidir.

Yapılan bu tez çalışması, Üsküdar Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesi ile ilgili yapılacak planlama çalışmalarının geliştirilmesi ve koruma çalışmalarının etkin yürütülmesi için yol gösterici sonuçlar içermekte olup, alanın sürdürülebilirliği açısından, uygulamalara önemli altlık veriler sağlamaktadır.

KAYNAKLAR

Aboutorabi, M., ve Zalloom, B. (2019). Transformation of Urban Identity: The Case of Amman since the Post-World War II. *Journal of Engineering*, *7*(1), s. 110-114.

Akay, S. (2019). Kent Formunun Morfolojik Analizi: Denizli Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Peyzaj İzmir, 149 s.

Akman Çınar, E. (2012). Fiziksel Mekân ve Güvenlik Algısı: İstanbul Boğaziçi Öngörünüm Alanı. Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Kentsel Tasarım Anabilim Dalı, Peyzaj İzmir, 213 s.

Akbarıshahabı, L. (2017). İmgelenebilir Kentsel Mekânların Niteliklerinin Fraktal Yaklaşım İle Saptanması ve Bir Tasarım Gramerinin Geliştirilmesi. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Ankara, 171 s.

Aksoy, Y. ve Ergun, N. (2009). Kentleşme ve Yeşil Alan Sorunu Üzerine Bir Araştırma İstanbul Kenti Bakırköy İlçesi Örneği. *Türk Bilim Araştırma Vakfı Bilim Dergisi,* Cilt: 2, Sayı: 4, s. 426-438.

Aksoy, F. (2009). Kent Siluetinin Değerlendirilmesirilmesi Yerleşkesi Örneğinde İrdelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Anabilim Dalı Mimari Tasarım Programı, İstanbul, 135 s.

Aktuğ, B. (2008). ITRF-2005 ve önceki referans koordinat sistemleri ile olan ilişkisi. *Harita Genel Komutanlığı Yayınları,* 15 s.

Aktuglu Aktan, Ö. (2006). Kent Biçimi –Ulaşım Etkileşimine İlişkin (Tarihsel ve Güncel) Yaklaşımlar Ve İstanbul Örneği. Doktora Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Sehir Planlama Programı, İstanbul, 239 s.

Akyol Alay, M. (2016). Arazi Kullanım Değişimlerinin Peyzaj Teori ve Modellemesi Kapsamında İncelenmesi. Doktora Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, İstanbul, 198 s.

Akyol, D., ve Çiğdem, A. (2016). Kent Formunun Kıyıya Erişim Üzerindeki Etkileri: Karşıyaka ve Mavişehir Örneği. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD), 2*(2), s. 196-209.

Ali, H. H., Al-Betawi, Y. N., ve Al-Qudah, H. S. (2019). Effects of urban form on social sustainability–A case study of Irbid, Jordan. *International Journal of Urban Sustainable Development*, pp. 1-20.

Aliasghari Khabbazi, P. ve Erdoğan, E. (2013). *Beylerbeyi Sarayı Bahçelerinde Bitkisel Materyal Kullanımı.* Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü V. Süs Bitkileri Kongresi, Yalova, s. 345-352.

Altun, M. F., ve Topçu, M. (2022). Konut Dokularının Tarihsel Süreçte Morfolojik Değişimi: Akşehir Örneği. *Türkiye Kentsel Morfoloji Ağı*, s. 815-827.

Altuntaş, Z. B. ve Erinsel Önder, B. (2016). Changes In Urban Skylınes And Perceptıon Of The Cıtızens: A Study Of Istanbul. *IJASOS- International E-Journal of Advances in Social Sciences,* Vol.II, Issue 4, İstanbul, s. 258-268.

Altuğ Turan, İ. (2010). Kentsel Tasarımda Fiziksel Kent Kimliği Kodlarının Oluşturulması: İzmir Konak İlçesi. Doktora Tezi. Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Programı, İzmir, 296 s.

Anonim, (2011a). Eko-Tasarım. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Sürdürülebilir Üretim ve Tüketim Yayınları: IV, Bölgesel Çevre Merkezi-REC Türkiye, Ankara.

Anonim, (2012). *Türkiye Ulusal Coğrafi Bilgi Sistemleri Standartlarının Belirlenmesi Projesi: TUCBS.AO Arazi Örtüsü Veri Teması.* TUCBS Temel Veri Temaları Gereksinim Analizi Rapor: TUCBS-AO / V1.1., T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Coğrafi Bilgi Sistemleri Genel Müdürlüğü, İstanbul, 98 s.

Anonim, (2013a). *Urban Design Protocol Urban Form and Public Realm*. Goverment of South Australia, Tonsley Council, Australia, 28 s.

Anonim, (2013b). Kıyılarla İlgili Yasal ve Yönetsel Boyut. T.C. İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı Şehir Planlama Müdürlüğü, İstanbul Çevre Düzeni Planı'nın Kıyı Alanlarına İlişkin Yaklaşımının Mekâna Yansıtılmasına Yönelik Araştırma, Değerlendirme ve Model Geliştirme İşi, İstanbul, 133 s.

Anonim, (2014a). *2015-2019 Stratejik Plan.* Üsküdar Belediyesi, İstanbul, 114 s.

Anonim, (2014b). *İstanbul'un Doğal Mirası Anıt Ağaçlar.* İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Park Bahçe ve Yeşil Alanlar Daire Başkanlığı, Anadolu Yakası Park ve Bahçeler Müdürlüğü, İhlas Gazetecilik A.Ş., 1. Basım, İstanbul, 552 s.

Anonim, (2016a). *Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı KENTGES (2010-2023) Merkezi Kurumlar 2016 Yılı Faaliyet Raporu.* T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Mekânsal Planlama Genel Müdürlüğü KENTGES İzleme Birimi, Ankara, 58 s.

Anonim, (2016b). *İstanbul Aydınlatma Master Planı Boğaziçi Öngörünüm Alt Bölgesi.* T.C. İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Etüd ve Projeler Daire Başkanlığı Kentsel Tasarım Müdürlüğü, Aydınlatma Master Planı-Tarihi Yarımada-Haliç Bölgesi Ara Sunumu Raporu, İstanbul, 187 s.

Anonim, (2016c). *Plan Raporu 1. Etap.* T.C. İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 1/5000

ölçekli Üsküdar Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgeleri Revizyon Nazım İmar Planı çalışmaları kapsamında 14.07.2004 tarih, 5226 sayılı kanuna bağlı; "Koruma Amaçlı İmar Planları ve Çevre Düzenleme Projelerinin Hazırlanması, Gösterimi, Uygulaması, Denetimi ve Müelliflerine İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmeliğin" plan hazırlama esasları konulu toplantı raporu, İstanbul, 115 s.

Anonim, (2017a). *Lyon Historic City Project City Historic Site Of Lyon Unesco World Heritage*. World Heritage Management Plan for the Historic Site of Lyon, French, 80 s.

Anonim, (2017b). 3. Swot (Gzft) Analizi. İstanbul Büyükşehir Belediyesi. İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı, Şehir Planlama Müdürlüğü, İstanbul Çevre Düzeni Planı'nın Kıyı Alanlarına İlişkin Yaklaşımının Mekâna Yansıtılmasına Yönelik Araştırma, Değerlendirme ve Model Geliştirme İşi, İstanbul, 43 s.

Anonim, (2017c). *Yeni Başlayanlar İçin Olta Balıkçılığı İstanbul Olta Balıkçılığı.* T.C. İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Gıda Tarım ve Hayvancılık Daire Başkanlığı, Tarım ve Su Ürünleri Müdürlüğü Yayınları, 58 s.

Anonim, (2018a). *Amberfield Peacocke, Hamilton Urban Design Report*. Urbanismplus, Received Planning Guidance, New Zeland, 94 s.

Anonim, (2018b). *On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) Su Kaynakları Yönetimi Ve Güvenliği Özel İhtisas Komisyonu Raporu.* T.C. Kalkınma Bakanlığı, Ankara, 110 s.

Anonim, (2019). Fethipaşa Korusu İşletme Şefliği Amenajman-Silvikültür Planı (2002 - 2011). İstanbul Büyükşehir Belediyesi. Park ve Bahçeler Müdürlüğü, İstanbul, 63 s.

Anonim, (2020). *Kartal Merkez Kentsel Tasarım Kodları.* İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve Kartal Belediyesi Kitapçığı, İstanbul, 172 s.

Ardıçoğlu, R. (2019). Kıyı Dolgusunun Kent Morfolojisine Etkisinin Mekân Dizimi Yöntemiyle İncelenmesi: İstanbul Tophane Bölgesi. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Ankara, 311 s.

Arıkan, B., (2013). Kentsel Mekânın Değişimi ve Konut Dokusunda Katmanlaşma: Feneryolu Mahallesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Mimari Tasarım Programı, İstanbul, 288 s.

Arıkan, B. ve Gökmen, G. P. (2016). Kentsel Mekânın Fiziksel Katmanları, Konut Dokusunun Oluşumu ve Feneryolu Mahallesi'nin "Risk" li Dönüşümü. *İdealkent, 7*(20), s. 966-998.

Artan T., (1994). *Tarihte Boğaziçi. Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi.* 1. Baskı, Ana Basım AŞ, Cilt 2, İstanbul, s. 281-286.

Aşkın, F. K. (2014). Safranbolu geleneksel yerleşim dokusunun ekolojik kent tasarımı açısından değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Bartın Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Bartın, 176 s..

Aşur, F. (2017). Van Kenti ve Yakın Çevresi Kıyı Alanlarında Yerleşim Uygunluğu Değerlendirmesi: Görsel Analiz Yaklaşımları. Doktora Tezi. Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Adana, 278 s.

Atabeyoğlu, Ö. (2011). Ordu Kenti Yapısal Peyzaj Karakter Analizi ve Kentsel Planlama Stratejileri. Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimalığı Anabilim Dalı, Erzurum, 205 s.

Atabeyoğlu, Ö., Turgut, H., Yeşil, P., ve Yilmaz, H. (2009). Tarihi bir kentin değişimi: Erzurum kenti. itüdergisi/*a*, *8*(1), s. 41-53.

Atalan, Ö. (2008). Boğaziçi Kıyı Yerleşmelerinin Tarihsel Değişim Süreci ve Koruma Yöntemleri Üzerine Bir Araştırma; Ortaköy-Kuruçeşme Sahili. Doktora Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Rölöve Restorasyon Programında, İstanbul, 441 s.

Berkaya, S. C. (2014). Kent Makroformunda Sayısal Tasarım Araçları İle Form Arayışları: Zaha Hadid Kartal Kentsel Dönüşüm Projesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı Isparta, 176 s.

Bezci, N. (2019). Arşiv Belgeleri Işığında Beylerbeyi ve Emirgan Camileri. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, İstanbul, 220 s.

Bilsel, C. (2018). Kent Mekânlarının Yeniden Üretiminde Kentsel Morfoloji ve Kent Mimarlığı Yaklaşımı: Paris Örneği. *"DeğişKent" Değişen Kent, Mekân ve Biçim Türkiye Kentsel Morfoloji Araştırma Ağı II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu,* s. 35-56.

Birik, M. (2011). Kentsel Mekânın Değişim Sürecinde Transformasyon ve Deformasyon. Doktora Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Kentsel Tasarım Programı, İstanbul, 228 s.

Bluestone, D. M. (1988). Detroit's City Beautiful and the Problem of Commerce. *The Journal of the Society of Architectural Historians,* s. 245-262.

BM, (2018). Dünya Nüfusunun Durumu Raporu 2018. Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu. https://www.unfpa.org/swp2023, (25.07.2023).

Boran, M., ve Alkan, N. (2018). Liman operasyonlarının çevresel etkileri. *Karadeniz Fen Bilimleri Dergisi*, *8*(2), s. 99-105.

Bostancı, S. H. (2008). Kent Siluetlerinin Entropi Yaklaşımı İle Değerlendirmesi. Doktora Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Şehir ve Bölge Planlama Programı, İstanbul, 235 s.

Budak, F. (2013). Kentsel Mekân Politikası: Barselona'da Kentsel Dönüşüm ve Estetik. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim Bilim Dalı, İstanbul, 279 s.

Bülüç, E., ve Yılmaz Çakmak, B. (2018). Kentsel Mekânlarda Yaşanan Morfolojik Değişimde Denetim Mekanizmalarının Rolü. *Türkiye Kentsel Morfoloji Ağı*, s. 837-849.

Byzantios, D. (2013). *Boğaziçi'nde Bir Gezinti*. (çev. M. F. Yavuz), 2. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, Kazım Taşkent Klasik Yapıtlar Dizisi - 77, İstanbul, 91 s.

Carbognano, C. C. D., ve Erendiz, Ö. (1993). 18. yüzyılın sonunda İstanbul.

Chang, M. C., Bus, P., ve Schmitt, G. (2017). Feature Extraction and K-means Clustering Approach to Explore Important Features of Urban Identity. In *2017 16th IEEE International Conference on Machine Learning and Applications (ICMLA)*, IEEE, pp. 1139-1144.

Cengiz, C. (2009). Kıyı Alanlarında Ekolojik Planlama: Yalova-Armutlu Örneği. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Ankara, 280 s.

Cengiz, B. (2007). Bartın Çayı Peyzaj Özelliklerinin Saptanması ve Değerlendirilmesi Üzerinde Bir Araştırma. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Ankara, 307 s.

Coşkun, İ. (2004). Ütopya ve kent. *İstanbul University Journal of Sociology*, *3*(9), s. 185-192.

Conzen, M. R. G. (1960). *Alnwick Northumberland: A Study in Town Plan Analysis*. IBG Monogrph No:27, London.

Cömert, N.Z. (2013). Testing an Integrated Methodology for Urban Typo-morphological Analysis on Famagusta and Ludlow. Doctor of Philosophy in Architecture. Eastern Mediterranean University, Gazimağusa, North Cyprus, 227 s.

Cömert, N. Z. (2015). *Lefke Geleneksel Kent Merkezi Gelişim Sürecinin Morfolojik Bölgeleme Yöntemiyle Analizi.* Türkiye Kentsel Morfoloji Sempozyumu Temel Yaklaşımlar ve Teknikler, Bildiriler Kitabı, Mersin Üniversitesi Yayınları, No:44, Mersin, 592 S.

Çelik, E. (2018). Batman İli Ornitofaunası. *Doğu Fen Bilimleri Dergisi,* 1(2), s. 1-10.

Çelikbilek, A. ve Sapmaz, G. (2016). Kent Planlamasında Mikrobölgeleme Haritaları. *Karabük Üniversitesi, Doğal Afet ve Afet Yönetimi Sempozyumu (DAAYS'16)*, Karabük, 6 s.

Çelikyay, S. (2005). Arazi Kullanımlarının Ekolojik Eşik Analizi İle Belirlenmesi Bartın Örneğinde Bir Deneme. Doktora Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama ABD Şehir Planlama Programı, İstanbul, 235 s.

Çelikyay, S., Cengiz, S., ve Görmüş, S. (2015). Coğrafi Bilgi Sistemleri İle Bartın İli'nin Arazi Kullanım Uygunluk Analizi. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi, 17*(25), s. 73-81.

Çetin, M. (2016). Sustainability of urban coastal area management: A case study on Cide. *Journal of Sustainable Forestry, 35*(7), pp. 527-541.

ÇŞB, (2017). Su Yolları, Limanlar, Tersaneler. T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, ÇED Alanında Kapasitesinin Güçlendirilmesi için Teknik Yardım Projesi, 45 s.

Çubuk, M. (1994). Boğaziçi. Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, 1. Baskı, *Ana Basım AŞ*, Cilt 2, İstanbul, s. 266-281.

Danışman, İ. K., ve Özalp, G. (2016). Karbon Ayak İzinin Azaltılmasında Yeşil Liman Uygulamasının Rolü: Marport Örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi Dergisi,* 8, s. 99-166.

Daniel, T., Ansorge, J., Schmölcke, U., ve Frenzel, P. (2019). Multiproxy palaeontological investigations of Holocene sediments in the harbour area of the Hanseatic town Stralsund, North-Eastern Germany, southern Baltic Sea coast. *Quaternary International, 511,* pp. 22-42.

Dempsey, N., Brown, C., Raman, S., Porta, S., Jenks, M., Jones, C., ve Bramley, G. (2010). Elements of urban form. *In Dimensions of the sustainable city,* Springer, Dordrecht, pp. 21-51.

Dinç, H. (2015). İstanbul Derelerinin Fiziki Değişimi ve Arazi Kullanım İlişkisi. Doktora Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlaması Anabilim Dalı, İstanbul, 302 s.

Dinç, H., ve Bölen, F. (2014). İstanbul Derelerinin Fiziki Yapısı. *TMMOB Şehir Plancıları Odası Planlama Dergisi, 24*(2), s. 107-120.

Doygun, N. (2012). Bornova İlçesinde Alan Kullanım Değişiklikleri ve Potansiyelleri Arasındaki Etkileşimlerin Belirlenmesi. Doktora Tezi. Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, İzmir, 162 s.

Duran, B., ve Çamlı, A. Y. (2019). *Klasik dönem Osmanlı toplumunun sosyo-ekonomik yapısı:(Max Weber'in patrimonyalizm teorisi çerçevesinde incelenmesi)*. 1. Baskı. Yalın Yayıncılık, İstanbul, 256 s.

Durhan, Ö. S. (2009). Erken Cumhuriyet İstanbul'unda Kentsel Değişim (1928-1950). Doktora Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul, 430 S.

Döker, M. F. (2012). İstanbul Kentsel Büyüme Sürecinin Belirlenmesi, İzlenmesi Ve Modellenmesi. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, İstanbul, 245 s.

Eceral, T. Ö., ve Taciroğlu, A. (2017). Doğal ve Tarihi/Arkeolojik Değerlere Sahip Kentsel Kıyı Yerleşimlerinin Planlama Sorunu: Foça Örneği. *Meltem İzmir Akdeniz Akademisi Dergisi,* (2), s. 68-84.

Ekim, Z. E. (2020). Kandilli Camii ve Geçirdiği Dönemsel Özellikler. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (43), s. 209-218.

Ekinci, E., ve Aktan, E. Ö. A. (2017). Kent Planlamada Omurga Kavramı ve Tarihi Yarımada Örneği. *İdealkent*, *8*(22), s. 483-509.

Elzeni, M., Elmokadem, A., ve Badawy, N. M. (2021). Classification of Urban Morphology Indicators towards Urban Generation. *Port-Said Engineering Research Journal*, *26*(1), s. 43-56.

Eraydın, Z. (2014). The Global Image Of The City: Impacts Of Place Branding On The Image Of Ankara. Ph.D. Middle East Technical University, Department Of City And Regional Planning, Ankara, 241 S.

Erdoğan, M. (1958). Osmanlı Devrinde İstanbul bahçeleri. *Vakıflar Dergisi,* (4) , s. 149-182.

Erdoğmuş Manav, B. (2014). Kentin Kıyısında Tarihsel/Mekânsal Değişimin Yönü Ve Yere Özgü Nitelikleri: İzmir-Karşıyaka. Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Restorasyon Programı, İzmir, 280 s.

Ergen, B. (2005). *Boğaziçi Doğal Ve Kültürel Sit Alanının Korunamamasında Planlama Faktörünün Büyükdere Örneğinde İncelenmesi.* Korunan Doğal Alanlar Sempozyumu, 8-10 Eylül, Isparta, s. 313-318.

Erkaya, Ş. (2012). İstanbul'un Kentsel Peyzaj Değişimlerinin Silüet Kapsamında Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir Ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Peyzaj Planlama Programı, İstanbul, 187 s.

Ertem, B., ve Altunel, M. C. (2011). İstanbul İmarındaki Tarihi Eser Kaybının Tarih ve Turizm Açısından İncelenmesi: Karaköy-Kabataş Bölgesi. *Odü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi (Odüsobiad)*, *2*(4), s. 61-79.

Ertuğrul, A. (2011). XIX. Yüzyıl İstanbul Kentsel Dönüşümü'nde Üsküdar ve Koruma Sorunları. Doktora Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Restorasyon Programı, İstanbul, 642 s.

Farooq, M. ve Muslim, M. (2014). Dynamics and forecasting of population growth and urban expansion in Srinagar City – A Geospatial Approach. *The International*

Archives of the Photogrammetry, Remote Sensing and Spatial Information Sciences, Volume, XL-8 (2), pp. 709-716.

Farrell, M., Cooper, A., ve Yates, K. (2015). Challenges And Benefits In The Design Of Coastal Walking And Cycling Amenities: Toward A More Integrated Coastal Management Approach. *Coastal Management*, *43*(6), pp. 628-650.

Gassner, G. (2013). Unfinished and unfinishable: London's skylines. PhD Thesis. The London School of Economics and Political Science, Department of Sociology, England, 289 s.

Giritlioğlu, C., ve Gürleyen, T. (2018). Kentsel Morfoloji Dinamikleri ve Yönetimsel Çerçevesi. *Türkiye Kentsel Morfoloji Ağı*, s. 213-224.

Göksu, A. F. ve Akalp, S. (2016). *Fikirtepe; Projeyi Yeniden Düşünmek*. Sosyal Etki Değerlendirmesi Raporu, Kentsel Strateji Danışmanlık Ltd.Lti., İstanbul, 160 s.

Gören, D. (2014). 20.yy'da Beylerbeyi Kentsel Dokusunda Yaşanan Değişim. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Restorasyon Programı, İstanbul, 253 s.

Gu, K. (2001). Urban morphology of China in the post-socialist age: Towards a framework for analysis. *Urban Design International, 6*, pp. 125-142.

Gu, K. (2014). From urban landscape units to morphological coding: Exploring an alternative approach to zoning in Auckland, New Zealand. *Urban Design International, 19*, pp.159-174.

Gu, K. (2018). Urban morphological regions: development of an idea. In *JWR Whitehand and the historico-geographical approach to urban morphology*. Cham: Springer International Publishing , pp. 33-46.

Gülhan, D. (2016). Sürdürülebilir Kent ve Kentsel Kimlik Örnekler: Birgi ve Bergama. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Çevre Ana Bilim Dalı, Ankara, 345 s.

Gürbüz Yıldırım, E. (2018). Kentsel Dokunun Değerlendirilmesi İçin Mekân Dizimi ve Fraktal Analize Dayalı Bir Yöntem: Gaziantep Örneği. Doktora Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimari Tasarımda Bilişim Doktora Programı, İstanbul, 204 s.

Gürer, T. K. (2016). Tipomorfoloji: Kentsel Mekânın Yapısını Anlamak. *İdealkent, 7(18),* s. 8-21.

Günaydın, A. S. (2018). Tarihi Kent Merkezlerinin Planlanması ve Tasarımına Yönelik Bir Model Önerisi: Gaziantep Örneği. Doktora Tezi. Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Adana, 308 s.

Gündoğdu, M., Kuru, A., Özkök, M. K., Yeler, G. ve Erşan, Ş. (2019). Yapılı Çevre

Özellikleri ve Konut-Konut Çevresi Kullanıcı Memnuniyeti Etkileşimi: Kırklareli Merkez Örneği. *Megaron, 14(4),* s. 579-597.

Hazar, D., ve Kubat, A. S. (2015). *Kentsel Planlama ve Tasarım Süreçlerinde Kentsel Kuşak Alanları: İstanbul ve Barselona Kentleri Karşılaştırmalı Değerlendirmesi.* Türkiye Kentsel Morfoloji Sempozyumu I, Mersin, s. 197-216.

Hazar, D., ve Kubat, A. S. (2018). *İstanbul'un Çeper Kuşak gelişim süreci*. "DeğişKent" Değişen Kent, Mekân ve Biçim Türkiye Kentsel Morfoloji Araştırma Ağı II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu, İstabul, s. 693-711.

Hersperger, A. M., Oliveira, E., Pagliarin, S., Palka, G., Verburg, P., Bolliger, J. Ve Gradinaru, S. (2018). Urban land-use change: The role of strategic spatial planning. *Global Environmental Change*, 51, pp. 32-42.

ICOMOS, (2022). Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi Türkiye Milli Komitesi. ICOMOS Tüzükleri. http://www.icomos.org.tr/?Sayfa=Icomostuzukleri&dil=tr, (25.07.2022).

Kart, N. (2008). İstanbul Tarihi Yarımada Yeşil Alanlarının Tarihsel Süreç İçerisindeki Değişiminin İrdelenmesi. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Peyzaj Mimarlığı Programı, İstanbul, 456 s.

Karadeniz, B. (2020). Şehir Planlamada Bir Yöntem Olarak Kent Morfolojisi: Görele. Doktora Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir Ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Trabzon, 331 s.

Karagüler, S. (2014). Boğaziçi Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesinde Günümüze Kadar Gelen Mevzuatın Planlama ve Uygulama ile Etkileşimi. *Türkiye Mühendislik Haberleri Dergisi*, 4(483), s. 47-55.

Karagüler, S. ve Korgavuş, M. (2014). Kent Kimliğinin Kent Peyzajı Uzerinde Olusturduğu Etkiler, Silüetler, Görünümler ve Dengeleri. *Gazi Universitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 2(2), Ankara, s.203-212.

Karaman, A. (1989). Kentsel Peyzaj, *Yapı Dergisi,* (04/1989) 89, s. 54-58.

Karaosman, S. ve Eren, İ. Ö. (2004). *Üsküdar'da Çevre Verilerinin Osmanlı Dönemi Camilerinin Yerleşimine Etkisi.* Üsküdar Sempozyumu I. Bildiri Kitabı. 1. Cilt, Üsküdar Belediyesi Yayınları, İstanbul, s. 342-360.

Karsan Ayanoğlu, S. (2019). Büyükada'nın Kültürel Peyzaj Değerlerinin Korunmasına Yönelik Değerlendirme Yöntemleri. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Restorasyon Programı, İstanbul, 335 s.

Kauffer, H. (1786). 1779-1786 Kauffer Haritası. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi. Coğrafi Bilgi Sistemleri Müdürlüğü, İstanbul, 1 s.

Kaya, E., Şentürk, H., Danış, O. ve Şimşek, S. (2007). *Modern Kent Yönetimi-1*. 1. Basım, Milsan Basın A.Ş., İstanbul.

Kaya, A. Y. (2019). Çorum Kent Morfolojisi. Doktora Tezi. Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Ana Bilim Dalı, Elazığ, 266 s.

Kaya, A. Y., ve Akdemir, İ. O. (2019). *Çorum kent morfolojisi*. Mikyas Bayım Yayın Mataacılık, 1. Baskı, İstanbul, 256 s.

Keçecioğlu Dağlı, P. (2021). Kentsel Alan Kullanımlarındaki Değişimin Stratejik Mekânsal Planlama Açısından Değerlendirilmesi: İstanbul Riva Örneği. Doktora Tezi. Bartın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Bartın, 304 s.

Kentleşme Şurası, (2017). *Şehircilik Şûrası Komisyonları Çalışma Kılavuzu*. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Ankara, 40 s.

Keskin, E., Keleş, R., ve Aliefendioğlu, Y. (2019). Planlamada karşılaşılan sorunlar açısından Türkiye ve İngiltere örneğinin karşılaştırılması. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* (60), s. 100-112.

Kılıç, A., Akın, O., ve Koç, E. (2014). Kıyı Alanlarına Yönelik Yasal ve Yönetsel Çerçevenin Planlama Yansımaları: Yasalar, Kurumlar ve Parçalanmış Kıyı Mekânı. *8. Kıyı Mühendisliği Sempozyumu.* s. 435-445.

Kılıç, A. (2017). *Tarihi Eserleriyle Üsküdar.* 1. Baskı, Üsküdar Belediyesi Yayınları, Bilnet Matbaacılık ve Ambalaj San. A.Ş, İstanbul, 336 s.

Koç, A., ve Kubat, A. S. (2018). Kent Biçimi Araştırmalarında Karşılaştırmalı Analiz Yöntemleri: İstanbul Tarihi Yarımadası Örneği. *"DeğişKent" Değişen Kent, Mekân ve Biçim Türkiye Kentsel Morfoloji Araştırma Ağı II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu,* s. 243-254.

Kolcu, H. İ. (2013). Dönüşüm Yaşanan Tarihi Kent Merkezlerinde Arazi Kullanımı Etkileyen Faktörlerin Analizi: Sultanahmet ve Çevresi Örneği. Doktora Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlaması Anabilim Dalı, Şehir ve Bölge Planlama Programı, İstanbul, 479 s.

Korgavuş, B. (2012). Sosyo-Ekonomik ve Doğal Çevre Faktörlerinin Kültürel Peyzaja Etkileri: Rize Merkez İlçesi Örneği. Doktora Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Peyzaj Mimarlığı Programı, İstanbul, 362 s.

Kortan, E. (1983). *Le Corbusier Gözüyle Türk Mimarlık ve Şehirciliği.* ODTÜ Yayınları, Ankara, 105 s.

Kristjánsdóttir, S. (2019). Roots of Urban Morphology. *Iconarp International Journal of Architecture and Planning, 7,* pp. 15-36.

Kuban, D. (1970). İstanbul'un Tarihi Yapısı. *Mimarlık Dergisi, 5*, İstanbul, s. 25-48.

Kuban D. (1994). *Kentin Gelişmesi. Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi.* 2. Baskı, Ana Basım AŞ, Cilt 4, İstanbul, s. 527-547.

Kuban, D. (2000), İstanbul Bir Kent Tarihi Bizantion, Konstantinopolis. İstanbul, Türk Tarih Vakfı, İstanbul.

Kropf, K. (1996). Urban tissue and the character of towns. *Urban Design International, 1*, 247-263 s.

Kropf, K. (2017). Bridging configurational and urban tissue analysis. In *Proceedings of 11th Space Syntax Symposium, Lisbon*. pp. 165-1.

Kubat, A.S. (2015). *Kentlerin Biçimsel Yapısındakı Sayısal Mantık: Space Syntax.* Türkiye Kentsel Morfoloji Sempozyumu Temel Yaklaşımlar ve Teknikler, Bildiriler Kitabı, Mersin Üniversitesi Yayınları, No:44, Mersin, s. 32-58.

Kumar, S., Radhakrishnan, N., ve Mathew, S. (2014). Land use change modelling using a Markov model and remote sensing. *Geomatics, Natural Hazards and Risk*, 5(2), pp. 145-156.

Kurt, S. (2009). Coastlıne Changes And Theır Implıcatıons For Land Use In Coastal Regıon Of İstanbul Between 1987 And 2007. Master Thesis. Fatih University. Institute Of Social Sciences, Geography, İstanbul, 190 s.

Kutsal, B. (2018). Osmanlı Ayıntab Sancağı Tarihi Ticaret Merkezindeki Yapıların Kent Kimliği Açısından İrdelenmesi. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Ankara, 258 s.

Lakshmi, S. R. ve Shaji, T. L. (2016). Transformation of Coastal Settlements Due to Tourism. *Procedia Technology*, 24 (2016): s. 1668-1680.

Lalehpour, M. (2016). Recognition of management structure and spatial planning in Tehran metropolitan area. *Journal of Urban Management*, 5 (2016): s. 3–15.

Le Berre, I., ve Robert, S. (2017). 15. Urbanization and the ocean. In *The Ocean*. pp. 208-209.

Lefebvre, H. (1998). *Modern Dünyada Gündelik Hayat.* 1. Basım, Mertis Yayınları, Metis Yayıncılık Ltd., İstanbul, 223 s.

Lehmann, M., Major, D. C., Fitton, J. M., Doust, K., ve O'Donoghue, S. (2021). Towards a typology for coastal towns and small cities for climate change adaptation planning. *Ocean & Coastal Management*, *212*, 105784, 6 pp.

Lovra, E. (2016). The modern city: Urban tissue typology (Limitations of Caniggian and Conzenian practice and the new typology). In *4th International Conference on Contemporary Achievements in Civil Engineering* Vol. 22, pp. 805-814.

Lu, D., Li, L., Li, G., Fan, P., Ouyang, Z., ve Moran, E. (2018). Examining spatial patterns

of urban distribution and impacts of physical conditions on urbanization in coastal and inland metropoles. *Remote Sensing*, *10*(7), 22 s.

Maretto, M., Gherri, B., Pitanti, G., ve Scattino, F. (2018). Urban Morphology and Sustainability: towards a shared design methodology. In *24th ISUF International Conference. Book of Papers*, pp. 767-778.

Marx, K.ve Friedrich E. (1976). *Seçme Yapıtlar 1*. 1. Cilt, Sol Yayınları, İlkyaz Basımevi, Ankara, 476 s.

Mentaschi, L., Vousdoukas, M. I., Pekel, J. F., Voukouvalas, E., ve Feyen, L. (2018). Global long-term observations of coastal erosion and accretion. *Scientific reports*, *8*(1), pp. 12876.

Mohamed, S. A., Harun, N. Z., ve Abdullah, A. (2018). Urban morphological analysis framework for conservation planning and management. *Plannıng Malaysıa, 16*(5), pp. 360-372.

Moudon, A. V. (1997). Urban morphology as an emerging interdisciplinary field. *Urban morphology*, *1*(1), pp. 3-10.

Narayan, S., Beck, M. W., Reguero, B. G., Losada, I. J., Van Wesenbeeck, B., Pontee, N., Sanchirico J. N., Ingram J. C., Lange G. , Kelly A., ve Burks-Copes, K. A. (2016). The effectiveness, costs and coastal protection benefits of natural and nature-based defences. *PloS one*, *11*(5), 17 p.

Neumann, B., Ott, K., ve Kenchington, R. (2017). Strong sustainability in coastal areas: a conceptual interpretation of SDG 14. *Sustainability science*, *12*(6), pp. 1019-1035.

Neumann, B., Vafeidis, A. T., Zimmermann, J. ve Nicholls, R. J. (2015). Future coastal population growth and exposure to sea-level rise and coastal flooding-a global assessment. *PloS one*, 10 (3), 34 s.

Nixon, J. (2018). The Weather. *Ambit*, (234), pp. 76.

Nlend, B., Celle-Jeanton, H., Huneau, F., Ketchemen-Tandia, B., Fantong, W. Y., Boum-Nkot, S. N., ve Etame, J. (2018). The impact of urban development on aquifers in large coastal cities of West Africa: Present status and future challenges. *Land Use Policy*, *75*, pp. 352-363.

Okumuş, G. (2017). Kentsel Sürdürülebilirliğin Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi İçin Cbs Tabanlı Bir Model Önerisi. Doktora Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlaması Anabilim Dalı, İstanbul, 280 s.

Okumuş, G., ve Türkoğlu, H. (2017). Komşuluk Birimi Ölçeğinde, Coğrafi Bilgi Sistemleri Tabanlı Bir Kentsel Sürdürülebilirlik Değerlendirme Modeli Önerisi. *Planlama Dergisi*, 27(2), s. 193-204.

Oliveira, V., Silva, M., ve Samuels, I. (2014). Urban morphological research and planning practice: a Portuguese assessment. *Urban Morphology*, *18*, pp. 23-39.

Oliveira, V. (2016). *Urban morphology: an introduction to the study of the physical form of cities*. Springer, The Urban Book Series, 192 p.

.

Oliveira, V. (2019). An historico-geographical theory of urban form. *Journal of Urbanism: International Research on Placemaking and Urban Sustainability*, *12*(4), pp. 412-432.

Oruç, G.D. (2005). Şehir Eski Merkezlerinde Mekânsal Değişim ve Yeniden Canlandırma Stratejileri: İstanbul Tarihi Yarımada Eminönü Örneği. Doktora Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlaması Anabilim Dalı, Şehirsel Tasarım Programı, İstanbul, 186 s.

Önal, İ., ve Nuray, A. (1997). Türkiye'de Kıyı Alanları Yönetimi ve Sorunları. *Türkiye'nin Kıyı ve Deniz Alanları*, *1*, s. 15-20.

Özdamar, E. G. (2019). Çağdaş Konutun Olay Örgüsüne Disiplinlerötesi Yaklaşım: İstanbul, Viyana, Amsterdam. *Tasarım Kuram Dergisi,15*(28), s. 199-211.

Özdamar, E. G. (2015). The Ij-plein: Housing At The Threshold of Urban Policies. *Megaron/Yıldız Technıcal Unıversıty, Faculty Of Archıtecture E-Journal*, *10*(3), pp. 273-281.

Özdemir Işık, B. (2014). Kıyı Alanı Rekreasyonel Kullanım Kararlarının Belirlenmesi: Trabzon Kenti Örneği. Doktora Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Trabzon, 203 s.

Özler, Ş. (2007). *Cumhuriyet Dönemi İstanbul Planlama Raporları 1934-1995*. TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, 1. Baskı, Çizgi Basım Yayın Ltd. Şti., İstanbul. 463 s.

Özsüle, Z. (2005). Geleneksel Yerleşimlerin Korunması Açısından Kültürel Peyzaj Değerlendirmesi: Mudanya Örneği. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, İstanbul, 249 s.

Öztel Ağsakallı, Ö. (2006). Cihangir Mahallesi'nin kent dokusundaki değişimler ve kentsel tasarım önerileri. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlaması Anabilim Dalı, Kentsel Tasarım Bilim Dalı, İstanbul, 265 s.

Öztürk, D. (2013). Hücresel Otomat-Markov Zinciri Yöntemiyle Samsun Kıyı Alanlarındaki Mekânsal Değişimlerin Modellenmesi. *TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası*, *14*, s.14-17.

Öztürk, D. (2015). Urban growth simulation of Atakum (Samsun, Turkey) using cellular automata-Markov chain and multi-layer perceptron-Markov chain models. *Remote Sensing*, *7*(5), s. 5918-5950.

Özügül, M. D., Yerliyurt, B., ve Seçilmişler, T. (2017). Evaluation of Integrated Coastal Zone Management Plan Practices in the Turkish Case. In *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*, Vol. 245, No. 6, 12 p.

Paker, Ç. (2009). Boğaziçi Köylerinden Kuzguncuk'ta Kıyı Yerleşimi Üzerine Bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul, 252 s.

Pazhuhan M., Zayyarı K., Ghasemzadeh B., ve Qurbanı H. (2015). Urban Identity And Iranian New Towns. *Journal of Urban and Regional Analysis*, VII (1), s. 83-100.

Polat, Z. (2017). The Heritage of Nature: Heritage Trees. *Turkish Journal of Agriculture-Food Science and Technology*, *5*(8), s. 908-916.

Rahmat, A., Nurfitri S. ve Baharudin S. (2016). Smart Coastal City: Sea Pollution Awareness for People in Surabaya Waterfront City. *Procedia-Social and Behavioral Sciences,* 227 (2016): s. 770-777.

Ren, Y., Li, H., Shen, L., Zhang, Y., Chen, Y., ve Wang, J. (2018). What Is the Efficiency of Fast Urbanization? A China Study. *Sustainability*, 10(9), 3180.

Riza, M., Doratli, N., ve Fasli, M. (2012). City branding and identity. *Procedia-Social and Behavioral Sciences, 35,* pp. 293-300.

Rozas-Vásquez, D., Peña-Cortés, F., Geneletti, D., ve Rebolledo, G. (2014). Scenario Modelling To Support Strategic Environmental Assessment: Application To Spatial Planning Of Coastal Wetlands In La Araucanía Region, Chile. *Journal of Environmental Assessment Policy and Management*, *16*(02), 26 s.

Sagar, T. S., ve Phanisree, V. (2018). Typo-morphological approach to decipher the spatial attributes of elements affecting urban Identity: Case Of Aveue Road, Bengaluru. National Conference on Sustainability in Built Environment, pp. 133-144.

Sağlık, E. (2019). Kentsel Tasarım Kalitesi İle Kentsel Kimlik İlişkisi: Çanakkale Kenti Örneği. Doktora Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Çanakkale, 211 s.

Sağlık, E., ve Kelkit, A. (2019). Kentsel Kimlik Bileşenlerinin Kent Kullanıcıları Tarafından Belirlenmesi: Örnek Kent Çanakkale. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, *5*(1), a. 63-79.

Sakar, S., ve Ünlü, T. (2019). Mekânın Biçimlenişi ve Kentsel Karakterin Oluşumu; İzmir (Kemeraltı) Örneği Formation of Space and Urban Character; Izmir (Kemeralti) Case Study. *Planlama 2019, 29(2),* s. 129–146.

Salman, Y. (2004). Boğaziçi Tarihi Sit Alanının Yok Olma Süreci ve kalan sınırlı değerlerin korunma olasılıkları. Doktora Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 425 s.

Sargın, S. ve Taş, M. A. (2019). Üsküdar'da Kapalı Sitelerin Dağılışı Gelişimi ve Mahalle Yapısına Etkileri. *lnternational Journal of Geography and Geography Education*, (40), s. 208-229.

Seçmen, S. (2019). Kentsel Kıyı Alanlarının Mekânsal Özelliklerine Yönelik Bir Model

Önerisi: İstanbul Örneği. Doktora Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlaması Anabilim Dalı, İstanbul, 324 s.

Selçuk, F. Z. (2003). İstanbul Boğaziçi Alanı'nın Ekolojik Peyzaj Planlaması İçin Bir Değerlendirme Yöntemi. Doktora Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 172 s.

Sharifi, A., ve Murayama, A. (2013). Changes in the traditional urban form and the social sustainability of contemporary cities: A case study of Iranian cities. *Habitat International, 38*, pp. 126-134.

Sinirlioğlu, H. (2018). Kentin Görünen ve Görünmeyen Sınırları: İstanbul-Batı Ataşehir Örneği. Doktora Tezi. Beykent Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Mimarlık Doktora Programı, İstanbul, 228 s.

Soetomo, S. (2009). Urbanisasi Dan Morfologi: Proses Perkembangan Peradaban dan Wajah Ruang Fisiknya. Penerbit. Graha Ilmu, Yogyakarta, 320 s.

Soja, E. (2011). Regional urbanization and the end of the metropolis era. The new Blackwell companion to the city, *The 5th International Conference of the International Forum on Urbanism (IFoU)*, Singapore, s. 679-689.

Stojanovski, T., ve Östen, A. (2019). Typo-morphology and environmental perception of urban space. Proceedings of the XXV ISUF International Conference, Urban Form and Social Context: from Traditions to Newest Demands, Krasnoyarsk, pp. 822-834.

Subiyanto, S., Ahmad, A., Mamat, M., Ihsan, Y. N., Afrianto, E., Hidayat, Y., ve Supian, S. (2020). Analysis of Shoreline Changes in the Coastal Area of Kuala Terengganu, Malaysia. *World News of Natural Sciences, 28*, s. 24-33.

Sutton-Grier, A. E., Gittman, R. K., Arkema, K. K., Bennett, R. O., Benoit, J., Blitch, S., ... ve Hughes, A. R. (2018). Investing in natural and nature-based infrastructure: building better along our coasts. *Sustainability*, *10*(523), 11 p.

Şevkin, E. ve Gül, M. (2017). İstanbul Silüetindeki Değişim. *Tasarım ve Kuram Dergisi, Sayı 23*, İstanbul, 14 s.

Şişman Yazıcı, B. (2009). Tarihi Kentsel Alanlarda Toplumsal ve Mekânsal Yeniden Yapılanma Sürecinde Yaşanan Değişim: Fener-Balat Örneği. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Mimari Tasarım Programı, İstanbul, 167 s.

Tachir, G. (2019). Kıyı Kentleri ve Ekolojik Turizm İlişkisinde Bütünleşik Konaklama Yaklaşımı: Dedeağaç ve Dadia Örnekleri. Doktora Tezi. Trakya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Edirne, 230 s.

TMMOB, (2017). *İstanbul Deprem Raporu.* TMMOB İstanbul İl Koordinasyon Kurulu. İstanbul, 38 s.

Tanrıverdi Kaya, A. (2016). Kent Kimliği Oluşumunda Kültürel Peyzajın Rolü: Konuralp Örneği. Doktora Tezi. Düzce Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Düzce, s. 296.

Tanyeli, G. ve Tanyeli, U. (1990). Osmanlı Yüzer Köprüleri. *ODTÜ MFD*, 10 (1-2), Ankara, s. 5-17.

Tekeli, İ. (1994). "Beylerbeyi", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi. Kültür Bakanlığı, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, Cilt:2, İstanbul, s. 200.

Talen, E. (2005). Evaluating good urban form in an inner-city neighborhood: An empirical application. *Journal of Architectural and Planning Research*, pp. 204-228.

Todd, P. A., Heery, E. C., Loke, L. H., Thurstan, R. H., Kotze, D. J., ve Swan, C. (2019). Towards an urban marine ecology: characterizing the drivers, patterns and processes of marine ecosystems in coastal cities. *Oikos*, *128*(9), pp. 1215-1242.

Totu, G. H. (2018). Koruma Planlarına İlişkin Uygulama Sorunlarının İrdelenmesi: Beykoz Boğaziçi Bölgesi. Yüksek Lisans Tezi. Bahçeşehir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kentsel Sistemler ve Ulaştırma Yönetimi Programı, İstanbul, 198 s.

Triyatmo, B., and Priyono, S. B. (2018). Characteristics and environmental carrying capacities of coastal area in Yogyakarta Special Region for aquaculture. In *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, Vol. 139, No. 1, 11 p.

Turner, B. L., Meyer, W. B., ve Skole, D. L. (1994). Global land-use/land-cover change: towards an integrated study. *Ambio, Allen Press on behalf of Royal Swedish Academy of Sciences, 23*(1), Stockholm, s. 91-95.

Unceta, P. M. (2017). Nederlandsche Dok En Scheepsbouw Company (Ndsm) Amsterdam (The Netherlands), A critical evaluation of the role of strategic spatial planning in its development. *European Master of Urbanism*, 2017-18 Semester, 18 p.

UNDP, (2014). Human Development Report 2014. https://hdr.undp.org/content/human-development-report-2014 Erişim Tarihi 02.07.2023.

UNESCO, (2020). https://whc.unesco.org/en/list/1067/gallery/&index=13&maxrows=12. Erişim Tarihi 24.03.2020.

URL-1, (2019). https://panorama.istanbul/beyazit_kule/index.html. İstanbulun Büyükşehir Belediyesi, Coğrafi Bilgi Sistemleri, Panaroma İstanbul, Erişim Tarihi 02.11.2019.

URL-2, (2019). http://seyahat.mynet.com/ozgurluk-heykelinin-gizemleri-1186233. Newyork Özgürlük Heykeli. Erişim Tarihi 29.11.2019.

URL-3, (2019). https://commons.wikimedia.org/wiki/. Göreme Valley in Cappadocia. Erişim Tarihi 29.11.2019.

URL-4, (2019). https://tr.wikipedia.org/wiki/. İstanbulun Fethi. Erişim Tarihi 09.02.2019.

URL-5, (2019). http://yerbilimleri.mta.gov.tr/anasayfa.aspx. Maden Teknik Arama Genel Müdürlüğü, Yerbilimleri Harita Görüntüleyici ve Çizim Editörü, Erişim Tarihi 23.05.2019.

URL-6, (2019). https://www.uskudar.bel.tr/tr/main/pages/. Üsküdar Belediyesi. Erişim Tarihi 21.05.2019.

URL-7, (2019). http://www.uskudar.gov.tr/ekonomi. Üsküdar Kaymakamlığı, Ekonomi. Erişim Tarihi 21.05.2019.

URL-1, (2020). https://www.hamilton.govt.nz/Pages/default.aspx. Hamilton City Council, Operative District Plan. Erişim Tarihi 22.04.2020.

URL-2, (2020). https://www1.nyc.gov/. Department of City Planning. Urban Design Principles for Planning New York City. Erişim Tarihi 23.04.2020.

URL-3, (2020). https://urbandesign.org.au/. Creating Places For Peoples An Urban Design Protocol For Australian Cities. Erişim Tarihi 25.04.2020.

URL-4, (2020). https://www.hochschule-stralsund.de/en/host/life-and-region/town-and-region/. The World Heritage and Hanseatic Town of Stralsun. Erişim Tarihi: 18.05.2020.

URL-5, (2020). https://ucarmuhammedali.wordpress.com/2014/06/14/69/. Viyana Şehir Gezisi, Sanat, Tarih ve Mimari. Erişim Tarihi: 28.06.2020.

URL-6, (2020). https://tr.wikipedia.org/wiki/Makao_Tarihi_Merkezi. Makao Tarihi Kent Merkezi. Erişim Tarihi: 28.06.2020.

URL-7, (2020). https://www.hurriyet.com.tr/seyahat/haziranda-prag-ihlamurlar-altindaki-ortacag-guzeli-41236595. Prag. Erişim Tarihi: 28.06.2020.

URL-8, (2020). https://www.constructionweekonline.com/article-20957-engineering-genius-pont-jacque-chaban-delmas Ay Lımanı Bordeaux. Erişim Tarihi: 28.06.2020.

URL-9, (2020). https://whc.unesco.org/en/list/. World Heritage List. Cologne Cathedral. Erişim Tarihi: 28.06.2020.

URL-10, (2020). https://en.wikipedia.org/wiki/Main_Page. Waldschlößchenbrücke - Dresden, Germany. Erişim Tarihi: 29.06.2020.

URL-11, (2020). https://myadventuresacrosstheworld.com/things-to-do-in-riga-latvia/. A Guide To The Things To Do In Riga, Latvia.

URL-12, (2020). http://www.gezilecekyerler.biz/. Litvanya Başkenti. Erişim Tarihi: 29.06.2020.

URL-13, (2020). https://whc.unesco.org/en/list/383/gallery/&index=1&maxrows=12.

Cathedral, Alcázar and Archivo de Indias in Seville (Spain). Erişim Tarihi: 29.06.2020.

URL-14, (2020). https://en.wikipedia.org/wiki/Main_Page. Pevnost Ozama. Erişim Tarihi: 29.06.2020.

URL-15, (2020). https://pixabay.com/tr/. İstanbul Haliç Köprüsü. Erişim Tarihi: 29.06.2020.

URL-16, (2020). https://www.dogadernegi.org/bogazici/. MAR023-Boğaziçi-Önemli Doğa Alanları Kitabı. Erişim Tarihi: 11.07.2020.

URL-17, (2020). https://yandex.com.tr/harita/. Yandex Harita. Erişim Tarihi 14.10.2020.

URL-18, (2020). https://www.sanalsantiye.com/bogazici-koprusu-insaat-fotograflari-1970-1973/. 30 Ekim 1973 Boğaziçi Köprüsü'nün Açılışı. Erişim Tarihi 14.10.2020.

URL-19, (2020). https://www.trthaber.com. 31 Mayıs 2019 Tarihinde 15 Temmuz Şehitler Köprüsü. Erişim Tarihi 14.10.2020.

URL-29, (2020). https://en.wikipedia.org/wiki/Main_Page. İcadiye Mahallesi. Erişim Tarihi: 29.06.2020.

URL-21, (2020). http://www.envanter.gov.tr/. Üsküdar İlçesi. Erişim Tarihi 13.12.2020.

URL-22, (2020). http://tvksays.csb.gov.tr/home. T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, TVKBS Tabiat Varlıklarını Koruma Bilgi Sistemi. Erişim Tarihi 02.01.2020.

URL-1, (2022). https://www.hesapkurdu.com/. Yüzde Hesaplama. Erişim Tarihi 13.12.2022.

Ünlü, T. (2006). Kentsel Mekânda Değişimin Yönetilmesi. *Metu jfa/2. (23:2),* s. 63-92.

Ünlü, T., ve Baş, Y. (2015). Mersin'de Morfolojik Süreçlerin Değerlendirilmesi. *Türkiye Kentsel Morfoloji Ağı,* s. 14-30.

Ünlü, T. (2018). Mekânın Biçimlendirilmesi ve Kentsel Morfoloji. *"DeğişKent" Değişen Kent, Mekân ve Biçim Türkiye Kentsel Morfoloji Araştırma Ağı II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu,* s. 59-70.

Ünlü, T. (2019). Two Manuals To Link Urban Morphological Research And Practice. *Journal of Urban Design, 24(1),* pp. 161-163.

Xie, P. F., ve Gu, K. (2018). *The morphology of tourism: Planning for impact in tourist destinations*. Routledge.

Vis, B. N. (2018). *Cities Made Of Boundaries: Mapping Social Life İn Urban Form*. UCL Press.

Wallace, M., ve Wu, Q. M. (2019). Immigration and the quality of life in US metropolitan

areas. *The Social Science Journal, 56*(4), pp. 443-457.

Williams, M. ve Crass, D. (2017). Georgia's State Historic Preservation Plan 2017-2021: Integrating Innovation With Preservation. Historic Preservation Division, Georgia Department of Natural Resources, Georgia, s. 728.

Wirth, L. (1938). Urbanism as a Way of Life. *American journal of sociology, 44*(1), s. 1-24.

Wirth, L. (2002). *"Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentleşme", 20. Yüzyıl Kenti içinde.* Bülent Duru, Ayten Alkan (Ed ve Çev.), İmge Kitabevi, Ankara, s.77-106.

World Population Prospects, (2019). Department of Economic and Social Affairs Population Division, United Nations, New York, https://population.un.org/wpp/Publications/Files/WPP2019_Highlights.pdf, Erişim Tarihi 28.07.2023.

Yaldız, E., Aydın, D., ve Sıramkaya, S. B. (2014). Loss of city identities in the process of change: the city of Konya-Turkey. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, *140*, s. 221-233.

Yazgan, M. E. ve Erdoğan, E. (1992). Tarihi Çevrelerde Peyzaj Planlama, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Peyzaj Mimarisi Derneği Yayınları:2, 87, Ankara.

Yazgan, A. ve Dinçpınar Sel, B. (2018). Bütünleşik Kıyı Alanlanları Yönetimi-Kültürel Miras İlişkisi: İstanbul Kıyı Alanları. 8. *Kıyı Mühendisliği Sempozyumu.*16 s.

Yazgı, B. (2013). Kandilli Köyiçi Kentsel ve Tarihi Sit Kentsel Tasarım Projesi. *Yapı Dergisi, 377*, İstanbul, s. 76-81.

Yazıcıoğlu Halu, Z. (2010). Kentsel Mekân Olarak Caddelerin Mekânsal Karakterinin Yürünebilirlik Bağlamında İrdelenmesi Bağdat Caddesi Örneği. Doktora Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul, 494 s.

Yeğenağa, O. H., ve Özer, Y. S. (2017). Kentsel Kimliğin Dönüşümünde Kentsel Politikaların Etkisi: Şişhane Bölgesi, İstanbul. *İdealkent, 8*(22), s. 451-482.

Yenice, M.S. (2011). Tarihi Kent Merkezlerinde Sürdürülebilir Yenileme İçin Bir Model Önerisi; Konya Örneği. Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Konya, 201 s.

Yerliyurt, B. (2008). Kentsel Kıyı Alanlarında Yer Alan Sanayi Bölgelerinde Dönüşüm Stratejilerinin Değerlendirilmesi; Haliç - Tersaneler Bölgesi. Doktora Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Şehir Planlama Programı, İstanbul, 254 s.

Yılmaz, M. (2019). Kıyı Kentlerindeki Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Niteliğinin Mekânsal Büyümeye Etkileri. Doktora Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri

Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlaması Anabilim Dalı, Şehir Planlama Programı, İstanbul, 266 s.

Yılmaz, S., Özgüner, H. ve Mumcu, S. (2018). An Aesthetic Approach To Planting Design İn Urban Parks And Greenspaces. *Landscape Research, 43*(7), s. 965-983.

Yusoff, N. A. H., Noor, A. M., ve Ghazali, R. (2014). City skyline conservation: sustaining the premier image of Kuala Lumpur. *Procedia Environmental Sciences, 20*, s. 583-592.

Yücel, B. (2018). Muğla Kentsel Gelişim Süreci ve Turizm. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, İstanbul, 176 s.

Zafer Cömert, N. ve Önal Hoşkara, S. (2018). A Typo-Morphological Study: The CMC Industrial Mass Housing District, Lefke, Northern Cyprus. *Open House International, 38*(2), s. 16-30.

Ziyaee, M. (2018). Assessment of urban identity through a matrix of cultural landscapes. *Cities, 74*, s. 21-31.

BİBLİYOGRAFYA

Caniggia, G. ve Maffei, G.L. (2001). Composizione architettonica e tipologia edilizia. Lettura dell'edilizia di base. (English translation by Susan Jane Fraser) Firenze: ALINEA.

Cataldi, G. (1998). Designing in stages: theory and design in the typological concept of the Italian school of Saverio Muratori. In Petruccioli, A. (ed), Typological Process and Design Theory, pp. 35-54.

Conzen, M. R. (1966). Historical townscapes in Britain: a problem in applied geography. *Northern geographical essays in honour of GHJ Daysh*, pp. 56-78.

Goethe, J. W. V. (1970). Italian Journey, trans. WH Auden and Elizabeth Mayer.

Krier, R., (1979). *Urban Space*. London: Academy editions. New York, Rizzoli, p.7.

Kropf, K. (2009). Aspects of urban form. *Urban Morphology, 13*(2), pp. 105-120.

Moudon, A.V. (1994). Getting to Know the Built Landscape: Typomorphology, from Ordering Space: Types in Architecture and Design. In M. Larice and E. Macdonald (eds.), The Urban Design Reader. New York: Routledge.

Muratori, S. (1950). Vita e storia delle citta. Rassegna critica dárchitettura, 11-12, pp. 3-52.

Whitehand, J. W. (2001). British urban morphology: the Conzenion tradition. *Urban morphology, 5*(2), pp. 103-109.

Whitehand, J. W. R. ve Larkham, P. J., (2000). The urban landspaces: Issues and perspectives, Urban landscapes: international perspectives edited by J.W.R.

EKLER

EK 1: Boğaziçi Sit Alanı'nda yer alan ilçeler ve mahalleleri: Boğaziçi Sit Alanı, öngörünüm bölgesi, gerigörünüm bölgesi ve etkilenme bölgesinde yer alan ilçe ve mahalleleri aşağıda verilmiştir (Orijinal, 2019).

EK 1: Boğaziçi Sit Alanı'nda yer alan ilçeler ve mahalleleri.

İSTANBUL		BOĞAZİÇİ SİT ALANI		
		ÖNGÖRÜNÜM ALANI	GERİGÖRÜNÜM ALANI	ETKİLENME ALANI
AVRUPA YAKASI	BEŞİKTAŞ	Ortaköy, Kuruçeşme, Arnavutköy, Kültür, Bebek, Etiler	Kültür, Nisbetiye, Bebek, Etiler, Akat	Ortaköy, Mecidiye, Levazım, Kuruçeşme, Ulus, Balmumcu, Esentepe, Nisbetiye, Kültür, Levent, Akat, Etiler, Rumeli Hisarı, Baltalimanı,
	SARIYER	Rumeli Hisarı, Baltalimanı, Emirgan İstinye, Yeniköy, Tarabya, Kireçburnu, Cumhuriyet, Ptt Evleri, Çayırbaşı, Büyükdere, Kocataş, Merkez, Yeni, Maden, Rumeli Kavağı, Garipçe, Rumeli Feneri	Baltalimanı, Emirgan, Reşitpaşa, İstinye, Poligon, Yeniköy, Ferahevler, Tarabya, Kireçburnu, Merkez, Maden	Fatih Sultan Mehmet, Konaklar, Huzur, Reşitpaşa, Pınar, Poligon, Daruşşafaka, İstinye, Maslak, Ferahevler, Çamlıtepe, Tarabya, Cumhuriyet, Ptt Evleri, Çayırbaşı, Kazın Karabekir Paşa, Kocataş, Merkez, Maden, Zekeriyaköy, Rumeli Feneri

EK 1: (devam ediyor) Boğaziçi Sit Alanı'nda yer alan ilçeler ve mahalleleri.

ANADOLU YAKASI	ÜSKÜDAR	Sultantepe, İcadiye, Kuzguncuk, Beylerbeyi, Küplüce, Kirazlıtepe, Çengelköy, Güzeltepe, Kuleli, Kandilli, Küçüksu	Kuzguncuk, Altunizade, Burhaniye, Küçük Çamlıca, Kısıklı, Beylerbeyi, Küplüce, Kirazlıtepe, Ferah, Çengelköy, Mehmet Akif Ersoy, Güzeltepe	İcadiye, Kuzguncuk, Ferah, Mehmet Akif Ersoy, Yavuztürk, Elmalıkent, Dumlupınar, Bahçelievler, Çengelköy, Kuleli, Küçüksu, Topağacı, Hekimbaşı, Kandilli,
	BEYKOZ	Göksu, Anadolu Hisarı, Kavacık, Kanlıca, Çubuklu, Çiğdem, Paşabahçe, İncirköy, Gümüşsuyu, Merkez, Yalıköy, Çamlıbahçe, Tokatköy, Anadolu Kavağı, Poyrazköy, Anadolu Feneri	Çubuklu	Yenimahalle, Göksu, Göztepe, Anadolu Hisarı, Kavacık, Kanlıca, Çubuklu, Çiğdem, Soğuksu, İncirköy, Gümüşsuyu, Merkez, Elmalı, Yalıköy, Ortaçeşme, Çamlıbahçe, Akbaba, Tokatköy, Anadolu Kavağı, Kaynarca, Poyrazköy, Anadolu Feneri

EK 2: Boğaziçi Kanunu

6301

BOĞAZİÇİ KANUNU[1]

Kanun Numarası	**: 2960**		
Kabul Tarihi	**: 18/11/1983**		
Yayımlandığı R. Gazete	**: Tarih : 22/11/1983**		**Sayı : 18229**
Yayımlandığı Düstur	**: Tertip : 5**	**Cilt : 22**	**Sayfa : 970**

BİRİNCİ KISIM
Genel Hükümler

BİRİNCİ BÖLÜM
Amaç, Tanımlar

Amaç:

Madde 1 – Bu Kanunun amacı; İstanbul Boğaziçi Alanının kültürel ve tarihi değerlerini ve doğal güzelliklerini kamu yararı gözetilerek korumak ve geliştirmek ve bu alandaki nüfus yoğunluğunu artıracak yapılanmayı sınırlamak için uygulanacak imar mevzuatını belirlemek ve düzenlemektir.

Tanımlar :

Madde 2 – Bu Kanunda kullanılan bazı terimlerin tanımları aşağıda gösterilmiştir.

a) Boğaziçi Alanı; Boğaziçi kıyı ve sahil şeridinden, öngörünüm bölgesinden, geri görünüm bölgesinden ve etkilenme bölgelerinden oluşan ve sınırları ve koordinatları bu Kanuna ekli krokide işaretli ve 22/7/1983 onay tarihli nazım planda gösterilen alandır.

b) Boğaziçi sahil şeridi; Boğaziçi kıyı kenar çizgisi ile 22/7/1983 tarihli 1/5000 ölçekli nazım planında gösterilen hat arasında kalan bölgedir.

c) Öngörünüm bölgesi; Boğaziçi sahil şeridine bitişik olan ve 22/7/1983 tarihli 1/1000 ölçekli imar uygulama planında gösterilen bölgedir.

d) Geri görünüm bölgesi; öngörünüm bölgesine bitişik olan ve 22/7/1983 tarihli 1/5000 ölçekli nazım planında gösterilen coğrafi bölgedir.

e) Etkilenme bölgesi; öngörünüm ve geri görünüm bölgeleri dışında 22/7/1983 tarihli ve 1/5000 ölçekli nazım planında gösterilen ve Boğaziçi sahil şeridi, öngörünüm ve geri görünüm bölgelerinden etkilenen bölgedir.

---

(1) 24/2/1984 tarih ve 2981 sayılı, "İmar ve Gecekondu Mevzuatına Aykırı Yapılara Uygulanacak Bazı İşlemler ve 6785 Sayılı İmar Kanunun Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkındaki Kanunun" 23/a maddesi ile, 16/3/1983 tarih ve 2805 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılmış; aynı kanunun 22 nci maddesinin (a) bendi hükmü ile de "Boğaziçi Kanunundaki 16/3/1983 tarih ve 2805 sayılı Kanunla ilgili hükümler yerine mezkûr 2981 sayılı kanun hükümlerinin uygulanacağı" belirtilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM
Genel Esaslar, Orman Alanları, Yeşil Sahalar

Genel esaslar:

Madde 3 – Boğaziçi Alanının korunması ve geliştirilmesinde ve imar mevzuatının uygulanmasında aşağıdaki hususlar esas alınır.

a) Boğaziçi Alanında yeralan kültürel ve tarihi değerler ve doğal güzellikler muhafaza edilir ve doğal yapı korunur.

b) Boğaziçi Alanı bu Kanunun amaçlarına uygun olarak ve doğal ve tarihi çevreye uyumu gözetilerek güzelleştirilir ve geliştirilir.

c) Boğaziçi Alanında tarihi ve milli kültürümüze dayanan yaşamın yeniden canlandırılması, mesire yerlerinin geliştirilmesi ve gezinti alışkanlıklarının sürdürülmesi teşvik edilir.

d) Boğaziçi Alanındaki kültür ve tabiat varlıklarının onarımına öncelik verilir.

e) Boğaziçi Alanındaki yapılar bu Kanun hükümlerine ve imar planları esaslarına göre yapılır, aykırı olanlar derhal yıkılır veya yıktırılır.

f) **(Değişik : 3/5/1985 - 3194/47 md.)** Boğaziçi alanında mevcut planda nüfus ve yapı yoğunluğu gözönüne alınmak kaydı ile plan değişikliği yapılabilir.

g) **(İptal : Ana. Mah; 11/12/1986 tarih ve E. 1985/11, K. 1986/29 sayılı Kararı ile.)**

h) Boğaziçi sahil şeridi ve öngörünüm bölgesinde turizm ve rekreasyon amacı ile ayrılan alanlara toplumun yararlanmasına ayrılan yapı yapılır ve bu husus tapu sicillerine işlenir. Toplumun yararlanmasına ayrılan bu yapılar amaç dışı kullanılamaz.

i) Boğaziçi Alanında kıyılar ancak kamu yararına kullanılır.

j) Boğaziçi sahil şeridinde ancak toplumun yararlanacağı dinlenme, gezinti ve turizm tesisleri imar planlarına uygun olmak şartı ile yapılabilir.

k) Boğaziçi Alanında kıyıda ve sahil şeridinde boş alanlar veya boşaltılacak sahalar "j" fıkrasındaki esaslara göre değerlendirilir.

l) Boğaziçi Alanında kömür ve akaryakıt depoları, tersaneler ve sanayi tesisleri kurulamaz.

m) Boğaziçi su yolunda hurda gemi ve benzeri araçlar bırakılamaz.

n) Boğaziçi Alanında imar planlarında parseller için belirlenen kullanım kararları tapu sicillerine işlenir.

o) Boğaziçi Alanında kamu hizmet ve tesislerine ayrılan alanlarda geçici inşaat müsaadesi verilmez. Ancak; Boğaziçi öngörünüm, geri görünüm ve etkilenme bölgelerinde kamu hizmet ve tesislerine ayrılan alanlarda 40 m2'yi geçemeyen bekçi kulübesi, büfe, çay ocağı gibi yapılara imar uygulama programı uygulanana kadar Boğaziçi İmar İdare Heyetince müsaade edilir.

Orman alanları:

Madde 4 – Boğaziçi Alanı sınırları içinde Devlet ormanı statüsüne alınacak yerler, Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulunca kararlaştırılır ve kamu kurum ve kuruluşlarına ait olanlar bedelsiz olarak Hazineye devredilir. Özel mülkiyete ait olanlar ise Tarım ve Orman Bakanlığınca kamulaştırılır.

Devlet ormanı statüsüne alınan bu yerler, Tarım ve Orman Bakanlığınca hazırlanacak proje ve programa göre Boğaziçi Alanının doğal yapısına uygun olarak düzenlenir, ağaçlandırılır parklar ve mesire yerleri yapılır ve bunların bakımı, işletilmesi ve muhafazası sağlanır.

Devlet ormanı statüsüne alınan bu yerlerde 6831 sayılı Orman Kanununun 2 nci maddesi uygulaması yapılamaz.

Boğaziçi Alanı içindeki ormanlarda intifa ve irtifak hakkı tesis edilemez. Ancak bu Kanunun amacına uygun intifa ve irtifak hakkı, Boğaziçi İmar İdare Heyetinin teklifi üzerine ilgili bakanlıklarca tesis edilebilir.

Yeşil alanlar:

Madde 5 – Boğaziçi Alanında orman sayılmayan kamu kurum ve kuruluşlarına veya özel mülkiyete ait koru, koruya katılacak alan, çayır, mesire yeri, bostan ve benzeri alanlar yeşil alan sayılır ve bitki varlıkları geliştirilerek muhafaza edilir.

Bu alanlardaki ağaç varlıklarının yokedilmesi veya tahrip edilmesi yasaktır.

Yeşil alan sayılan yerlerde mahalli mahsullerin yetiştirilmesine devam edilir.

İmar planında yeşil alan olarak belirlenen arsaların ağaçlandırılması için gerekli tedbirler Boğaziçi İmar Müdürlüğünce alınır.

Boğaziçi Alanındaki yabancı ülke temsilciliklerine ait koruların bu nitelikleri korunur.

İKİNCİ KISIM
Organlar ve Uygulama Hükümleri
BİRİNCİ BÖLÜM
Organlar

Kuruluş:

Madde 6 – Bu Kanun amaçları doğrultusunda Boğaziçi Alanında yerleşme ve yapılaşmanın planlanması, koordinasyonu, imar uygulamalarının yapılması ve denetlenmesi için Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu, Boğaziçi İmar İdare Heyeti ve Boğaziçi İmar Müdürlüğü kurulmuştur. (1)

Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu:

Madde 7 – Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu; Başbakan veya görevlendireceği Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısının başkanlığında, İmar ve İskan Milli Savunma, Maliye, İçişleri, Bayındırlık, Sağlık ve Sosyal Yardım, Ulaştırma, Tarım ve Orman, Kültür ve Turizm, Sanayi ve Teknoloji, Enerji ve Tabii Kaynaklar bakanlarından oluşur. Gerektiğinde ilgili kurum ve kuruluşların temsilcileri kurul toplantılarına çağrılabilir.

Kurulun sekreterya hizmeti İmar ve İskan Bakanlığınca yürütülür.

Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu yılda en az iki defa toplanır ve çalışma esasları Başbakanlıkça belirlenir.

Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulunun görevleri şunlardır:

a) Boğaziçi imar planlarının yapılmasını kararlaştırmak, imar planlarını ve diğer ilgili planları görüşmek ve kabul etmek,

b) Boğaziçi imar uygulama programlarını onaylamak,

c) Boğaziçi imar uygulama programları gereği kamu yatırımlarını planlamak ve Bakanlar Kurulunun onayına sunmak,

---

(1) 3/5/1985 tarih ve 3194 sayılı İmar Kanununun 46 ncı maddesiyle, bu maddeye göre kurulan organlar kaldırılmış; bunların görev ve sorumluluklarının mezkûr 46 ncı maddede belirtilen çerçeve dahilinde İstanbul Büyükşehir ve ilgili ilçe Belediye Başkanlıklarınca yürütüleceği hükme bağlanmıştır.

c) Boğaziçi Alanında imar uygulamalarını, ruhsat ve izin işlemlerini yürütmek.

d) Boğaziçi Alanında yapıları ve inşaatları kontrol etmek.

e) İmar mevzuatına aykırı yapılar hakkında alınan yıkım kararlarını uygulamak.

f) Bu Kanunla verilen diğer görevleri yapmak.

İKİNCİ BÖLÜM

Planlar ve İmar Uygulamaları

İmar planlarının yapılması, onayı ve tadili:

Madde 10 – (Değişik : 3/5/1985 - 3194/48 md.)

"Gerigörünüm" bölgesinde Taban Alan Kat Sayısı (T.A.K.S.) azami % 15 ve 4 katı (H = 12.50 m. irtifa), "Etkilenme" bölgesinde ise gene Taban Alanı Kat Sayısı (T.A.K.S.) % 15 ve 5 katı (H = 15.50 m. irtifa) geçmemek şartı ile konut yapılabilir. Daha önce belediyeye bilabedel terk edilmiş veya edilecek olan alanlar bu hesaba dahil edilir. Hesabat brüt alan üzerinden yapılır 1/1/1982 den sonra alınmış "Yüksek Anıtlar Kuruluunun" kararları ile 22/7/1983 onay tarihli planda kazanılmış haklar saklıdır.

Ancak, kat alanı ve irtifa ne olursa olsun İmar Kanununun ilgili maddelerine göre yapı sahipleri ruhsat ve iskan alma mecburiyetinde olup, bu işlemler yalnızca ilgili İlçe Belediye Başkanlıklarınca avan ve tarbikat projelerine göre verilir.

Gerekli görüldüğü takdirde "Boğaziçi Alanı" için yapılan planların revize edilmesi "gerigörünüm" ve "etkilenme" bölgelerinde 3030 sayılı Kanuna göre, "sahil şeridi" ve "öngörünüm" bölgelerinde İstanbul Büyük Şehir Belediyesince hazırlanarak Belediye Meclisinin kararı ve Belediye Başkanının onayından sonra "Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu" onayı ile yürürlüğe girer.

İlgili kamu kurum ve kuruluşları ile meslek kuruluşları, Büyük Şehir Belediye Başkanlığında bir ay süre ile ilan edilen "Sahil Şeridi" ve "Öngörünüm" bölgeleri ile ilgili planlara itiraz edebilir. Ancak, itirazlar yürürlüğü durdurmaz. Belediye Başkanlığı planı itirazları ile inceler ve görüşünü de ekleyerek Belediye Meclisine sunar. Belediye Meclisi durumu bir ay içinde inceleyerek karara varır. Netice, Büyük Şehir Belediye Başkanının ve Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulunun onayı ile kesinleşir.

Plan değişiklikleri de aynı usule göre yapılır.

(Mülga altıncı fıkra: 2/7/2018-KHK-703/190 md.)

Boğaziçi İmar Müdürlüğünün bütçesi, personeli ve gelirleri de İstanbul Büyük Şehir Belediye Başkanlığına aktarılır.

Yapının denetimi:

Madde 11 – Boğaziçi Alanındaki yapılar, kazı izni verildiği günden itibaren Boğaziçi İmar Müdürlüğünce inşaat ruhsatına ve eklerine ve bu Kanunla belirlenen esaslara göre denetlenir.

Boğaziçi İmar Müdürlüğü, denetleme sırasında inşaat ruhsatı ve eklerine ve bu Kanunla belirlenen imar mevzuatına aykırılıkları bir tutanakla tespit eder. Tutanak tanziminde mal sahibi veya müteahhit veya fenni mesulün bulunması esastır. Bunların bulunmamaları halinde inşaatta çalışan herhangi bir kişinin bulunması da yeterlidir. Terkedilmiş bir inşaatta tutanak, Boğaziçi İmar Müdürlüğünce görevlendirilecek asgari üç görevli tarafından tanzim edilir.

İnşaat ruhsatı ve eklerine ve imar mevzuatına aykırılığı tespit edilen yapılar için, tutanak tanzimi ile birlikte inşaat mühürlenir. Yapının mühürlendiğini belirten belge ve levhalar yapının muhtelif cephelerine asılır. Bu suretle durum mal sahibine veya müteahhide veya fenni mesule tebliğ edilmiş sayılır.

Tanzim edilen tutanak ve yapının mühürlendiğini belirten belge, bir kroki ile birlikte derhal Boğaziçi İmar Müdürlüğüne gönderilir.

Mal sahibi veya müteahhit inşaat ruhsatı ve eklerini denetlemeye hazır bir şekilde inşaat mahallinde bulundurmakla yükümlüdürler.

Denetleme usulleri, yapıların denetiminde kabul edilebilir hata payları ve ölçüleri, tarafların yükümlülükleri ve inşaat mahallinde bulundurulması gereken belge ve levhalar ve denetime ilişkin diğer hususlar İmar ve İskan Bakanlığınca hazırlanacak yönetmelikte belirtilir.

Kullanılan yapının denetimi:

Madde 12 – Kullanma izni verilen yapıların, Boğaziçi İmar Müdürlüğünce tespit edilecek önceliklere göre ve bir program dahilinde, projelerine ve imar mevzuatına uygunluğu denetlenir.

Denetleme sırasında tespit edilen aykırılıklar bu Kanunun 11 inci maddesinde belirtilen esaslara göre tespit edilir ve derhal Boğaziçi İmar Müdürlüğüne bildirilir.

Tutanak tanziminde mal sahibi veya yönetici veya kiracının bulunması esastır. Terkedilmiş yapılarda tutanak Boğaziçi İmar Müdürlüğünce görevlendirilecek asgari üç görevli tarafından tanzim edilir.

Yapıda imar mevzuatına aykırı olarak yapılan değişiklikler ve eklentiler, bu Kanunun 13 üncü maddesinde belirtilen esaslara göre Boğaziçi İmar Müdürlüğünce yıkılır veya yıktırılır.

Kullanılan yapıların denetim esasları ve denetim elemanlarının görev ve yetkileri ve ilgili diğer hususlar İmar ve İskan Bakanlığınca hazırlanacak yönetmelikte belirtilir.

Yıkım işleri:

Madde 13 – Aşağıda belirtilen yapılar Boğaziçi İmar İdare Heyetinin kararı ve Boğaziçi İmar Müdürünün yazılı emri ile yıkılır veya yıktırılır.

a) İnşaat ruhsatı olmayan yapılar,

b) Yapının, inşaat ruhsatı ve eklerine ve imar mevzuatına aykırı yapılmış bölümleri,

c) Boğaziçi İmar Müdürlüğünce mühürlenerek yapımı durdurulmuş yapıların mühürlendikten sonra yapılan ilaveleri,

d) Yapılarda kullanma izni verildikten sonra imar mevzuatına aykırı olarak yapılan değişiklikler ve eklentileri.

Bu Kanun hükümlerine göre yıkılması gereken yapılar tespit edildiğinde Boğaziçi İmar Müdürlüğünce derhal valiliğe bildirilir. Vali, Boğaziçi İmar İdare Heyetini en geç yedi gün içinde toplayarak konunun karara bağlanmasını sağlar ve kararı Boğaziçi İmar Müdürlüğüne gönderir.

Yıkım emri 7201 sayılı Tebligat Kanunu hükümlerine bağlı kalınmaksızın güvenlik kuvvetleri veya belediye zabıta kuvvetleri tarafından mal sahibine veya müteahhide tebliğ edilir. Bu tebligat onbeş gün içinde tamamlanır. Tebligatın bu şekilde yapılması mümkün olmadığı takdirde, yıkım emri yapı mahallinde görülebilecek bir yere onbeş gün müddetle asılır ve bu işlem bir tutanakla belirlenir. Bu suretle durum mal sahibi veya müteahhide tebliğ edilmiş sayılır.

Tebligatın tamamlanmasından itibaren onbeş gün içinde yapı, mal sahibi veya müteahhit tarafından yıkılmadığında, yıkım işlemi Boğaziçi İmar Müdürlüğünce yerine getirilir ve yıkım masrafları % 20 fazlası ile mal sahibi veya müteahhitten tahsil edilir.

ÜÇÜNCÜ KISIM

Çeşitli Hükümler

BİRİNCİ BÖLÜM

Mali Hükümler

Bütçe :

Madde 14 – Boğaziçi İmar Müdürlüğü bütçesi; Boğaziçi İmar İdare Heyetinin kararını müteakip, İstanbul Belediyesi bütçesi içinde ayrı bir program olarak yer alır. İta amiri Boğaziçi İmar Müdürüdür.

Gelirler:

Madde 15 – Boğaziçi İmar Müdürlüğünün gelirleri şunlardır.

a) Genel bütçeden yapılacak yardımlar,

Genel bütçeden, İstanbul Belediyesi bütçesi kanalıyla yapılacak yardımlardan Boğaziçi İmar Müdürlüğüne ayrılacak miktar, bütçe kanunlarında tasrih edilir.

b) **(Mülga : 9/5/1984 - 3004/2 md.)**

c) Boğaz köprülerinden geçiş ücretlerinin yüzde 10'u,

d) Boğaziçi Alanında plan ilkelerine uygun olarak yapılacak inşaat veya tadilat projelerinin uygulanmasında 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanununda yer alan imar ile ilgili harçlar ve harcamalara katılma paylarının bir misli oranında alınacak harç ve harcamalara katılma payları,

e) Boğaziçi Alanında kullanılmak üzere, yurt içi ve yurt dışından yapılacak her türlü mal, para ve benzeri bağışlar ve yardımlar ve bu Kanuna göre tahsil edilecek diğer gelirler.

Gelirlerin tahsili:

Madde 16 – Boğaziçi İmar Müdürlüğü gelirlerinden;

a) 15 inci madde (d) bendinde belirtilen gelirler İstanbul Belediyesince, (c) bendinde belirtilen gelirler ilgili işletmelerce tahsil edilir ve Boğaziçi İmar Müdürlüğü harcamalarına karşılık olmak üzere tahsil edildikleri ayı takip eden ay sonuna kadar açılan özel hesaba yatırılır. Tahsil edilen bu gelirleri zamanında yatırmayanlar hakkında kanuni işlem yapılır, ayrıca tutarları yüzde 10 fazlasıyla tahsil edilir.

Bu Kanunda aksine hükümler bulunmayan hallerde 213 sayılı Vergi Usul Kanunu ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümleri uygulanır.

b) Belediyeler ve il özel idareleri ortak fonlarından her yıl Boğaziçi Alanı için ayrılan pay, İller Bankası Genel Müdürlüğünce Boğaziçi Alanında yapılacak kamulaştırma işlemlerine ve alt yapı yatırımlarına tahsis edilir. Bu payın kullanılmasına ilişkin esas ve usuller İmar ve İskan Bakanlığınca hazırlanacak yönetmelikte belirtilir.

Muafiyet:

Madde 17 – Bu Kanun hükümlerine göre yapı hakkı verilmeyip ticari geliri de olmayan arsalar ile üzerinde kültür ve tabiat varlığı bulunan arsalar emlak vergisinden muaftır.

İKİNCİ BÖLÜM
Cezalar

Ceza hükümleri:

Madde 18 – Boğaziçi Alanında inşaat ruhsatı alınmadan yapılan yapıların tamamı, inşaat ruhsatı ve eklerine ve imar mevzuatına aykırı yapılan yapıların aykırı kısım ve bölümleri, bu Kanunun 13 üncü maddesine göre yıktırılmakla beraber, yapı sahipleri, fenni mesulleri ve müteahhitleri bir aydan altı aya kadar hapis ve 200.000 liradan 500.000 liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır. Bu fiillerin tekrar edilmesi halinde söz konusu kimselere verilecek cezalar 1/3'ünden az olmamak üzere üç katına kadar artırılır. Fenni mesullere ayrıca bir yıla kadar meslekten men cezası verilir.

İmar mevzuatına ve bu Kanuna aykırı ruhsat verenler, verilmesine müsaade edenler, bu Kanunla verilen görevleri ve bu görevleri belirtilen süre içinde yapmayanlar veya görevini kötüye kullananlar fiilleri daha ağır bir cezayı gerektirmediği takdirde bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Boğaziçi Alanında tarihi ve doğal güzelliklerin yoğunlaştığı kıyı, sahil şeridi ve öngörünüm bölgesinde doğal yapıyı tahrip eden veya niteliğini bozanların fiilleri daha ağır bir cezayı gerektirmediği takdirde iki aydan bir yıla kadar hapis ve 200.000 liradan 500.000 liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır. Ayrıca, bu filleri işleyenler, doğal yapıyı en geç bir yıl içinde aslına uygun hale getirmekten sorumludurlar. Aksi halde doğal yapı Boğaziçi İmar Müdürlüğünce, masrafları iki katı ile failden ve mal sahibinden müteselsilen tahsil edilerek aslına uygun hale getirilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
Diğer Hükümler

Askeri ihtiyaçlar:

Madde 19 – Boğaziçi Alanında Milli Savunma Bakanlığına tahsisli veya savunma amacıyla kullanılması Genelkurmay Başkanlığınca öngörülen alanlarda bu Kanun hükümleri uygulanmaz.

Uygulanmayacak hükümler:

Madde 20 – 6785 sayılı İmar Kanununun ve 16/3/1983 tarih ve 2805 sayılı Kanunun ve diğer kanunların bu Kanuna aykırı hükümleri uygulanmaz.

Tüzük ve yönetmelik:

Madde 21 – Boğaziçi Alanında bu Kanunla belirlenen İmar uygulamalarını düzenleyen Boğaziçi İmar Tüzüğü ve Boğaziçi İmar Yönetmeliği bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde İmar ve İskan Bakanlığınca hazırlanarak yürürlüğe konulur ve Resmi Gazetede yayımlanır.

İstanbul Belediyesinin ve Boğaziçi İmar Müdürlüğünün Boğaziçi Alanı ile ilgili yönetmelikleri, İmar ve İskan Bakanlığının onayından sonra yürürlüğe girer.

Ek Madde 1 – (Ek: 2/7/2018-KHK-703/190 md.)

Mevzuatta İmar Yüksek Koordinasyon Kuruluna yapılmış olan atıflar, Cumhurbaşkanınca belirlenen kurul veya mercie yapılmış sayılır.

Geçici Madde 1 – Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir ay içinde Boğaziçi İmar Müdürü atanır ve Boğaziçi İmar İdare Heyeti kurulur.

Geçici Madde 2 – Boğaziçi İmar Müdürlüğünün kadroları ihdas edilip, bu kadrolara personel atamaları yapılıncaya kadar ihtiyaç olan personel İstanbul Belediye Başkanlığınca Boğaziçi İmar Müdürlüğü emrinde geçici olarak görevlendirilir.

Boğaziçi İmar Müdürlüğünün bina, araç, gereç ve benzeri ihtiyaçları da İstanbul Belediye Başkanlığınca sağlanır.

Geçici Madde 3 – Bu Kanuna göre düzenlenecek tüzük ve yönetmelikler yürürlüğe konuluncaya kadar, mevcut tüzük ve yönetmeliklerin bu Kanuna aykırı olmayan hükümlerinin uygulanmasına devam olunur.

Geçici Madde 4 – Boğaziçi kıyı, sahil şeridi ve öngörünüm bölgelerinde 22/7/1983 tasdik tarihli 1/5000 ölçekli nazım ve 1/1000 ölçekli imar uygulama planları ile konut kullanımına ayrılmış, ancak yapı yapılmamış olan yerlerde yeşil alan statüsü uygulanır.

Geçici Madde 5 – 22/7/1983 tarihinde onaylanan Boğaziçi Alanı 1/5000 ölçekli nazım plan ile öngörünüm bölgesi ve sahil şeridine ait 1/1000 ölçekli imar uygulama planlarının bu Kanuna aykırı olmayan hükümlerinin uygulanmasına devam olunur.

Geri görünüm ve etkilenme bölgelerinin 1/1000 ölçekli imar uygulama planları bu Kanunun yürürlüğe giriş tarihinden önceki mevzuata göre 1/3/1984 tarihine kadar onaylanır.

Boğaziçi Alanında 2805 sayılı Kanuna göre ıslah imar planlarının yapılması ve onayı bu Kanunun 10 uncu maddesine göre yürütülür.

Geçici Madde 6 – Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce, Boğaziçi Alanında imar mevzuatına aykırı olarak yapılan yapılar hakkında aşağıdaki işlemler uygulanır.

a) Bu madde kapsamına giren yapılar için bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren en geç kırkbeş gün içinde İstanbul Belediye Başkanlığına başvuruluhur. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce 2805 sayılı Kanuna göre yapılmış başvurular ve yatırılan başvuru masrafı geçerli sayılır. Başvurular ve başvuru masrafları Belediyece Boğaziçi İmar Müdürlüğüne aktarılır.

b) Boğaziçi Alanında tespit işlemleri Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren onsekiz ay; değerlendirme işlemleri ise beş yıl içinde tamamlanır. Tespit ve değerlendirme işlemi yapılan yapılar için uygulamaya, bu sürelerin tamamlanması beklenmeksizin derhal başlanır.

c) 2805 sayılı Kanuna göre ıslah imar planı yapılacak bölgelerin bölge ölçeğinde sınır tespiti, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içinde yapılır.

d) Boğaziçi Alanında yapılacak başvuru, tespit ve değerlendirme işlemleri için bu Kanunda hüküm bulunmayan hallerde; 2805 sayılı İmar ve Gecekondu Mevzuatına Aykırı Yapılara Uygulanacak İşlemler ve 6785 sayılı İmar Kanununun bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanunla belirlenen esaslar Boğaziçi İmar Müdürlüğünce uygulanır.

Geçici Madde 7 – Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte, Boğaziçi Alanında mevcut olan imar mevzuatına aykırı yapıların geçici madde 6'ya göre yapılacak değerlendirmeleri sonunda aşağıdaki yapılar için yıkım kararı verilir.

a) Boğaziçi Alanında 16/3/1983 tarih ve 2805 sayılı Kanuna göre muhafazası veya ıslah edilerek muhafazası mümkün olmayan yapılar.

b) Kıyıda kamu kurum ve kuruluşlarına ait olan yapılardan Bakanlar Kurulunca geçici olarak muhafazasına karar verilmeyen yapılar.

Geçici Madde 8 – Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte Boğaziçi Alanında mevcut olan ve geçici madde 6'ya göre değerlendirilmeleri sonunda 16/3/1983 tarih ve 2805 sayılı Kanuna göre muhafazası veya ıslah edilerek muhafazası mümkün olan imar mevzuatına aykırı yapıların,gecekonduların ve hisseli arsa ve araziler üzerindeki imar mevzuatına aykırı yapıların muhafazalarına veya ıslah edilerek muhafazalarına karar verilir.

Yukarıdaki fıkraya göre ruhsat ve yapı kullanma izni verilen yapılardan harçlar ve para cezaları aşağıdaki şekilde tahsil olunur;

a) **(Değişik : 22/5/1986 - 3290/17 md.)** Boğaziçi sahil şeridi, öngörünüm, etkilenme ve geri görünüm bölgelerindeki yapılardan (5) misli bina inşaat harcı ve ekli cetvele göre tahakkuk ettirilen ilave harç bir defaya mahsus olmak üzere tahsil olunur.

b) **(Mülga : 22/5/1986 - 3290/17 md.)**

Geçici Madde 9 – Boğaziçi Alanında bulunan ve 2/6/1981 tarihinden önce yapılan gecekonduların sahiplerinden hak sahipliği belirlenenlere, sahil şeridi ve öngörünüm bölgesinden başlamak üzere Boğaziçi Alanı dışındaki 16/3/1983 tarih ve 2805 sayılı Kanuna göre ıslah imar planı yapılan alanlarda veya gecekondu önleme ve ıslah bölgelerinde İstanbul Belediye Başkanlığınca beş yıl içinde arsa veya konut tahsisinde öncelik verilir.

Geçici Madde 10 – Boğaziçi sahil şeridinde kıyı kenar çizgisine bitişik parsellerin kıyı tarafında, Boğaziçi İmar Müdürlüğünce lüzum görülen hallerde, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş yıl içinde gezinti mahalli yapılmak üzere yeteri kadar arazi kamulaştırılabilir. Bu kamulaştırma kararı, kamu yararı kararı sayılır.

Geçici Madde 11 – Boğaziçi Alanında mevcut bulunan taş, kum, kireç, tuğla ocağı gibi doğal güzellikleri bozan veya tahrip eden tesisler 1984 yılı sonuna kadar kapatılır. Bozulan ve tahrip edilen doğal güzellikler Boğaziçi İmar Müdürlüğünce doğal yapıya uygun hale getirilir ve ruhsatsız olan veya ruhsata aykırı olanlara ait masraflar kişi ve kuruluşlardan tahsil edilir.

Geçici Madde 12 – Boğaziçi Alanında kömür ve akaryakıt depoları ve tersaneler ve sanayi gibi kullanımlar 1985 yılı sonuna kadar Bakanlar Kurulunca alınacak kararda öngörülen süre içinde başka bölgelere nakledilirler.

Geçici Madde 13 – 16/3/1983 tarih ve 2805 sayılı Kanuna göre tespit edilecek Boğaziçi Alanındaki gecekondu arsa kullanım bedelleri 1/4/1983 tarihinden itibaren bir misli fazla alınır ve Boğaziçi İmar Müdürlüğüne aktarılır.

Yürürlük:

Madde 22 – Bu Kanunun 15 ve 16 ncı maddelerinde belirlenen gelirlere ilişkin hükümleri 1/1/1984 tarihinde, diğer hükümleri ise yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme:

Madde 23 – Bu Kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

BOĞAZIÇI ALANI KROKİSİ

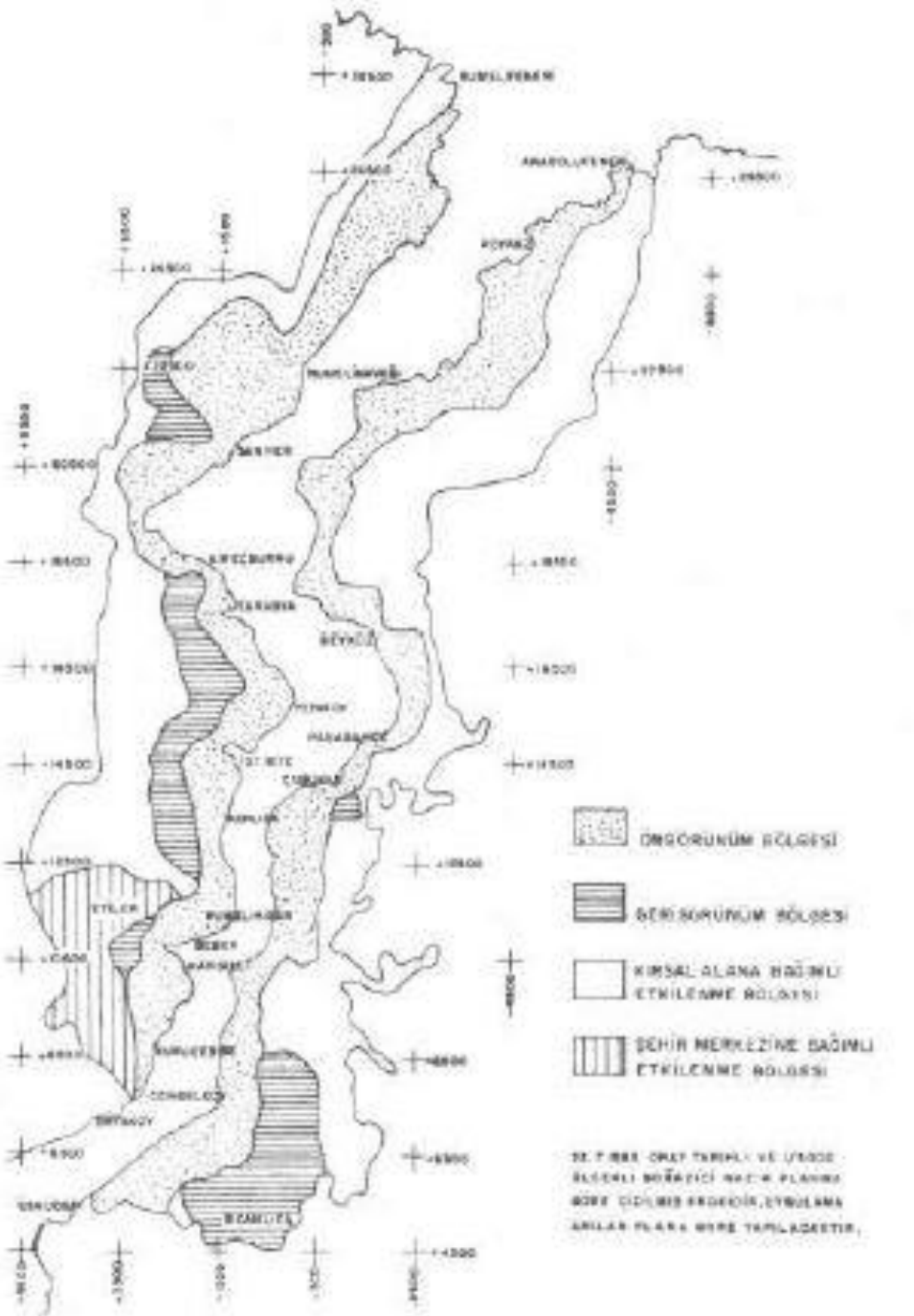

22.7.1983 ONAY TARİHLİ VE 1/5000 ÖLÇEKLİ BOĞAZİÇİ NAZIM PLANI'NA GÖRE ÇİZİLMİŞ KROKİDİR. UYGULAMA ANILAN PLANA GÖRE YAPILACAKTIR

2960 SAYILI KANUNA EK VE DEĞİŞİKLİK GETİREN MEVZUATIN VEYA ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARININ YÜRÜRLÜĞE GİRİŞ TARİHLERİNİ GÖSTERİR TABLO

Değiştiren Kanunun/KHK'nin veya İptal Eden Anayasa Mahkemesi Kararının Numarası	2960 sayılı Kanunun değişen veya iptal edilen maddeleri	Yürürlüğe Giriş Tarihi
3004	15	1/6/1984
3194	3, 10	9/5/1985
3290	Geçici Madde 8	7/6/1986
KHK/703	10, Ek Madde 1	24/6/2018 tarihinde birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının andiçerek göreve başladığı tarihte (9/7/2018)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı :

Doğum Yeri ve Tarihi :

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi :

Yüksek Lisans Öğrenimi :

Bildiği Yabancı Diller :

Bilimsel Faaliyet/Yayınlar :

Aldığı Ödüller :

İş Deneyimi

Stajlar :

Projeler ve Kurs Belgeleri :

Çalıştığı Kurumlar :

İletişim

E-Posta Adresi :

Tarih :